

MAÏYUGÜARÜ CONÜ MA'ÛÃÛ I MUGÜWA:
MUGÜ I GUÛMA I MUGÜETÜWA NGEMAÛ, OIT
NHUMATCHI ODS NAGAGÜWATAMA ÜMATÜÛ

TIKÛNAGAWA

LÍNGUA INDÍGENA VIVA NO DIREITO:
CONSTITUIÇÃO FEDERAL, OIT 169 E ODS TRADUZIDOS

————— EDIÇÃO TIKUNA —————

Dados Internacionais de Catalogação na Publicação (CIP)

LÍNGUA INDÍGENA VIVA NO DIREITO

Maŷyugüarü Conü Ma'ũãũ i Mugüwa : Mugü i Guũma i Mugüetüwa Ngemaũ,
OIT Nhumatchi ODS Nagagüwatama Ũmatüũ / Advocacia-Geral da União;
Ministério dos Povos Indígenas; Ministério da Justiça e Segurança
Pública; Instituto de Direito Global. -- 1. ed. -- Brasília: Editora Expert,
2026.

452 p.

ISBN 978-65-6006-299-3

1. Direito constitucional — Brasil. 2. Povos indígenas — Direitos —
Brasil. 3. Língua Tikuna. 4. Tradução jurídica. I. Advocacia-Geral da
União. II. Ministério dos Povos Indígenas (Brasil). III. Ministério da Justiça
e Segurança Pública (Brasil). IV. Instituto de Direito Global. V. Título.

CDD 342.81

Índices para catálogo sistemático:

1. Direito constitucional – Brasil – Tradução para língua Tikuna	342.810049841
2. Língua Tikuna – Terminologia jurídica	498.41014
Ruth Almeida Nonato	CRB6-3580/O

Parceiros:

IDGLOBAL
Instituto de Direito Global

AGU
ADVOCACIA GERAL DA UNIAO

MINISTÉRIO DOS
POVOS INDÍGENAS

MINISTÉRIO DA
JUSTIÇA E
SEGURANÇA PÚBLICA

GOVERNO DO
BRASIL
DO LADO DO POVO BRASILEIRO

Apoio:

MAKIRA-E'TA
REDE DE MULHERES INDÍGENAS DO ESTADO DO AMAPÁ

INSTITUTO DE DIREITO GLOBAL (IDGLOBAL)

Diretor–Presidente

Carlos Portugal Gouvêa

Diretora Executiva

Dalila Martins Viol

Coordenadora–Geral

Amanda Teles Marques

Pesquisador(a)

Ademir Garcia

Amirele Porto Machado

Jhelice Franco da Silva

Maycon Flores do Nascimento

ADVOCACIA–GERAL DA UNIÃO (AGU)

Ministro de Estado da

Advocacia–Geral da União

Jorge Messias

Secretário–Geral de Consultoria e Advogado–Geral da União

Substituto

Flavio Roman

Assessora Especial de

Diversidade e Inclusão

Claudia Trindade

Secretária–Geral de Administração

Elisa Monteiro Malafaia

Gestora da Parceria

Jessica Zimmer da Silva

Integrante da Comissão de Monitoramento e Controle

Gabriela da Silva Brandão

Lara Aued

Silvino Hipólito Neto

MINISTÉRIO DOS POVOS INDÍGENAS (MPI)

Ministro de Estado dos Povos Indígenas

Eloy Terena

Secretário–Executivo

Marcos Kaingang

Secretaria Nacional de Articulação e Promoção de Direitos Indígenas

Giovana Mandulão

Diretor do Departamento de Línguas e Memórias Indígenas

Edilson Baniwa

Coordenadora–Geral de Articulação de Políticas Educativas Indígenas.

Larissa dos Santos Martins

**MINISTÉRIO DA JUSTIÇA
E SEGURANÇA PÚBLICA
(MJSP)**

**Ministro de Estado da Justiça e
Segurança Pública**

Wellington César Lima e Silva

**Secretária Nacional de Acesso à
Justiça**

Sheila Santana de Carvalho

**Diretor de Promoção do Acesso
à Justiça**

Gustavo Jorge Silva

**Coordenador–Geral de Direitos
Indígenas**

Marcos de Almeida Matos

**Coordenadora–Geral de Justiça
Socioambiental e Direitos
Territoriais**

Estella Libardi de Souza

**Coordenadora de Justiça
Socioambiental e Direitos
Territoriais**

Julia Zucchi Natour

**REDE DE MULHERES
INDÍGENAS DO ESTADO DO
AMAZONAS – MAKIRA E'TA**

Vice–Coordenadora

Rosimere Maria Vieira Teles

Tradutor(a) Tradicional

Professor Atos Fermin Vasques

Professor Bernabé Bitencourt Serra

Professor Decüracü–Teodorino

Manduca Carvalho

Mendison Chota Agostinho

PROJETO GRÁFICO

Design de capa

Cristian Wari'u

Diagramação

Alan Costa de Brito da Rocha

Texto em Tikuna revisado por

Oσίας Guedes Alberto

Título: Maïyugüarü Conü Ma'üüü I Mugüwa: Mugü I Guüma I Mugüetiwa Ngemaü, OIT Nhumatchi ODS Nagagüwatama Ümatüü – Tikünagawa

Subtítulo: Língua Indígena Viva no Direito: Constituição Federal, OIT 169 e ODS Traduzidos

Coordenação Técnica: Dalila Martins Viol, Edilson Baniwa, Gabriela da Silva Brandão, Jessica Zimmer da Silva, Julia Zucchi Natour, Lara Aued e Silvino Hipólito da Silva Neto.

Instituições Responsáveis: Advocacia–Geral da União, Ministério dos Povos Indígenas, Ministério da Justiça e Segurança Pública, Instituto de Direito Global.

Ano de Publicação: 2026

Edição: 1ª Edição – Junho de 2026

Local de Publicação: Brasília/DF

Formato: Impresso e Digital (pdf)

Número de páginas: 452

Projeto Gráfico: Cristian Wari'u Tseremey'wa

Diagramação: Alan Costa

Colaboraram com as publicações das traduções no âmbito do LIVD:

Ademir Garcia, Amanda Teles Marques, Amirele Machado, Ana Rita de Calazans Perine, Andrei Mendes de Andrades, Atos Fermin Vasques, Bernabé Bitencourt Serra, Carine Saez, Carolina Augusta de Mendonça Rodrigues, Celestiel Kri da Silva, Crizantho Alves Fialho Neto, Decüra-cü–Teodorino Manduca Carvalho, Eliel Benites Kaiowá, Elizabeni Barbosa Almeida, Fernando Costa Gomes, Geniniana Almeida Barbosa, Gilmar Veron Alcântara, Isabela da Silva, Jeronimo Franco da Silva, Jhelice Franco da Silva, Jucemari Minká da Silva Corrêa, Kesia Valderes Jacinto Mütê, Leonel Kãka Caetano Chaves, Lileia Pedro de Almeida, Lúcia Assis Moraes, Maicon Flores do Nascimento, Mariana Cavalli Libardi, Maurício Vên–Tahn Salvador, Mendison Chota Agostinho, Renata Castelão, Rosane

Gonçalves da Costa Warken, Rosimere Maria Vieira Teles, Selvino Kokaj Amaral, Sue Elen Lievore, Valdelice Veron, Vanessa Ferreira Gamarra, Viviane Jag Fej Farias, Voninho Benites Pedro.

Licença de uso: CC BY (Atribuição 4.0 Internacional)

Contato: lingua.indigena@agu.gov.br

Site: www.livd.org.br

SUMÁRIO

NO'RÜ WE'RUË	13
NO'RÜ ÜGÜ I İNÜ	19
NO'RÜ ÜGÜ	25
MUGÜ I GUÛMA I MUGÜETÜWA NGEMAÛ I TAGUCÛÃ I NAANEARÜ	29
TÍTULO I	31
TÍTULO II	35
TÍTULO III	63
TÍTULO IV	109
TÍTULO V	201
TÍTULO VI	213
TÍTULO VII	279
TÍTULO VIII	293
TÍTULO IX	347
NORÜ 169 I NGUTAQUEEWA I NGUUTCHIÛ I MUGÜ I PURACÛTANÛÜGÜ I GUÛMA I NAANEWA NGEMAGÛÛ ARÜ	355
NORÜ İNÜ NA NHUACÜ YA ÜËÛ I DUÛ'ËGÜARÜ MAÛNO'RÜGÜ I NGEMA NATÜCUMÜGÜ I WÜIWA PURACÜËÛ	385
DE'AGÜ RÜ NGEMA NÜÛ YA UTCHAÛÛPANE RÜ NGÜËËRUÛ I TARE I CONÜWA	425

Rü Programa Língua Indígena Viva no Direito i deaũ

Rü programa língua Indígena Viva no Direito (LIVD) rü nagu narü ñnũ na tüũ na poráẽgũũ rü nhumatchi nüũ na ngetchaũãcũ tũmagagũ ya guama ya natucumũgũ taguarũ naanewá maẽẽ, nanũũ tacua'guũca' tũmaarũ poragũ.

Rü nawanapuracũe i wũigu i nhaagũ Advocacia Geral da União (AGU) rü namaã Ministério dos povos Indígena (MPI) rü nhumatchi Ministério da Justiça rü Segurança Pública (MJSP). Rü wũiwá na ngemagũ na nhaã tamaẽpũ i natucumũgũ Kaiowá, Kaingang, rü nhumatchi Tikuna, na nagagũwá na ngeaũca' i mugũ i guũma i muguetũwá ngemaũ, erũ (IBGE) nüũ i ugu rü nhaã tamaepũ i natucumũgũ ni rü mumẽgũũ nagagũwá i deagũũ i 2010gu.

Rü nümagũ rü nüũ na cua'gũ na wũitchigũ i natucumũgũ rü yima conũ ya nawa ya deagũcũ rü aũriãcũma rü namẽ, na ngemaãcũ naũãũca' i nguẽgũ rü cua'gũ nagu i deaũ i poragũ ya wũietchigũca' i ñũ rü nhumatchi guaneca'ĩũ na ngemaãcũ nüũ ta cuagũũca' i poragũ i woetama marũ i ngemagũũ i tũmagagũwátama, nacũmagũ i aũriãcũma megũũ naca' i maĩyugũarũ po'ũ.

Nhema nhaã puracũ i ngemaũ (LIVD) rü norũ ügũmarenĩ na taguarũ naane nüũ na cuaũca' nanangemagũũ i muũma i natucumũgũ i nüũ ngemagũũ i nacũmagũ rü nhumatchi conũ ya nawa ya deagũcũ rü norũgũtchigũtama, na ngemaacũ na üũca' rü naũgũũca' i wũi i natchiane i taueũtama i ueũ, na ngemaãcũ guũma ya natucumũgũ nüũ na ngemaũca' i porá i taguarũ naanewá.

Rü Instituto de Direito Global (IDGlobal) rü nia yau nhaã projeto LIVD nawá wũi cá i guane ya duẽẽgũca' i ñũwá na ngemaãcũ na namaã na cuaũca', rü nanaũũca' i nhaã puracũ rü tũmaca' na cagũ ya natucumũgũ ya duãtagũarũ i ñũ rü nhumatchi nguetanũũgũ i maĩyugũ i ñgũũ i woetama naca'ngueũ i ngema puracũ rü naetũwá marũ nawá i üegũũ i ngema ngũ, na nüũ na daumatũgũũca'.

Rü nhaã puracũ rü naũ namaã i natucumũgũ i duãtagũarũ i ñgũũmaã na meã niũũca' rü ngema wũitchigũ i natucumũgũ rü tũmamaã na puracũegũ

ya duãtagü ya tamãẽpü i natücumügü i nawá ngemagüe i nhaã projeto: Rü rede de mulheres Indígenas do Estado do Amazonas – Makira E'ta, rü wüigu i Tikunagü mã na puracü; Rü Associação de Difusão Cultural de Canela – ADICUCA; rü wüigu na puracü i Kainganggü mã; Rü nhumatchi Instituto Ixiru Ete – Pai de Todos Tekoha Laranjeira Nhãnderu rü wüigu namaã na puracü i Kaiowágü.

Sobre o Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD)

O Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD) é uma iniciativa que visa promover o reconhecimento e a valorização das línguas indígenas no âmbito jurídico brasileiro.

A ação é promovida pela Advocacia-Geral da União (AGU), com o apoio do Ministério dos Povos Indígenas (MPI) e do Ministério da Justiça e Segurança Pública (MJSP). Dentre os seus objetivos, encontra-se traduzir a Constituição Federal, OIT 169 e ODS para as três línguas indígenas mais faladas no país — Kaiowá, Kaingang e Tikuna — conforme o Censo de 2010 do Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE).

O programa reconhece o papel fundamental das línguas originárias na construção de uma justiça mais plural, inclusiva e democrática, possibilitando que as comunidades indígenas tenham acesso direto, em sua língua materna, aos principais instrumentos normativos jurídicos de proteção aos povos originários.

O LIVD representa um passo significativo na construção de um Brasil que reconhece sua diversidade cultural e linguística como pilar da democracia, ao assegurar que o direito seja efetivamente acessível a todos os povos que compõem a nação.

Por meio de chamamento público, o Instituto de Direito Global (IDGlo-bal) foi selecionado para executar o LIVD e para essa missão reuniu organizações da sociedade civil, pesquisadores indígenas e especialistas indígenas em linguística.

A execução do projeto é fortalecida por uma atuação em rede com organizações da sociedade civil diretamente vinculadas às comunidades participantes: a Rede de Mulheres Indígenas do Estado do Amazonas — Makira E'ta, que atua junto ao povo Tikuna; a Associação de Difusão Cultural de Canela — ADICUCA, ligada ao povo Kaingang; e o Instituto Ixiru Ete – Pai De Todos – Tekoha Laranjeira Nhänderu, vinculado ao povo Kaiowá.

Na wüitchigü i natucumügü arü naanewá na ñũ

Nagagu na nüũ na ngetchaũgüũ i nhema Convenção n° 169 da Organização Internacional do Trabalho ná nüũ i uũ, rü naĩpa nana uai i ngema puracü na nagagüwá na ngeũ i ngema tamaepü i natucumü rü tũmatanüwá naĩ rü nanawe'gü na nhuacü ta nanaũgüũ rü nhumatchi na marü tana yaugüũ ya duãtagü i nhaã tamaepü i natucumügü Kaingang, Kaiowá rü nhumatchi Tikuna arü.

Rü ngema niĩ tikunagawa nangeũ rü Tamaepü'tchipe'egu ni yauye. Rü norü ügü'tchipe'ewa rü Tikunagawa nana ngegü ngema artigogü maĩyugü'tchigagu i de'agüũ rü maĩyugüũ rü ngüeëgüũ, rü ngema wüitchigü i natucumügü i maĩyugü i ñgüũ nawa ngemagüũ nüũ i ugügu. Rü norü taretchipe'ewa rü tikunanagawa nange i ngematogüamatchigü i artigogü i Mugüpaneë arü. Rü norü gu'wa rü tikunagawa nanangegü ngema Mugü i Guĩma i Mugüetüwa ngemaĩwa ngemagüũ i artigugü, rü naëtü Convenção n° 169 i OITarü rü nhumatchi ngema ODS). Rü wüitchigü tchipe'earü gu'utchiwa rü wüine i comunidadewa nanangegü na ngemaãcü ya duũë'gü nüũ tadaumatüguĩca' rü nawa ta ugütaegüĩca' rüena marü na weguũ rüena tama, na ngemaãcü tana yaugüũ i ngema ümatü.

Rü ngemaãcü na uai i ngema puracü nana mẽĩca' i ngema ümatü rü nhumatchi namaã na wüiguĩca' i ngema mugüwá rü ümatü rü nhumatchi nüũ na ngetchaũgüũ i ñnügü rü nacümagü i woetama i tũmaarü iĩgüũ ya wüitchigü natücumügü, rü nhemaãcü weguyaũ i ngema puracü na tũmagagüwá na ngeũ i mugü i guĩma i mugüetüwá ngemaĩ ya tamaepü i natücumü.

Consulta Prévia e Validação

Em respeito aos princípios estabelecidos pela Convenção nº 169 da Organização Internacional do Trabalho, todas as etapas que antecederam a tradução foram realizadas mediante consulta prévia, livre e informada junto aos Povos Kaiowá, Kaingang e Tikuna.

A tradução foi desenvolvida em três etapas. Na primeira, foram traduzidos os artigos da Constituição Federal considerados mais relevantes para os povos indígenas, segundo avaliação dos próprios indígenas envolvidos no processo de tradução. Na segunda etapa, foi traduzido mais um terço do texto constitucional. Por fim, realizou-se a tradução do restante da Constituição Federal, bem como da Convenção nº 169 da OIT e dos ODS). Ao término de cada etapa, a tradução foi apresentada à comunidade in loco para validação do conteúdo, garantindo que todos os termos, conceitos e interpretações estivessem cultural e linguisticamente adequados.

Esse processo assegura que a tradução preserve, simultaneamente, a precisão jurídica indispensável e o respeito à cosmovisão, aos valores e às formas próprias de expressão de cada povo indígenas participante.

NO'RŪ WE'RUŪ

Nha Programa Língua Indígena Viva i Direito (LIVD) rŭ nagu niũ nhema nama i nhema mugŭ i Feral i 1988wa nũu yauũ rŭ naũu i wũi natucumũ we'guũ rŭ memareũ rŭ ngetchã'ũwe'ei rŭ nhema instituiçãogŭ i nawa' nhe-magũ'ũ i nha puracũ rŭ nagu naĩ' i nhema no'rũ ũgũ i nhema nacũma i nũ'ũ cua'ũ rŭ nhu'matchi naporaẽ i nhema ya guĩrãũ i nhaa tagucũa'tucumũ rŭ na yeerawa' na iẽtanũu.

Rũ nhema puracũ i we'guũ rŭ nha LIVD rŭ nayanguutchi nawa' nhema na wũigu na iũ rŭ ya nga'igũ'ũ namaã i Advocacia-Geral i Uniãoarũ rŭ Ministerio i nhema maiyu'gũma cua'ũ rŭ Ministerio i Justiça rŭ Segurança Pública rŭ nhu'matchi nhema Organização i Sociedade Civil i Instituto i Di-reito Gloral arũ rŭ nhema nawei na nũgũma ya nga'igũ'ũ i nhema ma'ũma namawa' rŭ mecũmaãcũ rŭ nhema nããe meũ i guãca'ma iĩũ rŭ aicuma ya nguueũ rŭ naporaẽ i nhema maiyu'gũ arũ megũ.

Nhema Portatia Interministerial AGU/MPI/MJSP n° 1 i 18 ya tawemũcũ abril arũ i 2024gu i naũgũũ i nha LIVD rŭ nanaũ i ya tarerãũ i nacũma i nawa i nidiũ i:

I – tradução rŭ nhema yaũcutchiũ i nhema mu rŭ ũmatũ rŭ mugũ;

II – ngu' rŭ ngu'ẽ nawa nhema mugũ i nhaa taguanearũ rŭ nhu'matchi togũ i natchiũanearũ rŭ nhema duugũtucumũtchiga rŭ nhemana ya guĩrãũ i nhema maiyugũtucumũtchigagũ.

Nhema nũirãũ nacũmawa' rŭ i maiyugũtucumũgu ideaũwa rŭ nhema progrma rŭ nanaũ na dũuegũme'ewa nanangeũ inhema traduçãogũ rŭ nhema ũmatũ-gũ'ũ i maiyu'gũgawa' nhema mugũ i Federal arũ i 1988gu i nhema ngutaque'e i n° 169 i Organização Internacional i Trabalho (OIT) rŭ nhu'matchi nhema Objetivogũ i Desenvolvimento Sustentavel (ODS) i ONU arũ.

Nhema no'rũ tare nacũmawa' rŭ nhema programa rŭ nagu nadawenũ na nanaũu i puracũtchiga nge'tata naca tũũ i' nanguẽeũwa i naca' i deagũ nat-chiga i nacũmagũ i guãca'ma iĩũ rŭ nhema puracũ rŭ nameni na nha tagua-

cũã arũ mugũguta yaũũ rũ nhu'matchi nhema natchiũane arũ mugũgu rũ
nhu'matchi nhema duuegũtucumũ rũ maiyugũarũ iãnegũcũmaãcũta yaũũ.

Nhema traduãogũ i nhema mugũarũ i nhema tamaẽpũ' i maiyu'gũgawa' i rũ
mumaegũ'ũ i duugũ nawa' i deagũ'ũ i nha taguanewa – Tikuna rũ Kaiowá' rũ
Kaingang – rũ na naũ na mea nũta cua'eũca i natchiga i nhema mugũ rũ nhema
cua'gũ nhu'matchi nhema poragũ i maiyu'gũgawa wũ'matũ'ũãcũ.

Nhégumarũĩtama rũ nayanguutchiẽgũ i to i pora i aurima meũ i nhema
mugũ ũmatũ'ũwa' marũ nũũ ya utchigaũ rũ nhema poragũ i ngu'ca iĩũ;
Nhema engu'gũ arũ ũgũ rũta nhema tcho'ũgũgawa'ta nii rũ nhema maiyu-
gũarũ iãnegũwa'rũtata tũmagũgawatatamanini rũ nhu'mtchi nhema tũma-
gũtama nũũ tacua'eiãcũtanii ya ũũ.

Nhema Língua Indígena Viva i Direito rũ to i namani na nhemacũ aicuma
ta na Estado tayanguẽũ i nhema Carta Magna nũũ yauũ rũ no'rũ art. 231 wa:
na nũnacua'ũ i nhema maiyu'gũtucumũ arũ me rũ nacũmagũ rũ nagagũ rũ
õgũ rũ nhema nagu yaõgũ'ũ.

Rũ ãurima nameni nhemacũ yayima maiyugũarũ iãnegũ na wipe'ewa na
nhemagũ'ũ nhema nha traduãowa' i nagagũwa nhu'ma nhama maũũ rũ
nacũmagũ ngetchãũrũũ rũ nhu'matchi na nũũ i cua'ũ na nhema ya yima ya
guĩrãũgũne ya maiyu'gũarũ iãne rũ na nhemacũ nhema traduãõ na nhema
nucũmãũgũ i no'rũ o'igũ nagu maẽigu yaũũ rũ nããegũ rũ norũ o'igũgu rũ
natucumũgu rũ naũnegũgu.

Nhemacũ nhema LIVD arũ puracũ rũ ni ngu nagagu na nhema
mayu'gũerugũma nanapuracũ'ũ rũ nhema yagũ'ũ i maiyu'gũarũ iãne-
gwa' nhemagũ'ũma na napuracũ'ũ rũ nhema natchi'cagũ arũ yeerawa' rũ
ngu'eãtaeruũgũ rũ nhema natchigaca' nguegũ'ũ rũ nha progrma rũ naũ na
nhemacũ aicuma maiyu'gũca' yaũũ rũ nha taguanema cua'ũ me'ewa na-
nhema i nhema pora na nagu ya deaũ i nhema ya guĩrãũ i nacũmagũ na
wũiwa' nanhemagũ'ũ rũ nhema nagu narũ inũũni nanaũũ rũ nayanguẽũ na
nhemacũ nhema traduãõ i nha mugũarũ i Tikunagawa rũ Kainganggawa'
rũ nhu'matchi Kaiowagawa' na wũĩ puracũruũ i maũũ ya i'ũ rũ nagu ya
dea'gũũ rũ nũũ nainũeũ.

Nha LIVD rü äurima namenii erü wüi puracü i nguuni erü maiyu'güü nainüe rü wüi puracüitchiga i nücuu'ü nhu'matchi nü ngetchäü i tücümagü rü tümagagü ya yiema duuegü ya nucümacürüwa nha tagu arü naanewa mäe'ë rü numa macee nauopatama nhema nha naane na ya yauegüü rü nhe-macü nanaü i nha mugü arü tradução na nangemaü i nhemana maiyu'gü-cümäü nanangetchäügü'ü rü nhemacü tanaügü i wüi nama i aicama nhema guäma rü guü i nacümagüma i mea i deäü.

Rü nhegumarütama rü nhemarü wüi poragü i guäca'ma iiüni i nagu ide-aü i megüü i poragü rü wüi puracü i justiçaichi rü nhu'matchi mugüitchi i nü dauü i nhema marü i nguü i nhema mugü i 1988wa i OIT 169 arü rü nhu'matchi ODS arü.

Cü nhema Progrma Língua Indígena Viva i Direitowa toomatchi i ügüwa' nhe-magüü nagu iï na nhema näügüüca' i wüi natucümü i nü'na nhemaü i megü rü ngetchaügü rü cü nhema ümatü i nhu'ma traduzidoü i Tikunagaca' rü Kaingang-gaca' rü nhu'matchi Kaiowágaca' yeeracü wüi puracüruü i mugü nagu maü yii – aicama nawa' ya ngu rü naanewa' rü nagawa' rü nhu'matchi guüma nhure nha taguanewa maeü i duugü arü mäü'newa na nhema.

Advocacia-Geral da União
Ministério dos Povos Indígenas
Ministério da Justiça e Segurança Pública

APRESENTAÇÃO

O Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD) segue o caminho apontado pela Constituição Federal de 1988 rumo à construção de uma sociedade livre, justa e solidária. As instituições envolvidas no projeto partem da convicção de que cada iniciativa que reconhece e valoriza a diversidade do povo brasileiro é um avanço nessa direção.

Com tal missão no horizonte, o LIVD nasceu da união de esforços entre a Advocacia-Geral da União, o Ministério dos Povos Indígenas, o Ministério da Justiça e Segurança Pública e a Organização da Sociedade Civil Instituto de Direito Global (IDGlobal). Uma parceria institucional que revelou, ao longo do percurso, caráter integrador e social, espírito de transversalidade e fidelidade à diretriz de fortalecimento da cidadania dos povos indígenas.

A Portaria Interministerial AGU/MPI/MJSP nº1, de 18 de abril de 2024, que institui o LIVD, estabelece os dois eixos em torno dos quais o programa deve girar:

I – tradução e integração de normas, documentos, termos, conceitos e institutos jurídicos;

II – formação e capacitação em conteúdos relacionados à legislação nacional e internacional, bem como a valores sociais e culturais das diferentes comunidades indígenas.

No primeiro eixo, em diálogo com os povos envolvidos, o programa se propõe a entregar à sociedade as traduções, escritas nas línguas indígenas, da Constituição Federal de 1988, da Convenção nº 169 da Organização Internacional do Trabalho (OIT) e dos Objetivos de Desenvolvimento Sustentável (ODS) da Organização das Nações Unidas (ONU).

No segundo eixo, o programa resultará na construção de planos de formação capacitação em conteúdos destinados a promover o diálogo intercultural. Os planos devem envolver temas relacionados à legislação nacional e internacional e aos valores sociais e culturais das comunidades indígenas.

As traduções dos textos jurídicos para as três línguas indígenas mais faladas no País — Tikuna, Kaiowá e Kaingang — corporificam o direito de acesso à informação, ao conhecimento e à cidadania dos povos em suas línguas maternas.

Ao mesmo tempo, materializam outro direito fundamental previsto na Constituição, o Direito à Educação: “O ensino fundamental regular será ministrado em língua portuguesa, assegurada às comunidades indígenas também a utilização de suas línguas maternas e processos próprios de aprendizagem” (CF 1988, art. 210, § 2º).

O Língua Indígena Viva no Direito é mais um passo para a efetivação de um dever do Estado previsto na Carta Magna, em seu art. 231: o dever de reconhecer aos povos indígenas sua organização social, costumes, línguas, crenças e tradições.

É fundamental, portanto, que as comunidades indígenas sejam protagonistas no processo de tradução para suas línguas, como um ato de respeito ao modo de vida, tradições e experiências das diferentes comunidades, mas também para que as traduções possam refleti-las em seus aspectos cosmológicos, espirituais, ancestrais, étnicos e de gênero.

Nesse sentido, as ações do LIVD foram realizadas com o envolvimento direto de lideranças, anciãos e comunidades indígenas, além de organizações locais, professores e pesquisadores do tema. O programa foi construído, executado e validado “com” e “pelos” povos indígenas, cabendo ao Estado Brasileiro o papel de facilitador do diálogo intercultural. O objetivo da dinâmica adotada foi garantir que as traduções dos textos jurídicos para as línguas Tikuna, Kaingang e Kaiowá sejam instrumentos vivos, falados e ouvidos.

O LIVD é, em sua essência, uma ação de escuta. Um projeto de reconhecimento e de respeito à diversidade cultural e linguística daqueles que habitam as terras brasileiras desde muito antes de qualquer demarcação. Ao promover a tradução de normas, respeitando os valores e contextos de cada comunidade, estamos construindo pontes reais para o diálogo intercultural.

Ao mesmo tempo, é uma política pública que realiza direitos fundamentais, um ato de justiça histórica e constitucional, que confere materialidade ao texto da Constituição de 1988, da OIT 169 e dos ODS.

Que o programa Língua Indígena Viva no Direito inspire outras iniciativas pela construção de uma sociedade livre, justa e solidária. Que mais vozes sejam ouvidas. Que mais pontes sejam construídas. E que os textos agora traduzidos para o Tikuna, o Kaingang e o Kaiowá sejam, cada vez mais, instrumentos jurídicos vividos — na prática, no território, na língua e no coração de todos os brasileiros.

Advocacia–Geral da União
Ministério dos Povos Indígenas
Ministério da Justiça e Segurança Pública

NO'RÜ ÜGÜ I İNÜ

Ngema nagama puracüema cua'gü i nha taguanewa' rü guüguma wo' nü' nanhema i nhema yatügu itcho'ügücümaarü pora nge'ta na nhemaü nhema na i'nanaüitchigüü i nacümagü rü nagagü yeeratürü yiema maiyugütagüga rü nhemaäcü nhema rü na naü na yiema maiyugütagügae'tüwa na yugü'ü na nhemaäcü tauwa'ma na namegü'ü.

Nhema Jesuítagü arü orewa' i ngupetüü i nhema nguneü i XVI-XVII rü ni ngu i nhema popera i muüma i nguneügu rü nhema taguanetchiga rü tama na nhemana meamare nhema daigü rü yugü i nhema yatügu i tcho'ügü ügüüwata na nhemagü'ü notürü nhaani nhema aicuma na tüü narü ðe-gü'ütaa ya yima maiyugü rü tüü na da'iü rü tüü nayagü'egü'ütaa ya yiema maiyu'gütucumü rü nhema tümaarü cua'gü rü tümacümagü rü tümagagü rü nhema nücümaügü i tüamarü cua'gü rü nhu'matchi nhema tümatchigagü.

Nhema mugü i 1988 arü rü nanaü nhema taüma tomaräü e meü tümaca' ya yiema maiyugü rü nhu'matchi nhema oregüwa rü nhemaäcü na nawe'ü i nhema maiyu'gü arü wü'gü rü nhema natucumü i nhemaüwa' rü na nang'o'ë i nhema nagagü ya güüräügü'ü rü nhu'matchi nhema megü nhema maiyu'gü arü iänegüwa nhemagü'ü rü nama na nga'uü naca' na yeeraäcü rü nhu'matchi ya poraetchigüü i nhema nacümagü.

Rü ngema no'rü gu' i decadagu rü nü ta daugü i ya guüräü i traduçãogü rü publicaçãogü i maiyu'gügawa'iiü rü nhema tüü nawa' na gagü i nhema mudança i nhema traduçãoocümawa' i üpaama nhema yatügu i tüü da'iüme'ewa na nhu'ma nayatomaräü na nhemaäcü yiema maiyugüta na nhema tümaarü oregüwatama na tügüma tarü iü rü tümagagüwa' rü tümacümagüwa' rü nhema arü yeera nhema nha publicaçãogü rü tüna nanaã i wüi namaü na nhemaäcü ya yiema togueamatchigü ya wüietchigü nawe'na nhema daigü rü yü arü aipewa' tü' nanhemaü i na nütadauü i nhema natchiga rü nhu'matchi' nhema meigü ga yeguma tam tüna naägü'ü rü tü'ü nüü na oo'gü'ü.

Natchiga i nhema naguta iüü (Sobre o Programa)

Rü nhema nha i dawenüwa' ni ya nguutchiü i nha Programa Língua Indíge-

na Viva no Direito (LIVD) rü natanüni i nhemana nama ya ngaiü i Advocacia-Geral i União arü rü Ministerio dos Povos Indígenas (MPI) rü nhu'matchi Justica arü rü Segurança Publica (mJ) rü Organização i Sociedade Civil arü (OSC) rü nhema nüü ya ngautchãüni na naüü wüi nama ngeta' yiemai maiyu'gütucumü na mea tügüü ta inüegügü rü nhu'matchi nama ta cua'ei i no'rü ü rü no'rü ngueë i nhema nha tagucü'ã arü mugu rü na togawa' na wümatü'ü i nhema nha mugü i Federal i 1988arü rü OIT 169 arü rü ODS arü i Tikuna rü Kaiow' rü Kainganggügawa'.

Ngema nha programa rü nanaü wüi mudança i nhema traduçãocumawa i nhema nacüma i yema yatügü i nucüma tü da'iarüwa' naca' i nhema wüi i nama ngeta' yiemai maiyugütucumü na nhema tûmagüarü oregüwa'tama na tügüma tarü iü, tûmaga rü tûmacümagüwa' rü natchigani i "Ngewa'cã'ü mãü" rü nhema "Meã i mã'ü nhu'matchi na i mãüü meã" nhema nagagüãewa' rü nhu'matchi nhema nü i dauüwa' rü nhu'matchi maiyu'gü arü daegütucumüwa' rü nha puracü i tradução arü naca' i maiyu'güga rü ta nhema yima tauncü i guü natchiüanegü arü decada i maiyugüga arü i nhaügu i uu: "tauma ta'cü i togu i uu rü tama toma ta nhemagüacüta ningü" nhaüwa ne nau.

Nhema natucumügü u nawa nhemagü i programatchiga

Kaingangtucumü IBGE 2022 nüü i'ugu rü nhemani wüi natucumü taü nhu'matchi natucumü ãurima ngo'ü i i numa taguanewa' rü 45,8 mil mani i no'rü duugü rü estado i Rio Grande do Sul rü Paraná rü Santa Catarina nhu'matchi São Paulowa' ni na nhemagü rü Kaingangga rü Jêtucumüwa' nanhema rü nhamarüta ta nhemagü ya düegü nawa' i deagü'e rü i' nha nhema nhama wüi taüma nacümagü i tügü nawa' tügü ta cua'güüruüni.

Kaiowatucumü rü no'ri arü ügügutama Mato Grosso do Sul arü sulwaama na nhemagü rü nhamarüta ãurima nama ninga'igü i nacümagü rü no'rü õgü i tekohama rü naanegü i üüneüma rü nhemaacü wo' na tcho'ügü nüna a pugü'ü i no'rü naanegü rü nhemaãcü rü wüigu naí i nawa i Aty Guasu na nhemaacü na naporaegü'ü i nhema no'rü lutagü i wüigu naügü'ü rü na nhemaacü na nhema nagagüna nadaugüü nhu'matchi na naporaëü i teko porã – i mãü meü rü wüiguü rü IBGE 2022 nü iugu rü 58,6 mil ni rü nhema nagagü rü tupi-guarani tucumüwa'ni na nhemaü.

Tikunagütucumü rü narü mumae rü 74 mil mani i no'rü duugü rü nü a-
rima tatüma rü nainecüma wüiwatama nahemagü rü no'rü ianegü rü Alto
Solimões ni nanhemagü'ü rü ñanegü ya Tabatinga rü Benjamin Constant
nhu'matchi Amaturawaamani na nhemagü'ü rü ta 8 mil nii i Tikunagü i
Colômbiawa' rü 7 mil ni Peruwa'ama rü naga rü Tikunatamani naega rü nü
yaugügü rü natauma i to nagagü i natanüwa' na nhemaü rü nüicamareni
rü yeeracü ãurima nawa' nideagü.

Nhema nha ngewaca'ü i tradução i mugü i Federal i 1988 rü OIT rü ODS
arü i Kiowa' rü Tikuna rü Kainganggü gaca' rü nhema mea nü cua'güü na
tare i nagawa' i deagü'ü ni utare'e rü nhu'matchi na nünangetchãügü'ü
nape'ewa nhema natucumügücüma rü cua'gü i maiyu'güarütama na nhema
nüü ya nga'uca' i nhema aicuma meü i tradução rü nagu rü inü rü wüi ngu-
neügu rü nhema mugüwa' nhemagü'ü rü nhu'matchi na mea nüü tacua'eü-
ca' ya yiema tama nha tchõügüga portuguêswa' ideagü'e.

Nhema nguneügügu nha puracü rü nü'na nhema i ya gu'ürãü i gut-
chãügü rü notürü ãurima name erü nha LIVD rü nanaü i taüma puracü
naca' i maiyu'gü i nhema marü nü cua'ei i na naügü i nhema nacüma i
maiyu'güarütama iü rü nhemawe'na nha programa rü nanaü na nhemacü
nagu narü inüeü i nhema inügü i nucümãügü'ü na nhemaacü nana ügüüca'
nhema tradução nhema wüitchigü maiyugütucumüna ngaicamüãcü rü tama
nhema nha yatügü i tcho'ügü nagu rü inüeüãcü rü nhemacü na nhema inü-
gü i woetama maiyu'güarü iüüãcü.

Rü nhemaacü no'rü guwa rü na nhemaü i wü'matü i mugü i Tikuna rü Kaiowá
rü Kaingangügü gawa rü nanaüta na yima maiyu'gü arü ianegü i nhema naga-
güwa' i deagüne' na nüna cua'eü rüta na no'rü poragüca'ta i'nacagü'ü rü nana
poraëüta i nhema nacümagü rü nagagü rü nhema nucümaügüü nacümagü rü
wüi meigü i Kaingang rü Tikuna nhu'matchi Kaiowa'güarüca' iini rü maiyu-
gütucumügüca i tagucü'agü rü nhema poragü i gua'neca'maini.

Prof. Edilson Baniwa
Diretor do Departamento de Línguas e Memórias Indígenas
Secretaria Nacional de Articulação e Promoção de Direitos Indígenas
Ministério dos Povos Indígenas

PREFÁCIO

A política linguística no Brasil sempre foi de superioridade eurocêntrica, excluindo as culturas e as línguas, sobretudo dos povos originários. Isso se deve a forte colonização da linguagem indígena.

A tradução jesuítica, ocorrida no século XVI–XVII, desempenhou por muito tempo um papel, na história brasileira, não de simples cúmplice da violência colonial, mas, especialmente como instrumento de invisibilização, marginalização e apagamento dos povos indígenas, seus saberes, suas culturas, suas línguas, suas epistemologias e suas trajetórias históricas.

A Constituição de 1988 tem permitido mudanças significativas na relação entre a tradução e os povos originários. Assim, ao apresentar reescritas indígenas, as coleções em questão ressaltam a diversidade de vozes e perspectivas existentes nas comunidades indígenas, contribuindo para a valorização e o fortalecimento de suas culturas e identidades.

Nas últimas décadas observamos diversas traduções, publicações nas línguas indígenas, isso nos leva a contemplar uma mudança de paradigma na tradução, de um instrumento colonial para um meio pelo qual os povos indígenas podem (re)encontrar suas narrativas, línguas e culturas. Além disso, essas publicações também têm proporcionado uma oportunidade para que outros indivíduos dentro de contextos pós-coloniais acessem histórias e perspectivas que lhes foram negadas.

Sobre o Programa

É nessa perspectiva que nasce o Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD), resultado da parceria institucional entre a Advocacia–Geral da União (AGU), os Ministérios dos Povos Indígenas (MPI) e da Justiça e Segurança Pública (MJ) e Organização da Sociedade Civil (OSC), visto que seu objetivo é criar uma ponte de entendimento entre os povos indígenas e os responsáveis pela formulação e aplicação das leis brasileiras, traduzindo a Constituição Federal de 1988, da OIT 169 e ODS para as línguas Tikuna, Kaiowá, Kaingang.

Este programa contempla uma mudança de paradigma na tradução de um instrumento colonial, para um meio pelo qual os povos indígenas podem (re)encontrar suas narrativas, línguas e culturas. Significa “Vida Nova”, o “Bem Viver e Viver Bem” material e espiritual das línguas e linguagens indígenas. Este trabalho de tradução para línguas indígenas também vem ao encontro do ano internacional das décadas das Línguas Indígenas que tem o lema: “Nada para nós sem Nós”.

Sobre os povos envolvidos no Programa

O povo Kaingang segundo IBGE 2022 é um dos maiores e mais expressivos grupos indígenas do Brasil, com população de 45, 8 mil pessoas, espalhadas principalmente pelos estados do Rio Grande do Sul, Paraná, Santa Catarina e São Paulo. A língua Kaingang, integrante da família Jê, permanece viva e falada por grande parte do povo, funcionando como um elo essencial da sua identidade cultural.

O povo Kaiowá, habitantes tradicionais do sul de Mato Grosso do Sul, mantêm uma profunda relação espiritual e cultural com o tekoha, seu território sagrado. Mesmo diante da perda de terras, seguem reunindo-se nas Aty Guasu para fortalecer sua luta coletiva, preservar a língua e garantir o teko porã — a vida boa e harmoniosa. Segundo o IBGE 2022 são 58,6 mil, a língua faz parte da família linguística tupi-guarani.

O povo Tikuna, o mais numeroso com 74 mil pessoas, tem estreita conexão com os rios e a floresta, suas comunidades se concentram principalmente na região do Alto Solimões, em municípios como Tabatinga, Benjamin Constant e Amaturá Há, ainda, cerca de 8 mil Tikunas na Colômbia e quase 7 mil no Peru. A sua língua, também chamada tikuna, é considerada de origem isolada, sem parentesco comprovado com outras famílias linguísticas, e segue amplamente falada nas aldeias.

A tradução inédita da Constituição Federal de 1988, OIT e ODS para as línguas Kaiowá, Tikuna e Kaingang, contou com a colaboração de especialistas indígenas bilíngues e o respeito diante das perspectivas socioculturais, conhecimentos específicos indígenas, para alcançar uma tradução

autêntica, apta a refletir, a um só tempo, os valores constitucionais e a compreensão dos que não falam o português.

Durante o trabalho houve vários desafios, mas muitos significados importantes, pois, o LIVD proporcionou grande exercício para que especialistas indígenas durante a tradução construíssem metodologias indígenas. Além disso, o programa fez que com que mergulhassem na mitologia cosmogônica e etiológica para tentar fazer a tradução mais aproximada possível de cada povo evitando a visão do homem branco e não condizente, em muitos casos, com a visão de mundo do indígena.

Por fim, disponibilizar documentos jurídicos nas línguas Tikuna, Kaiowá e Kaingang permitirá às comunidades indígenas falantes destas línguas compreender e reivindicar seus direitos, fortalecerá suas identidades culturais, linguísticas e a autoestima ancestral. Uma conquista dos Kaingang, Tikunas e Kaiowá, dos povos indígenas do Brasil, da República e da Democracia.

Prof. Edilson Baniwa
Diretor do Departamento de Línguas e Memórias Indígenas
Secretaria Nacional de Articulação e Promoção de Direitos Indígenas
Ministério dos Povos Indígenas

NO'RÜ ÜGÜ

Nhaa volume rü nananutaque'e i nhema traduçãogü i megü'ü naca' na yeratchigü na nawa' i tchocuü i nhema poragü rü nawe'i i maiyu'gügawa' i nha mugü i federal arü i 1988 rü nhema ngutaque'e i nº 169 i Organização Internacional do Trabalho (OIT) arü rü nhu'matchi nhema Objetivogü i Desenvolvimento Sustentável (ODS) rü nhema arü yeera i wüi Glossário i ngüeruü rü nhema nutaque'e i wü'matügü'ü arü yeeratayiüü nhaã puracü rü wüi puracü rü nhema wüiguü i nacümagü rü nagu iüü na nüü nacu'au rü nhema na yeeracü naporaëü i nhema maiyu'güga rü na we'i na nhema nanhemaü na yeeracü nhema mugüwa' niücuü.

Nhema traduçãogü rü Kaingang rü Kaiowá rü Tikunagügawa'ni naügü'ü: nhema tapaepü i maiyu'gü i rü mumaegü'ü i duugü nawa' i deagü'ü i nha tagucü'aanewa rü nhema Censo Demografico i 2010 i IBGE nü i uurüü rü wüigu nheguma ya ugü'gu rü 120 mil i gu'üma nhema duugü i tchopetüü rü nhema no'rü ügü rü na nhema'ü i natchi'cagü na nawa' ya tcho'cuü i nhema mugü nawa' i nagagü.

Nhema nha tradução arü ü nünangetchäü i nhema nagagü rü nacümagü rü nhu'matchi wüitchigü natucumü arü dawenügü rü nama nangau na natanetaëü nhema nüyangautchäüü rü nhu'matchi nhema ya guüräü i naanewa'nhemagüü i no'gügütama rü nhema no'rü nanaügüü i nha wü'matü rü naüpa rü niutchiga rü ucu'ëwa naüpetü rü memareüwa rü niutchiga na nhuacüta ya nguutchi'ü rü nhematchigawa' rü na nhema i ngewa'cä'ü i nacüma i meüma: nhema ucu'ë rü yiema maiyugütama ninaüü nhu'matchi tümagagüwani i ya yiema ianeacügü rü i nhema na nhemaacü yauü rü nanaaporaëëtchigü i nhema no'rü aicuma rü nanhemaacü na nhemaü i nhema ianearü participação rü naporaü'ca' i nhema maiyu'güarü porá nhu'matchi na nhemaücü i nhema ügü i nhematama naügü'ü nhema natchi'cagüwa'tama nhu'matchi nhema nümagütama nagu narü inüeüäcü nhu'matchi nhema na ätucumüäcü na maëü.

Nhema IDGlobal arü puracü rü nayanguutchi ätucumüäcü nhu'matchi nhema organização i maiyugüma cuagüü nawe'eigüäcü rü nhema Associação i Difusão Cultural i Canella – ADICUCA i Kainganggüarü; nhema Insti-

tuo Ixiru Ete – Guünatü-Tekoha Laranjeira Nhanderu, wüigu Kaiowagü-
ma; nhu'matchi yiema maiyugü a ngeegütucumü i estado Amazonas arü
– Makira'Eta rü Tikunagütucumüma.

Nhaã wü'matü rü na nanutaque'eü i wüitchigü i nagawa' i ümatü i cua'ruü
naca' na meã nüicua'ü nhu'matchi nhema poragü arü puracü rü nanaüü na
nhuacü na yeeracü nanaporaëü i nhema maiyugücümagü i nhu'ma nhema-
gü'ü rü nhu'matchi na naporaëü i maiyu'güga rü nhema no'rü inü rü tama-
ni na publicaçãogu tatama yaguü notürü nhema yagu'ürãü i nacümagügu-
tani rü nhema no'rütama naanewa' nhemagü'ü i nhemaügüãcütani yanguu.

Instituto de Direito Global

INTRODUÇÃO

Este volume reúne traduções fundamentais para a ampliação do acesso ao direito, apresentando, em línguas indígenas, a Constituição Federal de 1988, a Convenção nº 169 da Organização Internacional do Trabalho (OIT) e os Objetivos de Desenvolvimento Sustentável (ODS), além de um Glossário de Apoio. Mais do que uma compilação de textos normativos, esta obra é um instrumento de diálogo intercultural, voltado ao reconhecimento, à valorização e ao fortalecimento das línguas indígenas, e de promoção do acesso à justiça.

As traduções foram realizadas nas línguas Kaingang, Kaiowá e Tikuna: três das línguas indígenas mais faladas do país, segundo o Censo Demográfico de 2010 do IBGE. Em conjunto, somam mais de 120 mil pessoas, que passam, com esta iniciativa, a ter a oportunidade de acessar conteúdos jurídicos em suas próprias línguas.

A execução das traduções respeitou as especificidades linguísticas, culturais e epistemológicas de cada povo, contribuindo para ampliar o alcance e a efetividade desses conteúdos em diferentes territórios. O processo de construção deste material foi precedido e orientado por consultas prévias, livres e informadas, que constituíram seu eixo estruturante. Nesse contexto, destaca-se uma inovação metodológica relevante: as consultas foram realizadas por pessoas indígenas e conduzidas nas próprias línguas das comunidades envolvidas. Essa abordagem reforçou a legitimidade e a efetividade do processo, assegurando ampla participação comunitária, fortalecimento da autonomia dos povos indígenas e maior aderência dos conteúdos produzidos às realidades locais e às formas próprias de compreensão do direito e da vida coletiva.

A etapa de tradução foi conduzida por tradutores indígenas tradicionais, reconhecidos por seu domínio linguístico e profundo conhecimento cultural. Em seguida, os textos foram revisados por linguistas indígenas, o que permitiu ampliar a precisão conceitual, a consistência terminológica e a adequação às estruturas próprias de cada idioma.

A elaboração do material seguiu um percurso progressivo, baseado na escuta qualificada, no diálogo contínuo e na construção coletiva. Ao longo desse processo, foram realizados ciclos de apresentação, debate e validação nos territórios, garantindo que as traduções fossem não apenas corretas, mas também compreensíveis, apropriáveis e alinhadas às formas de expressão e entendimento de cada comunidade.

Este projeto, desenvolvido no âmbito do Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD), teve um arranjo institucional inovador regido pela Lei nº 14.903/2024. O Instituto de Direito Global (IDGlobal) teve a honra de atuar como organização da sociedade civil responsável por sua execução, sendo a primeira entidade do País contratada sob esse regime jurídico, o que representou, simultaneamente, reconhecimento institucional e elevada responsabilidade na condução técnica, ética e operacional do projeto. Tal seleção foi por meio do Edital nº. 02/2024.

A atuação do IDGlobal se deu de forma colaborativa e em articulação com organizações que atuam junto aos povos envolvidos: a Associação de Difusão Cultural do Canella – ADICUCA, no contexto Kaingang; o Instituto Ixiru Ete – Pai de Todos – Tekoha Laranjeira Nhanderu, junto ao povo Kaiowá; e a Rede de Mulheres Indígenas do Estado do Amazonas – Maki-ra’Eta, junto ao povo Tikuna.

Este livro, ao reunir, em cada língua, documentos de referência para a compreensão e o exercício de direitos, se projeta como uma ferramenta de fortalecimento das práticas interculturais e de valorização das línguas indígenas. Seu propósito não se esgota na publicação, mas se realiza nas múltiplas formas de circulação, uso e apropriação dos conteúdos nos territórios.

Instituto de Direito Global

MUGÜ I GUÛMA I MUGÜETÜWA NGEMAÛ
I TAGUCÜÃ I NAANEARÜ

TIKUNAGAWA

CONSTITUIÇÃO
DA REPÚBLICA FEDERATIVA DO BRASIL

TRADUZIDA PARA O TIKUNA

Preâmbulo

Tomagü napü'üerugü nanamaã ta cua'güü i duüüügü tagucüa'üügüü, rüta ngutaque'egü nagu ga taütchiü ga guüüma i ãëgacügü ga tagucüa'üügüümaã natayanguu-tchiëü i wü'i natchiane i guaneca'üü, nanangemaüca'iaüüca' i megüü i guaneca'üü rü nhumatchi wüietchi-güca'üü, rüna ngemaü i poragü na tama ta po'cuü rü itapo'üãü rü taãëwa ta ngemaü, rü guüma nameü rü guanema ta wüiguü rü nhumatchi nawe'guü i guane-arü maü, rü nhama guaneetüwa üüãcü i wüi natucumü nügümaã ämücüeü rü guanearü iüü rü taueütama iüeü rü nagu iüü i mugü i norütama iüü rü nhumatchi togü natchianegümaã ämücüü na ngemaãcü nawe'ätchiãü-ca' i gu'tchaüügü i ngü'müãcü , rü ngemaãcü de'amaã tayangeetchigü i poramaã i nhaã popera i natatüüwa i tupanaarü po'ü i nhaã Mugü i Guüma i Mugüetüwa Ngemaü i Tagucüa'i naanearü.

TÍTULO I

NORÜ NACUANÜ

NAWANAÜGÜÜ I TAGUCAARÜ MUGÜ

Art. 1º Rū natchiane i wüiwa ngemagüü i tagucaã, naca naü natama napuãtchii nügüna i ngema natchianegü tagüü, rü iragüü rü nhumatchi rü iramaeü inane ngeta norü nawa ngemane napueru ñanegüeru i tagucaane . Rü naü ngema natchiane i guãma nawa tüü ngemañ i porá rü nhumatchi megüü itanaweü, nhumatchi nagu niü rü nüü nangemaü iinügü inagu nadawenü:

I – na naporaã norü naanearütawa;

II – na duüügü rü nüü nangema naüãü rü nayaãü i guüma ngema naca iñü;

III – guãma ya duëgü rü ta wüigumare, ngemaca tauetata-ma ta pocu urüena tauacü ngema ta nawaeü taü, rü wegugüü nawae guaneãü yaü;

IV – na puracügü i ngemagüü i natucumügüwa rü name rü wüetchigü rü tüü nangema natanaü i ngeürüümare i airüü;

V – nagu i inügü ya guuraü i natucumügüarü i ngemagü.

Wüütama i inü. Guüma i pora rü duüügüwa' nenaü, unetawa ngupe-tüü taniñ tūmaca ngema puracüü ya duãtagü, nhaã mugü nüü i uuacü.

Art. 2º Rū poragü i taguca'arü rü wüitchigü rü nügümaã tama na cua'gü nhumatchi nügümaarü na amücügü i nügütanüwa, i ngema poragü, legislativo rü ejecutivo nhumatchi judiciário.

Art. 3º Naügüü ngema ñnügü i megüü nüü narü ngautchaüügüü namaã naü i tagu arü naane:

I – naũ i wüi natucumü i memare rü weguũ rü nhumatchi ngetchaũ weẽũ;

II – na yeerawa na daũ i mēgüũ rü nhumatchi duãtagü arü maũgü i tagu arü naane arü taawã;

III – rü naõẽũ i nhema ngeãrũ ngemaũgüã rü naõẽũ ngema ta'cü i'tü'ü tchie'ũ nhumatchi na ya i'raãtchie'ũ i ngema nacüma i tama nha'a tatucumüü wüigueü rü nhu'matchi wüitichigü natchi'cawa';

IV – nauũ i megü i guãca'ma'iũ rü tama nangemaacü tüũ i uũ na'ca' na ngeta' ne' tauũ, tümaarü natucumüca', rüe'na na yatü rüe'na tá nge, rüna ta tcho' e'na tá waũ, e'na tá bu, rü tüma arü tauncüca' nhumatchi ngeürümare toomatchigü i nacüma naca tüũ i u'.

Art. 4º Ngema taguca'a arü naane rü nügüma ínacua' ngema nawa na namaã ya ngai'ü i togü i natchiãnegü nawa i nhaãgü inügü:

I – nanügümaãtama ínacua norü taarü natchianewa;

II – nangemaũ i nhema poragü ya guama ya duuegüca' iĩũ;

III – ngema wütchigü natucumügü na nügümatama na cua'gü;

IV – natauumata i toyepe'egü;

V – nawüguü i guüma i natchiüanegü;

VI – na ngetchaüca' na idaugü'ü;

VII – gutchaũgü rü meaãcü nanaweatchigüẽũ;

VIII – na i'nauaũũ nhema daiwe'egü'ũ rü nhu'matchi ngema tchiri' tatchiga i deagü'ũ naca' i nha tatucumü;

IX – ngema wüitchigü natucumügü rü nameni na nügü narü ngüẽẽgü'ü naca' na yeerawa ya utchigüü i nhema nhure i nhaa maeü i duuügü arü megü;

X – nayaugüaũ tagucaãrü naanewa i togü duũ'ũ i políticaca' rüena norü ñüca' rü nawe ãgüü nayaugüaũ.

Wuitama i ñü. Taguca'tchiane rü nacatanadau naã wuiwata-
ma yadagüü ngema natchiaanegü ya conü ya espanholwa rü pur-
tugueswa i de'agüü nawa norü taetchiga rü nhuacü namaã icuaũ
ya ñanegü (pulitica) rü duãtagãarü megüũ rü nacümagüwa ngema
America latinawa ngemagüũ i tagüũ i natucumügü rü ya ca'itchiica'
wuitama i natchiane i munatüũ.

TÍTULO II

DOS DIREITOS E GARANTIAS FUNDAMENTAIS

CAPÍTULO I

PORAGÜ RÜ MUGÜ I WÜIETCHIGÜCA'İĞÜŪ RÜ GUANECA'İĞÜŪ

Art. 5º Guãma ya duẽgü rü ta wüigumare i mugüpeewa rü tauca-
ma wüẽ i ngemaca' tũũ i taũütchi rü nüũ na ngema i tagucaagü nhuma-
tchi ngema togü i naanecua' i ñgüũ rü nagu pegüũ i tagu arü naane rü tau-
cürüwata tayatoyepe'e i norü maũgü, rü norü meũgü i norü wüigumare, i
norü poũ, i norü ngemaũgü nhaã ñnüwaacü:

I – rü yatü rü ngecü rü nawüigumare i ngema naüüwa, rü nhaã
mugüwa rü nguẽcma naweũna tanaũgüũ;

II – tau'etama ya duẽc ta'cü poraãcü taũ, rü e'na icunange' tama
mugüwa naümatüãcü i ngemaũ;

III – tauetama rü nagutaücu natacua' iũ baitata tchieütchiũ nacü-
ma tũmama naüẽ rüena nacüma i wa'tümüũ rü e'na aücümaũ;

IV – guãma rü tũñangema i porá natanaã i tũmaarü ñnü rü tauca-
ma tũnatanatchuu, notürüwai natchu'u na tama tũgü ta ngo'ẽũ
na teétiũ;

V – mugürü ñnapoũ rü nhumatchi i norü ngaũga ya naãtchiraũ-
tama i ngema tchieũ te'e üũ cuma, rü naetüwa rü cunayautanü
naca' ngema tũmaarü ngemaũgü marü natchiẽgü rü e'na tũma-
tchiga rü e'na na tũmatchicüna'agü na i'dau'ũ;

VI – natchu'u nayatoye ññgü rü guãma ya duẽc tũñ nangema
natayaõ wüi ngemaũgu i ngeürügumare i üüneũgu rü mugüwa rü

nüü nangema i norü poñ nauañ i norü ngutaque'egü rü natchica-
gü ngeta inaügüüwa i nacümagü nagu íya ögüañ;

VII – duüñgü ngema dawetchicawa rü pocupatañwa ngemagüñ
rü tchuraragüpatañwa ngemagüñ rü nüü nangema nanayauañ i
norü yumüetanüñ ngema natucumü nawa ya ötchigüañ;

VIII – tauemarü rütapocu naca' türü ö nawa ta ngema rü e'na
naca' i tümaarü ñn rü e'na ngema natucumü nawatañca no-
türüwai taucürawa tac'tcha natchae'cü tautama cunaü i ngema
mugü nawaeñ notürü tomañcü ítaicunañtanü namañ i to' i' puracü;

IX – rü tama natchu'u nanaüñ i puracügü i ñnügüwaneüñ rü
cua'agüütchiwaneüñ rü ngewacaü'güñ i ngu'güñtanü rü e'na de-
agüca'ígüñ rü ngemagürü rü taucüwata rü ãëgacü naetiwa nüñ
naoo' rü natautama ya nguutchiñ;

X – rü aürima natchu'u i tümañne rü tüma arü mañ i'cuñ rü tüma
arü mañtchiga, rü e'na tümatchiga nanatchieñ rü napuätchieñ
ñanegu rü yiema rü tüñ nangema ipora naitanauañ rü natanayau-
tanüñ naca' tümatchiga natchieëgüñ;

XI – rü ñpata rü wüi natchica i porãacüma tchu'uñni'ñ rü ngemaca'
taucürawata te'e nagu tayangaimare ngeguma tama tñnauacüma i
norü yora notürü ëtcha ngeguma ta'cü arü aücümañ namañ iüpe-
tü'gu rü nangema nanagu cungaiñ natüñ i'cuyayautchiica' nawa i
aücümañ rü rü e'na ngeguma ãëgacüwa nemuñ i popera ümatüñ-
ma ricatamata rü naweñna ngoonecü nayiñ i ngema;

XII – rü natchu'u nayaga'unañ i popera rü nhatañ ya wüi ya
duñëearü rü tñmaga i yauñ cuacü rü e'na tümaarü poperagü arü
numerugü tama nüñetacua'acü notürü nüe'tcha nüñ i ngema ãë-
gacüeru i mugümañ i cua'güñ inaüañ rü tauetchaniñ erücü nüñ
nacuañca natacürü ngutchañ i ngemañ tümaetiwa yiema duëë;

XIII – rü tama natchu'u na ngeñrümare i puracü nañüñ notürü
wai nawe'i nanañtüñ na ãpaneñ rü ngema mugü naweëacü;

XIV – guāma rü tüü nangema nanüütacuatçaü i natchiga i ngemagüü i ãëgacügüarü puracüthigagü notürüwai taucüra-ta tanango'eë nangetanenaü norü aicuma yiema nawa puracüe ngema natchiga i duüügüü nüü tacuaë;

XV – ngeerüemare ya duuë rü nagutarüüü i taguarünaane ngegu-ma tama guearüwa inangemagu rü e'na nagutaücu rü e'na nawa-itaüü namaã i tümaarü airüü rü mugü naweüacü;

XVI – guāma rü tüü nangema natangutaqueü meamareäcü rü ngeñeäcüi natchicawagü i guarü i ñüwa rü tama ãëgacü ya yima natchicamaã icua'cü nawe'egurica rü nhumatchi taucüwata togü i natucumügü ngematatama nananguëë i norü ngutaque'e nata-ma gutçaü iyadauca' rü nhu'matchi' naüpa i ngutaque'erü rü ãëgacü ya prefeiturawa ngemacümaänüü ya uu;

XVII – rü tama natchu'u naüü i natucumü ngema meücarica iü rü natchuu' i natucumü i anegüüca iü;

XVIII – nanaüü i natucumü ngema nacüma i nügü erü nge-güca' i mugü naweüacü rü tama ãëgacüwa nenaü i norü üätchi nhumatchi natchu'una ãë'gacü nagu nai'dau i norü puracüarüü;

XIX – natucumügü ngeguma aõtcha'ägu rü e'na norü puracü ãë-gacü i puracü arü mugümaã cua'güü aoëtçaügu naüpa nawe'ina nawa' naüpetüü wüi nacüma nata'cüca a'õ i ngema natucumü;

XX – tauetama tapocu nagu wüi natucumü rü e'na nawatangema poraäcü tama itanawaeyani;

XXI – natucumügü i marü meāma āpane rü nüü nangema i pora naatüü nacadau nawangemagüe i tümaarü meü nape'ewa i ãëgacügü;

XXII – duë rü tüü nangema ipora natüü nangema i tümaarü ai'rüügü rü ñpatagü rü naanegü rü tauema rü tünatayapu;

XXIII – rü ai'rügü i ngemagüũ i natchicagüwa rü duũgüarü ngüeerüũ niĩgü;

XXIV – mugürü nanaü i nacüma naca' ngeguma ãẽ'gacü nayautchaũ'gu i wüi naane tüna ya ngeerüemare ya ngemaũãẽ rü naca i ngemaũ i guaca i iũ rü naũpa rü ãẽcacü rüta tüũ nanaütanü i dierumaã rü nhaã mugüwa i taguarüwa nüũ yauuãcü;

XXV – rü ngürüatchi nangupetü'gu i aücümaũ namaã i duũgü rü ãẽgacü rüta nanayau tümaarü ngemaũ ya duẽ namaã nauãüca i puracü tûmaca' ya duã'ta i aücümaũwa ngemagüe rü notürü tüũta nanaütanü nawena rü ngürüatchi nagu natchiegu i ngema puracü;

XXVI – rü iragüũ i naanegü nawatapuracüẽũ duã'tagü tümantanüegüma rü ngeguma ngürüãtchi itanangetanü'gu nüũ i dierumaã i cuagüũ rü taucüwata namaãtanaütanü i ngema tümarü ngetanü i tümaarü naane erü mugüwa nü'ũ ni'u, nataucürüwa yaii, notürü ãẽgacü rütü'ũ narüngüee namaã i dieru nangemaãcü nanawata puracüũca' i tümaane;

XXVII – ngema no'rü yoragü ricatama ni'ĩnü'ũ ngema nama inacuaũ rü e'na ya muẽãũ nangemaãcü guãma nü'ũ cuacüca ngema no'rü puracü i amatügüũ, wiyaegü, rü toomatchigü inaũũ rü naãcügüricata nüũ nangema i namaã napuracüẽũ i nanatüarü rü e'na naẽãrü marü inaügüũ puracügü;

XXVIII – rü inapoũãü ngemaũgü i mugüwa nüũ ya uuãcü;

a) wuitchigü ngema nau'ü natanüwa ngema nawa' inapuracüẽũ wüigu rü e'na ngema natchana rü e'na norü naga i duũ'ü naca'türü ngema nawa ipuracüẽũ i i'ãwe'gü rü e'na cugütaegü;

b) rü nüũ nangema i mugü i nanüna daugüũ ngema norü puracü nangemaãcü nayautanüãũta ngema no'rü puracügü marü i ngemagüũ rü e'na naca' nügünaütucumü namugü naweãcü inapoũgüãũ i norü ngemaũgü marü naügüũ;

XXIX – mugürü nüũ niĩgü ngema guũma i ngemaũgü üügüũ
rü nataũnecüa' nanama i'nacua'güũ rü inapoũgüaũ rü norürica-
tama ya ïgüũca' i ngema naũgüũ rü nae'gagü namaã nataegüũ
rü toomatchigü nawane'ũũ icua' erü'cü du'ãtagü arü meca'ni'ĩ
rü natchiiane namaã meũwa ni'ũtchigü rü natchiane dieruaũca' ;

XXX – mugüwa' nangema rü ai'rüügü rü tümaãcügüna tana'üẽũ;

XXXI – ngema no'rü ngemaũgü i toinatchiãnecã'ã i duũ'ü rü ta-
guarü naãnegu naãtchiũgu no'rü ai'rüügü rü tagucã'ãrü mugüwa
naãpane naca' ngema nama' rü naãcügü itagucã'ã naya ïgüũ na-
catani'ĩ ngema erü marü tamana mecüraũgu nanügüũtawana nange-
magüũ i nama'ma rü mugü rü nama'waamata nangema;

XXXII – ãëgacü ya tagucã'ã rü ta nanaũpane i mugüwa ya ta-
etanüẽ natügu namaã i'tapoũũ;

XXXIII – guamarü tüũ nangema natanayauu i ãëgacügüarü pu-
racüitchicawa i deagü ngema nüũ tacua'tchaũ rü e'na guũma i
duũ'ũgüca arü cuaruũ ngema norü ngaũga tümaca' naca'ica'ũ rü
mugüwa ümatüãcü tani yangu, notürü i natchiga ngema icu'güũ
i'tagucã'ãtchianearü rü taucürüwata tüũ nüũ nacua'ẽẽ;

XXXIV – guũma nangema i pora wootchie'na tama ta-
naütanü i natanü:

a) na naca'i'taca'ũ nüna i poramaã i cua'güũ i guãriica-
tanüwa , i'tanapoũũca i tümarü maũgüma rü umanü rü e'na
ngeĩrümare i poramaã i cua'güũ tümagu idaucüraũgu;

b) natanayauu i tümapane i ãëgacügüarü puracüitchicawa i
duãtaca' ïgüũ, nangemaãcü tüũ nangemaũca tümärü maũ na-
maã itapoũca' rü tüũ nüũ nacuaẽũ nacüma ngema ítanawa'ẽũ;

XXXV – mugü marü ngemaũ rü taucürüwa inanaüütchi i mu-
gümaã cua'güna rü e'na nüũ da'u i tchieũ rü e'na aũcümaũ i
üpetügu i namaã i poragü i duãtagüca iũ;

XXXVI – mugü i ngewaca'ügüü rü taucürüwata mugü inucümaügüü tanatchiêê ngema duã'taarü poragü marü ngemagüü rü megüü erü marü nawa nayupetü i mugücümagü;

XXXVII – natautama i tümaca'rica i pocutchiga ya duê rü mugü ümatüüãcü nanaüü i pocutchiga;

XXXVIII – nangema mugüwa i natucumü i pocutchiga i duü'ügüri-catumüwa ne'ü nhumatchi nüüna ngema nhaägü nacüma:

a) nataütchima i norü po'ü;

b) rü taue tatama nüü tacua' i wüietchigü arü wotu;

c) rü na wüi juiz nüü na ngetchauü i juradogü arü pora';

d) nüü nangema i pora na ínapocuãü i ngema maetagüü rü tchieütchiü ügü'ü duêärü maügüma;

XXXIX – natauma i tchieü i tautama ümatüü i mugüwa ngêmaca' ngema mugüwa amatüürica'tamani'í i tchieü naca'tacapocu;

XL – mugü i pocutanüüca ii'ü i ngewacaü rü nucümaüü i muge'tüwa na pora'ã ngemaca' taucürüwa ya pocutanücü rü nge-manana pocuetcha nagagu ngema nucümaü i pocutchiga;

XLI – mugürüta nanapocu i ngeürümare ôtchiga üü rü e'na natüwa iporacüü niyagu'êãü i duã'taarü poragü namanaã ügüü i taguca'arü natchiane;

XLII – naicunaüü natüü cuooñ naca' i tümatchamuü rü e'na natcho, natawaü, natade'é rü tchieü ni'í i'taü, ngemarü natauma inatanü wootchi nhure tauncü marü ngupetü rü nangemaetcha-tama rü naca' i'quita'cutchi mugüwa umatüüãcü;

XLIII – mugü rü nayadeetchi i tchieitchiaãcü ngema duê tüü i ôêêü natüü i'yama' rü namaã taegüü i tchiegüü äte'ü rü toomat-

chigü ïgüü , rü daieta ügüü rü aünetagüü namaã norü namegü,
ngemagürü maçtaematama nawüigu nanatchieü norü nacüma rü
naca'tapocu ya diema namuë rü e'na naüe, rü ngemagüca rü na-
tauma naã'ëcacü nü'ü ngetatchau i norü tchieügü naüe;

XLIV – rü tchieü taucürüwa ütanüa nhumatchi tauguma naüpe-
tü nanangemaetcha i norü tchieü ngema natucumü i anegüü
woo tama tchurara ya ïgu ngeguma mugümaa narü uwanügügu
rü nhu'matchi narü uwanügügu namaã i nhema pora woetama
duüügüwá neüü;

XLV – natauma i pocutchigawa ta toguemare naca pocu togearü
tchieü notürü natanüegü nüünangema nanaütanüaü i dierumaã
ngema gutchinü naüü rü ngema nhure dieru tüü ngemaüëpüma,
rü mugüwa ümatüüäcü;

XLVI – mugü nanaümatü nanhuäcü i wüitchigü pocutchiga
nhu'matchi nagu ni'ï rü toomatchigü i nacüma i nhaü:

- a) narüäü i natchicagu rü e'na taucürüw'ata yawa naü;
- b) no'rü airüü nünanapuü;
- c) nanaütanüta dierumaã ngema ngutchinü naüü;
- d) napuracümare ngetanuacü nawa i natchicagü äëgacügüarü;
- e) icua'tchäätchita nawa icupuracüüwa rü e'na na'wa taicu-
ta'ütchi ngema puracü nawa cungëmatchireü;

XLVII – natauma i pocu naca':

- a) na ta pocuü na taucürüwa yawa taüüca';
- b) norü airüü nünanapuü;
- c) nanaütanüta dierumaã ngema gutchinü naüü;

d) nacaicutaütchiũ i nawa curünatchiane;

e) na tünanayaugüũ i tüma arü poragü.

XLVIII – i'nanaütanü ngema i pocueũ wuitchigü i natchicagu, nacümaacütchigü ngema tchieũ naü'ũ rü norü tauncüepütanügu rü natucumügutchigügu i yatügüũ rü ngeügu;

XLIX – rü pocutanüca' rü mugüwa nangema norü pora rü ngẽmaca' taucürüwata taya pi'ẽ rü e'na tayama' rü e'na toomatchigü ta'cüarü tchieũ namaã naüe;

L – rü ngegücü ya pocutanücü rü nüünagema imugüwa nange-guma inamaĩacügu rü ngineũ rü e'na ngiãcü rü ngiõtawa nenge-ma nagu i nguncügü nainamaĩacüũ;

LI – taucüma ya taguca'ã rü ta ngeta i toinatchianewa na'mu' notürü rü yima nügu i ca'itchiẽcüca' ngegumata ngutchinü aicuma naü'gu rü e'na namaã ŷgu naatchieũmaã inataẽũ rü e'na toomatchigü i tchiegüũ rü mugüwa ūmatüũãcü rü inata'ütchi;

LII – tautama nüna nanaãta nainaũ i toinatchianewa ne'ũ i duũ ngeguma gutchaũ naü'gu itagarü naãnewa i nagu daũ i ãẽcacüarü püracü rü e'na ngeguma namaĩnarü uwanügu i norü de'awa i ãẽcacü ya tagucaarü ñnü;

LIII – tautama rü ingeĩrümare i duũ rü pocu tünataautchi rü e'na pocu tünanaã notürü nüũ ngemaũ natüũn apocüũ rü ãẽcacü i mugümaã cuaũricatama nüũ nangema i pora natüũnapocu;

LIV – tautama ngürümare tatapocu rü e'na tünata natchu'u rü tümaarü ngemaügüna tayaũ ngeguma tama nüira nawata üpetügu naca' i ngema nacüma weguũãcü imugüwa;

LV – tümaca' yiema naca'daugüe nawa i mugü i tümaarü porá

naca' i ngemaũgü tũmamaã üpetüũ rü e'na ngerüarũmare nangu-
petü'gu i tchiegüũ namaã taüetüũ rü mugüwa nangema naã tũgüi-
tapoũ rü e'na itanauẽũ namaã i poperagü i mugüãcü ümatũgüũ;

LVI – rü taucürüwata naüpetü i mugüetiwa i doraãcümare ügüũ
tũmatchiga ya wüe ya duẽ naã ngemaãcü natapocüũca';

LVII – tauetama marü taüetüũmare naũpa rü ngeguma taũtata-
ma nawa naüpetü'gu i nacümagü i we'guũ i natchiga naãtapocü
naca' i wui ngemaũ taü;

LVIII – marü ãpaneãcü tũĩnacua'gügu ya duẽ rü taucürüwa-
ta dauru'ügü tũĩnacua'tü tchieũca' noturü ngürüãtchi nanaügü
tũmama ngeguma mugü nanawa'eãcü nanũna cua'tchagüũca'
meã i tũmatchiga;

LIX – nangema i porá ya ngeerüamare ya duẽãũ nanamaã taü-
cüũ mugümaa icua'eitanügu i ngeguma tchieũ ngupetü'gu i
duã'tagüma ngemarü naü'ü ngeguma tama paa nguneũgüwa na-
anagüãgu ngema namewatchire ngemaũ i mugüwa nanaügüãũ;

LX – mugürü taucürüwa'ta nanango'ẽẽ ngema natchiga i gut-
chaũtchiũ rü e'na tchu'uũ nagudauũ i duẽenetchiga rü e'na duẽẽ-
güũ ãũãtchitümüũ i mugüarü poratatüũwa ngemagüũ ngeguma
tama duẽgü nawe'egu;

LXI – tauema ngürũmare tapocu notürü tapocüũta ngeguma ita-
naüãcüma tũũ iyanguẽigügu natchiẽũ ita'ü rü tapocüũta ya duẽ
ngeguma ãmatüũ i popera i ãẽgacüme'ẽwa nemũgu tũmaca' no-
türü nacaarü i ngema tchuraragü ngeguma nagutchinügügu rü
taucürüwata napocu duã'tagüarü mugücümaãcü i ngegumatama
erü nüũ nangemagü i mugü no'rü pocutchigaarü;

LXII – ngeguma ngeerüemare tapocugu rü nangetani'ĩ tapocu
nawe'naã nangegumatama rü mugümaãcua'ũ rü e'na tũma-
tanüema nüũyaugü natapocu rü nhumatchi' yiema natũmawae'
nanüũtacua'ũ i no'rü pocu;

LXIII – pocucü rü nanawa'ena nünacua'ũ i ngema norü poragü i ümatüü i mugüwa natanüwa i ngema mugü rü nawaena nangeamareũ notürü naetüwa rü natanüũgü nawa'enaã nünadaugü nhumatchi nüũ nangemaũ mugüwata norü poũruũ;

LXIV – pocucü nü'ũ nangema nanüü nacua'ũ na te'e yiũ napocuü nhumatchi nünacua'ũ naata'cüca'yiü rü nanüü nacua'ũ na te'e yaũ i tchurara tanünataca'cü i pocupataũwa;

LXV – rü ngürüãtchimare tapocugu ya duẽ tauuma itaüyani rü ngegutamaniĩ i ãẽgacü i mugümaã i cua'ẽũ tüü i'na pootchiũ nawa i pocupataũ;

LXVI – rü tau'etama tapocuetcha ngeguma mugü marü tüü i muõtchigu rü e'na marü i'tanaütanügutchire rüena tama;

LXVII – rü natauma i pocu naca' ngeguma icunangetanügu notürü naca'ta pocuetcha ngeguma tama cunaütanü'gu i cuacüarü maẽẽruũ rü e'na ngeguma marü tama cunaütanütchaũ'gu i nge-
maũ marü icuyau'u itaepataũwagü;

LXVIII – rü mugü rü tüna nanauãũ i habeas corpus ya tee tügü icua'e naã a'ünewa tangema rü e'na aũcümaũwa i tümarü maũ i natanüwa rü e'na nawa ngema poraã'gü'ũ i rü e'na mugüma icua'ẽũ;

LXIX – rü tü'ütanangema ya duẽẽ tümarü guũma maũarü poũruũ i we'guũ mugüãcü ümatüü rü marü mugü i habeas cor-
puwa rü e'na habeas–datawa yagu'arü poraã'gu naca' ni'ĩ nge-
ma tchieũ ügüü i ã'ẽcacüarü puracütanü'ũ tümamaa ya nge-
erüemare ya duẽ;

LXX – rü ngema duãt'arü poũruũ mugüãcü ümatüü rü nhaãgü ni'ĩ namaã taitchocu:

a) ngema politicatucumü i ãpüe'rugüũ i natanüwa ngemaũ i guũma i aẽcacügü i tagucã'ãrü mugüpataũwa ngemaũ;

b) ngema natucumũ i puracũeũ, rŷ ngema wũitama natucumũ
iigũũ rŷ e'na ngeĩrũmare i natucumũ marũ āpaneũ rŷ marũ
wuĩ tũnecũ i'puracũeũ nanaã inapoũã i norũtama i inũgũ;

LXXI – rŷ mugŷrũta nayawãna inanacatada'u ngema tauta mu-
gũwa ngemaũ i poratchiga nangemaacũ nangemaũca i ngema
meũgũ naca' itagucã'ãgũ, naca'ta inorũ porã rŷ nhumatchi naca'
i duũgŷarũ meũgũ ŷanewa maeũ;

LXXII – rŷ tũna nana ãtata i “habeas –data” naã:

a) nanũtacua'ũca' i natchiga yiema namaã icua'e nawa nge-
ma aẽca'cũgŷarũ poragũtchica';

b) naa tũũ nanaweãtchiũca i tũmapane i gutchaũwa i ngemaũ
rŷ eugũũ rŷ mugŷwaneũ rŷ e'na poragũtchigawayada;

LXXIII – rŷ ngeerũmare ya duẽ rŷ tũũ nagema i porã nataũũ rŷ
tayanguẽca' i mugŷ i nũũ tchieẽ i naane rŷ natchicũ'nagũ i nu-
cũmaũguũ rŷ nacũmagũ ya ngueũ i dua'tagŷarũ marũ ngemagũũ rŷ
yiema naũe naca i mugŷ naaicuma natchicaũ rŷ tautama mugŷpee-
awa tanaũtanũ woo tama naũpetũ'gu tũmarũ inũca' inaca' ngema;

LXXIV – rŷ ãẽ'cacũ tũũtanarũ ngũee nawana nguũma i mugŷgu
daũ rŷ nhu'matchi ngetanũãcũmare tũ'ũ nanaũ yiema aicuma
tũũnacua'e natangearũ dũũruũ;

LXXV – ãẽ'gacũrũta nanaũtanũ ngeguma ngurũãtchimare tau-
ca'marechire' tũ'ũnapocugu ya duẽ rŷ tũũta yiema nangupe-
tũ'ũtchie i taũnecũ nagu i tũmarũ pocu;

LXXVI – rŷ nangetanũmare tũmaca' ya yiema ngearũma dierũãẽ
rŷ mugŷwa nuũyauãcũ:

a) naatayau i bupane;

b) natayauu i yupanee;

LXXVII – rü nangetanümare natanauũ i habeas corpus nhumatchi habeas –data nhumatchi ngema mugü nawe'iãcü iũũ naca';

LXXVIII – rü guãc'a ni'ĩ rü tüñnangema inacüma i mugüwa' napaaüra i'aũũ tümarü ngemaũ naca'tadau natanüwa ngema mugüwaneüü rü e'na puracüthigaca' i iũ;

LXXIX – mugürü nüũ niu na gua'ma tüũ na nhemaũ na i na pouũ i tümaarü documentogü, nhu'matchi i tapoũãũ i internetwá.

§ 1º Rü mugü i nacümagü nagu yaũũ naca' i gu'üma porá nhumatchi mugü i aicumaütchi i ngema rü nhumatanii marü naporaũ naya ngu.

§ 2º Poragü e marü ngemagüũ rü iporaãũ nhaã mugüpanewa i taucürüwa rü taucürüwaa i'nanaüütchi ngema marü ngemagüũ i nucümaãgü'ü i mugü ingemagüũ rü ngema nawa'natchuẽũ i inügü inayaugü rü e'na ngema wea'tchigü i togü inatchianemaã naügüũ i taguaarü naane natanüwa üũ.

§ 3º Ngema mugü rü e'na taigürigu naügüũ i dua'taarü maũ i'pouũ mugü rü marü nayaugü i guũma i aecacügü i mugü ügüũ ingemagüũwa üpetüũ rü no'rü tare i ngutaque'e naca'tama i ngema mugü rü no'rü tamaepü arü i ãe'cacü natanüwa ngema wüime'pü' ega-gu nayaagu naca'rü nacümagü rü ngema rü mugüthacüümaa tama nawüigu itagucã'ãgüaruwa.

§ 4º Tagucã'ã i naane nanayau i togü i natchiane arü mugü i'napoũũ nanapocuaũ ya a'ẽ'cacü ngeguma tchieütchiũ duã'tamaã nau'gu.

CAPÍTULO II

PORAGÜ I DUËËGÜ CA'IIÛ

Art. 6º Nhaagünii imegü'ũ nhu'matchi poragü itümaca' ïgüũ ya guama ya duã'tagü rü naatüũ nagemaũ i natacua'güũ rü nata meegüã rü nata awemü rü nata puracüã' rü nata ïpataã rü nata gaua , rü ïa'wetchicaã

rü nata pougüã rü nata ngeaü rü ya iracügüe naã yauatüü rü buã'tagü
rü itapoüã i mugüwa rü yiemagü tauuma tüüngemagüerü ta ngüceaü nhaã
mugü tagucã'ärü ümatüüacü.

Wüitama i wümatü. Guüma i tagucã'ã ngeguma gutchaüwa
nangemagu i norü maü rü nüüta nangema wüi ngüee yaguama
ya naacütama nayauaü i dieru ngema äë'cacüwane üüma rü mu-
güwa ümatüüacü.

Art. 7° No'rü nhumatchi naca' niï ipuracütanüügü i ianeawa maeü
nhu'matchi puracütanügü i ianearü yaüwa ngemagüü rü toomatchigü i
ngüëëgü naca' nanameü no'rü maügü:

I – no'rü puracü nawe'ina i'napoüã i mugüwa' natcha'wa naca'
na poraäcü i'nataü'tchi rü e'na tauuma i'naüyani rü mugü i
ngewaca'ügüüwa naa nanüünaütanüã ngürüätchi inata'ütchigu
rü toomatchigü i mugü nüü i pouü;

II – no'rü ya'metanü naca' ngeguma inatauguma rü e'na naca'
inada'ugu inapuracütchaü;

III – nayau norü dieru ngeguma wiitchigü ya taunecüwa' nangugu;

IV – y'ametanü i nagu memareü mugüwa ngemaüacü rü
guã'cama ya tagucã'ã iügüe rü naa namaã tatacü itümarü na-
maa itamaüü itümaacügüma ya ipata rü ona rü tangu, tutu
uu, tanaüane, tümatchi'ru , tümarü ngemaügü namaa ta me,
nagutiüe, tumarü ngu'tanü ya gu'cü ya taunecügu ünagü nan-
gemaäcü tama inagu'utchiica' i tümarü dieru rü natchu'tana
nangeta'mare tanaayauü i tumarü dieru ingema tayau;

V – ngema dieru tayauü yiema ipuracüe' rü naepüta'nii inatanü
ngema puracü itaü;

VI – taucurüwata i'narü ï ipuracütanü nguüëtcha ngeguma wüi-
gu nameëã'gu ngema natanü i puracü;

VII – nawe'ina i nhema ñeru ta yaugüü tagutatama narü ira'maëü ngema i marü mugü nüü i uuäcü tüü ya yiema nawa ngemagüe i puracü i tama yiemarañe i tüü yaugüe i gucü ya tawemücü;

VIII – tanayau i wüipeme'pü' arü tamae'pü i puracütanü ya wüi ya taunecüwa rü e'na naep'ü ngemamarü inayaugüü i norü ngutchigatanü tüü ya guama ipuracüe nawagü i puracüthica e ã'e'cacügüarü rü e'na co'rigüarü;

IX – ngema puracü i tchütacü inaügüü i puracütanüñgü rü nüü narü tatanümaë i ngema ngoonecü inaügüü i puracüü;

X – mugü rü inanapoñ i mugüäcü ipuracütanüü rü taucürüwa'ta tama nanaütanü tü'ü ipuracü ngema co'ri rü ngeguma ngema inau'gu rü naca' napocu inanaütanüñta mugüpe'ewa;

XI – rü gñü'ma i natanügüe'pü' iyauutchiwa rü yiema namaa icua'e ngema puracü nayau tanayautata i irañ i ñeru naetüwa' ngema marü itayauñ rü mugü nüü iuäcü;

XII – rü tüñta tayau ya ñeru yiema wüi ñpataäcuwa' iraütchie tüñyauë, mugüwá rü ümatüñäcü;

XIII – guñ'ma i puracü rü taucürüwa'ta 8 hora'ñ naüpetü i wüi ngüneñwa' rü 44 horani'ni wüi yüüwa gueetcha inapuracü' rü e'na tama ngeraacü i horawa' ngeguma nügümaa marü inameë'agu wüigu notürü yi'camarü nanayatanü;

XIV – naca' i ngema puracü taguma iyaguñ rü 6hora tamaniñ erü toguetchigü nawa'tiücu ngema hora nagu inapuracüñ;

XV – no'rü ngñ i yüütchate'earü gu'wa naätanü ngemaca'türü naca ya yüü;

XVI – puracügü i naetüwa i 8hora itaüñ ya puracüe rü naatanü rü 50 porcento arü tayau nae'tüwa' ngema marü i'tayauñ tümarü puracütanü;

XVII – guũguma ngeguma wüi taunecü ya ngugu nai'tapuracüũ
yaa duũe nawe'ũna wüi tawemücü tarü ngũ' namaa inatanayauũ
i tümarü dïeru i witchipanü naguũ natanüwa' ngema tamae'pü-
tchipanü nae'tüwa arü ngema türü dïeruma marü i'tayauũ i
tümarü puracüwa;

XVIII – püracütanüe ya ira'acüe rü tarü ngũ nawa' tümarü pura-
cü i 120ma i nguneũgu notürü taucürüwaa'ta ngemaca' i'tamuũ-
tchi rü e'na tama ta tüũ ta yau ya tüma arü dïeru;

XIX – puracütanücü ya ira'acüma'cü rü pãatchi narü ngũta i
norü puracüwa mugüwa nawe'eäcü i nguneũ;

XX – ngeetagüca' iüütchi i puracü rü nangema mugüwa naüma-
tücü na aegacü nanaü natümaca'rica inaüütchiãũ i natchicagü i
no'rü puracütchigagüwa;

XXI – rü trintaütchima taugu i nguneũ nameũnaa tümamaã nüũ
ya ugüũ ya puracüe' ngeguma ta'cü üpetü'gu i'tapuracüũwa rü
mugüwa nüũyauäcü;

XXII – inaũca i äucümaũgü nawa' i puracügü nawe'inaa nange-
ma'ũ i mugü i nagu iu i maũtchiga rü ngematatchiga rü üëtchiga
nanhuäcü meã aũca i puracügü;

XXIII – rü narütamaetanü ngema puracügü i yagüũ rü
äücümagüũ rü auätchigü mugüwa nüũ ya uũäcü;

XXIV – ngeguma marü ningugu ya taunecü nana puracü'ũ
nawae'ü nanarüngü';

XXV – rü nangetanümare naca' i naacügü ibutchia'cügü rü ngema
nawa'äpanegü' naügü nori nabuucürüwa' rü nhu'mata 5 arü taune-
cüwa nagu naa nangu nawa' ya buã'tagüca' ya iũne ya ngue'pataũ;

XXVI – rü äe'cacü i tagucã'ã mugüäcü rü nüũ nacua' ngema meigü
i wüigu naügüũ i puracütchiga i puracütanüũ norü corigümaã;

XXVII – mugü rü i'nanapoñ naa ngema puracügü i ngemagüñ rü taucürüwa'ta maqunarica nüñca inaü erüta tüñ nangetchicañ ya muëma iya puracütchañ;

XXVIII – rü nangema tümarü natanü ngeguma ngürüatchi ta'cü nagu tüñ üpetü'gu nawaitapuracüñ rü ngema tümarü co'ri nüñ ta puracüñ rü taucürüwata' tama nanañtanü ngeguma nagagu tchieñ nagu tüñ ngupetügu' i poraãcü;

XXIX – puracücü nüñ nangema namaa ya ücuñ ãe'cacütanügu i namaa icua'güñ i puracütchigaa nhaa nguneñ nagunaücüñ iunetagu; i contrato; wuimepüütchima ya tauncü naca' inaüütchi ya puracü'cü ya ianegu atchiñcü nhu'matchi' tare ya tauncüwe'na na marü ya nguñ i norü puracü namanaügüñ; rü tare ya tauncüwe'na namarü nayangu i norü puracü naca' ya puracücü ya tama ianeguütchi atchiñcü;

XXX – natchu'u nananuicaemareñ iya'metanü i puracütanüñ-güarü rü e'na ngeñrümare namaitacua' i puracüwa rü e'na naca taatangeñ rü naca' tanguerearü tauncüñ rü e'na naca' naa amatüñ rü natatcho' rü tawaü i tümatcha'mü rü e'na naca'natüica'ñ rü e'na tama;

XXXI – natchu'u na tchiri' tüñ cu yauñ ya wüie' ya dñee ya taurürü mēētchie, rü e'na tama mēã tüñ cu na ütanüñ rü e'na tama tüñ i quiütchiñ i puracüwá;

XXXII – natchu'u naca'i guñma i puracügü rü e'na ngema ta'memañ nawa puracüñ rü e'na ngema naca'i nguñ rü e'na ngema porããcüma naca'inguñ rü nanawae' nanawüigumareñ i ngegma guñma i puracügü;

XXXIII – natchu'u napuracünanaü i tchütacü ngema aücüma rü taucürüwa'ta no'rü ngaicamana nguutchiñ naca' i yemagü deyuitu arü tauncü arü nhatüwaama ngemagüñ rü nhumatchi natchu'u nangeñrümare puracü naü ngema dezesei arü tauncü arü nhatüwawaama ngema rüe'tcha tama natchu'u

ngeguma inaca' i'nangu'maregu i ngema puracü nüü ngema carrrzi taunecü ya igu;

XXXIV – nawüigumare ya puracütanücü i mugüpe'ewa rü ãpanecü nawa' ngemaëtchacü i puracü rü e'na puracügüwa' ngëmacü i paätchitichigümare.

Wuigutama dicuaü ünü. Mugürüta inanapoü ya natucumü yima ipuracüemarecü i ngemamuma natchiüwaatchiüu rü namaa ngema poragü i marü ãmatü i nhaa iartchiguwa'gü IV, VI, VII, VIII, X, XIII, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XXI, XXII, XXIV, XXVI, XXX, XXXI e XXXIII rü mugüäcü naügüaü ngema puracü rüta naütanügüaü äe'cacüaü i'napuracüeü nüü tanangema ngue'ügü i mugüwaneü naca' ngema puracü nanhuacü yaüü rü toomatchigü nacümagü marü mugü nacuaegüü.

Art. 8° Rü tamanatchu'u nügüna ütücümügüü naca' ngema nawa' napuracüeü rü e'na nüü i'napoüaü no'rü puracügü notürü nawe'üna naanguëü i ngemagü:

I – mugü rü natauma no'rü porá na äe'cacüü namüü naa nauaüca' natucumü i püracütanüüca' rü notürüwai ngema natucumü ngemagüü nawe'üna na wü'cutchigüü i naegatchigü i äe'cacügürü puracütchicawa'gü rü natchu'u naa aegacügüarü puracütanüü nagu nadau rü e'na ya poyepe'eaü i ätucümügüearü puracügü;

II – natchu'u natare natucumü na üü i nhema marü i ätucümügüü, ingema tama i natchicawa ngemagü, rü e'na ngema nama i cua'güü, rü nawa na puracügüü, nhu'matchi i dferu nüü ngemaü, rü guüma i ngema rü nawa puracüeü ta niü nawe'ätchiëëgüü, norü rü tautama nüü narü i'ramaë i ngema municipio arü taaü;

III – ngema natucümü naü naca' natüü i'napöü ya wuietchigü rü e'na guãmaarü ngutchaü nape'ewa i mugüma icua'güü;

IV – norü tagüü i ngutaque'ewa nii nayaugüaü na nhuretanü ta-naütanü ngema natucumü nawa' taü rü tümarü puracütanügü naniü nangemääcü naütanüaüca' i ngetanügü nawa' nangema' tümatucumüeru rü toomatchigü natüewa ngema mugü i tagucâ'ârü;

V – rü tauemarü tütata'cutchi naa nawatangema i natucumügü rü e'na ngema tangemaetcha;

VI – ngema naerugü i natucumügü i puracütanüüarü naweenaa nangemagüü nawa' ngema i ngutaque'e i ngeta inawë'a'tchiüwa i natchiga i'puracü;

VII – yiema marü i ngue i tümaarü nguneü na tapuracüü rü namë na ta wotaü rü nhu'matchi namë na tümaca' na wotagü'ü nhema natucumü nawa ita ngemaü;

VIII – natchu'u nai naüütchiü nawa' i norü puracü ngeguma marü ya wücutchigu nanaca' nadauü na namaa nacia'tchaü i wüi natucumü i puracütanüarü rü ngürüätchi nangupetü'gu ngegema naca'nadau wotchi wiwe'ama ya taätchi nhu'matata wüi taunecü na'ta nayanguü i nama inacia' i ngema natucumü , e'na tautchie'tcha nawa' i norü puracü ngeguma gutchaü tchieütchiü naü'gu mugü nüüuüacü.

Wüi tchimüütama i wümatü. Ngema nhaa mugü ümatügüü rü naca'tanii i natucumügü i ngema ñanearü yawa' ngemagüü rü natucumü i tcho'niewa puracueü rü mugürüta nüü nanayau ngema nü'ü ngemaüacü nacüma.

Art. 9° Rü mugüwa' naümatü naa puracütanüügü i'yatchaätchieü ngeguma tama namegu inacümagü ngeta' inapuracüeüwa nange-maacü nawa' nameaü ngema tchaatchi naama i norü corigü.

§ 1° Mugüta nüünacia' nangeürüüta i puracügü taucürüwa' iya-tchätchiü nangemaacü duä'tagüü tama ngemata ngemagüüca nawa ngematanaweü.

§ 2° Rü tchu'äcümare naügüä'gu ngema tchatchiga i puracütanüü rü norü naerugürüta inayau rü napocue naca ngutachaü inacüma-gü inawa'güeü.

Art. 10. Rü mugüwa naümatü naä puracütanügü rü e'na no'rü corigü i puracütanüü naä natanüwa nangemagüüta ngema ä'ëcacügüarü puracütchi'ca ngeta' natchiga iyadegüü'wa ngema natchiga nawa'itapüra-cüe'gu nangemaäcü meayaüüca' i ngema puracütanüarü maü.

Art. 11. Nge'ta duzentuarü yeererama i ngemaguüwa i puracütanüü rü nüü nangema i porá naa wüi naeru nayaugüü naca' naa no'rü corimaä ya deaüca' natchiga meäcü norü puracütchigagü.

CAPÍTULO III

TAGUCAAGÜCA'

Art. 12. Tagucä'ä i ñgüü:

I – nümagüütchigü:

a) guüma ngema taguanegu buëü wootchi nanatü rü e'na naë rü togü i natchiänecä'ä mare tiï, notürü ngema nanatügü tamawai norü natchianeü í'napüracüëü;

b) tagucä'ägü i togü i natchianegu buëü rü nanatü rü naë rü taguacä'ä tiï notürüwai naë rü e'na nanatü rü tagucä'äne'ü itapüracüü ngema natchianewa;

c) ngema togü i natchianegu buëü nanatürü rü e'na naë rü tagucä'ä ni'ïgü notürawai marü depanegüü nawa i äëcacügü arü puracütchi'ca natchianegüwa ngemagüü rü nuata taguarü naanegu taätchigü'ü ngeguma nanawa'egu rü ngeirümare ngüneügügu marü nawa nüü yangaugügu no'rü yaarü tauncü naä tagucä'ätchiane naüü;

II – tagucã'ãũ caĩũ:

a) rü naca' ngemagü nachiaãne i portuguêswa i deagüüwá neũ rü mugüwa nüũ ya ũuãcü nayaugüũ i tagucã'ãpane nawe'inaã wüii'tchima ya taunecü nagunaãtchiũ i taguarü naane rü tauguma iyaũũ rü nhu'matchi meũ i nacüma nüũ ngemaũ;

b) ngeürüümare togü i natchianewa neũ rü tagucã'ärü natchianegu ätchiũ rü marü quizeũtchima ya taunecü taguma iũũũ rü tauguma pocuũ ngemaũca' ngeguma nanawa'egu natagucã'ã yaĩtchaũ.

§ 1° Naca' ngema portuguesgü i marü nagu atchiũgüũ i taguarünaane rü nüũ ngemaũ naya naatchiraũ i nacümawa nünatata nanauutchi i guũma i porá i tagucããũ ngemaũtama ngemacuetcha ngema tama ũmatüũ i nhaa mugüpanewa taucürüwa' nüũ ngema.

§ 2° Mugü rü taucürüwa' toye naü nügütanüwa naca' i tagucã'ätchi'ca rü tagucã'ãũ ca'ĩũ ngetcha ngeguma ngürüatchi nhaa mugüpanewa naümatüguta.

§ 3° Rü puracügü i tagucã'ã ca'ũtchirica caĩũ:

I – na ãe'gacü ya tacü ya taguarü naane arü ya ãũ nhu'matchi naa no'rü tare ya ãe'cacü ya iũ;

II – na napü'üeru ya ãũ i mugüarü ürũũgü i camaraarü;

III – ãe'cacüeru mugüarü ürũũgü i senadowa ngemagüũ;

IV – na mugüma i cua'ũ i supremu tribunau federauwa;

V – na togü i natchienewa' ä'ëcacüũ i tagucã'ãũ ta puracüũ;

VI – na guerapü'üeru tiũũ i tchuragüarü;

VII – na napü'üeru tiũũ i poũruũ i tagucã'ãne.

§ 4º – Rũta nauegu tũmaca' natama marũ tagucã'ãrũ natucũmũwa tangemaũ ya yieima:

I – naca' ica'e tayanguẽũ i tũmarũ tagucã'ãpane rü e'na mugüarũ poragagu i nagagu naã ngutchinũãcũ tanaũũ i tũmarũ tagucã'ãpane rü e'na namaã tarũ uwanũgu i mugü i marũ i ngẽma' rü e'na tagucã'ãrũ porama;

II – rü ngeguma tũmatama naca' ítaca'gu ūmatüũãcũ nape'ewa i ãẽgacügü i namaã icua'gũũ i mugü notürũwai taucürũwa'ta ta ngetchiane naũpa ngeguma marũ naca'ítaca'gu natama tagucã'ã ti'itchaũ.

§ 5º Rũ ngeguma marũ i'taũegu i tũmarũ tagucã'ãne rü nhaã insiju II i nhaã insisu §4º i nhaã artigo arũ ngemaũcũ rü tama tũũ niĩ poyepe'e ngeguma na'ca ítaca'gu nawe'inaarũ tagucã'ãnewa tangema ngema mugüwa' ūmatüũãcũ.

Art. 13. Conü ya nũmaũtchi i icü rü tagucã'ãnearũ rü portuguẽsniĩ.

§ 1º Rũ wonera rü caũgü rü natchanagü rü nhu'matchi nhataũgürũ i tagucã'tchiane rü ngẽmagü niĩ nũũ iugũũ i no'rũ natchiane tchana.

§ 2º Estadugürü rü Distritu rü nhu'matchi municipiugü na'weũnã norũtchigü nawanũũ i cua'ũ ngẽmagü.

CAPÍTULO IV

PULITICUTUMÜGÜ ARÜ PORAGÜ

Art. 14. Rũ porá i duũ'ũgüwa ngemaũ naã guãma rü tũmaũtchitama tarũmamegũũ na'ca natanayauũ tũmarũ ã'ẽcacü ãũguũwa rü guamarü

tawüigümare nhu'matchi mugüwa nüũ yauuãcü i nhaãwa:

I – guũma duũ' duũ'ũgü gü ni'ĩ nüũ cua'ũ nanayauãũ ngema nanawe'güũ;

II – nawe'na na marü ã'ëcacügü nayaugüãũ i mugüwa rü duũ'ũgü taarü ni'ĩ nüũcua'ũ naname rü e'na tama i ngema mugü;

III – duũ'ũgüni'ĩ naügüũ i mugü nangemaãcü ãëcacügütanüwa nangu.

§ 1° Nacüma i votatchiga nhu'matchi te'egücata yi'ĩ:

I – rü guũma i tagucã'ã ngema marü i wü'cutchigüũ rü dezüitu ya tauncüwa naügü na'weũna nanawotagüũ guũguma;

II – inanaüütchigü natama tawotagüũ tûmaca' ya:

a) tama nguã'gü;

b) rü tchetenta arü yeama ngemaë i türü tauncüwa;

c) rü ngemagü dizesei arü yeama rüena dezüitu arü nhatüwa-ãma ngemagüe i tûmarü tauncüwa' rü tama tû'ũ nayacutchigü naãta wotagüũ.

§ 2° Rü taucüwa'ta tawü'cu naatawotagüũca' ya togü natchiane-cã'ãmare nhu'matchi ngemagü ngewaca'ütchi tchurarawa tchocuũ.

§ 3° Nacüma tûmaca' yiema naca'daugüe naã ã'ëcacü tiĩtchaũ mugüwa nüũ yauuãcü:

I – nawe'enaã tagucã'ãütchi tiĩũ;

II – nawe'naã tûũ nangemaũ nataamepaneũ nape'ewa i mugü;

III – na'wenaã tiwücutchiũ nawa' ngema wotatchigamaã cua'güũ;

IV – naweũ naã ätchiũ ngeta naca' inadaũwa naã'ëca'cü ya itchaũũ;

V – naweũnaã wüi natucumüwa' i puliticugüaruwa' ya wücutchiũ;

VI – nawe'naã nüũ nangemaũra i norü taunecü naca' i:

a) rü trinta i cinco ya taunecü nü'ũ ngemaũ yima naca' dau'cü naã äë'cacü ya ta'cü rü norü tare ya äë'cacü nhu'matchi senadu i naca' i taguarü naane;

b) nawenaã trinta ya taunecü nüũ ngemagüũ ngema äë'cacü-gü i gubernadu nhumatchi norü tare i gubernadu nhumatchita naca' i äë'gacü i distritu federauca' daugüũ;

c) vinte arü wüi nüũ ngemaũ ya taunecü naca' ngemagü i Deputadu Federau rü Deputadu Estaduaui rü e'na Distrituca'ta daugüũ;

d) rü dezuitu ya taunecü nüũ ngemaũ yima veriaduca' dau'cü.

§ 4° Rü taucüruwa naca'tadau yiema tamaiwücutchie' rü e'na tama nawa äegae rü nhu'matchi ngearü nguaë.

§ 5° Äëgacü ya tacü ya tagucaãrü rü äë'cacügü gubernadugü rü prefeitugü rü ngürüätchi natchicüũ iücue i natchiaänegüwa i tagucaãã'ewa' i gũũ rü tare'epücünatama ni'ĩ naã'cacü ya'ĩ i naiya taunecüthigüwa'.

§ 6° Äëgacü ya tacü ya tagucã'ãrü rü äë'cacügü gubernadugü rü prefeitugü ngeguma to i puracügü ca'nadautchaũ'gu nawee naã seis ya tawemücü tau'gu nawana nguũ i wotatchiga naweũnaã inaũũ ngema nawa' inapuracüũ.

§ 7° Rü taucüruwa'ta naca'nadau natanüütama i marü äëcacü iũ nge-matama natchica'wa i tagucã'ãrü rü gubernaduarü i rü prefeituarü natanüügü rü e'na natanüacü tüũnayaue notürü tama natchu'u ë'tcha nüũ ngema marü äë'cacü iũ nawenarü nhui'ca naca'dau nanaca'tawotagü.

§ 8° Tchurara rü naca'tanadau naãe'cacü ya ñũ notürüwai nayauã i
nhaa i nacüma:

I – rü ngeguma tauta gu'mepü ya tauncü nüũ ngemagu na'i'napu-
racü natchuraranaa ya ñũ nawe'naa inauũ nawa' ngema puracü;

II – rü ngemarü marü gumepe nüũ ingugu ya tauncü naa tchu-
raranaa ya ñũ rü ngürüätchi nangupetü'gu i wotawa nawe'na
nanayauã i norü aecacüpane rü ngematatama narü ngu nawa
tchurara ya ñũ.

§ 9° Nagema i mugü i meãma nagu i deaũ, rü ta nana we'ätchiẽ
ngema na ngeerüegü ta taucürüwa' tügü i wücutchie i puliticawá
rü nhu'matchi nhure i nguneũgü ta narü ooũ nhema na tauacücürüwa'
tügü tarü wü'cutchiũ i puliticawá, na nhemaãcü narü we'ätchiũ
i guũma i mhema mugü nawee'üãcü na meã ta puracüũca'i
wipe'ewaama rü narü we'ätchigüũ i guũma nhema puliticawá rü na
tauũca' i puracü i nüürütamaeũ i nhema mugü nüũ i uũ.

§ 10. Rü nangemagu nangutchuãcü nawa nanguũ na ãẽgacü ya ñũ
rü nangema i porá naya ãẽgacügü namaã icua>güũ i wotatchiga
rü namaã narü ñgu i ngutchãcü i mugüwa ūmatüũ ni>ï natchu>ũ
nacacutaẽ i wotugü rü nadieẽrugü cacungi rüena gutchinüũ i
napanemaã ya ücugu rü quize arü ngeneũwena naüpetügu naã marü
ya ücuũ na>ãẽgacü ya ñũ.

§ 11. Ngema ta'ütchitchiga rü bema eũwa ni>ï ãẽ'cacü inaüguãũ
rü yima ngutchinücü rü nanangaũga mugü ūmatüãcü naaicumaya
ñũ rü e'na tama gutchaũ naü notürü ngeguma tama aicumaya ñgu
yiema namaã ücue nainata'ütchiũ rü na'weũna tanaütanüũta
nü'ũ yima i'tauaücü.

§ 12. Rü wuigutatama nanaügü ngeguma wotatchigawa nangugu
i municipauwa naanügünanaca naca i duũ>ügü i nangemaũgü
naügutchaũ norü ñanewa rü ngemarü nawenaã ãẽ'cacügü i
mugüarü üruügü i camarawa' ngemagüũ taigurigu nhu'matchi
noventaütchima nguneũ tau>gu naweü'na yamu naca> i ãẽcacü i

wotatchigamaã icua'ü rü naüpa nanawa' nanguü naã naï ya ãêcacü nayaugüaü i municipiuwa.

§ 13. Rü ngeguma duüüügü nawe'egu rü e'na tama nanangemaü i nhaã nua § 12 ümatüü rü tautama nangema ngeguma naca' inadaugügu nügü inaüêü naya deagüü i radiuwa rü e'na tereviyaüwa i ngetanüacü inaügüü notürü nangemaêtaetcha i toi nacümaãcü nügümaã inarüutagagüü naca' i ngema ãê'cacü arü yautchitchigawa.

Art. 15. Rü natchu'u naguüma i no'rü porá ya nguêü wüi politicawa ngemaü i ãê'cacü ngema porá nüü yanguuta ngeguma nhaã naüguricatama rü e'na nüü nangemagu:

I – nacaã inaca'gu natama marü tagucã'ã ya üü i ãêgacügüta-nüwa yima tagucã'ã nügü i caitchiêcü;

II – ngeguma marü natauguma i norü porá rü e'na marü tauwa'ma namegu ñnüwa;

III – ngeguma pocuwa' inangemagu rü no'rü porá i políticawa' rü natauma;

IV – ngeguma tama nanawae'gu nanguêaü i ngema mugüwa tüü naüêãü rü e'na naïcunaütanüü ngema nhaã mugüwa ngemaca' ümatüü i norü artigu 5°, VIII; nü'ü iuuãcü;

V – ngeguma marü naca' inapocugu naã tchirimare namaina-cua'ü ya ñanearü dieru rü ngema nhaã mugüwa ngemaca' ümatüü i norü artigu 37 § 4°. nü'ü iuuãcü.

Art. 16. Mugü i ngewacaügüü nawe'na nai'natchootchiatüü rü taucürata naya tomarüêê ngegumatama i marü ngemagüü i mugü i wotatchigaca' i ügüü notürü waita napora'ã ngeguma marü wüi taunecüwenaãmata nagutana ñ i wotatchigawa nangugu.

CAPÍTULO V

NATUCUMÜGÜ I POLÍTICAWÁ NGEMAGÜÜ ARÜ

Art. 17. Tagucã'ärü naãnewa rü tama natchu'u na'cugü cuütü-cumüñ naca' i puritica rü e'na nügüguwa natchoñ rü e'na yangueñ nge-ma natucumü marü ngemagü'ü notürüwai ngema natucumügü puriticaca' i İgüñ nawainaã tautama inaeãñ i taguacã'ãne arü porá i duñügüwa'neñ rü nüñtanacua' i toomatchigü natucumü nanangema rü norü nacümagüwa' iümatüñwa nawainaã duã'tagüarü mecagümaã ya utareãñ rü nhu'matchi nagutaya'üñ nhaã nacümagü:

I – nawenaã tagucaanearü taawa rü norü ianetchigüwa ngema wui puriticutücumü;

II – natchu'u nanaã ngema puriticutücumü ñeru nayañ naütawa i ãëcacügü i tagucã'ärü bai'ta togü natchianegüwa rü e'na togümeëwa nangema norü natucumü;

III – nawai'naã ngema ñeru nayaugü rü ãë'cacü i wotatchiga-maã cua'güñtawa na ngepane ngema ñeru marü naayañ;

IV – nawe'inaã mugü nawe'iaçü iya'ü.

§ 1º Rü mugü nüñ ni'uni i puriticutücumü naã nugümatamana-cua'güñ nanhuãcü ya iã'cü'ñ rü nanaüañ no'rütama mugü nanhuã-cüta nayau no'rü napü'üerutchigü rü nanhure taunecüca'ta yañtchi-gü rü e'na päãtchi rü nhu'matchi nhuãcü nugü yanu rü inapuracü rü ngeñrütata nayaugü nacüma naã togü i puriticutücumü naamücü naca' ngeguma wipe'ewa ügüñca' nawotagügu i ãë'cacügü rü tau-cürüwat'a ngema nacümaricaetchaguta niñ guñ i taguca'ärü na-aneua ngeguma naca' i nawotagügu i ãë'cacügü rü nawei'ta nüñ nangemañ i mugü i norütama natucumüca iñ rü naca' ngeguma nan-gutchinügu rü e'na nüma inagootchigu ngañgumare norü puriticu-tücumü rü nawe'naã napocu rü e'na nünanayaugüñ i no'rü porá.

§ 2º Puriticutücumü n'awena namarü ãpane i cartoriuwa nawei'naã

nawena rü norü mugü rü naümapaneãñ i naëtüwa ü'ũ i mugütchi-
cawa i Tribunau Tchuperiu Wotatchicagücawa.

§ 3° Rü nüicagütatama nanayaugü i dieru i natucumücatama i puri-
ticutücumü ñü nhumatchi nangetanü naã radiuwa rü tereviyaüwa ya
uacüũ i natchiga ngema:

I – nawe'inaa ngeguma naca' na wotagügu i deputadu ngema
puriticutucumü no'rü ngaira 3% i deputadugü nangupetütanüẽũ
wotugümaã norü muwa ya Estadugü i tagucã'ãnearüwa' rü
nhu'matchi 2% naguũ i deputadugü wotumaã ngupetutanüũ i
wüitchigü puriticutucumüguwa' i tagucã'ãnearü Estadauwa;

II – nanatanüwa na ngupetügüũ rü 15ũ rü mumaëgüũ i deputa-
dugü federalgü rü wocü i i'ramareũ i tagu arü naanegu.

§ 4° Natchu'u wüitchigü puriticutucumü tchurararuũ nügü ünegü'ũ.

§ 5° Wüitchigü puriticutücumüwa' rü wotuwa nangupetügu na de-
putaduwa i nhurerüũ nangugügu notürü tama ngema nhaã art § 3°
wa yanguuãcü ya ñgü rü ñima ngupetücü nüũ ngema natoï natu-
cumüwa naüe bai'ta nacainataü'tchiũ i ngema yu'gatchi notürü woo
nangema nayu'u rü natautatama naa ñieru nayau rü e'na nüũ nange-
tanümare na radiuwa rü televiyaüwa ya de'a.

§ 6° Rü ngürüãtchimare no'rünatucumüwa itchoñ taucatchima rüta
i'nataütchita nawa na ãëcacüyañ, taue'tcha ngeguma napü'üeru nüũ
cua'gu ngema naüecagu rü e'na nüũ natchie'gütchañgu ngema na-
tanüñgü rü e'na marü tama nüũ namegu naca' i nacümagü i no'rü
natucumüwa notürü nangema naüe rü naca'rü natauma i nadieruta
tanayauñ bai'ta naca'ta nangetanü na radiuwa rü e'na TVwaya de'a.

§ 7° Natucumü i politicutucumü nawe'einaã no'rü ngairawa i 5%
i ñieru nayaugüũ naca' nanapüracüñca' rü yañã'cüñca' rü namaã
ügüãñca' naã ngeã'tagü nawa tchocuñca' rü taãtchi'cañca' ina-
tanüwa i politicutucumü rü ngema ñnügü marü wëa'tchigüũ i ngu-
ca' natucumügüarü aiepewa'.

§ 8° Norü muwa' ngema dñeruepü' naca' iüütchiñ i wuitichigü politicutucumügü nawe'inaa norü ngairawa ya 3 o wa tangúu naca' natapuracüññ rü tanatatchigaññ nawa' ya radiu rü e'na TV naññ'cacüca' i'tadaugüññ ya ngññ'tagü rü naepü'tata ni'ñ ngema dieru nanhure itchoññ i ngeñgü politicugütucumüwa erücü ngemañcü naümatü no'rü mugüpanewa i wuitichigü politicutucumügü.

§ 9° Ngema dierugü i nacatama i nayaugüññ i wüitchigü politicutucumügü nangemañcü nñnauutchiññ na no'rü ügüññ i natchiga naññ'cacüca' inadaugüññ rü yiema i dieru nawe'inaa norü ngaira i30 porcentowa' tangúu tñmaca'gü yadue ya waññe rü' e'na irarüwa tchoora nangemañcü guñma nawa' nguññ rü taññchicaññca' natanüwa i ãtucumügüññ i politicutucumügü nangemañcü ya nguutchiññca' i norü ngutchaññ i ãtucumügüññ.

TÍTULO III

NA MEÃ NANUÛ I ESTADO

CAPÍTULO I

NA NHUÃCÜ MEÃ NANUÛ I NGEMA IÜÛ RÛ NAMAÃ ICUA'Û

Art. 18. Ngema na nhuãcü meã nanuü i ngema iüü rü namaã icua'ü na ãë'gacü namaã icua'ü (república) i guüma i naane i Brasiliariü rü nügüwa nanangemaë na wüiwa nangemaü i Estado rü distrito federal rü nhumatchi Municipilgü rü guüma nügümaãtama nacia'gü nawa i nhaã mugü i üü (constituição).

§ 1º Brasília rü Capital Federal ni'ï (namaã icua'ü nayanuütschiü i ngema porá).

§ 2º I naanegü inuütschiü i aë'cacü namaã icua'ü rü Uniãowa nangemagü rü norü ü rü Estadoãcü yanguutchiü urüe'na wena nügüwa nangemaëãü i ngema Estado e nawa' nenaüü rü ngema mugü i ngue'ëruüwa i mugüãcü ta ni'ï.

§ 3º Rü Estadogü rü name na nügügu natchocuü nügü tanüwa rü nügü yayauyeü rü nügüna yaïgatchiü na tomaã wena nügümaã wüiwa nangemagüãca' urüe'na yanguutchiü i ngewacaü'ügü i Estado urüe'na ngema naanegü inuütschiü i aë'cacü namaã icua'ü rü ngema duü'ügü i ngema natchi'cagu ätschiügüü nawa'eüãcü rü notacüma nayauaü i votowa rü ngema ngutaque'e i natchiüãnearüwa i pora i mugü íü'üwa rü i mugü i ngueëruüwa.

§ 4º Rü norü ü rü na nügüwa nangemagüü rü na nameëcaü i natücumü rü municipioariü toyetchiga rü tá nanaü i mu i estadualariüwa ngema nguneü i marü nü'ü naunetaü i mu i ngueëruü i Federalwaa-cü rü naüpa ínaca'gu tüna ya duü'ãtagurica tá ni'ï rü nawa i votot-

chigaãcü rü ngema duũ'ũgü i nawa' ngemagũũ i municipioguãtchiũ-
gũũ nawena na nü'ũ yautchigaũ i ngu' na natautchaũ ya municipio
rü nawe'gũũ rü nü'ũ iutchigaũ duũ'ũgümaã i mu nawa'eũãcü.

Art. 19. Rü natchu'ú ni'ĩ naca' i União rü Estadogü rü Distrito
Federal rü Municipiogü:

I – nanaũãũ i cua'ũũgü õgüwa urüe'na tupaucawa rü na mugü
naũũ norü poramaã rü nü'ũ nagutchaẽãũ na yaiãcüũũ (funcio-
namento) urüe'na namaã nangemaũ urüe'na yima nawe'cü-
gurica yauaũ i ngemaũgü urüe'na namaã nameẽãũ i uneta rü
nügü nameẽẽũ i mù nü'ũ iuũãcü rü ngema ngüẽẽgü i duũ'ũgü
nawa'eũãcü;

II – tama nayauãũ i ngema õ i cua' iũmatũũwa ngemaũ i
duũ'ũgüarü;

III – naũãũ nayatoraũtchigũũ i tagucüa'gütanüwa urüe'na nügü
tanüwatama nayauãũ nayatoraũtchigũũ.

CAPÍTULO II

UNIÃOARÜ

Art. 20. Meũgü i uniãoarü:

I – i ta'cü ngema nhamaũcüü nü'ũ ngemaũ rü ta'cü i nü'ũ ngema
neĩũ rü iãgũũ tautchaãcü;

II – i naanegü i tauema nagu ãtchiũũ rü taucürüwama tama íta-
napoũ i norü üyeaneü rü poracẽruũ rü tchurragüarü ü rü na-
magü i aẽ'cacü namaã icua'ũ na nügümaã nawa yadé'ãgũũ rü
natchicana na idau'ũ rü ngema mu iunetaũwa;

III – ya nataagü rü tatügü rü ngeũrüũmare i naane i deã nawa
neya'ũ i namaã inacua'ũ rü urüe'na wü'iarü yeera i Estado i

deá nawa yape'tũũ rü üyeanewa name namaã i to i natchiũã-
ne urüe'na naane i tama nü'ũ icua'ũwa nadagü urüe'na nawa'
nenaũũ rü nameẽũwa rü name ta i naanegü i natchipenügü rü ya
nanücügü ya de'ácüã'tama;

IV – i capaũgü i de'ágüarü rü nataagü ya to i natchiũãnearü üye-
anewa ngemagüne rü tatü i taũarü nanecügü rü capaũgü i oce-
anucüã' rü natchipenügü rü iyautchiũ rü nhaãgü rü i natchica i
municipio nawa' ngemagüũ rü naëtüwa ta i ngema natchi'ca i
nawa' naũũ i puracü i guãca' rü ngema wüitama i natchi'ca i taũ
i aẽ'gacüarü (federal);

V – i ngemaũgü i tü'ũ rüngüẽgüũ i woetama ngemagüũ i ngema
naãne i we'gu üũ i nawa ingemagüũarü rü ngema meũgü íügüũ
i naca'tama iũũ;

VI – tatü i taũ i norü naanearü;

VII – i deátchipenüwa ngemagüũ i naanegü i nagu iũaneũ rü
norü na yecrawa yadatchigügüũ;

VIII – i poragü i deáarü porawa neũũ;

IX – i ngema ngemaũgü i tü'ũ rüngüẽgüũ i mineral rü ta
ngema nhatütatüũarü;

X – i ngema waiũmütatüũwa woetama ngemagüũ i ãmaũgüũ rü
i natchica i ngemaũ nawa ngemaũ i nucümaũ'ũ i duũ'ũtchigaca'
nawa i nguũ rü nüĩraũ'ũ i natchigagü;

XI – i naanegü nucümacürüwa maïyugü nawa ngemagüũ.

§ 1º Nataiũgu ni'ĩ i nacümaawa i ngema mu rü Uniãowa rü Esta-
dugüwa rü Distrito Federalwa rü Municipiogüwa rü nü'ũ nacua'
nawa nangemaũ na nhuacü iyanguutchiũ na naca' nadau i petróleo
urüe'na ngema inaũũ i woetama ngemaũ i nhatütatüũwa (gás natu-
ral) i ngemaũgü i tü'ũ rüngüẽũ i deáarü na naüaũca' i porá i tü'ũ

nhe'ũ rü toomagü i ngemaũgü i tü'ũ rüngüecũ i mineralgü i ngema wü'itchigü i natchicawa rü ngema naãne i we'gu üũ i nawa ingema-güũ rü ngema naane i tatü nawa ngemaũ urüe'na ngema naane i meũ i ü nawa ngemaũ i woetama norü i iũ urüe'na nawüigeũ na namecũ i dierutchiga na naca' idau (exploração) i ngema.

§ 2º Rü wü'itchipee i 150 quilometro i norü toũ (largura) rü ngema naanegü i waiũmüguũarü üyeaneüarü ma' rü nü'ũ tauneta na norü üyetchipe'e yiũ rü nü'ũ icua'ũ na aicuma na natchiũanearü naanearü poũruũ yiũ rü norü na nawa nangemaũ rü ngema na nauũ rü tá mu namecũãcü ni'ĩ.

Art. 21. União nawa'eũ na yanguecũ:

I – yatorau'ũ i Estadomaã ínangema rü porá nüna naãũ rü nügü nawa nangemaecẽ i natucumü i meã ü'ũ i guũ i natchiũanecüa';

II – rü nanango'eẽ i ngearü rü nanaũtchiga i ngümü;

III – nanataiecãũ i poũruũ i duũ'ũgütücumuarü;

IV – nanaã na natautchaecãũ i ngema mu i ngüecruũwa nü'ũ yauũrü rü i ngema poragü iyatorau'gü rü yauecãũ nawa i ngema naane i duũ'ũgütücumuarü' urüe'na nawa nangemaũ paãtchitama;

V – mugüwa nangemaecãũ i ngema natchi'ca i nawa ingemaũ ngeguma ngürüãtchi aucümaũ ngupetüguaũ rü ngema nawa ingemaũ i poũruũarü rü ngema taũ i naane i aẽ'gacü namaã icua'ũ rü namaã inacua'ũ;

VI – rü pora nüna naã rü nüna nadau i ngema ügüũ rü ngema naca' natacũ rü namaã natacũ i ngemaũgü i ngearüarü;

VII – tü'ũ nau'ũ ya diẽru;

VIII – namaã inacua'ũ i ngema ngetá natchiũanearü dïeru ngimaã inanguũgüũwa rü ngiũ inaũtchicüügüũwa rü nüna na-

dauũ i puracügü ngema woetama diẽruarü rü naca' tũmarü nanataiũgũũ rü aicuma yiũũ rü ngema na ngiũ naũtchicũũ i dïeru rü ngema na ngiũ yaauẽũ i dïeru na to i ngemaũ ngimaã naũũ na meã i taiũguũruũ rü tü'ũ inapoũ'ũ ya duũ'ã'ta rü nangemaũ i tũmaarü meũ ya puracũtanüegü naca' tũmaarü yauatũtchiga (aposentadoria);

IX – rü nameẽcaũ rü naũaũ i we'gu ü'ũ naca' i duũ'ũgü i natchiũanecũã' rü natchicagü rü we'gu nanuaũ i naanegü rü nhumatchi naũaũ na yeerawa nadaũ i ngema imegũũ iũgü rü i duũ'ũgü;

X – rü pora nũna naũũ i ngema puracü i ta'cü na imugũũ rü ta'cüca' iũũ rü inanguũ rü nhumatchi ngema yamuũ rü inanguẽũ i buanecũwa ngemaũ i duũ'ũgü i natchiũanearü;

XI – rü naca' nadauũ rü we'gumareãcü urüena te'e pora i ngüẽerũ nũna ã'ũãcü rü nü'ũ nü'ũ tacua'eẽũ urüe'na nü'ũ tanatautchaẽũ i puracügü i ü'ũ na dé'aruũwa idé'ã i yaũguũwa (telecomunicação) rü ngema rü mu nü'ũ iũũarü ni'ĩ rü ngema rü we'gu nanaũ na meã naũũ i puracü iũũ rü nauaũ i natũcumü i we'guũ na meã naũũca' rü toomatchigü i nacũmagü i natũcumü i mugũmaã icua'gũũ;

XII – rü naca' nadauũ rü wegumareãcü urüe'na te'é pora i ngüẽerũ nũna ã'ũãcü rü nü'ũ nü'ũ tacua'eẽũ urüe'na nü'ũ tanatautchaẽũ:

a) i ngema puracügü i ügũũ na nü'ũ yautchigaũ i ãgaũ (radiodifusão) i nagagü rü natchicũnaã'güarü;

b) i ngema puracügü i ügũũ na yaũcutchiãũ i pora i tü'ũ nhe'ũ rü nhu'matchi nayonieũ nawa ngema pora i deãarü ya'tchiü rü nü'ũ iũũ na wũiwa nangemaũ namaã i Estado i ngema ngetã inangemaũwa ngema poragü i de'áarü pora;

c) i buanecügu iũ'ũ rü natchica i buanecũwa ngemaũ rü i puracü iũ'ũ duũ'ũgüca' i ianewa rü aviãoarü üetchica;

d) i puracügü iü'ũ na ta'cü ingeũca' nagu i nama i feruna-
ca'arü puracü rü namagü i de'áwa iĩũ rü türegü i tagucüã-
gü'arü rü norü üyeane i natchiũane i tagucüã urüe'na nü'ũ
naüpetüũ i üyeane i Estadoarü rüe'na natchiũanearü naane;

e) i puracügü iü'ũ na ta'cü ingeũca' nagu i nama i ngema
botchicugüũ nagu i nhaũ i nügü tanüwa i estadogü rü nügü
tanüwa namaã i to i natchiũanecüã' i ngema ianetanüũgüarü;

f) i türegü i tatüanacüwa rü de'ágüwa rü nataagüwa;

XIII – rü meã nau'ũ rü nüna idau ngema pora i mugümaã icua'ũ
rü ngema tü'ũ ipoũ'ũ i mugüwa i Distrito Federalarü rü naane-
güarü rü ngema poũruũ naca' i meũ i naanegüarü iĩgüũ;

XIV – rü meã nanu'ũ rü nüna idau i ngema nüna dau'ũ na
tama igutchinüũ i mugüwa naca ya iane (policia civil) rü
ngema nüna dau'ũ i pocutchiga rü ngema nüna dau'ũ i tchu-
raragü i ngearü rü nhu'matchi ngema tüna dau'güũ ngegu-
ma ta'acü tü'ũ ngupetügu (corpo de bombeiro) i tchurara i
Distrito Federalarü rü ngegumarüũ ta na meã diêrutchigana
nadau'ũ Distrito Federaua'ũ na ngemaãcü nau'ũ i puracügü i
duũ'ëgüca' iĩũ i no'rü ngemaũgüwatama iĩũ (fundo próprio);

XV – rü meã nanu'ũ rü nüna idau i ngema puracügü iü'ũ i
aë'gacügüarü i naca' dau na nhure yiĩũ i no'rü mu i duũ'ügü
rü nhama i naanearü ngu'tchiga i ngema nü'ũ idau'ũ rü norü
ngu'tchiga i natchiga i ma'ũ na ngetá nenaũũ rü nhuãcü
íyaĩũ rü nangemaũ i nhaã naane (geologia) rü natchicüna'ã
i nhaã naane rü norü táwa i natchiũane. (âmbito nacional);

XVI – nau'ũ i natucumütchigü na íyanguutchiũ na naweaũca'
ngema ta'cü nawa nawe'güũ i guãmaca' rü we'gu üũ i radioarü
rü televisãoarü;

XVII – rü inaaũũ na tü'ũ nü'ũ nangetchaũ'ũ i gutchinü;

XVIII – rü we'gu namečüñ rü natautchaecüñ nayerawa nañü na guñguma inapoñ'üñ nuna i ngema tama meñ guaneca' rü naca'türü i ngema egüane rü nhumatchi baigüanegü;

XIX – rü naü'ü i we'gu üñ natchiñanearü na namañ naca'üca' i ngemañgü i meñgü i de'áarügü rü inaü'ü i nacümagü na tuna nañüca' i pora i mugüwa ngemañ na tü'ü nangemañca';

XX – rü naü'ü i ngema ucuë i nagu iuñ naca' na yeerawa nañü i ñanecüma rü ta i ngema nawa' ingemañ rü nuna idau'ü i ma'ü i no'rü ügüwa na tama naauatchiñ rü nuna idau'ü i ngema ta'cü ingeñ i ñanewa;

XXI – rü naü'ü i mugü rü ucuë i nagu iuñ naca' i namagü i we'gu üñ natchiñanearü;

XXII – rü naü'ü i puracügü i tatüarü daruñ rü aviãoarü ngut-chica rü üyeanearü;

XXIII – rü naca' idau i puracügü rü yaücutchiñ i nucleargü i ngeñrüwamare neñü rü naü'ü i ngema taegü i aç'cacüarü natchiga i ngema na naca' idau'ü rü naca' idau'ü i uru rü mina rü wena naca' idau'ü na yeeraãcü i ngemañãñ rü inaü'ü'ü i ngemañgü rü namañ rü naca' itaeñ i minério nuclear rü ta ngema i nawa neñü i norü iññ rü nhañ mugü nü'ü icua'üñcü rü inangemañãcü:

a) guñma i puracü i nuclear i naane i natchiñanewa' rü tá tanayau naca' i ngema ngümü rü ngeguma marü congresso nacional nayauguwa ni'í;

b) rü naca' íca'üñ mugü nawa'eñãcü rü pora iãñ nuna i ngema namañ taeñ rü naca' taeñ rü tü'ü nangemañ i radioisótopogü na naca' idau'üca' rü nangemañ naca' i toetchigawa rü nge-ma ta'acü íüñwa;

c) rü naca' íca' ü mugü nawa'eüãcü rü pora iãü nüna i ngema iügüü rü i ngema namaã taeü rü naca' taeü rü tü'ü nangemaü i radioisótopogü na naca' idau'üca' rü nangemaü naca' i nge- ma üütchigamaã icua'ü (médico);

d) rü ngema ianegü ta ni'í namaã icua'ü na ta'cü i tchieü ngupetüü nawa i ngema nucleagü rü tautama nangemaü na nagagu yiüü i ngema ta'cü ngupetüü;

XXIV – rü meã nanuü rü nüna idau rü naü'ü rü nangugüü rü nüna idau'ü i ngema puracü;

XXV – rü inaü'ü i naane rü na nhuãcü yiüü i nacüma naca' na naü'ü i puracü na naca' nadau'ü i metal i megüü rü ngema rü wüiwa nangemagüãcü ni'í;

XXVI – rü meã nanuü rü nüna idau'ü na ínapoü'ü rü meã nayau'ü i tümatchiga ya duü'ã'ta i ngema mu ingemaüãcü.

Art. 22. Nanawa'eü na yangueüü norücatama i Uniao na naü'ãü i mugü natchiga:

I – rü mu i naca' i ngema ianecüã rü na naca' rü namaã itaeü rü pocu rü ngema nagu iuü muãcü rü na ngeerüeca' idau'ü rü waiümgü i toeruü rü tatügü rü cua'gü na buanecügu iuü rü natchicagü rü puracüarü;

II – tama tümaarü yiüü i ngemaëgü notürü guãma namaã icua'ü;

III – naca' íca' ügü i ianecüã'arü rü tchurragü i ngeguma aü'cü- maü tü'ü ãune'gu rü i nguneü i nge'arüarüwa;

IV – de'ágü rü nhuãcü naü'ü i poragü rü informaticagü rü ngema nü'ü iuü i yaguü i natchicawa (telecomunicação) i äga- güüwa (radiodifusão);

V – puracü i nagu yangeü i ngemaügü;

VI – we'gü nüũ i dičrutchiga rü ngugütchiga rü naegagü rü wü'i aicuma i we'guũ i metalgüarü;

VII – cua'gü i nacüma i nagu yaõũ i aicuma iĩũ rü naütchicüü rü nataiũguũ na tomana nangeũ i natanügü urüe'na meũgü (valores);

VIII – naca' rü namaã itaeũ i to i natchiũanewa rü nügü tanüwa i estadugü;

IX – nagu iuũ i ucučg'ü naca' na namaã icua'ũ i ngema ta'acü ingeũ i natchiũanearü;

X – mu i türegüarü rü ngema nagu iuũ i nataawa rü de'áwa rü tatügüwa rü daunawa rü daunaanewa ngemaũ i natchicawa;

XI – namagü i ngemaũgü nawa ngemaũ rü ngema ta'cü i ngeũ;

XII – nhema naane i migü nawa' nhemaü rü muna rü togü i ngemaũgü i megüũ i minaarü rü metal nawa mečũ (metalurgia);

XIII – natchiũane i nagu ibuũ i nge'tá nawa' nangemaũ i mu i taca' iĩũ rü mu tü'ũ muũ rü ianecüã' i mugüũ cua'ũ (ciudadania) rü to i natchiũanewa neũe rü meã wü'i natchiũanewa tangemaũ (naturalização);

XIV – duũ'ũgütucumü i maiyugü;

XV – to i natchiũanewa i ũ'ẽ rü to i natchiũanegu ücúe rü ücutchiga rü tü'ũ iãũ ya duũ'ẽ ya gutchinüẽ rü tama nü'ũ icua'ũarü ta'ütchitchiga;

XVI – meã naũũ i nacüma i puracü i átanüũ i natchiũanearü rü nawa ingemaũ naca' i ngema puracü i nü'ũ icua'ũ;

XVII – meã naũũ i mu poragüarü rü Ministerio Público do Distrito Federal arü rü Naanegüarü (Territorios) rü Naanewa i Guã-

ca' iĩũarü poũruũ (Defensoria Pública dos Territorios) rü meã
naũũ na namaã icua'ũ i nhaãgürũũ;

XVIII – nacüma na nü'ũ icua'ũ i natchiga na nhure yiũũ i norü
mu i duũ'ũgü rü nacüma i nhaã naanetchicüna'ã rü ngu'tchiga i
natchiga i ma'ũ na ngetá nenaũũ rü nhuãcü íyaĩũ rü nangemaũ i
nhaã naane i nhaã natchiũanearü;

XIX – nacümagü na namaã inguũ'ũarü rü nayauũtchiga rü na-
maã icua'ũ na namaã inguũ'ũ duũ'ũgüaũ;

XX – nacümagü na nanameẽũ na wüiwa nangemagüũ rü nacüma
na te'égü nanguũ;

XXI – guĩma i mugü i nagu iũũ i natucumü i meã nuũarü rü
we'guũ íngemaũ rü ngemaũgü i ngeárüaũ rü namaã icua'ũ rü ca-
tchiga rü ngema ta'cüarü ügü'tchiga rü natau'ũma i puracügü rü
naũ'tanũũ i tchurara i dau'ruũgüaũ rü ta i naünegü i tchurragü i
ngüeçruũ iũũ ngeguma ta'acü tü'ũ ngupetüguaũ;

XXII – Polícia Federalni'ĩ namaã icua'ũ rü policiagü i rodovia-
riaarü (nama i botchicuũ nagu inhaũ) rü ferroviária Federalgü
(nama i feru naca');

XXIII – duũ'ũtucumuarü poũ;

XXIV – mugü i nagu iũũ i taca' iũũ rü ngema nawa' nenaũũ i
cua' i natchiũanearü;

XXV – duũ'ũgü pane;

XXVI – puracügü i nucleargü i ngeũrüũũmare i ngemaũ i nhaã
naanewa ngemaũarü;

XXVII – guĩma i mugü i nagu iũũ i licitaçãooarü rü con-
tratação i guĩma i nacüma'gü rü naca' na we'gumare
duũ'ëgümaã icua'ũ rü yigümaãtama icua'ũ mu nawa'eũiacü

rü ngema nüauũacü i Uniao rü Estadogü rü Distrito Federal rü Municipiogü rü naga naĩnũũ i ngema marü imeũ i art. 37wa rü XXI rü naca' i empresa i duũ'ũgüaũ i aẽ'cacüarü rü duũ'ũgütucumügü guĩrũacü meã namaã icua'ũ i ngema artiguaũ ngemaũacü i 173 rü § 1º rü III;

XXVIII – i'napoũ'ũ i naane rü ínapoũ'ũ i naane i daunawa nge-
maũ rü ínapoũ'ũ i tatügü rü ínapoũ'ũ i íanecüã'cũma rü ngema
ta'cüarü ügütchiga i natchiũanetucumüarü;

XXIX – guĩwa nü'ũ iutchigaũ i na ta'cümaã itaeũ rü ta'cüca' itaeũ;

XXX – nüna idau'ũ rü namaã icua'ũ i duã'tatchiga.

Wüitama deagütucumü. Mu i ngeẽruũ rü name tá na pora nüna
naãũ i Estado na mugü naũũ natchiga i ngema ngemaũgü i nhaã
artigowa nadaũ.

Art. 23. Na namaã inacu'ũ i guĩwa' rü Uniãoarü rü Estadoarü rü
Distrito Federalarü rü Municipioarü ni'ĩ:

I – uãeãcü nüna idau'ũ na namaã inguũ'ũ i Constituição rü mugü
rü ngema duũ'ũgü nawa'eũacü inaũũ rü namaã inguũ'ũ rü nge-
ma nanatüwatchigü nayauũ i duũ'ũgü;

II – nüna idau'ũ i ma'ũ rü nangemaũ i ngu'eẽ túmaca' ya
duũ'ã'tá rü nüna idau'ũ rü nangemaũ i mu i tü'ũ ingiũ ya
duũ'ẽgü ya imeẽtchie;

III – nüna idau'ũ i documentogü rü puracügü iũũ rü togü i meũgü i
meũ i natchiga rü artístico rü nacümaãcü rü mOrganização das Na-
ções Unidas (ONU)mentogü rü ngema natchica i nü'ũ idau'ũ (pai-
sagem) nhaã naanewa ngemaũ i meẽtchiũ rü ngema natchica i nawa
inguũ nucümaũ'ũ i duũ'ũgütchigaca';

IV – natchu'uũ i bumütchiga rü narütau'ũtchiga rü nange-
cümacẽũ i ngema puracü iũũ i artearü rü togü i meũgü i meũ i

natchigaarü rü artistico rü nacümaãcü;

V – nawa' nanangemaẽũ na ngemanhaãcü nangemaũca' rü nagu iücuũ i nacüma rü nangemaũ i ngu' i taãẽũ nawa icua'ũ rü nangemaũ i cua'gü rü nangemaũ i guũma i cua' rü nangemaũ i naca' idau'ũ rü nangemaũ ingewacaũ'tchigüũ;

VI – nüna idau'ũ i natchica i ma'ũ nawa ngemaũ rü pora iüũ na tama inagüãraũ'ũ i nacümaãcü naauãtchianeũ;

VII – i'napoũ'ũ i nañecügü rü ngema naẽũgütucumü rü ngema naĩ i megü'ũtücümü;

VIII – rü natautchaẽũ nayaũtchigüẽũ rü nauũ i wocaarü yaeẽẽ rü meã nanuũ na nhuãcü inaãũ i ona;

IX – rü natautchaẽũ i na we'gu nauũ i pegüтчicaarü ütchiga rü namemaẽẽũ i ngema na ingemaũ i nawa' i ma'ũũ rü nüna idau'ũ i ma'ũ i no'rü ügüwa' na tama naãuãtchiũ;

X – pora iüũ rü nü'ũ ioo'ũ ngema nagagu i ngearü diẽruã'tchiga rü ngema ügü i tü'ũ oo'ũ rü natautchaẽũ na iücuũ i duũ'ũgütanüwa i ngema natchicagü i tama tautchagüũarü;

XI – naũpaneĩ rü iyaümcüũ rü nüna idau'ũ na inaãũ i ngema mu i ta'ca iĩũ na naca' idau'ũ i ngemaũgü rü nango'ẽũ i nge-maũgü i megüũ i de'áarü rü mineralgü i no'rü naanewa';

XII – nau'ũ na nangemaũ rü iyaücutchiũ i política i ngu' i taãẽũ nawa' icua'ũarü naca' na namaã icua'ũ i ngema nagu iuũ (nama).

Wütama deatucumü. Mugü i ngueẽruũ rü tá nanangemaẽẽẽ i mugü i nagu iüũ naca' na wüiwa napuracüẽũruũ nügütanüwa i União rü Estadogü rü Distrito Federal e yima Municipiogü rü na nangema'ũ na nü'ũ nadau'ũ na nawüiguũca' i no'rü ütchigüтчiga rü na meã nangema'ũ i natchiũanearü tawa.

Art. 24. União namaã inacua' rü Estadogü rü Distrito Federal na mugü naũũ i nawa' nangemaũ i natchiga:

I – mu i naca' nanaütanüũ rü na diêrumaã nacua'ũ rü pocutchiga rü mea namaã icua'ũ rü ngu' i natchiga i ianecüã'cüma;

II – nangugüũ na nhure ta iuũũ;

III – natucumü naca' rü nhu'ma namaã itaeũ icua'ũ;

IV – naütanüũ i puracügü i forensearü (mugümaã icua'ũgüũarü);

V – naũ'ũ rü nagu'eẽũ;

VI – nañecügü rü naeũgü i naca' idau'ũ rü tchoni iyauũ naeũgütucumü rü guũguma tü'ũ nangemaũ i ngema nhama naanewa ngemaũ rü inapo'ũũ i nhatüane rü ngemaũgü i megüũ i ngemaũ i nhaã naanewa ngemaũ rü nüna iadau'ũ i natchica i ma'ũ nawa ngemaũ rü namaã icua'ũ i ngema auãtchiane;

VII – na nüna idau'ũ i natchiga i ngema nanatüwatchigü nayauũ (patrimônio histórico) nacümagü rü artístico rü turístico rü nge-ma natchica i nü'ũ idau'ũ i nhaã naanewa;

VIII – na meãma namaã itacua'ũca' ngeguma tchieũ taũ'gu namaã i ngema natchica i ma'ũ nawa ngemaũ rü nagu'eẽ rü meũgü rü mu i naca' iũũ i meũ i artisticoarü rü meẽtchiũ rü natchiga rü turístico rü natchica i nü'ũ idau'ũ i nhaã naanewa ngemaũ (paisagístico);

IX – ngu' i taãẽũ nawa icua'ũ rü nacümagü rü ngu'tae rü meãũũ i iãewae i nawa yigü iũũ rü cua'gü rü guũma i cua' rü naca' idau'ũ rü iũtchigüũ rü ingewacaũtchigüũ;

X – naũũ rü meã yaiãcüũũ rü juiz yeerewa nangeũ ngeguma i'raũ ta'acü ngupetü'gu;

XI – na nhuãcü naũ'ũ na nangugüaũ i ngema ngema'ũ ya

yima ngugüruü;

XII – natucumü i mu i duü'ügütucumüarü po'üruü rü nuna idau'ü rü ma'üarü poü;

XIII – íyaümücüü i ngema mu i taca' iüü rü ngema tü'ü ipoü'ü ya duü'ã'ta i ngetanüãcü;

XIV – nuna idau'ü rü duü'ütucumüwa tü'ü ingemaeëü ya yiema duü'ëgü ya nawa'ee na tü'ü rüngüeëü (imeëtchie);

XV – na nünadau'ü i buüügü rü nhumatchi nge'tüüügü rü paüügü;

XVI – meã nuü rü mü i tü'ü ingiü rü mugü i taca' iüü rü mugü i tü'ü muü ianecüã' i darüarü.

§ 1º Rü mugütucumüarü tawá na nü'ü a ngautchaü'ü rü União namaã inacua' rü naca' inanaü ta na naüãüca' i guüma i mugü i nagu iuü.

§ 2º Rü União namaã inacua' na naüãüca' i mugü natchiga i guüma i mugü i nagu iuü rü tama inaüütchiãü i ngema mu i ngeëruü na namaã inacua' i Estado.

§ 3º Inatauma i mu i federal naetüwa i guüma i mugü i nagu iüü rü Estado rü tá nanaü na namaã inacua'ü i mugütücumü i nguü na nü'ü nañnüüca' i norü wüitchigü i nacüma.

§ 4º Mu i federal rü ta yicama ngema nenaüü naetüwa i guüma i mugü i nagu iüü rü nitchüãtchi i ngema mu i Estadual'ãü ngutchaü'ü i ngema tama namaã inawe'guüwa.

CAPÍTULO III

ESTADOARÜ FEDERADOGÜ

Art. 25. Meã nügü nanu i Estadogü rü namaã nügü nacua'eëë i

Constituiçãogü rü mugü i marü nayaugüũ rü nagu nadawenüũ i nhaã Constituiçãowa neũũ.

§ 1º Rü inaiütchigü ni'ĩ i naca' i Estadogü i ngema na namaã inacua'güũca' na tama nü'ũ natchuuũca' i nhaã Constituiçãowa.

§ 2º Estadowa nangema na notacü'ma nango'eçẽaũ urüe'na ngema na natautchaecẽaũwa i ngema puracügü iüü i natchica i gás idamaũ'güũarü rü ngema muãcü rü natchu'u nanaüũ i mu i paãtchitama iũũ naca' norü mugütchiga.

§ 3º Ngema Estadogü nü'ũ natautthagü tá i mu i ngueçruũwa na naũa'ũ i naane i iane ya taũne nawa ngemaũ rü ianegütucumü rü iragüũ i naane rü üũ i natucumüwa ngema municipiogüarü üyetchigüwa naca' nayanguũ i ngema meã nuũ rü ngema we'gu üũ rü guãma ya duũ'ãarü me iũũ i puracüarü ü.

Art. 26. Nügüwa nayaücutchi rü nangema i natanüwa i Estadoarü megüũ:

I – i de'ágü i düetüwa ngemaũ urüe'na nhatüanetatüũwa rü ngema iyagüũ rü igoũ'tchiũgüũ (burawe) rü guũtchicawa rü nuna idau'ũ na namaã inguũũ rü ngemawa rü muãcü rü ngema puracüwa tchopetüũ i Uniãoarü;

II – naanegü rü capaũ i oceano iũũ rü tatütchipenügü i namaãgü inacua'ũrü rü inaiütchiũ i ngema União namaã icua'ũ rü Municipiogü urüe'na norü tamaẽ'pü;

III – capaũgü i tatüwa rü nataagü rü tama Uniãowa nangema;

IV – i naanegü i tauema nagu ätchiũ'ũ rü tama meã nü'ũ nacua' i natanüwa i ngema Uniãoarü.

Art. 27. Deputadogüarü mü i ngutaque'e i mügüarü rü tá nayanguẽ na tamaẽ'pücüna inawe'aũ i Estado i Deputadogüarü Câmarawa rü nü'ũ yangau'ũ i norü mü i 36 rü tá niünagütchigü na nhurepücüna yĩũ i deputado ferederalgü i 12arü yeera.

§ 1º Rû 4 ya tauncü táni'ĩ i porawa nangemañ i Deputado Estadualgü rû inaü 'ũ nawagü i mûgü nhaã Constituição arü rû natchiga i nacüma ina tü'ũ iunetañ i votowa rû tama yabüyeecãñ i mù rû ngema puracü i nawa nangemañ rû naãtanüũtchiga rû natauma na porawa nangemañ, rû inaca'ũ rû nagutchañ rû nawa nügü nangemacẽãñ i poragü i ãneñ.

§ 2º Natanü i Deputado Estadualgüarü i aç'gacü iü 'ũ rû .. i mùwa norü ügüthigü i ngutaque'e i mûgüarüwa rû nü'ũ icua'ãcü i guñwa 75 i ngema marü üñwa rû naca' türü i Deputado Federalgü rû nagu idawenü'ũ i ta'acü i ngema marü i'ü' i artigugü 39, § 4º, 57, § 7º, 150, II, 153, III, e 153, § 2º, I.

§ 3º Ngutaque'e i mugüarü namaã inacua' na nüãñ i natchiga i norü mù i natchiãwa ngemañ rû darü rû puracü i ü'ũ i norü secretaria namaã icua'ũ rû namecẽãñ i wüitthigü i ngema na namaã inacua'ũ i ngema puracü.

§ 4º I mu inanaü tá natchiga i ngema duñ'ũgüarü ügü nawa na yeera naü'añ i mù i ngema estadual.

Art. 28. Ngema unetatchiga i Governador rû Vice–Governador ya Estadoarü rû naca' na porawa nangemañ rû 4 ya tauncügü ni'ĩ rû tá nüñãñcü ya yüü ya outubruarügu i norü nüñrañ'ũ i turnuwa rû norü gu' ya yüü ya outubruwa i norü tare i turno ngeguma nangemagu rû nüñrañ'cü ya tauncü nayagu'ũ na porawa nangemañ i ngema no'rü nüñrañ'güñ rû nanayauañ rû tá nangupetü i 6 ya janeiruwa ya tauncü ya naweama neücüwa rû nü'ũ idawenüñ i nhuree'pü'cünaarü yeera i ngema marü iü'ũ i art. 77 i nhaã constituiçãoowa.

§ 1º Rû tá narütai i na porawa nangemañ ya Governador ya nügüñ iyañcẽcü i to i namaã nacua'ũ i puracü urüe'namaã inacua'ũ i puracü i duñ'ũgüarü i nawa nü'ũ naunetagüñ we'guãcü urüe'na tama we'guãcü rû namecẽñ i ngema no'rü iññ i meñ inaüñ i concurso públicowa rû nü'ũ idawenü'ũ i ngema marü we'guãcü iü'ũ i art. 38, I, IV e V.wa ngemañ.

§ 2º Ngema norü natanügü i Governado rü Vice–Governador rü wü'ma-tütaeruügü(os secretários) i Estadoarü rü tá ngema ügü i ngutaque'e i mugüarü i muwa' tá ni'ÿ yaüü rü nü'ü idawenüü na ta'acü marü we'gu üü i art, 37, XI, 39, § 4º, 150, II, 153, III, e 153, § 2º, i wa ngemaü.

CAPÍTULO IV

MUNICIPIOGÜARÜ

Art. 29. Ya municipio rü tá nagu niü i ngema mü na nhuäcü yaüü i (orgânica) rü naca' tatau i tare i turnowagü i i'raü i 10 i nguneütchate'ewa rü nangupetüü i norü tare i tamaë'pütucumüwa i natanüügü ya Câmara Municipal i nü'ü niutchigatá rü nayauaü i ngema mügü i nawa nenaüü i üü i nhaã i constituição rü Constituição e ngema Estado namaã icua'ü rü nhaägü tá i mügü i nagu iüü:

I – prefeito rü vice–prefeito rü vereadorgüarü unetatchiga rü naca' i 4 ya tauncü na porawa nangemaü nawa' na we'gu naca' ínaca'ü poraäcü rü wüigutama íüü i guüma i natchiüanewa (país);

II – prefeito rü vice–prefeitoarü unetatchiga rü naü nüüraü'cü ya yüügu ya outubroarü ya naüpa ya tauncü yagu'ü na porawa nangemaü naca' i ngema na nanawa'eü na nangupetüü rü naüü i mügü i art. 77arü ngeguma nangupetü'gu nawa ya municipiogü ya 200 milarü yeera i unetatanüügü nü'ü ngemane;

III – prefeito rü vice–prefeitoarü posse rü nüüraü'ü i nguneü ya Janeiro ya tauncü ya ngéma neücügu nawa i ngema unetatchiga;

IV – naca' i Câmara Municipalgüwaarü nucutchiga rü tá nagu tadawenü i norü au'ügu naücuü i:

a) 9 i weriadugü ni'ÿgü nawa ya yima Municipiogü ya nhi-mata 15 mil nagu ätchiügüne;

- b) 11 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü ya 15 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhimata 30 mil nagu ätchiüñgüne;
- c) 13 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 30 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhumata 50 mil nagu ätchiüñgüne;
- d) 15 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 50 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhumata 80 mil nagu ätchiüñgüne;
- e) 17 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 80 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhumata 120 mil nagu ätchiüñgüne;
- f) 19 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 120 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhimata 160 mil nagu ätchiüñgüne;
- g) 21 i weriadugü ni'ïgü nawa' ya yima Municipugü i 160 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhu'mata 300 mil nagu ätchiüñgüne;
- h) 23 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 300 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhu'mata 450 mil nagu ätchiüñgüne;
- i) 25 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 450 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhimata 600 mil nagu ätchiüñgüne;
- j) 27 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 600 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhu'mata 750 mil nagu ätchiüñgüne;
- k) 29 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 750 mil arü yeera nagu ätchiüñgüne rü nhu'mata 900 mil

nagu ätchiũgüne;

l) 31 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 900 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhimata 1.050 mil nagu ätchiũgüne;

m) 33 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 1 milhão rü 50 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 1 milhão rü 200 mil nagu ätchiũgüne;

n) 35 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 1 milhão rü 200 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 1 milhão rü 350 mil nagu ätchiũgüne;

o) 37 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 1 milhão rü 350 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 1 milhão rü 500 mil nagu ätchiũgüne;

p) 39 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 1 milhão rü 500 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 1 milhão rü 800 mil nagu ätchiũgüne;

q) 41 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 1 milhão rü 800 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 2 milhão rü 400 mil nagu ätchiũgüne;

r) 43 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 2 milhão rü 400 mil arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 3 milhão nagu ätchiũgüne;

s) 45 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 3 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 4 milhão nagu ätchiũgüne;

t) 47 i weriadugü ni'ïgü nawa ya yima Municipugü i 4 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 5 milhão nagu ätchiũgüne;

u) 49 i weriadugü ni'igü nawa ya yima Municipugü i 5 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 6 milhão nagu ätchiũgüne;

v) 51 i weriadugü ni'igü nawa ya yima Municipugü i 6 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 7 milhão nagu ätchiũgüne;

w) 53 i weriadugü ni'igü nawa ya yima Municipugü i 7 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne rü nhu'mata 8 milhão nagu ätchiũgüne;

x) 55 i weriadugü ni'igü nawa ya yima Municipugü i 8 milhão arü yeera nagu ätchiũgüne;

V – ngema no'rü natanügü i prefeitu rü vice-prefeitu rü wümatütaeruũgü(os secretários) i municipiuarü rü tá ngema ügü i câmara municipauarü i mùwa tá ni'ĩ yaũũ rü nü'ũ idawenüũ na ta'cü marü wegu üũ i art, 37, XI, 39, § 4º, 150, II, 153, III, e 153, § 2º, I.wa ngemaũ;

VI – ngema norü natanügü i weriadugü camara municipaugü tani'ĩ namaã icua' rü ngema nangemaũ rü wüitichigü i porá inaũũwa i mugüarü üruũ naca' i ngema nge'ma ne'ütchigüũ rü nü'ũ idawenüũ na ta'cü marü wegu üũ i nhaã constituicãuwa rü nü'ũ idawenü'ũ i ngema nanguũ i nawa nü'ũ icua'ũ i marü üũ i lei organicaarü cua'wa rü nhaäcü i norü au'ũgu naucugüũ:

a) yima municipiogü ya nhu'mata 10 mil nagu ätchiũgünewa rü ngema no'rü natanü i iaũ'ũ i weriadugü rü namaã tá nawüigu i 2 o i deputado estadualgüarü natanü;

b) yima municipiogü ya 10 mil rü wü'i nhu'mata 50 mil nagu ätchiũgünewa' rü ngema no'rü natanü i iaũ'ũ i weriadugü rü namaã tá nawüigu i 3 o i deputado estadualgüarü natanü;

c) yima municipilwa ya 50 mil rü wü'i nhu'mata 100 mil nagu ätchiũgünewa' rü ngema no'rü natanü i iaũ'ũ i weriadugü rü

namaã tá nawüigu i 4 o i deputado estadualgüarü natanü;

d) yima municipiowa' ya 100 mil rü wü'i nhu'mata 300 mil
nagu ätchiügünewa' rü ngema no'rü natanü i iaü'ü i weriadugü
rü namaã tá nawüigu i 5 o i deputado estadualgüarü natanü;

e) yima municipiowa ya 300 mil rü wü'i nhu'mata 500 mil
nagu ätchiügünewa' rü ngema norü natanü i iaü'ü i weriadugü
rü namaã tá nawüigu i 6 o i deputado estadualgüarü natanü;

f) yima municipiowa' ya 500 mil arü yeera nagu ätchiü-
günewa' rü ngema no'rü natanü i iaü'ü i weriadugü rü namaã
tá nawüigu i 75% i deputado estadualgüarü natanü;

VII – ngema guüwa nagu nagu'eëü namaã i weriadugüarü na-
tanü rü natautama i porá na nü'ü naüpetüü ngema marü ngugüü
i 5% i municípioio yauü i diëru;

VIII – weriadugüarü i tama itchieëe naca' i norü inügü rü dé'ägü
rü naca' nadau'ü i na naüaü na porawa' nangema'ü i guüwa nge-
ma municipioarü tawa;

IX – tchu'güü rü tama namaã wüigüü i mügüarü üwa ngema
yangegumaraütama i marü íme'ü i nhaã constituicüowa ngemaü
naca' i congresso nacionalwa ngemagüü rü nawa i constituicüo
i Estado namaã icua'ü naca' i ngema Assembleia Legislatiwowa
(Ngutaque'e i Mügüarü) ngemagüü;

X – prefeitoarü na meãma nangugüü nape'ewa i ngema Tribunal
de Justiça) natchica' i mugü nawaeüäcü;

XI – meã nanuü i puracü iüü i mugüarü ü rü nüna daugüü i Câ-
mara Municipal arü;

XII – ngema wüigu iüü i natücumügüarü i tü'ü iwe'güü i muni-
cipal arü meã we'gu üüwa;

XIII – duñ'ügüarü ügü nanaüü i mu i nagu nainüü ngema naca' tūmarü i municipioarü me iñü rü ianearü urüe'na wü'itucumü i ätchiüügüñarü i nawa na nügü nango'eceñ i i'rañtchi i 5% i nge- ma nü'ñ unetagüñ;

XIV – na narütäuñ i prefeitoarü porá i nawa nangemañ i nge- ma ingemagüñ i art. 28 rü i wü'itama i dé'atchimüñ i aüñwa (parágrafo único).

Art. 29–A. Ngema guñwa nagu'eñü i porá i mügü íüü (Poder Legisla- tivo) i municipalarü rü yaücutchiñ i weriadugüarü natanü rü toomatchigü i ina- gueñ tūmagu ya duñ'ë ya tama puracüe rü yiema duñ'ë iyauatüe (pensionista) rü na tautama i porá na nü'ñ naüpetüñ ngema nhaagü i marü ingugüñ i ngemañ nawa' i ngema nü'ñ unetañ i marü ngugüñ i diñru i ngema iütanüñarü rü ngema naüpetüceñ i marü iutchigañ i § 5^owa i art. 153arü rü art.158 rü159wa i nhaã constituicãoarü rü meã mugüacü naüñ i ngema naüñ i nüirañ'ñwa:

I – 7% naca' ya municipiogü ya nü'ñ nangemane i nhu'mata 100 mil i duñ'ñtucumü nagu ätchiüügüne;

II – 6% naca' ya municipiogü ya nü'ñ nangemane i duñ'ñtü- cumü i natanüwa i 100 mil rü 300 mil nagu ätchiüügüne;

III – 5% naca' ya municipiogü ya nü'ñ nangemane i duñ'ñtü- cumü i natanüwa i 300 mil rü 500 mil nagu ätchiüügüne;

IV – 4,5% naca' ya municipiogü ya nü'ñ nangemane i duñ'ñtü- cumü i natanüwa i 500 mil rü 3 milhões nagu ätchiüügüne;

V – 4% naca' ya Municipiogü ya nü'ñ nangemane i duñ'ñtü- cumü i natanüwa i 3 milhões rü 8 milhões nagu ätchiüügüne;

VI – 3,5% naca' ya municipiogü ya nü'ñ nangemane i duñ'ñtü- cumü i 8 milhões rü daunawa nagu ätchiüügüne.

§ 1° Câmara Municipal rü tautama nanagu'eñ i 7 o arü yeera i norü diñru inayauñ i ütanüpanemañgu rü yaücutchiañ i ngema gu'eñ nagu

i norü weriadugüarü natanü.

§ 2° Naüaü na natchiecaü na namaã inacua'ü ya mucipalarü prefeito:

I – naüaü na nü'ü naüpetüü i ngema unetaarü yeera i nhaã artigo marü nü'ü iunetaü;

II – tama yamuãü i ngema üpetü nhu'mata ngema nguneü i 20 ya wü'itchigü ya tawemacü; urüe'na;

III – yamuãü i i'ramaeü nüna i ngema guüma i mú i marü ngu-güü i natanügüwa (Lei Orçamentaria) ngemaü.

§ 3° Naüaü na natchiecaü na namaã inacua'ü Presidente ya Camara Municipalarü rü tama naga naïnüü i § 1° i nhaã artigoarü.

Art. 30. Municipiogüwa nangema:

I – mugü naüü i ngema natchiga i ngema natchicaarü me i iüü;

II – uangueücaü i mügü i federal rü estadual i nawa íngemaü;

III – naüaü rü nanutaqueeü i ngema iütanüü i namaã nacua'üarü rü nhumana nhamana inaüüü i norü natanü rü tama natchieüü i norü mu na naãü i norü contagü rü nü'ü yautchigaü i ngugüchigagü i ngema nguneügü i marü mugüwa ngemaü;

IV – naüü rü meã ni'üü rü nagutchaeeü nanangoü o natchica i município namaã icua'ü rü nüü i dawenüü i mugü i estadual arü;

V – meã nanuü rü inaãü i notacüma urüe'na inaãü i ngema mügüwaacü urüe'na ače'cacü nü'ü cua'acü i ngema puracügü iügüü i duü'ügüarü me iüü i ngema natchicawa rü ya'ücutchiãü i ngema duü'ë ya muëü tomana gaü i nü'ü nangemaü i nümaütchi i woetama íngemaü;

VI – namaã icua'ü i namaã ngema wüigu i üü i cua'acü iüü rü

Uniãoarü diãerutchiga rü Estadoarü rü ngema iã'ütchiũ i ngu' i taãã nawa icua'ũ i buãtaarü rü norü ügü i ngu';

VII – inaãũ i namaã ngema wüigu i üũ i cua'ãcü iüũ rü Uniãoarü diãerutchiga rü Estadoarü rü ngema puracügü iüũ naca' na nayauũ(nüna ida'ũ) i duũ'ũgüarü ma'ũ;

VIII – natautchacẽũ na yeerawa' nauũ i nawa' ngemaũ rü nü-güwa nangemacẽãũ i naanearü mugü ngema nagu yaũũ nawa' i we'gu üũ rü namaã nacua'ũ i no'rü ü rü no'rü natucumütchigü rü ngema nha'tü i nawa' nangemagüũ i ianewa 'ngemaũarü;

IX – natautchacẽũ na yeerawa nauũ na nüna nadau'ũ i ngema nanatüwatchigü nayauũ i nacüma iutchigaũ i ngema natchicawa rü nü'ũ nadawenüũ i mügü rü ngema ügü na nüna ínadau'ũ i federal rü estadual.

Art. 31. Ngema na Municipiona nadau'ũ rü tá naũ i Poder Legislativo Municipalwa rü nawa i ngema to i namaã icua'ũãcü rü nawa' i nacüma i Poder Ejecutivo Municipal arü aiepewa' ngemaũ rü ngema mugücümaãcü.

§ 1º Ngema na Camara Municipalmaã inacua'ũ i to i natucumü rü tá naũ i Tribunal de Contaarü i Estadoarü ngüecẽmaã ni'ĩ urüe'na Conselho urüe'na Tribunal de contagü i Municipiogüarü i ngema inangemaũwa.

§ 2º Ngema naũpa üũ inaweũ rü natucumü i nü'ũ cua'ũ i natchiga i contagü rü nü'ũ niu ya tauncüwatchigü ngema prefeito iãũ na nanawae'ũ rü tá nayange' na yeeraãcü nameũ ngeguma tare i terco i Camara Municipaltanüũgü nawae'gügu.

§ 3º Ngema contagü i municipiogüarü inangemagü tá i 60 i ngüneũ-gügu wü'i ya tauncütchigü rü inamemareũ naca' i ngeürüũũmare i ngema inaãgüũ nanaütanüãũ rü naca' na meã nangugüãũ rü nagu naĩnüũ rü ngeürüũ tá nü'ũ tautchaũ i na nagu yadé'ãũ i mügü nawa'eũãcü rü ngema mügüaruwaãcü.

§ 4º Natchu'u ni'ĩ nauũ i ngugüitchica (tribunal) rü Conselho urüe'na natucumü i Municipiogüarü contagü.

CAPÍTULO V

DISTRITO FEDERALARÜ RÜ NAANEGÜARÜ

SEÇÃO I

NATÜCUMÜ I

DISTRITO FEDERALARÜ

Art. 32. Distrito Federal rü nanatchuu i norü yaue i municipio-güwaãcü rü tá namaã inacua' i lei organicawa rü naca' tadau' tarewaãcü i i'raũ i natchate'ewa i irüi'ramae i gu'mepü (10) i nguneũ rü nangupetüũ i tare i terço i Câmara Legislativaarüwa rü nü'ũ ya utchigaũ tá rü nayauaũ i ngema nawa nenaũ i mú i marü ingemaũ i nhaã constituiçãowa.

§ 1º Naca' ya Distrito Federal rü inanaãgü ni'ĩ mugüarü cua'gü i iüüitchiũ naca' i Estadogü rü Municipiogü.

§ 2º Ngema unetatchiga i governador rü vice-governadorarü rü meã nangugüũ i mügü i art. 77arü rü Deputadogü i Distritalgü rü namaã nawüigu i governadogü rü deputado estaduagü naca' na porawa nangemaũ rü nawüigu nanataiũ i norü nguneũgü.

§ 3º Naca' i Deputado Distritalgü rü naca' ya Câmara Legislativa naüaũ i ngema marü ímeũ i art. 27wa.

§ 4º Mú i federal we'gu nanaü tá natchiga na naüaũ i Distrito Federal arü governowa' i daruũ i iãnegüwa rü daruũ i mugüarüwa i daruũ i tchuraraüwa rü i naüne i tchurara i bombeiowa.

SEÇÃO II

NATÜCUMÜ II

NAANEARÜGÜ

Art. 33. Ngema mù rü we'gu nanaü tá natchiga i meã nanuũ i namaã icua'ũ rü ngema mù i taca iĩũãcü i naanegüarü.

§ 1º I naanegü rü natautcha na yayaueũ Municipiogu nawa naũũ tá i ta'cü nawa ngemaũ i ngema marü ímeũ i Capitulo IVwa i nhaãa Tituloarü.

§ 2º Ngema contagü i Governo Territorioarü rü naga naĩnü tá i Congresso Nacional namaã i ngema natchiga i ngo'ũ i nüira üũ i Tribunal de Conta i Uniãoarü.

§ 3º Naanegü i Federalgüwa i nü'ũ nangemaũ 100 mil arü yeera i ätchiũgũũ rü naetiwa ya governador ya iãegacü i nhaã constituicãõã-cü rü nangema tá i natücumü i ngema mu i taca' iĩũ i nüira rü norü tare i nacümaãcü ta nangupetü i yeerawa nangeũãcü rü Ministerio Públicotanũũgü rü poũruũgü i públicogü i federalgü; ngema mu we'gu nanaü natchiga i unetatchigagü naca' ya Câmara Territorial rü namaã inacua'ũ na nameẽeaũ.

CAPÍTULO VI

NAWE'ÄTCHIEËŪARÜ

Art. 34. I União rü tama nügü tá nawa nangemaeẽe i Estadogü rü bai i Distrito Federal notürü naca' ni'ĩ:

I – namaã nanguũ i ngema we'guũ i natchiũanearü;

II – i nata'ütchiãũ i ngema tama nü'ũ icua'ũ i tama ínacaãgu nayaücuũ urü'e'na wü'ine ya unidade ya Federação e towa yaĩgu;

III – inaüãü i nacüma i mu ngeguma aü'rima i poraü i tchieü ngupetü'gu i duü'ügütanüwa;

IV – nayanguçe na natautchaü i naüãü i puracü i ngeürüümare i poragüarü ya wü'inetchigü ya Federaçãowa;

V – wena meã nanuü na meã diërugüotchigamaã nacula'ü ya wü'inetchigü ya Federaçãõ rü:

a) i'yatchaãtchiçeü i ngema ütanüotchiga i ngetanüarü i üü ya tare ya taunecüarü yeera idamareü;

b) nanaü nanaãã nüna ya municipiogü i diëru iyauü i nge-
ma i'ütanüüwa i nhaã constituiçãowa ngemaü i ngema marü
üü i nguneütchiãwa rü muwa;

VI – we'gu nanaü na naüãü ngema mu i Federal iñü rü we'gu'uã-
cü urüe'na ngema mugü nameçeüãcü;

VII – nawe'guü rü yangueçaü i ngema mugü nawae'ü i ngema
nhaãgü marü i'ngemaü i marü üüarü:

a) nacüma i guü i duü'ügüarü me iñüacü rü nacüma i wegu
üü i tü'ü iweüacü rü mugü i duü'ügü nawae'üãcü;

b) mugü tümaca' ya duü'ë ya aãeë;

c) municipal rü nügümaãtama inacula'ü;

d) nango'eãëü na nhuacü tümamaã na puracüeü ya yiema
dieru i nhema i natucumügü i diretu rü indiretuwá i tchocu
(direta e indireta);

e) naüãü i ngema rüi'ramacü i nü'ü namuü i ngema diëru
iyauü i impostowa inguutchiü i estadualgüarü rü nü'ü na-
cua'ü na ngema na tü'ü naüpetüeëüwa netaüü naca' na
meçeü rü yaütchigüüca' ingu'eëe rü ngema ügüwa rü ngema

puracü iũũ i duũ'ũgüarü ma'ũarü.

Art. 35. Estado rü tama nügü ta nawa' nangemacêe ya norü muni-
cipiogü rü ba' i i União Municipiogüwa i naane i Federalwa notürü naca'
ni'ĩ ngeguma:

I – i'nangemagu na naũtanũãũ rü nata'ugu i pora i aũ'ũgagu
yaĩgu rü tare ya tauncüwa' yadamaregu i ngema üũ i ngetanü;

II – tama nango'êegügu i ngema iugüũ na nhure yiĩũ (conta)
i'ngetanũũ i mugücümaãcüwa';

III – tama nangemagu na naũãũ i ngema rüi'ramacũ i nü'ũ
namuũ i ngema diêru iyauũ i municipal arü na namecêũ rü yaũ-
tchigüũca' i ngu'eêe rü ngema ügüwa rü ngema puracü iũũ i
duũ'ũgüarü ma'ũarü;

IV – Tribunal i Justiçaarü inanaã na nanatautchaecãũ na
naweaũ na nawe'guũca' rü yanguecãũ i ngema mugü nawa'cũ
i marü i'ngemaũ i Constituição Estadualwa nü'ũ naunetaũ na
we'gu nanaũũ na naũãũ ngema mu rü we'gu üãcü urüe'na nge-
ma mugü namecêcũwa.

Art. 36. Mugü nauũ na nawe'ãtchiecũ rü nawarica tani'ĩ:

I – ngema i'nagupetüũwa i art. 34, IVarü rü ngema naca' ícaũ
i Poder Legislativoarü urüe'na Poder Ejecutivoarü i i'raũwa
iüpetüũ urüe'na ngemá itchaãtchiũ urüe'na ngema nü'ũ muũ
na naca' inaca'ũ i Supremo Tribunal Federalarü tchi naügu na
i'raũwa naüpetüũ na tama nawe'guũ namaã i Poder Judiciario;

II – ngema i'nangupetüũwa na tama naga naĩnüũ i we'gu üãcü
urüe'na ngema mu namecãũwa' rü ngema nü'ũ muũ na naca'
inaca'ũ i Supremo Tribunal Federalarü rü Superior Tribunal de
Justiçaarü urüe'na Tribunal Superior Eleitoralarü;

III – nanatautchaecãũarü rü Supremo Tribunal Federalwa rü na

nawe'aũ i Procurador–Geral i Repúblicaarü rü i nagu yanguãt-
chiũwa i art. 34, VIIwa rü na ínangupetüũ na nü'ũ nayaoõũ na
naüaũ i mu i federalarü.

§ 1º Aẽ'gacüwa neũũ i mu i inawe'ãtchieẽũ rü naca' nayaĩeẽ tá i
ngema ãũtchiũ rü ngema na nhuguaũ yĩũũ rü na nhuãcü iyĩ i no'rü
ũ rü tchi nawa nangema rü naüe'gaãũta yima paãtchi namaã icua'cü
rü tá Congresso Nacional arü ngugüwa nangemaũ urüe'na Estado-
arü Assembleia Legislativoarüwa i 24 i ngoraã'ũ.

§ 2º Ngeguma tama i'yaĩã'cüügu ya Congresso Nacional urüe'na ya
Assembleia Legislativa nanaüta i ca tama we'guüãcü i ngematama
i 24 i ngoraãũ.

§ 3º Ngema i'nangupetüũ i art. 34 rü VI rü VIIarüwa urüe'na art. 35
rü IV rü nayange' na nangugüaũ i Congresso Nacionalwa urüe'na
Assembleia Legislativawa rü aẽ'cacüwa neũũ i mu inanaü na inaü-
cüũ na iyatchaãtchieẽũ i ngema üũ i ngema tama namaã wüiguũ i
i'ũũarü rü tchi ngema mu marü namegu na wena naüaũ na norirüũ
nameãcü yĩũ.

§ 4º Ngema na nagagu inawe'ãtchieẽũ rü inayatchaãtchi rü aẽ'cacü-
gü i ngema no'rü namaã inacua'ũna yaguũ rü nhaãgü rü tá nawoegu
rü natautchaũ na nagutchaẽũ i mugüãcü.

CAPÍTULO VII

NAMAÃ ICUA'Ū I GUŪ I DUŪ'ŪGŪARŪ

NATŪCUMŪ I

GUŪMA WE'GUÃCŪ INUŪTCHIŪ

Art. 37. I namaã icua'ũ i guũ i duũ'ũgü we'guũ rü tama we'guũ i
ngeũrüũmare i poragü i Uniãoarü rü Estadogüarü rü Distrito Federalarü

rü Municipiogüarü rü naga ta nainü mugüãcü i ngema marü i'ngemaũarü i ngeerüe ya duũ'ẽca'mare rü meũ i nacümagüтчhiga rü ngema nü'ũ iutchigaũтчhiga rü pora iũũ na guũgu meũ iũũ rü ngegumarüũ ta i nhaãwa:

I – ngema namaã icua'ũ i puracügü i ãtanüũ rü guãca iĩũ i puracügü rü tagucüã'gü rü nü'ũ nayangaugü rü nanũãcuaũ i ngema marü ngemaũ na naca' inaca'ũ i mugüwa' rü ngegumarüũta naca' i ngema to i natchiũãnawa' neũũ rü mugüãcü;

II – ngema inaãũ na to'rü yiũũ i ngema namaã icua'ũ i puracüwa' urüe'na ngema puracü i ãtanüũ i gũẽca' iĩũwa' rü ngema marü meũwa'rica i naũpa üũ i ngema nawa' wũigu yigü iũũ i guãca' iĩũwa' i üwa' urüe'na üwa rü titulowa i ngema woetama inangemaũãcü rü nagu'ũraũ'ũ i nacüma i namaã icua'ũ i puracü urü'ena puracü i ãtanüũ i ngema marü iutchigaũãcü i mugüwa rü nameẽeũ i gutchinüũ na nayaügüegagüũ naca' i namaã icua'ũ i puracü nawa i natücumü i namaã icua'ũ rü nügü ngo'eẽũ i mugüwa' na natautchaũ na nü'ũ naunetaũ i puracü rü nhu'matchi inanata'ütchi;

III – na ngema na nhuguãũ' nameũ i wũigu yigü iũũ i guãca' iĩũwa rüta tare ya taunecügü tani'ĩ rü wüie'pü'cünatama naũnagü i wũiguũtama i norü período;

IV – ngema na tama naũnagüũyane na nhuguãũ yiũũ i marü ingemaũ i catchigawa i editalwa rü yiema ngupetüe ngema yigü wũigu iũũ i guãca iĩũwa i üwa' urüe'na üw'a rü titulowa' rü tá tũmaca' naca tũirama natchiga na ngewacaũ'ũ i nawa' ngupetüe i ngema yigü wũigu i'ũũwa na tũgüãũ tayaĩeẽũ i ngema namaã icua'ũ i puracü urüe'na ngema puracü i ãtanüũ rü ngema nawa' tangemaũ i puracüwa;

V – ngema puracü iũũ i nagu yaõũ rü marü iũũ naca'tama woe i puracütanüũgü nawa' ingemagüũ i ngema namaã icua'ũ i puracüarü na nawa nangemaũ rü namaã icua'ũ i puracügü i duũ'ũgütucumü i namaã icua'ũwa' rü yangueẽcaũ puracütanüũgümaã i nawa' ingemagüũ i puracü i ngemawa yaĩgu rü ngema rü'ramaẽũ na marü nayanguũ

na nhure yïüü i marü ingemaü i mugüwa' rü namecëü na nawa' nanguü rü naãaü i ngema namaã icua'üwaricatama rü natchi'ca i ngema namaãtürü icua'ü rü ngema nü'ü cua'ü na nhuãcü nü'ü nangucëü;

VI – aicuma nawe'guni'ï naca' i guãca' i puracütanüü i ianecüã' i mu i naca' iï'ü na nü'ü natautchaü na wüiwa nangemagüü na i'napoüaü i ngema natanüügü arü me iïü;

VII – mu i naca' iïü na tama nayauaüarü rü naü tá ni'ï i mugüwa rü ngema marü nagu naunetaü i no'rütama i mugüwa;

VIII – i mu rü namaã nanguü ta ngema marü ngugüü na nhure yïüü i namaã icua'ü i puracügü rü ngema puracü i ätanüü i guãca' iïü tümaca' ya duü'ätägü ya nawe'ee na tangüecëwaeü (imecëchie) rü nü'ü naunetaü ta i nawa' nü'ü nacua'ü i nhuãcü i tüma-arü ücutchiga i puracüwa';

IX – i mu inanaüta i ücutchitchigawa' i tempo i marü nagu naunetaüwa na nayauaüca' i ngema tanawae' i paaätchitama iïü i mecëchiü i woetama naca' iïüarü i guãarü me iïü;

X – ngema no'rü natanü i puracütanüügü i guãca' iïü rü ngema natanü inamecëü i § 4° i art. 39arü rü natautchata na nawa' itangemaü urüe'na ya ügatchi'gu i mugü i naca'tama woe iïüwa' rü nü'ü idawenüü i ngema nüirama inaügüü i norüca'tama i wü'itichigüwa' rü marü we'guü na guüwa'ma wena nü'ü idauü ya wü'itichigü ya taunecü rü guüguma ngematama i nguncügu rü tama ya toraü i ngema natchigatchimüü;

XI – i ngema natanü rü ngema inaãgüü i ätanüü i nawa ngemagüü i namaã icua'ü i puracüarü rü puracü iüü rü puracü i ätanüügü i guãca' iïü i we'guü i namaã icua'arü rü acëcacü namaã icua'ü naca' i norü duü'ügü rü ngema nawa inaügüü rü natanüügü i ngeürüüümare i poragü i Uniãoarü rü Estadogüarü rü Distrito Federalarü rü Municipiogüarü rü ngema iyatchaätchiecëü na porawa' nangemaü i nawa nü'ü iunetaüarü rü toomatchigü i acëgacü i namaã icua'güü rü ngema nü'ü nguü'ü rü ngema ütanü i wü'itichigü i tēpuwa urüe'na

to i ya naraũ'ũ i ūtanũtchiga rü nangugũũ na nügüna nanuãtchiãcü urüe'na tama rü yaücutchiũ i ngema iyauũ i duũ'ëgüarü urüe'na ngeũrüũmare i towa neũ'ũ rü tama natautchata na no'rü yeera yiũ i ngema inaãũ i ãtanũũ i wü'i tawemacũtchigüwa' rü ya naraũ'ũwa i Ministrogü i Supremo Tribunal Federal arü rü na ngemaãcü nauãũ i norü üye i Municipiogüwa rü Prefeituarü natanü rü Estadogüwa rü Distrito Federalwa rü Governador arü natanü i wü'itichigü ya tawemacüwa i Poder Ejecutivoarü tãwã rü Deputado Estadualgü arü natanü rü Distritalgü i Poder Legislativoarü tãwã rü Desembargadorgü i Tribunal i Justiçaarü rü inanaüceë i 90, 25% i natanü i wü'itichigü ya tawemacüwa' rü ngema ya naraũ'ũ i Ministrogü i Supremo i Tribunal i Federalarü i Poder Judiciarioarü tãwã rü nauũ ni'ĩ nhaã na inaücuũ naca' i Ministerio Públicutanũũgü rü naca' i Procuradugü rü naca' Defensor Públicugü;

XII – ngema natanü i namaã icua'ũ i puracü i Poder Legislativoarü rü Poder Judiciarioarü rü tautama name na Poder Ejecutivoarü yeera yiũ nauãtanũũ;

XIII – natchu'uni'ĩ na nawa nangemaũ urüe'na nawüiguũ i ngeũrüũmare i ya narũ'ũ i na inangutchiũ i ngema natanü tümaca' ya duũ'ë i puracü iũũarü i guãca' iĩũwa';

XIV – ngema na naunagũũ i ngema na diẽrutchiga i puracütanũũ i guãarü nü'ũ ingugũũ tautama niugü rü ba'i nügüna nanuãtchiãũ na naãũca' na naunagũgũũ i yicama nawenagü;

XV – ngema naãũ na naãtanũũ rü natanü i ngema nawa' ngemagũũarü i namaã i cua'ũ i puracüarü rü ngema puracü i ãtanũũ i guãca' iĩũ rü tama inii'raãtchi ni'ĩgü rü nameëeũ i gutchinũũ i ngema marü we'guã iũũ i norü yauye i XI rü XIV i nhaã artigowa rü art. 39 rü § 4º rü 150 rü II rü 153 rü § 2º rü I;

XVI – natchu'u ni'ĩ na natutaque'eũ i namaã i cua'ũ i puracü i i'ãtanũũ i guãca' iĩũ rü notürü naca' ngeguma nangemagu i namaã nameëũ i orariowa' rü nü'ũ idawenũũ i ngeũrüũmare ingemaũwa i ngema marü imeũ i norü yauye i XIwa:

- a) i ngema tarearü i namaã icua'ũ i puracü i ngueruũarü;
- b) i ngema wü'iarü i namaã icua'ũ i puracü i ngueẽruũarü
namaã i to i cua' urüe'na ngema cua' i naca' inguũ;
- c) i tarearü i ngema namaã icua'ũ i puracü urüe'na ngema
ãtanüũ i puracü i norütama i iũ i nawa' na ngemaũ i cua' i
ma'ũarü rü i namaã i nawa nangemaũ i meã meẽeũgü;

XVII – natchu'uũ na nanutaque'eũa muũtchiũ i puracü
i ãtanüũ rü puracü iũũ rü nawa' nangema i aẽ'cacü namaã
icua'ũ rü ügü rü ngema inau'güũ i puracü i guãca' iĩũ rü
duũ'ũgütucumü inaguũraũ i diẽru i meũarü i ngema na to na-
maã icua'ũ rü duũ'ũgütucumü i namaã icua'ũ i we'guwa rü
tama we'guãcü i poder públicuwa;

XVIII – namaã icua'ũ i ngema meũgütucumü rü no'rü puracü-
tanüũgü i daruũgü rü nü'ũ nangemata i ngema nawa' nangemaũ
i natchi'ca i nü'ũ nacua'ũãcü rü ngema mü i taca' iĩũcũmaãcü rü
ngema nawa' nenaũũ i natchiga rü tooma i natchicagü i namaã
icua'güũ i mugücũmaãcü;

XIX – ngema mu i woetama naca' iĩũwarica rü natautcha nanaũ'ũ
i aẽ'cacü namaã icua'ũ rü pora nüna naãũ na naũãũ i ngema inauũ
i puracü guãca' iĩũ rü duũ'ũgütucumü inaguũraũ i diẽru i meũarü
rü üũarü rü nawa inangemaũ i mugü i ngueruũ i nhaã no'rü gu
íngemaũwa' rü nü'ũ inataũ i no'rü natchi'ca i nawa íngemaũ;

XX – ngema mugü iũũwarica na pora nüna naãũ i wü'itichigü in-
gemaũwa na naũũ na to namaã icua'ũ yima marü íngemane i nü'ũ
iutchigane i iẽciso i nüiraũ'ũwa rü ngegumarüũ na nawa' íngemaũ
ya ngenerü'nemare ya yima nüicatama i iũne ya inau'ũne;

XXI – nameeãũ i gutchinüũ ngema íngemaũwa i naca'tama
iĩũ i mugüwa rü i puracügü rü puracügü i nawa íngemaũ rü
taegü rü toguena naãũ rü tá nügũmaã nanameeẽ nawa' i na nan-
gugüãũ na nhure yĩũ inauũ (licitação) i guãca' iĩũ rü nawe'guũ

na nawüiguũ i ngema nawa' tangemaũ ya gua'nema ya yie-
ma nü'ũ ügüe rü ngema unetamaã i marü üũ na tü'ũ namuũ i
ütanütchiga rü marü namaã inguũ'ũ i nawa i ngemaũ na nawa
nangemaetchaũca' i ngema uneta ü'ũ i mugücümaãcü rü inaãũ-
ta i ngema na tüna naca' naca'ũ i na nü'ũ icua'ũ i nacüma i
cua' rü dġerumaã meã icua'ũ i tama ingeũ na nawe'guũca naya-
gueẽũ i ngema tü'ũ namuũarü;

XXII – namaã icua'güũ i ngema iütanüũgü i Uniãoarü rü Es-
tadogüarü rü Distrito Federalarü rü Municipiogüarü rü ngema
ügü i'ngemaũ na meã yaãa'cüü'ũ i Estadoarü iũũ i ngema pu-
racütanü'ügü i nawa' ngemagüũ i woetama no'rü iũũ i nawa'
nangemaũ i puracü rü nü'ũ nangema'ta i ngemaũ imegüũ i nüira
naca'utchi iũũ na nauaũca' i no'rü ügü (atividade) rü nanaũ'ta
i ngema inaügüũ meãma inguũãcü rü ngegumarüũ ta namaã i
na nawa ingema i ngema wücutchi rü ngema ngo'eẽtchigaarü
daruũgü rü mugüwaãcü urüe'na ngema meã imeẽũ.

§ 1º I ngema iũũarü utchiga rü iãũtchiũ i ügü rü puracügü rü
puracügü i nawa' ingemaũ rü ngema nü'ũ iutchigaũ i natucümü
i guãca' iũũ rü na nawa'e nü'ũ nangemaũ nacüma i taãeũ nawa
icua'ũ rü utchigatchiga urüe'na ucuẽ'tchiga na we'gu yaũũ i
ngema megüũ na wüiwa nangemagüũ (social) rü tautama name
na nawa nangema i nae'gagü rü cua'ruũgü urüe'na natchicü-
na'ãgü i meãma nango'eẽgüũ i yeerawa nagaũ i ngema wü'it-
chigü i duũ'ũ i aẽ'cacü urüe'na puracütanüũgü i nawa' ngema-
güũ i puracü i guãca' iũũ.

§ 2º Na tama we'guãcü nauũ i marü ingemaũarü i ġcisogü II rü IIIwa
nanaũta na tauwama nameũ i ngema ü rü pocu i aẽ'gacügü namaã
icua'ũ i mugücümaãcü.

§ 3º I mugüta naga tü'ũ naĩnueẽ nhuãcü nawa' tangemaãcü ya yie-
ma tü'ũ nangemaẽ i namaã itacua'ũ i guãca' iũũwa i we'gumareũ rü
tama we'gumareũ rü meã nanuũ naca'türü:

I – ngema naca' ica'ũgüũ i nawa ngemaũ na naaãũ i puracü

i nawa ingemaũ i guãca' iĩũ i guũwama rü iwe'guũ na nüna idau'ũ i puracü i nawa ingemaũarü na tü'ũ iyau'ũ ya yiemã tü'ũ nangemaẽ (usuário) rü ngema na nü'ũ iũũ i wü'itchigü i tẽpuwa i düetüwa rü ai'epewa rü nayanhuraũ' i ngema puracügü i nawa ingema'ũ;

II – yiemagü tü'ũ nangemagüẽ na nagu taücuũ na tiwücutchiũ i ngema namaã icua'ũwa rü ngema nango'eẽũ i natchiga i ngema namaã icua'gü üũ rü nü'ũ idawenüũ i ngema marü ingemaũ i art. 5° rü X rü XXXIIIwa;

III – ngema naga iĩnũũ na tü'ũ namuũ i nawe'ũarü i namaã narüuwanü i ngema tama uãẽãcü üũ urüe'na tchi'ri namaã iãcümaũ i ngema nawa' ingemaũ i puracü rü puracü i ãtanü urüe'na ngema puracü iũũ i namaã icua'ũ i guãca' iĩũwa.

§ 4° Ngema ügü i tchieũ i namaã icua'ũarü rü nügüwa' nanange na iyatchaãtchiũ i ngema meũ i we'guũ i politicoarüwa' rü narütai i ngema puracü i nawa' nangemaũ i guãca' iĩũ rü ngema meũgüarü rü tama natautcha rü nanatae'gueẽ naca' i ngema meũgü i ngemaũ i nacümaãcü rü na naünagüũ rü iyai'raãtchiũ i ngema mugüwa' marü iutchigaũ rü tama natchieẽ i ngema pocutchigarü ü i nawa' ingemaũ.

§ 5° I mugü nanaüta na nhugua'ũ yĩũ i mugü na naũpa nü'ũ yauũ meã naca' ngema tchu'uũ i mugüwa' i ngeerüe'mare ya namaã icua'e i'ũũ rü puracütanüũ i nawa' ngemaũ urüe'na tama rü ngema naũũ i tchieũ naca' i meũgü i ngemaũ i guãca' iĩũ rü nameẽẽũ i gutchinüũ i ngema ingemaũ i ügü na nataegueẽũ.

§ 6° Ngema duũ'ũgü imeũ i ngema meũ i we'guũ i guãca'arü rü ngema ngema meũ i we'guũ i nüĩcatamaarü rü inaãũ i puracü i nawa' nangemaũ i guãca' iĩũ nanangaũgüta naca' i ngema tchieũ i no'rü namaã icua'ũ rü ngema na ngemanhaãcü yĩũ rü nanaügü i no'rü tamaẽ'pü' rü i'nawe'gu i ngema meũ i we'guũ na nataegü na namaã narüuwanüũ i ngema namaã icua'ũ i ngemawa'gü i ngema nü'ũ tacua'ãcü taũũ i tchu'uũ i mugüwa urüe'na taüetüũ.

§7º Mu rü tá inanaü natchiga i ngema naca' i'caüügü rü ngema iyai'raätchičëgü tümaca' ya yiema nawa'ngemagüe i namaãa icua'üü i puracü urüe'na ngema puracü i ätanüü i namaã icua'üüarü i we'gumareü rü tama we'gumareü ina tautchaečü na nagu taücuü i natchigagü i tümaca'tama ítautchaü.

§ 8º Ngema na nügümaätama inacua'üü rü ngema marü nangugüü na nhure i'yangüutchiü rü dierutchiga i natucumü i namaã icua'üüarü rü ngema ingemagüü i namaã inacua'üüarü i we'gumareü rü tama we'gumareü rü tá name na nü'ü natanetaü i ngema nügümaã namečëüwa rü meã i'ngemaütá natanüwa i no'rü namaã icua'güü rü pora i guãca' iüü (poder público) rü nü'ü nangemaüca' i ngema nü'ü yangautchaü'ü i nawa nangemaüca' i ngema nagu iunetaü na nü'ü iyangau'ü i ngema i'üüarü rü naca' i natucumü i namaã icua'üü urüe'na ngema ingemañ rü mugüwa inangemañ nanaüaü i natchiga:

I – na nhuguãü yiüü nataiü i ngema imečüüarü na nawa ingemañ;

II – namaã icua'üü rü ngema nagu nanguü i nawa nü'ü icua'üü i na nü'ü i iüü i ngema iüü rü ngema meü i we'guü rü tü'ü muüügü rü ngema ya ngegüü (ngema namaã icua'eü) na nangaügüãü;

III – ngema wü'itchigü ya düü'ëarü natanü.

§ 9º Ngema marü ingemañ i iciso XIwa nanaü i ngema inaü'ü i guãca' iüüwa rü düü'ügütucumü i guñrüacü meã namaã icua'üü rü ngema norü na to namaã icua'güü rü inayau'ü i ngema megüü i Uniãoarü rü Estadogüarü rü Distrito Federal arü urüe'na Municipiogüarü naca' i ütanüutchiga i ngema wü'itchigü ya düü'ëgu nagu'ečü urüe'na naütanüaü na nhure nagu guü' i guüwa.

§ 10. Natchu'uni'ï na ngematama to ingupetüüwa na naünagüü i natanü ngema i'tchaüüäcü yauatüü i art. 40arüwa ingemañ urüe'na arti. 42 rü 142arü i namaã i natanü i ngema puracü i nawa' i'ngemañ rü puracü i ätanüü urüe'na puracü iüü guãca' rü nawe'ätchiečü i ngema puracü i nawa ingemañ na nügü nanuätchiü i nhaã Constituiçãoäcü rü ngema puracügü i nawa' ingemañ i nawa tü'ü naunetagüü

rü ngema puracü i nawa' ingema'ũ i ätucumüüwa i mugü nangoäcü na natautchaü i tü'ũ yaücutchiũ rü tü'ũta i'naü'ütchiũ.

§ 11. Rü tama tá niugü ngema nagu yaücuũ na nagu iyanguutchiũ i natanütchiga i inciso XI nagu idé'ãũ i nhaã artigoarü rü ngema i'ragüũ iyüetchigü i ngema nawa' nangemaũ i nacüma na nataegueũãũ ingoöcüma iutchigaũ i mugü i nagu iüüwa' marü ngupetüũ i Congresso Nacionalwa' rü nangemaũäcü i nacüma i nhaã natchiũanearü rü inaüãũ i guũma i poragüca' rü natucumügü i nügümaãtama icua'güäcü iüũ.

§ 12. Naca' na nü'ũ iyangu'ũ i ngema iüũ we'guäcü i inciso XIwa i nhaã artigoarü rü inatautcha naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal nangemaecãũ i no'rü tawa rü na'wa i ngema imecẽũ i na'wa ngemaũgü i Constituiçãogü rü Lei Orgânica rü nhama wü'itama i üyerüũ rü ngema natanü i wü'itchigü ya tawemacü i Desembargadogüarü i nawa' ngemaũ ngugü'tchi'ca i mugüäcü (Tribunal de Justiça) rü nagu inaücu 90, 25% i wü'itchigü ya tawemacü i Ministro do Supremo Tribunal Federal arü natanü rü tama ínanãũ i ngema iüũ we'guäcü i nhaã parágrafowa i Deputado Estadualgü rü Distritogü rü Weriadugüarü natanü.

§ 13. Yima puracütanücü i guãca' iüũmaã icua'cü i puracü i namaã icua'üarü i nawa ingemaetchaũ rü ta name ni'ĩ we'na i'namecũ naca' i ngema iüũ i puracü i nawa' ingemaũ i ngeürüü inaũ na ngeta' nenaũ rü ngema namaã inacua'güũ rü íngema na namaã nawüigugü i nagu naü'cuũ i ngema na íyaöcẽ i norü nacüma i nü'ũ ngemaũ i nü'ũ idau'üwa urüe'na naãëwa' rü na yo'ni na nawa' inangemaũ i ngema nhaã ingemaũwa' rü ngema na nü'ũ nangemaũgücürüwa' na i'nameũ rü na ngeta' yauũ i norü ngu' inaca' i'naca'ũ naca' i ngema nawa' ingemaũ i puracüwa' nangu rü namaã ingu'ũ'ũ i natanü i ngema puracü i nawa' ingemaũ i nori'ítchiarü.

§ 14. I ngema na tüna naaãũ na ítchaü'ũ namaã i ngema namaã íngemaũ i tẽpu na inaã'üarü i ngema puracü i nawa' ingemaũ i marü üpetüũ rü puracü i ätanüũ rü ta i Regime Geral i Previdencia Social arü rü tá nanaü na íyatchaãtchiecãũ na nawa' ingemaũ rü nanaü'ũ i ngema nü'ũ iu'ũ na naã'üarü tẽpu.

§ 15. Natchu'uni'ĩ i ngueẽruũ i ngema ítchãũũ i puracü tanuũũ i guãca' iĩũarü rü ngema natanü i ütãnuũ wü'itichigü i tẽpuwa' i puracütãnuũarü yuwa ya yiema nawa' ngemagüe i tama ngema íũũ we'guãcü i §§ 14 rü 16 i art. 40arüwa üpetũũ urüe'na i tama marü iutchigaũ i mugüwa iĩũ i yaoeẽũ i norütama i nagu iũũ i mugütucumü i puracütãnuũ'ũ ípoũ'ũarü.

§ 16. Ngema natucumügü rü ngema i'ngemagüũ i namaã icua'ũ i guãca'arü rü wü'ietichigü urüe'na wüigutama rü nanawa'e na nauũ na nau'ũ iũũ i ngema ügü i ãẽ'gacü namaã icua'ũ i guãca' iĩũ rü ngegumarũũ ta namaã i no'rü utchigatchiga i ngema ngemaũgü i nü'ũ iũũarü rü nü'ũ yangau'ũ na nhuãcü íyanguutchigüũ rü mugücümaãcü.

Art. 38. Naca' i puracütãnuũ i guãca' iĩũ i namaã icua'ũarü i we'gumareũ rü nügümaãtama icua'ũ i mu nawa'eũãcü rü nawa inaũgüũ rü nawa' i ngema nawa' tü'ũ taunetaũ i porawa ingemaũ íũũwa rü ínanaũ i nhaãgü imemaregüũ:

I – inanameeẽ i nawa tü'ũ taunetaũ i porawa' ingemaũ i federal arü rü estadual arü urüe'na distrital arü rü tá niũgatchi nũna i no'rü puracü i nawa' nangemaũ rü puracü i ãtanũũ urüe'na puracü iũũ;

II – na yeerawa ngiũ nangeũ i dïeru i prefeitoarü i porawa nangemaũ rü tá niũgatchi i puracü i nawa nangemaũwa rü ngema puracü iãtanũũ rü e'na puracü iũũ rü inaã'tchica na nü'ũ i unetaũ naca' i norü natanütchiga;

III – na yeerawa' ngiũ nangeũ i dïeru i weriaduarü i ngema na porawa nangemaũwa' rü nangemagu i namaã wüiguũ i ngoragü rü tá nü'ũ tacua' i meũ iũũ i no'rü puracü i nawa' nangemaũarü rü ngema puracü iãtanũũ orüe'na puracü iũũ rü tama nanatchieẽ natanü i puracü i nawa' nangemaũ i nawa tü'ũ naunetãgüũarü rü cü tama nangemagu na namaã nawüiguũ rü ta ínaũ i mugü i nagu iũũ i ïciso i üi'raũ'ũarü;

IV – ngeĩrũũmare i'ngupetũũwa i ngema namuũ na nüna yaũ-gatchiũ naca' i ngema nawa tũ'ũ taunetaũ i porawa' i'ngemaũ i'ũũwa rü no'rü puracü i nawa' nagemaũarü tẽpu rü ta niugü naca' i guũma i ngema mugüwa íyanguutchiũ rü notürü naca' nanatautchaẽ na nü'ũta ya ngau'ũca';

V – nhuãcü nagu nangurũũwa iũũ ya yiema nawa' ngemaẽ i nge-ma mugütucumü i puracütanũ'ũ i'poũ'ũ rü nawa' tangemaet-chata na nawa' tangemaũ i ngema nhuãcü i nagu iũũ rü i ngema i'ngemaũ i federativoarüwa' neũũ.

NATÜCUMÜ II

PURACÜTANÜÜGÜ I GUÃCA' IÏÛARÜ

Art. 39. I União rü Estadogü rü Distrito Federal rü i Municipiogü nanaügügüta i norü ta i namaã inacua'ũwa rü ngema nhuãcü nagu iũũ i mugü i wüitama meũ i nawa' ingemaũ rü meã we'guũ i puracü i nü'ũ icua'ũ naca' i puracütanü'ũ i namaã icua'güũ i guãca' iÏÛarü i we'gumareũ rü aẽ'cacü namaã icua'ũarügü rü ngema ügüũ i guãca'gü iÏÛarü.

§1º Rü na wüiguũ i nhuguacü tá ni guũ i nguneügü rü nhu'matchi toomatchigü i nawa' tchocuü i ngema ðïeru, rü nüũ ta na dawenü:

I – rü nhema guũma i puracügü rü na nawe'e na na ngenagüũ i norü gu'tcha i wüitchigü i natchicawa' rü nhu'mathí nia nguẽẽũ i nhema puracü;

II – rü nawaei tia' nguêêũ i nguũma i nhema naca'i na cagüũ naũpa na ta puracüũ yiema duẽẽ;

III – rü wüitchigü i puracügü rü nüũ na nhema i norü nacümagü.

§ 2º Rü união rü nhumatchi estadugü rü distritu federal rü na nawe'eta na naü'güũ i nguepataũ naca' i puracü tanuũgü i governu arü (servidores públicos) rü nüũ na cua'güũca' i yeeraacü erü nanawa'eta na nüũ na

nhemañ i cua' i guñma i puracütanüü na nañpa na puracüei i governu añ, rü nhu'matchi tama na tchu'u na toomatchigü i estadugü rü nhumatchi universidadegü maã wüigu na puracüei.

§ 3° Naca' i rü i guñma i puracü tanüügü i governu arü, rü narü ümatü i art. 7°, IV, VII, IX, XII, XIII, XV, XVII, XVIII, XIX, XX, XXII, rü nhumatchi XXXwa' rü mugü nüü i u'uacüta tüü ni deetchi ya duçegü i wüitchigü i puracüwa'.

§ 4° Rü nhema i nawa' nhemañ i pora, rü nawa' i nhemañ i nhema puracü, rü ministrogü i estado arü rü nhu'matchi secretariugü i estado rü municipal arü, rü gu'cü ga tawemücü rü tüü na yaugü ya yiemarañëtama ya dïeru, rü tauacü tatama nana yaugü i toomatchigü i dïeru rü tauacü tatama nüü na üpetü i nhema marü unetañ, rü narü ümatü i art. 37, XIwá.

§ 5° Mu i união arü, rü estadugü rü distrito federal rü nhumatchi municipiogü rü nawa' na me na ta nana weatchiçegü'ñ i nheñrüñta rü ãmaçü rü nhu'matchi rü iramaçü yaugüñ i dïeru i natanüwa' i puracütanüü i governu arü (servidores públicos) rü na nawa'ei niã nguçegü'ñ i nhema rü ümatü i art. 37, XI.

§ 6° Rü poragü executivo, legislativo, rü nhu'matchi judiciário rü gu'cü ga tauncü rü ta düe'ëtüwa' nana nhemagüë i nhure i dïeru na yaugüñ rü nhu'matchi nhure na yaugüñ i puracütanüügü i governo arü (servidores públicos) i wüitchigü i puracüwa'.

§ 7° Mugü i união arü, estadugü arü, distrito federal arü rü nhu'matchi municipiogü arü na nawa'e na mugü na ügüñ tûmaca' ya yïema dïerü i'üe, na nhuacü ta tûmamañ na puracüei, rü wüitchigü i poragü rü nawa' name na tûmamañ na puracüei ya yïema dïeru na puracütanügüñ tûmamañ narü nguçegüñ na yeerawa' na uñca' i puracü rü nhu'matchi na puracütanüügüñ narü nguçüñ na meã nüñ na cua'güñca' urü'e na yïema dïeru tûmamañ nana ügüñ na meã puracüei tüü ta ganhariñ.

§ 8° Rü puracütanüügü i governu arü (servidores públicos) nawa' nhemagüñ i nhaã natucumü rü tá tüü na yaugü ya norü dïeru i §4° wa' aç'gagüñ i açca'cügü açü tama.

§ 9º Rü tauäcüta wüi puracütanüü i governu arü (servidor público) rü tüü na yau ya dïeru ya paätchiruü i ïê, nheguma marü tama nawa' na nhemagu i nhema natchi'ca i paätchi nawa' na puracü'ü.

Art. 40. Previdência servidor pública ag mÿ, tag ag kar jagnã kri fan fan kej ki nï, governo, servidores ag tÿ ver rãnrãj nÿ tï ãn ag, aposentado ag kar pensionistas ag. Ti tÿ ti kar mÿ há nÿn jé.

§ 1º Ü tÿ servidor vÿ ti tÿ vãnh aposentar ke gé há nÿj, hãra vÿ tÿ previdência social kãki ke jãj:

I – ü tÿ hãrenkÿ rãnrãj man kórég kÿ, ketümÿr ti rãnrãj jé ty ü ty ti fan ge tün kÿ ti tugnãm, ti há hã ãn ti, lei kãki;

II – ü tÿ prÿg tÿ 70 ketümÿr 75 ty jun kÿ vÿ vãnh aposenta kej ke nï ser, ti tÿ rãnrãj ãn kãmun kÿ ag vÿ ti mÿ kajãm;

III – União ty, ü têtã fag vÿ fag prÿ tÿ 62 ty krÿ kÿ fag tÿ vãnh aposetar kej jé há nÿj, ju ün gré ag vÿ ag tÿ prÿg tÿ 65 han vãnh aposentar kej jé há nÿj, ju Estado, Distrito federal kar Município ag vãsóki ag prÿg tÿ hãre ki han sór mü ãn han, lei ki tó nï ãn ge.

§ 2º Servidor pública ag vÿ ag tÿ vãnh aposentar kej sór kÿ lei ki nén tó nï ãn kri nÿ tÿj mü, hãra pi tÿ previdência social tÿ tó ja kãfór nÿ mü.

§ 3º Constituição vÿ ü tÿ ti mré rãnrãj fã ag tÿ vësóki ag lei hyn han jé ke tï.

§ 4º Pi previdência jã ty regra ü hyn han ge nï, parágrafo tag §§ 4º–A, 4º–B, 4º–C e 5º. Hã ve kÿ han ge nï.

§ 4º–A Lei vÿ ü tÿ aposentadoria ketümÿr servidor mré deficiência kÿ ti previdência ty jënkamü fan fã vÿ, ta'ü nÿj ken ï ken kÿ vÿ nï, hãra ü ag vÿ tÿrÿr nÿ tÿj.

§ 4º–B Lei tãg han há tÿ nï, ü tÿ agente penitenciários ag mÿ, ag tÿ vãnh aposentaria ha ke tu, socioeducativos kar policias ag mré hã

ty jykrén kÿ.

§ 4º–C Lei tãg han jé servidores ag tÿ ag rãnrãj fã ty vënh kaga kamã ân ty, ag kãnhmar vënh aposentar kej sór jé.

§ 5º Vënh kanhrãnrãn fã tÿ professor vÿ ti ti kar prÿg tÿ 5 tÿ tũ ra, jãmĩ vãnh aposentar ke há nĩ, hãra ti rãnrãj jé , ân ven ke nĩ.

§ 6º Ū pi ti aposentadoria ki rán kÿ nÿ ân kãfãn kÿ mãn ke nĩ. Constituiçãõ kãki vÿ tÿ ke há nĩ, hãra ti kar mÿ ke pi jé.

§ 7º Ūn tÿ tũg kÿ, ti kafã fi ketũmÿr ti, kÿ governo vÿ aposentadoria kajãm. Ju, hëre ke mũn ù tÿ ta agente penitenciário, socioeducativo ketũmÿr policial jãn kÿ, vÿ tÿ'ũ nÿj mũ ag aposentadoria tu.

§ 8º Beneficio ag tÿrĩr ke vÿ nÿ tĩ, prÿg tÿ tĩ mũ mré, kÿ pi ti kaja ppir hã kã nÿj.

§ 9º Ū tÿ federal, estadual, distrital ketũmÿr municipal ki rãnrãj ag mÿ ag aposentadoria kaga vÿ tÿ ù nij, ag m, ag prÿg tÿ hãre han ân tug nÿm kÿ.

§ 10. Lei ki tÿ, ùn tÿ rãnrãj ja tũ ã mÿ ti aposentadoria kaja vÿ ta'ũ nÿj mũ.

§ 11. Ū tÿ aposentadoria mãn fã pi constituiçãõ ki ken kÿ nÿ ân kó-fãn ke nĩ, hãra, ù tÿ cargo pir kãfór ân ag mÿ ke vÿ.

§ 12. Artigo tag ki ránrán kÿ nÿ tĩ, ân tÿ Previdência social ki nÿ tĩ ân mÿ ke nĩ.

§ 13. Ū tÿ cargo comissão, cargo temporário, tÿ político ketũmÿr rãnrãj público ty jãn ti pi vënhrá tag jã ty vãnh aposentar kej.

§ 14. Governo (União, estado kar municípios) ag vÿ lei u hank e nĩ, u tÿ servidor ki nÿ tĩ ân ag ty jykrén kÿ. Ag hãre mãn ân rán rán kÿ vin jé. Hãra pi ti kar gej fã ân kãfór nÿj ken ĩ.

§ 15. Previdência tag ki vỹ, ũ tỹ contribui ke ja, ãn tũgnỹm kỹ kajãm, Cosntituição kãki rán kỹ nỹ ãn ve kỹ. Ti hã ty rãnrãj jã ãn ag hã vỹ tũgnỹm.

§ 16. Ū tỹ serviço público ki rãnrãj mũ, an vỹ regra tãg hã kirãj ti tỹ ti mỹ há kar kỹ.

§ 17. Hãre kajãm ge ãn tỹrĩr ke vỹ nỹ tĩ, ti tỹ lei jã ty han tũn nĩn jé.

§ 18. Desconto tĩ jé tog ũ tỹ vãnh aposentar ketũmỹr pensão tu, ti tỹ kãfãn tũn nĩn jé, ti kar mỹ ke ãn ti.

§ 19. Hẽre kemũn ũ tỹ ti vãnh aposentar ki jé ty krỹg mỹ ver rãnrãj jã sór kỹ vỹ ke há nỹj, kỹ vỹ ti jẽnkamũ mãn fã ãn kãfor mãn, hãra vỹ ti tỹ prỹg ty jun kỹ nỹj ke nĩ, ti vãnh aposentar kej ki ty.

§ 20. Pã'i tỹ Governo (União, estado kar municipio) ag vỹ vêsóki ag vỹ previdência tu jykre ũ han ke nĩ, kar ag ver tỹrĩr ke nĩ, lei jagma.

§ 21. Revogado

§ 22. Lei federal hã vỹ ti kar mỹ regras hyn han, ti kar hã kri rãnrãj jé, kar ver ũn tỹ hyn han kỹ nỹ tĩ ãn tỹrĩr ke nĩ:

I – lei vỹ tój ũ regime geral previdência tu, ti hãre kã tũ kej ki ti;

II – lei vỹ tój mũ gé hãrenkỹ jenkamũ tag géj jé, kar tỹ ne hank e ti;

III – lei ki vỹ ken kỹ nỹ gé, hãren kỹ união tỹ tỹrĩr ke tĩ, órgãos kar ti kar tỹ tỹrĩr sór mũ ãn ti;

IV – lei vỹ ti kar tỹ vãhã kar jẽnkamũ tag kejẽn tũ kej ki tu kykrén han kỹ fij ti kejẽn tũ ke tũ nĩn jé;

V – rán kỹ vỹ nỹj mũ gé, hãren kỹ jẽnkamũ jãkrũj jé, vin han h[á han jé. Art. 249 ve kỹ;

VI – rán k̄y v̄y n̄j, j̄enkamũ t̄y tũ kej ke tu j̄ykrén k̄y v̄y j̄ykre ũ hank e n̄, t tũ ke tũn n̄n jé;

VII – rán k̄y v̄y n̄j mũ gé, Orgão ag t̄yr̄r ke tĩ, ag t̄y han há han jé, ti kar kinhrá n̄n t̄in jé;

VIII – rán k̄y v̄y n̄j mũ gé, ũ t̄y t̄yr̄r fã t̄y v̄enhm̄yn k̄y han k̄y, v̄y kajãm mũ gé;

IX – lei v̄y toj, consórcio público ki rã jé;

X – rán k̄y v̄y n̄j gé, hãren k̄y kãmun ke tĩ, hãre kajãm jé, ũ t̄y contribui kej ja m̄y.

Art. 41. Ũ t̄y concurso público mĩ rãnrãj ki rã k̄y, v̄y ti pr̄yḡ t̄egtũ han kar v̄y, ti rãnrãj t̄y estabilidade jãj.

§ 1º Servidor esável v̄y ti rãnrãj kren jé, lei ki rán kan̄y ãn ũ pãte rãḡ jé n̄j.

I – servidor t̄y ti rãnrãj kren jé ti v̄y, pã'I t̄y justiça ag t̄y decisão ũ han kar vog mãn kórég n̄j;

II – servidor v̄y tu t̄y ti rãnrãj kren jé, precesso adminstrativo ki v̄enhkren já n̄j, ti vãnh defender ki kar.

§ 2º Justiça t̄y hãre kemũn, véké ũ kutãm jén k̄y ti rãnrãj ki, k̄y ti vãn ke mãn jé há n̄j. Hãra t̄y ti já jé ãn hã ty jãḡ mãn, kar pi idenizado t̄ig.

§ 3º Servidor rãnrãj jé ty, ti nén ki rãnrãj já ãn t̄y tũ ken k̄y, v̄y ver j̄enkamũ mãn n̄j, ũ vet u ki.

§ 4º Comissão ag v̄enhmãn k̄y servidor ti tũgn̄m ti rãnrãj há han já ãn ti.

SEÇÃO TÝ III

PÃ'I TÝ ESTADO KÁKI MILITAR AG, DISTRITO FEDERAL KAR TERRITÓRIOS TY KE AG

Art. 42. Pã'I tÝ policiais militares kar bombeiros militares ag vỹ tÝ estado kãmĩ pã'I nỹ tĩj, Distrito Federal kar territórios mĩ, ag vỹ jag kãfõr nĩ nĩ, kej mũ gé, kar jag nã mré há kar nỹ tĩj.

§ 1º Estado káki militar ag, Distrito Federal kar território ag vỹ vÿrmỹ lei nỹ tĩ, hãra Constituição káki ag mỹ lei uma vỹ nỹ tĩ gé. Lei vỹ ag ne han ge vỹ ki nỹ tĩ, ju pã'i tÝ governo vỹ military ag kãgi ũn mág vin.

§ 2º Ju ũ tÝ, ti kanhkã tÝ military ra tũg kỹ, governo ketũmÿr estado vỹ ag mỹ hãrenkỹ kajãm nỹ ki ãn tu jykre ũ han.

§ 3º Ũ tÝ tÝ pã'i militar kã já ra, hẽre kemũn rãnrãj ũ ki rã sór kỹ vỹ Constituição rá jagma vej ke nĩ. Hãra ti rãnrãj tÝ militar hã han vén ke vỹ nĩ.

SEÇÃO TÝ IV

REGIÕES TU KE VÝ

Art. 43. União vỹ, tugnÿn há han ke nĩ, kar tÿrĩr ke nĩ, ti tÝ jgnã ri ke kar nÿn tĩn jé.

§ 1º Lei tag vỹ nén han tój:

I – regiões tũgnÿm kar kumãr ag mré jykre ũ han ke nĩ, ag nỹ tĩ ãn ty há kej só jé;

II – órgãos ag vỹ tÿrĩr ke nĩ, ag tÝ jykre han jé ãn han mũ jé ag mré.

§ 2º Governo tÝ hãren kỹ juda kej ke:

I – jag rike kar nỹ tĩj jé tóg, rĩja, kar frete tỹ jag rike kar nỹ tĩj;

II – ù tỹ financiamento han sór kỹ vỹ, juda kej mũ gé;

III – impostos federais mré vỹ jykre ù han ti ag mỹ kēnhvy nỹn jé;

IV – goj ve sór jé ti kar mỹ, ù tỹ goj tũ tỹvĩ ty nỹ tĩ ag mỹ.

§ 3º Seca ke kamã ãn ty governo vỹ jyre ù han ke nĩ, ùn nén ù grãn fã ag mré, ag hãrēn kỹ goj kótĩn sór jé.

§ 4º Imposto rem kỹ, ti kar vỹ katu, nãn kar goj kirĩr ke nỹ tĩ, kar poluição tỹ tũ kej sór.

TÍTULO IV

NHUACÜ NÜGÜ NANUŨ I NGEMA MUGÜMAÃ CUA'GÜŨ

CAPÍTULO I

NGEMA MUGÜ A NGUUTCHIĒGÜŨ

SEÇÃO I

NGEMA AĒ'GACÜGÜ I MUGÜMAÃ CUA'GÜŨ I NGEMAGÜŨA

Art. 44. Ngema mugü i nguutchiĒgüŨ rü ta nanaüğü namaã i Congresso Nacional rü ngemagü ta ni'ĩ natücumü i Deputadugü rü nhu'matchi Senado Federalgü.

Wüitama i wümatü. Ngema wü'itchigü na mugüna na nadugüŨ rü ta nü'ũ nangema i ägümücü ya taunecü naguũ ta ni'ĩ.

Art. 45. Ngema Camara i Deputadogüarü rü natücumü ni'ĩ i nge-
ma tümape'ewa ngemagüŨ ya yiema duũĒgü rü nhu'matchi nü'ũ tauneta-
güŨ ngema tümaarü muc'pügu ni'ĩ i ngema wü'itchigü i Estado rü natchica
rü nhu'matchi Distrito Federalwa.

§ 1º Norü mu i Deputadogü rü na duã'tagüpe'ewa nangemagüŨ i
Estado rü Distrito Federalwa rü tangema mugüwa nü'ũ yauũãcü ta
ni'ĩ duã'tagüarü muguta ni'ĩ yaũũ ngema nü'iraũũ i nagu nü'ũ nau-
netagüũgu ta ni'ĩ iyangegüãũ nangemaacü tautama i wü'itchigü i
natchica rü nta nü'ũ nangemaĩca' i naime'wa rü tamae'pü' urüe'na
ye'era yaũũ i ngema Deputadogü.

§ 2º Wü'itchigü i ngema natchica i nawa na ma'Ēũ rü nü'ũ naunetata
i ägümücü i Deputadogü.

Art. 46. Senado Federal rü ngema ni'ĩ i natücumü i Estadogü rü Distrito Federalmaã cua'güũ i mugü nü'ũ iuũãcü nhu'matchi mumacũ nü'ũ unetagüũ niĩgü.

§ 1º Wü'itchigü i Estado rü Distrito Federal rü nü'ũ nauneta ta i tamae'pü i Senadorgü rü ta naime'wa rü ägümücü ya taunecü natchigüũ ta ni'ĩ.

§ 2º Ngema namaã cua'güũ i wü'itchigü ni Estado rü Distrito Federal rü wenaarü togü niĩgü nawena i nãgümücü ya taunecüchigü rü wü'i urüe'na tare i no'rü tamae'pü naguũ.

§ 3º Wü'itchigü i Senador rü ta nü'ũ nangema tare i natchicüü i nguẽãtaewa i ngemagüũ.

Art. 47. Ngeguma tama mugüwa nü'ũ yauũãcü ya'gu rü ngema ngeta nü'ũ iyauũwa i ngema natücumügüwa rü ta ngema rü mumacũ nü'ũ unetaũ äcü ta ni'ĩ natanüwa i ngema ngemagüũ i ngema natücumü.

SEÇÃO II

NGEMA NO'RÜ PURACÜ I CONGRESSO NACIONAL

Art. 48. Congresso Nacional me'ewa nangema wü'igu namaã i Presidente da Republica rü tama aicuma naca' iĩũ rü nhaã mugüwa nü'ũ niuta meã nawa i art. 49 rü 51 nhu'matchi 52 wa rü nü'ũ niu na taa'cügu yaĩũ i ngema União namaã cua'güũ nawa aicumaüchima i ngema nawa nangemaũ:

I – nüna nadauũ na ngeta nenaũũ ta i ngema ngüãgü rü nhu'matchi nhuãcü ta meã ya nuutchiãũ i ngema ngüãgü;

II – nauãũ i taunecügüarü rü nnhuãcü meã nangugüãũ rü nangugüũ wü'ĩ taunecüchigügu rü nhuãcü naãũ i ngetanügü i nguanearüma rü nauãũ napa'a yangutanüũ;

III – negma nangemaãũ rü toacü yaüatchiãũ de ngema acüma-

ma i ngemagüũ i tagucaã' arü naane nadaugüũ;

IV – naügüãũ nanhuãcü ta namaã napuracüẽũ i ngema nhaã natchiãnewa rü ngeta itangemagüũwa rü wü'itichigü inatücumügüwa i nanaügüãca';

V – natchiane i tagucaã'güarü iĩũ rü ngema naetüwa ngemagüũ rü de'agü rü natügü rü nhu'matchi ngema União arü iĩgüũ;

VI – a ücutchiãũ rü yayauyeãũ rü nügüna inatchoũẽãũ i ngema naane i Territoriogü urüe'na Estadogü Assembleia Legislatiuaũ naĩnüiraãcüma;

VII – paaãtchitama yaügatchiãũ i natchica i ngema ngeta inan-gemaũwa i Governo Federal;

VIII – naoemareãũ i ngema taa'cü taũũ;

IX – rü namaã cua'ũ i wüitichigü i poragü, porá namaã cua'ũ i mugü , rü porá namaã cua'ũ ya duẽẽgü rü porá namaã cua'ũ ya duẽẽgü ya gutchaũwá nhemagüe i tagu cüa'gü, rü wa'ĩmugü, rü porá we'gu na nuũ i mugü, rü nhumatchi porá i namaã cua'ũ i duũgü rü nhumatchi mugü distritu federal arü rica;

X – rü na üũ rü a tomarauẽẽũ rü nhumatchi na ðẽẽũ i natchica rü puracügü rü nhumatchi puracü i governu arü (função públíca) rü nuũ ta na dawenü rü narü ümatü i art. 84, VI, b wá;

XI – nauãũ rü naoeãũ i Ministeriogü urüe'na ngema natchica i namaã inacua'güũwa i guãca'ma iĩũ;

XII – rü nhema nüũ i ñnüũ i yawaarüwá rü i nüũ i dauũ i worua tchametüwá;

XIII – rü dieru maã puracüũ, na ta trocaũ ya dieru tagucu'arü togü i natiane arü maã, rü namaã cua'ũ i dieru rü nhumatchi nhuaãcü na puracüẽũ;

XIV – rü dieru, rü na nhure ta tí iũ ya dieru i ãatüe, rü nhumatchi nhure ta niĩũ i governo federal arü ngetanü;

XV – rü na weãtchiẽẽũ i nhure diure ta tüna yaugüũ i ministru i supremo tribunal federal arü, rü narü űmatü i arts.39, §4º; 150, II; 153, II, 153, §2º, I wá.

Art. 49. Congresso Nacional me'ewa ngemagüũtchiũma rü namaã inacua'ũ rü nhaã niĩgü:

I – aicümaũtchima nawe'ãtchieãũ i ngema nagu yade'agü i naũmatügüũ rü nügümaã nawã'tagüũ i to i natchianegümaã na nügümaã ya ngegüãũ rü nügü nayangai'güũ i aũcümaũ naca' ngemaũgü i nhama natchianearü;

II – ãẽ'gacüũ namuũ (Presidente da República) na nü'ũ yauũ na nügü nadai'ũ rü nügümaã nü'ũ natchueũ nügümaã nameeũ rü ngema to i natchiane arü poragü (tchurara) na ngema nangemagüũ i nahã natchianewa rü numa nange-magüũ paãtchica'tama nhama mugüwa nü'ũ űmatüũãcü urüe'na mugüetüwa űmatüũãcü;

III – ãẽ'gacüũ namuũ (Presidente rü Vice-Presidente da República) na pa'aãtchi ina tchoũũca' ngeguma nangupetügu i 15 i nguneũ naguũ;

IV – naüaũ na nuna nadaugüũ ngeguma taacü aũcümaũ ngupetügu urüe'na ãẽ'gacüna pora naũũ ngeguma gutchaũgü ngupetügu i ngeũrüũmare i aũcümagüũ i ngemagu;

V – iyatchaãtchiẽãũ ngema taacü i mugü i ãẽ'gacü (Poder Ejecutivo) ü'ũ i tama aicüma mugüwa űmatüũmaã wü'iguũ urüe'na ngema nangupetüẽũtchiũ i ngema mugüarü ügüruũ i natücumü ügüũ;

VI – paãtchi yaügatchiãũ i ngeta inapuracüẽũwa ngemagüũwa;

VII – rü na i Deputado Federalgü rü senadoresgü tũna yaugũũ ya wüigüe tama ya dieru rü nüũ ta dau rü narü ūmatü i arts. 37, XI, 39, §4º, 150, II, 153, III, nhumatchi 153, §2º, I, wá;

VIII – rü na weãtchiçẽũ i nhure ta tiũũ ya dieru tũna yaugüe i tagu arü naane mã cua'ũ (presidente) rü norü to'wetchacüü (vice presidente) rü nhumatchi ministrogü i estadu arü, rü nüũ ta daugü rü narü ūmatü i arts. 37, XI, 39, §4º, 150, II, 153, III, rü nhumatchi 153, §2º, I, wá;

IX – aicumama ya nguutchiẽgüãũ wü'itchigü taunecügu i nge-
ma ãẽ'gacü (Presidente da República) na taacü inaũũ ngema
naütchaũũ na ãẽ'gacü yaũũ;

X – nüũ yadaugüãũ rü nüna nadauũ rü name'ẽãũ nawa i
ngeũrũmare i inangemagüũwa i ngema Poder Executivoarü rü
nhu'matchi ngema yawamare nüna daugũũ;

XI – nüna nadauũ rü namaã meã nacua'güũ i ngema naügüũ i nge-
ma nagu yaũũ i ngema guũma i poragü rü nhu'matchi toamatchigü;

XII – guũgutama yangegüãũ ngema naügüũ na ngewacaũgüçãũ
i ngema nawe'güãũ nawa i radio rü televisãogü;

XIII – naca' na daugũũta i 2/3 naguũ i ngema mnatücumüwa
ngemagüũ tanüwa i Tribunal de Conta e Uniãoarü;

XIV – na yauãũta i ngema nagu naĩnueũ rü naügütchaũũ i nge-
ma nauũta i nügütucumüwa i ngema (Poder Ejecutivo);

XV – na yaugüãũta i ngema norütama iĩũ rü guẽmaca' nacagüũ
na me'ũwa tanange'etchigüũca';

XVI – naügüãũ i duũẽgüarü nanewa i ngema na me'ũwa nange-
etchigüãũ i ngema de'agü rü nü'ũ nacua'gütchaũũ i ngema taacü
i ngemaũgü rü i aũtanügüũ;

XVII – a nguutchiëgüãü naüpatama na me'üwa nangegüãü i ngema naane i guanearüma iñü i ngema ye'era rü tamaëü i (dois mil e quinhentos hectares.) rü ye'eraü;

XVIII – nü'ü yauü ngeguma taacü tchieü ngupetügu i ngema naane i guanearü iñüwa nhama nhaã mugüwa nü'ü yauüruü arts. 167–B, 167–C, 167–D, 167–E, 167–F e 167–G i nhaã Constituiçãowa.

Art. 50. Ngema nge'ta mugü inaügüüwa i ngema Deputadgü rü nhu'matchi Senado Federal rü ngeürüümare i nawa ngemagüü rü ta mnüna naugü i ngema Ministro do Estado i ngeürüümare i ngerma mugümkaã cua'güüütawa ngemagüü i ãë'gacü rü nhu'matchi ngema namaã cua'güü i ngeta nenaüü i ngüëë i ngema megüü arü ügüruü nangemaãcü yanguu-tchiüca' i ngema nagu namaã nañnüëü rü ntauacütama towaamamare nangeetchigü ngeguma tama meã nü'ü yaugügu.

§ 1º Ngema Ministro i Esdtadoarü rü ta nü'ü narüu nape'ewa ingema Senado Federal rü nhu'matchi Deputadogümaã ta na taacü inaügüü i ngema i ngema wü'itichigü i namaã cua'güü i norü Ministeriowa.

§ 2º Ngema natücumü i Deputadogü rü nhu'matchi Senado Federal rü nanaügüta i wümatüü i natchiga i de'aü i Ministerio i Estadoarü urüe'na ngeürüümare i duñügü i ngema nhaã caput i mugüwa rü aicumama nü'ü nanaüëgü i ngema tama meã iñü rü nüna naägüta i 30 i ngüneügü na ngemaãcü tama ngema naügümaãüca'.

SEÇÃO III

NAWA NAÜGÜÄÜ I DEPUTADOGÜ

Art. 51. Rü naca'gü rica tatama inaügü i Deputagü:

I – nü'ü nanaüëgüta i 2 rüe'na 3 i ngema natucumüwa' na näügüãü na ãë'gacügü nanacagüü (Presidente) rü nhu'matchi (Vice–Presidente) na rü nhu'matchi ngema Ministro i Estadogüarü na

nacagü'ũ naca' i ngema puracügü;

II – ya ngegüãũ na nhuãcü rü ngeta' taũũ i ngema ãẽ'gacüme'ewa ngemaũ i puracügü ngeguma tama nango'ẽãgu i ngema inaũũ rü ta 60 i nguneũ naguũ ta ni'ĩ iyangu'ẽgüãũ i ngema mugüarü üruũgü;

III – naügüãũ nanhuãcü tanapuracüẽũ i nügütanüwa;

IV – rü ta we'gu nügü na nuũ na nhuãcü na puracüẽũ rü na nügümaã na cua'güũ na naügüũ rü na natomaraũẽẽũ urüe'na nana ðẽgüũ i puracügü rü natchi'cagü i puracü arü rü na naügüũ i mugü naca' i dieru ta na yaugüũ rü nia nguẽẽgüũ i mugü rü ūmatüũ naca' i nhema dïerü;

V – nü'ũ naunetagüũ i ngema natücumü i Conselho i Republica-arü nhama nhaã artigowa nü'ũ yauũãcü art. 89, VII.

SEÇÃO IV

SENADO FEDERALGÜARÜ

Art. 52. Senado Federalgüme'ewa tanangema:

I – nayangegü mugüwa nü'ũ yauũãcü i namaã i ãẽ'gacü i Presidente rü nhu'matchi Vice– Presidente i República arü i ngema tchieũ inaügügüũ rü ngegumarüũta i ngema Ministro i Estadoarü rü nhu'matchi ngema Comandantegü i guũma i natucumügü i (Marinha, Exercito rü Aeronauticagü) ngema tchieũ naügü i nawa iĩgüũ;

II – nayangegü mugüwa nü'ũ yauũãcü i namaã i Ministro i Supremoarü rü nhu'matchi Tribunal Federal rü ngema natucumü i Conselho Nacional Justiçaarü rü Ministerio Publico rü Procurador Geral i Republicaarü rü nhu'matchi Advogacia Geral i Uniãoarü i ngema tchieũ naügüũ na nü'ũ nüẽgüãũ;

III – ta nü'ũ naunetagüũ guũtanüwa nawa i ngema na ngeũrüũ ta

yaĩũ rü nawena nü'ũ yaugũũ na tacüca' yaĩũ na nü'ũ naunetagũũ:

- a) ãẽ'gacü i mugümaã cua'gũũ i nhaã Constituicãowa nü'ũ yauũ;
- b) ãẽ'gacü i Presidente da Republica ta nü'ũ nauneta i nge-
ma Ministro i Tribunal de Contamaã cua'ũ;
- c) ãẽ'gacü i territorio nadaũũ;
- d) ãẽ'gacü i Banco Centralmaã cua'ũ;
- e) ãẽ'gacü i Procurador Geral iĩũ;
- f) namaã cua'gũũ i ngema mugüwa' ümatũũ nü'ũ iu'ũ;

IV – ta nü'ũ naunetagü'ũ guũtanüwa nawa i ngema na ngeũrũũ i
nagu narü ãũũũ i ngema namaã cua'gũũ i ngema taarü ngu'ã'gũũ
i ngema ta ngemagũũ;

V – nü'ũ na naüẽgüta ina ngeta nenaũũ i ngema ngüẽgü na na-
maã napuracüũ i naca' iĩũ i União rü nhu'matchi Estadogü rü
Distrito Federal rü Territoriogü rü nhu'matchi Municipiogü;

VI – nanguutchiẽgüta i ngema ãẽ'gacü i Presidente da Republica
nagu rü inũũ ngemaãcü meã nüna nadaugũũ na tama aũrima'
nangetanügüãũca' i União rü Estadogü rü Distrito Federal rü
nhu'matchi Municipiogü;

VII – na naügüta i ngema nacümagü na nhuãcü meã na nangu-
gügüãũ nameã yanuutchiãũca' i ngema ngüẽgü naca' União rü
Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municipiogü i nge-
ma namaã i cua'gũũ rü nhu'matchi toomatchigü i natucumügü i
ngema Poder Publico i Federal arü nüna idaugü'ũ;

VIII – na naügüta i ngema nacümagü nangeta yacua'ẽgüãũ na
nüna naãgüãũ i União i ngema ngüẽgü i to i'natchianegüca' rü

nhu'matchi numatama ngemagüũca';

IX – na nangemaðgü na nũna nadaugüũ nangeta nenaũũ i ngema ngüðgü naca' i puracügü nayanguðgüãũ i ngetanügü i Estadogüarü rü Distrito Federal arü rü nhu'matchi Municipiogüarü;

X – inayatchaatchiðgü i guũtama urüe'na norü ngeũrũũ rica i ngema tama mugügu aicuma i üũ i ngema Supremo Tribunal Federal;

XI – nayanguutchiðgü i no'rü muwa na nü'ũ naunetagüũ rü inaüũtchigüãũ i popera i ngema mü i Procurador Geralwa neũũ naũpa nayanguũ i ngema nawa inangemaũ;

XII – na naũ'ta na nhuãcü nügümaã napuracüẽũ i nügütanüwa;

XIII – nanaügüta i ngema nacümagü natchiga nanhuãcüta yaũũ na nũna nadauũ rü nauãũ ya nguutchiẽãũ urüe'na yagu'ẽãũ i ngema puracügü i ngema nawa inangemaũ rü nhu'matchi nanhuãcüta nü'ũ naũtanüãũ i ngema nacümagü i ngema nü'ũ yau'ũãcü i mugüwa' nanhuãcü ta ya ngegüãũ mugü nü'ũ i u'ũãcü rü namaã nacua'güũ;

XIV – nü'ũ naunetagü i natanüwa i Conselho i Republica arü nawa i nhaã art. 89, VII nü'ũ iu'ũãcü;

XV – nanaügüta na nũna nadugüũ guũgutama na nhuãcü iyaũũ i ngema norü puracügü i ngema nacüma i Sistema Tribunal Nacional na nhuãcü inangemaũ e ngema natucümü na nhuãcü yangegüãũ rü nũna nadaugüũ na ngeta naũũ i ngema ngüðgü i União rü Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municipiogüarü.

Wü'i de'atucümü. Ngema nawa nü'ũ nadaugüũ i ïciso I rü II rü i'napuracü rü i'ngemata nawa i Supremo Tribunal Federal me'ewa nanapo'cugüãũ i ngema norü 2 rüe'na 3 i norü mu i nü'ũ unetagüũ na tautama wena to i puracü yayauũca' i 8 ya taunecü naguũ na tauacüta-meta ngeta'napuracüũ rü nhu'matchi toomatchigü i po'cugüta ningüẽ.

SEÇÃO V

DEPUTADO RŪ SENADORGŪ ARŪ IĨŪ

Art. 53. Ngema deputadogü rü Senadorgü rü tauacütama tchieũ namaã quiugü rü tauacütama napocue i ngeũrüũ i norü de'agüca' rü nhu'matchi nü'ũ naunetagüũca'.

§ 1º Ngema Deputadogü rü Senadorgü rü ngema na marü nü'ũ naãpaneũ rü guĩtama i ngema naügüũ rü ta Supremo Tribunal ta ni'ĩ i ngema namaã i cua'güũ i ngema gu'tchinü inaügüũ.

§ 2º Ngema na nü'ũ naũpanegüãũ i ngema natucumü i Congresso Nacional rü tauacütama napo'cue notürü ngegumata tchieũ i tauacütama naũtanügüegaũ ya ĩgu. Ngeguma rü ta to i namaã cua'güũwa ta na namugü naguũ i 24 i hora naguũgu na ngema i na ngemaũwa rü ta na po'cuwa namugüã urüe'na tama.

§ 3º Ngema na name'wa nanguũ rü na yaugüãũ i ngema na inaaũgüãũ i Senador urüe'na Deputado naca' i ngema tchieũ inangupe-tüẽũ nawena na nü'ũ naãpaneũ rü Supremo Tribunal ta nü'ũ nü'ũ nacua'ẽẽ nawa i ngema ina ngemaũwa ngema nawa naũũ i natucumü rü ta rü mumaeũ nü'ũ naunetagü rü na ngemaãcũ ngema ya-gu'ẽgüãũca' i ngema naũũ.

§ 4º Na naca' inacagüũ na inauegüãũ rü na nadaugü nawa i ngema ngeta inangemaũwa i 45 i nguneũ naguũ rü tauacütama ye'erawa na nangegü i ngema namaã i cua'güũ.

§ 5º RŪ ngema na inauegüãũ rü ta ngema nangemaũgu ta ni'ĩ iyaguũ.

§ 6º Ngema Deputadogü rü Senadorgü rü tauacütama ina nauegü i ngema natchiga rü tauacütama ta ya yiema duũẽgü ya tũmagu yaõ-güe na tana yauũ i ngema natchiga i ngemaũ.

§ 7º Ngema nawena taarü yaücuũ nawa i ngema natanüwa i ngema tagucaã'güarü naane nadaugüũ wootchita ngeguma nügü nadaigu rü

namewa ta nangema i ngema ngeta inangemaũwa.

§ 8º Na napoũãgüũ i Deputadogü rü Senadorgü na nüna naãgüãũ rü ta nüna na nayaugü namaã i 2 rüe'na 3 naguũ na nü'ũ naunetägüũ natanüwa i ngema inangemaũwa ngeguma tama no'rü puracüwa inangemagüãcüma (Congreso Nacional) rü ta nayanguëgüama i ngema na napocuũ rü naütanüãũ i ngema tchieũ na naüũ.

Art. 54. Deputadogü rü Senadorgü rü tauacü ta na naügü:

I – na nüna naãgüãũ i napane:

- a) na naüta rü nawa nangemata namaã i ngema duũũ i nü'ũ naãpaneũ na mugüwa nangemaũ i namaã nacua'ũ puracügü-tucumü notürü ngeguma aicumama yangüëã'gu rü namaã na wü'igugu;
- b) na nayau rü na naüta i puracü urüe'na nawa napuracü i ätanüũ rü ngegumarüüta i ngema nawa' inamuutchigüãũ i ngema naũpa nawa nangemaũ;

II – nagu nayangucutchiũ:

- a) na no'rü yo'ra yaũũ rü nüna daugüũ urüe'na namaã cua'güũ ngema name'wa ngemagüũ namaã i ngema nü'ũ äpaneũ i guaneca' iĩ urüe'na nama nacua'ũ na nü'ũ naãtanüũ;
- b) nawa nangema i puracügü i ngema i muutchigüũ ngema nhaãwa nü'ũ yau'ũ inciso I “a”;
- c) nü'ũ nangüëũ ngema ngeũrüũ natchica e ngema nhaãwa nü'ũ yauũ inciso I “a”;
- d) na namaã nacua'ũ i ngeũrüũ i puracü i nüma na nawe'eũ.

Art. 55. Na nayaugüüta nüna i ngema na Deputado urüe'na Senador yaũũ:

I – na tama yangueãũ i ngeũrũũ i ngema nũna natchu'gũũ i nhaã artiguwa nü'ũ yauũ;

II – neguma nü'ũ nangemagu nayadaeãũ rü nü'ũ nacua'gügu na tama namaã nawü'iguũ namaã i ngema nacüma na namaã meã nacua'gũũ;

III – ngeguma tama nge'ma ya ngo'ũgu'gu nawa' i ngema ngutaque'e i 1 rü e'na 3 e'pücüna i ngema ngutaque'e ngema ngeta inangemaũwa notürü ngeguma nügüca' inaca'gu urüe'na no'rü puracüwa naũgu i nge'ta inamugũãũwa;

IV – nũna nayaugü rü paãtchi nayamugatchigü i ngema mugü na namã nacua'ũ;

V – ngeguma Justiça Eleitoral nü'ũ nauẽgu nhama nhaã mugüpane nü'ũ yauũãcüma (Constituição);

VI – ngegumata aicumama nauãgu i ngema tchieũ i ngema nawa inangemaũ ingema uaũ.

§ 1º Tama namaã nawü'igu i ngema nacüma i ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü yaĩgu wootchitama ngema nawa nü'ũ yauũãcü i nacümagü na nhuãcü yaĩürü nü'ũ na ye'eragu i ngema ngema nü'ũ yauũ i ngema natucumü arü mugüwa' nü'ũ yauũãcü yaĩgu i Congresso Nacional rü tomaãcümare ngema nangemagu.

§ 2º Ngeguma tama meã nango'gu i ĩciso I, II rü VI ngema na marü tama ngema nangemaũ rü ta Camara i Deputadogüarü urüe'na Senadorgü arü ta ni'ĩ i ngema nü'ũ iuũ rü ngema mumaeũ ta ni'ĩ i ngema nü'ũ ya nguẽũ i ngema natucumüwa nangemaũ ta ni'ĩ i Congresso Nacionalwa inapoũũ.

§ 3º Ngeguma nhama ĩciso III rü nhu'mata Vwa ümatũũãcü yaĩgu na marü tama ngema nangemaũ rü namaã cua'gũũ ta ni'ĩ i ngema Congresso Nacionalwa inapoũgũũ na ngemaãcü inapoũgũãũca'.

§ 4º Na nügüca' inaca'ũ na i'naũüca' ngema rü ta nawa' na nanguẽ na i'naũüũ nawa i ngema no'rü puracü nhama nhaã artiguwa nü'ũ yauũãcü rü ta ta nũna na nayaugü na ngema nangemaũ na nawa nü'ũ icua'ũ §§ 2º e 3º.

Art. 56. Tautama nũna na nayaugü i ngema norü puracü i Deputado urüe'na Senador:

I – na nawa yaücuũ i ngema na Ministro i Estadoarü yaĩũ rü Distrito Federal rü Territorio rü Prefeitura i Capital arü yaĩũ urüe'na namaã nacua'ũ paãtchica'tama i puracügü ãẽ'gacügüarü;

II – na paãtchi iyatchaãtchiũ nawa i ngema nawa nangemaũ naca' nayada'weũ rü na tama na ya'umetanüũ naca' i norütama ngemaũgü rü tauacütama nangupetü i 120 i nguneũ na tama ngema nangemaũ nawa' i ngema ngutaque'e.

§ 1º Ngema naweama üũ rü ta naca' nacagü na ngemaãcü tama na tautchicaũca' i ngema na ngema nangemaũ nhama nhaã artigu urüe'na ngema na nangupetüũ i 120 i nguneũ.

§ 2º Nangemaũ i natchica rü tautama i naweama iücuũ rü ta nü'ũ tau-neta nangemaãcü naũãcüũ i ngema natchica' naĩpa na 15 ya tawemü-cü na tauũ nayagu'ũ i ngema nangema nagemaũ norü puracüwa.

§ 3º Nhaã ãciso Iwa na nü'ũ yauũ rü Deputado rü Senador rü ta nü'ũ nauneta na naya'umetanüũ na nawa inangemaũ.

SEÇÃO VI

NGUTAQUEEGÜARÜ

Art. 57. Congresso Nacional rü nangutaqueegü wü'itchigü ya tau-necügu i Capital Federalwa nagu i nguneũ i no'rü tare i nguneũ 2 ya tawemacü ya fevereiroarügu nhu'matchi nguneũ i 17 ya tawemacü ta julho rü nhu'mata no'rü wii nguneũ 1º ya tawemacü ya agostoarügu rü nhu'matchi

22 ya tawemacü ya dezembrogu.

§ 1° Ngema ngutaque'e i nhaã nguneũgügu nguũ rü niügatchi i nüiraũũ i nguneũ i nagu i puracüũgu ngegumata tchawurü urüe'na yü'ügu rü nagu iyatchaãtchiũgu nangugu.

§ 2° Ngema ngutaque'e i mugümaã cua'güũ nauũ rü tauacütama i'nitchaãtchi nauãpa na yanguutchiẽũ i ngema naca' nge'ma nange-magüũ na nhuãcüta yaĩũ i ngema ngüẽẽgü.

§ 3° Ngema toomatchigü i nhaã Constituiãõowa nü'ũ yautchaũũ rü Camara i Deputadogüarü urüe'na Senado Federal rü na nguta-que'egü ta wü'igu na ngemaãcü:

I – nawa naügüã i ngema ngutaque'e i mugü nawa naügüũ;

II – naügüãũ na nhuãcü ta nügümaã napuracüẽũ i ngema tare i natchi'cagü;

III – na yangüãũta na aicumatama napuracüũ i ãẽ'gacü i Presi-dente rü Vice-Presidente i Repúblicaarü;

IV – nü'ũ i cua'ũ nanatchu'uũ na tama ngeürüũmare iuũ.

§ 4° Wü'itchigü inatchi'ca nügü inameẽũ nanaügüãũ i ngema nguta-que'e i 1° i fevereirogu nawa naügüũ na mugü naügüũ na ngemaãcü natchocuũca' i ngema natucumü rü nü'ũ naunetagüũ i wü'itchigü i namaã cua'güũ i tare i taunecü nagutchigüũ na ngemaãcü yange-güãũ i ngema puracü na naügüũca' arü we'na i puracügü.

§ 5° Ngema namaã cua'güũ i Congresso Nacional rü ta namaã nacua' i Senado Federal rü toomatchigü i ngema ngemagüũ rü nügü nitcho-petüetanü namaã i Camara i Deputadogüarü rü Senadorgü arü.

§ 6° Rü nhaãcü tanaü ngeguma nügü na naugügu tama norü ngeneũ yaĩgu:

I – namaã cua'ũ i Senado Federal rü ngeguma ta nauã'gu na i'napo'ũũ rü no'rü natchianeũ inapoũũca' na nüna nadaũũca' ngeguma ãẽ'gacü i ngucutchigu (Presidente rü Vice-Presidente i República;

II – ãẽ'gacü Presidente i República rü Presidentes i Câmaraarü rü nhu'matchi Deputadogü rü Senado Federal arü rü ngeguma na nagemagu i ngemaũ i paarũ i iũ rü duẽẽgüca'iũ rü na nawa'e i guũma i ãe'cacügü arü wü'neta, i ngema congresso nacionalwá ngemagüũ.

§7º Rü na wüiwa' na iũ i ngutaque'e i taũtchiũwá rü congresso nacional rü ta niãnge' na nagu ya deagüũ i nhema marü naca'wüiwa na iũricatama, notürü nheguma.

§8º Rü nheguma marü inanhemamaregu i wüi i mugü i paãtchiruũ i iũ, i nhema i nguneũ nagu na nguũgu i nhema taũtchiũ i ngutaque'e nüetchama mare ta nawa' ni ücu i nhema ngutaque'e.

SEÇÃO VII

NATÜCUMÜ I NAMAã CUA'GÜÜ

Art. 58. Ngema Congresso Nacional rü nhu'matchi ngema natücumü i Senadorgü rü Deputado Federalgü rü nhu'matchi ãẽ'gacü i ngema nawa ngemagüũ rü paãtchitama nawa ngemagüũ rü ngema nauãgüũ rü nagu yaĩãcü i ngema nacüma i ümatüũ i ngema nawa inanguutchi ngeguma nauãgüãgu.

§ 1º Nawa nangema na nhuãcü nügü nanuũ i ngema ngeta ina ngemagüetanüũwa rü aicumaũtchita ni'ĩ rü na wü'igue'pü tchigüũta ni'ĩ i ngema nawa nangemagüũ i ngema wü'itchigü i natchi'catchigü.

§ 2º Ngema natücumügü i namaã cua'güũ rü ngema ta nagu ya-de'agütchaũũ rü nawa ta ni'ĩ i ngemagü:

I – ngema na nhuãcü ta yangegüãũ rü nhuãcü naca' nadaugüũ rü nawa ta ni'ĩ ngeguma ngema nagu naĩũ i nacümawa ngemaũãcü tayaĩgu rü name'wa ta nangema na nü'ũ yaugüũ i ngema nat-

chiga rü ngemaãcü ta ni'ĩ iyanguutchiẽgüãũ i ngema nagu iya-
de'agüũ i ngema ãẽ'gacügü;

II – na ügüũ i ngutaque'egü namaã natücumügü duãtagü arü i ñgüũ;

III – nuna naugüũta i Ministrogü i Estadoarü na nü'ũ yauũca' i
ngema natchiga i ngema aicumaũtchima norütama iĩ rü ngema
norü puracü i nawa nangemagüũ yaĩũ;

IV – nayaugüãũ ngema naca' inacagüũ rü ngema na nawee-
güũ i ngeerüemare ya duũẽgüarü natchiga ngeguma tama ta
nawe'ũãcü naügüũ i ngema ãẽ'gacügü urüe'na ngema natchica
i guane ya duũẽca' iĩũ;

V – naca' inacagüũ i ngema natchiga i ngema nü'ũ yauũ i ãẽ'ga-
cügü urüe'na ngeerüemare ya duũẽarü;

VI – nü'ũ nadaugüũ i ngema puracügü i ãẽ'gacügüarü rü taacü naü-
gütaũũ i nhaã natchianewa rü ngema ngeta i nangemagüũwa i
ngema natchigagüwa rü nanhuãcü yaũũ rü nhu'matchi naügüãũ i
wü'i napane na nhuãcü iyaũtchigüũ i wü'itchigü i puracügü.

§ 3º Ngema natucümü i ngema namaã cua'güũ rü naca' daugüũ
i ngema tama meã i ngupetüũ rü ta nü'ũ nangema i woetatama i
norü pora i ãẽ'gacügü i mugümaã cua'güũ urüe'na ngema napeewa
ngemagüũ i ngema naca'tama iĩũ i ngema nawa i nangemagüũ rü
namaã inacua'güũ rü ta nanaügü i ngema Cámara i Deputagüarü
rü nhu'matchi Senado Federalarü rü wü'igutama urüe'na nü'icat-
chigütama nawa i napane i natchiga iuũ i natanüwa 1/3 i ngema
natucümüarü mu napa'a yangüũca' ngema nagu naunetagüũgu rü na
ngemaacü nawa nangugüũca' i wü'itchigü i nagu naññeũ rü yamu-
güãũ i Ministerio Publicoca' na ngemaãcü yangüẽãũca' i ngema i
tama meã i ngupetüũ i puracügü.

§ 4º Ngeguma iyatcha'ãtchitanügu rü ta nangema i wü'i i natü-
cumü i Congresso Nacionalwa ngemagüũ rü nü'ũ naunetagüũ i
ngema norü gu' i ngutaque'ewa ngeguma tautatama iyatcha'ãt-

chiegu nhama ngema nacũmawa nü'ũ yauũca' ngema natũcumü rü
wena nanaũta ngeguma nü'ũ natautcha'gu nanawü'iguũca' i nge-
ma nawa i ngema wü'itichigü i natucumü (partidaria).

SEÇÃO VIII

MUGÜ YANGUUTCHIGÜŨARÜ

SUBSEÇÃO I MUGÜTUCUMÜ

Art. 59. Mugü ya nguutchiẽũ rü nhaãgü ni'ĩ ngema naũgüũ:

I – tomaãcü naũgüãũ i ngema mugü;

II – mugü ya nguutchiẽũ;

III – mugü i i'ngemagüũ;

IV – mugü i ãẽ'gacü üũ;

V – mugü i paatchica'tama iĩgüũ;

VI – mugü i mugümaã cua'güũ ügüũ;

VII – mugü inameçgüũ.

Wü'i de'atucumü. Mugü ya nguutchiẽũ rü ta naü nameã na nuãũ
rü naũãũ nawü'matüãũ naü'etüãũ rü yanguutchiẽãũ i ngema mugü.

SUBSEÇÃO II

TOMAÄCÜ NAŪGÜÄŪ I NGEMA MUGÜARÜ

Art. 60. Ngema mugü i guĩe'tüwa' ngemaũ rü ta tomaäcü nayau'tachi nawa' i ngema na nhuäcü nagu naĩnüeũ:

I – 1 rü e'na 3 i no'rü iraũ i natucumü i Camara i Deputadogüarü urüe'na Senado Federal;

II – Presidente i Repúblicaarü;

III – no'rü ngaĩarü ye'era i ngema mugümaã cua'güũ nawa i wü'itchigü i natchica i nü'ũ yauũ nügümaã wü'igu i nügüwa' i ngema natucumü.

§ 1º Ngema mugü i ye'erawa' ngemaũ rü tauacütama tomaäcü nainguchiẽ ngeguma äẽ'gacü naca'cagu na nuna nadauũ i ngema natchica.

§ 2º Ngema nagu naĩnüeũ rü ta nü'ũ naunetagu i wü'itchigü i natchi'cawa i Congresso Nacionalwa rü tare'ecüna rü ngeguma marü 3 urüe'na 5 i ngema ngemagüũ natucumüwa.

§ 3º Ngema na tãocü ya ügüãũ i ngema mugü i ye'eraũ rü ta nawe'gü na yanguutchiũca' nawa' i ngema wü'itchigü i natchi'ca i Deputadogü rü Senadorgü rü nü'ũ niugüta nanhuretechigü yaĩũ i ngema namaã naüpetüũ.

§ 4º Tauacütama ni'ĩ naügüãũ i ngema ĩnü i tãocü iĩũ rü yagu'etchaũũ:

I – na nhuäcü ya yauyetchigüũ i Estado;

II – ngema na nawa naügüũ rü tauemaãta nü'ũ cua'ũ ni'ĩ rü guĩguma i uũ ni'ĩ rü ya wena arü ngupetüũ ni'ĩ;

III – nügüna ya yauyeũ i ngema poragü;

IV – wü'itchigüca' iũ i mugü.

§ 5° Ngema nawa' nü'ũ yautchaũũ i nagu naĩnügüũ na tōocü naü-güãũ i ngema mugü rü tautama nanayaugü ngeguma tautama ngema nori' nagu naĩnüẽũãcü yaĩgu nawa i ngema mugü.

SUBSEÇÃO III MUGÜARÜ

Art. 61. No'rü ügü na ngewaca'ũũ i mugü nawa nangemaçgüũ rü ngeũrũũmare i ngema natücumüwa ngema urüe'na namaã i cua'güũ deputadogü rü Senadorgü urüe'na Congresso Nacinal urüe'na Presidente i República rü naca' i Supremo Tribunal Federal rü toomatchigü i ngema namaã cua'güũ i guanema ya duũëgu i de'aũ nhama nhaã mugü i ye'eraũwa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ naügüãũ.

§ 1° Nügümaã rikatama i Presidente i Republica i mugü naca' iũ:

I – inaücutchigüta urüe'na tomaãcü nanaügüta rü na nangemaç i ngema nhaã nüna daugüũ i naãne;

II – nanguutchiçgüta natchiga:

a) naügüärü i natchica i puracüarü na nüna nadaügüũ na ye'eraãcü nü'ũ naũtanügüãũ;

b) ngema namaã cua'güũtucumü i mugügu iũũ ngema namaã cua'güũ na ngeta' nayaugüãũta i ngema ngüẽ namaã naügüũ na nüna nadaügüũ i wü'itchigü i naane;

c) puracütanüũ i Uniãoarü iĩgüũ rü wü'itchigü naanearü rü nü'ũ nangema i wü'itchigü i mugü na ngemaãcü meã yange-güãũca' na nü'ũ naũtanügüãũ i ngema marü tama puracüẽ;

d) meã nanuãũ i Ministerio Público rü Defensoria Pública i

Uniãoarü i ngema nacümagü nameã yaũũca' i Ministério Público rü Defensoria Pública i Estadogüarü rü Distrito federal rü wü'itchigü naanearü;

e) rü norü ütchiga rü norü ðêchiga i Ministério i Órgão administrativo públicoarü, rü marü ūmatü i art. 84, VI wa;

f) tchuraragü i tagucüa' i naanearü, norü mugü, rü ngema puracü nawa na ngemaũ, rü ngema na ñangüitchigüũ i norü puracüwa, rü meã na maũũ, rü norü yame'tanü, rü na meẽãũ i cuũma, rü reserwawa na ũũ.

§ 2º Guãwama nenaũgu i ngema porá rü ta Camara i Deputadogüarüwa ta na nawe'gü i ngema mugü i nagu nañnüẽũ rü ta na nayaugü i na duũçgü ta nü'ũ unetaũ nawa i Estadogü rü nawa ta taügüũ nangemaãcü yaĩgüũ i wü'itchigü.

Art. 62. Ngeguma ta paatama ya nguutchiũca' rü Presidente i Republicaarü rü ta nanayau i nacüma i paãtchica'tama iĩũ nhama mugüwa nü'ũ yaugüũãcü ngemaãcü paama Congresso Nacional nayauũca'.

§ 1º Rü tautama nanayau nacüma i paãtchica'tama iĩũ natchiga i ngema:

I – nagu iuũ i:

a) nangeũrüũ i ntachianewa netaũũ rü ngetacã'ã tiũũ mugü nüna cudauũruũ rü natucümü i nüna daugüũ mugü nanaca'ta na daugüũ;

b) mugü i pocuarü na ye'erawa' nangegüãũ na ngemaãcü nügü naũgüũ i mugüwa;

c) na nhuacü ya ñgüũ i ngema Poder Judiciário rü nhu'matchi Ministerio Publico na ta'cütchigü yaĩgüũ i ngema natanüwa'ngemagüũ;

d) nagu narü ñnueũ na nhuãcü ya nuũtchiaũ wü'itichigü ya taunecügu na nüna naãgüãũ i norü ngu'ëruũtchigü notürü nhama mugüwa nü'ũ yaugüũãcü i art. 167, § 3^{wa}';

II – nü'ũ nadaugüũ na pocugüãũ i ngema ai'rüügü i ãtanüũ i ngema ta nutaque'eũ urüe'na ngeũrũmare i ngema namaã tanguũgüũ;

III – nanguutchiẽũta nawa i mugü;

IV – marü nangemagu nawa' i ngema nagu na ñnueũ i mugüwa' rü ta nayanguutchiẽgü i Congresso Nacionalwa rü Presidente i Republica arü rü nanaũta nayanguãca'.

§ 2° Ngema nanaügüãũ paaãtchica'mare i namaã cua'güũ rü ye'era narü aũtanümaetama erü ngema erü marü mugüwa ümatügüũ nawa' i nhaã arts. 153, I, II, IV, V, e 154, II, rü tautama aicuma na aũtanü ngeguma mugüũ naïgügu i norü gu'wa nangugu nanaümatügüãũ.

§ 3° Ngema mugü i paatchica'tama iïgüũ rü nhaã mugüwa nagemagü §§ 11 rü 12 rü tanayanguẽ i ngema wü'matüũ ngeguma tautama mugüũ nanguutchigu naïpa i 60 i nguncü § 7° ngeguma namaã nawü'igu'gu rü Congresso Nacional rü naya nguẽeta nanaũãũ nawa' i wü'i i napane i mugügu i uũ i nawa' nangemagüũ.

§ 4° Ngema nagu naunetaũ rü nü'ũ niutchaũ i § 3° na naunagütchigaũ na paaãtchica'tama yaĩũ rü taarü nayaügüãũ ngeguma we'na arü natchocu'gu i Congresso Nacional.

§ 5° Na ngema nanaügüãũ i wü'itichigü i natchica' i nawa nangemagüũ i Congresso Nacional rü ta nügümaã ricatatama ni'ĩ rü nawa ta ni'ĩ i ngema mugümaã cua'güũ nangemaãcü ngema mugü i ye'eraũwa nangeetchigüãũ.

§ 6° Ngeguma ngema mugü i paaãtchica'tama i iũ yaïgu ngeguma tama na yaugüãgu i 45 i nguncügu nawe'na nanaunatchigaũ rü ta nanaügü na paama nauũca' i ngema wü'itichigü i natchica'watchigü i Congresso Nacional rü nanayaugüarü we'na na ngemaãcü we'na

arü ya ücuñca' nawa i ngema natchica na nguutchiëgüãü.

§ 7° Wü'ie'pücünatataka naünagügü na ngemaãcü nangemañca' i ngema no'rü pora rü inangemañ i naguñ i 60 i nguneñ rü ngegumata tauuma nü'ü uneta'gu rü ta ngema nayacua'ëgü i ngema tare i natchica i Congresso Nacionalwa Ngemagüñ.

§ 8° Ngema guñma i paatchica'tama iñgüñ rü ta nü'ü nangema na naügüñ na nawa' na nü'ü naunetagüñ i Camara i Deputadogüarü.

§ 9° Name'wa tana ngema i ngema taretucumü Deputadogü rü Senadorgü na nü'ü nadaugüñ i ngema mugü i paatchica'tama iññ nanaüpanegüãü nañpa na nü'ü nadaugüñ nawa' i to i ngutaque'e i wü'itchigü i natchicawa' i Congresso Nacionalwa ngemagüñ.

§ 10. Rü ta ngema nayapo'yepë'egü na wena na wü'matügüãü i ngematama i mugüñ inadaugüñwa i ngema mugü i pãatchica'tama iññ i ngema tama nayaugüñ na mugü yanguutchiñ naca' na tama ngema nagu naunetagüñgu yangüñ.

§ 11. Ngema na tama we'na na wü'matügüãü rü naüpanegüãü na mugüñ yanguutchiñ rü ngema nü'ü ya utchaññ ni'ï na § 3° ngeguma tama 60 i nguneñ i ngugu rü nuna nayaugü i ngema no'rü pora na mugü i pãatchica'tama yaññ nawa' i ngema na mugü i ye'erañwa' nange'etchigüãü nhama mugüwa nü'ü ya uñãma ya iñta.

§ 12. Ngema namarü nangupetü i ngema nagu naññcññ i mugü na nameëgüãü i no'rü wü'matü na marü we'guñ'ü yau'ü rü marü aicumatama inangema rü inapora'ã na ngemaãcü wü'i i mugü nayaññca' i ngema.

Art. 63. Tauacütama na ü'nagütanü i ngema nü'ü ya uñãcü:

I – ngema ãc'gacü nagu rü inüñ i no'rüüitchimaiññ i Presidente i Republicaarü rü ta erü nhama nhaã art. 166, § 3° e § 4°; nü'ü ya uñãcü ta ni'ï;

II – nagu narü inüü na nanhuãcü ta na nuaü i ngema nüna dau-
güü i Camara i Deputadogüarü rü Senado Federal arü rü Tribu-
nal Federalgüarü rü nhu'matchi Ministerio Publicoarü.

Art. 64. Na nügümaã ya de'agüü rü naca' nadaugüü i ngema nagu
naïnüeü i ãë'gacüwa neüü (Presidente i Republicaarü) Supremo Tribunal
Federal rü Tribunal Superiorgü rü ta Camara i Deputadogüaruwa ta ni'ï
inaüü ingema inügü.

§ 1° Æë'gacü Presidente Repúblicaarürü ta nüna naca naca' paatama
na nü'ü nadaugüüca' i ngema inügü i nawa neüü.

§ 2° Rü ngegumata § 1° i Câmara i Deputadogü rü Senado Federal
tama nü'ü nacua'tchaügügu i ngema no'rü inü rü ngemaãcü ngema
wü'itchigü rü ta 40 i ngüneü naguü ta ni'ï nü'ü iyauü na guüma i
mugümaã cua'güü na naca'ü i ngema natchi'cawa ngemagüü rü tau-
tama nü'ü nangema i na ngema mugü i taüwa nü'ü yauü ãcü nayaüü
rü nhu'mata ta guüma nawa ügü rü na yangüãü.

§ 3° Ngema na nü'ü yadaugüü na tomaacü naügüãü i ngema mugü
i Senado Federal rü Camara i Deputadogüaruwa' rü nü'ü nangema
i 10 i ngüneü naguüta ni'ï rü na ye'eraãcü nü'ü nacua'güü i ngema
nüira nü'ü yautchaüü i ngema nape'ewa ü'ü i mugüwa.

§ 4° Ngema na nüna naügüãü i ngema ngüneügü § 2° rü tautama-
ni'ï ngeguma i yatchaätchitanügu yaüü i ngema Congresso
Nacional rü tautama nawa' ta yaüü i ngema nagu narü inüeü
nanaügütaüü.

Art. 65. Ngeguma ngema nagu narü inüeü ta yanguutchigu i ngema
natchi'cawa rü ta togüta nü'ü nadaugü i wü'ie'pücünatatama rü nhu'matchi
nayamugü tana ya nguutchiüca' rü ta ngeguma ngema natchi'cawa' nangupe-
tü'gu rü ta ngema nayacua'ëgü marü i ngema nagu narü inüeü.

Wü'itchimaü i de'agü. Ngema ïnü tomaacü ya üätchiëü rü we'na
tatama arü ngema ngeta' inaügüãüca' rü inamugüãüca' na tae'gu.

Art. 66. Ngema natchi'ca i nagu iyagu'ëgüãũwa rü nü'ũ naunetaguü rü ta naca' nayamugü i ngema ãë'gacü i Presidente i Republicaarü na nge-maãcü ye'erawa nangegüãũca' rü aicumama yanguutchiegüãũca' urüe'na tama nananguutchiëũca'.

§ 1° Ngeguma ngema ãë'gacü i Presidente i Republicaarü nayauã'gu i ngema inü i guũma urüe'na ngeũrüũ ricatama i tama mugü nü'ũ iu'ũãcüyaĩgu urüe'na tama guane ya duũëgüca' yaĩgu rü tautama nanayau urüe'na norü ngũrüũ ricatatama nayau i nagu i 8 hora nagu'ũ nangemaãcü nawã'taãũca' i ngema Presidente i Senado Federal na tacüca' nawã'taãũ.

§ 2° Ngema nangeũrüũ rica nayauũ rü ta nagu nide'a i guũgutama i nawa i ngema de'atchimaũ i ïciso nameã naũãũca'.

§ 3° Ngema na marü nangupetüũ i uneta i 15 i nguneũ naguũ rü tama nangaũã'gu rü nü'ũ niutchaũ na Presidente i Republicaarü na tama naũtchaũãũ.

§ 4° Ngema na tama naũãũ rü ta nü'ũ nadaugü i ngutaque'ewa wü'igu i nagu'ũ i trintaarü nguneũ na ngema nayauãũ marü rü na tama ta nayauãũ nawa i ngema na nü'ũ naunetaguũ i ngema rü mu-maeũ i Deputadoguü rü Senadorgü.

§ 5° Ngeguma tautama nangemagu na tama nayauãũ rü ta nimu i ngema nagu inaĩnüëũ nanaũãũca' i ãë'gacü i Presiden-te i Republicaarü.

§ 6° Ngema na marü ngema yagu'ũ na tauacüma nü'ũ iunetaũ rü ngema na nhure inguneũ nayaĩũ nawa i nhaã § 4° rü tama nayauãũ rü nagu nanaügü i ngema nguneũgü nhu'matata nawa nangu i norü gu' na nü'ũ naunetaguũ.

§ 7° Ngeguma ngema mugü rü tama nanguutchigu nawena i ngema 48 hora naguũ i Presidente i Republicaarü rü nhaã nuã ngemaũãcüta ni'ĩ § 3° e § 5°, rü Presidente i Senadoarü me'ewa nangema naya nguutchiegüãũ ngeguma tama ngema yaĩgu rü ta Vice– Presidente

ta ni'ĩ i ngema ye'erawa nangeũ rü naũũ.

Art. 67. Ngema guũguma natchiga iĩũ ngema inügü i ngema mugü tama yautchaũũ rü ta nawa nangema na wena arü to i inü naügüũ namaã i guũma i ngema natücumü i ngeũrũũmare i natchica i ngema Congresso Nacionalwa ngemagüũ.

Art. 68. Ngema mugü na ãẽ'gacüme'ewa naüeëgüãũ rü tana näü i Presidente i Republicaarü nuna naca' nacaãcü i ngema Congresso Nacionaltucumü.

§ 1º Tautama ãẽ'gacüme'ewa nangema i ngema naũũ i woetama Congresso Nacional arü iĩũ erü no'rü ricatama ni'ĩ ngema Camara i Deputadogü rü Senado Federalgüarü ngema na naügüãũ i ngema mugü i yanguẽũ rü tautama ngeũrũũnamare nawa i nhaã:

I – nameã nanuãũ i ngema mugüarü ügüruũ rü Ministerio Público na ta'cü yaĩũ i nawa nangemagüũ i wü'itchigü i ngema ngemaũ;

II – nangetaca'ã' yaĩũ i ngema mugü i wü'ietchigüca' iĩũ rü na ta'cüwa ya ü'tchigüũ;

III – naügüãũ i guũma i taunecügu i nacümagü na nangugügüãũ i guũma i ngema naügütchaũũ.

§ 2º Na ãẽ'gacüme'ewa naüeëgüãũ rü ta nü'ũ nangema i wü'i i popera i nü'ũ iuũ i Congresso Nacionalwa ne'muũ rü nawa nü'ũ niu ta tacü yaĩũ i ngema üũ rü norü puracü iĩũ i nawa' nangemaũ.

§ 3º Ngema napane i nawa' nü'ũ yauũ rü ta nü'ũ niu na nü'ũ nadauũ i ngema inügü i Congresso Nacional rü nhaã nü'ũ niuta na nü'ũ naunetagüũ wü'icana tatama na tama na yauãũ i ngeũrũũ i tomaãcü ya nguutchiëtchaũũ.

Art. 69. Ngema mugü i no'rü nguëruũ iĩgüũ rü mumaeũ me'ewa ta ni'ĩ i naüpetüũ aicumaütchitama.

SEÇÃO IX

NAWA NŪNA NADAUGŪŪ NGEMA NANGUGŪGŪŪ RŪ NAMAÃ NACUA'GŪŪ I NGEMA DIĒRUGŪ

Art. 70. Ngema na nuna nadaugũũ rü nangugũgũãũ i ngema namaã nacua'gũũ i ngema diĕrugũ i ngema nhaã natchiane i taguũã'arũ rü i ngema natucumũgũ i namaã i cua'gũũ rü nuna i daugũũ rü ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü rü meãtama namaã nacua'gũũwa na nhuãcü rü ngeta ta na meã namaã i nacua'gũũ rü ta Congresso Nacionalme'ewa ta ni'ĩ nangemaũ rü nhu'matchi ngema nacümagũ na nhuãcüta nuna nadaugũũ i ngema inamugũãũwa rü nhu'matchi ngeta inangemaũwa i ngema natucumũ i poragũ aẽgaũ ta namaã nacua.'

Wüitchimaũ tama. Rü ta nü'ũ nü'ũ nacua'ĕgũ i ngeerüemare ya duũĕ urüe'na yiema ätucumũgüe rü guaneca'ma iĩũ rü ngema tama äĕ'gacüarũ iĩũ ngema naãgũũ rü namaã nguũgũũ rü nuna daugũũ i ngema diĕrugũ rü ngema ngemaũgũ na nhure yaĩũ i ngema guaneca'ma iĩũ i ngema União namaã i cua'ũ rü nhu'matchi naegagu na yanguĕgũãũ rü nü'ũ nauĕgũãũ nangeta nenaũũ i ngema diĕrugũ.

Art. 71. Ngema na nuna nadaugũũ rü ta name'wa nangema i Congresso Nacional rü ta nanaũgũũ wü'igu namaã i Tribunal de Contagũ i Uniãoarũ rü nawatchigüta ni'ĩ:

I – nü'ũ nadaugũ rü nanaũpanegüta i ngema na nhure i diĕru i äĕ'gacü i Presidente República arũ i 60 i nguneũ naguũgu na nayaugũãũwena;

II – meã nü'ũ nacua'gũtchaũũ na ngeta nangemaũ rü ngeta nagu'ũ i ngema diĕru i ngema name'wa nangemagũũ i namaã cua'gũũ i ngema guaneca'ma iĩgũũ i ngemaũgũ i ngema nawa puracüĕũ rü nuna i daugũũ i ngema rü nhu'matchi name'wa tangũũ ya yiema diĕrugũ i ngema namaã puracüĕũ i meãma nü'ũ naãpanegũũ i ngema Poder Publico Federal nü'ũ rüngüĕgũũ rü nhu'matchi ngema tama meã namaã icua'gũũ rü tü'ũ rü tauĕgũũ i toamatchigũ i tama meã yanguĕgũũ rü naga na tchieĕgũũ i nge-

maũgü i nhaã natchiãne i tagucüã'gü arü iĩgüũ;

III – rü nü'ũ nadaugüũta i ngema guũma i ngemaũgü na aicumaüt-chitama ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü yaĩũ i inaügüãũ i ngema naca' na ye'eraãcü nagu yaõgüãũ i ngema namaã napuracüẽ rü ngegu-marüũta i ngema natucumügü i ngema namaã puracüẽ i ngema Poder Publico nü'ũ irü ngüẽũ rü ta nhu'matchi nüũ naunetaguũ i nawa i puracügü i nagu namugüãũta rü nünaãgüãũta i ngema ngüẽ ngeguma marü nü'ũ yangugu na nawa napuracüũ rü ngema na ye'eraãcü naünagüãũ i ngema nü'ũ naütanügüãũ nawa i ngema inaũ i puracü;

IV – naügüãũ rü norütama i ngema Câmara i Deputadogüarü rü nhu'matchi Senado Federal i ngema natucumü i ngema naügüũ na nü'ũ iyadaugüũ i ngema nangugügüũ i ngema norü ngugürüũgü i ngema diërugüarü i ngema nü'ũ i daugüũ nawa i ngema namaã cua'güũ i Poder Legislativogü rü Ejecutivo rü Judiciario rü toamatchigü i ngema inciso IIwa nü'ũ yangüãchüũ;

V – nü'ũ yadaugüũ i ngema na ngeta taũũ ya yiema diëru ya ãẽ'gacüarü iĩẽ rü naca' iĩẽ i ngema União tũmamaã icua'e i ngema inangemaũwa rü tama inangemaũwa nhama nü'ũ yauũrüũ i ngema i ngema na nügümaã napuracüẽ i ngema natchiãnegü;

VI – nüna nadaugüũ na nhuãcü rü ngeta ta ngemaũ yangeerüema ya yiema diëru ya União nge'ma tü'ũ mue nawa i ngema na nhuãcü ta nügümaã napuracüẽ rü nügümaã nagu naĩnũẽ rü meã nügümaã naügüãũ i ngeũrüũ i nagu naĩnũẽ i Estado rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municipio;

VII – naãgüãũ i ngema Congresso Nacional naca' ica'ũ nawa i ngeũrüũmare ngema natchica i nawa inapuracüẽ urüe'na ngeũrüũmare i ngema namaã i cua'güũ na nüna nadaugüũ i ngema na tacügu tata gu'ũ ya yiema diëru rü tacüta tũmamaã naüẽũ;

VIII – ya nguëgüẽãũ namaã i ngema namaã cua'güũ ngegu-ma tama meã mugügu yangegüãgu i ngema na nawe'güũãcü

i mugüwa ūmatüũãcü ngema na nü'ũ naütanüẽãũ ngema gut-
chaũ inangupetüẽũ;

IX – naüpanegüãũ rü yanguẽãũ nangemaãcü i ngema namaã
cua'güũ rü ta nnaca' nadaugüũ na naaicumatama nhama mugü
nawe'ũãcü yaũlca' rü nü'ũ nadaugüũ ngema ngeta tama mu-
gügu iyaũũwa;

X – iyatcha'ãtchiẽãũta ngeguma tama na nawe'ũãcü yaũgu rü ta
nü'ũ inauẽãũ rü namaã nü'ũ yauũ na tacü yaũũ i ngema Câmara
i Deputadogüarü rü Senado federalarü nawe'ũ;

XI – nūma ta ni'ĩ i nü'ũ nauẽgüãũ i ngema tama we'guũ i nūma
nü'ũ nacua'güũãcūmare i iũ rü paatama nauẽgüãũ.

§ 1º Ngeguma nügümaã wü'igu nauẽgüãgu rü ngema na i'yatchaã-
tchiẽgüãũ rü ta nawa ni'ĩ i ngema Congresso Nacional rü naca'
tai'naca i wüpaneũwa namaã wü'igu i Poder Ejecutivo na ngema
yanguẽgüãũca' wü'igu i ngema na nawe'güũ.

§ 2º Ngeguma Congresso Nacional urüe'na Poder Ejecutivo rü ta
nagu naunetagu i 90 naguũ i nguncũ tautama yanguutchigu rü ta
Tribunal ta ni'ĩ i ngema nü'ũ nauẽũ nhama nü'iraũũ i wümatüũwa
nü'ũ yauũãcü.

§ 3º Ngema na Tribunal nawe'ũãcü tayaũũ rü ta nawa inayadau na
nü'ũ naütanüẽgüãũ i ngema norü ngetanü urüe'na ye'eraãcü ta nü'ũ
naütanüẽgüãũ na ngemaãcü aicumaũtchitama nü'ũ yanguẽgüãũ.

§ 4º Ngema Tribunal rü ta nayamu i Congresso Nacionalca' i ta-
mae'pü ya tauemacü nagutchiüũ i wü'i ya taunecũtchigüwa i nge-
ma napane na nhuãcü inaũgüãũ i ngema norü puracügu.

Art. 72. Ngema natucumü i woetama ngema ngemagüũ i ngema
art. 166 rü §1º nü'ũ iutchaũũ rü nawa ta ni'ĩ i ngema nangeta nauũ i nge-
ma tama naca'ĩũ rü wootchita ngeguma tama ngema namugüũãcü yaũgu i
ngema tama naca' naüpetüũ rü naca' inacagüta nauõtawa i ngema ãẽ'gacügu

i namaã cua'güũ i 5 i nguneũ naguũ na ngemaãcü meã namaã nü'ũ yauũca'.

§ 1º Ngeguma tama meã namaã nango'ëgüãgu urüe'na tama meã nango'gu ngema natucumü rü ta naca' inaca i Tribunal ūtawa na meã nü'ũ yauũca' i gema natchiga i 30 nguneũ naguũwa.

§ 2º Ngeguma marü Tribunal tama meã nü'ũ nacua'gu na ta'cügu ta guũ ya yiema diëru rü ngema natucumü rü ta nü'ũ niu nangema rü tauacüma nawe'atchiegaũ rü aũrima natchieũ naca i ngema diëru i guanearü meruũ iĩr rü Congresso Nacional nanaũta na nü'ũ nauẽãũ aicütama.

Art. 73. Ngema Tribunal de Contagü i Uniãoarü rü 9 i Ministrogü ni'ĩ rü Distrito Federalwa na ngemagü rü ngema norügütama ni'ĩ rü guũma i natchianearü tawa naporaã'gü yanguëgüãũca' i ngema name'wa ngemaũ i ngema art. 96 wa nü'ũ yauũãcü.

§ 1º Ngema Ministrogü i Tribunal i Conta Uniãoarügü rü ta nü'ũ nauneta natanüwa i taguarü naanecüã'gü (brasileiros) i nü'ũ nange-maũ i ngema nua naca' i nacagüũ:

I – 35 ya taunecü rü 70 ya taunecüũ rü bumaeũ ta ni'gü;

II – tama ngeta tchieegaũ rü guũwama meegaũ ta ni'ĩ;

III – nü'ũ nangemaũ nameãma nü'ũ nacua'ũ i ngema mugüwa nü'ũ i ugüũ ngeguma nagu yade'agu i na nhuãcü namaã nacua'ũ i ngema diërugüitchiga i ngema guaneca' iĩr;

IV – guame'epü ya taunecü marü nawa puracüũ i ngema naca' nua inanacagüũ nawa nhaã inciso i nape'ewa ngemaũ i mugüwa nü'ũ yauũ.

§ 2º Ngema Ministrogü i Tribunal i Conta Uniãoarügü rü nhaãcü ta ni'ĩ nü'ũ naunetagüũ:

I – 1/3 nagu i ãë'gacü i Presidente i Repúblicaarü rü ta nayau i Senado Federal rü naetüwa i tare ingema ngemagüũ

i nũna daugũũrüũ i natanũwa i ngema Ministério Público namaã i wũ'igu i Tribunal rü nü'ũ naunetagu nawa i tamae'pũ naguũ i Tribunal nawa ta i ngema marü nagu nayaeũ i aicumaũtchi naca'yaĩũ;

II – 2/3 ta tani'ĩ i Congresso Nacionalarũ.

§ 3º Ngema Ministrogü i Tribunal i Contagü i Uniãoarü rü nü'ũ nangema i ngetatama i ngüëgü rü nũna nanayaugü rü nangema i natanügü nhu'matchi i naca'gütama iĩgũũ i ngema Ministrogü i Superior Tribunal i Justiçaarü rü tanayangüëgü i na nawa nanguũ naiyatchaãtchi tanũũ rü nü'ũ nangema i ngema ngüëë i ngema mugü i nü'ũ yautchaũũ i art. 40wa.

§ 4º Ngema namaã cua'ũ na nü'ũ yadaugũũ rü ngeguma ta Ministrotchicüü rü ta nü'ũ nangema i ngema tatama i ngema nü'iraũũ rü ngema tatama i puracü na namaã nacua'ũ nawa i ngema na mugügu taũũ nama ngema juiz i Tribunal Regional Federalrũũ.

Art. 74. Ngema Poder Legislativogü rü Ejecutivo rü Judiciario rü tananaügü wũ'ĩ i nacüma na nũna nadaugũũ na ngemaãcü yaĩũca':

I – rü ta nü'ũ nacua'gütchaũ na nhuacü ta yangüëgüãũ i nge-
ma nagu naĩnueũ i ngema nawa i tare ya taunecütchigügu rü
naügüãũ i ngema nawa i puracügu i ãë'gacü rü nhu'matchi na
nhuãcü meã namaã nacua'gũũ i diëru i Uniãoarü;

II – nü'ũ nacua'gütchaũũ ta aicumaũtchi mugügu yaũ ingema
nagu naĩnueũ i nawa nangutchaũũ rü aicumaũtchitama meã yaũũ
rü nũna nadaugũũ i ngema diërugü rü nhu'matchi ngemaũgü i
ngema ngeta i ngema nanamaã nacua'ũ rü nhu'matchi na ngeta
taũũ ya yiema diëru i ngema nü'ũ nangemaũ na tü'ũ nayaugũũ;

III – naügüãũ ngema na nũna nadaugũũ i ngema na ngeta taũt-
chigũũ ya diëru rü naũpanegüãũ na ngema na mugüãcü yaũũ rü
nü'ũ nadaugũũ i Uniãoarü;

**IV – nü'ũ nangüëgüãũ na nüna nadaugũũ nangema nayanguë-
güãũ i ngema norü puracü i nawa nangemagüũ.**

§ 1º Ngema namaã cua'güũ na nüna nadaugũũ i ngema rü nge-
guma nü'ũ nacua'gügu na tama meã mugügu yaũũ rü ta Tribu-
nal i Conta Uniãoarũũ ta nü'ũ nacua'ëgü rü nawa ngema naü-
tanügüãũ aicuütchitama.

§ 2º Ngeũrũũ i duũũ rü ngema natucumü rü ngema nügü nutaque'eũ
urüe'na ngema natucumü i puracütanũũ rü namücügüta ni'ĩ rü nha-
ma mugüwa nü'ũ yaugũũãcü rü inauãũgüãũ i ngema tama mugügu
i üũ nape'ewa i Tribunal i Conta i Uniãoarü.

Art. 75. Ngema nacümagü i mugüwa nü'ũ yauũ i nü'ũ yanguëũ
nawa i ngema nhaã rü ta naca' ni'ĩ rü nagu ta nangu i ngema natucumü na
nü'ũ nadaugũũ i Tribunal i Contagü i Estadogü rü nhu'matchi Distrito Fe-
deral rü nhu'matchi ta Tribunal rü Conselhogü i Contagü i Municípiogüarü.

Wüitama i deatucumü. Ngema Constituiçãogü i estadogüarü rü ta
nü'ũ nangema nawa i Tribunal i Contagü nawa tatama rü natanüwa
nangemagü i wü'ime'epü arü tare i nüna daugüũ.

CAPÍTULO II

MUGÜ I NGUËGÜŪ ARÜ

SEÇÃO I

ÃË'GACÜ I PRESIDENTE RÜ NHU'MATCHI VICE- PRESIDENTE I REPÚBLICA ARÜ

Art. 76. Ngema mugü i nguëgüũruũ rü ta name'wa na ngema i Pre-
sidente i Republicaarü namaã naãmücüũ i Ministerio i Estadoarü.

Art. 77. Ngema na nü'ũ iunetaũ rü naca' i dauũ i ãë'gacü Presiden-

te rü Vice–Presidente i República arü rü guũgutama i nawa' na ügücü ya yü'ügu ta ni'ĩ i outubrogu i ngema no'rü ügü rü ngeguma nawü'igu'gu rü no'rü gu'ya yü'üguta ni'ĩ wenarü nangupetü ngeguma nangemagu i nawa yaguü na ngema na nangema ãẽ'gacü yaĩũ.

§ 1° Na nü'ũ i unetaũ i ãẽ'gacü i Presidente i Republicaarü rü namaã tatama wü'igu ni'ĩ ya wü'cutchiũ.

§ 2° Ngema ta nawa nü'ũ naunetagüũ i Presidente urüe'na ngema naca' dauũ rü ngema wü' i i natucumüwa' ta rü mumaeärü duũũãũ ta ni'ĩ ngema tama i ugüũ tauewama ü'ũ rü tama meũ ngema ta ni'ĩ i guũwa' ngugüũ na nü'ũ naunetagüũca'.

§ 3° Ngeguma tautama nawa' nangugu na no'rü ügügu tatama üpetüũ rü taarü we'na nangema na nü'ũ naunetagüũ i 20 i nguneĩwena nainauũũ na nhure nawa ügüũ rü ngemata nü'ũ nadaugü nangeürüũgü yaĩgüũ ngema tare i rü mumace nawa ügüũ taarü ni'ĩ i wena nügü ügüũ rü ngema ta ni'ĩ i ngema rü mumaeärü duũũãũ ta ni'ĩ i ngema ngupetüũ.

§ 4° Ngeguma naũpa nayu'gu na wena arü nawa nanguũ na nü'ũ naunetagüũ urüe'na tama nanawe'egu urüe'na tauacüma naca' nada'ugu mugüwa nü'ũ yauũãcü rü ta ngema rü mumacũ ta ni'ĩ i ngema ngupetüũ.

§ 5° Rü ngeguma ngürüãtchi nangemagu i tare na nügümaã wü'iguũ i nawa i ngema wenaarü naca' nadaugüũ rü ngema rü yamacũ ta ni'ĩ i ngema üpetüũ.

Art. 78. ãẽ'gacü i Presidente rü norü Vice–Presidente i Repúblicaarü rü natchocuta nawa'ta i wü' i i ngutaque'e i Congresso Nacional nü'ũ yauãcü na aicumaũtchitama i napoũãũ rü yanguẽãũ i ngema mugü i ye'eraũwa nü'ũ yauũ nü'ũ na dawenuãcü i ngema mugü rü nauãũ nameũ tü'ũ nangemaẽgüũ ya tagucã'ã'gü nü'ũ nangüẽũ i ngema guũma i ngema nawa' nangemaũ i nhaã tagua arü nane.

Wü' i de'atücumü. Ngeguma na ngupetü'gu 10 i nguneũ nayaücuũ i Presidente rü Vice–Presidente ngeguma ngürüãtchi

ta'cü nü'ũ ngupetügu tama yaücu'gu rü tautama ngema nange-
ma ngema natchicawa ngemaũ.

Art. 79. Presidenteũ tanaũtchi'cüü ngeguma tauacü yaücuugu rü ta
ngema Vice–Presidente ta ni'ĩ i natchicüü iücuũ.

Wü'i de'atücumü. Ngema Vice–Presidente i República ngema no'rü
to i puracü inaũũ ta ni'ĩ i ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü rü ngeguma
nuna naugügu i Presidente rü numa ta ni'ĩ natchicü ngema nangemaũ.

Art. 80. Ngeguma tauacüma i Presidente rü Vice–Presidente rü
ngeguma tama ngema nangemagu natchicawa rü naca' tanacagü i ngema
natchicawa Presidente i Camaraarü urüe'na Senado Federal arü urüe'na
Supremo Tribunal Federal arü ngema ta ni'ĩ i namaã i cua'güũ.

Art. 81. Ngeguma tauuma ngema ngemagu nawa i ngema i Presi-
dente rü Vice –Presidente arü rü ta we'naarü nü'ũ naunetagü i 90 i ngu-
neũwena naya wã'naũ arü ngema natchica.

§ 1º Ngema tauma ngema ngemaũ tare taunecüwe'na rü ta naca'
nadaugüarü na nü'ũ naunetagüũ i 30 i ngunecüwe'na i Congresso
Nacional nhama mugü nü'ũ iuũãcü.

§ 2º Ngeguma ngema ngupetü'gu ngema nü'ũ naunetagüũ rü ta-
nayanguẽẽ i ngema ngunecügu iyaũũ nape'ena.

Art. 82. Ngema na Presidentewa nangemaũ rü 04 ya taunecü naguũ
ni'ĩ rü ngema rü naügu i 05 i janeirogu nawena na marü nü'ũ naunetagüũ.

Art. 83. Ngema Presidente rü Vice–Presidente i Repúblicaarü
tauacütama Congresso Nacional ngema namugu rü tauacü ngema naũ rü
tauacütama 15 i ngunecü ngeta' nangemamare rü ta ngürüãtchi inamuutchi
nawa' i ngema nawa' nangemaũ.

SEÇÃO II

NGEMA NAÜÜTA I PRESIDENTE I REPUBLICAARÜ

Art. 84. Naca' ni'ĩ woetama i Presidente i Repúblicaarü:

I – nü'ũ naunetaũ rü i'na muutchiãũ i Ministro i Estadoarü;

II – nauãũ namaã i ngüẽẽ i Ministro i Estadoarügü na nüna na-
daugüũ i guĩma i ãẽ'gacü i Federal namaã cua'ũ;

III – naügüãũ na mugü nau'ũ ngeguma Constituiçãowa
nü'ũ yauũãcü;

IV – nauãũ rü yangüãũ rü nango'ũguãũ i ngema mugü rü
nauãũ i popera i nü'ũ iuũ na ta'cü aicumaãcüüchi inaũũ;

V – nawã'taãũ i inügü i ngewacaũ i mugü ngema tama aicuma
mugügu iũũ;

VI – nange'ma nawa i ngema wümatügüũ natchiga:

a) nauãũ nameã nanuãũ nanhuãcü inapuracüũ i ãẽ'gacü
tama nangupetüãũ i ngema inaãũ rü tauacüta nanaü rü taua-
cü nanaoẽ i ta'cü duũẽgüca' i ngemaũ;

b) nõõãũ i puracügü ngeguma i ngemaũ ngeguma na tau-
guma nawa i ngema ta'cü ngema;

VII – to i natchianegümaã wü'iwa nügü nangemaẽgüũ rü yaoõ
nagu i ngema nua ngemagüũ i wü'itchigü i natchianearü;

VIII – na üãũ nügümaã wü'igu nügümaã napuracüẽũ nawa i to i
natchianegü wü'igu namaã i Congresso Nacional;

IX – nauãũ nangeũrüũ ta ni'ĩ i to i' natchianegümaã napuracüũ
rü nhu'matchi nügümaã ricatama;

X – nauãũ nameã nauãũ na tau'uma tchieũ ngupetüũca';

XI – Congresso Nacionalmaã nü'ũ yauũ nata'cü naütchaũũ na ngemaãcü nauãũca' i mugü nü'ũ yauũ na ta'cü i ngupetüũ nhaã natchiũãne rü naca' inaca'ũ napaa yangüũca' rü inaaũũ ngeguma tama nawe'gugu;

XII – nü'ũ nangetchaũũ i ngema ta'cü i nhuguãcü tchieũ i ngupetüũ namaã ngema mugüwa yadagüũ i puracü na'wa ngemaũ;

XIII – nauãũ nameã nanuãũ i nhama natchiane arü dauruũgü nü'ũ naunetaũ nata'cü namaã cua'ũ i wü'itchigü Marinha rü Exército rü nhu'matchi Aeronáutica, i ngema ta namaã i cua'güũ rü naca' tatama iĩgüũ;

XIV – nü'ũ naunetaũ nanaũũca' nayanguutchiũca' i Senado Federal rü Ministrogü i Supremo Tribunal Federal rü nhu'matchi Tribunal Superiorgü rü Governador i Territóriogü rü Procurador–Geral i Repúblicaarü rü nhu'matchi ngema banco centralmaã cua'ũ rü toomatchigü i puracütanüũgü ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü;

XV – nü'ũ naunetaũ nagu nadawenüãcümaã i art. 73 i ngema Ministrogü i Tribunal Conta Uniãowa ngemagüũ;

XVI – nü'ũ naunetaũ i ngema ãẽ'gacügü i aicumaütchitama namaãcua'güũ ngema Constituiçãowa nü'ũ yauũãcü i ngema ta nüna dauũ i guũma i ngema ta'cü ngupetüũ i Uniãowa;

XVII – nü'ũ i ngema natucumü i Conselho da República arü nhama nhaã art. 89,VIIwa ümatüũãcü;

XVIII – naca' na namaã nacua'güũ i Conselho da República rü Conselho de Defesa Nacionalmaã cua'güũ;

XIX – naümatügüãũ ngeguma nangupetü'gu na nügü naidai'ũ rü nü'ũ nacua'ẽũ ta'cü i ngupetüũ ngeguma iyatchaã-

tchigu i ngema mugü ügüũ rü duũügüca' naca'ũ i guĩma i
nhaã natchianewa ma'ẽũ i duũügü na ngemaãcü inapo'ũgüã-
ca' i nhaã natchiane;

XX – i yatchaãtchiẽãũ ngema na nügü nadai'ũ Congresso Nacio-
nal nü'ũ iuũãcüma;

XXI – rü naãũ i ngema nawa tü'ũ nacua'ẽũ tũmaca' ya yiema
meũ üe naca' i nhaã natchiane;

XXII – naũãũ ngeguma mugüwa nü'ũ yauũãcümaã yaĩgu i nge-
ma to i natchianewa neĩũ i tchuragü na nua narü tchoũ nhaã
taguarü nanegu na pããtchitama nua nangemagüũ;

XXIII – Congresso Nacionalwa namuãũ i ngema ta'cü
tanaügü'ü gucüma i tauncügu na nhuãcü tanaügüãũ i na-
cümagü rü nangugüãũ i ngema nanawe'ẽũ nhaã Constitui-
çãowa nü'ũ yauũãcü;

XXIV – guĩma i tauncügu Congresso Nacional naãũ i 60 i ngu-
neũ naguũ nawe'na nayawã'naũ nanaügüãũ i norü puracügü i
nhure i ngüẽ naügüũ ya tauncü ya ngupetücüarü;

XXV – nangemaẽãũ rü yagu'ẽãũ i puracügü i guaneca' iĩũ nha-
ma mugüwa ümatüũãcü;

XXVI – nawüm'atüãũ i nacümagü i paatchica'tama iĩũ nhaã
mugüarü porawa neũãcümaã art. 62;

XXVII – naũãũ i ngema toomatchigü i Constituçãowa ümatüũ;

XXVIII – Congresso Nacional na naca' naca'ũ na naümatüãũ rü a
nguutchiũ ngeguma taĩma i gutchaũ ngupetügu nhama nhaã mugüwa
ümatüũãcü arts. 167-B, 167-C, 167-D, 167-E, 167-F e 167-G.

Wüitam dea'tucumü. Presidente i Repúblicaarü nanaü i ngema
nhaã nua ümatüũwa nü'ũ yauũ i ĩciso VI, XII rü XXVwa rü nawa

'naügü i Ministros de Estado, rü Procurador–Geral da República urüe'na Advogado–Geral da União na nü'ũ nadaugü na ngetaãcuna taya ngegüãũ nügümaã i ngema wü'itchigü.

SEÇÃO III

NACA' IÏŨ I PRESIDENTE I REPÚBLICAARÜ

Art. 85. Ngema tchieũgü i nawa iïũ i Presidente i Repúblicaarü ngeguma tama yangüẽãgu i ngema Constituiçãowa' ngemaũ urüe'na ngeguma tama nagu yaũgu:

I – na ngemaũ nawa i União;

II – rü naüãũ na mugü naüũ nawa' i Poder Legislativo rü Poder Judiciário rü nhu'matchi Ministério Público rü ngema guũma mugüwa ngemagüũ i wü'itchigü i Estadogüwa;

III – naüãũ nayanguẽãũ i guũma i naca' ngema nangemaũ norü puracü iïũ rü tũmaca' ya duã'tagü;

IV – nüna nadau ngema nhaã natchiãnewa ngemagüũ;

V – meã namaã nacua'ũ i guũma;

VI – naüãũ i mugü na nhuãcü ta namaã nacua'ũ;

VII – ya nguẽãũ i ngema mugü rü nhu'matchi guũma ingema mugümaã cua'güũ ügüũ.

Wüitama deagütucumü. Ngema guũma tchieũgü rü ta naetügu nangu wüi mugü rü ngema ta niĩ nüũ i uũ na nhuãcü ta ya üũ i ngema mü i pocutchiga.

Art. 86. Na aicumaãcü na Presidente i Repúblicaarü nauutchigüãũ ngema 2 e'na 3 i natucumü i Camara i Deputadogüarü rü ta marü

nagu naücu nainauãgüãũ nape'ewa i Supremo Tribunal Federal na nge-
maãcü yangüẽãũca' i no'rü pocu ngema Senado Federal naca' nü'ũ i uaũũ
rü nae'tüwa' tanangema i guũma i naca' inauãũgüãũ.

§ 1º Ta'cü ta ni'ĩ i ngema tauacütama naũũ marü:

I – ngema i'ragümareũ i tchieũ naũũwa ngeguma inauãũgüã'gu
nawa Supremo Tribunal Federal;

II – ngema na marü nüna uutchigüãũ i ngema tchieũ naũũwa i
Senado Federal.

§ 2º Ngeguma marü nangupetügu i 180 i nguneũ na marü inauãũ-
güãũ rü tama yaguegagu rü ta inanamuutchigü i Presidente tautama
nagu natchieẽcü i ngema nae'tüwa i ngemaũ i uaũtae.

§ 3º Ngema tautama nangupetüũ nawa' i ngema uaũ ngema tchieũ
naũũca' rü Presidente i Republicaarü rü tauacütama napocu.

§ 4º Ngema na no'rü puracüwa'tama inangemaũ rü ta nawa' nange-
ma i ngema tchiemareũ inapuracüũ.

SEÇÃO IV

MINISTRO I ESTADOGÜ ARÜ

Art. 87. Ngema Ministro i Estadogüarü rü nü'ũ naunetagüta i tagu-
caã'gü i 20 ya taunecüũ marü üpetügüũ rü wü'i i natucumüwa marü i puracüũ.

Wüitama dea'gütucümü. Nawa ta ni'ĩ i Ministro i Estadogüarü
naetüwa i ngema togü inaügüũ i nhaã Constituiçãowa nü'ũ yauũ i
mugüãcü iũũ:

I – rü nayanguẽgüta i ngema mugüwa i nawa na ngema na nüna
nadaugüũ na namaã nacua'güũ i ngema puracügü i nüna ina-
daugüũwa ngema ngeta nawa inangemagüũwa rü i'napoũgüãũ

i ngema napane i Presidente i Republicaarü marü nagu wüegaü;

II – naügüãüta na nhuãcü ya ngegüãü rü yangüëgüãü i ngema mugü rü ngema marü naüpanegüü na nhuãcü nayangeü;

III – Presidente i Republicaarü nawe'güãü i ngema natchiga i wü'itchigü tauncü arü na nhuãcü inapuracüü i Ministerio;

IV – guüguma naüãü i ngema aicumama naca'ngema nangemaü rü nü'ü naüëgüü i Presidente i Republicaarü.

Art. 88. Mugü ta nü'ü nanatautchaëë na naüãüca' rü ya gu'ëãüca' i Ministerogü urü'na ngema ngeta inapuracüëüwa i guanema ya duüëca' iüü.

SEÇÃO V

NGEMA NÜNA DAUGÜÜ I REPÚBLICA RÜ CONSELHO I DEFESA NACIONAL

SUBSEÇÃO I

NGEMA NÜNA DAUGÜÜ I REPÚBLICA

Art. 89. Ngema nüna daugüü i Republica rü wü'i i natchica i ãë'ga-cüme'ewa ngemaü ni'ï rü wü'igu nügümaã ngemagüü ni'ï i Presidente i Republicaarü rü nawa tanangemagü:

I – ngema Vice-Presidente Repúblicaarü;

II – ngema Presidente i Câmara i Deputadogüarü;

III – ngema Presidente i Senado Federalarü;

IV – ngema namaã cua'güü irü mumaegüüarü rü nhu'mmatchi rü noremaegüüarü nawa i Câmara i Deputadogüarü;

V – ngema namaã cua'güũ irü mumaegüüarü rü nhu'matchi rü noremaegüüarü nawa i Senado Federalarü;

VI – ngema Ministro i Justiçarü;

VII – naime'waarü wü'i naguũ i aicumaüitchima tagucüã'gü i ĩgüũ rü nü'ũ nangemaũ i 35 ya taunecü rü nawa i tare ta i ãẽ'gacü i Presidente i Repúblicaarü nü'ũ unetaũ rü tare ta i ngema nü'ũ naunetagüũ i Senado Federal rü tare tata i Câmara i Deputadogüarü nü'ũ unetagüũ rü guũtama rü tamae'pü ya taunecü ngutchigüũ ni'ĩ rü tauacütama wena nü'ũ naunetagü.

Art. 90. Name'wa tana ngema i Conselho i Repúblicaarü na nagu yade'aũ natchiga i ngema:

I – rü ta ãẽ'gacü i taguarü naanearü namaã nacua' rü ina napo'ũ i ngema tacü i irarüwa tchieũ rü nhu'matchi aũrima tchieũ nanadaugüũ;

II – ngema na naca' inaca'ũ aũrima naiyatchaãtchiũ na ngema meã wü'igu inapuracüẽ.

§ 1º Ngema Presidente i Repúblicaarü rü ta naca' i Ministro i Estado na ngutaque'e namaã nauũ i Conselho rü ngema nawatatama yaĩgu i ngema Ministerio.

§ 2º Ngema mu rüta meã nanaü na nhuacü ta napuracüũ i ngema Conselho i Repúblicaarü.

SUBSEÇÃO II

DO CONSELHO DE DEFESA NACIONAL

Art. 91. Ngema Conselho de Defesa Nacional niĩ namaã cua'ũ nanũũ na ucuẽũ i tagucüã' i ãẽgacü nawa i ngema soberania i tagucüã' i naanearü nhu-matchi nawa i democracia arü po'ũtchiga, rü nawa na ngemagü i:

I – ngema Vice-presidente i tagucüa' i naanearü;

II – ngema Presidente i Câmara i Deputadugüarü;

III – ngema Presidente i Senado Federal arü;

IV – ngema Ministro i Justiça arü;

V – ngema Ministro i Estado da Defesa arü;

VI – Ministro i Relações Exteriores arü;

VII – Ministro i Planejamento arü;

VIII – Ngema Comandantegü i Marinha arü, rü Exército rü nhu-
matchi Aeronaltchica arü.

§ 1º Rü namaã na cua' i Conselho de Defesa nacional:

I – nanaãũorü i norü ãnũ nawa i guerratchiga nhumatchi ya
guẽũ i ngema guerratchiga, i Mugü i Guũma i Mugüetiwa
ngemaũ nüũ i uũãcü;

II – nanaãũ i norü ãnũ nawa i decreto i estado i defesawa, rü
estado de sítiowa nhumatchi intervenção federalwa;

III – nanaũũ i mugügü na ngemaãcü nüũ na mngemagüũca' i po-
ragü nawa i naanegü i toamatchigü i natchianegü arü ngaicamawa
ngemagüũ na ngemaãcü nüna nadaugüũ i tagucüa' i naanearü po'ũ;

IV – naca' nangeũ rü naca' na daugüũ i ãnügü i nüũ rü ngüẽgüũ
i tagucüa' i naane nawa na norü naaneũ inapo'ũgüũ rü tautatama
i naane naetüwa naüpetüũ rü nhumatchi na ngemaãcü wüi nat-
chiane i guaneca' iũũ ya nguutchiũ.

§ 2º Rü mugüta nüũ niu na nhuacüta ya üũ i Conselho de
Defesa Nacional.

CAPÍTULO III

PODER JUDICIÁRIOGÜARÜ

SEÇÃO I

DISPOSIÇÕES GERAIS

Art. 92. Poder Judiciário me'ewa nangemagü i nhaagü:

I – ngema Supremo Tribunal i Federalarü;

I-A – ngema Conselho Nacional i Justiçaarü;

II – ngema Superior Tribunal i Justiçaarü;

II-A – ngema Tribunal Superior puracüarü;

III – ngema Tribunalgü Regionalgü Federalgü nhu'matchi Juí-
zgü Federalgü;

IV – ngema Tribunais nhu'matchi Juízgü ipuracügüarü;

V – ngema Tribunais nhu'matchi Juízes Eleitorais;

VI – ngema Tribunais nhu'matchi Juízes Militares;

VII – ngema Tribunais nhu'matchi Juízes i Estados rü Distrito
Federal nhu'matchi Territórios.

§ 1º Ngema Supremo Tribunal Federal rü Conselho Nacional i Jus-
tiça arü rü Tribunais Superiores arü rü nü'ũ nangema i nawa inapu-
racüeũ i Capital Federalwa.

§ 2º Ngema Supremo Tribunal Federal rü Tribunais Superiores rü
nü'ũ nangema i natchica i guĩma i taguarü naanewa.

Art. 93. Ngema mugü i norü nguëruũ rü Supremo Tribunal Federalwa nenaũ nanaũãũca' i wü'i i na nhuãcü tayaĩũ i ngema Magistratura rü nagu yaũãcü i ngema nacümagü:

I – nawa yaücuũ na nawa nangema i ngema puracü rü nayauãũ i nawa naügüũ rü juiz tchi'cüü rü nawa i wü'i i ügü i guane-ca'maiĩũ nawa nanhurewa marü napuracüũ rü namaã wü'igu i mü i Advogadogü i Brasilari;

II – ngema nanaünagüũ i ngema nawa yaücuũ i ngema puracü rü ta ngema norü taunecügu rü na meã napuracüũgu ta niũ nawe'e yanguëãcü i ngema nhaã nacümagü:

a) nawe'e na aicumatama yanguëãũ na nawa nanguũ i t-mae'pücüna nanguũ urüe'na wü'ime'epü i nawa ngemaũ rü nameãma i napuracüũ;

b) ngema nanaünagüũ i ngema norü puracü na meãma nge-ma nangemaũca' rü ta tare ya taunecü nanguũ ta ni'ĩ i ngema norü puracü na ngemaãcü nawa yaücuũ na nawa nanguũ na juiz yaĩũ rü ngema norü marü wü'ime'epü namarü nagu na yaũ ngeguma na tauguma i ngema naca' inaca'ũ i nguëũ rü ta nanayau i ngema natchica;

c) nangema ta nanawa naüpetüũ i wü'i nawa nü'ũ naügüũ na aicumama nü'ũ nacua'ũ i ngema nagu yaũũ rü naca' nadauũ rü na meũ i guũwama rü inangemaũ rü ye'erawa nügü nagatchigüũ;

d) na ngema namarü ngema nangemaũ mucüma ya taunecü-ca'ngema tribunal rü tautama juiz ü nayau ngegumata tautama nawa naügügu i 2/3 nanguũ i ngema nawa ngegüũ nawa na nhuacü yaĩũ rü nü'ũ nangema na nügü i napoũũ na wena taarü nü'ũ naunetagüũ nhu'matata ngemaãcü ngema nange-ma ngeta nü'ũ inaunetagüũwa;

e) tautama naünagü i ngema norü puracüwa i ngema juiz i tautama nü'ũ yauãcümaã rü tautama nawe'atchiëgu i nge-

ma name'wa ngemagüü i nagu naunetañgu rü tauacüta-
ma nanataeguëë i cartorioca' ngeguma tautama marü na
we'ätchiëäcü yañgu;

III – ngema nü'ñ nangemañ na nagu naücuñ i tribunalgü i nge-
ma norü tarewa ngemagüñ rü ta naü ngeguma na marü mucüma
ya tauncü ngema nangemañ rü nhu'matchi ngema na meã na
puracüñca' rü ngema na nawa nanguñca' rü ngema wü'icana ta-
tama nagu naücu;

IV – ngema na nawa nanguñ i ngema ngu'gü i naca'tama iññ na
nawa nügü nameëñ rü ngema nanaünagüñ i ngema na marü nge-
ma puracüwa inangemañ rü ta marü nagu naücu na marü tagu-
tatama inaüññ na ngemaäcü nawa nangemañ rü nü'ñ nacua'güñ
nawa i ngema nguepatañ i woetama ngemawa puracüëñarü;

V – ngema ngüëë i Ministrogü i Tribunal Superiorgüarü rü ta 95 por-
cento ta ni'ñ i ngema naca'tama iññ gucüma ya tauemacügu naca' i
ngema Ministrogü i Supremo Tribunal Federalarü rü ngemaäcü nge-
ma ninuutchi i ngema ngüëë ngema nawa i estadogü rü federalwa
ngema nagu yaññ nangeta nangemañ rü tauacütama nayatorañ rü
guñtama na wü'igumare tauacü narü tamae rü narü iramae rü taua-
cütama nangupetüütchi i ngema ngüëë i ngema Ministrogü Tribunal
Superiorgüarü rü nagu yañäcü rü ngeguma tama ngemaäcü yañgu rü
nhama artgüwa. 37, XI, e 39, § 4º; äcüta ni'ñ iyaññ;

VI – ngema na marü tama napuracüñ nawa i ngema na mu-
gümañ nacua'ñ rü ngema ngüëë i ngema name'wa ngemagüñarü
rü ta nagu niñ i art. 40wa nagu yade'añ;

VII – ngema juiz ütchima rü ngema nge'ma inapuracüñwa tanama'ñ
ngeguma tribunal nawe'egu ngegumarica ta tama ngema nama'ñ;

VIII – ngema nayañgatchiñ rü nawa ta ni'ñ inangemañ rü ngegu-
ma guanema nawe'egu rü nawa ta ni'ñ i ngema Conselho Nacio-
nal i Justiçaarü na nü'ñ naunetagüñ rü nhu'matchi nangemagu
inanügü inapö'ññ;

VIII–A – ngema naca' inacagüũ nayamugatchigüãũ i ngema inapuracüũwa rü ngema nagu niũ ta ingema mugüwa nü'ũ yauũ i “a”, “b”, “c” e “e” i inciso II i caput i nhaã artigo rü nhu'matchi art. 94 i nhaã Constituiçõowa ngemaũãcũta ni'ĩ;

VIII–B – ngema na toamamaã nügüthchicawa naũũ i ngema inapuracüũwa rü nagu ta niũ rü ngeguma ta ngemagutatama yaũ i ngema mugüwa rü nhu'matchi namaã i ngema juiz i ngema norü tarewa ngemagüũ nawa i toamatchigü tribunalgü nawa i ngema mugü i estadoarü rü federalarü urüe'na ngema norü puracü rü ta nawe'e nayanguẽãũ i ngema “a”, “b”, “c” e “e” i inciso II i caput i nhaã artigo rü nhu'matchi art. 94wa i Constituiçõowa wümatüũ;

IX – ngema guũma i nainauãũgüãũ i ngema namaã puracüẽũ i Poder Judiciário rü ta guanepe'ewa ni'ĩ rü ngema ta ni'ĩ i ngema nagu iũ na nawa nangugüũ rü ngema nao'ẽgüãũ na ngemaãcü i ngema mugü rü iyairaãtchiẽãũ ngeguma na nawe'egu i ngema norü advogadogü urüe'na na nüna nadaugüũ i ngema na tauema na nü'ũ cua'ũca' rü tama duũũgüũ na tchieẽũca' i ngema natchiga;

X – ngema na nü'ũ yaugüũ i ngema nüna daugüũ i tribunalgü rü nawe'e nangemaguũma i duũũgü nawe'ũãcü ta nayaiũ rü ta guanetama nawe'eũãcü tana yaũ rü nhu'matchi guũma i ngema natucumü nawe'ũãcü ta ni'ĩ;

XI – ngema tribunalgü i 20 naguũarü ye'era uaũtaewa ina ngemagüũwa rü ta ngema nanaügü i wü' i i namaã cua'güũ ngemaruũ tatama iũ naca'tama iũ rü 11 naguũ urüe'na 20 naguũ i natucumüwa ngemaũ na ngemaãcü yangüẽgüãũ i ngema norü puracüthchigü i namaã i cua'güũ rü nawe'e nanangemaũ i natchica naca' i ngema marü nagu yaeũ rü nhu'matchi ngema marü nü'ũ naunetagüũ nawa i ngema tribunal;

XII – ngema puracügü rü inayatchaãtchi rü tauacütama guũtama narü ngüẽ pa'aãtchi i ngema juizogü nawa i ngema tri-

bunalgü i ngema norü tarewa ngemagüñ rü inapuracüamañ
ngeguma guñma i nguneñgu rü na ngemañta i juiz i ngema
ngemañ guñgutama;

XIII – ngema norü mu i ngema juizgü i wü'itchigü i natchicawa
rü ta ngema duã'taarü mugu ta ni'ï yaüitchigüñ;

XIV – ngema puracütanüñgü nanayaugüta i wü'i natucumü na-
naügüãca' na nuna nadaugüñ aicumaüchitama i ngema norü pu-
racü rü namañ nü'ñ yaugüãcuma;

XV – ngema puracügü rü ta ninuutchi rü pa'atama ni'ï nawa i
guñma i ngema puracügü i nawa nangemagüñ.

Art. 94. 1/5 i natchicagü i Tribunal Regionalgü Federalgü rü nhu'ma-
tchi Tribunal i Estadogü rü nhu'matchi Distrito Federal rü Territóriogüarü
rü ta natanüwa nangema i Ministério Público i ngema marü gumeepü ya
tauncü ngema puracüñ rü nhu'matchi advogado i nü'ñ nangemañ i ngema
cua' i mugüarü rü tama ngeta tchiegañ rü gumeepü ya tauncü marü nawa
ngemañ natanüwa ta nü'ñ naunetägüñ i wü'ime'epü arü wü'i ye'era nü'ñ
nangemañ na nü'ü nacua'ñ.

Wü'itama i de'atücumü. Nanayauãñ na nü'ñ naunetägüñ ngema tri-
bunal rü nanaüta i wü'i i naegagü rü Poder Executivoca' ta nayamugü
naetü i 20 i nguneñ naguñ rü ngematanüwa rü nü'ñ nauneta i wü'i.

Art. 95. Ngema juizgü rü nü'ñ nangema i ngüçëgü:

I – tagutama nayagu' rü ta nape'ewa na nawena i tare i tauncü
na nawa nangemañ ngeguma tautama i muutchigüãgu nhaãgü
i nguneñgügu rü ngema juiz nawe'e na ngema nangemañ rü
nhu'matchi nü'ñ i'nadaunüñ rü nü'ñ yautchigagüñ;

II – na tauacütama inamuutchigüãñ rü ngeguma duññgü
nawe'egurica nhama art. 93, VIII mugüwa nü'ñ yauñãcüta ni'ï;

III – ngema na tauacütama inañëgüãñ i ngema norü ngüçë rü

ngeguma artigüwa. 37, X e XI, 39, § 4º, 150, II, 153, III, e 153,
§ 2º, I.ngo'üãcüta ni'ï.

Wü'itama i de'atücumü. Ngema juizgüwa rü tauacütama ni'ï:

I – naüãü ngeguma wootchi nawa nangemagu rü toama i pura-
cügü rü ngeguma nangueçtaegu ricatama;

II – na yauãü ngeürüümare i gutchaügü ätanüü urüe'na nawa
nangemaü i ngema na nhuãcü ya ngegüãü;

III – nagu naücüü i ngema na nawa nangemaü i ngema nhuãcü
na namaã nacua'ü i ngema natucumü i ngema na nagu yade'aü i
ngema namaã cua'güü;

IV – na yauãü rü ngeürüümare i gutchaügü rü ngüëëgü urüe'na
nü'ü nangüëëü yema ngeerüemare ya duüë rü ngema duüügüma
puracüëü äë'gacüaru rü tama äë'gacüaru rü tama i ngema mu-
güwa tama meü;

V – inapoüãü ngema ngeta iyaügatchiüwa naüpa na tamae'pü ya
taunecü na nü'ü yaguü nainamuutichigüãü.

Art. 96. Norüricatatama ni'ï:

I – ngema tribunalgü:

a) nü'ü naunetaü na ngeta ta napuracüü rü naüãüna nhuã-
cü ta napuracüü ngema inangemaüwa rü nü'ü nacua'tchaüü
i ngema nacümagü nanhuãcü taya ngegüãü i nawa naüãüta
na nü'ü nacua'ü na nhuãcü yaü inangupetüü ngema inange-
maüwa i ngema puracügü;

b) meã naüãü i ngema norü puracüitchica rü ngema puracüee-
ta rü ngema juizgü i name'wa ngemagüü nüna nadauãcümaã
i nge puracügü nameëãcüma i guüma;

c) naũãũta ngema Constituiçãõ nü'ũ yauũ ngema na nhuacü yaũ i ngema juizgüarü puracü i ngema inangemaũwa;

d) naweaũta i naũtchaũũi ngewacaũũi i puracüitchigü;

e) nagu naĩnũũ i ngema nanaũãũ na nügü naügüũ i na tacüwa marü ta puracüũ rü yangüẽãũ i ngema art. 169 rü ngema wü'itama i de'atucumü i ngema na nawe'eũ na nuna nadaugüũ i ngema mugümaã cua'güũ rü tama ta i ngema nü'ũ cuunetaũ i mugüwa ngo'ũ;

f) naãũ nanangü'ũ paãtchi iyatchaãtchiũ rü toamatchigü na yamuutchiãũ i ngema namaã napuracüũ i ngema nü'ũ rü ngüẽũ i ngema name'wa ngemagüũ;

II – naca' i Supremo Tribunal Federal rü naca' i Tribunal Superiorgü rü naca' i Tribunal i Justiçaarügü nanaũ ta naca' i Poder Legislativo ngema i art. 169 wa nü'ũ yauũ:

a) yaügatchiãũ i ngema na nhure yaũ i ngema natucumü i tribunalgü i nhatüwa ügüũ;

b) naũãũta rü nao'ẽãũta i ngema natchica i puracügüarü rü na nhuregu naãtanũũ i ngema norü puracü i ngema nguẽẽruũ i puracütanũũgü rü nhu'matchi ngema juizgü i nawa ngemagüũ rü naũãũta i ngema norü ngüẽẽgü i ngema natucumüarü rü ngegumarüũta i ngema tribunal i nhatüwaama ngemagüũarü ngema ngeta inangemaũwa;

c) na üũ rü na õẽ ãũ ngema Tribunais Inferiores;

d) ngema natoacü naügüãũ i ngema na nhuacü inapuracüẽũ rü ya yaueãũ i ngema judiciariogü;

III – naca'gü i Tribunal i Justiçagüarü juizgü i estadogüarü rü nhu'matchi Distrito Federal rü Territoriogüarüũ inauãũũ rü ngegumarüũta i ngema ngema Ministério Público puracüẽũ ngema

iramareũ i gutchaũgü rü tchieũgü i naũgüũwa rü ngema Justiça
Eleitoralarü iĩũ rü tauacütama ni'ĩ.

Wü'itama i de'atücumü. Nawagü i ngema Tribunal Justiçaarügü i
ngema 170 naguũ i desembargadorgü i nawa i ngemagüũ na ngema
nü'ũ naunetagüũ nangema na namaã nacua'güũ ngema nhaãwa nü'ũ
yautchaũũ “a” i inciso I i caput i nhaã artigowa rü ta nanaũgü na-
tanüwa i ngema natucumü i tribunalwa rü ngema rü mumaeũ i nawa
naũgüũ rü tare ya taunecü naguũta ngema nangema rü wena taarü
niücu ngeguma nangupetü'gu.

Art. 97. Mumaẽũiarü unetaãũ ricatatama ni'ĩ i ngema natucumü
naca' i ngema natucumü ngeicata ni'ĩ i ngema tribunalgü nü'ũ iuũ na tama
aicuma mugügu yaũũ i ngema nacüma i nauũ i Poder Público.

Art. 98. Ngema União rü nawa i Distrito Federal rü nawa i Territó-
riogü nawa i Estadogü nanaũgüta:

I – ngema iramareũ i gutchaũgümaã cua'güũ rü ta ngema-
gü nawa i ngema juizgü meãma natchirugu i cu'cutchigüũ rü
ngema atchirugüũ tama aicuma nü'ũ cua'güũ rü nü'ũ cua' güũ
na nhuãcü ya ngegüãũ rü ya ngegüãũ i ngema uaũtaegü rü y
anguẽgüãũ i ngema iragüũ i tchieũgü ngema bugüũ ügüũ nawa
i ngema nü'ũ yaugüũ rü nawa nü'ũ nacua'güũ ngema ugüwa
nagu naĩnüẽũãcü rü ta namewa nanaüẽegü na ngemaãcü juizgü i
ye'erawa ngemagüũ namaã cua'güũca';

II – ngema nhaã rü nuna nadau i ngema na tama nhuacümare
inama'ẽũca' rü nü'ũ naãtanü rü ta ngema duũũgü i nü'ũ nau-
netagüũta niĩgü rü ta ãgümücü naguũ i taunecü ta ni'ĩ i ngema
nangemagüũ rü nhama mugüwa nü'ũ yauũãcü rü nanaũgü i tü'ũ
yangiẽũ rü nü'ũ yadaugüũ rü naümatügüãũ naũpa na ngema nan-
gegüãũ rü aicuma ta ngemaãcü yaĩ rü na mewaama nangeetchi-
güãũ rü tama nü'ũ nangema i na ngeta yaĩũ i ngema norü puracü
ngema toamatchigü i mugüwa ümatüũ.

§ 1º Ngema mugü i taguarü naanewa nemuũ ta nü'ũ nanauẽẽ inge-

ma natchica i namaã i nacua'güũwa i naca'tama iĩũ nawa i ngema
Justiça Federal.

§ 2º Ngema na nü'ũ naãtanügüũ rü naca' niĩgü woetatama i ngema
natanü i ngema puracü i ngema nüna daugüũ i ngema namaã cua'güũ.

Art. 99. Naca' i Poder Judiciário nü'ũ nangema na nüma tatama
nüna nadaugüũ i ngema diêrugu.

§ 1º Ngema tribunalgü rü nanaügüta i ngema nagu naĩnueũ na nhure
i diêru na nawe'egüũ nawa na i ngema naca'tama iĩũ namaã wü'igu
i ngema toamatchigü poragü nawa i ngema mugü i nacüma na nhuã-
cü tayaĩũ i ngema nanangugüãũ.

§ 2º Ngema nangema namugüãũ i ngema nagu naĩnueũ rü toamat-
chigü i tribunalgüarü narü inüe i ngema naca' iĩgüũ:

I – nawa i ngema União rü naca' i Presidentegü i Supremo Tri-
bunal Federal nawa i Tribunal Superiorgü ta ni'ĩ i ngema na yau-
güũ ta marü yaĩ naca' i tribunalgü;

II – nawa i ngema Estadogü rü nhu'matchi Distrito Federal rü
Territoriogü rü naca' i Presidentegü i Tribunal i Justiçagüarü rü
na ya nguutchiêçgü naca' i ngema tribunalgü.

§ 3º Ngeguma ngema namaã cua'güũ ngema nü'ũ yautchaũũ § 2º
wa ngeguma ta tautama ngema namugüãgu na tacü naũtchaũũ rü
nhure ya diêru na tümawe'egüũ nagu i ngema nagu naunetagüũ i
mugüwa nü'ũ yauũ rü Poder Executivo rü ngema na nhureta yaĩe-
gaũ i wü'i i taunecüthigügu rü ngema marü i ngemaũgu tanayaũêç
nhama nua § 1º i nhaã artigowa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ.

§ 4º Ngeguma ngema nagu naĩnueũ i diêru i ngema nhaã artigowa
nü'ũ yauũ rü tautama ngemaãcü yaĩgu ngema na nawe'eũãcü rü
ta § 1º rü ngema Poder Executivo ta nanaũ ngema numa nü'ũ na-
cua'güũãcü na ngemaãcü meã yaũũca' i ngema nhure ta yaĩũ i nge-
ma diêru inangugüũ wü'itchigü taunecügu.

§ 5° Ngeguma inaügüãgu i ngema nangeta taüü ya diëru rü tauacütama nanaütanügü urüe'na nanangupetüëgü i ngema mugüwa nü'ü yaugüü natchiga nangeta taüü ya yiema diëru rü ngeguma nü'ü näüëgüãgu rü nawa i ngema nayawãnagü i norü nguëruü naca'tama iüü.

Art. 100. Ngema nanaütanügüãü nawa i ngema Fazenda Públicagü Federal rü Estadogü rü Distrital rü Municipalgü nawa nangema näügüãü i ngema natanügü rü nagu ta nayangegü i ngema nguneügü nanawe'güãü i ngema nanaütanügüãü rü natchu'u na ngema näügüü na duüëgüãü näuta-näügüãü nangema yaücutchigüãü naca' i ngematama.

§ 1° Rü ngema ngetanügü i naca' iügüü i tümaarü puracü, rü aposentadoria, rü pensã, rü ngema nanayaugüãü i diëru i tüarü notüca'mare urüena ngeguma tchieü tüü üpetügu, rü ngeguma mugü nüü niugu na aicumaütchiyaüü rü nanawae na tümaca' nanataeguëü i guüma, rü tamaëtcha nawa niucu i ngema § 2° nüü i uü.

§ 2° Rü ngema ngetanügü, tümaca' ya nanatügü i tüü ngemagüe i 60 i tauncü urüena yeera rü dave äücümaü tüü ngemaë rüta tüü nanaütanügü i paama i ngema mugü nüü i uüëpü' rü ngema tama na ütanügüü rüetchata meätchigü tüü na ägü i § 3° nüü i uüäcü.

§ 3° Rüetcha ngema ngetanügü i'ragüü ina ngetanügüü i fazendo públicagü rüetcha tama nawa nitcho'cu, norü mugü nüü ya uüäcü.

§ 4° Rü ngema § 3° nagu i de'aü, rü ngema tagücüa' arü yauyetchigü rüta namaã na cüa'gü na nanaütanügüü ngema ngema ngetanügü, rünanawae na tama nüü narü i'ramaëü i mugü nüü i uü.

§ 5° Rü äëgacü i tagücüa' i naanearü rüta nanawae nanaücutchiü nawa i ngema norü ngetanügü nanaütanüüca' ngema guüma nawa nangeüü i 1° de fevereirogu.

§ 6° Rü ngema namaã cua'ü i ngetanügü i tagücüa' i naanearü rüta poder Judiciário niü, rü ngeguma i äëgacü tama nanaütanügu i ngema ngetanügü rüta Tribunal de Contas tüü na yau i ya yiema diëru tüü na ngetanüe.

§ 7º Rũ ngeguma ngema Presidente i Tribunal de Contas arũ tama pa'a nanaũtanügu i ngema ngetanü urüena notücaũmare tüũ na yau-gu ya dieru i ngetanüe rüta manangaũ i mugüpe'ewa rü naetü Con-selho Nacional de Justiça pe'ewata manangaũ.

§ 8º Rũ na tchu'u na wüi ngetanü i ãũũ i iraũgu naya yauyegüũ naca' nanawa nanameçgüũ urüena nawa yaücuũca' i ngema § 3º nüũ iuũ.

§ 9º Rũ ngeguma ya duũê' tanangetanügu i ãêgacü i tagucüa'ãũ rü nhumatchi tagucüa' iãgacüta nanangetanügu, rü ngema ãêgacü nge-tanüũma tatama nanaũtanügu i ngema tümaarü ngetanü.

§ 10. Rũ naũpa nangema tüũ na ngetanügüũ i ngema tümaarü nge-tanümaãtama nanaũtanügüũ, rü Tribunal rüta nüũ nünacüa'êê i nge-ma tüũ nangetanüũ rü 30 i nguneũta inanguçêgü nanaweãtchiũca' nangemaãcü nawayaücuũca' i § 9º nüũ iuũ.

§ 11. Rũ yiema tagucüa' i naane tüũ nangetanüe, rü yiema rü tüũ namê na ngema ngemamaãtama tanaũtanüũ i tümaarü ngetanügü, urüena naca'tataeũ i ngemaũ namaã i ngema dieru, notürü nanawae na mugü nayangeũ na ngemaãcü:

I – nüũ nanaũtanügüũ i ngema nangetanügüũ ngema i tagucüa' i naanearü yaue arü administração autárquica;

II – naca' na taeũ i imóveis públicos i ngema tagcüa' i naanearü yauearü i ngemaũ;

III – nanaũtanüũ ngema tagucüa' i naanearü yaueãũtama nge-ma nangetanüũ;

IV – naca'nataeũ i wüitchipe'e i ngemaũ nanawa ya ücuũca' par-ticipação societária urüena;

V – rü naca' nataeũ nangemaãcü ngematataniũca' i norü ütänü rü nawa ya ücuũ i ngemaũ i tagucüa' arü iũũ partilha de petróleo.

§ 12. Rü mugü i ngewacaüü nüü i uüãcü, ngeguma marü narü we'ät-chigo i ngema norü ngetanüchiga i tagucüa' i naane rüta nanaütanü i ngema tauncügü i na ngetanüü i güma nüwanaü.

§ 13. Rü ngema tagucüa' nüü nangetanüü rü namē namaã na taeü nge-ma ngetanü ngeerüe i duüē'namare, rü tama naca'nawa na i tagucüa' nüü na cua'ü, tama nawa niücuetcha i ngema § 2° rü 3° warüümatüü.

§ 14. Rü ngema na toguemeēwa nangeü i ngema ngetanü rüta aicu-maütchi nauü ngeguma tribunal i ngema tagucüa' i naanearü yauey arü meēwa nangeguricatatama i § 9° nüü iuüãcü.

§ 15. Rü nahaã artigo rü nüü niu na i ngema ngewacaüü i mugü i norütama rüta nüü niu na nhuacü naütanügüãü i ngetanügü i ngema Estadogü, rü Distrito Federal rü nhumatchi Municípiogüarü.

§ 16. Rü União rüta norüniyaïêê i ngema ngetanügü i Estado, rü Distrito Federal rü nhumatchi Municípiogüarü i mugü nüü iuüãcü.

§ 17. Rü União, Estados, distrito federal rü nhumatchi Municípiogü rünanawae na i gucü ya tawemagü nüü na daugüü i norü dierugüwa nhure tiüü ya diero i marü ngema ngetanügüarü ütanüwa üê.

§ 18. Rüta ngema guüma i norü receita líquida nangugügü na nge-maãcü nanaütanügüü i ngema § 17, nüü i iuü, rüta guüma arü receita nangugügü, rü patrimoniais, industriais, agropecuária, contribuição de servidores rü nhumatchi togüamatchigüarü i naega oriundos i § 1° i art. 20 i Constituição Federal nüü i uü, rü nangugügüãü i ngema marü üpetüü i 11 ya tawemücü rü nhumatchi ya wi'peewa neüüta:

I – rü uniãowa, ngema norü parcelagü rüta estado, rü Distrito Federal, rü nhumatchi Municípiogüna nanaãgü i Mugü i Guüma i Mugüetüwa Ngemaü nüü iuüãcü;

II – rü Estadogüwa, ngema parcelagü rü Municípiogüna nanaã-gü i Constituição nüü iuüãcü;

III – rü Uniãowa, ngema Estados, Distrito Federal e nos Municípiosgüwa, nanawae ngema servidores nanaãgüü i norü contribuição nangemaãcü nangemaü i dieru nanaügüãü i ngüêêgü i duüê'güca'iüü, i § 9º i art. 201 nüü iuüãcü.

§ 19. Rü ngeguma i ngema norü ngetanü nüü naüpetütchigu i 12 i tawemücüwa, rü nhumatchi nüü naüpetügu i ngema mugü nüü iuü i 5 taunecüwa, rüta nanawae tomaãcü naütanüü rü nüü ya uü na marü tauarürüwa nanaütanüü, rü ngeguma rü marü tama nawa niücu i ngema VI rü VII i art. 52 arü i Constituição nüü iuü, rüetcha tama nawa niücu i ngema IV i art. 167 i Constituição arü.

§ 19-A. Rü União rü nawa namê nanaüü empréstimo i instituição financeira estatais federalwa naca'ricatama ngeguma aüütchiü nangenanügu i ngema § 19 nüü iuü, norürü mugü i nacaricatama iüü nüü iuüãcütanü nanaüü.

§ 20. Rü ngeguma i ngema ngetanü nüü narü taamaêgu i 15 por cento i ngema § 5º nhaã artigo arü nüü iuü, rüta ngema norü wüi tchipe'e rüta naütanü i nhumatata i taunecü arü gu'gu, nacü nge-maiüü rüta nanaütanügü nhumatata 5 i taunecüwa, rü ngeguma Juiz pe'wa nangegu rüta namê inai'raätchiü nhumatata i 40 por centowa ngeguma tanayaugu.

§ 21. Rü nanmeêwa nangemagü i União, nhumatchi togüamatchigü i norü yauyegü, ngema nüügü nangetanügüümamtama nanaütanügüü ngema norü ngetanügü, ngeguma guüma nayan-geguricatatamaniü, naca' ngema ngetanügü i marü üpetügüü urüena ingemagüütama:

I – rü ngema contrato naca' i ngema norü ngetanü ngeguma i ngema ente federativo tüü nayaugu ya dieru nüma inanangentanüãcü i nagu i de'aü i caput nhaã artigo arü;

II – nawa i ngema contrato ingemaü i norü ngiruü i toama i ente federativo;

III – nawa ngema nanayauyetchigüũ i ngema tributo nhumatchi ngema duũcê'gü ãũ; rü

IV – nawa ngema obrigação nagagu natama yangueũ i prestação de contas urüena desvio de recurso.

§ 22. Rü ngemaniĩ inai'raãtchiçẽũ i nagu i de'aũ i § 21 i nha artigo arü:

I – nawa i ngema norü ngetanügü, rüta nanaütanügü i ngema nüiraũgüũ;

II – rü nawa ngema ngetanügü i wi'peewaãma neũ rüta inainai'raãtchiçẽ i guũma i wüiguacü.

§ 23. Rü ngema nangetanügüũ arü ütãnũ i Estadogü, rü Distrito Federal rü nhumatchi Municipal naca' i norü administrações diretas rü Indiretas, nangema i norü toyepe'e i §§ 24, 25, 26, rü nhutchi 28 nhaã artigo nüũ iuãcũ, i:

I – ngeguma i tagucüa'arü yauye tama nüũ nangemagu i ngetanü i marü üpetüũ, urüena ngema marü üpetügüũ 15 por cento niĩgu i ngema norü diero, rü nanawae tüũ na daugüũ i 1 por cento i norü diero nanaütanüũca';

II – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü nüũ na üpetügu i 15 por cento urüena 25 por cento i ngema norü dieru rüna nawaeta tüũ nadaugüũ i 1,5 por cento i norü dieru;

III – rü ngeguma i norü ngetanügü i marü tchopetüũ nüũ naüpetügu i 25 por cento urüena 35 por cento i norü dieru rü nanawae na tüũ na daugüũ i 2 por cento i norü dieru;

IV – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüũ nüũ naüpetügu i 35 por cento urüena 45 por cento rüta tüũ na daugü i 2,5 por cento i norü dieru;

V – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüũ nüũ

naüpetügu i 45 por cento urüena 55 por cento rüta tüü na daugü
i 3 por cento i norü dieru;

VI – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüü nüñ
naüpetügu i 55 por cento urüena 65 por cento rüta tüü na daugü
i 3,5 por cento i norü dieru;

VII – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüü nüñ
naüpetügu i 65 por cento urüena 75 por cento rüta tüü na daugü
i 4 por cento i norü dieru;

VIII – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüü
nüñ naüpetügu i 75 por cento urüena 85 por cento rüta tüü na
daugü i 4,5 por cento i norü dieru;

IX – rü ngeguma i ngema norü ngetanügü i marü tchopetüü nüñ
naüpetügu i 85 por cento rüta tüü na daugü i 5 por cento i norü dieru.

§ 24. Ngema inciso I rü nhumata IX i § 23 i nhaa artigo arü nagu i
de'añ rüta niñnagütchigü i (cinco décimowa) i ngema ngetanügü i
10 taunecüwatchigü ngeguma nangemagu i müma ngetanügü.

§ 25. Guñma i nacümagü nayaguẽñca' i ngetanügü i Estadogü, rü
Distrito Federal rü nhumatchi Minicípiogü ügüñ rüta nanawae nawa
ya ücuẽñ i Plano anual.

§ 26. Rü ngema norü ütanütchiga i ngetanügü i nagu i de'añ i §§ 11
rü 21 i nhaa artigo arü, rü tamaetcha nawa nitchocu i ngema § 23 i
nhaa artigo arü nagu i de'añ.

§ 27. Rü ngeguma i ngema diero i naca' nanaütanüñ i ngetanügü i
Estadogüarü, rü Distrito Federal rü nhumatchi Municípiogüarü rü
§ 23 i nhaa artigo arü nagu i de'añ, tama tüyamugügu i nguneñ
we'guñgu urüena i'raetchigümare rüta:

I – rü ngema § 23 nagu de'añ i nhaa artigo arü, rüta nayagu'gü;

II – rü ngema Presidente i Tribunal de Justiça i ngemaarü rüta tüü nayau ya yiema diero nangemaäcü nanaütanüüca' i ngetanü-gü i nawa nangugu i Municipiogüarü, rü estaduais arü rü nhumatchi Distrital arü;

III – rü ngeguma ngema Governador i Estado arü, rü Distrito Federal arü rü nhumatchi Prefeito-gü i municípiogü arü, ãüriacüma nanangetanügü rüta mugü pe'ewa manangaü-gü;

IV – rü Estado, Distrito federal nhumatchi Municípiogü rüta tama tüü na yangü ya dieru i tagucüa' arü, nhumatata nanaütanü-gü norü ngetanü.

§ 28. Rü ngema Estadogü, rü Distrito Federal rünhumatchi Municípiogü nüü nangema i pora nanaütanügüü i ngetanügü i nüürütamaëü i mugü nüü iuü rü § 23 nüü i uñãcü i nhaa artigowa rüumatüü.

§ 29. Ngeguma Estadu, Distrito Federal urüena Municípiogü nanangetanügu i tüüëãü, tauatama nanaütanügügu nagagu i ngema §§ 20 rü 23 nüü i uñ, notürü tama tüna prejuízo naãacü i §§ 9º rü 21 nüü iuü, rü namë nanamaã tanawe'ätchiëëü nangemaäcü paatama tüü nanaütanügüü.

§ 30. Ngeguma ya diero tüü nangetanügüe marü tüü naägügu rü marü Poder Judiciário meëwa tüü na mugügu rü ngema ngetanü rünayagu'.

SEÇÃO II

SUPREMO TRIBUNAL FEDERAL ARÜ

Art. 101. Ngema Supremo Tribunal Federal rü 11gü ni'igü i Ministrogü nü'ü naunetaü natanüwa i duüügü i 35 ya taunecüarü ye'era nü'ü ngemagüü rü 70 ya taunecüü rü bumaegüü i ngema aicumama mugüü cua'güü rü i me'egagü'ü tama aüätchiegagüü.

Wüitama deagütucumü. Ngema Ministrogü i Supremo Tribunal Federalgü rü ta nü'ũ naunetagü i Presidente i Republicaarü nawena nangupetüũ narü mumacü nü'ũ unetaũ i Senado Federalgü.

Art. 102. Name'wa nangema i Supremo Tribunal Federal i ngema guĩma na Constituição na nadauũ rü nü'ũ nangemaũ:

I – Yadaçgüãũ na i' nauãũgüãũ aicumaacüüchima:

- a) ngema tama aicuma mugügu i üũ rü to inacümagu i ngemaũ i nawa' i ngema mugü i ye'erawa ngemaũ rü estadowa ngemaũ ngema tama meã mugü i ye'eraũgu yangegüũ towaama uutchimareũ;
- b) ngema tchieũ nacüüũ i naca' cupocuũ rü tama meã yangüçgüãũ i Presidente i Republica rü Vice-Presidente i Republicaarü ngema natucumü i Congresso Nacional rü ngema no'rü Ministrogü rü Procurador Geralgü i Republicaarü iĩgüũ;
- c) ngema tchieũ nacüüũ i naca' cupocuũ rü tama meã yangüçgüãũ rü Ministro i Estadogüwa tanangema Comandantegü i Marinha rü Ejército rü nhu'matchi Aeronáutica rü ta nawa' nangema i art. 52, Iwa nü'ũ yauũãcũ ta ni'ĩ rü ngema natucumü i Tribunalgü Superiorgü rü Tribunal i Conta i Uniãooarü rü ngema namaã cua'güũ i ngema ngemagüũtama woe ta ni'ĩ i namaã cua'güũ;
- d) ngema habeas corpus rü na'me'wa tacungema namea nawa cungemaũca' i ngema guĩma i cuũ i poũũ rü cuna dauũ rü habeas data rü meãtama nü'ũ nacua'tchaũ na ta'cüca' rü nangeta' cungemaũ rü ta'cü icuüũ ngema naca' gü i ãẽ'gacügü i metcha i Câmara i Deputadogü rü Senado Federal rü Tribunal i Contagü i Uniãooarü rü Procurador-Geral i Repúblicaarü rü nhu'matchi nhemata Suprema Tribunal Federalarüwa';
- e) ngema tama meã cuyangeũ rü cugü icupo'ũũ nape'ewa i

Estado i to i natchianegüwa (União rü Estado rü Distrito Federal rü e'na Território) i mugügu quiũãcũma;

- f) ngeta nenaũũ ngema na tama aicuma nügũmaã napuracũeũ i União rü Estadogü rü Distrito Federal urüe'na ngema toomatchigü rü ngemagüta namaã puracũeũ;
- g) ngema to natchiane naca' ica'ũ na inagãũtchigüãũ;
- h) revogado
- i) we'na arü nü'ũ nadaugũũ na marü tama ye'erawa nangegüãũ i ngema naca' inauãũtaegũũ;
- j) na nügüna nawa nadauũ na nüma rü wü' i i ãc'gacü yaĩũ i nü'ũ meãma nü'ũ cua' yaĩũ;
- k) nangema na nguẽgüãũ i ngema pocu i ngema tama aicumaĩtchi iĩũ rü ta name'gu nanügü na ngema na ye'erawa na ngeaũca';
- l) ngema naguũma i natucumü i ngema namaã cua'gũũ ngema nawa nangema na no'rü arü ngaũ arü ye'era i natucumü na tama ngema nangemaẽgüãũ na'wa i ngema na nawe'egũũ na yanguutchiũ i ngema ina meẽgütchaũũ;
- m) ngema nanügũmaã nautagagũũ i nügütucumüwa i ngeũrũũ i nangemagũũwa rü Superior Tribunal rü Justiça me'ewa ta nangema namaã inacua'ũ;
- n) na naca' i naca'ũ na nangemaũ i tũmae'tüwa i de'aũta rü tama aicuma mugügu i ũũ ni'ĩ;
- o) ngeguma ngeta' nangetanü'gu rü ngeguma ta ngema nacũma rü ta Presidente i Republicaca' ta ya ĩgu rü Congresso Nacional rü Camara i Deputadogüarü rü Senado Federal rü ngema guũme'ewa ta naüpetü rü Tribunal

de Conta i União arũ i Tribunal Superioriogũ urũe'na
nawata i Supremo Tribunal Federal;

- p) ngema na Conselho Nacional de Justiça maã ya ãgu urũe'na
Conselho Nacionalmaã urũe'na Ministerio Publicomaã;

II – nangaũũ ngema nawa i'cu uãũũ:

- a) ngeguma habeas corpus urũe'na habeas data rũ ngetanũ-
ca' ya ãgu rũ guũma wũ'iwa tatama ni'ĩ i nameõgũãũ nawa
i tribunal superior rũ ta inanapo'ũ nawa i ngema ngetanũgũ;
- b) tchieũ natchianemaã cuũ'gu;

III – inauãũũ nawa i nacũmagũ ngema no'rũ gu'wa nanange- gũãũ i ngema uãũtaetchiga:

- a) ngeguma tama meã mugüwa nü'ũ yauũãcü yangegu;
- b) na tama cunayauũ i ngema mugüwa nü'ũ yauũ rũ
tama cuyaõũ;
- c) i'cuna uãũ mugügu cuyangeãcüma meãma ngema üma-
tũũgu cuyaũê'ẽgu;
- d) ngema na nagu cuyangeũ i mugü i meama nü'ũ cucua'ãcü.

§ 1º Na i'cuca'ũ na ta'cüca' tama meã mugüwa ümatũũgu yange-
gũãũ rũ ta Constituiãõũ nadaugũ ta mugü nü'ũ iuũãcü.

§ 2º Na ngema na aicumaũtchi yangüõgũãũ nama Supremo Tribunal
nawe'eũãcü tautama towa'ama nadaũtchiũ rũ ta namaã nawũ'iguũ
i ngema toomagũ nagu iĩũ i mugü i togü ngema namaã puracüẽũ rũ
nũgüwa'tatama nangemagũũ ingema no'rũ natchiga rũ aicumatama
nawe'guũ nama i guũma.

§ 3º Ngema guũtama nanhagũãũ rũ nawe'i naweãũ i ngema mugüwa

nü'ũ yautchigãũãcü na ngemaã+cü ngema Tribunal mea nayauãũ rü
tama nayauãũ ngeguma 2 rü e'na 3 i natucumü tama nawe'egu.

Art. 103. Nü'ũ niugüta na tama aicuma nawe'güũ rü tama mugügu
ya üũ nawa' ingema nango'ëgüãũ na tama nawe'guũ:

I – ngema ãë'gacü i Presidente da República;

II – ngema ãë'gacügü i mugüwa puracüeũ Senado Federalwa;

III – ngema ãë'gacügü i puracügü i ngegüũ mugüwa ümatüũãcü
Câmara i Deputadogüarü;

IV – ngema ãë'gacügü i puracügü i ngegüũ i Assembleia Legis-
lativa rüe'na Câmara Legislativa i Distrito Federalarü;

V – ngema ãë'gacü i Estado rü Distrito Federal;

VI – ngema Procurador–Geral i Repúblicaarü;

VII – ngema Conselho Federal i mugü i pöũgüruügü i tagu-
cã'ãgüarü;

VIII – ngema naegagu i duũũgü i Congresso Nacionalwa;

IX – natucumügü i nügü nutaque'eũ (poragü i puracünanüuca'
rü e'na nhema natucumügü i i nha tagucã'ãarüca').

§ 1º Ngema Procurador–Geral i Repúblicaarü rü nawe'ina aicuma-
meãma nü'ũ rü inüũ ngema nauũwa i tama aicuma mugügu i üũ
ngema na pora'ãũ i Supremo Tribunal Federal.

§ 2º Nanaueguãũ na tama mugügu yaũũ rü cuãũ na tama meã
nango'ũca' rü nawe'ina meatama nango'ëãũ rü nü'ũ icua'ũca' nan-
geĩrũtchigü yaĩũ i ngema wü'itichigü namaã cua'tchigüũ i 30 i
nguneũ naguũwa.

§ 3º Ngeguma Supremo Tribunal Federal nü'ũ dau'gu na tama mugügu yangegüãũ nawa' i ngema no'rü inügü rü ta Advogado–Geral i Uniãomaã nü'ũ niu nangemaãcü nangaũãũca' i ngema tama mea nango'ẽũ.

Art. 103–A. Ngema Supremo Tribunal Federal nanaüta i wü'i i wü'matüũ nawa' nü'ũ yacua'ãtchiũca' namaã wü'igu i ngema 2 rü e'na 3 naguũ i ngema natucumüwa ngemagüũ nawe'na na nagu ya de'agüũ rü ta na ngemaãcü namaã na muaneãũ i guũma ngema namaã cua'güũtanüwa nawa federal rü Estado rü municipiogü nangemaãcü mea nameëgüãũca' urüe'na ngema ya cua'ëgüãũ nhama mugüwa ümatüũãcü.

§ 1º Ngema natchiga i ngema naümatüũ rü tü'ũ nü'ũ nacua'ëtchaũũ rü ta mea nü'ũ niuutchi nangemaãcü tama tchieũ i ñnüma nü'ũ i dauca' na yicama rü tama meã nü'ũ icua'cũraũca' rü toöcü ye'crawa nanguũ.

§ 2º Tautama nagu nanatchieë ingema mugüwa nü'ũ yauũ i ngema ta'cü i ngema nü'ũ yautchaũũ i ngema mugüwa rü na tama meã mugügu yaüëgüãũ rü ngematatama mugüwa' ngema'ũãcü yaũũ.

§ 3º Ngema namaã cua'güũ rü ngeguma tama na yaugüã'gu i ngema natchiga urüe'na tama aicuma meã nagu yangegu i ngema natchiga rü ta ngema nanaoë i guũma i ngema natchiga naügüũ rü tooma i nacümaãcü ta arü ya ngegüãũ nhama ngema nü'ũ yauũãcü aiicuaütchima mugüwa ngemaũãcü.

Art. 103–B. Ngema Conselho Nacional i Justiçaarü rü ta nü'ũ nangema i 15 naguũ i no'rü mu rü tare i taunecü ta ni'ĩ ngema nangemagüũ urüe'na wena arü wü'i ya taunecü tanangemagü:

I – ngema Presidente i Supremo Tribunal Federal arü;

II – wü'i Ministro i Superior Tribunal i Justiça i nhema nüma-gütama nü naunetagüü;

III – wü'i Ministro i Tribunal Superior i puracügüarü nhema

nümagütama nü naunetagüü;

IV – wü'i desembargador i Tribunal i Justiçaarü i Supremo Tribunal Federal nü unetaü;

V – wü'i juiz estadual i Supremo Tribunal Federal nü unetaü;

VI – wü'i juiz i Tribunal Regional Federalarü i Superior Tribunal i Justiçaarü nü unetaü;

VII – wü'i juiz federal i Superior Tribunal i Justiçaarü nü unetaü;

VIII – wü'i juiz i Tribunal Regional i puracügüarü i Tribunal Superior i puracügüarü nüü unetaü;

IX – wü'i juiz i puracü arü i Tribunal Superior i puracügüarü nü unetaü;

X – wü'i i Ministério Público i Uniãowa' tanüü, Procurador–General i Repúblicaarü nü unetaü;

XI – wü'i Ministério Público estadual, Procurador–Geral i República nü unetaü nae'tüwa' nhema nae'gagü i instituição i estadual arü nüü unaetagü'ü;

XII – tare i pöuruüügü (advogados) i Conselho Federal i nhema mugü i pögüruügüarü i tagucã'ägüarü nüü unetagü'ü;

XIII – tare duüügü i nü'ü nangemañ i cua'gü i mugüwa i (Câmara i Deputadogüarü rü to naca' i Senado Federal).

§ 1° Ngema norü namañ cua'ü rü ta Presidente i Supremo Tribunal Federalarü ngeguma na tau'gu na no'rü Vice–Presidente do Supremo Tribunal Federal.

§ 2° Ngema togü i ngema natucumü rü ta Presidente da República

tani'ĩ i ngema nü'ũ unetaũ.

§ 3º Ngeguma tama yangugu na nü'ũ naunetaũ i nhaã mugüwa nü'ũ
yaugu rü ta Supremo Tribunal Federal ta ni'ĩ i ngema nü'ũ unetaũ.

§ 4º Name'wa tanangema na nüna nadaugüũ nanhuãcü nüna inadaugüũ
i ngema natucumü i mugümaã cua'güũ nangemacü meatama yaũũca':

I – naca' ngema na ngemagüũ rü nü'ũ yaugüũ na ta'cü ta üeũ i
ngema i na ngemagüũwa nüna nadauũ naca' na nügümaãtama
nacua'güũ rü ya nguẽgüãũ i ngema;

II – nüna nadaugüũ rü meã namaã nacua'güũ i ngema nhaã art
37wa ümatüũãcü rü we'na arü tama nügü iyadaugütanütchi-
güũ na ngemaãcü naügüãũca' na nhuguãcü tayaĩũ nanaügüã
i ngema nagu naĩnüeũ rü yangugüẽãũ i ngema mugü naca'
nangema nangemagüũ;

III – na yaugüãũ rü nü'ũ nacua'güũ ngema natucumüwa i ngema
na nügümaã nautagagüũ naca' i ngema we'wa nangegütchaũũ
ngema duũgütucumü rü nügü nawa nadaugüũ na ngemaãcü
tautama ngeta nanangeetchigümareãũca';

IV – ngema nangemaũ i Ministerio Publicowa neũũ ngürüãtchi
ta'cü tchiamareũ ngupetü'gu urüe'na nügü namaã inarü tamare-
gu ngema nawa nangemaũ;

V – wena nü'ũ nadauũ i ngema wü'matüũ nawa na ngo'ẽgüãũca'
rü mea nagu ya ngegüãũca' i ngema natucumü nawa na wü'i
taunecü i nguũ;

VI – naügüãũ i 6 ya tawemacüguãũ i natchiga na ta'cü ina-
güũ rü guũma i natchicagüwa tomaãcüüra i ngema mugümaã
cua'güũ ügüãcü;

VII – naügüãũ i ngema napane i wü'i ya taunecütchigügu nü'ũ ya ugüãcüma na ta'cü ta naügüũ i ye'amaüratchigü namaã i poder Judiciario i nhama i natchianearü na nhuãcü yaĩũ i no'rü puracü na ngemaãcü wü'iwa na naãũca' i ngema de'agü i Presidente i Supremo Tribunal Federalarü na ngemaãcü ya mugüãũca' i Congresso Nacionalwa na ngemaãcü ya wã'nagüãũ i ngutaque'e.

§ 5º Ngema Ministro Superior Tribunal i Justiçaarü rü na naüta na Ministro Corredor yaĩũ naetüwa i norü puracü iĩũ nawa i nge-
ma naga naĩũ i napane i Nguetanüũ i mugüarü rü nhãgü ni'ĩgü:

I – na yaugüãũ i na nü'ũ yaugüũ uaũtaegü yiema te'e nawe'e nawa i ngema mugüca' ngeũ rü nangemaãcü tü'ũ nangüëgüũ nawa i ngema mugütchiga;

II – naügüãũ nayanguutchiëgüãũ na nüna nadaugüũ na guũma narü we'ãtchiëgüũ;

III – ngema nawa' nü'ũ i cua'güũ na nü'ũ naunetägüũ i ngema mugüca' ngeũ nayangegüãca' i ngema norü ngüëëgü nawa' i ngema mugü na daugüũ nawa' ta i ngema Estadogü rü Distrito Federal rü Territorigü.

§ 6º Nama'ã wü'igu Conselho na naü'güta i napane naca' i Procurador Geral i Republica arü rü nhu'matchi ngema namaã cua'güũ i Conselho Federal rü nhu'matchi nhema mugü i pöuruügü (advogado) i tagucã'ãgüwa ngemagüũ.

§ 7º Ngema União rü ngemata Distrito Federal rü hhu'matchi territorigü nanaügüta i nawa tü'ũ naĩnüëũ i mugüarü na naca' i ca'ũca' na yaugüãũca' rü toomatchigü i ta'cü i nawe'eũ nawa i ngema Poder Judiciario urüe'na ngema tama mea naügüũ i norü puracügü rü nangemaũ i namaã cua'güũ i Conselho Nacional i Justiçaarü.

SEÇÃO III

NATCHICA I NGETA MUGÜMAÃ ARÜ AIEPEWA NGEMAŪ I NAMAÃ CUA'Ū NA NÜNA NA DAUGÜŪ I NGEMA NÜMA AMAÃ INACUA'GÜŪWA

Art. 104. Ngema natchica i ngeta mugümaã arü aiepewa ngemaũ i namaã cua'ũ na nüna na daugüũ i ngema nüma namaã inacua'güũwa rü nü'ũ nangema i 33 naguũ i ãẽ'gacügü naguũ ni'ĩ (Ministros).

Wü'itama i de'atücumü. Ngema ãẽ'gacügü i Natchica i ngeta mugümaã arü aiepewa ngemaũ i namaã cua'ũ na nüna na daugüũ i ngema nüma namaã inacua'güũwa rü ãẽ'gacü i tagücüã'arü ta ni'ĩ i ngema nü'ũ unetaũ (Presidente da República) natanüwa i ngema tagücüã'gü 35 rü 70 ya taunecü nü'ũ ngemagüũ rü nü'ũ nangema i ngema na nü'ũ meãma nacua'güũ i ngema mugüwa nü'ũ ya utchaũũ rü tama nü'ũ nangemaũ natchiga i tchiemareũ rü nawena na marü ngema ãẽ'gacü i Senador Federalwa nangupetüũ i ngema naega:

I – wü'iwa rü no'rü tamae'pü i ãẽ'gacügü i mugü i taguarü naane arü maã cua'güũ i ngema naügüũ rü cuũ pocugüũ rü toamatchigü i nhaã natchianeme'ewa ngemaũ wü'iwa rü no'rü tamae'pü i natücumü i mugümaã cua'güũ rü nawa nü'ũ naunetagüũ nawa i tamae'pü tücumü i nümatama naügüũ i natchica i ngeta natchiga inide'agü na nhuãcü tayaĩũ i ngema gutchaũ;

II – wü'iwa rü no'rü tamae'pü i wü'iguũ natanüwa i ngema advogadogü rü natücumügüwa ta i i ngema Ministério Público Federal rü Estadual rü Distrito Federal rü nhumatchi Território-güarü nügümaã rü ücutanüũ nhama nhaã art. 94wa nü'ũ yauũãcü nü'ũ naunetagüũ.

Art. 105. Rü name'wa nangemagü i natchica i ngeta mugümaã arü aiepewa ngemaũ i namaã cua'ũ na nüna na daugüũ i ngema nüma namaã inacua'güũwa:

I – naügüãũ naiuaũgüãũ aicümaüchitama i ngupetüũãcü:

a) ngema iramareũ i tchieũ rü Governadorgü i Estadogüarü rü nhu'matchi Distrito Federal arü rü ta namaã na cua'gü i ngema ãẽ'gacügü mugümaã cua'güũ i desembargadorgü rü nhu'matchi Tribunalgü i Justiça i Estadogüarü rü nhu'matchi Distrito Federal rü Tribunal Regionalgü Eleitoragü rü nhu'matchi i Puracügüarü rü ngema natucumü i Conselho Tribunalgü i namaã cua'güũ i ngema na nhure i ngüẽẽ (diẽ-ru) na Municipiogüwa nguũ rü ngema Ministério Público i Uniãooarü ta ni'ĩ nawümatügüũ rü yangüẽgüũ napeewa i ngema ãẽ'gacügü i mugümaã cua'güũ;

b) ngema nanamugüãũ na nuna nadaugüũruũ na nü'ũ nacua'ũca' na tacü namaã i Ministro i Estado rü Comandantegü i Marinha rü Exército rü Aeronáutica urüe'na nümagütama i Tribunalwa ngemagüũ;

c) ngeguma ãẽ'gacü urüe'na nge'erüemare tiĩgu ya yiema duũẽ rü tüna nadaugü na tüma nü'ũ tacua'ũwa taũũ rü tana tüna nadaugüũ i ngema ãẽ'gacügü i mugümaã cua'güũ ngema ngeta itangemaũwa i ngema Ministro i Estado urüe'na Comandante i Marinhaarü rü Exército rü Aeronáutica rü tautama nawa ni'ĩ i ngema Justiça Eleitoral rü ngemata nangemamare;

d) ngema na tama meã nügümaã nawe'ãtchiẽgüãũ nügüwa i ngeũrüũ i tribunalgü rü tautama nawa ni'ĩ i ngema nhaã art. 102 rü I rü nügümaã ta wü'igu nanawe'ãtchiẽgü ngema guũraũũ i tribunalgü;

e) ngema nawenaarü nü'ũ nadaugüũ i ngema inaügüũ i ngema na nü'ũ nangemaũ na nü'ũ naãtanüũ i ngema inauaũgüũ;

f) na nügümaã ngema nautagagüetchamareũ na nügüna nawa nadaugüũ na ngeũrüũ nü'ũ rü cua'maeũ rü nü'ũ ya yauãtchiũ na tacü tchigagu iyade'aũ;

g) ngema na nügüna naugüaũ na te'eta namaã i cua'ũ na tanameẽũ i ngema ãẽ'gacügü i mugümaã cua'güũtanüwa i ta-

guarü naane rü Estado nünadauũ urüe'na Distrito Federal rü ngeũrũũ i nawa nangupetũũ i nhaã taguarü naanewa;

h) ngema na marü nügüwa nangemaũ rü nü'ũ naãpaneũ rü nacümata i ngema nagu yaũũ rü nunaãũ rü ngema ãẽ'gacügüarü mugüwa neũũ yaĩgu nawa i Supremo Tribunal Federal rü nhu'matchi ngema natucumügü i Justiça Militar rü Justiça Eleitoral rü Justiça do Trabalho rü ta Justiça Federal;

i) Na nanaümatü'ũ i ngema ore i to' natchiũanearü rü nhumatchi na namuũ na nayangueũ i ngema popera i ngema cagüarü;

j) ngema na tama meã nügümaã yaĩgüũ rü tama nügümaã nawü'iguũ i ngema natucumügü rü nhu'matchi ngema nhaãmaã icua'güũ natchiga i ngema ngemaũgü i puracügü rü nawa i dagüũ i ngema ngüẽgü nawa neũũ nhama na nhaã artigogü. 156–A rü 195, V wa nü'ũ yauũãcü;

II – Ngema na marü namaã nacua'ũ i ngema mugü na nhuãcüta yangegüãũ:

a) ngeguma ãẽ'gacü urüe'na ngeerüemare tiĩgu ya yiema duũẽ rü tũna nadaugü nawa i norü gu' i mugü i Tribunalgü i Estadoarü rü Distrito Federal rü Territóriogü rü nhgeguma marü tama nagu yaõgüãgu i ngema nagu i natchiga;

b) ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü na nü'ũ ya yauãtchiũ na ngema na wü'i i natucumü tatama nü'ũ iu'ũ na nhuãcü ta yaĩũ nawa i Tribunal Regionalgü Federalgü rü ta tribunagü i Estadogü rü ta Distrito Federal rü Territóriogü ngeguma tama nü'ũ nayaugüãgu;

c) ngema na ngeta nenaũũ rü ngeta nangupetũũ rü marü naũũ nawa i ngema togümare i natchiane urüe'na ngeguma tomare i natchianecüwawa ma'ẽũ urüe'na tomare i municipiüwa urüe'na ya yiema duũẽ rü ngema taãtchiũgüũ i ngema natchianegu;

III – ngema na marü namaã nacua'ũ i ngema norütama iĩũ i ngema marü i we'guũ nawa i ngema i wü'itama nacüma i nagu yaguũ i ngema Tribunal Regionalgü Federalgü urüe'na i tribunalgü i Estadogü i Distrito Federal i Territóriogü rü ngegumamarü namaã nacua'gu ngema ngupetüũ:

a) ngema tama namaã nawü'iguũ i mugü i federal arü iĩgüũ rü rü tama nü'ũ nayaugüãũ nangemaãcü nü'ũ yauũ;

b) ngema na marü namaã nacua'ũ i ngema marü i ngema na nhuãcü namaã inacua'güũ i ngema ãẽ'gacügüarü mugü nawa nhuãcü nawümatüũ i ngema mugü i federal iĩũ;

c) nangema tama mugü federalwa nemuũãcü nü'ũ yaugüũ rü ya toamatchigüraũũ nawa i ngema wü'itchigü i tribunal.

§ 1º Ngemaãcüta ni'ĩ inaũũ namaã i wü'igu i Superior Tribunal i Justiçaarü: Ngemaãcüta ni'ĩ inaũũ namaã i wü'igu i Superior Tribunal i Justiçaarü:

I – ngema nawa na ngueũ rü nawa nü'ũ nacua'güũ i ngema nacüma rü nügü nawa name'ẽgüũ i Magistradogü rü nü'ũ nacua'ãcü na nawa nangemũ i to i norü puracü rü meã we'guũgu yaũũ i ngu'gü aicumaũtchitama iĩũrü nagu natchocuũ rü ye'eraãcü ya daẽgüãũca' i ngema naca' inangueũ;

II – Conselho i Justiça Federalwa rü nanaũ nangemaãcü nagu yaũũ nagu i ngema mugü na nü'ũ iyadaugüãũũ i ngema inaügüũ na ngeta nenaũũ i ngema ngüẽẽ i Justiça Federalca' ngema norü wü'i rü norü tare na nhuãcüta nügümaã napuracüẽũ na nüma namaã nacua'güũãcü na nangemaãcü nügümaã name'ẽgüãũ rü nügümaã nangemagüũ.

§ 2º Marü inguutchiũãcü naca' nayadau rü nanawe' rü nü'ũ nangemaũca' i ngema mugü i federalwa nü'ũ yauũãcü yaĩũca' ngematama ĩnü nü'ũ nangemaũca' marü nügümaã nü'ũ yaugüũãcüta yaĩũ nhamatama mugüwa ūmatüũãcü yaĩũ rü nügüũ yaõgüãũ ngegumamarü

rica tatama ni'ĩ i wü'iguũ i ãngu tatama naĩ nawa i ngema 2/3 i ngema nge'ma ngemagũũ ngema taaicumaãcü yanguutchiġgũũ.

§ 3º Nü'ũ nangema ta i me'ũ i ngema nhaã wa § 2º nü'ũ yauũãcü nawa i ngema nhaã namatüwa nü'ũ yauũãcü:

I – nawa i uũtae inaũ'ũ;

II – nawa inauũġgũũ ngeguma tama meã namaã yaũgu;

III – nawa nhama norũãcü yaĩũruũ rü na ngupetügu i 500 (quinhento) i i'raü i no'rü natanü;

IV – nawa na tauacütama wenaarü naca' taegu i ngema nawa nangemaũ;

V – nagu nawa curü ãnũmareũ rü tangemaũ na nhuraũũ tama cunawe'ũãcüma nape'ena i ngema i Superior Tribunal de Justiça;

VI – to i nagu curü inũmareũ nhama mugüwa nü'ũ yauũãcüma.

SEÇÃO IV

NATCHICAGÜ I NGETA MUGÜMAÃ I NACUAEÜWA I JUIZ I FEDERALGÜ

Art. 106. Nhaã ni'ġgü i ngema natücumü i Justiça Federal:

I – nhaãgü ni'ĩ i Tribunais Regional Federalgü;

II – nhaãgü n'ĩ i Juíz Federalgü.

Art. 107. Nhaãgü ni'ĩ i Tribunais Regional Federalgü rü 7 gü ni'ĩ i norü mu rü ngewacaũgũũ ngeguma ngemaãcü yaĩgu rü wü'itchigü i natchicawa neũũ rü nhu'matchi Presidente i Repúblicaarü nü'ũ unetaũ

ni'ĩrũ nü'ũ nangemaũ i 30 arũ ye'era rü nhu'matchi 70 ũ rü buamaeürãũ
rü ngemacü ni'ĩ:

I – wü'i arũ wü'ime'pü (1/5) natanüwa i ngema advogadogü i
marü gume'pü nawa i puracüeũ rü ministério publico federalwa
ngemagüũ rü gume'pü taunecü nü'ũ i nguũ na nawa napuracüeũ;

II – ngema toamagü i juizgü marü wüimepü' i taunecü puracüeũ
rüta na ñagügü nawa i norü puracügü nagagu na meã na puracüeũ.

§ 1º Ngema mugücümawa rü nanayau na toinatchicawa na mu-
güãũ ingema juizgü rü Tribunal Regionalgü Federalgü na ngeta ya-
cua'arüporaãgüũ.

§ 2º Ngema Tribunal Regionalgü Federagü ngema nanaügü natü-
cumü i namaã nacua'güũruũ naügüãũca' i puracügü rü toamatchigü
i puracü ngema ngeta inacua'güũwa rü iyauyegüũwa i ngema naa-
netchigü i namaã nacua'güũ nhama wü'i i ngüẽruũ yaĩũca' i guane-
ca' rü nhu'matchi yiema ngema ätchiũgüeca.

§ 3º Ngema Tribunal Regionalgü Federalgürü ta nügü ninuutchi na
ngemaãcü naügüãũca' rü namaã cua'güũca' i wü'i i natchi'ca i nawa
ta nü'ũ iyayauãtchigüũ na ngemaãcü ta tü'ũ nangemaũca' nangema
ta nguũ nawa i ngema guũma i tacü i mugü nawe'eũacü.

Art. 108. Ngema Tribunal Regionalgü Federalgü rü namaã i cua'güũ:

I – ngema nagu cumaã naunetaũ aicumaũtchiãcü:

a) ngema juiz federalgü ngema natchicamaã cua'güũ nhu'mat-
chi i Justiça Militar rü ta Justiça do Trabalho rü nawatama neũũ
rü i ngema natucumü i Ministério Público i Uniãoarü rü tautama
tü'ũ nangema i ngematama i pora nawa i Justiça Eleitoral;

b) nema nawena nü'ũ yadaugüũ i ngema gutchinüũ i tchieũ
rü ngemaãcütama nawa tü'ũ nayauama rü nü'ũ naãtanüama
nümagü i juiz federalgü i ngema natchicawa ngemagüũ;

c) ngema mugüwa nü'ü yauüãcü na nü'ü ya yauãtchiü rü nawa tanangemaü na nü'ü nacua'ü na nhuãcü nü'ü nacua'ü na ta'cüca' yaïü nangema na ngemaü rü ta'cü rü tchieü yaïü i ngema naca' inauüügüaüca' i ngema norütama i ñü i Tribunal urüe'na juiz federal;

d) ngeguma ãë'gacü urüe'na ngeerüemare tiïgu ya yiema duüë rü tüna nadaugü rü ngeguma ngema ãë'gacü rü ngeguma juiz federal yaïgu;

e) ngema na tama meã nügümaã yaïgüü rü tama nügümaã nawü'iguü rü nügümaãtama yaïgügu i juiz federalgü nügüwa ngemagüü i Tribunal;

II – ngema na marü namaã nacua'ü i ngema mugü na marü yanguutchiü na nhuãcüta yaïü nawa i ngema juizgü i estadoarü i nawa i ngemagüü i ngema marü namaã i cua' i federal i ngema natchicamaã i cua'ü.

Art. 109. Nü'ügü i nhaãgü i juiz federalgü rü nümagü ta ni'ï inau-güãü nacüü inauüügüü:

I – ngema união rü nhu'matchi nawa nangemagüü i ngemaü i duüëgüca' i'ü i rü na nawe'egügu icatatama na norüütchitatama yaïü rü tautama ni'ï i ngema nhaãgü ni'ï i ngema nagu rü tchieü ya ñü nagagu na tchieü cuü ngupetüü rü ngemata nawa nange-maü i nhaãgüwa Justiça Eleitoral rü Justiça do Trabalho;

II – nawa nangemagüü namaã i ngema to i natchianegü rü natü-cümü i to i natchianegüarü rü município urüe'na yiema duüëgü i to i natchianewa ma'ëë;

III – nawa nangemagüü ngema nawa naügüü ngema nügümaã wü'iwa nangegüü rü nügümaã wü'iwa namaã napuracüëü mu-güwa nü'ü yauüãcü namaã i união rü nhu'matchi ngema to i natchianegüwa neñü;

IV – ngema tchieũgü rü tama meã ya ngegüãũ i ngema puracü i naca' nawa inangemaũ nanaũãũ meã ngema união i nawe'eũãcü rü tama ngema nügümaã cua'güũ nawe'eũãcü ngema ngemaũ i guanema duũẽca' i'ũ rü nü'ũ inaüütchi i ngema tama aicuma tchieũ rü tautama tü'ũ nangema i ngematama i pora nawa Justiça Militar rü ta i Justiça Eleitoral;

V – ngema tchieũ i nguutchitchaũũ i ngema nügümaã wü'igu naü-güũ nawa na nügümaã wü'iwa nameẽgüãũ to i natchianegü ngeguma naüggü i puracü nawa ngema natchiane rü nü'ũ nangema i ngema i ngupetüũ i toi natchianewa urüe'na ngegumarüũ ta i numa;

V-A – a nawa nangemagüũ i ngema mugü duũũgüũ ngemaũ ngema nagu yade'aũ i ngema nhaã § 5º i artiguwa;

VI – ngema tchieũ i gutchaũgü ngema tama nawe'egüũ namaã i ngema natucumü i puracü rü ngema nüma namaã nacua'ũãcü i mugüwa naca' i ngema tama nawe'ũ na ngemaãcü ya ngegüãũ i norü natanü na meã taaũẽãũ;

VII – ngeguma ãẽ'gacü urüe'na ngeerüemare tiĩgu ya yiema duũẽ nawa i ngema gutchaũgü i nawa iĩũ ngeguma tama meã tü'ũ nameẽũca' ngeguma ngema ãẽ'gacü rü tama meã nawa nangemagu i ngema natchica i nawa inapuracüũ;

VIII – ngema nangema namugüãũ na nüna nadauũca' nüma nü'ũ nacua'ãcü tama nüma nanawe'ũãcü i ngema ãẽ'gacü i federal rü na nguutchiẽãũ ngema nawa nangemaũãcü i tribunal federalgü;

IX – ngema tchieũgü i ngupetüũ nawa i ngema ya naviogü rü yima ãpe'atüne rü ngema namatüwa wümatüũ ni'ĩ i namaã i cua'ũ Justiça Militar;

X – ngema na tama mugüwa nü'ũ yauũãcü icungemaũ rü ngema ücuũ urüe'na ngema cungetchaũ ngema na to i natchianearü naüũ na ngemata na tü'ũ napocuũ nawenaarü na tacüca' na-

naumatüãũ nanaũãũ i natchiga na ngeta yiũ netaũũ rü ngemawai
ni'ĩ ta nü'ũ tiuũ nangetacüã' tiũũ aicumaũtchi;

XI – ngema na nügümaã nautagagü na naca' i mugü i duũũgü-
ca'/maiugüca'.

§ 1º Ngema i União tüna naãũãcü ta ni'ĩ namaã tacua'ũ ngema
mugüwa ngemagüũ nü'ũ i ugüũãcü ngeta itama'ũüwa urüe'na
to i natchigawa.

§ 2º Ngema nacüma tama nawe'ũãcü i União rü tata nanayau we-
naarü nawa i ngema mugümaã cua'güũ nü'ũ iuũãcü ngeguma yie-
ma ngemae rü tümaũtchima ti'ĩgu ngeguma ngema nangupetügu i
ngema uaũ i ngema natchicawa urüe'na ngema Distrito Federalwa.

§ 3º Justiça Federal rü nanaüta rü nanamu ngema namaã i cua'ũ rü
meã nü'ũ na daugüũ rü naüpanegüãũ i ngema Previdência Social
rü nü'ũ niyauãtchi rü ta meã nü'ũ nadaugü rü ta mugü i estadowa
ngemagüũ i natchica i nawa naüpanegüãũ ngeguma yiema ngüẽca'
daue rü tama ngemacüã' tiĩgu natchica i federalarü iũũ.

§ 4º Ngema naũpa nü'ũ yautchaũũ rü ta Tribunal Regional Federal
ta ni'ĩ i ngema namaã i cua'güũ ngema ngeta i nangemagüũwa nge-
ma namaã cua'güũtchiũme'ewa ta ni'ĩ nangemaũ.

§ 5º Ngema nü'ũ yaugũtchaũũ i gutchaũgü na tchieũ i ngema mugü
i duũũgüca' iũũ rü ta Procurador–Geral da República ni'ĩ i nge-
ma nü'ũ i yauãtchiũ rü nü'ũ yanguẽũ nhama natchianegü nügümaã
wü'iwa nangegüũãcüta rü taguarü naane (Brasil) natanüwa ngemaũ
rüta naca' inacanüna i Superior Tribunal de Justiça i ngeũrüũmare i
ngema marü mugüme'ewa ngemaũ na paa nawe'ãtchiũca' na Justi-
ça Federal ta ni'ĩ i namaã cua'ũ.

Art. 110. Wü'itchiga i Estado rü nhu'matchi Distrito Federal rü na-
naüta wü'i i nawa na ngutaqueegüũ rü nawe'e ta na Capitalwa nangema i
ngema natchica rü ngema natchicagü i mugüwa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ.

Wü'itama i de'atücumü. Nawa i Territorio Federalgü ngema nuna nadaugüũ rü nuna naãũ ngema norü puracü iĩũ i ngema juizgü i ngema natchicawa ngemagüũ rü nhama mugüwa nü'ũ yauũãcü.

SEÇÃO V

RÜ NGEMA NAPÜÜERUGÜ I PURACÜMAÃ CUAGÜ ARÜ RÜ NGEMA PURACÜGÜ I WÜITCHIGÜ I RE- GIÃO GÜ ARÜ NHUMATCHI NGEMA JUIZGÜ I PURA- CÜ MAÃ I CUAGÜ ARÜ

Art. 111. Ngema i natucumü i Justiça i puracüarü:

I – rü napüüerugü i puracümaã i cuagüũ;

II – rü puracümaã i cuagüũ i wüitchigü região arü;

III – rü Juizgü i puracügümaã i cua'güũ arü.

Art. 111–A. Rü Tribunal Superior i Trabalho rü nü'ũ nangema i 27 ãẽ'gacügü i Ministrogü i deetchigüũ nawa i Tagucüã'gü (brasileiro) nhu'matchi 35 i 70 arü taunecü nü'ũ ngemagüũ rü mugüũ meãma cua'güũ rü nhu'matchi tama tchieegagüũ rü nhu'matchi ãẽ'gacü i Presidente da República ni'ĩ i ngema nawena marü nü'ũ namegu ngema natucumü arü ta i Senado Federal rü ngemaãcü ni'ĩ:

I – wü'i arü wü'ime'pü (1/5) natanüwa i advogado i marü nü'ũ ngemaũ i gume'epü arü ye'era ngema nawa aicumama ngemaũ i puracü i natucumü woetama naca'ngu'ũ rü nawatama nange-maũ i Ministério Público do Trabalho namaã cuũnarü daunüũ nhaã namatüwa ngo'ũãcü;

II – ngema togüamatchigü i juiz i Tribunal Regionalgü do Trabalho rü woetama ngemawa puracüũ rü nü'ũ naunetagüũ i nümagütama i Tribunal Superior.

§ 1º Nagu nanaũta i ngema nüma nü'ũ nacua'ũ i Tribunal Superior do Trabalho.

§ 2º Nhacü ta ni'ĩ napuracũũ wü'igu namaã i Tribunal Superior do Trabalho:

I – ngema nawa na ngeũũ rü nawa nü'ũ nacua'gũũ i ngema nacüma rü nügü nawa name'ëgũũ i Magistradogü i puracügüarü rü ngema puracüetüwa tatama nü'ũ nangema i toamatchigü i puracü rü ngemaãcü ta ni'ĩ nagu yaũũ i ngu'gü i ye'eragũũ rü aicümama naca' iĩũ na nagu natchocuũca' rü ye'erawa nügü nagagũũca;

II – rü Conselho Superior da Justiça do Trabalho rü aicümama naca' iĩũ na nagu nhama mugüwa ümatũũwaãcüma ngema na nüna nadauũ i ngema guũma i ngüëgü iĩgũũ diëru rü nhu'matchi ngemaũgü i Justiça do Trabalhoarü iĩgũũ rü nhu'matchi ngema tama norü iĩũ natürü nawa inapuracüëũ rü ngema rü ta nü'ũ tanangema na norü yiĩürũtama yaũũ.

§ 3º Nhaã ta ni'ĩ i namaã cua'gü'ũ i Tribunal Superior do Trabalho inaügüãũ nacuũ inauaũgũũ aicumaũtchiacütama na inapoũãũca' i ngema nüma nagu naĩnüëãcü rü nü'ũ nacua'gũũãcü rü yanguëgüãũ i ngema nagu naĩnüëũ.

Art. 112. Ngema mugü rü nanaũta i natchicagü na ngeta ta nange-maũ i Justiça do Trabalho rü nangemaãcü ngema natchica i tama name'wa ngemaũ na nü'ũ nangemaãcüta nü'ũ nangüëũ namaã i ngema nawa i nhaã Tribunal Regional do Trabalho.

Art. 113. Nhaã i mugüwa ta nüna nanaã i nawa namaã i natucumü na ngemaãcü meã namaã nacua'gũũca' na nhuãcü yaũũ i ngema norü puracü na me'üwa na ngemaũ rü napuracũũ i Justiça do Trabalho.

Art. 114. Namaã i cua'ũ ni'ĩ i Justiça do Trabalho nümagü ta ni'ĩ inaügüãũ nacuũ inauaũgũũ:

I – nhacü ta ni'ĩ namaã napuracügüũ rü na nügütanüwa nangemagüũ
namaã i norü pora i guaneca' iĩũ nawa i ngema namaã i cua'güũ i
ngema ngemagüũ rü nhu'matchi tama aicuma nügütanüũ iĩũ União
rü Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municípiogü;

II – nagu narü inüãcü ta ni'ĩ nawa nangemagüũ i puracü nan-
guutchiëgüãũca' i ngema na nhuãcüta iyatchaãtchigüũ;

III – nagu narü inüãcü na nü'ũ nangemaũca' i ngema wü'i na-
tucumü i ngema naũtawa cupuracüũ rü nhu'matchi yiema pura-
cütanüũgü tucumügü;

IV – ngema na cuna naãgüãũ na cuna nadaugüũ mugüwa üma-
tüũãcüma rü ta nagu cuũ niũëgüta nü'ũ cucua'ãcü ngeguma cuna
nacagügu nawa i ngeguma name'wa inangemagüãcüma yaĩgu;

V – ngeguma tama nügümaã nawü'igugu i ngema namaã icua'güũ
i ngema natchica rü tama nawa ta arü ni'ĩ i ngema art. 102 rü I rü
tama nhaãwa wümatüũwa nangema na nüna nadaugüũ;

VI – namaã nacua'gü i nawa ta na naũtanügüãũ i ngema nacüũ
natchiegaëũ rü tũmagu natchieëũ i ngema tũmaegawa ngemaũ
i tũmaarü ngemaũ ngema nawa i ngema i puracüwa;

VII – nhuãcü ta ni'ĩ naũũ nacunaũtanüũ nacuyanguëũ ngema
nüna nagu cuũ namugüũãcüta ni'ĩ i ngema namaã i cua'güũ rü
nüna daugüũ i ngema puracügü;

VIII – ngema i üũ i napane i nawa niũũ rü natanayauüũ nhaã art.
195, I, II wa ngo'ũãcü ngema norü üetü i mugüwa nü'ũ yauũãcü
rü ngeguma nawe'ãtchiũ i ngema üũ nawe'wa nangetchiũca';

IX – to inümaã nügü rü utagagüũ natchiga i ngema puracü rü
mugüwa nü'ũ yauũãcüta ni'ĩ.

§ 1º Tama nü'ũ tanayau ngema nügümaã nagu yade'agüũ ngema
tare i natucumü rü ta nawae na nü'ũ naunetagüũ i wü'i ta meũwa

nangeetchiũ rü nawe'atchiẽũ.

§ 2º Ngeguma tama nayautchaũãgu rü tama narü we'atchigu rü to i mugüũ cua'ũca' tatau nangemaãcü narü we'atchiũca' na ngemaãcü i ngema Justiça de Trabalho na nawe'atchiẽãũ i ngema gutchaũ nagu yaũãcü i ngema mugüwa ümatüũ na ngema nori nü'ũ yauũãcütama yaĩũ i ngema natchiga i gutchaũ.

§ 3º Ngeguma ngürüãtchi iyatchaãtchigu i puracütanüũgü rü nangema i puracü i tauacü iyatchaãtchiũ erü mugüwa nü'ũ niu na tauacü guũma iyatcaãtchiũ i ngema rü taucürüwa ta nagu nanatchiẽ i ngema duũëgüca' iĩũ rü ta Ministério Público do Trabalho ngema ta ni'ĩ i we'wa nangeetchiũ naca' i ngema natücumü rü nawa ta ni'ĩ i Justiça do Trabalho tanawe'wa nangeetchiẽãũca.'

Art. 115. Rü Tribunal Superiorgü i Trabalho rü nü'ũ nangema i 07 ãẽ'gacügü i Juizgü i deetchigüũ ãẽ'gacü i Presidente da República nawa i tagucüã'gü (brasileiro) nhu'matchi rü ye'eraũ 30 i 70 arü taunecüũ rü iramaẽ ngemaãcü ta ni'ĩ:

I – wü'i arü wü'ime'pü (1/5) natanüwa i advogado i marü nü'ũ ngemaũ i gume'pü arü ye'era ngema nawa aicumama ngemaũ i puracü i natucumü woetama naca' ngu'ũ rü nawatama nangeemaũ i Ministério Público do Trabalho namaã cuũnarü daunüũ nhaã namatüwa ngo'ũãcü;

II – ngema togüamatchigü i juiz do Trabalho rü woetama ngemawa puracüũ rü nü'ũ naunetagüũ rü marü yaũ norü puracügü rü ngemaãcü ta ni'ĩ nü'ũ naunetagüũ.

§ 1º Ngema Tribunal Regionalgü i Trabalho ngema nanaügü natucumü i namaã nacua'güũruũ naügüãũca' i puracügü rü toamatchigü i puracü ngema ngeta inacua'güũwa rü iyayüegüũwa i ngema naanetchigü i namaã nacua'güũ nhama wü'i i ngüëruũ yaĩũca' i guaneca' rü nhu'matchi yiema ngema ãtchiũgüeca'.

§ 2º Ngema Tribunal Regionalgü do Trabalho ta nügü ninuutchi

na ngemaãcü naũgüãũca' rü namaã nacua'güũca' i wü'i i natchica
i nawa ta nü'ũ iyayauãtchigüũ na ngemaãcü ta tü'ũ nangemaũca'
nangema ta nguũ nawa i ngema guũma i taacü i mugü nawe'eũacü.

Art. 116. Ngema natchica i Varagü i puracü rü ngema nüna dauĩ i
natchica rü ta wü'i i juiz i nü'icatatama ngemaũ ni'ĩ.

Art. 117. Revogado

SEÇÃO VI

NGEMA NAMAÃ I CUAGÜŪ I WOTATCHIGA ARŪ

Art. 118. Nhaãgü ni'ĩ i natucumü i Justiça Eleitoral:

I – ngema Tribunal Superior Eleitoral;

II – ngema Tribunalgü rü Regionalgü rü Eleitoralgü;

III – ngema Juizgü i wotutchigamaã i cua'güũ;

IV – nhema unetatchigamaã cua'güü.

Art. 119. Rü nhema Tribunal Superior i Eleitoral rü nü'ũ nangema
i 07 naguũ ni'ĩ i norü mu:

I – ngema na nü'ũ naunetägüũ rü tauema nü'ũ cua'ãcü ni'ĩ:

a) tamae'pü i natanüwa i Ministro i Supremo Tribunal Federal;

b) tare i juizgü natanüwa i Ministro Superior Tribunal i Justiçaarü;

II – presidente da República ta ni'ĩ nü'ũ unetaũ natanüwa i nai-
me'wa arü wü'i (6) i advogadogü aicumaãcü mugüũ cua'ũ rü
nagu ma'ũũ i mugüwa ümatüũ rü Supremo Tribunal Federal ta
ni'ĩ i nü'ũ unetaũ.

Wũ'itama i de'a tucumũ. Rũ Tribunal Superior Eleitoral rũ ta nü'ũ naunetata i ngema norũ Presidente rũ nhu'matchi norũ Vice Presidente natanüwa i Ministro Supremogü Tribunal Federal rũ nhu'matchi Corredor Eleitoral natanüwa Ministro Superiorgü Tribunal Justiçaarü.

Art. 120. Rũ nangemata i wũ'i i natücumü naega i Tribunal Regional Eleitoral i Capital i wũ'itchigü i Estadowa rũ nhu'matchi Distrito Federalwa.

§ 1º Nümagü i Tribunal Regional Eleitoral nügü ta ninuutchi:

I – ngema na nü'ũ naunetagüũ rũ tauema nü'ũ cua'ãcü ni'ĩ;

a) tare i juizgü natanüwa i desembargadorgü Tribunal i Justiçaarü;

b) tare i juizgü natanüwa i nü'ũ naunetagüũ i Tribunal de Justiça;

II – nawa i wũ'i i juiz i Tribunal Regional Federal ngeta inangemaũwa i ngema mugümaã cua'güũwa Capitalwa urüe'na Distrito Federalwa ngeguma na tauguma i juiz Federal nü'ũ unetaũ rũ ta Tribunal Regional Federal ta ni'ĩ nü'ũ unetaũ erü mugüwa nü'ũ niu;

III – presidente da República ta ni'ĩ nü'ũ unetaũ natanüwa i tare (2) i juizgü aicumaãcü mugüũ cua'ũ rũ nagu ma'ũũ i mugüwa ūmatũũ rũ Tribunal Justiça ta ni'ĩ i nü'ũ unetaũ.

§ 2º Rũ Tribunal Regional Eleitoral rũ nü'ũ na unetata i norũ Presidente rũ norũ Vice-Presidente natanüwa i ngema desembargadorgü.

Art. 121. Mugü i nguẽẽruũ rüta nüũ niu ngeĩrũũ i tribunal ta namaã i cuagüũ na meã na nuũ i guũma i wotatchiga nhumatchi ngeĩrũũ nüũ nge-maũ i cua' na namaã na puracüũ.

§ 1º Ngema nge'ma ngemagüũ i tribunalwa rũ ngema juizgü i mugüarü rũ ngema natucumüwa ngemagüũ na nü'ũ naunetaũ nangemaãcü ya nguutchiũca' na ngemaãcü naügüãũ na nü'ũ nangemaũca' i nangemagüũca' rũ ta tauacü nimugatchitanü.

§ 2º Ngema juizgü i tribunal eleitoralgü rü ngema mugüwa nü'ũ yauũĩacü rü ta tare i taunecü naguũ ni'ĩ inaũũũ rü tauacü wena tare taunecüca' ta arü inaca wena ngema tatama ngema tü'ũ namuũ wenaarü nawa i ngema wü'itchigü i natchica i puracüarü i nawa nangemaũwa.

§ 3º Rü tauacürüwa ta nanawe'atchiẽẽ i ngema tribunal arü mugü rü tauacütama Constituiçãowa tama ngemaũacü nanaũ erü tauacütama inanapo'ũ i ngema na nüna nadaugüũ.

§ 4º Ngema Tribunal Regional Eleitoralgü ta ni'ĩ nü'ũ iuũ ngeguma mugüwa nü'ũ yauũĩacü tayaĩgu:

I – ngeguma tama mugügu aũguta ngema nhaã Constituiçãõ nü'ũ yauũĩacü yaĩgu;

II – ngeguma nangupetügu rü nawe' i na tare urüe' na tamae'pü i tribunal eleitoral nü'ũ cuacümaã yaĩũ toãcü nü'ũ;

III – tauacürüwa ta wü' i i natchica tama tribunal eleitoral nü'ũ cuaãcümaã ta nanaũ ngema napane i nanaca' nadaugüũ i federal urüe' na estadoarü na nü'ũ naunetaũ na tauacü wena naca' cudau na icuũĩtchãũ ãẽ'gacüca';

IV – nanaõẽgü i ngema napane i nawa nü'ũ yauũ rü nüna nayaugü i norü pora i ngema nawa nangemaũ i naca' nü'ũ naunetagüũ i estado rü federalwa;

V – rü i' nanaue ngema habeas corpus rü ngema daugürüũ arü cua'ruũ rüe'na habeas datagü rü nhu'matchi ngema mü.

SEÇÃO VII

NORÜGÜ I NGEMA TRIBUNAL RÜ JUÍZGÜ I TCHURARAGÜMAÁ I CUA'GÜÜ

Art. 122. Natucumüğü i Justiça Militar:

I – ngema Superior Tribunal Militargü;

II – ngema Tribunalgü nhumatchi nhema Juíz Militargü rü nhema mugüwa nü'ũ yauũãcünü nhema nanhemagü'ü.

Art. 123. Ngema Superior Tribunal Militar rü ta nü'ũ nangema i gume'epü arü wü'imeepü (15) naguũ i Ministrogü i taguma yaguarü poraãgüũ rü nhu'matchi Presidente da República nü'ũ unetaũ ni'ĩ nawena na marü nü'ũ nauneta i Senado Federal rü natanüwa rü tamae'pü rü oficial-generalgü i Marinhaarü ngema ãgümücü natanüwa oficial-generalgü i Exércitoarü rü natanüwa i tamae'pü oficial-general Aeronáuticaarü rü i puracügügüõtama niĩgü rü ngema guëarü dauwa üũ rü wü'imeepü i marü tama puracüëũ.

Wü'itama de'atücumü. Ngema Ministro i civilgü rü ta ãë'gacü i Presidente da República natanüwa i taguarü naane caã'gü i 35 ya taunecü nü'ũ ngemagüũ rü 70 ya taunecü rü bumaeiraũ:

I – tamaepü i natanüwa i advogado i woetama nü'ũ cua'ũ i mugü i me'ũ i nacüma nü'ũ ngemaũ rü nhu'matchi ta gume'pü ya taunecü marü nawa ngemaũ i ngema norü puracü;

II – tare i nügümaã wü'igüũ natanüwa i juiz rü auditorgü i natücumü i Ministério Público da Justiça Militar.

Art. 124. Nhaãgü ta ni'ĩ i namaã cua'güũ na inauũgüãũ i ngema gutchinü inaũũ rü nüna naca' nacagüũ i ngema gutchinü notürü nawe' i mugügu nadaunüãcü tayaũũ.

Wü'itücumü i de'agü. Mugü ü'ũ nanhuãcü nügü na nutaqueëũ rü Justiça Militar meewa ni'ĩ nangemaũ.

SEÇÃO VIII

NORÜGÜ TA NI'Í I TRIBUNAIS E JUÍZES I ESTADOARÜ IĪGÜ'Ū

Art. 125. Ngema Estadogü rü nügüta nanutaqueegü na ngemaãcü norü ügü i Constituiçãowa ngemaũ.

§ 1º Ngema na name'wa nangemagüũ i ngema tribunalgü rü ta nũma ta ni'í inadaũ nhema Constituiçãowa nü'ũ yauũãcümaã erü marü nüetchamatama nügü nutaque'e i Tribunal de Justiça.

§ 2º Namewa tanangema i Estadogü i ngema nũna i daugüũ tama Constituiçãowa ūmatüũãcümaã rü nanawãtagü ta natcha'wa i ngema natücumü i ngema ngemaũ i nü'icatama iĩũ.

§ 3º Ngema mugü i estado üũ namaã i wü'i ide'a i Tribunal i Justiçaaru' rü Justiça Militar i estaduarü rü wi'pe'ewa üũ rü nũmagü juízgü rü Conselho de Justiçağü8 i ngema tarewa üũ rü nawa tatama ni'í i Tribunal de Justiça urüe'na Tribunal de Justiça Militar i Estadogüaru' nawena na ngema 20 mil arü ye'era yaĩũ.

§ 4º Name'warica nangema i Justiça Militar nangemaãcü tchuraragüũ inauaũũca' ngema tchieũ inaügü erü ngemaãcü mugüwa nü'ũ niu notürü nũmaricatama ni'í nü'ũ nacia'ũ ngeguma duũẽmaã tatacü nangupetüẽgu rü ngeguma rü ta nü'ũ nangema na nũna na yauãũca' i ngema natchica i nawa nangemaũ i wü'í ãẽ'gacü i tchuraragüaru'.

§ 5º Rü juiz militargüme'ewa rica ni'í nangemaũ nangemaãcü nü'icatatama nagu yade'agüũ gutchagü i tchuraragüü ngupetüẽũ ya yiema tama tchurara iġgüe nawe'e na Conselho de Justiça'eme'ewa na ngeetchigüãũ i ngema togüama i gutchagü i tchuraragüaru'.

§ 6º Rü Tribunal de Justiça rü tama wü'i natchicawa naporaã' erü Câmaras regionalgümaã tanaya yauye ingema no'rü pora i wü'itchigü i natchi'cawa erü marü mugümaã cua'güũ nü'ũ niu.

§ 7º Rũ Tribunal de Justiça ngema nanaũta i natchica' justiça nawa' naũgü notürü tautama ngema nangemaetcha rü ta nanaũ nanawe'ãtchiãũca' i toamatchigü i puracügü erü ngematama naya cua' i nge- ma natchica i norü iĩũ i duũẽgüca' iĩũ rü yima irane ya ianegüca' iĩũ.

Art. 126. Na ngemaãcü nawe'ãtchiẽũca' i ngema gutchagü i ngupe- tüũ rü Tribunal de Justiça nanaũta i wü'i i natchica i woetama nawa pura- cüũ nangemaãcü nü'ca tatama i nũna dauũ i natchica nago natoegüũ.

Wüitama i deatucümü. Guũgu ngeguma nanawaegu i nguẽẽ nawa i mugü rü nanawaena i Juiz ngema nangemaũ inanawaegüũwa.

CAPÍTULO IV

NHEMA MEGÜ'Ū PURACÜGÜ I JUSTIÇACA'

SEÇÃO I

RÜ MINISTÉRIO PÚBLICO ARÜ

Art. 127. Ministério Público rü wü'i natchica ni'ĩ marü woetama ngemaũ marü i puracü i wü'itchigü i Estadowa rü nawa nangema i ngema norü po'ũ rü guanema nü'ũ cua'ũ notürü tama ngeerüeca'mare ni'ĩ.

§ 1º Rũ nhaãgü ni'ĩ i natchicagü Ministério Público tauacütama ni- tauye erü nü'ũ icatama nangema ipora.

§ 2º Ministério Público nü'ũ nangema i pora na nü'ũ ya yauãtchiũ namaã cua'güũ na nü'ũ yadaugüũca' erü ngemaãcü ni'ĩ naũmatũũ i art. 169 rü ta nanaũ i Poder Legislativo nangema yacua'ẽãũca' i ngema nawa nangemaũ i nguẽẽtaeruũ nawe'na wena napuratchaũgu wü'i i üwa nangupetüũ notürü namaã i ngema norü cua'gü ãpane na ngemacü nü'ũ naũtanügüãũca' erü ngeguma tautama yanguẽãgu ngema ūmatũũ rü tautama nü'ũ na- naũtanügü erü ngemaãcütama ni'ĩ i nacüma.

§ 3º Ministério Público nanaüta i wü'i i norü de'a i diêrutchigawa daü na marü ngeta iyaüyeüwa nangemaüca' erü ngemaãcü nü'ü niu i ngema diêrutchiga i de'aü.

§ 4º Ministério Público rü tautama namaã niünecüüerü nagu niü i ngema diêrutchiga erü nü'ü nangema inaügüü erü ngemaãcü naügü i mugü i diêrutchiga i de'aü erü Poder Executivo rü ngemaãcü na nawe'e nangemaãcü gu'wa nangeetchigüãü i de'a i diêrutchigawa daü wü'i i taunecüwa natanü i ngupetüü i mugü i ngemaüwa nü'ü yauü nangemaãcü taütama nangupetüüca' i ngema üye i § 3º.wa nü'ü yauü.

§ 5º Rü ngema wü'i i de'a i diêrutchigawa daü erü artigo rü namu na tautama nü'ü naüpetüü i ngema marü rü nhu'matchi ngema ngemaü. Rü Poder Executivo rü ta nayadaë nanameëãüca' rü nhu'matchi ngema a cua'üca' i ngema diêrutchigawa yadaü i wü'itchigü i taunecütchigüwa.

§ 6º Neguma nawa ngemagüü na wü'igu nanuü i ngema natanü ta i puracü i üü rü nawe'ina naweena rü tautama nangupetüütchiü ngeta marü iyaüyeügu erü ngemaãcü ni'ï i mugü nü'ü iu'ü i ngema diêrutchiga notürü naüpana nanamuü nangemaãcü yawãnaüü i ngema diêru i ngemaü.

Art. 128. Rü Ministério Públicowatama ni'ï nangemaü:

I – rü Ministério Público da Uniãoni nücu'a'ü:

- a) rü Ministério Público Federal;
- b) rü Ministério Público do Trabalho;
- c) rü Ministério Público Militararü;
- d) rü Ministério Público do Distrito Federal i Territóriogü;

II – rü Ministério Público i Estadogüarü.

§ 1º Ministério Público rü União rü Procurador–Geral da Repúblicaã cua'güũ ta ni'ĩ i nü'ũ rü ngemata tatama nangema i Presidente da Republicanatanüwa cungetchaũ nawee 35 ya taunecü nü'ũ ngemaũrü nhu'matchi nawena na nangupetüũ i ngema naega natanüwa i guũma i ngema Senado Federalwa ngemagüũ nangemaãcü tare taunecü wena cuya ngeũca'.

§ 2º Procurador–Geral da República arü muutchitchiga rü nüetchama tatama nü'ũ nacua' i Presidente da República rü nhu'matchi naweta ta na Senado Federal tata nü'ũ cua'güũ.

§ 3º Ministério Públicogü rü Estadogü rü nhu'matchi Distrito Federal rü Territóriogü rü wü'i naega tucumü tanaügü tamaepü i nügütanüwa ngemagüũ i nügümaã wü'igu arü nguãgü na ngemaãcü mugüwa ümatüũãcü na nü'ũ naunetaũ i Procurador–Geral rü Chefe do Poder Executivoarü ta ni'ĩ nü'ũ i tare i taunecütatama ni'ĩ naũãũ i ngema puracü rü nawa nangemaũ.

§ 4º Procurador–Gergü i Estado rü nhu'matchi Distrito Federal rü Territóriogü rü nüna nayaugü ta wü'igü nügüarü muwa erü marü mugüwa naümatü i ngema norü pora.

§ 5º Ngema mugü i norü nguëruũ i União rü Estadogüarü marü nüetchama tata i procurador geralgü rü nügümaã nanaügü rü nhu'matchi nügü nanutaque'e nangemaãcü wü'igu Ministério Públicomaã na nüna nadaugüũ i ngema puracütanüũgü i ngema ngemagüũ:

I – ngema nü'ũ ingigüũ norü poragü ni'ĩ:

a) wootama tare taunecü nawa ngemagu rü tauacüriwa nüna tanayau i ngema marü nawa nangemaũ i puracü erü marü mugü nü'ũ niu;

b) tauacütama cuyaügatchi ngema duũgüarü naweũãcü erü marü ngematama ni'ĩ i nü'ũ naunetagü i Ministério Público;

c) tauacütama inaya iraãtchi i ngema marüãë'gacü üũ erü art.

39, § 4º, erü woetama marü ngema ni'ĩ arts. 37, X e XI, 150,
II, 153, III, 153, § 2º, I.wa nü'ũ yauũ;

II – ngema toamatchigü i meãma rü wã'tagüũ:

a) rü nanayau i ngeũrũũmare i ngema naega rü nhu'matchi
ngema nanaãtanüũ tautama naãtanü nacuũ inapoũũ naca' i
ngema inaũũ;

b) puracü i mugüũ cua'güũ rü guaneũma ipo'ũũ;

c) ngema cungemaũ ngema nge'ma inangemagüũwa i nge-
ma tare urüe'na duũũgü notürü mugü nawe'ũãcümaã;

d) puracügü iũamaũta ngeũrũũmare i natchicawa i guane-
ca'ma iũũ notürü ngema nacu ngueãtaarü puracüwarica ni'ĩ
arü wena nameũ;

e) puracügü i político–partidáriagüarü;

f) rü nanayau i ngeũrũũmare i ngema naega rü nhu'matchi i tama
ngo'ũ nangemaãcü nügü narü nguẽgüũ i ngema duũũgü nawa
ngemagüũ i ngema natchica i guaneca'ma rü nhu'matchi tama
guaneca' iũũ notürü tama naca' ni'ĩ i ngema tama mugüwa ngo'ũ.

§ 6º Namaã yanguẽũ i ngema natucumü i Ministério Públicowa nge-
magüũ rü nhu'matchi art. 95, parágrafo único, V.wa nü'ũ yauũãcümaã.

Art. 129. Ngemagü ni'ĩ i Ministério Público puracügü:

I – nawee naũũ i cuãcücũraũ i ngema norü puracügü i ngema
tchieũ i duũũgü üũ nhama mugü naweeũãcüma;

II – nüna cudauũ i ngema aicumaũtchima meã namaã cucua'ũ i
ngema Poderes Públicos rü ngema inaũgüũ ngema nhama nhaã
Constituiãõwa ümatüũ ãcü rü meãma namaã cucua'ũ i ngemaũgü;

III – nawee na nauũ rü icunapoũũ i ngema guũma i ngemaũgü
iãẽ'gacüarü iĩgüũ ngema guũma i ngema nhama naanewa nge-
magüũ i guaneca' iĩũ;

IV – nauü i ngemaũ ngeguma na ngemagu i puracügü i nhema
mugüwa nüü yauuãcü yaigu rü e'na na nhemagu we'gü i nauü
na União rü e'na estadowa' nehguma nhema mugüwa' na üma-
tü'üãcü yaigu;

V – inapoũũ mugüwa nü'ũ yauũãcü i ngema duũũgü/maiugü
nagu rü ãnüeũãcü;

VI – nauügüãũ rü yamugüãũ ngema namewa ngemaũãcü i wüma-
tüũ nhama ngema mugü i norü nguẽruũwa ümatüũãcü;

VII – ya nguẽũ rü tomareta marü nüna dauũ i ngema nori rü
ngema marü tama mugüwa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ ngema mugü
iyanguẽũ nü'ũ iuũruũ ngema nüiraũũ i artigowa nü'ũ yauũãcü;

VIII – naca' i ca'ũ meãma üpaneãcüma rü nhu'matchi meãma nü'ũ
nacua'tchaũũ rü naca' rü dauũ tama marü mugü iyanguẽãcüma;

IX – ngema puracügü nawee na nü'ũ ya daugüiraũ rü nawee
na namaã wü'iguũ ta ni'ĩ i ngema nagu naĩnüũ rü tauacütama
marü ngema wü'i i natchica i ngema natucumü i namaãtama i
puracüẽica' cuyadau.

§ 1º Ngema aicumaũtchima Ministério Público nü'ũ nacua'güũ
nhama artigowa ümatüũãcü rü ngerüeca'mare ni'ĩ notürü tauacüta-
ma ngema tama Constituiçõowa ümatüũ rü mugüwa ngemaũ.

§ 2º Ngema norü puracü i Ministério Públicorü ta ngema naca' nguẽũri-
catatama ni'ĩ i ngema nawa tchocuũ rü nawee na ngema ngeta inamu-
güãũwa rü ta nama'ũũ rü ngegumarica ta ni'ĩ ngema namugüãũ.

§ 3º Ngema na Ministério Públicowa quiucutchaũgu rü ta wü'i nawa
nügü nagüũwa ta ni'ĩ nawe'e na Ordem dos Advogados do Brasil ta

ni'ĩ i ngema cuũ iyauãtchiũ rü nawe' nacuũ nangemaũ i bacharel i
direitowa rü marü nawa icupuracü tamaepü i tauncü rü ngemaãcü
ta ni'ĩ i cuca' nacagüũ na cuũ naunetagüũca'.

§ 4º Name'wa ta nanangemaëgü i Ministério Público ngema art. 93
wa nü'ũ yautchaũũ.

§ 5º Ngema nayanuutchiũ i na taacü naügüũ i Ministério Público rü
paatatama ni'ĩ.

Art. 130. Ngema Ministério Público i natucumüwa ngemagüũ na-
maã i Tribunais de Contas rü ta nanaügü rü ta nanaügü na tauacü naüpetüũ
rü taarü wena nü'ũ nadaugü.

Art. 130–A. Conselho Nacional do Ministério Público rü ta nü'ũ
nangemai 14 i norü mu i Presidente da República ta nü'ũ unetaũ rü nge-
mawena rü ta Senado Federal ta ni'ĩ inangupetüẽũ nawa nangemaũca' i tare
ya tauncü rü ta wena nü'ũ naunetagüarü:

I – rü Procurador–Geral da República ta ni'ĩ i namaã icuaũ;

II – ãgümücü i natucumüwa ngemaũ i Ministério Público i
Uniãoarüwa ngema wü'itchigü i norü ngu'wa ngemagüũ ngema
ta ni'ĩ i ngema ngemagüũ nawa i ngema;

III – tamae'pü i natucumüwa ngemagüũ i Ministério Público rü
Estadogüarü;

IV – tare i juizgü ta ni'ĩ Supremo Tribunal Federal rü to-
amatchigü i Superior Tribunal i Justiçaarü ngema ta ni'ĩ i
ngema nü'ũ unetagüũ;

V – tare i advogadogü ta ni'ĩ i Conselho Federal i Ordem i
Advogadoarü i taguarü naane (Brasil) ngema ta ni'ĩ i ngema
nü'ũ unetagüũ;

VI – tare i duũgü i meãtama mugüũ cua'güũ rü nü'ũ nangemaũ

tauwama tchietchigaũrũ ta nhu'matchi Câmara i Deputadogüarü ta ni'ĩ i ngema nü'ũ unetaũ urüe'na Senado Federal.

§ 1º Ngema ngema ngemagüũ i Conselho i ngema Ministério Público co neĩũ tatama ni'ĩ i ngema nü'ũ unetaguũ mugüwa nü'ũ yauũãcü.

§ 2º Conselho Nacional do Ministério Público namaã nacua' na nüna nadaui ngema puracü rü nhu'matchi ngema ngüêêgü i Ministério Públicoarü rü nü'ũ yanguêũ i ngema nü'ũ namutchireũ na nge-maãcü meãma inapuracüeũ i ngema natucumü:

I – nüica tatama nüna nadaugüũ na nhunhaũ i ngema norü puracü i Ministério Público naüpanegüãũ na nhuacü ta namaã nacua'güũ urüe'na namaã nü'ũ yauũ na nhuacü nameêãũ;

II – ngema art. 37 wa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ nawe yaĩũtanüũ ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ nüna nadaugüũ e ngema puracügü i Ministério Público i União rü Estadogüarü puracüeũ rü nüna cunayauũ i ngema pora i nüna naãgütchireũrũ wena nü'ũ nadaugüta nangemaãcü a nguêgüãũca' i ngema mugüwa ümatüũ tautama nüna nayaugüãcü i ngema norü pora i Tribunais de Contasarü;

III – nayauãũ rü nü'ũ nacua'iraũ ngema Ministerio Publico União rü Estadogü nü'ũ iuũ nangemaãcü tama gutcha iyadaũca' rü nameêãũ i ngema naca' nadaugüũ nangõ'êũãcümaã nange-maãcü nayauãũ rü toacü nameêãũ ngema ta inauãũtchaũũ;

IV – wenataarü nü'ũ nadauũ i ngema napane rü nhu'matchi nge-ma i ngupetüũãcü ta aicuma yaĩũ nangemaãcü na wü'i taunecü na marü yanguũ i ngema Ministério Público i União rü Estadogüarü naca' i ca'ũ;

V – nawe'na wü'i taunecü tchigügu naügüãũ i ngema napane i nat-chigagu ide'aũ nawee na nü'ũ yauũ rü tautama nüica nauãũ ngema nauũtchaũũ na taacü ta nauũtchaũũ i Ministério Público i nawee nan-

gema nango'ẽãũ nhama nhaã art. 84, XI. wa nü'ũ yauũãcü.

§ 3º Ngema Conselho rü ta nü'ũ nauneta rü tautama nügüũ nanagutchaẽ na nü'ũ naunetaũ natanüwa i ngema natucumü i Ministério Públicowa ngemagüũ na tauema nü'ũ cua'ũca' rü nhu'matchi tautama ngemaãcü nanaümatü nawee na mugüwa ümatüũãcü tayaĩũ:

I – ngema Ministério Públicowa ngemagüũ rü nagu ta nide'agü i ngema tama megüũ i inaügüũ;

II – yanguẽãũ rü nauãũ i ngema puracügü i Conselhoarü na nü'ũ a daugüũ nangemaãcü nangemaãcü meã inangutchiũca';

III – nuna naca' naca' rü nü'ũ nauneta i ngema ngemagüũ-ta nawa i Ministério Público na ngemaãcü nü'ũ nangüẽũca' nawa i ngema puracügü i nawa ngemaũ rü yanguẽãũ i ngema Ministério Público naweeũãcümaã.

§ 4º Rü Presidente do Conselho Federal rü Ordem dos Advogados do Brasil aicumaãcü ta wü'iwa Conselhomaã nangemagü.

§ 5º Ngema mugü i União rü Estadogüarü nanaügüta na nhuacü guaneũma na ĩnüũ i ngema naca' icuca'ũ i ngema tama naeguũ rü cuuãũtaeũ naca' i guũma i duũũgü naca' i Ministério Público ngegu-ma tama namegu i ngema norü puracü i inaügüũ wü'icanama naca' i Conselho Nacional do Ministério Público.

SEÇÃO II

ADVOCACIA PÚBLICA ARÜ

Art. 131. Advocacia–Geral da União ngema ni'ĩ i ngema nü'ũ ngema i pora na nuna nadauũ wü'igu namaã União rü mugümaã rü wenatama i mugü namewaricatama nangema nanaüãũ i ngema mugü i nü'ũ rü ngüẽũ na meã yaũũca' nhama mugüwa ümatüũãcü wü'igu namaã i poraũ i Executivo.

§ 1º Ngema mugümaã cua'güüeru nawe'ina Presidente da República ta ni'ĩ i ngema nü'ũ unetaũ tautchaãcü ngema ngemaũ ta ni'ĩ i ngema Advogado–Geral da União natanüwa i duũũgü i 35 ya tau-necü nü'ũ ngemaũ ta ni'ĩ rü nhu'matchi meama mugüũ cua'ũ rü tauwama tchie'gaũ.

§ 2º Ngeguma nagu cuücutchaũgu i puracü i mugümaã cua'gü nawe'e na wü'i üwa cuüpetüũ rü nhu'matchi cuũ naapaneũ.

§ 3º Ngema ngetanü i ngemaũ rü name'wa nangema i Procuradoria–Geral da Fazenda Nacional rü cuũ inayanguêẽ na cunaütanüũ erü ngemaãcü mugüwa nü'ũ niu.

Art. 132. Naca'gü i Procurador i Estadogü rü Distrito Federalarü rü ta nawa natcho i nawa nü'ũ naũũ ta aicuma nü'ũ nacua' i ngema cuũ apañeũãcü namaã i Ordem i Advogadogü do Brasil rü nawa cuũ nacua'güũ rü ngemaãcü ta ni'ĩ inaügüãũ na ngema nü'ũ nadaugüũ na aicumaacü ngema yaĩũ ngema curü cua' rü namaã cucua'ũ i ngema mugü.

Wü'itama i de'atücumü. Naca' i ngema defensoria publicowa puracüẽ ngema nawa ü'ũ yautchaũũ i nhaã artigowa rü nü'ũ nangema na marü na norü puracüwa ta nangemaetchaũ ngeguma marü tamae'pü ya taunecü nawa nangemagu i ngema norü puracü rü nawa ta wü'i i nawa nangugüũ na nhuacü inangemaũ i norü puracüwa nawena ta i wü'i i napane i nagu ide'aũ nama mugüwa nü'ũ yauũãcü.

SEÇÃO III

ADVOCACIA ARÜ

Art. 133. Ngegumarüũ i advogado rü ngeta norü puracüwa inangemaũwa rü tauacüma icunamuutchi rü nhu'matchi ngema norü pora rü tautama nüna cunayau erü ngema ni'ĩ i mugüwa nü'ũ yauũ.

SEÇÃO IV

DEFENSORIA PÚBLICA ARÜ

Art. 134. Ngema Defensoria Pública rü wü'i natchica marü i ngemaetchaũ ni'ĩ woo marü tauguma nangeta naca' cuyadauũ i pora i mugüwa nü'ũ yauũ na ngemaãcü ya nguũca' rü na ügüãũca' nayanguutchiũ i ngema na nhuãcü ta cuũ inapoũũ nawa i ngema mugü i cuca' iũũ rü nhu'matchi guaneca'ma iũũ.

§ 1º Ngema mugü i me'ũwa nangeetchiũ rü meã nanaü ta i Defensoria Pública da União rü nhu'matchi Distrito Federal rü Territóriogü rü nanaoëta na ngemaãcü marü tama nameũca' i ngema tama mugüarü ye'eraũgu aicuma iũũ na ngemaãcü nuna nadauũ i Estadogüwa rü ta nanayau na ta'cüwa nanguũ nangemaãcü nü'ũ nacua'güũ na ta'cüwa napuracüũ rü name i wü'itichigü i namaã cua'ũ naüãũta nawa i ngema natchica.

§ 2º Ngema Defensoriasgü i Públicagü rü Estadogüarü rü nü'ũ nangema nameã nügümaã ricatama inapuracüũ rü nhu'matchi nhure tayaĩũ i ngema ngüëë i namaã inapuracüũ nawa nanhure yaĩũ rü namewa tana ngema i ngema mugü i nhama nhaãwa naweũrüũ art. 99, § 2º.

§ 3º Rü nawe'e nayanguutchiëãũ nhama nhaã § 2º às Defensorias Públicas rü União nhu'matchi Distrito Federal.

§ 4º Ngema norü mugü i ngema natchicagüarü i Defensoria Pública rü tauacütama niyauye rü nügümaãrica tatama cua'ũrü nagu tata name ni'ĩ i ngema nge'ma nü'ũ yautchaũũ nhama nhaã art. 93 e no inciso II do art. 96 nawa i Constituição Federal.

Art. 135. Ngema puracütanüũgü i nawa ngemagüũ i ngema meãma nagu cuũ iũëũ nawa i Seções II e III i nhaã capitulorü ta nü'ũ naãtanü nha-ma namatüwa nü'ũ yauũãcü art. 39, § 4º.

TÍTULO V

DEFESA DO ESTADO ARÜ NHUMATCHI NGEMA GUŪMA I NATUCUMÜGÜŪ I POŪGÜŪ ARÜ

CAPÍTULO I

ESTADO DE DEFESA ARÜ NHU'MATCHI ESTADO DE SÍTIO ARÜ

SEÇÃO I

RÜ ESTADO DE DEFESA ARÜ

Art. 136. Yima namaã icua'cü (Presidente) i nacüma i aẽ'gacü namaã icua'ũ i guãca' i'ũ (república) rü natautchá nü'ũ na naga naĩnüũ i ucuẽ' (conselho) i nacüma i aẽ'gacü namaã icua'ũ i guãca' i'ũ rü naga naĩnü'ũ i ucuẽ' i nhaã natchiũnearü po'ũruũ (conselho de Defesa Nacional) naũãũ i mu i po'ũruũ i estadoarü na inapo'ũãũca' urüe'na paama wena naũũ rü i natchicagü i marü inaũ'cuũwa rü marü inameẽũwa rü ngema mu i guãca' i'ũ urüeena nge-ma na naã'ũneaũ poraãcüütchi i ngema ngümü na nameũ na wüiwa nagemagüũ i duũ'ũgü rü paa tá nangupetü na tü'ũ naã'ũneũ na tama meã wüiwa i nangemagüũ ya yima marü iũ'ũnearü urüe'na nü'ũ yangaugüũ i ta'ũ i aũ'cümaũgü i aũ'güũ i guũwatchigü i ngema ingemagüũwa i nhama i naanewa.

§ 1º Ngema aẽ'gacüwa neũũ i mü i estado i po'ũruũarü ü'ũ nanameẽẽ tá na nhure yĩĩũ i tẽpu i norü tai rü naca'tama nayaĩeẽ i ngema naanegü i nawa inangemaũ (nüna íyapa'ũ) rü nü'ũ nauneta tá i ngema íngemaũ rü ngema muãcü rü nangugüãũ na nagutchaẽãũ na naporaeẽgü rü natanüwa i nhaãcügü:

I – tchu'ugüũ i ngema nhaã poragüwa:

a) ngutaque'e rü ngema wüiwa ngemaũwa inaũtama;

b) nügü nangaũ'ũ i cuãcü;

c) nügümaã yade'agüũ i cuãcü i yawa imuũ i de'agü i wüma-
tüũwa rü naüpetüecüũ i de'agü i yawa ngemaũ'wa;

II – nawa ingemaũ rü paaãtchi namaã íngemaũ i meũ ngema
puracü i ü'ũ i guãca' iũñarü rü nagu tayanguãtchi i ngema ta'ũ i
aũ'cümaũ i guãca' iũũ rü União ínanangaũ naca' ngema tchieũ rü
natanü i íngupetügüũ.

§ 2º Nanatai'ũarü tẽpu i estado i tü'ũ ipo'ũũarü rü tautama trĩta i
nguneũarü yeera ni'ĩ ruũ name na yeerawa nadaũ wüiepücüna ngu-
gumaẽpü i nguenaũwatama rü tchi ngeguma ngemaãcü yaĩetchagu
naca' i ngema rü meã nangoeãũ i norü mu i aẽ'gacüwa neũũ.

§ 3º I estado i tü'ũ ipoũ'ũarü na porawa nangemaũ:

I – ngema pocu na mugüpeewa tchieũ iü'ũ na namaã irüuwanüũ
i Estado rü ngema marü ímeẽ'ũ nawa ya yima naü'cü i mugü rü
nhaã i utchiga i ngegumatama iũ'ũwa ta ni'ĩ naca' ya juiz ya nge-
maruũtama ya nü'ũ cua'cü rü tá nanaturacẽ ngeguma tama muã-
cü yaĩgu rü ínanatautchaecẽ naca' i pocuũ na wena nanawac'ũ
na nü'ũ nadau i naüne i tchieũ nü'ũ ngupetüũ nawa i ngema
aẽ'gacü arü dauruũgü;

II – ngema na nü'ũ iutchigaũ rü tá ínayaümücü i popera in-
go'eẽruũwa i naca' i aẽ'gacü rü ngema tümaüne rü tümaaẽarü
ya yiema pocue i nawa ítangemaũ i ngema ngora i nagu ta-
naüũ; (tümaarü ü);

III – rü ngema pocu urüe'na ngema tchaãtchi ya ngeerüe ya duũ'ẽarü
rü taumatama name na 10 (gu'me'püarü) i nguneũarü yeera yiũũ rü
natautchaũ ngeguma porá i mumaã icua'ũ porá nüna ägu;

IV – rü natchuu ni'ĩ i pocuũarü na tama nü'ũ iutchigaũ.

§ 4º Marü naü'ũ i aẽ'gacüwa neũũ i mü i tü'ũ i po'ũũarü urüe'na

norü na yeerawa nadaũ rü Presidente da República rü 24 i ngorawatchiãwa rü tá nawa nanangemaeẽ i ü namaã i nagu iuũ i natchiga na meã nü'ũ yauũ naca' i Congresso Nacional rü nanameeẽ tá i ngema yeera irümuũwa.

§ 5º Tchi i Congresso Nacional rü tchaã'tchiwa nangemagu rü tá naca' nangema paatchigüma rü i ngema marü nagu naunetaũgu rü 5 i nguneũgü naguũwa.

§ 6º Rü Congresso Nacional nanangugü tá i mu i aẽ'gacüwa neũũ i 10 (gu'me'pü) i nguneũgütchiãwa rü ngema na nayau'aũaruwa ínayaugü rü na nawa'e na yangueẽũ na yeerawa nadaü na ínauãũ rü na yoni porawa nangemaũ i estado i tü'ũ ipo'ũũ.

§ 7º Na nü'ũ naoõũ i aẽ'gacüwa neũũ i mu rü ngegumatama inayatchaãtchi i ngema estado i tü'ũ ipo'ũũ.

SEÇÃO II

NATÜCUMÜTCHIGÜ II

MUGÜ I PAAÄTCHI NGEMAÜ NGEGUMA TA'ACÜ NGUPETÜGU RÜ YICAMA IÜGATCHIÜ

Art. 137. Yima aẽ'gacü ya namaã icuacü i nacüma i guãca' i'ũ rü name ni'ĩ nü'ũ naĩnüũ i nacüma i guãca' i'ũarü ucuẽ' rü natchiũnearü po'ũarü ucuẽ' rü naca' ínaca'ũ nüna i aẽ'gacügü i natchiũnearü mugü iü-güũwa (Congresso Nacional) na porá nüna naãũ na nauã'ũca' i mu i aẽ'gacüwa neũũ naca' i mugü i paaätchi ngemaũ ngeguma ta'cü ngupetügu rü yicama iügatchiũ i ngeguma ínangupetüğüguwa i:

I – poraãcüütchi i i'ätchiaẽũ i natchiũane i tagucüã'aruwa ngu-petüũ urüe'na ai'cumama nauũ na ínangupetüũ rü nü'ũ iü'ũ na aicumama yiũ na tama meã ínanguutchiũ i ngema mu i marü nü'ũ ya yauãtchiũ i ngema po'ũruũ i estadoguyane ngemaũ;

II – ngearü íngemaũarü nango'tchigacẽũ urüe'na ngema ngaũ i
ã'neãcü nu'ũ i ngema tama nü'ũ icua'ũ.

Wü'itama dea'tucumü. Yima aẽ'gacü ya namaã icuacü i nacüma
i guãca' iĩ'ũ rü na naca' ínaca'ũ na porá nüna naã'ũ naca' na nauã'ũ
i mu i aẽ'gacüwa neũũ naca' i mugü i paaãtchi ngemaũ ngeguma
ta'acü ngupetügu rü yicama iügatchiũ urüe'na ngema norü yeerawa
datchiga rü nü'ũ niutchiga tá na ta'cüarü nameẽũgagu i naca' ínaca'
ũ rü nanawa'e na yima natchiũanearü mugü iũ'ũne (Congresso
Nacional) nawe'ãtchieũ i ngema rümmae'ũwaãcü.

Art. 138. Rü ngema mu i aẽ'gacüwa neũũ i mugü i paaãtchi
ngemaũ ngeguma ta'acü ngupetügu rü yicama iügatchiũarü nü'ũ
nauneta tá i norü tai na nhure i nguneũ nangemaũ rü ngema mugü
inanawae'güũ i norü ü'tchiga rü ngema aicuma íwegugüũ i marü ü'ũ
i mugüwa rü tá ínayatcha'ãtchi rü cü na yicama na marü yautchigaũ
rü yima aẽ'gacü ya namaã icuacü i nacüma i guãca' iĩ'ũ rü nü'ũ tá
nauneta ya yima naucü i ngema mugü i naca'tama iĩ'ũ rü naca' iĩ'ũ i
ngema naane i nawa ngemagüũ.

§ 1º Ngema mugü i paaãtchi ngemaũ ngeguma ta'cü ngupetügu rü
yicama iügatchiũ i art. 137arü íngupetüũwa rü I rü tama name tá
na nau'ũ i mu i aẽ'gacüwa neũũ na 30 i nguneũgüarü yeera yiĩ'ũ
rü bai na yeerawa nadaũ rü wü'ie'pü'cünatchigüarü rü na yeerawa
nangemaũ na nhugaũ yiĩ'ũ i Inciso Ilarü rü name tá nau'ũ i mu i
aẽ'gacüwa neũ'ũ naca' i ngema guũma i nguneũ i nagu tá natai'ũ i
ngema ngearü urüe'na ngema ã'neãcü nu'ũ rü tü'ũ ima'ũ.

§ 2º Na naca' ínaca'ũ na porá nüna naãũ na nauãũca' i mu i
aẽ'gacüwa neũũ naca' i mugü i paaãtchi ngemaũ ngeguma ta'cü
ngupetügu rü yicama iügatchiũ i ngeguma tcha'ãtchi nü'ũ ngemagu
i aẽ'gacü rü aẽ'gacü ya namaã icua'cü i Senado Federal rü paatama
tá naca' naca' i tama marü nameẽũãcü ya yima natchiũanearü mugü
iũ'ũne (Congresso Nacional) na nangutaque'eũ i 5 i nguneũgügu na

nangugüaũca' i ngema ngupetũũ.

§ 3º Yima Natchiũanearü mugü íú'ũne rü tá ínangema na nau'aũ
nge'mata yagu i ngema gu'tchaeçgüarü mugü.

Art. 139. Rü na poráwa ínangemaũ i ngema mugü i paaatchi
ngemaũ ngeguma ta'cü ngupetügu rü yicama iügatchiũ i marü mugüwa
ngemaũ i mu i art. 137 rü Iwa nge'maũmaã rü tá nameũ na nayauaũ na
tümamaã narüuwanũũ ya duũ'ẽ i nhaãgü mugüwarica:

I – tü'ũ müũ na ngema natchica i nagu tümamaã naunetaũwa
tangemaetchaũ;

II – rü ngema na paatchi ipocuiũ nagu ya ípata i tama ngema
iuaũ'ũca' i í'ũne urüe'na yima aicumama nau'e rü pocue naca'
i ngeũrüũũmare i tchieũ;

III – nawa ngemagüũ i mugü naca' na nangaũ'ãũarü na tama
natchieçeũ rü ngema na cuãcü nügümaã íyade'aũ rü nanau'ũ
rü nango'eçeũ i natchiga tümaca' ya toguã' rü naca' na natau-
tchaeç'ũ i natchiga i wümatüwa rü radiowa rü televisaowa
i mugücümaãcü;

IV – íyatcha'ãtchiũ na natautchaũ i ngutaque'e;

V – naca' yadau rü yayau'ũ i ípatagu;

VI – nawe'ãtchieçeũ i ngema ínaü'ũwagü i puracügü i nawa in-
gemaũ i guãca' í'ũarü;

VII – megüũarü na naca' íca'ũ.

Wü'itama dea'tucumü. Tama niücutchi i mugü i naca' í'ũwa i in-
ciso IIIarü na yawootchiũ i aẽ'gacügüarü dé'agü i íú'ũ ya yima norü
ípatagü ya mugü nawa ü'ũnewagü rü ngemaãcü i ngema Metchawa
yange'ãgurica.

SEÇÃO III

GUŪMAI MUGŪ

Art. 140. Ngema Metcha i natchiũanearü mugü íú'ũnearü rü nü'ũ naĩnüũ i natücumümaã icua'gũũ rü nü'ũ tá nauneta i natücumü i namaã icua'ũ i 5 i natanüũgü nawa ngemagüũ naca' na íyaümcüaũ rü nüna nadau'ũ i ngema mugüarü ügü i naca' i ngema estado i tü'ũ ipoũ'ũ'ũ íú'ũ rü naca' i ngema mugü i paaätchi ngemaũ ngeguma ta'acü ngupetügu rü yicama iügatchiũ.

Art.141. Ínayatchaätchi i estado i tü'ũ ipoũũ urüe'na mugü i paaätchi ngemaũ ngeguma ta'cü ngupetügu rü yicama iügatchiũ rü ínayatchaätchi tá ta i ngema norü ügü rü tautama natchieçũ i ngema namaã inacua'ũ naca' i ngema mugüwa tchu'uũ i íú'ũ i norü üruũgüwa urüe'na norü yiema namaã cua'güewa.

Wü'itama dea'gütucümü. Ngema na íyatchaätchiũ i estado i tü'ũ ipoũ'ũ urüe'na ngema mugü i paaätchi ngemaũ ngeguma ta'cü ngupetügu rü yicama iügatchiũ rü ngema mugü i ü'ũ i norü porawa nangemagu rü tá niutchiga nawa ya aẽ'gacü ya namaã icuaçü i nacüma i guãca' i'ũ (presidente da República) rü dé'agüwa naca' ya natchiũanearü mugü íú'ũne rü namaã na naca'tama yi'ũ rü meã nü'ũ yautchigaũ na ta'acüca' yi'ũ nayau'ũ i ngema mugü i nameç'ũ rü namaã i ngema naegagütchimaũ ya yiema tü'ũ yangau'güearü rü nü'ũ iunetaũ na naü'ũ i mugü na ngema na inaücuũarü.

CAPÍTULO II

DAS FORÇAS ARMADAS

Art. 142. Ngema Porágü i ã'neũ rü iü'ũ i Marinhawa rü tchurragü i natchiũanearüwa rü ngema buanecügu i'ũwa (aeronautica) rü mugümaã icua'güne i natchiũaneanearü ni'ĩgü i guũguma ngemane rü mugüaçü íngemagüne rü meã nu'ũne i namaã i to i aẽ'gacü naetüwa ngemane na namaã inacua'ũ rü na meã yau'ũca'wa rü natatüũwa i ngema i porá i naga

i inü yeerewa ngemaũ ya aẽ'gacü ya namaã icua'cü i nacüma i guãca' iĩ'ũarü (Presidente da República) rü naca' tá ni'ĩ na ínapoũ'ãũ i naane i nagu i i'ragüũ rü aicumama nawe'gucẽãũ i poragü i ngema mugü i marü ü'ũ rü nawa inaügüũ i ngeũrüũmare i nhaãgü i mugüarü rü mugü i nagu iu'ũ na nameũ'ca'.

§ 1° Mu i ngueẽruũ rü tá inanaũ i guũma i mugü i nagu iũũ i ngema meã nuũwa tá nayaugüũ i nügü nameẽũwa rü puracü i atanüũ i Porágü i Æ'neũwa.

§ 2° Tama nawa nangema i na tama nameũ ipocuũ ngeguma tama meãma nango'gu i natchiga i nawa ngema pocugü i tü'ũ muũ na naga iĩnũũ i tchuraragü.

§ 3° Ngema poeraeü i ãnegüütanüügü rü tchuraraguni naẽgagü'ü rü naetüwa' nhema mugü ngewa'cã'ügü'ü rü nayanguẽgüta nhema mugü marü woetama nhema nucümama ngemagü'ü:

I – ngema wü'itchigü namaã icua'güũ i ngemaũgü rü namaã i tautcha rü mugü i taca iĩ'ũ rü mugü iũ'ũ i nawatama ngemaũ rü meã ngugüũ ni'ĩgü nawa ya aẽ'gacü ya namaã icuacü i nacüma i guãca' iĩ'ũ (presidente da republica) rü we'guũ i meẽtchiũ i aẽ'gacügü íngemaũ rü nau'ũwa rü namaã inguũ'ũ ta'acü ngupetügarü urüe'na wena nau'ũ rü wootama norütama yai'gu i ngema nawa na'ãegaũ rü natchica i tchuragü nawa ngemagüũ rü ta iguri namaã i togüitchigü i natanü'ügü i nawa ngemagüũ rü nügü nau'ũ i natchiru i ngema Porágü i Æ'neũgüarü;

II – ngema tchurara i ngema íu'ũwa ngemaũ rü nayau'ũ na norü yíũ i puracü i nawa nangemaũ urüe'na ngema puracü i atanüũwa i guãca' iĩ'ũ i ianearü i guũguma ngemaũwa rü nameẽẽ i gutchinü i ngeguma nagu yanguãtchigu i art. 37 rü inciso XVI rü marü ümatüũ i “c”wa marü iutchigaũ rü ngema namaã inguũ'ũ ta'cü ngupetü'guaũ iĩ'ũwa tá namu ni'ĩ rü nge- ma íngemagüũ i mugüwa;

III – ngema tchurara i íngemaũarü rü mugüãcumaã rü nayau'ũ

na norü yî'ü i puracü nawa íngemaü'wa rü puracü i ätanüüwa urüe'na puracü iü'ü i guä'ca iü'ü i íancüä'arü i paaätchitama ngemaü rü tama nawa tü'ü iunetaü rü wo'tama ngema namaã icua'ü i tama we'guäcü rü nameëëü i gutchinü i ngeguma nagu yanguätchigu i art. 37 rü inciso XVI rü marü ümatüü i "c"wa i marü iutchigaü rü tá ngema i natücumüwa wü'iwa nanangemaë rü natautchagurica rü na ngemawa íngemaü rü tá yeerawa naca' na marü na nucümaü'ü i norü puracü rü nü'ü íyaugüü i nguneü no'rü puracüarü naca' i ngema na yeerawa naüücarica rü nawa naü i ngema namaã inguü'ü ta'cü ngupetü'guaüwa rü wo' tare ya taunecüguwena na yaügatchiü rü na yeerawa nangeü urüe'na tama yamuü i ngema namaã inguü'ü ta'cü ngupe-tü'guaüwa rü ngema mugü íngemaüacü;

IV – naca' i tchurara rü natchu'gü na naätücumüü naca' na ínapo'üaü i ngema nanawae'ü i meü rü nhumatchi i ngema íyatchaätchiü na tama nayauü;

V – ngema tchurara rü na yoni puracü iü'üwa íngemaü tama name íngemaü na nügü nawa yaücueëü i natücumü i duü'ügümaã icua'güü (políticos);

VI – yima tchuragüarü aë'gacü rü nü'ü narütau tá i nawa nan-gemaü rü nhumatchi ngema wü'itchigü i namaã inacua'ü nge-guma tá tchirimare nangugügurica ya aë'gagü ya tchuraramaã icua'cü urüe'na tama namaã namegu rü nawa nawe'ätchieë i ngema tchuraraarü ngugütchica i ngema guüguma ngemaü i nacümwawa rü ngümüarü nguneü urüe'na woetama ngugütchicaarü i ngearüarü nguneüwa;

VII – yima tchuragüarü aë'gagü ya aicumama naü'cü rü íuaücü i ngema guäca' i mugü nawae'üwa urüe'na tchuraraarü

pocuwa'tama rü inanguutchiü ya tare ya tauncügüarü yeerawa rü nawa nañ nanangugüü i ngema ngugü i juiz nü'ü iu'üwa rü nawa tá nangema ni'ï i naca' i ngugütchiga i marü nü'ü iu'ü i inciso i nüirañ'wa;

VIII – inaü naca' i tchurragü i ngema marü ngemañ i art. 7° rü inciso VIII rü XII rü XVII rü XVIII rü XIX rü XXVwa rü art. 37 rü inciso XI rü XIII rü XIV rü XVwa rü name i mugücümaäcü rü yeeraäcü namañ na nameñ i ngema tchuraraarü ü i art. 37 rü inciso XVIwa rü yima tümañ ya “c”wa rüümatüü;

X – ngema mu rü tá we'gu nanaü i natchiga na Poragü i Ä'neäcüwa iücuñ rü ngema na nagu inaü'cuñ na nhure yi'ü ya tauncü rü ngema na meã inangemañ rü ngema to i nawa inangemañ na tomana namuñ i tchurara i tama napuracüüwa rü ngema mugü i taca' i'ü rü ngema mugü i tü'ü muñ rü ngema na naãtanüñ rü ngema tautchagü rü togü i nawa nangemañ i naca'tama i'ü i tchurragü rü meã nü'ü idawenüñ i ngema wü'itchigü i nacüma i ngema norü ügü rü ngegumarüñ i ngema marü inguñ nawa i ngem porá iunetagü i guñ i nañnearü rü ngema ngearüarü.

Art. 143. Ngema puracü i tchuraraarü rü aurima tü'ü muñ ni'ï i ngema ingemañ i mugüwa.

§ 1° Naca' i Poragü i Ä'neñ rü nawa nangema rü mugücümawa rü nanañ i puracü i ü'ü tonamanaatchigü naca'gü i ngema ngümäarü nguneñwa rü na yawücutchiüwena rü nü'ü yau'güñ aicumaäcü rü wü' i i mu i meãma taäcñ icua'äcü rü nü'ü icua'ü i nhuma ngema ingupetüñ i õ i tupanaca' rü na meã nü'ü yangau'ü i ngema cua' na aicuma yi'üarü urüe'na ngema na duñ'ügümañ icua'ütchiga rü naca' na meã nanguñ i ngema ü i nacüma i tchurara i aicumaütchi meñ.

§ 2° Yiema ngeä'tagü rü ngema igrejawa ngemagüñ rü nü'ü natautcha na tama ngema tchuraraarü puracüwa i tü'ü muñwa nangemagüñ i ngümäarü nguneñwa rü notürü rü inanamu i ngema togü i puracügü i namañ inacua'üwa i mugü nüna ä'üwa.

CAPÍTULO III

NHEMA DAUGÜ I GUÃCA'MA IÏŪ

Art. 144. Ngema daruũ i guãca' iĩ'ũ rü nawa'e nayangueẽ'ũ i Estado rü mu i taca' iĩ'ũ rü guãarü namaã itacua'ũ rü naũ ni'ĩ naca' na inapoũ'ũ i mugü i guãca' iĩ'ũ rü duũ'ã'taarü na tama aũ'cũmaũwa tangemaũ rü ngema ngemaũ i ngemagüũarü rü nawa i nhaãgü i namaã icua'güũ:

I – daruũ i federalarü;

II – daruũ i natchica i nawa iüeeũ rü iüeeũ rü nama i federalarü;

III – daruũ i ferunaca' i nama i federalarü;

IV – daruũgü i ianecüã'güarü;

V – daruũgü i tchuraragü rü ngema tü'ũ rüngüee'ũ i aũ'cũmaũ ngupetüguarü i tchuraragü;

VI – daruũgü i mugü i federalarü rü estadualarü rü distritalarü.

§ 1º Ngema daurũ i federal rü mugüwa rü na ngema namaã inacua'ũ i guũgutama rü meã nananu rü União ni'ĩ i namaã nguũ'ũ rü namaã inaũ i ngema puracü i nü'ũ icua'ũwa:

I – nanameẽ'ẽ rü naca' nadau i ngema mugüũ tchieẽũ i namaã rü wanüũ i mu i duũ'ũgümaã icua'ũ rü duũ'ũgütücumu urüe'na ngema meũarü tchieẽẽwa rü puracü iü'ũ rü União-arü me iĩ'ũ urüe'na norü ngema ingemaũgü i nügümaãtama icua'ũ i mu nawa'eũacü rü ngemagü inaũ'ũ i guãca' iĩ'ũ rü ngegumarũũ i togü i mugüũ tchieẽũ i ngema na inaũ'ũ na nngemaũ nayaütchigüũ i estadotanüwa urüe'na guũ i naanewa rü nanamu na yatchaãtchiũ i wü'itama i nacümaãcü rü ngema mugüwa inaũ'ũãcü;

II – inapo'ũũ rü iyatchaãtchieẽ'ũ ngema namaã itaeũ rü naca'

itaeü i ngema tchu'uü i mugüwa i tü'ü tchieacëëü rü droga rü toomatchigü rü ngema taetchiga i tchu'uü rü ngema tomanama-re daü rü tama ngema diëruarü ü natchieëüca' rü togü i namaã icua'güü i guãca' i'ü i ngema naane i nawa nangemaüwa;

III – yangueë'ü i ngema puracügü i tatüarü tchuraraarü rü aviãoarü ngutchi'caarü rü ngema naanearü üyearüwa';

IV – naü'ü rü naca'tama woe i ngema daruü i mugümaã icua'üarü puracügü i Uniãoarü.

§ 2° Ngema nama i federalarü daruü rü namaã icua'ü i guñguma ngemaü ni'ï rü meã ü'ü rü Uniã nuna dau'ü rü iü'ü i ngema nü'ü icua'üwa rü nawa ínangu i mugücümaãcü rü nawe'ãcü i ätücümüãcü nuna nadau'ü i namagü federalgüarü.

§ 3° Ngema daruü i ferunaca' i nama i federalarü rü namaã icua'ü i guñguma ngemaü ni'ï rü meã ü'ü rü Uniã nuna dau'ü rü iü'ü i ngema nü'ü icua'üwa rü nawa ínangu i mugücümaãcü rü nawe'ãcü i ätücümüãcü nuna nadau'ü i namagü i ferunaca'gü i federalgüarü.

§ 4° Ngema daruügü i ianecüã'güarü i tchuraragü i daruügümaã icua'cü namaã iü'ü i ngema nü'ü icua'üarü daruü rü nawa nanangemaë rü nanameeë i ngema cua' i Uniãoarü rü ngema puracü iü'ü i mugüarü daruüarü rü ngema nameeë'ü i pocugü i mugümaã gutchinü'üarü rü tamaetcha ngema tchuraragü.

§ 5° Ngema daruügü i tchuraragü nawa nangema i daruü ingo'ü rü ngema ínapo'ü'ü i mu i guãca' i'ü: naca' tchuraragü i tü'ü rüngüëë'ü i aü'cümaü ngupetü'gu (corpo bombeiros) rü naëtüwa i ngema marü rüwe'atchiü i mugüwaarü ügü rü nawa nangema na-naü'ü i ngema iü'ü i ianecüã'arü po'ü.

§ 5°–A Naca' i mugüarü daruügü rü nawa ngemaü i natücümü i namaã icua'ü i ngema meã íngemaü na nü'ü nacua'ü i mugüwa ígutchinü'ü ya unidade federativawa íngemaü rü nawa nangema i ngema natchica i mugü nawa ingueë'üarü daruü.

§ 6° Ngema tchuraragü rü ngema tchuraragü i tü'ü rüngüeë'ü i aü'cümaü ngupetü'gu rü tü'ü rünguëë'ü i poragü rü namaã ingü'ü i tchuraragütücumü rü naga ínaínü namaã wüigutama i ngema daruü'gü i íanecüa'arü rü ngema mugüarü daruü'gü i estadu-
algü rü distrito rü naca' i Estadogümaã icua'güü rü Distrito Fed-
e-alarü rü naanegüarü.

§ 7° Ngema mu rü tá naga nanaínüeë i ngema meã nuü rü ngema na
meã yaiäcüüü i natücumü i namaã icua'güü nawa i daruü i guäca'
í'ü rü i nacüma i aicuma we'guüäcü i ngema porá iüü na guügu
meü naüü i ngema norü nau'üwa.

§ 8° Yima Municipiogü rü name tá nau'aü daruü'gü i municipalgü
naca' na ínapo'üa'ü i norü meü'gü rü puracü íu'ü'gü rü ngema
íücutchiü'gü rü ngema mugü íü'üäcü.

§ 9° Ngema natanü i puracütanüü'gü i daruü'gü i nawa ngemagüü i
natücumü'gü i nhaã artiguwa nada'ü rü tá nawa níü' i § 4° äcü i art. 39arü.

§ 10. Ngema namaarü daruü rü íü'ü rü naca' na namaã nanguü'ü
i mu i guäca' í'ü rü na tama aü'cümaüwa tangemaü ya duü'üë rü
tama aü'cümaü'wa nangemaü i ngema tümaarü tümanatüwatchigü
neü'ü i meü'gü i nama i guäca' í'üwa:

I – nü'ü tacua'ü i cua' i taäeü nawa icua'ü rü ngema cua'gü na
ta'cü i meü íü'ü rü nüna ínadu'ü i nema nagu íü'ü rü naëtüwa
i togü i ügü i mugüwa marü íutchigaü rü ínawe'gugüü
naca' i íanecüa' i ngema mu i naca' í'ü nawa i ngema meü
nanaüã'neü i íanewa;

II – nawa nangema rü Estadogü íü'cüüwa rü Distrito Fed-
e-alarü rü Municipiogüarü rü ngema nagu yau'ü i natücumü i
namaã icua'ü urüe'na ngema íngemaü i üruü rü norü namaã
icua'ü'gü i ngema nagu íü'ü rü naü'gü i ngema nü'ü icua'üwa
i mugücümaäcü.

TÍTULO VI

NGEMA IÜTANÜŨ RÜ DIËRU IÃ'ŨARÜ RÜ I NANGUGÜŨ NA NHURE TÁ IUŨ'Ũ

CAPÍTULO I

WE'GU ŨŨ IÜ'TANÜŨ I GUŨ I NATCHIŨANEARÜ

SEÇÃO I

MUGÜ I GUŨARÜ

Art. 145. Ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü natautcha tá nanaügüũ nhaãcügü i ngema iütanüũ rü diëru iã'ũgü:

I – tü'ũ muũ na diëru iã'ũgü;

II – natanü i tüna naca' naca'ũgü i nagagu i daruñarü poráaru puracü urüe'na naca' na namaã ingemaũ rü nau'ũ na nawa nangemaũ urüe'na ngema porawa ngemaũ rü nacatama i guãca' iĩ'ũ puracügü rü iyauye'güũ rü marü iã'ũ naca' ngema inaãgüũ urüe'na inaüaũ i ngema norü mu imemareũ;

III – narümemae'ũ i ngema iãgüũ nawa i ngema puracügü i guãca'wa neũ'ũ.

§ 1º Guũguma tatautchagu rü ngema tü'ũ muũ nanaã'ũ rü tá nü'ũ nangema i nacüma duũ'ëruũ rü tá meã niünagütchigü ngema nagu nameũãcü i ngema naãgüũarü diëru rü ínanatautchaecë i namaã nacua'ũ i nema ütanutchiga rü naca' woetama na nangugüũ na nau'ũ i nawa nangemaũ i ngema na ngemaca' yĩ'ũ rü nügü nü'ũ nacua'eë rü meã inayau'aũ i ngema mugü i wü'itchigüca' rü ngema

Íngema i mugüwaãcü rü ngema meũ i ngemaũ nanatüwa neũ'tchi-güũ rü ngema yeera íngemaũ rü ngema iü'ũgü na meã namaã icua'ũ i diëru i ngema naãgüũarü.

§ 2º Ngema tü'ũ muũ i ütänügü rü tautama name na nü'ũ nangemaũ i nagu nanguũ na nawa nangugüũ i ngema tü'ũ muũ na diëru iã'ũarütamagü.

§ 3º Ngema we'guũ iü'ũ na naütänügüũ i guũ i naanearü nawae' na nü'ũ nadawenü'ũ i ngema mugü i tautchaũtchiga rü nango'ũarü rü mugüãcü nanaütänügüũ rü na nangüeë'ũtchiga rü ngema na ínapoũ'ũ i natchicaarü.

§ 4º Ngema nayaugatchiũ i ngema tü'ũ muũ nanaütänüũ i mugütücumüwa rü naca' tá nayadaugü na íyai'raãtchiũ i ngema ina'wae'ũ na nataegugüũ.

Art. 146. Nawa nangema i mugü i nguëruũ:

I – ngema we'gu ü'ũ i natchiga i nugü i cua'arü rü ngema natücumü i mugü i nameeë'ũ i ngema iütänüũwa rü natanüwa i ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü;

II – mugüãcü íngema i ngema na inaücuũ i mugü naca' i nge-ma iü'tanüũarü;

III – naüa'ũ i guũma i mugü natchiga i ngema iü'tanüũarü mugütücumü naca'türü i natchiga:

a) ngema iü'tanüũarü unetatchiga rü ngema yanaraũ'ũ rü ngemanhaãcü rü naca' i ngema nü'ũ iu'ũ i tü'ũ muũ na diëru iã'ũ i nü'ũ naunetaũ i nhaã Constituiçãowa rü ngema na nagu yau'ũ i ngema íngupetügüũ inaügüũ rü nawa nenaũ'ũ nanangu'güũ rü ngema naãgüũ;

b) rü nanawae'ũ rü iãũtchiũ rü nagu yaõ'ũ rü mugü rü nha-tüwa naũ'ũ i ngema iütänüũ;

c) nügü'añ yañeñü na meã nayau'añ i ngema iütanüñ naca' i ngema ü i wüigu iü'ñ nawa i ngema duñ'ügü i wüigu naügüñ rü ngegumarüñ ta i ngema nü'ñ iu'ñ naca' i ngema iütanüñ i marü iutchigañ i artigugü 156–A rü 195 rü Vwa;

d) norü aicuma na nü'ñ iu'ñ na yatorañ'ãcü nayau'ñ rü nü'ñ natautchaecñ i ngema i'ragüñ i taetanüñgü rü naca' i ngema i'rañ i taetanüñgü rü ngegumarüñ ta i ngema mugü i nacatama i ñ'ñ urüe'na ínatautchaecñ'ñ nawa i ngema tü'ñ muñ na diëru iã'ñarü i marü iutchigañ i artigugü 155 rü II rü 156–Awa rü ngema guãma ya duñ'ëgü naãgüñ i marü iutchigañ i art. 195 rü I rü V rü § 12 rü i ngema naãgüñarü i nagu iyau'ñ i art. 239.

§ 1º Ngema mu i ngueëruñ i ta'cü natchiga namecñ i inciso III rü d rü ngegumarüñ ta na tautcha tá nana'ügüñ i wü'i i mu na nhuãcü i nagu iü'ñ rü wü'itama i ngema iütanüñarü degütchiga rü ngema iãgüñtchiga i Uniãoarü rü Estadogüarü rü Distrito Federalarü rü Municipiogüarü.

I – naca' i ngema naãgüñ rüe'na nayau'añ rü tama tá ni'ñ;

II – natautcha tá ni'ñ naüã'ñ i ngema nawa ingemagüñ na iütchiñ yatorañgü'ãcü i Estadowatchigü;

III – ngema degütchiga rü wü'iwatatama ni'ñ rü meãma ngañwa nangema rü ngema norü nuñtchitçhiga i ngema na yayauyetçhigüñ ngema diëru i nüna ü'ñ i naca' i ngema nawa ngemañtçhigü i ngema íngemañ i federalawa rü tá paama ni'ñ rü natchu'u i ngeñrüñmare na tama paa yi'ñ urüe'na na totchigü i nge-mañwa nangemañ;

IV – ngema degütchiga rü ngema nüna dau'ñtchiga rü ngema tüna naca' naca'ñ rü nanawa'e tá ni'ñ nügümaã nangau'güñ i ngema íngemagüñwa i yeerawa ügüñ i aë'gacügü rü nayauañ i nagu iü'ñ i ngema wü'itama i wücutchi i natchiñnearü i ngema naãgüñarü.

§ 2º Natautcha ni'ĩ naca' i ngema nayaugüũ ena tama i ngema nagu iũũ i wü'itamawa i nagu idé'aũ ngema § 1º namečeaũ rü wena nayauaũ i ngema iütanüũgü i marü iutchigagüũ i artigugü 156–A rü 195 rü Vwa rü ngema íngemaũ i marü iü'ũ i ngema artigugüwa rü nagu nanguũ i ngema norü yauyetchigüwa(parcela) i nagu yau'ũ rü tautama ni'ĩ ngema nagu iü'ũ i wü'itama (regime único) naca' íca'ũ.

§ 3º Nagu nanguũ i ngema iütanüũgüarü degütchiga i marü iutchigaũ i artigugü 156–A rü 195 rü Vwa rü tá ínaü nawa i ngema nagu iü'ũ i wü'itamawa i nagu idé'aũ i ngema § 1º:

I – tautama nanaã tá ni'ĩ nügüaũ yaĩčeaũ i ngema iütanüũarü ògü (credito) i marü iutchigaũ i artigugü 156–A rü 195 rü Vwa rü naca' i ngema naãgüũ i ngema nayaugüũ ena tama i ngema nagu iũũ i wü'itamawa;

II – rü tá nanaã na nügüaũ yaĩ'ũ i ngema iütanü'ũarü ògü artigugü 156–A rü 195 rü Vwa iutchigaũ rü naca' i ngema nü'ũ yangaugüũ i tama iyau'ũ ena tama iĩ'güũ (optante) i naca' ngema nagu iũũ i wü'itamawa i ngema nagu idé'aũ i ngema § 1º i ngema meũ i ngemaũgü i nü'ũ idau'ũarü rü nhumatchi ngema ngemaũgü i tama nü'ũ idau'ũ rü ngegumarüũ ta i ngema mugü i taca' iĩ'ũ rü ngema nayau'güũ ena tamaarü puracügü rü ngema muũma íyanguutchiũ i iyangegumarauũtama i ngema naca' tũna naca'ũ i ngema nagu iü'ũ i wü'itamawa.

Art. 146–A. Mugü i nguečruũ rü nanatautchačẽ ü i ngugügü i nawa nü'ũ 'ũ i naca'tama i ngema iütanüũtchiga rü naca' na inapoũ'ũ na ngema na tama tchiri nangemaüca' i ngema nügümaã inaãgüũ rü tama natchieã'ũ na União namaã icua'ũ rü mugüwa rü na'ü i mugü i nagu iü'ũ i wüiguũ na naca' yi'ũ i ngema.

Art. 147. Uniãowa nangema rü i naane i federalwa rü ngema tü'ũ muũ na diėru iã'ũ rü naütanüũ i estadualgü rü tchi ngema naane tama yayauye i municipiogügu rü ínaau'tchitaãcũ rü ngema tü'ũ muũ na diėru iã'ũ rü naütanüũ i municipogüarü; naca' i Distrito Federal rü nawa nange-

ma i ngema tü'ũ muũ na diëru iã'ũ rü naütanüũ i municipiogüarü.

Art. 148. Ngema União rü nawa i ngema mu i ngueëruũ rü natau-
tcha tá nanaü'ũ na diëruca' ínaca'ũ rü yicama tü'ũ nataegueë'ũ yeeraũ i
natanümaã i ngema tü'ũ mu'ũiarügü i ngeguma aũ'cüma'ũ ngupetügu:

I – na nayau'ũ i ngema ngürüatchi nagu'eëũgü i ngeguma nan-
gupetügu i ngema aũ'cümaũtchiũ i guãca' i'ũ rü ngeguma nan-
gema i ngearü namaã i to i natchiãne urüe'na i ngema norü na
tü'ũ namuũ'eëũ i paa tá ngupetüũmaã;

II – nawa i ngema íngemaũ na yeerawa nanguũ i diëru i guãca'
i'ũ i paatamaãcü i'ũ rü ngema yeeraãcü daunaguũ na nameũ i
natchiũanewa i nü'ũ idawenüũãcü i ngema marü we'guãcü iü'ũ
i art. 150 rü III rü “b”wa.

Wü'itama dea'gütucumü. Ngema na tü'ũ naã'ũ ya yiema diëru i
ngema naca' ínaca'ũ rü yicama tü'ũ nataegueë'ũ yeeraũ i natanümaã
rü nhumatchi tü'ũ mu'ũwa ne'ũearü rü tá nawa tangema i ngema na
tagu'ũ nagu i ngema inaü'ũ i ngema norü i marü iü'ũ.

Art. 149. Rü naca'tama woe ni'ĩ na nawa nangemaũ i União na
naü'ãũ na naã'ũ i ngü'eë duũ'ëgüca' rü inawe'ãtchieëũ na meã diëru-
maã icua'ũ rü natücumügü nü'ũ cua'güũarü me i'ĩũ urüe'na nhama
ngema ta'cü namaã iü'ũ i ngema íngemagüũ i ngema nagu yau'ũ i
naanegüwa rü nü'ũ idawenuũ i marü we'guũ i artigugü 146 rü III rü
150 rü I rü IIIwa rü tama natchieë'ũ i ngema marü iutchigaũ i art. 195
rü § 6^owa rü nagu nanguãtchiũ nawa i ngema inaã'güũ i ngema nü'ũ
íya'uũ i ngema mugü.

§ 1° Ngema União rü ngema Estadogü rü Distrito Federal rü
ngema Municipiogü rü mugüwa rü na naã'ũ naca' i natanü i ngema
norütma i nagu i'ũũ i mu i ngema tü'ũ ipo'ü'ũ ya yiema tau'cürüwa
puracücarü i naca' ica'ũ i puracütanüũ íngemagüũwa rü ngema
marü rütchomareũarü rü ngema nawa ngemagüũ na ínaütanügüũ
rü nameũ na nü'ũ nangemaũ tá i naca' iü'ũtchiũ i imeeë'tchigüũ
ngema nawa nenaü'ũ i natanü inaãgüũ'ãcü urüe'na ngema marü

rütchomaregüũarü rü ngema nü'ũ naütanügüũarü.

§ 1°–A Ngeguma nangemagu i ngema diëru íngemaũarü yeera ingetanü rü ngema iãgüũ we'guãcü i ngema marü ítchemareũ rü ngema nawa ngemagüũ na inaütanügüũarü rü name ni'ĩ tá narünguũ i natchiga ngema na naünagüũ i ngema ítchaemareũ rü ngema nawa íngemagüũ nanaütanüũarü rü nangenagüaũ i ngema rüi'ramaeũ i natanü.

§ 1°–B Inaweaũ i ngema na tama yangu'ũ i ngema mugü i §1°–Awa marü iutchigaũ naca' na meã naü'ũ nanawe'atchiũca' i ngema diëru íngemaũarü yeera i ngetanü rü natautcha ni'ĩ naü'aũ na naãgüa'ũ paatama tama ngema marü íwe'guũãcü rü Uniãoarü tawa rü puracütanüũ i guãca' iĩ'ũ íngemagüũarü rü ítchaemareũ rü ngema nawa íngemagüũ nanaütanüũarü.

§ 1°–C Ngema iãgüũ paatama marü tama we'guãcü i ngema natchiga yadé'aũ i ngema 1°–B rü nawa'e tá ni'ĩ naü'ũ wüigutchigü namaã i ngema togü i mugü naca' na nawe'atchiũca' i ngema idegüũ i diëruarü yeera i ngetanü rü tá porawa nangema i ngema wü'itichigü i tẽpu i marü nameẽ'ũwa rü ngema nguneũ rü íniugü i ngema nagu naü'ũwa naügü.

§ 2° Nhema duugü arü ütänü rü nhu'matchi nawa' nhema toyepe'e na meã dieruma i'nacua'ũ:

I – tama tá narüngu natchiga i ngema marü nayau'ũ i to'namana muũwa;

II – ngegumarüũ ta narüngu tá natchiga i ngema ngemaügü i nu'ã ücuũ i to i natchiũanegüwa ne'mugü'ü urüe'na ngema puracügü;

III – natauta tá nangemaũ i nhure naguũ tá iütanüũ nawa i ngema tü'ũ muũ na diëru iã'ũ:

a) ngema natanüãcü rü ínangema na nawa nenaũ'ũ i ngema na nhure iü'ũ rü nhure diëru iyau'ũ guũwama urüe'na ngema natanü i ngema nhure i nawae'ũarü i nawa i ngema ngemaũ-

gü i nuã ücu'ũarü rü ngema natanü i ngema nü'ũ idau'güũ na
inaũ'ũũ rü yaücuũ i napügü;

b) i naca'türü rü ínangemaũ na nawa nenaũ'ũ rü nayau'ũ rü
nagu iu'ũ i wü'itama i ngugüruũ.

§ 3° Yiema duũ'ẽ ya nayau'e i napügü i to i natchiũanewa
neũ'ũ rü name tá ni'ĩ tawüigu na duũ'ẽ ya mugüãcü yangee rü
i mugücümawaãcü.

§ 4° Ngema mugü nü'ũ uneta tá na aicuma yiĩ'ũ i ngema nagu nan-
gugüũ na ngema i ãgüũ rü wü'iepücünatama tá nanguũ.

Art. 149–A Yima Municipiogü rü Distrito Federal natautcha tá
naü'güãũ i ngema naãgüũ rü ngema mugü nagu iu'ũcumaãcü naca' i ngema
natanü rü ngema nayawootchiũ ngema na narümemaetchigüũ i guãca iĩ'ũ i
omüarü puracü rü we'gu ü'ũ na íyaümücüa'ũ naca' i daruũ rü inapoũ'ũtchi-
ga i natchicagü i tautchaũ i guãca' iĩ'ũgü rü nü'ũ idawenuũ i ngema marü
we'gu ü'ũ i art. 150 rü I rü IIIwa.

Wü'itama dea'gütucümü. Natautcha ni'ĩ naca' ínaca'ũ i ngema i
ãgüũtchiga i ngema nagu íyau'ũ i ngema namatüarü yauye i ngema
naü'ũ i omütanüpanewa.

Art. 149–B Ngema iütanüũgü i marü iutchigaũ i artigugü. 156–A
rü 195 rü Vwa:

I – ngema nge'magüũ inaügü'ũ rü nawa nenaũ'ũ nanangugüũ
rü nagu yanguãtchiũ na tama nangu'ũ rü yiemagü nawae'e na-
tayanguẽ'ũ urüe'ena tanaütanüũ i ngema tangetanüũ;

II – tauwama ngemaẽ;

III – yiema tümacatama i mugü na iyai'raãtchiũ i ütanutchiga rü
yatorã'ũ urüe'ena yiemagü tauma nau'e i ngema iütanüũ;

IV – mugü i tama nügüetüwa yamueẽ'ũarü rü ngema nagu yaõ'ũarü.

Wü'itama dea'gütucumü. Ngema iütanüügü i natchiga íyadé'aũ i ngema namatiarü yauye nanangugügü tá yiema tauwama ngemaē i marü iutchigaũ i art. 150 rü VIwa rü tautama ínanaü i taregü i ngema iütanüügü i ngema we'guãcü iü'ũ i art. 195 rü § 7^owa.

Art. 149–C Ngema iütanüũwa idegüũ iü'ũ i ngemaũ i iutchigaũ i art. 156–Awa rü ngema iãgüũ iutchigaũ i art. 195wa rü V rü ngema rüngu'ũ i natchiga i nanaü'aũ nawa nangemaũ i ngema namaã icua'ũ i guãca' iĩ'ũ i we'gumareũwa rü nawa ya aē'gacü i duũ'ũgümaã icua'cü rü nawa i guãca' iü'ũ rü ngegumarüũ ta na nuã naücuũgü rü tá nawatama nangu naca' i ngema íngemaũ i ngema namaã nameũ'ũ i yeerawa ügüũ i aē'gacügü rü nawa naíyai'raãtchiũ na natatauma na nhure naguũ naütanüũ i ngema iütanüũwa rü ngema iã'ũiarü íngentanüũ naca' i ngema togü íngemagüũ rü yangegumaraũtama nanaĩnagüũ i ngema nhure naguũ i ngema iütanüũarü i ngetanüũ naca' i ngema íngemaũ i namaã nameç'ũ.

§ 1° Ngema nawae'ũ nanaü'ũ i natchiga íyadé'aũ i namatiarü yauye natautcha tá na nü'ũ nangemaũ i ngema nhure iütanüügü ii'raãtchiũ-gü i wü'itamaãcü rü ngema mugü i ngueëruwa íngemaũãcü.

§ 2° Ngema mugü i ngueëruũ rü nü'ũ natautcha tá na naũpa nü'ũ nadau'ũ i ngema nagu yanguãtchiũ i ngema tama ínaü'ũwa tá i ngema we'gu marü iü'ũ namatiarü yauyewa rü § 1^owa.

§ 3° Ngema nuã ücuũgü i namaã icua'güũ i guãca' iĩ'ũ marü ü'ũ i we'gumareãcü rü duũ'ũgümaã icua'cü ya aē'gacüwa rü nawa i ngema guãca' iü'ũ rü ngema marü iwe'guũ i art.150 rü VI rü “a”wa rü tá nanaã na nau'ãũ i ngema marü iwe'guũãcü i namatiarü yauyewa rü § 1^owa rü nawe'gueãũ na iwüiguũ na meã tü'ũ iyau'ũ naca' ngema nü'ũ yau'ũ i aiepegu nü'ũ yangau'ũwa.

SEÇÃO II

NAGU NAÜCUÜGÜARÜ I NGEMA IÜTANÜÜARÜ PORÁ

Art. 150. Tama nanatchieç'ãũ i ngema to i tü'ũ ípoũ'ũgü rü tüna

dau'ũgü tũmaca' ya yiema naãgü'ũ rü natchu'u naca' i União rü naca' i
Estadogü rü naca' i Distrito rü naca' ya Municipiogü:

I – tü'ũ namu urüe'na nanaünagü i ngema iütanũũ na tauguma
i mugü i inaü'ũ;

II – inaü'ũ na tama nawüiguũ nanayau'ũ natanüwa i ngema naã-
güũ i nü'ũ yangau'ũ inangemaũ'wa nayangegumaraũ'ütama rü
natchuu i ngerüümare i nayatoraũeëtchigü nawa i ngema nawa
nangemagüũ puracü i meãma nü'ũ nacua'ũ urüe'na ngema pura-
cü i nawagü íü'ũ rü tama nawa tangema i ngema tü'ũ yaücutchiũ
i mugüwa na naünagüũarü rü na taẽgaũ urüe'na ngema tũmaca'
i'ũũ i mugü;

III – tũna naca' naca'ũ na tanaütanüũ i ngema iütanüũ:

a) nawa i ngema íngemaũ i ügüũ íngupetüũ naũpa na naũ-
güũ i norü porawa nangemaũ i mugü i ínangemagu inaü'ũ
urüe'na ínaünagügu;

b) i ngematama i puracü i diẽrutchigawa i nü'ũ nangemaũ na
marü íyautchigaũ i ngema mugü inaü'ũ urüe'na naünagüũ;

c) naũpa nanangupetüũ i 90 i nguneũ i ngema nguneũ i nü'ũ
nangemaũ nayautchigaũ ngema mugü inaü'ũ urüe'na naũna-
güũ rü nü'ũ idawenüũ i ngema marü we'gu ü'ũ i tũmaũ i bwa;

IV – ngema iütanüũma na naütanüũ nheguma na nhemagu i nhe-
ma tama mea ingutanüũ;

V – naü'ãũ na inaü'cuũ naca' i duũ'ẽgüarü taũ i puracü urüe'na
ngema meũ'gü rü nawa i ngema iütanüũ i natanüwa i estadualgü
urüe'na municipalgü rü nameẽ'ũ ngeguma nagutchinügu i nge-
ma naca' tũna naca'ũ nanaütanüũ na iüpetüũ rü nawa íngema'ũ i
ngema nama i ngema Porá i Guãca' ír'ũ nüna dau'ũ;

VI – naẽ'tüwa naü'ãũ i ngema iütanüũgü:

a) ngema meü i ngemaü rü ngema nhure i diëru iyau'ü urüe'na ngema puracügü i nawa ingemaü rü wü'igü rü toguegüarü;

b) ngema íngemagüü i nagu yaðgüü rü ngutaque'epatagü i ngeürüü'ümare i nü'ü icua'üüüarü rü ngegumarüüta i ngema norü meã nuñgü i ngüecëruügü rü norü meeëruügü;

c) ngema meü i ngemaü rü ngema nhure i diëru iyau'ü urüe'na ngema puracügü i nawa ingemaü i natücumü i natchiü'anemaã icua'güüarü rü ngegumarüü ta i ngema norü ügü rü ngema íngemagüü i puracütanüü'gü i ätü-cumüü naca' na ínapo'üãü i ngema na nawae'ü i meü rü ngema ínaü'güü i cua' i taëü nawa icua'üügüarü rü nge-ma duü'ëgüarü ngüecëruü rü tama yeera nayau'ü i diëru rü nayau'aü i ngema mugü naca' ica'ü;

d) poperagü rü natchigagü rü ngema utchigagü rü ngema po-pera i norü ümatüruüca' iü'ü;

e) nagagü rü na'tchicünaã' iãgüü i wiyægü i Tagucüã'wa ü'ü i nawa ngemaü i wiyaearü puracü iü'ü urüe'na wiyægü naü'ü nawa ya tagucüã'gü ya naügücü rü/urüe'na ngema puracügü i guñwama rü íutchigaü nawa ya tagucüã' ya nü'ü cua'ütchicü (artista) rü ngema rü ngemaügüarü ngüecëruü urüe'na ngema namaã nanguüügüü i digitalgü i nawa ingemaü rü ngema na íngema na naü'ü rü yamueë'ãü i nge-ma ínaü'üwa (CD rü DVD) i ngema nü'ü yau'ü rü omüema ibaiãcü nawa naugütæ'ü ya CD rü DVD rü DRIVES.

§ 1° Na natchu'uü i inciso IIIarü rü *b* rü tama na'ü naca' i ngema iütanüügü i marü iutchigagüü i artigugü. 148 rü I rü 153 rü I rü II rü IV rü V rü 154 rü II rü ngema na natchu'uü i inciso IIIarü rü *c* rü tama na'ü naca' i ngema iütanüügü i marü iutchigagüü i artigugü. 148 rü I rü 153 rü I rü II rü III rü V rü 154 rü II rü bai i naca' na nawa yau'ü i ngema nawa nenaü'ü na nangugüü i ngema iütanüü i marü iutchigaü i artigugü 155 rü III rü 156 rü Iwa.

§ 2º Na natchu'ũũ i inciso VIarü rü "a" rü yeerawa nada naca' i aẽ'gacü i duũ'ũgümaã icua'ũ rü naca' i ngema iü'güũ i marü iü'güũ rü ngema porá i guãca' iĩ'ũ i nũna ídau'ũ rü ngema ína'ũũ i puracü i guãca' iĩ'ũ rü naã'ũ i puracü i taca' imu'ũ i nhuatchi tũna yaã'ũ i ngema nagu íyadé'ãũ naca' i ngema meũ i ngemaũ rü naca' i ngema iyau'ũ rü naca' i ngema puracügü i nawa yadagüũ naca' i ngema ingemagüũ woetama urüe'na ngema nawa íngupetüũ.

§ 3º Ngema na natchu'ũũ i VIarü rü "a" rü namatüarü yauye i nüiraũ'ũarü tama ínanaügü naca' i ngema meũ i ngemaũ rü naca' ngema tü'ũ ngema rü naca' i ngema puracügü rü i ngema nawa nangemaẽ'ãũ na nango'eẽ'ãũ i ngema ügü i meã diẽrumaã icua'ũ i nü'ũ iu'ũ i mugü iü'ũ naca' na naũ'ũ i ngema na diẽrumaã icua'ũ i tama aẽ'gacüarü iĩ'ũ urüe'na nangemaũ na naũtanüã'ũ urüe'na naũtanüã'ũ i ngema natanü urüe'na ngema iũtanüũ i yiema nawa ingemaẽ' rü bai na tü'ũ ita'ũtchiũ ya yiema nauegue ya ta'cü ya ngueẽ'ẽ na tanaũtanüũ i ngema iũtanüũ i ngema nagu nanguãtchiũ naca' i ngema meũ i ngemaũ i taguma ngema ũ'ũ.

§ 4º Ngema na natchu'ũũ i nü'ũ yau'ũ i inciso VIwa rü tũmaũ ya "b" rü "c"wa rü nawa nangema i ngema meũ i ngemaũrica rü ngema iyau'ũ rü ngema puracügü rü ngema nagu yau'ũ naca' i nema ingemaũ woetama i ngema íngemagüũarü i nagu íyadé'agüũ.

§ 5º Ngema mugü rü tá nanameẽẽ i mugü na ngemanhaãcü ngema taetanüũgü nango'egüũ'ca' natchigawa i ngema iũtanüũgü i na napügü rü puracügüwa nanguũ.

§ 6º Ngeũrũũmare i ãtanüũ urüe'na ngema tama naũtanüe rü íyai'raãtchiũ i ngema nawa nenanü'ũ i nanangugüũ rü natautchaẽãũ i ngema na tũmagu yaoõ'ũ rü tũna naã'ũ ya yiema naã'güe i natanü rü nawa nayau'ãũ na marü nawe'guũ rü tü'ũ nü'ũ nangetchaũ'ũ urüe'na tũmagu yaoõ'ũ na nhama marü tanaũtanüũrũũ yĩ'ũ rü nagu nangu'ũ ngema iũtanüũ rü natanü i tũna naca' naca'ũ urüe'na ngema iãgüũ rü tá name inaã'ũ i ngema mugü i naca' iĩ'ũwarica rü federal rü estadual urüe'na municipal rü mugüãcü ingemaẽ i naca'türüma i ngema natchigagü i daunawa iugüũ urüe'na nawa ngema i ngema

iütanüũ urüe'na ngema iägüũ rü tama natchieeč'äcü i ngema marü
iwe'guũ i art. 155 rü § 2º rü XII rü gwa ngemaũ.

§ 7º Ngema mugü nü'ũ natautcha tá inaã'ũ na tümawa nangemaē na
tanaütanüũ i ngema iütanüũ rü namaã íntangemaũ rü namaã itacua'ũ
i norü ütanutchiga i ngema iütanü'ũ urüe'na ngema iägüũ rü wü'i
ngema nau'ũ na ngemanhaäcü tanaütanüũca' i yicama rü ínawe'guũ i
ngegumatama rü ítanayau'tchiũ na nataeguũ i ngema nhure itaütanü rü
ngeguma tama ínaü'gu i ngema nau'ũ na tüna naã'ũ ya yiema naã'güe
i natanü rü nawa nayau'aũ na marü nawe'guũ i ngema íngupetüũ.

Art. 151. Natchuu ni'ĩ naca' i União:

I – nau'ũ i ngema iütanüũ i tama wü'iguäcü yi'ĩ i nguũ i naã-
ne i nhaã natchiũanewa urüe'na nau'ũ i yauyetchiga urüe'na
naca'türü i nü'ũ iu'ũ i ngema Estado, naca' i Distrito Federal
urüe'na ngema Municipio rü toarü tchie'ũ rü ínayauã'ũ i ngema
natautchaecãũ na naporacē'aũ i ngema iütanüũ na nawa nanguũ
na natautchaecũ na yeerawa nauũ i ngema na we'wa nangemaũ
na ya ütchigüũ i ngema duũ'ügüarü diēru natanüwa i ngema ya-
toraũtchigüũ i natchigagüarü Naanewa;

II – naütanüũ i ngema iyau'ũ i tü'ũ namuũarü i guãarü ngetanü
i Estadoarü rü Distrito Federalarü rü Municipiogüarü rü nge-
manhaäcü i ngema natanü rü ngema nau'nagüũgü i nagu yau'ũ
i nawa ngemagüũ i guãca' iĩ'ũ rü ngema yeerawa ngemagüũ
naca' na nawa nangemaũ i norü mugü rü naca' i ngema namaã
icua'güũgüarü;

III – nau'ũ na tama nawagü ingemaũ i ngema iütanüũgü i
namaã nacua'ũ i Estadogüarü rü Distrito Federalarü urüe'na
Municipiogüarü.

Art. 152. Natchuu ni'ĩ naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal rü
naca' Municipiogü nanaüaũ iyatorau'ũ i ngema iütanüũ natanüwa i megüũ
rü ngema puracügü iü'ũ i ngeũrüüũmare rü nagagu na ngeta nenaũ'ũ
urüe'na ngeta nau'ũ.

SEÇÃO III

NGEMA IÜTANÜÜGÜ I UNIÃOARÜ

Art. 153. Uniãowa nangema na naüa'ü i ngema iütanüü i nhaa-güchiga wa':

I – nuã naücuñ i ngema ngemañgü i to i natchiãnewa' ne'mugü'ü;

II – yeama nau'ü i to i naanewa i ngema ngemañgü i nhaã naa-nearü urüe'na marü mugüwa ngemañ na ngemacüã' yit'ü;

III – ngema natanü iyauñ rü ngema tü'ü nau'nagüñ i ngeñrüü'üwamare neü'ü;

IV – ngema ngemañgü i iügüñ;

V – naã'ü i diëru i yicama naütanüñ rü diëru tü'ü iü'tchicüü'ü to i natchiñnearümaã rü tuna dau'ü rü urüe'na nawa ngemañ i ngema nawa ãegagüñ nanaütanüa'ü urüe'na ngema natanü i ngemañgü;

VI – ngema norütama i naane i tama iane nawa ngemañ;

VII – taütchiñ i ngemañgü i meñgü rü ngema ingemañ i mugü i ngueëruüwa;

VIII – iü'ügü rü iyau'ü rü namaã i tae'ü rü naca' itae'ü urüe'na to i naanewa neü'ü i meñgüarü rü puracügü inatchieë'ü nawa i torü ma'ü urüe'na naca' i natchicagü i ngema íngemañ i mugü i ngueëruüwa.

§ 1º Natautcha ni'í naca' i ngema Porá Inaü'ü rü ínayau'añ i ngema nawa inangemañ rü ngema naga nau'cuñ i marü ü'ü i mugüwa rü yatorañ'eë i ngema nhure naguñ tá iütanüü i ngema iütanü'üarü i marü íügü'ü i inciso I rü II rü IV rü Vwa.

§ 2º Ngema iütanüñ i marü iutchigañ i inciso IIIwa:

I – nü'ñ tiu tá ni'ñ nawa i ngema ngugü i nawa nü'ñ icua'ñ i guñ'ñtchiwama rü guñ'ñtchiwama i naanewa rü ngema nayee-rawañtchima nañtchigüñarü i mugücümaãcü.

§ 3º Ngema iütanüñ i marü iutchigañ i inciso IVwa:

I – rü nideetchi tá ni'ñ i ngema íngemañtchiñ woetama i ngemañgü i megüñ naca' i torü ma'ñgü;

II – tautama ni'ñ nügüetiwa nangemagüñtchigüñ rü nanawüigueë ngema ta'cü iütanüñ i wü'ñtchigü i ü'ñwa namañ i ngema muñ- ma i tü'ñ nañtnüë'ñ i nori nañpatchigüwa;

III – tautama naca' ínaca' i naëtüwa i ngema iütanüñ i ngema ngemañgü i ü'güñ i to i naanewa ñ'ñ;

IV – rü tá íni'ñraatchi i norü ngema íngupetüñ nagagu i ügü natchiga i ngema nü'ñ yangau'güñ i meñgü i diëruarü tümawa ya yiema inaãgüë i ngema iütanüñ rü mugücümaãcü.

§ 4º Ngema iütanüñ i marü iutchigañ i inciso VIwa i namatüarü yauyearü (caput):

I – rü yeerawa tá nañtchigü ni'ñ rü tá nü'ñ nangema na nhure iütanüñ i nawa íngemañ na ngemanhaãcü tama nü'ñ nameñ na namañ inacua'ñ i ngema norütamagü i ngemañ na tama naü'ñ;

II – tautama naca' ínaca' i ngema iütanüñ naëtüwa i ngema i'rañ i naane i toeruñ i ianearü yawa ngemañ rü nü'ñ unetañ na aicuma yñ'ñ i mugüwa rü ngeguma nagu yadaumaregu i ngema naane- natü i nü'ñ natauñma i to i meñ i nü'ñ ngemañ;

III – nüna ínadau tá ni'ñ rü nüna naca' ínaca' tá municipiogüwa i ngemanhãcü nü'ñ unetaguñ rü mugücümaãcü rü notürü tchi tama naü'añ na iyai'raatchiñ i ngema iütanüñ urü'e'na

ngeñrürü'ñmare i to i nacümaãcü iyai'raãtchiü urüe'na tama
naütanüü i ngema iütanüü.

§ 5° Ngema uiru rü ngeguma nü'ñ unetañ na aicuma yiñ'ñ i mugüwa
na diëru i íngemañ yiñ'ñ urüe'na ngemañ i diëru tü'ñ iü'tchicüü'ñ
to i natchiññanearümaã ni'ñ rü notacüma nawa nangema i ngema na
tama naütananüü i ngema iütanüü i ngema natchiga íyadé'añ i nge-
ma inciso V i “caput” i nhaã artigoarü rü nanawae'ñ na nanaütanüü
i ngema nawa nenañ'ñ i ngema iü'ñ; ngema nhure tá iütanüü rü norü
i'ramaë rü 1% tá ni'ñ rü ínawe'gu i ngema na tomana nañ'ñ i ngema
muñ inadegüñ i nhaãgü íngemagüñwa:

I – 3 o naca' i ngema Estado rü ngema Distrito Federal urüe'na
ngema Naane rü ngema nawa nenañ'ñacü;

II – 7 o naca' ya yima Municipio ya nawa nenañ'ñne.

§ 6° Ngema iütanüü i marü iutchigañ i inciso VIIIwa i nhaã
artigoarü caput:

I – tama nañ tá na naütanüü i ngema iütanüü naëtüwa i ngema to
i naanewa mugüñ rü bai i ngema iü'ñ i porá i tü'ñ nge'mañ(omü)
rü ngema nawa yawa yigümaã idé'añgü;

II – nañ tá na naütanüü i ngema iütanüü wü'iepcünatama
naëtüwa i ngema meñ urüe'na ngema puracü;

III – tama nayangueë tá i norütamaarü i nawa nangugüñ;

IV – nayangueë tá i ngema i nawa nangugüñ i ngema iütanüü-
güarü i marü iutchigañ i artigugü. 155 rü II rü 156 rü 156–A rü
195 rü Vwa;

V– nü'ñ natautcha tá nanangemañ i ngematama inañ'ñ na nan-
gupetüñ rü i nawa nangugüñ i togü i ngema iütanüü;

VI – nü'ñ nangema tá i norü i ngema nhure naguñ tá iütanüü

i mugü i tü'ũ muũwa ngemaũ rü íname na nü'ũtama yĩ'ũ i wü'ítama i ngugüruũ inayaugüũwa urüe'na ngema natanũãcü – ad valorem;

VII – nawa na nayau'ũ rü ngema iütanũũ rü tá naca' ínaca' na tama nawa ítangemaũ i ngema i ütänũũ rü ngeguma ngema nhure naguũ tá iütanũũwa guũarü ãmare yaĩ'gu rü lêãcü tá ni'ĩ i natanü i ngema ngemaũ i namaã ítae'ũ rü naca' ítae'ũ.

Art. 154. Ngema União natautcha tá nau'ãũ:

I – nawa i ngema mugü i ngueẽruũ rü ngema iütanũũ i tama iutchigaũ i artigo nüĩraũ'ũwa rü ngemanhaãcü tama nügüetüwatchigü yaĩ'gu rü tama nangemagu i ngema nau'ũ urüe'na ngema nawa nagugüũ i ngema norütama i nhaã Constituiçãowa meãma ngo'ũarü;

II – nawa na tü'ũ naã'üneũ i paa ngupetũũ urüe'na ngema ngearü i to i naanewa rü ngema iütanũũgü i ngürüãtchi iĩ'ũ rü i nü'ũ ícua'ũ urüe'na tama i nawa ínangemaũ i ngema iütanũũ rü i ngemagü rü tá ínaũ'ütchigü rü we'guüãcütchigü rü ínayatchaãtchigü ngema norü ü na ínaũ'ũ.

SEÇÃO IV

NGEMA IÜTANÜŪARÜ I ESTADOGÜARÜ RÜ DISTRITO FEDERALARÜ

Art. 155. Nawa nangema i naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal nanaũ'ãũ i ngema iütanũũgü:

I – tüna nau'eẽũ i ngema meũ yiema yue'earü rü ngema iã'ũ rü ngerüũ'ũmare i megüũ urüena ngema mugü i tümaca iĩ'ũ;

II – ngema ügü i nawa ngemaũ naca' i napügü na guũwa naĩ'ũ rü ngema nauügüũ i puracügü i nato'namana nau'ũ i nügütanüwa i es-

tadualgũ rü municipiogũ rü ngema yawa na yigũmaã idé'aũarü rü wootama i ngema ügũ rü ngema naügũũ rü tchi naügu i to i naanewa;

III – ngemaügũ i ngema inhagũ'ü muturumaãgũ.

§ 1º Ngema iütanũũ i marü iutchigaũ i inciso Iwa:

I – ngema naca' tchi iĩ'ũ rü ngema meügu i tama ngeta ü'ũ (naane rü ĩpata) e nawa ngemaügũ i mugü i taca' iĩ'ügu rü Estado i nawa ĩnangemaũ imeũ namaã inacua' urüe'na naca' Distrito Federal;

II – ngema naca' tchi iĩ'ũ i ngema meügu i to'namana ü'ũ rü ngema nawe'ũ na tü'ũ namuũ nhure iütanũũ rü nawa nangema i Estado i ngeta ĩtaatchiũ ya yiema marü yue urüe'na nangemaũ ya tümatchiũ ya yiema inaãe urüe'na nawa i Distrito Federal;

III – nü'ũ nangema tá i cua' nanameeë'ũ naca' i ngema norü í'ũũ i mugü i ngueëruüwa meã nameeë'ũ:

a) tchi yima naãcü nü'ũ nangemagu ya natchiũ urüe'na napata i to i naanewa;

b) tchi yima yucü nü'ũ nayemagvu i meügu rü napata yaĩ'gu urüe'na ĩnaatchiũgu urüe'na nangemagu i tümaarü meügu ya yiema yue i yeama to i naanewa;

IV – nü'ũ nangema tá i ngema nhure naguũ tá iütanũũgũ i rüãmae'ũ i Senado Federalwa iũ'ũ;

V – tama nanaütanü tá natchiga i ngema naca'tama inaãgũũ rü norü tawa i ngema Pora Inaü'ũ i Uniãooarü rü meã ügũũ i duũ'ügu nawa ngemagũũ urüe'na yangütcicuatchiũruü i ngema na ĩyanguutchiũ i ngema nayaügatchiũ ngema nhama naanewa ngemagũũ rü naca' ya yima nguepatãügü ya federalgü;

VI – rü niütchigü tá ni'ĩ nagagu i ngema natanüwa i gu'ũma i meũ ingemaũ rü iyaueũ muẽma ya duũ'ẽmaã rü ngema iü'ũ

naũpatama urüe'na ngema iãgüũarü;

VII – tautama nanaütanü naçtüwa i ngema to'namana nangeũ rü ngema iã'güũ naca' ya ngu'epatãügü ya tama yeera yau'günegü na namaã na guaneca' namecẽ'ũ rü duũ'ũgütücumu rü ngegu-marüũ ta i ngema meã nuũ i daruũgü rü meeçruũgü ingemagüũ i yaõgüũarü rü tü'ũ ngu'cẽne ya cua'gü rü natücumü i cua'gü rü nawa inaũ'ũ na nü'ũ yangau'ũca' i ngema norü inawae'ũ i natü-cumügü rü nü'ũ idawenüũ i ngema nawa i'ngemaũ i marü ü'ũ i mugü i nguecẽruüwa.

§ 2º Ngema iütanüũ i marü iutchigaũ i inciso IIwa rü naca' tá nauãẽ i nhaã:

I – tautama nügüetiwa nayamueç rü nanawüigueç i ta'cü i ngema íngetanüũ i wü'itçigü inaũ'üwa i nawa nangemaũ naca' ngema inai'ũ i napügü urüe'na ngema puracügü íu'güũ namaã i ngema guĩma i natanü naca' íca'ũ i noriacütçigü i nawa tama-ma urüe'na to i Estado urüe'na Distrito Federalwa;

II – ngema na tama naütanüũ urüe'na tama nau'ũ na nü'ũ namüũ nanaütanüãũ rü marü nau na tama nawe'guũ i mugütanüwa:

a) tautama nangema diçru i yicama ütchicüũ'ũ na nawüi-guũca' namaã i ngema guĩma i natanü i íngetanüũ i ügüwa urüe'na ngema nhaãgü i ügü;

b) nanaü tá ngema na naoeç'ãũ i ngema diçru i yicama ütanüũ i nawa ngemaũ i ngema ügü nori'tçigü ngemaũ;

III – natautcha tá ni'ĩ yadeetchiũ i nawa nanaüaũ i woetama íngemaũarü i napügüarü rü puracügü íngema'ũarü;

IV – mugü inamecẽ'ũ i Senado Federalarü rü norü ügüwa ya aẽ'gacü ya guüetüwa ngemacü ya namaã icua'cü i guãca' í'ũ urüe'na wü'iarü tamaẽ'pü i Senadorgü rü ngema ngupetüũ i aicumaütchi rümumaẽ'ũ natanüũgüwa rü nanaü tá i ngema nhure

naguũ tá iütanüũ iü'ũ nawa i ngema ügü rü puracü iügüũ rü natanüwa i estadualgü rü ngema to i naanewa i'ũarü;

V – natautcha ni'ĩ naca' i Senado Federal:

a) nanaü na nhure naguũ tá iütanüũ irü i'ramaẽ i ngema ügü i aiepewa ngemaüwa nawa i ngema norü ügü i tamaẽ'pü tchipe'e rü ngema ngupetüũ i aicumaũtchi rümaẽ'ũ natanüũgüwa;

b) nanangemaẽ i ngema nhure naguũ ta iütanüũ irütamaẽ i ngematama ügüwa naca' nanameẽ'ãũca' i ngema gutchagü i norütama i Estadogüarü mewa ngemaũ rü nawa i ngema mugü nanayauã'ũ i ngema aicuma rümaẽ'ũ rü ngupetüũ i norü taretchipe'ewa i ngema natanüũgü;

VI – naca' ni'ĩ nameẽ'ũ i norütama ya Estadogü rü Distrito Federalarü rü ngema íngemaüwa i marü iwe'güũ i inciso XIIwa rü “g” rü ngema nhure naguũ tá iütanüũ i aiepewa rü ngema nawa i ngema ügü naca' i ngema inai'ũ i napügü rü ngema puracüarü üwa rü tautama name na nai'ramaẽ'ũ nuna ngema marü iutchi-gaũ naca' i ngema ügü i natanüwa i estadualgü;

VII – ügüwa rü inaã'üwa i meũgü rü puracügüruü naca' ya yiema tügüa'ũ yaĩ'ẽ i napügü rü tama namaã tae'e rü naã-güe urüe'na tama i ngema iütanüũarü rü to i Estadogu tü'ũ yangau'güe rü tã tanayaugü i ngema nhure naguũ tá iütanüũ i estadualgüarü rü Estadowa tá nangema na tü'ũ iyangau'güũ na tümaca yi'ũ i ngema iütanüũ nayatoraũ'ãcü i natanüwa i ngema nhure naguũ tá iütanüũ i aiepewa ngemaũ i Estaduarü ya tümaca' yaĩ'ẽ rü ngema nhure naguũ iütanüũ i natanüwa i estadogü;

VIII – ngema namaã icua'ũ nanadegüa'ũ i ngema iütanüũ ínanangaũ na yatoraũ'ũ natanüwa i ngema nhure naguũ tá iütanüũ i aiepewa ngemaũ rü ngema estadualgütanüwa i nagu idé'au i ngema inciso VII rü nanaũ tá ni'ĩ:

a) tümaca' ya tümawa nangué rü ngeguma ya yiema naãgüe
i ngema iütanüü ti'ïgu;

b) naca' ya yima yamucü rü ngeguma yima nawa nangucü
tama tchi inaãcü yaï'gu i ngema iütanüüarü;

IX – ngegumarüü ta nawa nangema:

a) natchiga i ngema meñarü ücu urüe'na napü i to i naanewa
neü'ü tümawa ya duü'e urüe'na duü'ë ya mugüwa ngemaë
rü tautata inaãe tíü na namaã taãcümaü i ngema iütanüü rü
ngeirüümareca' yi'ï rü nhamatchi ngema puracü i to i na-
anewa íü'ütüü rü Estadowa nangema i ngema iütanüü i nge-
ma ngeta ínangemaüwa ya natchiü urüe'na yima ípata ya
napügü nawa ngugüne rü meü urüe'na puracü i ü'ü;

b) natchiga i guñma i natanü ngema i'üü rü ngeguma i ngema
napügü inaïgu na inaãgüü namaã i ngema puracügü i tama ngema
i ütänüü i municipiogüarü cua'wa nangemagu na nü'ü nacua'ü;

X – tama nawa nangema:

a) natchiga i ngema ügü i napügüü to inaanewa mugüü rü
bai i natchiga i ngema puracügü iãgüü na to i naanewa nai'ü
rü natai'üguü na nüna nadau'ü rü ngema nayonie'ü nawa i
ngema ínutaque'eü i ngema iütanüüarü i ügüü rü iãgüü i no-
riü'ügüwa naca' ínaca'ü;

b) natchiga i ngema ügü i to i Estado petroleo muü rü nge-
gumarüüta i nhema yi'tchiüü rü nhema ätchiüü i nhema wa-
imüanewa' ne'üü rü nhu'matchi nhema ömü nawa' i naiü;

c) uirutchiga rü nhema nha ümatüüwa' nagu narü inüeäcü
nüü ya uü i art 153 rü §5°wa;

d) i puracü iãgüüwa i yigümaã idé'aüwa i ngema nacümagü
íngemaüwa i radiodifusão i ägagüü rü nagagü rü natchicü-

naã'gü i memareñ nanayau'ü rü ngetanüñ;

XI – tautama nü'ñ nacua' tá rü i norü nawa nenañ'ñ i ngugüwa rü ngema ínutaque'eñ i ngema iütanüñiarü i ngema natchiga i ngemañgü i iügüñ maquinawa rü ngeguma ngema ü rü ínaügu natanüwa i ngema naãgüñ rü nagu yau'ñ i ngema ngemañgü i norü üwa í'ñ urüe'na namañ rü naca' itae'üwa í'ñ rü nagu nana-meeë i ngema nañ'ñ i tare i ngema iütanüñiarü;

XII – mugüwa nangema na ya ngueãü:

a) nü'ñ ya uñ na te'e ta tiñgü'ü ya yimanaãgü'e;

b) nü'ü yautchigañ i nhema ütänütchigañ ütchi'cüü;

c) nanawe'ätchiëüã i nhema mugü nagu i'deaü i nhema iütanüñ rü ngüeüta;

d) nanangemaë rü na íyanguutchiñca' i tñna naca'ñiarü rü na nanameë'ñ i namañ icua'ñiarü ü rü ngema iügüñütchica i nagu yau'ñ i ngema inañ'ñ i napügü rü ngema puracügü iãgüñiarü;

e) inañ'ütchiñ na naütanü i ngema iütanüñ i ngema to i nanewa í'ñwa rü puracügü rü togü i ngemañgü rü naetüwa i ngema nagu yadé'añ i inciso X rü “a”wa;

f) naüpatama nü'ñ idau'ñ na nñna idau'ñca' nawa i ngema na ínangemañ i ngema aicuma í'ñ rü nagu yau'ñ i ngema naca' i muñ i to i Estado rü naca' i ngema to i naanewa muñ rü puracügüarü rü napügüarü;

g) nameë ngema nacümaãcü nhama i nawa i Estadogüarü-meeë' rü Distrito Fedéiralarü rü tama naütanüñ rü ngema meñgü i nñna idau'güñ rü tá inaã rü ínanao'eëgü;

h) nü'ñ unetañ na aicuma yí'ñ i ngema i nañgüñ rü ngema yí'ruñgü natchiga i ngemagü iütanüñ rü wü'ie'pücünatama

nawa nanangemaẽ rü wo ngeũrũumare yĩĩ i ngema naca'
yĩ'ũ rü nagu nanguũ na tautama nau'ũ i ngema marü ime'ũ
i inciso X rü bwa;

i) nanangemaẽ i ngema nawa nenaũ'ũ i norü ngugü rü na
ngemanhaãcü i ngema iütanũĩarü nutaque'e rü yangueẽ rü
ngegumarũ ta i ngema to i naanewa neĩũwa i meũ rü napü-
gü rü puracügü.

§ 3º Ngema iütanũĩarü ü i natchiga idé'agũĩ i ngema inciso II
artigoarü caput rü ngema artigugü i 153 rü I rü II rü 156–Awa rü
bai wü'i to i ngema iütanũĩ nameũ na nawa nangemaũ i natchiga
i ngema ügü i nagu yau'ũ i porá i tü'ũ nge'ũ rü puracügü yawa
yigümaã idé'agũĩ rü nhaãarü ü rü ngema marü iutchigaũ i art.
153 rü VIIIwa rü bai wü'i to i ngema iütanũĩ nameũ na nawa
nangemaũ i natchiga i ngema ügü i nagu yaugü'ũ i petróleowa
neũ'ũ rü ngema inaĩ'gũĩ rü ngema natchiũianecüa'arü mineralgü.
(de'a rü nuta rü uiru rü toomatchigü).

§ 4º Nagu nangu'ũ i inciso XII rü harü rü nü'ũ nangugü tá i ngema nhaã:

I – nawa i ngema ügü namaá i ngema yĩ'ruũgü rü ngema inaĩgũĩ
i petroleowa neũ'ũ rü ngema iütanũĩ rü Estadowa tá nangema
ngeta ngema ínagupetũũwa na ínagueẽ'ãũ;

II – nawa i ngema ügü i natanüwa i estadualgü nügütanüwa i
ngema naãgũĩ rü gás i woetama ngemaũmaã rü nawa neĩgũĩ rü
yĩ'ruũgü rü inaĩgũĩ i nata iücutchiũ i inciso Iwa i nhaã nama-
tũarü yauyewa rü ngema iütanũĩ niyauye tá ni'ĩ nügütanüwa i
Estado i nawa nenaũ'ũ rü nawa nau'ũ rü nüna nadau'ũ na nge-
matama rü nayangegumaraũ'ũtama i guũwa i ngema ügüwa in-
gupetũĩ namaã i toomagü i napügü;

III – nawa i ngema ügü i estadualgütanüwa i namaã i gás i woeta-
ma ngemaũ rü norü nawa nenaũ'ũgü rü yĩ'ruũgü rü inaĩ'ũgü i tama
iücutchiũ i inciso Iwa i nhaã namatũarü yauyewa rü tama inaãgũĩ-
ca iĩ'ũ rü ngema iütanũĩ rü tá Estado i nawa nenaũ'ũwa nangema;

IV – ngema nhure naguũ tá iütanüũ i ngema iütanüũarü rü tá nü'ũ na uneta na aicuma yi'ũ nawa na Estado nameẽ'ũ mugüwa rü Distrito Federal i ngema íngemaũwa i § 2º rü XII rü g rü nü'ũ idawenüũ ngema nhaã:

a) rü wü'icümaãcü ta ni'ĩ i guũma naane i natchiũiane i tagucüã'wa rü ínatautcha ni'ĩ yatoraũtchigüũ i ngema nge'maũgüwa;

b) rü natautcha tá ni'ĩ na nü'ũtama yi'ũ nawa i wü'itchi i mugü inayau'ũ rü urüe'na ngema natanüãcü i napügü nangu-güũ rü nawa nangemaẽ'ũ i natchiga i natanü i ngema üarü urüe'na natchiga i ngema natanü i ngema ngemaũ urüe'na ngema norü nayangegumaraũ'ũtama na nü'ũ yangau'ũtchi nawa i wü'i na namaã itae'ũ i ngeta ngema íngemaũ na natau'ũma i to inawae'ũwa;

c) natautcha tá ni'ĩ iyai'raãtchigüũ rü wena naü'ũgü rü tama nawa inanaü i ngema we'guãcü iü'ũ i art. 150 rü III rü bwa.

§ 5º Ngema mugü i nawae'ũ nawa i norü ü i we'guãcü iü'ũ i § 4ºwa rü ngegumarüũ i ngema nagu yau'ũ naca'na tama to ngemaũ rü nge-ma iütanüarü na ngeta naü'ũ rü naü tá ni'ĩ nawa na ngema Estado nameẽ'ũ rü Distrito Federal rü ngema íngemaũwa i §2º rü XII rü garü.

§ 6º Ngema iütanüũ i marü iutchigaũ i inciso IIIwa:

I – nü'ũ nangema tá na nhure naguũ iütanüũ rü irüi'ramae'ũ i Senado Federal iü'ũ;

II – natautcha tá nangemaũ i ngema nhure naguũ ta iütanüũ naya-toraũ'ũ nawa i ngema yangegumaraũ'ũ rü natanü rü namaã inge-maũarü rü ngema ta'cü íngupetügüũ i nhaã natchi'cagüwaarü;

III – nawa nangema tá ngema natchiga na norütama yi'ũ i nge-ma i nhagüũ nhatüanegu rü de'agu rü buanecügügu rü iüütchigü:

a) ngema buanecügu i nha'ũ i toeruũ rü yima nau'cüarü we'guãcü naca' nauã'ũ i puracügu i bua'necüarü i norü tamaẽ'pü'güwa;

b) duũ'ũẽ ya mugüwa ngemaçarü wapurugü ya nau'üne na inaã'ũ rü nau'ãũ i puracügu na to'naocmana nangea'ũ i ngemaũgü i de'awa urüe'na wü'itama ya duũ'ẽ ya mugüwa ngemaẽ urüe'na yiema duũ'ẽ ya meã nutücumüẽ i nau'e i na nau'ũ i powaetchiga rü ngemaũgü i namewatama ü'ũ rü ngema marü cua'wa ngemaũ urüe'na ngema namaã ima'ũ'ũ;

c) ngema wapurugü i tagüũtchiũ i nümatama dé'aetügu inha'ũ rü ngegumarüü i ngema naca' íyaĩ'ütürü na nau'ãũ i ügü na meã nau'ũ i ngemaũgü i naanegü i de'awa ngemaũ rü naca'türü i ngema natchica i tatüwa i ngema ínaüaũ rü ínayau'aũwa i ngemaũgü rü wapurugü ya nü'ũ nangemane na ngemaca'tamaütchi yí'ũ;

d) meeãneruũgü rü máquina i toeruũgü;

e) ngema carrogü i duũ'ẽ'güarü caũgüruũ, aũgüũ rü iragüũ i marü i 20 i atunecü nüũ ngemagüũ.

SEÇÃO V

NGEMA IÜTANÜŪARÜ I MUNICIPIOGÜARÜ

Art. 156. Nawa nangema naca' ya Municipiogü nanaüaũ i ngema ütanüũtchiga:

I – yima ípatagü ya ima'tchanegü' nhu'matchi nhema iane arü naãne;

II – tüna naüeeẽ'ũ i ngemaũgü ngegumata ítamaegu ya duũ'egü i ngeũrü'ũmare i ngemaũgü i megüũ rü nawa ngema ügü iaũ'tanüũgü rü ngema megüũ i tama ngeta ngeũ rü woetama ngemaũwa urüe'na nü'ũ yangau'ũ i ngema meũ'gü naẽtüwa

ngema totchi'gü rü ngema me'ü na cuñ nangemañ i mugü i taca' i'ü na nawa ingemañ i ngema taguma nge'ta ü'ügü rü tamaet-cha ngema porawa ínangemañ rü nhu'matchi nhamatchi ina'ü i mugü i ta'ca' i'ürüü i ngema nü'ü iyangau'ü;

III – puracügü i ngeürüü'üwamare neü'ü i tama nü'ü ínacua'ü i art. 155 rü IIwa i ngema mugü ingueëruüwa nü'ü naunetañ na aicuma yí'ü.

§ 1° Tama nanatchieë nayeearawa yaütchigüü i tēpuwa i ngema nagu íyadé'añ i ngema art. 182 rü §4° rü inciso II rü ngema iütanüü i marü iutchigañ i inciso Iwa rü tá nanatautchaë:

I – yeerawa iütchigü nagagu i ngema natanü i ngema tama nge-
ma ü'ü (ipata rü naane);

II – nü'ü nangema tá i ngema nhure naguñ tá iütanüü ya tora'ü'ü i ngema ngeta nangemañäcü rü nawa ícungemañäcü i ngema tama ngetá ü'ü;

III – nü'ü nangema tá i nawa nena'ü'ü nanangugüü i íngewaca'ü'ü nawa i Porá Ina'ü'ü rü ngema nawa nangugüäcü marü ü'ü i mugü i municipalwa.

§ 1°-A Ngema iütanüü i marü iutchigañ i inciso I i caput i nhaã artigoarü rü tama nawa nangema ya ngeürüü'ümare i tupanaarü cua'üüarü tupauca rü woo i ngema íngemagüü nawa ngemagü-
gu na tama nawa nangemañ nanaütanü'üñ i ngema iütanüü i nagu íyadé'añ ya tümañ “b” i inciso VI rü caput i artigo 150arü i nhaã constituiçãooarü rü paañchimare tümaarü rü tüna naãa'ü i ngema meñ i tama ngetá u'ü.

§ 2° Ngema i ütänüü i inciso IIwa ümatü'ü:

I – ngema na tomewa cunaüëü i ngemañgü urüe'na ngema mugüäcü yañüca' na norüütchima yañüca' i ngemañ nange-
maäcü nawa nayauañüca' i ngema diëru rü ngema na nügüme-

ewa na ngemaëgüãü rü norü yaïgüü rü na nügümaã ya yauye-
güãü rü naoëgüãü ngeguma wü'i i natchica i meãma ãpaneü
yaïgu notürü ngeguma ngema norü iyaïü rü nac' na Taegu rü
namaã nataegu i ngema ngemaü rü ngeguma inaütanümaraã-
gu i ngema nawa napuracüü;

II – Muncípiome'ewa nangema i meigü i nama nacua'ü.

§ 3º Ngema nanhuacü na yauãü nawa i ngema diëru i ngema in-
ciso III nawa i caput i nhaã atigoarü rü ta nawaarü ni'ï i ngema
mugüta a'nguëü:

I – ngema marü ngema ngemaü yeeraü rü ta iraü i aliquotagü;

II – na nuna nayauü ngema mugüwa ümatüüãcümaã ngema na
to i natchicawa namuü i ngema puaracügü i to i natchianewa;

III – na we'ãtchiëü i nhema nacüma rü nhu'matchi natchiga i
nhema na tama naütanüü rü nangu'tchãüëü rü nhema megü i nhe-
ma nuna daugüüarü rü tá na nhemagü rü nhu'matchi nanayaugütá.

SEÇÃO V–A

NGEMA IMPOSTO I COMPETÊNCIA COMPARTILHADA NÜGÜMAÃ I ESTADOGÜ RÜ DISTRITO FEDERAL NHU'MATCHI MUNCÍPIOGÜ

Art. 156–A. Ngema mugü marü nuü ngemaü i wu'itama i ïü i
natüücümü wu'iwatama i na ngemagüü i Estadogü i Distrito Federal
rü Muncípiogü.

§ 1º Ngema na naütanüü nhama nhaã caputwa ngemaü rü ta nü'ü
niu na nügümaã ricatama yaïü rü ta nü'ü nacua' i ngema:

I – ngema ta aicümaütchita ya nguëëü i ngemaügü i ngemaü i
ngema marü nawatama ngemaü i puracügüma;

II – rü aicumaũtchitama nanaũtanũ nawa i ngema ngematama namaã nataeũ i ngemaũgü urüe'na tama ngemaũgü rü ngematata mugü rü ngema puracü icuũũ ngeguma wü'i i duũũ urüe'na ngeguma ngema marü ãpaneũ yaĩgu wotchi ngeguma tama nawa aicuma icungemagu i cunaũtanũũ rü ngeũrũũmare yaĩgu i ngema na ta'cüca' icunaũũ;

III – ngema tautama aicuma ngema nanaũ i nagu i ngema marü i tchoũũ i ngema nuũ i ngiĩ rü meã nŪna na daugũũ ngeguma marü cuna naãgũũ rü meã nama cu puracũũ i ngema curü nge-
maũ rü ngema narü daunuũ i § 5º i IIIwa nuũ ya uũãcũ;

IV – nü'ũrica tatama nangema i ngema mugü i wü'iguũ i guũma i natchiane i taguarüwa rü notürü ngema nhaã inciso Vwa ngemaũ;

V – wüitchigu natchi'acawa i nhaa taguanewa rüta nana ügü i no'rütama mugü naca' na nhure tayiũũ naũtanügü'ũ;

VI – ngema alíquota i nawatama ngema i ngema estadogü i nha-
ma inciso Vwa ngemaũ rü ta guũma i ngema puracügü i naügü nawa i ngema ngemaũgü rü tama ngemaũgü rü ngegumarũũ i ngema mugü rü namaã i puracügü notürü ngema Constotui-
çãowa ngemaũãcũ ta ni'ĩ;

VII – Estado rü Municipiona naca' naca' güta naca' ngema nhure i'yadauũ i nhema guũma i alíquotawa' ne'ũũ;

VIII – rü tautama ngema narü ücuetü rü ngema na nangemaẽmareta i naca' i ngema inaũtanũũ rü ngema ta guũtama naũtanü wü'igu nawa i ngema guũma nawa i ngema na yaugũũ i ngema ngemaũgü rü tama ngemaũgü ngegumarũũ ta i ngema mugü urüe'na puracügü rü tautama nawa ni'ĩ i ngemagü torütama iĩgũũ i ngema mugü iyanguẽũwa ngo'ũ rü ngemagüta Constutuiçãowa' ngemagũũ;

IX – tautama nana'ã i no'rütama na nhuãcũ ta na nangugũũ bai-
tata i nhema cu ūtanuũ arts. 153 i VIII i 195 i I i “b” i IV i Vwa

nuü a uuäcü na nuüтчii i guüma i naca' i ngema nawa na nge-
magüü i art. 239wa nuü na uuäcü;

X – tautama nawa ni'ï nangemaäcü ye'era na poraëãüca' i nge-
ma na nhuacü naca' nadaugüü na ngeta nenaüü i ngema diëru rü
nü'ü nangemata i nacüma na nhuäcü yangüëãü nhama Constitui-
çãowa na ngemaüäcü ta ni'ï;

XI – tautama nawa nangema ngema puracü iägüüwa i na yague-
maã idé'aü i nacümagü rádio i ägagüüwa rü nagagü rü natchicü-
naägu i yauü memareäcü rü ngetanüäcü;

XII – ngema mugü inameëü i Senado Federalarü rü nawa tá na-
nangemaë i ngema nhure naguü ta iütanüü na nawa nü'ü icua'ü
i ngema iütanüüarü naca' i wü'itchigü i aë'gacü i namaã icua'ü i
ngema mugü i nguruüwa ngemaü rü iã'ü tá ngeguma nata'ugu i
to i iü'ü nawatama i ngema aë'gacü namaã icua'ü i naänetchigü;

XIII – guüguma natautcha nangema tá nü'ü yau'ü i natanü
rü norütama i nacümaäcü rü i ngema documento i nüna na-
dau'üwa ngemaüäcü.

§ 2° Naca' i ngema marü we'gu ü'ü i § 1° rü Vwa rü ngema Distrito
Federal nanaü tá na estadual rü municipal namaã icua'ü na nange-
maë'ãü i norü ngema nhure naguü tá iütanüügü.

§ 3° Mugü i ngueëruü rü nü'ü natautcha tá na nü'ü naunetaü na aicu-
ma yi'ü na nawa tangemaü yiema naütanüe i ngema iütanüü i naca'
na tadu'ü na tanaü'üca' urüe'na ngema ütanüтчiga i ngema iü'üarü
rü wo' to i naaenegu taäтчiü rü taãpata.

§ 4° Na yanüтчiü i ngema ngemaügü iägüü i ngema iütanüüarü
rü ngema natücu ya yima namaã icua'cü i ngema iütanüü natchiga
ngema meügü rü puracügü iügüü:

I – tama nayange' i ngema muüтчita' i nawa ngemaü i üetü i nhure i
nutaque'ü i natanü i we'guü i ngema iütanüü i tama namaã wüiguü

nawa i ngema naãgüü rü tama yangueë'ü na norü gu'wa nangu'ü i wü'itchigü i nagu naunetañwa na nameëcãü rü ngema íngupetüü i natanü nayanguecãñca' i § 5° rü VIIIarü;

II – ninuñtchi tá i ngema ngemañ i ngema iütanüñwa nadezüü rü ínanayau i ngema na tama paa yíñü i ngema natchiga íyadé'ãü i inciso I i nhaã namatüarü yauyewa naca' i aë'gacü i natchicamañ icua'ü i na naca' yíñü i ngema ü'gü i tama nü'ü nangemañ na nau'ü nayaõ'ü na nangetanüñ rü yicama nanaütanüñ.

§ 5° Mugü i ngueëruñ rü naetü nanaü tá:

I – mugü naca' nayanuñtchiñ rü i ngema ngemañ i iütanüñwa nadezüü rü nanamu na meã yaü'ü rü natanüwa i toomatchigü i nacümagü:

a) norü nacüma na nhunhãcü nangugüñ;

b) nhuãcü tana ngema we'güñ i natchigagu ya de'ãü i ngema ngetanügü i we'güñ rü nhu'matchi ngueñwa nangemañca' erü ngemaãcü mugüwa nü'ü niu;

c) ngema mugü i Constituçãowa ümatüñ ta ni'í yawootchitanüñ na nhuacü nacutchawa nawã'tañ na ngemaãcü curü ngetanü cuütanüñ;

II – ngema namaã i cua'güñ i impostotchiga rüta nüñ ni ugü na nhuacüta namaã ta puracüegüñ ya taetanüe ngema impostogü, ngema wüitchigü i tacü namaã tataegüñwa rü tautatama tarü ütänü ngeguma:

a) ngema puracüwa ta ni cuna yau i nhema diëru na cuna ütänüñ i nhema curü ngetanü na ngemaãcü tama i cuna nana yauca i curü ngemaügü;

b) ngema ütänüchigaarü ya'u rü nangupetü i nawa' nhema dieruarü yauwa' puracüei na ügüegu;

III – ngema nacüma na nhugu rü nhuãcü ta cuũ tü'ũ nataeguẽũ
ya yiema curü diëru;

IV – rü ngema mugü i nagu cuũ yaũẽũ na ngemaãcü wü'i
natchicawa cuũ ngeta cuna inaãgüãũwa ngema curü ngemaũ
rü na ngemata i toraũũ i ngüẽẽgü i cuca' wã'enuũ i cuna
naãgütchaũũ i cuegawa ngemaũ ngeguma cunawa'egu;

V – cuũ ta inayairaãtchi i ngema curü curü ngemaũ i cuna naãt-
chaũũ i cuegawa ngema'ũ rü ngeguma cunawe'egu:

a) rü cuũ nü'ũ nataneta rü nhu'matchi ngegutatama cuũ
nanaütanüẽẽ;

b) tautama paa cunanaã rü ta nhu'matchi wü'i nguneũ cumaã naü;

c) guũtama cuna nayau naca' icurü ngetanü;

VI – cumata nü'ũ niu i ngema cuũ nangupetüẽtchireũ ngema cuna
nayauũ naca' i curü ngetanü erü ngemaãcü mugüwa nü'ũ niu rü
nhu'matchi tauacütama to i'natchicawa cuũ naca' i curü ngetanü;

VII – nhema nhunhaãcü nhema i'ütanüüma nacua';

VIII – rü nümagü ta ni'i nagu naĩnüẽũ na nhuãcü ta cuna taeguẽũ
i ngema cungetanüũ rü cumaã ta nü'ũ niu ingema natchiga;

IX – ngema nagu naĩnüẽũ na cuũ yangüẽgüãũ i ngema na ngeta
nenaũũ i ngema diëru rü nhu'matchi namaã inacua'güũ rü nacü-
ma i tama gutchaũãcü ta namaã nacua'eũ.

§ 6° Ngema mugü i norü nguẽẽruũ rü ta nanaügü i nacüma i naca'
tatama iũũ na ngemaãcü diëru maã:

I – ngema guẽẽma i muturu nawe'eũ nayanaũĩca' rü ngema rüta
wü'icana tatama nanayau nawa i nhureta diëru na ãẽ'gacüme-
ewa uũ wootchitaama ngeerüemare naca'Taegu:

a) ngema aliquotagü i wü'iguũ i guũma i taguarü naanewa rü ta nü'ũ nangema rü woetatama guũwa rü nawü'igu ingema na nhuacü tanangugüũ i norü ta rü ngema natchiga rü ta nge-
ma nawa i § 1º, V a VII wa;

b) rü ta narü wã'ta i ngema na nüma tatama nayautanügüãũ nawenaarü nayauãũ i ngeçrũũmare i ngemaũgü i ngema nhaã incisowa tama me'ũ nanamaã nanueũ rü namaã na taegüũ rü wenaarü namaã nataeũ iraũgu;

c) ngema nanayauãũ rü naca' nataeũ i ngema ngemaũgü ngema nhaã incisowa nü'ũ yaurü yiema duũç rü nawee natanaütanũũ erü ta i'narü daunü naca' ingema nangemaãcü meã yaũñca' nhama nhaã mugüwa nü'ũ yauũãcü "b" e no § 1º, VIII;

II – ngema nünadaugüũ i ngema diêrugü rü namaã icua'güũ rü ta ngema nü'ũ nangemaũ i nameã norü ma'ũmaã nacua'güũ rü ta nügü naügü ngemaãcüta cuũ nangemaũ i quidawegu rü tana cyaumetanũũ nawa i ngema curü:

a) ngema na meãtama naweguũ i ngema diêru ngema naca'dauẽ ingemaũgü rü puracügü ngema nhaã incisowa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ naũãũ rü ngeguma tautama yanguẽãgu nge-
ma nhaãwa ngo'ũãcü ta ni'ĩ namaã nacua'ũ § 1º, VIII;

b) ngema nagu naĩnũũãcü ta ni'ĩ nangupetũũ ngema na naca' nadaugüũ na nhuacü ta naca' nadaugüũ i ngema diêru rü nüna nadaugüũ meãtama nangugügüãcümaã ta ni'ĩ i wü'itchigü i natchica i nhaã natchianewatchigü rü tauacü nhaã mugüwa ūmatũũãcü naü § 1º, V rü VII nawa i ngema naca' daugüũ i ngemaũgü i § 1º rü VIII wa nü'ũ yauũãcü ta ni'ĩ;

III – ngema natücumü i wü'iwa nügümaã puracüeũ rü nanayaugü ta ngeguma nügü nacua'gu na meãtama namaã nacua'ũ rü nü'ũ na dawenũãcü ingema nacüma i toamatchigümaã na wü'iguũca' na nügümaã wü'iguãcü nü'ũ yaugüũ rü tautama toacümare yaĩũ:

a) ngema nagu naīnūūācū ta ni'ī nangupetūi ngema na naca' nadaugūi na nhuacū ta naca' nadaugūi i ngema diēru rū nūna nadaugūi meātama nangugūgūācūmaā ta ni'ī i wū'it-chigū i natchica naetūwa ingema nanhuacūta ingema natūcumū rū ngema natūcumūwa ngemagūi rū ta naca' nadaugū nangemaācū nū'ū nanguūūca' i ngema ngu naīnūcū rū naca' nadaugūi i ngema natūcumūwa;

b) nacūmana nhuācū ta nagu yaōgūāi i ngema inaūgūi nge-
ma nū'iraūi i ngema nagu napuracūēi;

IV – ū tato ni'ī i ngema natanū i ngema nanhuācū na yaugūāi i ngema diēru nawa i ngema nhaā nua ngo'egagūi pegūpataū rū i'āewaetchicagū rū ngeguma ngeta cuūtchāūgu rū a'epataū rū tchibūpataū ngema cugūtae i ātūcumūgūi rū nagu nayangegū na toōcūta naūtanūgūāi rū nawa nangugūgūāi i nacūma na nhuācū tū'ū nayaugūi i diēru nhama nhaā § 1°, V a VIII wa naweūācū;

V – ngema na nhuacū ta nūgūmaā naūgūāi i ngema natchiga i ngema ngūēēgū rū nūgūmaā nagu yade'agūūācū ta ni'ī nū-
gūmaā ya ngegūāi ngeguma ngeta naīgu i ngema āē'gacūgū rū
nhu'matchi ngema puracūtanūūgū naca' puracūēi;

VI – ngema guūma i ngeta cuūtchāūgu nagu quiūi ngema na-
magū i to i natchicawa nagu cuūi rū ta na yatoomaraū nanaū-
tanūgūāi rū nū'ū tanangema na nhuacū naūtanūgūāi rū nūna
nanayaugū na nhuacū nanapuracūūta nhama nua § 1°, V rū VIII
wa ngemaūācū.

§ 7° Ngema nawa nūgū inapoūi rū gutchaēi na tama naūtanūāi i
ngema mū'ū naūtanaūēi:

I – rū tautama nū'ū nanaūtanūēē ngeguma na taūtchigu i ngema
nanaweeū i nhaāgū;

II – ngema tana yauū ngeguma tama nayauāgu i ngema nūnaā-
gūi i naūpa i ngema nagu na inūēi na namaā ta nūgū inapoūi

nawa i ngema nhaã nua nü'ũ yauũãcü XI i § 1º wa ngeguma toacũmare ta nü'ũ yaugu i ngema mugü arũ nguẽruũwa.

§ 8º Ngema nayanguẽũ i nhaã artigowa nü'ũ yauũ rü nhu'matchi ngema mugü i no'rü nguẽruũ nagu i de'aũ rü ngema caput rü ta nü'ũ niu na nhuacü yaũ nawa i ngema i ütchaũ rü nawe'i na aicumatũchi yanguutchiũ i ngeũrüũ i puracũca' rü tautama i ngema ai'rũũgũca'mare rü ta nhu'matchi mugũca'.

§ 9º Ngeũrüũmare i mugü ãẽ'gacũwa ne'ũũ iyairaãtchitchaũũ urüe'na nanaũnagũtchaũũ na nhuãcüta na ngeta ta nayaugũãũ i ngema diẽru:

I – nawee na ngema tatama nangemaẽgũãũ rü tauacũtama nanaũnagũgü rü tautama iyairaãtchigü i ngema na naca'nadaugũũ nangeta nenaũũ nangemaãcü nayaugũãũca' i ngema diẽrugü i ngema nhaã § 1º, XIIwa nü'ũ yauũ nawa i ngema guũma i nhaã mugü i yanguẽũwa nü'ũ yauũãcü;

II – rü porawa'ta ni'ũcu i nhema no'rü ügü i nhema i ũtanũ'ũ tanũ arũ meema na ta'cüũ ya'uu i inciso Iwa i nha deatucumũwa'.

§ 10. Rũ Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municípiogü naca'nadaugũũta na nhuãcü ta nügũmaã nanawũ'iguẽãũ na ngema diẽru nangeta tü'ũ nayaugũũ nhama § 1º, XII wa nagu ya de'aũrüũ.

§ 11. Ngema mugü i norü nguẽẽruũwa rü nhanagurü rü marü inaũtchigü i Congresso Nacionalwa rü nana iraãtchiẽẽ rüta nana taẽẽ i ngema nhuãcü naca nadaũ i ngema na ũtanũũ rü marü meã na nüna nadaugũũ i ngema nagu narü ãnũmareũ i yiema diẽrü i alíquota na nuã nhaã i mugüwa nuũ na uũãcü § 1ºrũ XIIwa.

§ 12. Ngema nanataeguẽũ i nhaãwa nü'ũ yautchaũũ § 5º, VIII, rü tautama naca'ni'i i ngema nhuãcü nangugũgũãũ i ngema arts. 29–A, 198, § 2º, 204wa nü'ũ yautchaũũ nawa i wũ'itama i de'atucumũ i 212, 212–A, II, e 216, § 6º rü tautama naca'ni'i i ngema art. 158, IV, “b” i nhaãwa naweũ.

§ 13. Ngeguma tuũ na taegüëgü ngema nuã nuũ na uũãcü i § 5° rü VIIIwa rü nanawae tananá nguëũ na tuũ na ngemaũca' i tumarü omü rüta nawa ta feĩĩ (gas) i natchĩĩ e feĩwa meũ rü nhumatchi iramareĩ i ganhari rü meãma nanawu'iguũ rü ngegu-
ma cuca'na daugugü.

Art. 156–B. Ngema Estadogü rü Distrito Federal rü Municípiogü rü wü'iguta nügümaã nanaügü nawa i woetatama i Comitê Gestor i Impostor-
arü naetüwa' i nhema megü nhu'matchi puracügü i ngema nagu naĩũ i nge-
ma mugüwa nü'ũ yauũ nawa i Constituição rü nhu'matchi ngema mugüarü
ngueruũgüwa i aicumatama nagu ya ngegüãũ i ngema na naca' nadaugüũ
na nhuãcü diëruca' nadaugüũ nhama art. 156–A wa nü'ũ yauũãcü:

I – wüõtama ümatü nhemaũ nhu'matchi na wüiguë nhema inügü
rü nhu'matchi nhema na ãũ nhema ütanütchiga;

II – naca' nadauũta na nhuacü naca' nadauũ i ngema ãë'gacü
na nhuãcü diëru tü'ũ nayauũ i ngema naca' namaã nataeũwa rü
nhu'matchi naca' na taeũwa namaã i Estadogü rü Distrito Fede-
ral rü Municípiogü;

III – na nguëũ rüta nuna na daũ i ngema nama i cua'güũ.

§ 1° Ngema ãë'gacüarü iĩũ i woetama nüna daugüũ rü namaã i
cua'güũ naca' i ngema ngemaũgü rü natchica i guaneca'ma iĩgüũ
rü nü'ũ nangema norü ricatama i nacümagü rü ta nü'ũ nangema na
nügümaã rica nacua'güũ rü nüna nadauũ rü nangüãũ i ngema diërugü.

§ 2° Ngema mugü i nguëëruũ ãcüta:

I – rü Estadogü rü Distrito Federal rü Municípiogü rü nü'ũ
nangema i namaã i cua'güũ i nügümaã wü'igu puracüëũ i ngema
ngeta i naügüãũwa i ngema Comitê Gestor i Imposto naca' i
Ngemaũgü rü Puracügü;

II – rü nuũ na yauãtchi rü natomarãütchigü i ngema namaã i
cua'ũ i wü'i i natucümu i Estado rü Distrito Federali nhu'matchi

i nügüma rüta i Distrito Federal;

III – ngema Comitê i Gestor rüta nü'ũ naãtanü nawa i ngema nawa i ngema nayaugüũ i diêru i wü'itchigü i ngemaũgüwa nge-
ma ngeta inamugüãũwa (estadogüwa);

IV – nuna i daũ rü nama na cua'güũ i Comitê Gestogü rü
nhaãgütaniĩ nama i cua'güũ Estados i Distrito Federal rü nhu-
matchi Municípiogü;

V – na nuna nadaugüũ rü yanuutchiaũ rü na nayautanaũãũ nawa
i ngema nanhuacü namaã nacua'güũ i ngema mugüwaãcü nuna
daugüũ ingema diêrugü rü ta nanaügü nawa i ngema nawa nan-
gematchigüũ rü ngema namaã inacua'güthigüũwa i ngema
wü'itchigü i Estadogü rü Distrito Federal rü Municípiogüwarü
ta numa nagu naĩnüeũãcü ni'ĩ urüe'na wü'igu namaã i Comitê
Gestor rü ngema nuna daugüũ na ngo'êgüãcü i ngema wü'itchi-
gü i estadogüarü;

VI – ngema namaã i cua'güũ na nhuãcütani nge'tata na yauã i
ngema i diêrü i nhaãgüwata Estado rü Distrito Federal rüta Mu-
nicípiogüwa tani namaã na cua'güũ rü nhu'matchi na'ca i ngueũ
rü ta nama na cua'güũ;

VII – na nayaugüta i ngema wü'itchigü nacüma i namaã na-
cua'güũ Comitê Gestor rü nacümagüãcü ta ni'ĩ namaã na-
cua'güũ rü yangegüãũ i ngema no'rü puracü.

§ 3º Rü ngematata na ngemagü i união na yeraãcü i nama i cua'güũ
i ngema marü naca' i ngue'güũ i naca i ngema curü megüũ rü nge-
mata nüũ narü daunü i wü'i i natucümü:

I – 27 naguũta ni'ĩ ingema norü mu i ngema natucümü rü wü'it-
chigü i Estado rü Distrito Federalwa neũũ;

II – 27 (vinte e sete) natucümü ïgüũ i natanüwa ngemagüũ i
wü'itchigü i Municípiogüwatchigü rüta Distrito Federaltaniĩ

nũũ na unetaguũũ nhema nhaawa' nũ'ũ ya uãcũ:

- a) 14 (gumeepũ arũ ãgũmũcu) naguũ ta ni'ĩ ngema natucumũ arũ mu nawa i ngema na nũ'ũ naunetaguũũ i wũ'itchigũ i Municipio rũ nawee na wũ'iguũ naca' i ngema wũ'itchigũ;
- b) 13 (treze) i natũcũmũ ĩgũũ ta niĩ ngema nawa' na ugũũ ya wũ'itchigũ ya Municipiogũwa taniĩ i ngema duũgũ tani ngema na ngugũẽgũũ.

§ 4º Ngema nanaũgũãũ nawa i ngema Comitê Gestor i Imposto naca' i Ngemaũgũ rũ Puracũgũ rũ ta nayanguutchiẽgũ ngeguma ta nũ'ũ nangemagu i ngema nutaqeeũ nũ'ũ unetaguũũ:

I – ngema i nhaã natũcumũgũ i Estados rũ nhu'matchi Distrito Federal:

- a) ngeguma namumaegu i norũ namaã icua'gũũ;
- b) ngema namaã i cua'guũ i Estados i Distrito Federal rũ nhu'matchi i yeeraãcũ i 5 o (cinquenta por cento) ya duẽgũ i natchiãne;

II – nawa i ngema i wũ'iwa ngemagũũ Municipiogũ rũ nhu'matchi Distrito Federal rũ nawa i ngema guũma i nape'ewa ngemagũũ rũ namaã i cua'gũũ.

§ 5º ãẽ'gacũ i ngema namaã i cua'ũ i diẽrũ rũ nawa'e' ãurima nũũ na ngemaũ i norũ cua' na ngemaãcũ ta tũũ nayaũ a diẽru.

§ 6º Rũ Comitê Gestor i Imposto nawa i ngemaũgũ rũ puracũgũ rũ nhuacũta namaã nacua'gũũ i Uniãõ rũ Procuradoria-Geral i Fazenda Nacionalarũ rũ ta nũgũmaã nũ'ũ niugũ rũ nũna nadaugũ nawa i ngema diẽrugũ i ngema nagu yade'ãũ i arts. 156–A e 195, V wa rũ meã nagu nũgũmaã nanaũgũ i wũ'i i nacũma meã nũ'ũ nacua'gũãcũ na nhuãcũ na namaã nacua'gũũ rũ yangegũãũ ingema name'wa ngemagũũ.

§ 7º Ngema nama i cua'guũ i ngemaũgü i puracütanuũgü i ngema cuũ ngemaũ i União rü nana üguta nana weã'tchiẽẽũ rüta nama na qua'güũ na nhuãcütaniĩ tuũ na yangüũ i nuã nuũ na uũãcũ i arts. 156–A i 195, V.

§ 8º Rũ mugü i nguẽẽruũ rüta nüũ ni u na nügüwa na naũ i pura-cügü i nhema namaã i cua'güũ i dierutchiga, ngema arts.156–A rü 195,Vwa nuũũ ya uuãcũ.

SEÇÃO VI

NGEMA REPARTIÇÃO I RECEITAS TRIBUTÁRIAGÜ

Art. 157. Norü i ãũ Estados rü ta Distrito Federal:

I – ngema ma yangüũ i ngeta ta niĩ na tũmaca' na daügüũ i nheirũmare i ngemaũgü rüta numatama i namata cua'güũ i ngema natücümu rüta tũũna utanuũ i natücumugü i nama na puracue'güũ;

II – 25% i ngemaũgü i ngema ngema nayaugüũ i diẽrugü i União üũ naãũ na ngemaãcũ nü'ũ nangüẽũ ngema nhã art. 154, Iwan gemaũãcũ.

Art. 158. Municípiogüarü ni'ĩgü:

I – i ngemaũgü na yangüũ nawa i ngema União i ngeĩrũmarewa mare nana ütanutüũ i nawagü i ngema i natucumügü rü ngema na ngemaũca' rü meã nüna nada'güũ;

II – 5 o nawa i ngema nayaugüũ i ngemaũgü i nayautanutüũ i União nawa i ngema na natchiga i nagu natoegüũ nawa i ngema ĩpatagü i ngema ngemagüũ rü ta guũtama i ngema nagu naĩnueũ i nhaã mugüwaãcũ ta ni'ĩ art. 153, § 4º, III;

III – 5 o (cinquenta por cento) i nhema na yangüũ i Estado i

ngema i torütama i ĩguũ rüta i naãnegü i no'rütama i ĩguũ rüta
marü nhemaca'tama i ĩũ tagütama na nũna na yauũ;

IV – 25% (vinte e cinco por cento ta niĩ ngema):

a) ngemaũgüwa na yauũ i Estado i ngema puracügü na ngeta
ta na utchiguũ i ngemaũgü rütata na ũãũ i ngema ngeta tuũ i
gaũ i interestadual rüta intermunicipal;

b) ngema nawa i guũma i ngema nayaugüũ i ngemaũgü i
ngema nü'ũ yautchaũũ i art. 156–A i Estadogüũ yanuutchiũ.

§ 1º Ngema nagu na yaugüũ i nama nacua'güũ i Municípiogü i in-
ciso IVwa nüũ a uũãcü:

I – 65% ngema iramareũ i nawa i ngema n'rü natanü i nagu
naügüũ i ngema ngemaũgü rü nawa i gema na puracü naügüũ
nanhuãcü tayaiũ i ngema natchi'cawa;

II – rü 35% (trinta e cinco por cento) marü nugüma na mẽẽgüũ
i mugü rü nüũ narü daunuũ rü nügü ya toye i iraũgu 10 (dez) i
nüũ na unetaũ rü marü nüũ na ngema i mẽũ nava ta cua'güũ rü
na utchigüũ rü mẽũ nawa i ngema i natücumugü i nguerũgü.

§ 2º Na nhuregu nayautanüũ i ngema Municípiogüarü iĩũ i inciso
IVwa nü'ũ yauũ:

I – 80% (oitenta por cento) i norü mu i ngema ngema ngemagüũ;

II – 10% o nawa i ngema nagu naunetagüũ nanameẽgüãũ i
ngema naweegüũ i naca' nanguẽ nanaünagüũ rü ye'era na-
meẽgüãũ na aicuma naügüãũ i ngema mugüwa nü'ũ yauũ i
ngema mugü i estadoarü;

III – 5% cinco por centota niĩ i dierü nawa ũũ na naĩnecü nana-
daugüũruũ, ngema mugü i estadual arü nüũ i uuãcü;

**IV – 5% cinco porcentotaniĩ naca i guũma i municipiogü i wüi-
tchigü estadowa ngemagüũca.**

Art. 159. União rüta nüna nana ã i':

I – ngema ngemaũ inaügüũ i na yautanügüũ nawa nangema na
nhure yaĩũ woo tchingẽũrũũmare yaĩ i ngema ngemaũ i naügüũ rü
naca' ni'ĩ i ngema art. 153, VIII rü nawe'e na 5 o rü nhaãcü tayaĩũ:

a) vinte i umni guũma nhu'matchi cinco décimogü por cen-
toniĩ nüna na ãũ i Estadogü rüta Distrito Federal;

b) vinte dois guũma nhu'matchi cinco decimogü por centro
naca' naca' nhema municipiogü na participagü'ü;

c) ngema três por cento ta niĩ na yaugüũ rüta nana ãgüũ i nge-
ma tee' marü nawa na ngemagüũ taniĩ tuũ yaugüũ yadiẽrũ
nawa i nhaã natchi'cagüwa Norte rü Nordeste rüta Centro-
Oeste i nawatchigu i ngema nama i cua'güũ i ngema nawa
na nhemaguũ i diẽru ma i cua'güũ rü meã ta nũ a yauãtchiũĩ
nawa i ngema i paaneũwa maẽgüũca' Nordestewa cü i norü
ngaũ yiema diẽrũ i to i natchicawa taũũ i mugüwa nüũ auuãcü;

d) 1% ta ni'ĩ i ngema Fundo i Participação i Municípiogüarü
ngema ta ni'ĩ i nüna naãũ ngegma wü'i i gumaepü arü ngu-
neũgu (10) i guũma i taunecüarü gu'gu (dezenbro);

e) 1% (um por cento) ngema i Municípiogü tuũ i ãgüe rü
nüirataniĩ tünata naãũ i no'rü 10 a nguneĩgü i tawemacü i
julhogu i wü'itchigü i taunecügü;

f) 1% (wüicüwa) ta ni'ĩ naca' i ngema Fundo i Participação
i Municípiogüarü ngema ta ni'ĩ i nüna naãũ ngeguma setem-
brogu i wü'itchigü ya taunecügü;

II – ngemaũgü i nawa na yaugüãũ i ngema na ugümareũ rüta
nana ãgü nhaã art.153, VIII, 1 o (dez por cento) rü Estadogü rü ta

Distrito Federalgü tani nüũ na unetaũ na nhure ta niĩ na mugüũ i nhema ngema na ügü'ũ;

III – ngema nawa i ngemaũgü i nayautanüũ ngema na nü'ũ nan-güẽũ nawa i ngema nü'ũ nanangüẽũ i ngema norü diëru nhama nhaã art. 177, § 4^owa nü'ũ yauũruũ rü 29% ta ni'ĩ i Estadogü rü Distrito Federalca' rüta nianuutchi nhama mugüwa nü'ũ yauuãcü nü'ũ nacua'güãcü na ngeta yaĩũ na mugüãũ nhamawa nango'ũãcü «c» e «d» nawa inciso II i ngema de'atchimaũwa.

§ 1° Nhuãcü ta ya ugügüũ guãca' i nhãã i inciso Iwa nüũ a uuãcü rütata nana yau i nhema diëru i nheĩruũmare i ãũ i Estado i Distrito Federal rü ta Muncípiogü na nüã i arts. 157, I, e 158, I.wa nüũ na üãcü.

§ 2° Tautama i Estado rü ta yeeraũ i 2 o nayau ngema nhaã inciso II wa nü'ũ yautchaũũ rü ngeguma rü guũtama ninuutchi naca' i ngema guũma i ngema nge'ma ngemagüũ rü ngemaãcü ta ni'ĩ yaũëgüãũ nayanuutchigüãũ nhama ngema nü'ũ yauũãcü.

§ 3° Estadogü rü tüũ na ãta i wü'itchigü Muncípiogü 25% (vinte i cinco por cento) i yiema diëru tüũ na yaugüũ i nhaã inciso II i caput i artigo rü nüũ narü daunu i meã nama na cua'guũãcü i nhaã i art. 158 i § 1° rü ta tüũ na toyeũ i nhema na ugümareũwa i nhaã i art. 158, § 2^owa nüũ na uuãcü na nhuãcü ta yea nena uũ ãcü i nüã na amatüãcü art. 153, VIII.

§ 4° Ngema guũma i diëru i ngema nhaã inciso IIIwa rü wü'itchigü i Estado rü 25% ta ni'ĩ i ngema no'rü Muncípiogüwa rü nhama nhaã mugüwa nü'ũ yauũãcü i ngema incisowa nü'ũ yauũ.

Art. 159–A. Rü ngema nana ügü i Fundo Nacional de Desenvolvimento Regionalgü tani nana iraãtchigüẽguũ i toma i natchicagüwa i natucumu nüũ ngemaũ i nhaã i 3° III i marüta nuna na ããũ i ngema i diëru i União rü Estados rüta Distrito Federalgü:

I – naügüãta i ngu'gü rü ngema nagu nañüeũ i ngema naügüt-
chaũũ i ngema puracügü;

II – rü tüũ na puracüêêũ rü tüũ yeratchigü i puracü ta tüna ât-
chigü rü na yeeratchigü rü nhu'matchi ta na ütchigü rüta nüũ na
ngematchigü i ngema nama i cua'güũ;

III – naügüãũta i ngema nagu naüeũ i ngema to i natchianegü na
ngemaãcü yeerawa nangegüãũca' ngema ngu'gü rü nhu'matchi
puracü i ngewacaũ'güũ.

§ 1º Rü tüna na tchu'uũ i güũma rüta e ngeirüümare e yauguũ i diêrũ
i nhaã iũ i caput.

§ 2º Na ngema naügüãũ i ngema diêrugü ngema nhaã caput nü'ũ
i utchaũũ rü ngema Estadogü rü Distrito Federal rü ta paa nayan-
guutchiêgü i ngema nagu narü ññüeũ ngemata aicuma ngüêê i
ãgüegaũ na nüna nadauũca' i ngema nawa i ma'êũ na ngemaãcü
tama na tchieêgüãũca'.

§ 3º Ngema nüũ narü daunüũ i nhã i artigo nama na cua' Esta-
do rüta Distrito Federalgü tani na nguêũ ta nhuretiĩĩ yiema diêrũ
tümama na cua'güũ caput.

§ 4º Ngema nagu nuã ya de'agütchaũũ nawa i ngema nhaã caput rü ta
nüna nanaãgü i Estadogü rü Distrito Federal na nügümaã wü'igu we'wa
nangeetchigüãũca' rü nügü nü'ũ nacua'êgüãcüma rü nanangugügü
nawa i ngema nawa nü'ũ nacua'êũ nawa nangemaãcü naporaêãũca':

I – duũgü i Estado rüta Distrito Federal i nüũ na ngema i 3 o
(trinta por cento);

II – na nügümaã nawü'iguêgüãũca' na nhuacü yangegüãũca'
i Estado urüe'na Distrito Federal nawa i ngema nagu ya
de'aũ i art. 159, I, "a" i Constituição Federal rü ta nangema na
7 o naguũ ta ni'ĩ.

§ 5º Rũ Tribunal de Contaũ i Uniãoarũ rũ nama na cua'gũta na nhuã-
cũ na ngugũ rũta natanetagüũ i wüie'tchigüca' na ngema ta ngemaũ
nuã nüũ ya uũãcũ § 4º.

Art. 160. Na nügümaã nawü'iguẽgüãũca' na nhuacü yangegüãũca'
i Estado urüe'na Distrito Federal nawa i ngema nagu ya de'ãũ i art. 159,
I, "a" i Constituição Federal rũ ta nangema na 7 o naguũ ta ni'ĩ.

§ 1º Na gutchaẽẽũ i nha artigo rũta tama nana gutchaẽẽ nüũ i União
rũ Estadogü namaã na cua'guũ i diẽrũ:

I – ngema nanaütanügüãũ i ngema nüna ãgütchaũũ rũ nhu'mat-
chi i namaã cua'güũ;

II – ngema na nguẽẽũ i art. 198 § 2º i incisos II e III.

§ 2º Ngema na nhuacü ta nügümaã napuracüẽũ rũ nügümaã wü'iwa
nangegüãũ na ngemaãcũ meã nügümaã napuracüẽũ na nügümaã
ya yayyegüãũ rũ nügümaã name'ẽgüãũ i ngema norü ngetanü rũ
ngeũrũũmare urüe'na ngema nge'ma nawa nayaugüãũ i ngema nü-
gümaã wü'iwa nangegüũ i União namaã i ngema estadogü rũ ta
nawa nü'ũ niugü na nhuacü ta naãgüãũ na nhure yaĩũ i ngema norü
ta i nügüna naãgütchaũũ nawa i ngema Fundogü i Participaçõ
urüe'na ngema nawa yangüãũ i federalwa neũũ.

Art. 161. Namaã na cua'gü i mugü i nguẽerũũ:

I – nü'ũ yangütchaũũ na nhureta yaĩũ i ngema naünagügüũ
ngema nhaã art. 158, § 1º, I wa ngemaũ;

II – rũ ngema nana üã i mugü na nhuacü ta nana ãũ i diẽru i nuã
nüũ yauuãcũ i art. 159 yearuõtchi i nacümaãcũ i yiema i üe'i nuã
nüũ ya uuãcũ i inciso I rũ na üãũca' rũta na wu'igü na meïca'
nawa i Estado i Municípiogü;

III– nü yauu nhema ümücütchiga tũmaca' ya yiema na yangüe'
i nhema megü nhema no'rũ ngugürũ i nhema no'rũ tagü rũ

nhu'matchi nhemana tü namuatchi tanüü nhema nha artigugü
1757 rü 158 nhu'matchi 159wa nü yauurüü.

Wu'itama deagütucumü. Tribunal de Contas da União rü nana
nhuãcü na ngugü i nhema i nguëgü i nawa i nhaã inciso II.

Art. 162. Rü União rü Estadogü rü Distrito Federal urüe'na Município-
gü nawe'e nü'ũ yaugüũ i tawemacü gu'gu na nhure yĩũ yiema diëru ya tü'ũ
nanutaqueegüe rü nhure tiũ ya tüũ nayaugüe nawa i ngema guũma i ngema
nanutaque'egüũ ta nüna naãgüũ rü nayaugüũ na ngeta netaũũ rü nhure iyauũ.

Wu'itama deagütucumü. Guũma i natchigagü i União düetüwa
ngegüũ rüta meã nanayo'petütanü i estadogü rü nhu'matchi muni-
cípiogü; rü ngematama na ngupetü i namaã i Estado rü Município.

CAPÍTULO II

NAMAÃ I CUA'GÜÜ I DIERU TCHIGA ARÜ

SEÇÃO I

GUÛMA I NACÛMAGÜ

Art. 163. Mugü i nguëëruũ rüta naetüwa na ngema i:

I – guüma diërüma cua'guũ;

II – ngema ngetanü i to i natchianeaũ nangetanüũ rü nhu'matchi
nuatama nangetanüũ rü ngemagü ngeta nüna inadaugüũ rü
guũma i natucumügü rü nhu'matchi toamatchi i ngema Puder
Público nüna daugüũ;

III – nuũ na yauãtchiũ i mugü ma cua'guũ;

IV – ngema ngetanü i to i natchianeaũ nangetanüũ rü nhu'ma-

tchi nuatama nangetanüũ rü ngemagü ngeta nuna inadaugü rü guũma i natucumügü rü nhu'matchi toomatchi i ngema Poder Público nuna daugüũ;

V – ngema nuna na daugüũ i diëru i natucümü i namaã i cua'guũ;

VI – ngema nhuacüta to i'natchianearü diëruwa naüeëgüã nawa i ngema União rü Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municípioarü;

VII – ngema nawa ngemaguũ i puracügü rüta i natucümugü nüũ na ngemaũca' i na ngeta tũmaca' i na ca'ü a diëru rü na meã nuna na daugüũ rü napuracüëũ i nama i ngema i utchigüũ i ngema i natchicawa;

VIII – nü'ũ icua'ũ na nhuãcü nhama i naanewa i ma'ũũ:

a) ngema nüũ na unetaũ na paama na guũca';

b) na wü'igu namaã wü'iwa meã i ma'ũũ meã nagu rü inüãcüma i ngema na nhuãcü tayaũ namaã i cua'ũ i ngema cuũ ngemaũ;

c) nhema i ütchiguũ i diërü na cüngetanuũ rü inatchaũũ i mugüwa nüũ na uüãcü;

d) na ngugüũ meã nangugüũ rü meã nauũ nayauũ rü iyatchaãtchiëũ;

e) ngema na ugüũ na tuũ na mugüũ rü ngema na ngemaũ rü na ira'ãtchiëũ i curü ngetanü;

IX – nangugüũ rü nauũ i wü'i i nacüma na nhuacüta yeerawa namaã i cuaũ i ngema ngüëë rü ngeta ni'ĩ ina yauũ.

Wüitama i deagütucümü. I ngema i mugü nüũ na iu'u i inciso VII-Iwa i caputarü i nhaã artigo rü nana mü nana uãũca' na tchu'uũca' nua i art. 167–A nhaã Constituiçãowa.

Art. 163–A. Ngema União rü Estadogü Distrito Federal rü Municípiogü nanawegüta na nhuãcü namaã inacua'güũ rü nangugüãũ guũgutama nagu ya uãcümaã rü nuna nadauãcümaã rü nangugüãcümaã rü guũgutama ngo'ẽãũ na guanema nü'ũ cua'ũca' nangeta taũũ ya yiemã diëru.

Art. 164. Rü União rü nüũ nangema i cua' rüe'na porã na tü'naãũ ya yiemã moeda ya yiemata banco centralwa'ricatatama tũmama'ã napuracüe'e.

§ 1º Rü na tchu'u na banco central na diëru i tesouro nacionalna tũũ na ãũ na yicama tũũ na ũtanũũca', baitata ngeũrũũ i natucumü i diërumã i cua'gũũna.

§ 2º Rü banco central rü naca na tae i ngema na ngemaãcü nama tae'ũarü na ngemãcü na meũca' i ngema i nae'tũwa ngemaũ i moedagü.

§ 3º Ngema nanaũãũ i ngema União rü ta banco central rü Estadogü rü Distrito Federal rü Municípiogü rü nhu'matchi ngema woetama namaã puracüeũ i Poder Público urüe'na ngema woetama namaã puracũũ tama ngemaãcü ngema mugüwa ngo'egüũ.

Art. 164–A. I ngema i natucumugü i União i Estadogü i Distrito Federal rüta Municípiogüna nawaetani i nama na iĩ rü nuna nadaügüũ i ngeguma cungetanügü i mugüwa nüũ ya uuãcü ta cumanange' i inciso VIII i caput do art. 163 i nhaã Constituiçãowa.

Wüitama i deagütucumü. Nhema planoarü ü rü nhu'matchi na ya nguëũ nhu'matchi nhema ngugü rü nameni na nhema nama cua'i rü nhu'matchi nhema nünacua'gü'ü nüũ i'ugügüãcü nhema ngetanü aicuma nhema'üãcü ta ya iũ.

SEÇÃO II

DOS ORÇAMENTOS

DIERUGÜMAÃ INACUA'GÜũ ARÜ

Art. 165. Mugũ i poder executiwowa ũgũũ rũ nũũ niuta:

I – ngema na nhuacũ naũgũũũ mucũ ya taunecũgu;

II – nacũma i wu'i i mugũ i diẽrũma cua'gũũ;

III – nhema na dieru i ngugũũ i wũitchigũ ya taunecũca'.

§ 1º I ngema i mũgũ i wu'i i taunecũgũicatatama i nana ũgũũ i nge-
ma namaã cũa'gũũ i administração pũblica federalgũ i ngema i na
yagũũca' rũ ta na tomatchigũũca' i ngema tani na ngemaũ i ngema
na nawa'egũũ.

§ 2º Ngema mugũ nanangugũgũũũ rũ ta nagu narũ na ngeta nanange-
gũũũ rũ ta'cũ tayanguẽgũũũ rũ nawa' nangugũtchaũũũ rũ ta nagu naĩ i
ngema nacũmagũ i mugũwa ũmatũũũ rũ ta nanaũ na nangugũũũ i ngema
wũ'itchigũ ya taunecũca' rũ nanawe naca' nanangeetchigũ i nũna na-
daugũũ na ngemaãcũ ngema namaã cua'gũũũ namaã rũ aũca'.

§ 3º Ngema ãẽgacũ rũ nana nguẽta i 30 ya nguneĩwena nheguma
marũ nuũ na gugũ i ngema i poperawa nũũ na ũũ rũ na uãũca'.

§ 4º Ngema naũgũtchaũũũ rũ nhu'matchi ngema ãẽ'gacũ arũ i iĩgũũ
i ngema natchicawatchigũ i nhaã mugũwa nũ'ũ yauũãcũ ta ni'ĩ
rũ ta naũ Constituição naweeũãcũ namaã wũ'igu i ngema nanan-
gugũũũ i ngema nagu naĩtchãũũũ mucũma ya taunecũgu namaã
wũ'igu i Congresso Nacional.

§ 5º Ngema mugũ i nhema dierugu i uu rũ nũnacua'ta:

I – nhuãcũ ta nũna na daugũũũ nama i ngema poragũ i natu-
cumũmaã i namaã na cũa'gũũũ i natucũmũ i ngutaque'e'guũ i
nawa ta ngemaũ i Poder Publicogũ;

II – nhuãcũ ta nũna na daugũũũ i wũ'itchigũ i natucũmũ tani
nawa na ũgũũ i muãcũ;

III – ngema nanangugüãũ i nawa duũẽgü na nadaugüũ rü guũtama i ngema namaã cua'güũ rü nawa yadagüũ ngema nüna diëru naãũ rü ngema natucumügü i ngema Poder Público namaã cua'güũ.

§ 6° I ngema i mugü ta namaã na cua'güũ rüta ngema ta nuũ narü daunüta ruta na ngemaũca i no'rü puracü ngeguma marü na nüũ na nguũ'gu i nhema na nawa'eũ i nawa na yauũ .

§ 7° Ngema nangugüãũ i nhaã nua ümatüũwa ngemaũ § 5°, I e II, nawa i nhaã artigo namaã wü'iguũ i ngema naügütchaũũ i taunecü-gügu nü'ũ nangema ta naiya iraãtchiẽãũ rü tama nügümaã nawü'igu ngema duũũgü aarü mumaã.

§ 8° Ngema nangugüãũ i nhaã nua ümatüũwa rü taucürüwata' naya ya tomarauũ na nawae'ni i mugü äcü naĩ rü tautama na tchu'uũ ru ngema na nherma i megüũ na cuũ na ngemaũca' ngema cü nawaeũ ru cüna wana na ngemaäcü cuũ na uaũ i nhema curü credito notürü nagücũũ i mugü.

§ 9° Mugüwa' na nhema na yangüẽãũ:

I – natchigagu ya uu nhema diërutchiga arü puracü rü mugü rü nguncü nagu na uneta'ü rü nhema na naügü'ü nhu'matchi na meã na nanuãũ nhema puracügü ya mucüma ya taunecüca'ta iiü rü nhema mugü naca' nhema dierugü nhu'matchi nhema wüit-chigü ya taunecüca' iiü;

II – naügüãũta nacümagü na ngemaäcü nüna nadaugüũ i ngema diëru rü ngemaũgü na ngemaäcü meãma inangemaũca' i ngema puracü i we'guũ;

III – ngema nhawa naweũãcü rü nana yaugüũ i ngema nüũ na üẽgüũ ngeguma nüũ na ngema i ngemaũgü i na yauguũ i ngema na ügüũ i §§ 11 i 12 i art 166wa nuũ ya uäcü.

§ 10. Ngema nüna dauũ rü nangema nameãtama yangüẽgüẽãũ i ngema puracügü i ngema naca' iĩgüũ naca' nadauäcü i nacüma na

nhuãcü nameãtama ngema nangugüẽãũ i ngemaũgü rü naããũ aicu-
maũtchitama i ngema puracü naca' i duũũgü.

§ 11. Nhaã numa nha § 10 i artigowa nüü ya uurüü rü nhema mugü
i diẽrutchigaguwa nü yauurüũ:

I – name'wata nanangemaẽ nayanguẽãũca' i ngema mugüwa
nü'ũ yau'ũ nhama constituiçãowa wũmatũũãcũma rü nagu narü
inü na nhuacü meã yaũẽgüãũ na tautama nawã'taũca' i i ngema
nanaũnagũũca' i ngema norü üetüruũ;

II – tama na meniĩ cunatchu'ũ i ngeguma cuũ na um'gü ni
marü meãma nẽũãcü ugü;

III – nayanguẽẽta naca' tatama i ngema aicumaũtchima nge-
ma na nü'ũ yauũ.

§ 12. Na yaücutchigüta i muguü i nheã dieru arü nutaque'egu i uũ
naca' nhema puracü naca' nhema tare puracü i nügüwae' agü'ü rü
nhe'ma i ücutchi'i nama nhema nũna nadaugü'ü rü nhu'matchi
tũmaarü ta' ya yiema dieruta tüü na gu'egüe' ya yiemata nhema
nutaque'e i nagu narü inüüwa' tüü ya ücutchigüe'ta ya wüitchigü
taunecüca' na nhemaacü ya nguuca' nhema puracü.

§ 13. Ngema nhaãwa naweũ i inciso III i § 9º rü nawa §§ 10, 11 e 12
i nhaã artigo rü ta nayanguẽẽ naca'tama iũ i ngema diẽru i ngema
na duũẽgü nanadauũ i ngema União.

§ 14. I ngema i mugü i puracü i wu'i i taunecüwata nama na puracü-
güũ rüta nama ni ütchigüũ.

§ 15. Ngema União rü ta meã nananu na ngematama na ngemagũũ-
ca' i ngema nagu naĩnueũ na nhuacüta ngema naũã i ngema diẽru
rü namaã i Estado rü Distrito Federal na nü'ũ nadauũca' na nhure rü
nhuacü namaã inacua'güũ.

§ 16. Ngema mugü i ya artigowa' nü yau'ü rü nameni na nü nadawa-

enü rü nhema ta'cü nawa' nhemaũ rü nhema natanü i nhema nuna nadaugü rü nhu'matchi nhema política publica arü ngugü i nhama 16 do art. 37 i constituicãowa'nüü ya uü.

§ 17. Nayanguẽãũca' i ngema nhaã nua ngemaũ i mugüwa nawa i inciso I i § 11 i nhaã artigoarü rü ngema Poder Executivo rü ta inayairaatchi i ngema nanaũãũ paatama nayanguẽãũ rü naũãũ i mugü na nhuãcü ngugüãũ nawa na nhuãcü ta nataeguẽãũ rü naũtanũãũ ngeguma nangetanũãgu nhama mugümaã cua'güũwa naũpetüãcuma.

§ 18. Rũra nanaügügü nanamaã na puracügüũ i norü dierugü i 2026gu, rüta inanaũtchigü na nüicatama na puracüũ i Poder executivo mugü i ngewacaũũ i nagu i de'aũ i ngema art. 6º da Emenda Constitucional nº 126, de 21 de dezembro de 2022, yiema tüũ nadaugüe i dieru rü norü ngetanügü nhumatchi dieru i i'ramaree tüũ inacagüe.

§ 19. Rũ 2026wa naügüta i ngema limite i naca'ricatama iũ i poder executivo rü ngema mugü i ngewacaũũ nüũ iuũtaniĩ nüũ ya uũãcü i ngema art. 6º da Emenda Constitucional nº 126, de 21 de dezembro de 2022, tama nüũ naũpetüãcü i ngema norü crédito suplementar rü especiais nawayãcuũ i ngema norü limite i 2025arü na nhure tüũ na dauũ, rü marü tatauãcü yiema dieru i nagu i de'aũ i art. 107-A do Ato das Disposições Constitucionais Transitórias nüũ na cua'ãcü nanaũũca i projeto de lei i dierugütchicagu i de'aũ i wüi taunecütchigüwa i 2025arü, rü i we'ãtchitchigüũ i namaã IPCA, nüũ ya uãcü i mugü i ngewacaũũ.

§ 20. Rũ ngema §§ 18 rü 19 nagu i de'agiũ i nhaa artigo arü, rüetchata tama nawa niyaücu i ngema na nhuacü na ngugüũ i wüitichigü arü limite nüũ ya uãcü i mugü i ngewacaũũ i nagu i de'aũ i ngema art. 6º da Emenda Constitucional nº 126, de 21 de dezembro de 2022.

§ 21. Rũ 2027wa naügüta, yiema tüũ na gastae i dieru i taunecügütchigüwa i União nagu i norü ngetanügü rü nhumatchi yiema i'ratichigüe i tüũ na daue, nawa neĩũ i mugü marü we'ãtchiẽẽũ, i nagu i de'aũ i art. 100 desta Constituiçãõ, rüta nawa niyatchocu i ngema norü ngugütchiga i dierugü i nüũ iuũ nanhure yaũ inanguẽẽũ i tüũ na daue rü ngugütchigüe, rü nanawae i 10 percento tama naũpetüũ.

§ 22. Na nhuacü tũmamaã na puracüeũ i norü dieru i 2026gu, nge-guma i tagucüa tüũ nadaugu ya dieru i nüũ üpetüütchie i ngema art. 107-A do Ato das Disposições Constitucionais Transitórias. nüũ i uũ rüta tama nawa niücu i ngema ngugü i nagu narü ãnüeũ na nüũ narü yaugü i resultado primário.

Art. 166. Na ngemaũ i wü'i mugü i wüitchigu a taunecügu nuũ na dauũ, na nüũ na ngemaũca' i nhema na nawae'ũ rü meã nüŌna cua'güũca' yima tare ya Īpatawa i Congresso Nacional rü ta niĩ nama na cua'ũ.

§ 1º Wü'i i natucumü tani nama i cua'güũ i Senadoregü i Deputadogü:

I – rü nuũ na daugüũ i ngema i wü'matüũ i mugüwa naca i na ca'üãcü na meã nüũnawe'güũca' i wü'i a taunecüthigü i Presidente da República tani nüũ na dauũ;

II – nü'ũ ya daugüũ rü naügüãũ i ngema napane natchiga na ta'cügu nainüeũ i ngema puracü naügüthaũgüũ i nhaã natchianewa rü ngema natchicagüwa ngema nhaã nua yauũãcümaã nawa i Constituição ya nguẽgüãũ na nüna nadaugüũ i ngema diëru tama nagu tchiegüãcüma namaã wü'igu i ngema natucumü i Congresso Nacional rü nhu'matchi ngema namaã i nge-magüũ rü ügüũ nhama art. 58 ãcüma.

§ 2º Nhema emendagü rü ta nhema ya guurãũ i natucumüwa'ta na nawe'gü rü nhematchigaguuta na na yaugü i wüi parecer rü nhu'matchi nü nadaugü rü nhema mugücümaãcü rü nhema Plenário ya yima tare ipata ya congresso nacionalarü.

§ 3º Ngema mugü arü ngicurüũgü rü nhu'matchi i naguna ãnüeũ i mugü i wü'i taunecüthigü rü ta nayanguutthigü ngeguma nangupetü'gurica:

I – ngema nama na cua'ũ i na wu'i a taunecüwa na nguẽeũ i namaã i mugü;

II – wu'i ü tani na unetagüũ rü nawae'güãcü i ngema rüta nama i cua'güũ i ngema ta nawae'güũ:

- a) ngema i diêrũ nüũ ngemaũ;
- b) namaã i cua'güũ i ngetanütchiga;
- c) yiemã diêrũ i ãêgacü tüũ yaugüe rüta tüũ mugü i nhaãgü-ca' Estadogü i Municípiogü rüta Distrito Federalca';

III – ngema i natanüwa ngemaũ:

- a) ngema na meêgüũ rüta i gutchinügüũ;
- b) ngema i namatüwa' i mugü nüũ i uuãcü.

§ 4º Ngema ïnügü i ãêgacügü nanawae'güũ na nhuãcü nagu naĩ rüta tautaã nana yaugü rü tauwatame' rü ta wü'i i taunecü naguũ.

§ 5º I Presidente da Republicarü rü nana mu i wü'i i ümatüũ i naca' i Congresso Nacional na ngema na uuca' o norü inü e artigo nüũ i uuwaãcü ngeguma tautama na naügügu i nawa na ügü'ü i natucumü i natanüwa rü na ngema i gutchaũ.

§ 6º Ngema projetogü i mugü i plano ya wüitchigü ya taunecüca'iiü rü nhema mugü i dierugüarü rü nhema dierugü rü wüitchigü ya taunecügu rü Presidente da Republica rü Congresso Nacionalca'ta na yamugü rü nhema mugü i artigo 165 § 9ºwa nü ya uuãcü.

§ 7º Rü nawa' na nhemagü i nhema projetogü i nhema nha artigo nü ya ugügü'ü rü tama ya tomarãü i nhaticumüwa' rü nhema togü nhema mugü i nhema processo legislatiwowa' ya da'ü.

§ 8º Yima diêrũ marü nüũ na nguũũ nawa i ngema i mugüwa wü'igu taunecüwa rü nüũ na cua'gü na ngearü diêrũãũca ngema numa tũmama na cua'ũ na tacũmama na üũ i mugüwa nüũ na uuãcü ngeguma ta ni nüũ na ngemaũ na nhuãcü ta diêrũ natürü marü nheguma nüũ mugüguica'tatama.

§ 9º Wu'itichigü rüta nüũ na ngema i inügü i ta namaã na cua'ũ i

norū gū ya yiema i diērū rū 2% (dois por cento) tama niī ya yiema ta tūmama ta narū āi rū ta na na ngemaācū ta tūi narū daunuū i norū ngāūmare tatanī ta tūmama na puracūei i duūūgū rū nhumatchi i maūma cua'gūi.

§ 9°-A Nagu naūcuū i dieru ngema i naca i na'ūtchiū nhaā § 9° nhumatchi norū artiguwa nūi ya'ugu rū 1,55% tama ni'ī naca i Deputadugū rū nhumatchi 0,45% na'cata i Tchenadugū.

§ 10. Rū naatūmamaā nauāi ya guāma ya dierutchita rū puracūgū ca'ni'ī rū nhu'matchi ūiāeruūcata niī rū ngema mugūwa i § 9^owa nūi ya uuācū ni'ī rū ngēmaācūta namaāta' naya'utarecāi' naya'ngu'uca' i mugū i norū wūyiwa i § 2° i norū atigu 198wa ūmatūi, rū na'tchu'u na'tūmamaā' ya dieru na'ūtanūāi i duū'ūgūarū puracūtanū rūe'na toomatchigū ya puracū'cū' nawatana ya'uu rū ngēmaū i dierugūwa.

§ 11. Rū āē'gacū namaā i cua'cū i tagucaarū naānewa ngēmacū' nawenaā ya ngu'utchiēāi rū na'ūtanūāi nhema dierumaā i wūitichigū i deputadu naca' i ca'ū naē'pūta ngema nūnana ūiācū' i norū § 11wa ūmatūācū rū nacūmaācū na'nhūācū na'nawūigumareū nayatoyeāi i dieru rū to i mugūtchipe'ewa nūi ya uuācūta i marū i ngemaū i norū § 9^owa i norū artigu 165wa i nhaā popera i taguane-caārūwa nge'maācū, rū nagu inadawenūta i mugū i ūmatūi i § 9°-A wa ngema i nhaā artiguwa.

§ 12. Rū na'aicumama nangemaūta na nauūāi ngema nuā nū'ū ya'uu' inhaa inciso § 11wa ūmatūācū na'guūma ngema deputadugū i estaduwa ngemagūi rūta nūi nangema na'naca' inā'ūtchiū natanūwa ngema dierutaque'e i taguarū naānewa ngemaū rū ngemarū 1% ta'ni'ī naca' i dieru.

§ 13. Ngema dierugū marū ngemagūi i inciso 11 nhumatchi § 12wa natchiga ya deagūi i nhaā artiguarū rū taucūrūta' āē'gacū nūna nanaā ngeguma ngutchaūwa nangemagu norū dierupane rūena natauguma' i norū napane ngeta' natchiga ideaūwa i ngemata' puracū nāgūi tūmmaā ya dieru.

§ 14. Rũ naya ngüuca> ngema ümatüü i §§ 11 e 12 nhaã artigugüarü,rü yima ãẽ>gacügü na>ücüta> i dierumaã i puracügü nawenaã nagu na>dawenüü norü mugücüma i LDO na>cagüü> nangẽmaãcü natauma naca> i ngutchaũgü na>ẽtüwa ngema dieruta> iücuü nagu yima prefeitura rü nguũma ngẽma na>nguneũã nagu nadaunüü rüena na>wegu rüena tama na>wegu ngema dierutchigawa.

§ 15. Revogado

§ 16. Rũ diema dieru ya ãẽ>gacü ya tacü tũmaca>tama iüütchiũ ya yima estadugü rü distrutu federau rü municipiugü rü ngema inciso §§ 11 e 12wa ümatüe rü wootchi na>ngetanüa nüü ya ãẽ>gacü ya tacü rü ngemaãcütatama nü'ũ na'yauãma' rü norüwai yiema dierugü tautama naguta'ücu duũgüarü puracü arü ütanüruü ngema nhaã artigu 169wa natchiga ya deaũãcü.

§ 17. Rũ yiema dierugü norü gu'agüe ya nhaãgu inciso §§ 11 e 12 tũmatchiga ya deae> rü tautatama taũnecüarü gugu> ngemaãmaẽ> rü naiya ngewacaücü ya taũnecüarü nutaqueemaã tanayautaree rü ngemaca> rü 1% ta>ni>i wüitçigü i deputaduca' iğüe rü nhumatchi 0,5% ta'ni'ĩ i ngema wüitucumütçigüca' naca' i deputadugü i estagugüwa ngemagüü rü distritugüwa ngemagüüca' ya dieru.

§ 18. Rũ ngeguma ya ãẽ>gacü nü>ü na'cua naã tama tingü'u' ya dieru ya tüü iyangüẽẽpü diema nuã nhaã inciso §§ 11 e 12 ngema ãẽgac i nhaã artiguwa nüü ya u>uãcü rü ãẽ>gacü rü w6uitçigüwa ngeta dieru i ücuuwa rü tatüü enarü i'ẽẽ naca' natama ya gu'u i dierue'pü marü nanutaque'egü ya gucü ya taũnecügu.

§ 19. Rũ ãẽ>gacü rüta nagu nadawenü na>guãna na>ãũ i dieru rü tautama ngeerüena tchigürica> na>naã rüena wotchi tama norü natucumüwa ta>ü rü nhaã mugü i inciso § 9º–Awa ümatüüãcü.

§ 20. Rũ ngema dieru naca> inacagüü i wuitucumü i deputadugü estadualgü ngema nhaã inciso § 12wa ümatüü norü üruũgü i ngemaũgü ngeguma tama ya ngugu ya wüi ya taunecüwa ngema puracü inaũgüü nawe'inaã wenaãrü naca' inacaũ ãẽ>gacüne ya tacü-

na i dieru rü nhumatata yangu i ngema puracü inaũẽũ,

Art. 166–A. Rü ngema naca› inacaũ' norüтчigü i wüitchigü ya taunecüwa' i dieru woetama marü ngemaũ naca' namaã na puracürüü ya ãẽ›gacügü i deputadugü rü mugüwa ngemaũãcü rü nawe'naã nawatata ya natchianewa na'ũü i Estaduauwagü rü Distritu Federauwa rü Municipiuwagü i nhaãcü:

I – dieruta wüicana naũtawaũtchi tatangü ngema natchiãne;

II – no'rü üruũcarica'tama ngema puracü yima deputadu naca' icaũ i noritama.

§ 1º Rü yiema dieru ngema mu'güe' rü nhaã mugüwa nüü ya uuãcü rü taucüüwata na'guaru ta'ucuta nata'nügu ya dieru ya Estadu rü distritu rü municipiugü arü puracü ta'nügu ta'ücu rü norü § 16 do artügu 166wa, rüe na norü ngetanüaru ütanüruũ , rü natchu'u i ngeürügümaré namaã na'ügüũ rü yiema dierü rü ta'ucürüwata' nhaã nuã ümatüãcü nanamaã na'ütanüã i:

I – rü taucürüwa marü i ngemagüü i duũ'ügüaru arü puracütanü taya dieru rüe'na baitata ngema yuenatügüü arü ütanüü;

II – rü ãnearü ngetanü.

§ 2º Rü nacüma ya yiema dierugü rü nuã tümagu ya deae i inciso I nhaã norü aritguwa rü:

I – rü wuicanama nawata nangü yima ããnegü i dieru i tagucaãrü rü tautama naca›nawa arü naã popera ümatüũ nawügüü rüena toomatchigü i nacüma ya ngegumaãtchiraũ;

II – rü marünaã nagutangü i norü dierutchica› rü marü norü›ütchima ti'ũ ya dierutchita yima ããnegü;

III – rü na'ngu tataücu i ngẽmaũgü i puracügü i nüna ügü'ũ ya prefeitu i wüitchigü i taguca'ãrü ããnegü rü nagu ínadawenüãcü

i § 5° nhaã artiguarüwa.

§ 3° Rü yima taguca'ärü ñänegü nawata tangúgüe ya dierugü rü nhaã inciso I nüü ya uuãcü rü naweinaã wüi ãmücü na'ügüü namaã i nü'ü cua'ëü i natucumü nangemaãcü tümamaã meã na'cüa'ëü nanhuãcüta puracü»ëü tümamaã yiema dieru.

§ 4° Yiema dieru ngema ngúe rü naca' ni'ï i inciso IIwa nüü ya uuãcü , rü yiema dierutchita rü nacata' ni'ï:

I – ngema naca' ni'ï ñnacaü i norü projetuwa ya ãë'gacü ya deputadu;

II – nangútata' ücuü ngëma ãëgacü ya tacü ne'üü marü naetüwa na'puracüü nguüguma, maü'tchiga rü ngúëtaetchiga rü ngüëëgü i duãtagüca'.

§5° Rü nawenaã 7 o ya dierurü ya ññewa ngúe rü norü inciso I nhaãwa ümatüwa ngemañãcü nawenaã nangúta»ücuü i ngemañgü tümamaã na»üëü ya ãë»gacü rü nagu tañnadawenüü na»taucürata» na»üãü i nhaã inciso IIwa rü norü § 1° nhaã artiguarüwa ümatüü.

Art. 167. Na tchugüü:

I – ngewaca'ügu i puracügü rüena projetugü i tama marü mu-
guarü natanüwa ngemagüü i wui taunecüarüwa;

II – rü ñnana»üü i nge»tanü taütchiü naëtüwa ngema nagu na»ücuü
i dieru i puracütanüca» i üütchiü;

III – taucürata naca'ítaca' i dieru i taütchiü naetüwa ngema marü
namaã inapuracüü i dieru rüetcha nge'maacü ngëguma mugüarü
üruügü nayaugüãgu ngeguma narü mumaëgu ngema nawaegüü;

IV – taucürata nanaü i ütanütchiga rü dieru arüde' nügüca'ri-
ca' ya ññnegü rüetcha nanayaugü ngeguma nügümaã nangaugü-
gu rü nhaã artigu. 158 e 159wa nü'ü ya uãcümaã nawüigu'gu
rü nhu'matchi nhaã artigu. 198, § 2°,rü 212 nhu'matchi 37 rü

XXII, naã ngeetanügüca' rü namaã na'ütanüãca' i duü'ügü i nawa puracüeu i dierumaã nacua'güü rü rüta nhuãcü dierumaã na puracüeu nhema artigu 165wa rü § 8^owa nüü iuuãcü nhu'matchi nacüma ngema nhaã mugüwa rü norü § 4° waãcü;

V – rü taucürata totchigü niñ wana ya ãë'gacü i puracügü ngeguma tama mugümaã cüa'güü nayaugu rü nhūmatchi tama nüü ya'ugu na'ngeta nenaüü i dieru namaã ta na'ü'ü i ngema puracügü na'ueguü;

VI – rü taucürüwaata ya ãë'gacü ya rü tü'ü ni'ï ü'gatchi ya dieru i wüi puracüarü marü i ngema naca' i tomare rüena ngewacaüü ngeguma taüta nüira mugü ügü'ü nawaegügu;

VII – rü taucürata ya ãë'gacü nanaã i dieru i tautchaãcümare i ããnegüne notürü nawei naã na'ücuãü y dieruarü ã';

VIII – na'tchuu na namaã na'ütanüãñ namaã i dierugü i fiscauarü rü duãtagüarü ngüëçarü rüena ngeetanügü i ãepüetanüü arü, ngemañgümaa puracüegüaru rü ngeetanügü i ngemagüü rü ngemata nua nhaã artigu 165wa rü § 5^owa ya uu;

IX – ãë'gacü rü taucürüwa'ta dieru na'ã ngema tama mugüwa naãpaneãcü rüena mugüarü üruügü tama nayagüãgu na'nangemaü i dieru i puracüru'ü;

X – ãë'gacü ya tacü namaã y ãë'gacü i estaduaumaã cua'güü rü taucüra dieru na'ãgü nüna i ãë'gacügü i prefeitügüna naã nge-maãcü naütanüuca' i no'rü puracütanüü'gü rüe'na ngema marü rungüëü i puracüwa rüena tacutagü arü ütanü ruü;

XI – rü dierugü ya tümaca' üütchie rü nuã nhaã artigu 195 rü norü Iwa, a, e II, ümatüwa natchiga i deaü nawenaã natucumügü caricatama ya'ü rü norü ngemañgü arü ütanüruü nhu'matchi duã'tagüaru ngüëëruü i ngema dierugü rü nhaã artigu 201wa nü'ü ya uãcü;

XII – ngema nacüma marü ngemaũ i mugütchipe'ewa ngema nhaã § 22 40, rü diema dieru rü nawe'inaã nagutatama taücuũ na ngemaãcü tümamaã na ütanüãũ i puracütanü ngema marü ueguũ naca'tama nua nhaã artigu 249wa nüũ ya uuãuc naã namaü na'ütanüãũ ya guüraũ i norü ngetanügü na'ngemaãcü ya ãcüũca' i puracütchica';

XIII – rü ãe'gacü ya tacü rü taucürüwaata nanaüëë i dierutchita nüna ngema Estadu rü Distritu Federau rü nüna i municipiugü ngeguma ïnangetanüãgu rü rüena ngürüãtchi tama iya'ngüëëãgu i norütama i mugü i previdência tchotchiauaru;

XIV – rü taucüruta ãe'gacü nana'ü ya marü ngëmaë ya dieruetüwa i wüi nutaque'e i dierumaã ya ãe'gacü no'rü puracütchicaca'.

§ 1º Guĩma ngema puracügü wui ya taunecüaru ngema ya cüa'güũ naweinaã planu anuauwana ngemaũ rü ngegumata taütama ngëma ya wücutchigu rü i mugüãcü rü ta nanangaũga mugüpeewa ngema namaã i cua'güũ.

§ 2º Rü dieru naca' i puracügü rü paacatama i igüũ rü nüũ nangema norü porá namaã i puracüũ yima taunecü nagu dieru i ngucutchicü rüe'na marü ägümücü taugu naya guũ ya tawemücü ya taunecüwa i ngucutchie rü ngema neücü ya taunecü arü guricatatama tümamaã ta puracüaru.

§ 3º Rü naca' ni'ï wana naya ücuũ i dieru paaütchitama na'ngemaãcü naütanügüãũ i ngetanügü i tama i ngüëgüũ rü ngürüãtchimare na'ügüũ nagugu i nguearuũ rü rüe'na ãtchianegü rü ngemagü guãü-ma ngupetüũ rü nawa ümatüãcü i uu i nhaã artigu 62wa.

§ 4º Na'üpetüetcha i dieru i estaduauaru rü municipauaru nhaãgü nuã ümatüãcü i artigugüwa 155wa rü 156wa rü 156–Awa rü 157wa rü 158wa nhumatchi norü alíneagü “a”, “b”, “d”, “e” e “f” i norü inciso Iwa rü nhu'matchi no'rü inciso IIwa i artigu 159wa namaã ya ãe'gacü ya taguanemaã cua'cü norü ngetanüwa na yiema dierumaã tüũ marü deemaã na'ütanüãũ ya ãe'gacü ya tacüũ i ngema nge-

tanügü estaduuarü rü ümunicipauarü.

§ 5° Rü ãê>gacü ya tacü nanaãêtcha i ngurüâtchigare i dierutchita naca> ngema ngewacüügüü i cua>güma i puracüêüca> tauetcha ãê>gacügü i mugü ümatügüü meewa na üpetü i naüpa nuã nhaã inciso VIwa arü mugüwa nhemaüãcü.

§ 6° Na'ngemaãcü nüü nacua'êi no'rü nguâtchigu ya tauncüwa na marü tûmamaã na puracüêü ya dierugü nhaã inciso IIIwa ümatüãcü rü na'ngupetügu rü yiema dieru aicumama marü ta'ngu rüena tama rüena nangema i ngetanü nape'ewa ya ãê'gacü ya dieru ãcü, rü ãê'gacü nanayau i norü napane ngemana aicumama marü ta ngugu meãma ya dieru i puracügügu rü nangemawa nüü na'cuaü na'natauuma i norü ngetanü.

§ 7° Rü mugü rü tautama nanaã rü baitata rü ngeirüünamare ya dieruu naca' ngeürümare i ngewacüü i puracügü ngeguma tautama nüü ya ugu nangetata ne'naüü i dieëru namaã naütanüãü ngema puracü ngewaca' ngogüü. Tagucaã i natchiane rü Estaduugü rü Distritu rü Municipiugü rü taucürata na'naü nügüetचितamare i ngeürümare i puracü notürü ngoi na'üãgu naweinaã nümatatama namaã ya ngureü i no'rü ütanüwa ngema inciso IV no'rü art, 7° nü'ü ya uuãcü i nhaã mugüpanewa taguca'agüarü.

Art. 167–A. Rü ngeguma wui ya tauncüwa nüü naüpetügu naã 95% arü yeera naãtaüpetüü ya dieru arü ayaüü rü na>marü ta ngutchau ya dieeru tûmamaã ínapuracüê ngema ãê>gacügü i ïãnegüwa rü ngegumata rü mugümaã cua>güü i taguanearü rü ngema ãê>gacü tani'ï ya tchaãtchiêê nawa nangeëraãcü tüü nanguêüü ya dieru rü nüната nanatchu'gü norü nhaãwa:

I – rü naügütanüãü i puracügü rüena puracü tona natchiêü ngema ínapuracüêüwa baita tchuraragüü na>ünagütanüãü rüetcha nanaü i ngema ünagütchiga naüpa nangupetüü na>gëmagu i mugü marütama ngema ngëmaü natchigagu i u'u ngema ünagütanütchiga;

II – rü taucürata ngewacüü i puracü natchiêê rüena ngewacüü

i natchigagü erüta taũta ngetanü ínidau› naca› ngeeraãcü ngema natchicawa;

III – rü taucürata na›na munagütanü i norü taunecüwa ngema marü ngemagüũ i puracütanüũ erü yeeraãcü ngetanü na'üta';

IV – taucürata ngewacaũ puracütanüũca' naca rü ngeürüwamare i puracütchicawa rü notürüetcha ngeguma:

a) rü ngüraãtchi ínaũũgu na wüi puracüwa rü natchicüũ rü ni'í ücu ngema iũü i to puracüwa erü taütamaëtcha ngetanü nü'ũ ini'í dau';

b) rü etcha na nangema natchicüũ nawa i ngema puracü marü i ngemaetcha nagagu naã marü narüngüẽ nawa i nümaũ i puracütanüũ rüe'na natchi'ca nawa ínatautchiũ rüena nawa íyamuũgatchigüũ rüena marü yunatüũ;

c) rüetcha nangema i tümaca nacaũ i puracüca' ngema nhaã incisowa IXwa ümatüũ rü norü artigu 37wa i nhaã popera i tagucaãrü mugüpanewa; nhumatchi;

d) natchicüũgü i tchuraragü marü ítchoũũ nawa daũtaee rü nhumatchi natchicüũgü ngema nguetanüũgü i tchuracümaca ínguẽẽ marü ítchoũũ nawa norü nguẽpataũ nawenaã nge-
maũ i natchicüũgüarü;

V – natchu'u na ngewacaũ i puracütanüũ ya deetchiü i üewa notürüetcha na'naü naca' ngema natchica i ngenatügüũ nangemaãcü natchicawa i ngewacaũ i duũ'ũgü ngema nhaã inciso IVwa ümatüũ;

VI – ngeguma gutchaũwa nangemagu rü natchu'u naüãũ ya ãẽ'gacü i ngeürümare nguẽẽ na'ãũ duẽẽgüne baita no'rü puracütanüũna rüe'na tchuraragüna i naca' naã me'ũ poracü na'ü rüena na'ütanüãũ norü ngetanü notürü nanaüetcha ngeguma marü na'ngemagu naũpa i wüi mugü nüüü ngemaũ naã naãũ i nguẽẽ norü puracütanüũnegu;

VII – na'tchu'u na'ngewacaũ ngetanüta' na'ũũ wotchi tau-
cürüwaa tama nangema';

VIII – na'tchu'u na'naünagüãũ i na'tanü i puracügü wotchi na
nhatüguama' nü'ũ ngẽma na'ẽpü i puracütanü notürüwai na'we-
naã' norü ngaicamana nangema rü marü meãũra namaã ta'taẽũ
naca' i túmarü õnagü rü ngema inciso IVwa i norü artigu. 7º wa
mugüpanewa i tagucã'ãgüarü ümatü'ũãcü;

IX – rü ãẽ'gacü rü taucürata' naya ütchigüama' i ngemagüũ i
duãtarü nguẽruũ rüena dieru na'ãũ na'ngẽmaãcü ta'na'ütanüũca'
i ngetanügü namaã erü nge'marü yeeraãcü ngetanü na'taẽẽ';

X – rü ãẽ'gacü rü taucürata' ina'nangatanüẽẽ' i dieruarü de'tchi-
ga rüena na'nangerüma i ngetanügü i duũ'ügüãũ ngẽmaũ i ãpü-
güarü erü ngẽ'marü dieru ínaru' ãẽẽ i norü nutaqueewa.

§ 1º Marü nüũ nacua'gü na'marü nüũ na'üpetüũ i 85% arü ngetanü
yiema dieru arü mu'wa i ngemaẽtüwa rü ãẽ'gacü i namai i cuacü ya
yima ããne i tagucaãrü rü ngegumatama ni'ĩ rü mugümaã i cua'güũ
tanüwa na'muãũ i na'tchiga natoi dieru ta'ínaca'üca' rü ngemana
tana uãũ rüe'na tama ya togüe ya dieru i icuũ i puracü ruũũ.

§ 2º Æ'gacü ya prefeitu nawaenaã ngegumatama ya muãũ naca'
i mugüarü üruũgü i weriadugü na'ngemaãcü naca' nanguẽca'
rüe'na nayaũgüã naca' ngema prefeitu naca' i müpaneũ.

§ 3º Rü tautama name rü naya guarü poraã marü ngegumã nhãã
üpetügu namaã:

I – ngeguma mugüarü üruũgü tama nayaugüãgu;

II – ngeguma marü na'ngupetügu i 180 nguncü i mugü ügüũ
tama ngema nüũ na'fatchaũgügü;

III – ngeguma tama marü nawa nangugu na nhemana na'üpetüũ
nüũ 85 ã i dieru ngegumarü tama marü nagu na'tchie ngema

nhañ norü inciso §1^owa ümatüü, wo'tchitama nayaugüã'gu i mugüarü üruügü.

§ 4° Nhema dieru arü daugü ngema nhañ mugüwa nüñ ya uuãcü rü tare ya tawemücü ngupetüguwena ni'ï na'ügüтчigüãü' na'nüna üpetü rüe'na tama nhema mugü nagu unetañ na'nhure yiñ i dieru i ü'üta'.

§ 5° Mugücüma i naguta ya'üü i na'dieru maã i fa'ü:

I – taucürüwata ãë'gacü'ü ya tacü ta'tchiewe na nhemaãcü naütanüãü nü'ü i no'rü ngetanügü ngemaca' ni'ï taucürüwa ngetanü na'tañtchiñ i na'üü i prefeiturawa;

II – taucürawata nhema narü o' rüena nayacua'ë na mugü tama ya ngu'ü natchiga ngema dieru arü dau'güтчiga rüe'na nhure tayañü ayañ'üë.

§ 6° Rü ngeguma nangupetüg'u ngürüãtchi ngema nuã nüñ ya'uu nhañ artiguwa nama yima prefeitura rüena estaduaugü rüe'na distritu federau rü norü dieru rü tayatau i puracürüügü rü ngemacata' rü taucürüwaata puracü inaüãma nhu'matata ãë'gacü i dierumaã cua'ü nüü ya'u na marü nguüma nacüma i weãtchiëëruñ i dieruarü na'ü ngema natchiãnegü i taguca'ãgü rü ngeguma tama namegu i napane i yima prefeitura rüena estaduaugü rü nanatchugüta nüna naãñ i to'o i dieru:

I – natogü namücügü nüü rü nguëñ i dierumaã;

II – rü taucürüwaata i togü i natucumügü rüta dieru nünanaãgü nangemamaã na puracüñca' baita ngema i mu'güñ i dierumaã taegüñ rüena ãë'gacüтчacüñgüwa ya daü i puracüтчica'gü rü nüna dieruca' ínacañ nadiëmamaã na'ütanüãñca' i norü ngetanü i nüñrañgüñ notürü nangema naca' naügüñ i ngemañ i naca'ricatama iñ rü naã bancugüna dieruca' na'cañ na'ngemaãcü na'üãñ wii ngemañ marü we'gumareñ.

Art. 167–B. Rü ngeguma taguarü naãne ngüчhañwa nangemagu i

guãguma daũ rü guũma i ãẽ'gacügü rü naca' mugü naügü rü numaũtchitama ya ãẽ'gacü ya tacü namai cua'cü i taguca'ãrũ naãne na'naũta nangemaãcü paaũra nüũ nanhuũca' ya ngúẽẽãũ i rü na'weãtchiẽãũ gutchaũ namaã i dieru i puracüruũ ngema nacüma naügüũ rü ngeguma nagu natai i nguneũgüca> ni>i i ngutchaũwa rü nhumatchi nagu tani'ĩ ũ i nhaã nuã ūmatüüwa ngema-güü i mugü no'rü artiguwagü i 167–C, 167–D, 167–E, 167–F nhu'matchi 167–G i taguca'arü mugüpanewa ngemaũãcü.

Art. 167–C. Rü naca'türü na nhuãcü naëtüwa I puracü ngema gutchaũ I ūpetüũ rü norü nagagu nana ããnegü norü ngemaugüwa ya tauayeü rü ngemaca> ãẽ'gacü ya namai i cua'cü i taguarü naãne nanaũta rü nhuãcü namaẽũ i nacümawa nanhuãcü naca' i caũ i duũ'ũgü na'napuracüẽiruũ rüe'na ngemaũgü naügüũca' rü na'ngemaãcü na'wüigumareũcata' ngema natucümugü i puracü ūetchaũgüũ na'wüigu naũẽãũ rü nuã ūmatüãcü nhaã inciso §1^owa rü norü artigu 169wa rü inciso IXwa i norü artigu 37wa ngemaũãcü notürü ãẽ'gacü rü taucürawata nheũrüãcü nanaãmare i dieru naca' i ãẽ'gacügü i ããnegumaã i cua'güũ rü nguũgutatama naya dauca' na nhuãcü ititüũ ya dieru nawa i puracügü.

Art. 167–D. Mugü i ãẽ'gacüarü rü toomatchigü nacatama ãgüü i nacümagü ngema ngutchaũwa nangemagu i natchiãene rü ãẽ'gacü rü nüũ nangema naãna ūãũ i nguẽẽruũ i dierugü rüena ina'ĩẽãũ i nangemaũgü i ūtanüũ i òmügüwa nhumatata ya ngue i naẽma ngema gutchaũ duegütanüwa.

Wüitama deagütucümü. Rü ngema nana>tai i ngutchaũ i guãma ya duãgütanüwa i tagucaãrũ naãnewa maẽgüetanüwa rü ngema nhaã mugü i artigu 167–Bwa na'tchiga ya deãũ rü nhaã inciso norü§ 3^owa i no'rü artigu 195wa rü na'tautama nagu na'ücu nhaã mugüpanewa ngemaũ i tagucaãgüarü.

Art. 167–E. Rü nagu inangupetüü ngema gutchaũ i taguarü natchianewa rü yiema dieru ya ūcue nagu ya tauncü rü ãẽ'gacü ya tacü rüta inanaũtchi i norü porá tumaëtüwa nüũ ngemaũ nanatchuãũ rü nana'ũta i nhaã norü inciso IIIwa i norü artigu 167wa ūmatüü.

Art. 167–F. Ngeguma nagu inaüpetüũ i gutchaũ i duãtama i guũ i taguarü naãnewa rü ngema nhaã artigu 167–Bwa i mugüpanewa i wümatüü rü:

I – rü ãë>gacü rü taütama naga na>ñnü i mugü marü ngemañ rü na>gutcha>ëëãñ na dieru rü ayaüñ rü ngeeraãcüta dieruca> ínaca> nanamaã napuracüüca> naëtüwa;

II – rü yiema dieru i'yaüe ya nüiraücü ya taneciariü gu'gu i 31 de dezemburuwa yiematarü ngemañgu arü ngetanü arü ütanüwa ta'taü i nhu'matchi ngema gutchañgügagu naügüü i puracüwa' arü ütanüñ.

§ 1° ãëgacü ya taguanewa ngemagücü rü nüñ nangema i porá naã to i mugü naca'ricatama natchiëñ nanhuãcüta tümamañ na'cua'güñ ya dierugü nagu i ücúe ngema gutchañ i ngu'petüñ natchiãnema.

§ 2° Rü nhaã inciso IIwa nüñ ni'ñ u na yiema dierugü ya aya'üwa-ruñ rü taucürata nuãne ta'ü:

I – rü yiema dierutchita marü estadaucatama rü distritu federaucatama rü municipiüca i ñgüe rü taucürawata togumaretaãrñ ta'ücu;

II – rü baita ya dierugü ya nhaã artiguwagü ümatügüe togumaretata ücuñ rüena ngema i ngürüätchi i ngupetüügu i nañnema i nhaã artiguwa ümatügüü i 195, 198, 201, 212, 212–A e 239 i nawa i mugüpane i tagucaãgüarü;

III – rü yiema ya dierugü marütama naca' ngemaca tü'ñ na'degüe' rüena tümaca' ínacae' i togü i natchiãnegüna nawe'inaã nagurica'tama' ta'guü ya yiema dierugü i ngema' i ngüpetüñgü.

Art. 167–G. Rü ngurüätchi taguarü naãne ngutchañwa nangemagu rü nhaã artigu 167–Bwa nüñ yau'uäcü ta ni'ñ rü nama ñna'cua'güñ i dierugü rü nacatama ñnaüütchiãñ ngema gutchañãrñ meëruñ rü ngemaëtüwa natchu>tama naã taütchiñ ngetanü rü ayaüñ naüëñ i ãë>gacügü rü nhaã norü artigu 167–Awa ya uuäcü rü nhu'matchi nhaã taguacaãrñ mugüpanewata.

§ 1° Rü ngurüätchi ya aegacü nagu naücu'gu naëtüwa puracüu i gutchañëtüwa i üpetüñ i natchiãnema rü ngema tchu'güthireñ mugüwa rü naya wa'nagü naca' nangemañca' i nhaã incisogüwa ngemañäcü II, IV, VII, IX e X artigu 167–Awa nhaã mugüpanewa.

§ 2° Rū ngema nhaã nüü artigu utchaü i 167–Bwa ümatüüwa taütama nagu na>dau) i norü alinea «c» wa ngemaü rü norü iciso Iwa i norü artigu 159wa i nhaã norü mugüpanewa rü nüü ni'ï utchaü na yiema dierue'pü marütama naüpa tüü nayaugüe na ngema gutchaü üpetüü rü ãë>gacü ya tacüarü taucürata tüü a i'raätchiëü wotchi ngema natchiãne i municipiugü tama nüü tingu ãë'gacü ya ta'cüü narü nguëëü i dieruarü nutaque'ewa.

§ 3° Rū estadaugü rü distritu federau nhumatchi municipiugü ta>rearaü)ü nacüma naca' naügü i mugüwa rüena nayaüã i mugü tacü ya ãë'gacüwa ne'ü rüena tama naguya'ü erü ngeguma tautama na'yauãgu ya tacüarü mugü rü nüetchamatatama nhaã isiju § 6°wa rü norü artigu 167–Awa ngemaüãcügü ta ni'ï ngü'utchi naã nhuãcü dierumaã nacia'ü nape'ewa ya ãë'gacü ya dieerumaã cua'cü.

Art. 168. Rū dierugü ya marü naca'tama i üütchie i mugüwa nge-
maüãcü rü norü ngüëëruü ngema ãë'gacü arü puracüitchica' i mugü ügüü

rü mugüma cua'güũ rü mugü arü ngüẽẽruüügü rü poũruũgü rü wüi ya tawemücüwa nawenaã marü ngüneũ i 20wa nangüügü rü nüũ tingucutchiũ ya no'rü puracügütanü rü ya wüi ya taunecüwa rü naca'tama mugütchipeewa nagu ya deaüãcü i no'rü artigu . 165wa, rü nhu'matchi norü inciso § 9°wa nüũ ya uãcü ngemaũ naca'.

§ 1° Natchuu na yiema dierutanüwa na'tomare i nacüma namaã í'naüũ rüe'na yiemagü taunecüarü gu'wa i ngucutchie ya dierugü.

§ 2° Yiema dieru íya'üe natanüwa yima wüi ya taunecüwa nawenaã tüü nataeguẽũ nacatamaãrü ãẽ'gacüarü dierutchiũ erü ngegumata taũtama ngemana ü'gu rü ítairü i no'rü dieru ya taunecüarü ügüwa.

Art. 169. Rü dieru ngema namaã na'ütanüãũ i puracütanü i Estadu-
auwa rü Distritu Federauwa rü nhumatchi Municipiuwagü rü taucüruwaata
nüũ na'üpetü ngema dieruepü marü ngemaũ i mugütchipeewa nagu ya deãũ.

§ 1° Rü taucüruwaatama ngeürümare i puracütanü na'ünagü i dierumaã ya wüi ya ãẽ'gacü rüe'na nana'ü i natchica'gü nawa na puracüe iruũ rüe'na nayatomaraũẽẽ i no'rü nacüma marü ngema ngemagüetchaũ i puracüwa rüe'na naya wücutchi rüe'na to arü ngewacaü nünanaã nawa ngema puracütchica i ãẽ'gacüarügü rüe'na tama nawaya da'cunaü rü ngema ãẽ'gacü ya tagucã'ã nüũ ínaütanüũ i puracügü, notürü nanaügü i ngema nacüma ngeguma nhaãgurica'tama ya ígu:

I – rü marü naüpatama nangẽmagu naya wücutchiü natchiga i ngema dieruta namaã napuracüẽü wípeewaama na ngemaãcü yicama namaã na'ütanüãũ i puracütanüügü rüena namaã na'ünagutanüãũ na'etüwa na waneü;

II – nhu'matchi ngeguma nangemagu i mugü nagu i deaũ natchiga i dieru i no'rü puracüruütama ngema natucumügü i puracüẽü, notürü ngema toomatchigü i tama ãẽ'gacüwa ya dagüũ i puracütchicagü rüe'na ãẽ'gacügümaã ãmücügü rü tamaẽtcha ãẽ'gacü nuna nana'tchu'u na'ügüãũ nüma nanawẽãcü nawa na'ünagütanüãũ no'rü ngemaügü rüe'na toomaatchigü ya cait-

chiẽãũ namaã norü puracütanüũgü.

§ 2° Rũ ngeguma tama ta ñngu i mugü nüũ i uu rü nangupetüeagu i taütchiũ i aya'ũũ i dierumaã rü ngematatama ni'ĩ rü ãẽ'gacü rü ya wiyeãũ i dieruarü ngucutchi rü ãẽ'gacü taguca'ama cua'cü rüena estadauwa rü tocü' rüta ya wiyeãũ tũũ ya distritu federau rü tüũta ya municipiugü yiema tama nagu dawenüẽ i mugü ínaã nhũã'cü ya ngema dieruarü aya'ütchiga.

§ 3° Naya nguuca ngema nuã ümatüũ mugüwa natchiga ya ãẽ'gacü ya municipiuarü rü estadugüaru rü distritu arü nüũta naüpetügu i dieruarü ayaũtchiga nawenaã nhaã nacüma tatagüũ:

I – rü inarü ñãrü dierugüẽũ ngema guũma i ngema ãẽ'gacü norü ngutchaũãcü namucüũ rü nhumatchi ngema guũma i puracügü no'rü õõcü ãẽ'gacü nüna i ãtchigüũ i puracü ngema natchica watchigü;

II – tüü taínamuũ ya guãma puracütanüe ya taũta tüü ya ngue i gumeprüarü taunecü.

§ 4° Rũ ngeguma naẽtüwa ya tauamagu rü tama ya ngúgu i dieru i puracürüũgü namaã íütanüũ rü mugüwa na'ümatü rü wootama ngema puracütanüũgü marü taunecüãgüũ naã ínanamuõtchi naũpa nangema naũ rü ãẽ'gacü nawenaã na'ümatüãũ i mugüwa na'tacücataya ïtchigüũ ngema natchicawa tüü ínamuũũ i puracüwa.

§ 5° Puracütanücü ya nawa ínamuõtchigücü i norü puracü rü na'nayau'tanü wuitchigü ya tawemücüwa na'nayau i wüi taunecüwa.

§ 6° Ngema marü ya ngúũ i puracü rü ãẽ'gacü taucürüwatama we-naarü nanaü i ngematama i puracütchica nhu'matata tama nawana ngu ya ãgümücü ya taunecü.

§ 7° ãẽ'gacü ya tagucaarü rü nanaüta i mugü naca ngema muõtchitçhiga i puracütanüarü na'ngemaãcü ya naigü ya ãẽ'gacügü i municipiwa rü estadauwa ngemagücü ya nguẽãuca ngema nhaã nuã ümatüũ i norü § 4°wa.

TÍTULO VII

NORÜ MUGÜ I TAETCHIGA NHUMATCHI DIêRUCHIGA

CAPÍTULO I

GUÛMA I NATCHUMAĀGÜ NAGUYAÛÛ I PURACÛGÜ I TAETCHIGAARÛ

Art. 170. Mugü i äpütchiga nagu i üũ rü nagu naya nadawenüũ nagemacü dučärü puracü na meãũ nhumatchi tanaüü i ngeürümare i puracü na ngemaacü norü guwa rü guũma ya ngu i nanangemaũca' meügü i maũ guãũ rü ngema we'guũ i natucumüca' nüũ i uuãcü rü nhu'matchi naguta-nadawenüũ i nhaã norü natchianearü mugütchuma'ägü:

I – norü pora i natchiãneetüwagu;

II – wuitchigü i du'ũ nüũ nangema i norü ngemaãgü;

III – rü airüügü i ngemaũ rü duãtaarü ngüêruũca' ni'ĩ;

IV – tama natchu'u na geerüemare äpüũ;

V – rü taetanüe rü tüũ nangema i türü mugü tüü i poũũ;

VI – rü nguũma i poracügü naügüü i naãnewa nawaina' nüũna' ngetachaũãcüma i naãne naügüãũ nangemaacü natama natchieũãca' i naãne rü deagü rü nañecügü ngeguma naëtüwa inapuracüegügu;

VII – nangemaacü inaiũca' i ngearü ngemaũã i natchianewatchigü taguarü naãne nhu'matchi natucumügü'tanüwachigüta;

VIII – ãê'gacü i taguca'ärü nawe'ũnaã naca' nadaú naã guũma

nangẽmaũ i poracügü nawa tamaẽũ i natchicawatchigü;

IX – rü iragüũ i poracutchicagü igüũ i corigüarü i nawa guũraũ i ngemaũ nawanaügüũ rü naweinaã nüũ nangemaũ i tomaraũ i nacüma i tagucaãrũ mugüwa ūmatüũãcü rü naweinaã nayaãũ i ãẽ'gacümeẽwa i dieru inanamaã naüãuca' yee- raãcü norü poracü i ngemaũ noturü nawainaã rü norü natchica rü taguarü naãnewa nangemaũ.

Wüitama deagütucumü. Mugü rü tüũ ni'ĩ i ngui ya geerüemare nataya wanaũ naã ta'ãpü rü tama ãẽ'gacü naweegurica'tama ta'naü rü tama nhaã togü i puracügü i ngemagüũma nawüigu rü mugü naweegurica' taya wana rüena tana'ü.

Art. 171. Revogado

Art. 172. Mugü rüta namatainacua' ngema tagucaarü naãne naweẽãcü i togü i natchiãnewa neüũ i dieru namaã tagucaarü naãnewa namaã napuracüetchaũ rü ãẽgacü rüta nü'namu natagucaãrũ naãnegu tatama tarüãũ ya dierugü togu I natchianewa neüẽ rü naẽtüwata nanaüpane i mugüãcü nanhuretata natchiãnewa tüũ namugüũ ya norü yautanü.

Art. 173. Na ngema wüi nacüma naca' nũmaũgü marü i ngemagüũ i nha'ã taguarü mugüpanewa naã ngema ãẽ'gacü rü taucürata nüïca' nüü nadau i guũma puracüarü ü' notürüwai nangẽmata naetüwaetcha' nanaüãũ rü namainacua' aũcümãcürã puracügü natogü i natchianecaãmare namaï- cuaũ ngemagü ni'ĩ (bancu do brasiugu, petruobrasgü, caitcha economica- gü) rü natchaëcü na tagucaarü poũ ruũ ya ïũ ngemaca tagucaricatama ya ïũ i norü yoragü erü duãtagüarü merüũ ni'ĩ erü mugüwa ngemaãcü naümatü.

§ 1º Mugüta nanaü' nacüma mugügu i'ũ naca' i puracüutchicagü i ãẽ'gacüwa nedaũ rü duãtaca' ïũ nhu'matchi na'cata' nanaü' i ngema puracüutchicagü tomaraũtchigüũma ãmücüũ nawai puracü- cüẽü i ngemaũgü i wuitchigü i duũ'ũarü rüena ãẽ'gacü i tagu- caãrũ igüũ rü ïnagüũ i ngemaũgü rüe'na i taegüũ namaã ngema ïnaügüũ rüe'na ngema ngeũrũ'umare puracü i ügüũ duã'tama rü nawe'inaã nha'ãgu ya'ü:

I – nawe'i naã duãtaãrü ngüêêru ya'ï rü ãê'gacü ya taguca'ãrü naãne namaïcuañ» nhu'matchi natucumügü i ãê'gacü ngemacata nawa naca' nü'ü puracüêü;

II – natatüüwa nangemañ norütama i mugü ngema puracüchicagü tama ãê'gacüarü iñgüü , nawai naã ya ngüêãü i mugü tümaca' ya no'rü puracütanüê arê megüü, taetchigaca' , puracüca' e tumarü puracütanü arü ütanü yicama marü ítarü ngügu nawa i ngema puracü;

III – ngeguma puracü naütchañgu rü'ena nayaugu i puracügü rüena taetchiga rü toomatchigü i ngemagüü nawai ngema puracü mañcua'ü nagu taya üü i mugü i marü i ngema' i nacümagü i wegü'ü na nhuãcü nama ícua'ü i wüi puracü duññgüca' üü;

IV – mugüwa nüñ nangema naã ngema natucumü namaã inapuracüü nawe' naã nüñ nangema i wuitchigü i napüe'rutchigü nügütanüwa rü yiema irarüwa naca itaêê rü inaütanüê nawenaã tüü nangema i tümapüe'ru natanüwa ngema ãêgacü arü puracüchicawagü;

V – ngema namaïcua'güü i ãêgacügüarü puracü nawe'i nüñ nangema norü tauncü urüe'na nguncügu naguyagu norü pora rü nhu'matchi üwa naüpetü nangemaãcü nüna'cua'güüca' rü naname rüe'na tama yima namaïcua'cü ngema puracü nawa ngema ãê'gacüwaneda' i puracüchicagü.

§ 2° Ngema emprezagü i ãê'gacüwaneda' rü nhu'matchi ngeürüümare ngema natucumüguarü rü taucürüwaata' nügü namaã nügü incua'üügü natama naütanügüãñ i impustugü rü namatama na wüiguñ na'nügü inaüêü itaewa i no'rü ai'rügüma ngema tama ãêgacüarü iñgüü i emprezagü.

§ 3° Mugürüta nana'ü nanhuãcü nügümaã na'amucügüü i empreza namaã i tagucañ ya ãêgacü rü nhumatchi namaãta i natucumügü i taguarü naanewa ngëmägüü.

§ 4° Mugürüta inayatchaãtchiêê i ngema tchieãcü inaüü i taetchigawa rü nüïca' namaïcua'tchaü rü toguetucumü rü yiêêü tchieãcü rü taütchiãcü nata'nü yangüü napügüarü taewa.

§ 5° Mugürüta) nanapo)cu ngema empreza pü'üerugü namaïcua'ãgüü nhu'matchi yima empreza rü nanaütanüta' naca' ngema tchieü inaüêü namaï i taetchigawa tümamaã ya duã'tagü.

Art. 174. Taguca'ärü ya ãê)gacü nüma ta)ni)ï namaï nacu)ãü nanaüpaneãü nhu'matchi nanhuãcü ya ü'ü i puracügü ãpütchigüarü rü ãê-gacütata namaï na'cua' mugüwaãcü nanaüãü nanünanadau rü naãü i dieru namaï napuracüêü rü naüãü puracügü naca' ngema guñma nümaügüü i puracüarü üwa nhu'matchi tümaca' taya wuiêtchigü i puracü ita'üü ya duã'tagü.

§ 1° Mugü tanana'ü i mugücümaãcü naguta ya'üü rü nhu'matchi nanaü' ta'cügüta' yaïgüü i ngema puracügü inaüütchaüü i tagucaärü naãneca' nangêmaãcü tama wui'natchicawarica' nangemaïca' i guñraü i puracügü rü guñãne arü tawa i taguarü naãne rü na'weinaã nangêmaü' i norü üêruü i me'güü i taguarü naatchianeãcügüwa.

§ 2° Mugü rüta' nüna'nanaã' i ngüêê rü nhu'matchi nüna'mu' nangemaü i wüiwa na puracüêü rü nügünangüêêgüüca' i natucumügü rü tomaraütchigüü i natucumügü na'puracü naüêüca'.

§ 3° Tagucaã ya ãêgacü rüta' nawanaü nanügü näüpaneü mugüãcü rü nügüna'ütücumüü i ngema waimügu uiruca' daugüü notürüwai nawe'inaã nagu naüü i mugü i naãguaneca' i'ü rü inapoügüãü i naãne rü tama na'tchiegüêüca' rü nhu'matchi na'ngemaãcü nameüca' i norü maüü i ngema waimügu aigüêü naca' i uirugü.

§ 4° Rü ngema natucumügü i daüwaãma naguyadeaü nüürta' nangema na'ãêgacü nünaãü i porá rüe'na nünaãü itaü' i natchica' nawana nangüêüca' rü nawa nayagüãüca' tautchiü i ngemaüü i nutawa ngemaüü rü ngeta marü inangemagüüwa nhu'matchi ngema mugüwa marü ngemaüãcü namaã wüiguü i artigu 21, XXV, mugü naweüãcü.

Art. 175. Rũ nūnanaũ ya poramaã i Cua>cü ya ãẽ>gacü, , mugü naweũãcü rü nawaneũãcü rüe'na natatüüwa ngemaãcü rüe'na na'ããcü nūna guũgutamarü nawenaã naca' nacaũ i guũraũ i imprezagü nangemaãcü nūgūnaũẽũ nawa' norü natanü ngema puracü natchiaũwa i ããnegüca' igüũ.

Wuitama deagütucumü. Rũ mugü rüta> nanaũmatü naetüwa:

I – nacümagü i mugüwa ãmatüãcü ta'ni'ĩ i imprezagu ãẽgacü nūũ puracüẽũ na nhuãcüta nangẽãũ rü nhuãcüta ya gu>u rü nhuãcüta wena naũãũ ngeguma marü yangugu i norü nguneũ rü nhuãcüta ãẽ'gacü nūnada'u i ngema puracü inaũgüũ i imprezagü:

II – rü nhema usuariagü arü poragü;

III – tarifaria arü politica;

IV – nawenaã me'ũ puracü inaũẽũ rü nguũgutama nameẽtchaũ ngema puracü i ngemaũ i ããnawa.

Art. 176. Rũ uirutchitaũgü ngema inapuracüẽu rüena tama rü toomatchigü i ngemaũgü nutatanüwa ngemaũ rü tatügü rüe'na natügü rü òmü-gürüũ nawa naũgüũ rüe'na nawayaugüũ rü ngeerücaarü naãnawa ngeguma nawa inapuracüegu rü tama tūmarü ni'ĩ ngema noturü taguca'ãrũ naãne arü ni>ĩ, rü ãẽ>gacü arü mugüricatama rü ãpaneãcü ngema naãne rü nawatata puracü no'rü deetchitchiga ngema uirugü.

§ 1º Rũ nanawa tapuracüũ ngema uirugü nawa ngemaũ i waimü rüe'na toomatchigü nawataũũ ngema nhaã ūmatüũ mugüwa ngemaũãcü rü ãẽ>gacü ya taguaneãrũ naãgurica> i norü mu> rüena nūmatama no'rü ngu-tchaũãcü naũãgu tūmaca' ya taucaãũtchicarica' rüe'na ngema empreza taguca'ãrũ mugüãcü ãpaneũ rü nawe'inaã yima napata i norü puracüt-chicaarü taguarü naãnawa nangema' rü nhu'matchi ngeguma üyeanewa i aũcūmaũwa nangemagu i ngema uirutchitãũ rüe'na mayugüarü naãnawa rü mugürüta' nana'ũ i mugü naca'rica'tama i ãũ i uiruaru yauchthiga.

§ 2º Mugü rü tũũ ni'ĩ ngi ya yiema duẽ ya tūmaãnawa nayauãẽ i ngema uirugü mugü nūũ i uuãcü na'nhureta' ta i ngema tūma ya

uãtchiũ marü norü gu'gu.

§ 3º Rũ nanguneiã' na'nawa napuracüẽũ uiruarü yautchiga rü nge-
ma na'ãũ i ripane nũna i nawa'napuracüẽũ rü taucürata toguena
nanaã rüe'na namana'tae' nüũ togü rü bai'ta irawa rüe'na no'rü
ngaũgumare ngeguma tama nũirata' ãẽ'gacü nüũ cua'ãcũma ngema
no'ri nũna nanaũ i popera.

§ 4º Tamaẽtcha mugüca' nawa' naãnaüü õmüarü naĩẽeruũ
rüe'na nanaãpanegurica ngema iragüũ i natüwa ngeta õmüarü
naĩẽwa inameũwa'.

Art. 177. Taguca'ã ya ãẽgacũme'ẽwarica' ngemagüũ:

I – rü naã naca> daũ rü nawa napuracüẽũ i petruleu nhumatchi
gás waimüãnewa ngemaũ> rü nhu'matchi toomatchigü ãt-
chiũgüũ rü ífefegüũ;

II – rü naya tomaãtchigüẽãũ i petroleutchara i taguca'ärü rüe'na
togü natchiane ca'ãrũta>;

III – rü namaã naca>taegüũ rüe'na namaã'nataegüũ i napügü rü
petroleuwa ne'ũũ rü daũwaama naũpa ümatüügü i mugüwa;

IV – guũnema ya yima wapurugü ya naũne ngema nga'tcharaũ i
petroleu i taguaneca'ärü rüe'na toomatchigü petroleuwa naügüũ
i napügü rüe'nata naguyaũtchiũ natchara i petruleu i norü too-
matchigü nhumatchi i gás waimüwa nayaugüũ rü namewa ni'ĩ
nangemaũ ya taguca'ärü ãẽ'gacü;

V – na'nacanaaugüũ rü nanadeãũ rü naporaẽãũ rü wenatamaãrü
nameẽãũ rü nawa ínaũũã i ai'rü'ügü rü namaã nataegüũ i nu-
ta'tchicugü toomatchigü nawaneüü norü ngemaũgü rü tamaẽtcha'
radioisótopo rü norü taetchiga i ngemaẽtcha rü empreza ngema
ãẽ'gacü nawe'ũ nawanapuracüũ rü naãcü ínawü'matüũwa i norü
alinea b nhu'matchi rü norü inciso XXIII arü caput i art 21 nhaã
mugüpane i taguca'ãnearüwa.

§ 1° Taguarü naãne rüta> nügũũ nanapuracüêê i empezagü i norütama
ĩgũũ rüe'na duatagü'arũmare naca' naã puracü na'ũêũruũ rü marü i
ngemaũ i puracügü i mugüwa i norü incisowa I rüta IV ya'cua rü nhaã
mugüwa rü nagu nadawenü i nacümagü i marü i ngemaũ i mugüwa.

§ 2° Rü mugü ngema nhaã nagu ideaũ i § 1° natchigata> ni'ĩ i nhaã:

I – nangemaũta' na'tamana'tau' i guũ i taguarü naãnewa i petru-
leuwa ne'ũũ i ngemaũgü;

II – rü nhuãcüta i nacüma ngêguma puracü ínaügügu;

III – no'rü nacüma nanhuaãcü nanu rü norü puracü ngema
namaicua>ũ i nüicatama i mugüwa taguarü ngema>ũ'gü.

§ 3° Mugü tananaü naca' nawiũ nhu'matchi nanguãcü namaã
cua'êũ i ngema aũcümagüũ nawa ídawe'ũ rüe'na tchurimaũgü i
ngemaũgü nawanaüêũ i taguarü naãnewa.

§ 4° Mugü ngema naüü na namaã cua'ũ iguüma' i dierutchiga rü ta-
etchiga rü nawai i napügü na ngeirüüta' yaĩgüü i taguarü naãnegu
tchocuü rüe'na namanaã i taêũ i ngema petroleuwa ne'ũ rü feĩruũ-
gü rü toomatchigü i napügü nawane na'ũũ i nge'maũgü nhu'matchi
na'ũũgü i muturu rü naweinaã nhaã nacümaguta' ya üü:

I – rü natanütchigü i ngemaũta> nawenaã nhaãcüta> ya ĩgũũ:

a) rü witchigü i ai'rüügü naãtoma'tanüraũtchigü;

b) rü ãê'gacü nanaü i wüi mugü nanhuaãcüta ütanüãũ rü tautama
nhaã marü mugüwa' ngemaũãcü nhaa no'rü artiguwa 150, III, b;

II – rü dierugü i ngutaqueũ rüta> naca'ta ni'ĩ:

a) rü nanaã na'ütanüãũ i natchiũgü ngema ya toũ'ũ i petroleu
rü napügü rü norü toomatchigü na'ngemaãcü naitanüũraüca'
ngema naũũ'gü i muturu;

b) rü namaã na'puracüẽũca' nawa nana'tooneãũ namaã i naĩgü ngeta' marü ínangeaneũwa' i naĩnecü rüe'na ngeta nawa ínapuracüẽũwa i ngema petroleu arü ya'u;

c) rü namaã nameẽãũ i namagü rü türegü rü toomatchigü natchica' napügü nagu íũũ;

d) rü no'rü ütãnrüũ i nga'ũ i üetanü nawa' i unibugü rü wapurugü rü toomatchigü i nawiũ duã'tagü nagu rü ïane'.

Art. 178. Mugü rüta' nanaü na nhuãcü ya ígüũ ngema ngeruũgü rü garuũgü i buanecügu i bumüũ rü deagü tũ rü waimüg6u i bumügüũ nhu'matchi naca'ta ngema togü natchianeca'ã i ígüũ i gagürüũgü nüã taguarü naãnewa puracüẽũ.

Wuitama deagütucumü. No'rü mugü ngema deagu í'ũ i mugürüũgü rü mugüta' nana'ü' nanhuãcüta' ya ígüũ ngema napügüarü narüũ rü nawe'naã tagugüca'ricatama ya ígüũ nawa ngemagüũ notüru ngema inatauwama ngema gagürüũ rü ãẽ'gacü nünana'u i togü i natchianecaã i wapurugü na'nuã ya puracüẽũ nawa i napüarü rü duãtarü na'.

Art. 179. Ngema União rü Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municípiogü rü tautama ngemaãcü namaã ni'ĩ i ngema iragüũ i empresagü rü ngema iraũmaã puracüẽũ i empresagü ngema mugüwa nagu yade'atchigüũ rü nü'ũ nangemagü i toamatchigüraũũ i nacümagü rü nagu narü daunü i ngema toraũũ i gema na namaã nacia'güũ rü nanaütãnügüãũ rü na nuna diëru tü'ũ naãgüũ rü nuna nayaugüãũ urüe'na iyairaãtchigüãũ nhama mugüwa nü'ũ yauũãcü.

Art. 180. Ngema União rü Estadogü rü Distrito Federal rü nhu'matchi Municípiogü rü nanaügü rü nü'ũ nanaüẽẽ i ngema na ngema naĩãneãũ na ngemaãcü ye'erawa na datchigüũca' i ngema na diëru i ücüũ.

Art. 181. Ngema nanaügüãũ na ngema namupanegüãũ urüe'na nü'ũ yauũ rü naãtanüãũ rü ãẽ'gacügü nauãcümaã urüe'na ngema mugümaã cua'güũmaã i toamatchigü i natchianewa neĩũmaã urüe'na ngematama ngema natchianewa ma'ẽũmaã rü nawa ta ni'ĩ i ngema Poder i namaã cua'ũ.

Art. 182. Ngema na ye'erawa nangetchigüãũ rü ya tatchigüũ ya iane rü Poder Publico i municipioarü ta ni'ĩ i ngema namaã cua'ũ nama nhaã nacümawa nü'ũ yauũrũũ nanaũta i mugü na ngemaã meã inama'ẽũca' i ngema duũũgü i ngema ma'ẽũ rü ngema ãpatagüũ.

§ 1º Ngema nagu naĩnũẽũ na nüna nadaugüũ rü Câmara Municipal ta ni'ĩ i ngema naũũ naca' ya yima ianegü ya 20 mil i duũũgü nawa ma'ẽne na ngemaãcü ye'erawa na datchigüũca' ya yima iane.

§ 2º Ngema ianewa ngemagüũ i natchica rü nayanguẽẽgü na nüna nadaugüũ ngeguma nangemagu ingema nameã yaũtchigüũ ya yima iane ngema napanewa nü'ũ yauũãcü.

§ 3º Ngeguma inamuutchigüãgu ngema napatawa i ngema ianegu peũ rü nawe'e na naũpa nü'ũ yauũ namaã rü nhu'matchi meãtama nü'ũ naũtanüãũ diẽrumaã.

§ 4º Rũ tama naca' ni'ĩ i ngema Poder Público municipal rü nawa i ngema mugü i norütama iĩũ ngema nawa ngemaũ i na namaã nacua'güũ rü nü'ũ naũẽãũ rü mugü i ãẽ'gacü i taguarü naanewa arü iĩũ na ngema namaã nacua'ũ i ngema nawa nangemaũ i iane rü tama wenaarü tacü nagu naũũ rü ngeguma meãma nagu naĩnũãcüma rü nüna nadaugu nawa i ngema guũma:

I – rü nayayauyetchigü nangemaãcü nagu naũãũca' i ngema guaneũtama me'ũ;

II – naũtanüũ ngema i yoraãgüũ i ãpata rü naane i ianewa na ngemaãcü ya iĩũ i guũgutama;

III – nayauãũ ngeguma tama naũtanügu i ngema ngetanü ngeguma Senado Federal nawe'egu rü wenaarü nayauãũ gumeẽ'pü ya tauncüwena rü na ngemaãcü ya yauyetchigüãũ rü ngemaãcü ta yaũũ rü nangemaũ na naũtanüãũ meã tama i ngema mugüwa ūmatüũãcü.

Art. 183. Ngema nü'ũ nangema i ianewa i 250 metro cuadrado naguũ rü wü'imee'pü ya tauncü naguũ rü ngeguma tauema inaeugu rü ta

nũna nanaã ya yiema te'e ya nawe'ee i ngema pora rü ngeguma tauma to i natchica nü'ũ ngemagu i ianewa urüe'na tama ianewa.

§ 1º Ngema na nũna naãpaneãũ rü nũna naããũ rü ta nũna nacua'gü-tchaũ yima yatü urüe'na yiema nge'e rü urüe'na ngema taregüna rü na ya tauraũ tchingeguma tügüũtawata tangemagügu.

§ 2º Ngema nhaã mugü taca'iũ rü tautama name ngeguma ngema nayauũ rü wena tatama nanaca'nadaugu.

§ 3º Ngema ĩpatagü iãe'gacügü namaã cua'güũ tauacütama toamat-chigü i duũũgüme'ewa naüe.

CAPÍTULO III

NGEMA NAMAã NACUA'GÜũ I NAANEGÜARÜ RÜ NAANE I PURACÜRUũ RÜ NHU'MATCHI REFORMA AGRARIA

Art. 184. Rü nawa ta ni'ĩ i ngema União nũna nayauãũ ngeguma guanearü meruũ yaĩgu rü ngeguma reforma agrariariũ yaĩgu ngeguma tama ya ngueãgu na guanearü meruũ yaĩũ rü ta nü'ũ nanaütanü i ngema ngetanü nawa i ngema rü na nũna nadaũ rü na nhuregu naãtanũ rü ta nayanautanü 20 ya taunecü naguũ ngema norü tare ya taunecü nanaügüãũwena rü ngema norü nanamaã nacua'ũ rü mugügu i ũũta ni'ĩ:

§ 1º Ngema meã ügüũ i megüũ i aicuma ngemaca' iĩgüũ rü ta nü'ũ nanaütanügü diêrumaã.

§ 2º Ngema nanaüpanegüãũ na nü'ũ yauũ nangema rü nü'ũ nange-maũ na duũëgüca' yaĩũ rü na reforma agrariaca' nayaĩũ rü União ta ni'ĩ i ngema naũũ na nũna nayaugüãũ i ngema naane.

§ 3º Nawa ta ni'ĩ i ngema mugü iyanguëëũ naũãũ ngegu-ma tama ngemaãcü yaĩgu ngema na nũna nayaugüãũ nhama muwa ũmatüũãcü.

§ 4° Ngema nanangugüãũ na nhure rü nanaügü i wü'i ya tauncü'tchigügu i ngema norü mu i ngema nangetanüũ ngema guũma i norü mumaã nangemaãcü naügüãca' i i ngema reforma agraria i nawa ingemaũ.

§ 5° Tama naca' niügü i ngema nanaütanügüãũ ãẽ'gacügüãũ federal rü estadogü rü municipiogü i ngema nuna nayaugüãũ naca' na reforma agraria naügüũ.

Art. 185. Ngema tauacütama towaama cungeetchiũ rü naicuna muutchiũ naca' i reforma agraria:

I – ngema iragüũ rü aügüüraũ i naanegü i ngema tama ianewa ngemagüũ ngema nhaã mugüwa nü'ũ yautchigaũ rü ngeguma ngema norü yora rü tama to i naane nü'ũ ngemagu;

II – ngema aicumaütchima i nawa inapuracüẽũ.

Wü'itama i de'atücumü. Mugü rü marü nanaü na tü'ũ na meã namaã nacua'ũ i ngema nawa ipuracüũ nanaüta i nacümagü naca' na nhuãcü ta namaã yaũũ i ngema duũũgü.

Art. 186. Ngema nameã namaã icua'ũ rü ninguutchi ngeguma nge-
ma norü yora rü ngema namaã i cua'ũ rü nagu yaũgu wü'igu namaã i nge-
ma inügü rü mugüwa ngemaũãcü nawa i ngema na nawe'eũ:

I – meã namaã icua'ãcü rü nagu rü ñnüãcü rü nagu nameãcü;

II – meã namaã nacua'güũ i ngema ngemaũgü i woetama nhaã naanewa ngemagüũ rü nuna nadaugüũ i ngema nhaã nawa i ma'eũ i naane;

III – a nguëgüãũ i ngema mugüwa ümatügüũ i ngema natchiga-
gu i de'aũ i puracü;

IV – nguëë naãgüũ na ngemaãcü meã inangegüũca' i ngema norü yoragü rü nhu'matchi puracütanüũgü.

Art. 187. Ngema na nũna nadaugũũ rü namaã nacua'gũũ rü meã-tama nagu na ñnũcãcü ni'ĩ naũgũãũ nhama mugüwa ūmatüũãcüma namaã wũ'igu i ngema nawatama puracüeũ wũ'igu namaã i puracütanũũgü rü nhu'matchi ngema namaã ta'egũũ rü ngema na nutaque'eũ rü ngema namaã nuegũũ i guũma i ngemagü ta niĩgü:

I – ngema na nü'ũ nangüeũ i ãcã'gacü nawa i ngema meã napuracüũca';

II – ngema natanügü namaã nawü'iguũ namaã na nhure ngema i ta'ũ nagu i ngema nata puracüũ rü na ngemaũta nangeta namaã tata'eũ;

III – ngema na tü'ũ nü'ũ yacua'ãtchiẽgũãũ na naca' ta ngueũ rü ye'erawa meã tapuracüeũ;

IV – ngema na nawa tü'ũ nangüẽgũũ nameã ye'erawa tanangeũ-ca' i naanewa puracüee;

V – ngema na tũna nadaugũũ ya naanewa puracüee;

VI – ngema nawü'iwa tapuracüũ;

VII – na omü ngema naũgũũ ngema tama iane iyaũüwa rü nhu'matchi rü ya megũãũ i ngema nanetü;

VIII – ngema na tü'ũ ya üpataũ ya yiema puracütanũ'ũgü rü tama ianewa ma'cã.

§ 1º Rũ natanüwa nangemagü na tacü naüetchaũũ i ngema na nü-nanadaugũũ i ngema na ye'eraũ i puarcügüca' yaũũ rü ngeta naüna inayacẽcẽ inatchoniegü i ngema nainecügüwa.

§ 2º Rũ naca'tama ni'ĩ i ngema nagu nañnueũ i ngema na nũna nadaugũũ toeruũ rü nhu'matchi reforma agrariaruũ tatama ni'ĩ.

Art. 188. Ngema naanegü i ãcã'gacü namaã icua'gũũ rü ta naca'

tatama ni'ĩ i ngema na nawa napuracüẽ nhama natchiane nawe'eũãcü i reforma agrariaruũ ta ni'ĩgü.

§ 1° Ngema na nüna naãgüãũ rü name'wa nangemagüẽãũ urüe'na na nawa napuracüẽgümareãũ rü ngeũrüũmare i napane i ngema name i ãẽ'gacüarü iĩũ i ngema ye'eraũ i dois mil i quinhentos i hectare naguũ nüna i ngema duũũ urüe'na ngema nü'ũ naapaneũ rü ngegumarüũtchi itanaegu ya duũẽ rü Congresso Nacional ta ni'ĩ i ngema nü'ũ iuũ na marü tümaaru yaĩũ.

§ 2° Rü nananguutchiẽẽ ta i ngema de'atucümüwa ümatüũ i nape'ewa ümatüũ nanaãũ i ngema natchica i ãẽ'gacüarü i'ũ na reforma agraria me'ewa nangemaũ.

Art. 189. Ngema na nü'ũ na ngemaũ na nüna naãgüãũ rü nü'ũ ya nuutchiaũ i ngema ĩpata i tama ianewa ngemaũ rü ta ngema reforma agraria ta ni'ĩ i ngema namaã icua'ũ rü nüna idauũ rü na tome'gunaũãũ i gume'e'pü ya tauncüwena.

Wü'itama i de'atücumü. Ngema na namaã nacua'ũ rü nüna inadauũ rü ta yima yatücü urüe'na yiema nge'e urüe'ena ngema taregü wootchi tama nügümaã yangigügu nhama nhaã mugüwa nü'ũ yauũãcü.

Art. 190. Ngema mugü rü ta nayayauye na naãũ urüe'na naãtanüãũ nanawa ta puracüũ i ngema tama ianewa ngemaũ nüna i ngema duũũ urüe'na ngema nü'ũ ãpaneũ i toamatchigü i natchianewa üũ rü tananaü na Congresso Nacional namaã i cua'ũ.

Art. 191. Ngema tama norü yora iĩũ i ngema ĩpata i ngema tama ianewa ngemaũ urüe'na ianewa ngemaũ rü nügüũ yaĩẽũ i wü'ime'epü ya tauncü naguũ rü tauema naca' ngema iyaca'ũ ngema naane ngema ngeta tama ianewa rü ngeguma ye'era 50 hectare yaĩgu i ngema norü ta rü nawa inapuracügu norü natanüũgümaã rü nagu naãpatagu rü ta norüũ ta ni'ĩ.

Wü'itama i de'atücumü. Ngema ĩpatagü i ãẽ'gacüarü iĩgüũ rü tauacütama nanayaugümare.

Art. 192. Ngema na diërumaã na cua'güü i nhaã natchiane rü nanaü nangemaãcü ye'era meã yaüüca' i ngema nhaã natchiane rü guaneütama nameü ngema guüma i nawa nangemagüü na wü'igu tü'ü nangemaüca' rü ta mugüwa nanangemaëgü i ngema toamatchigü i natchianewa nemuü i diëru rü nügümaã tanapuracüe.

TÍTULO VIII

NGEMA NA ITAMETUCUMÜŪ YA DUÃ'TAGÜ

CAPÍTULO I

NAWA GUŪŪMA NAWA I CUA'Ū

Art. 193. Ngema na meã nanuaũ i duũũgü rü nü'ũ nangema na nhuacü inapuracüeũ rü ngeta nangugütchaũũ namaã ingema na itametu- cumüũ itaporaã'güũ ya guanema ya duã'tagü.

Wü'itama i de'atücumü. Estado rü nanaüta nameã nameã yaũũca' i ngema na namaã nacua'güũ i duũũgü nanadauũ nhama mugüwa nü'ũ yaũũãcü na guanema ya duũũgü rü na nü'ũ tacua'güũ na nhuacü yaũũ rü nhuãcü inaũũ rü nhuacü nuna nadaugüũ i ngema puracügü i inaũgüũ na namaã nacua'güũ.

CAPÍTULO II

NGEMA NA DUŪËGÜ MAÃ MEÃ NACUA'GÜŪ

SEÇÃO I

NAWA GUŪŪMA NAWA I CUA'Ū

Art. 194. Ngema na duũũgüna nadaugüũ rü nü'ũ nacua'ëë i wü'i inatucumü i ngema naũgütchaũũ ngema Poder Públicogü rü nhu'matchi ngema duũũgü rü naca' yaĩgüũ i ngema mugü i naca' iĩgüũ i ngema nameã icuma'ũũ rü nhu'matchi nanaãgüãũ i ngema na túna nadugüũ i ngema duũũgü.

Wü'itama i de'atücumü. Nawa ta ni'i i ngema Poder Público nha- ma mugüwa nü'ũ yaũũãcü rü meã naũãũ na duũũgü nanaduũ nagu

yaũãcü i nhaã nagu naĩnügüũ:

I – guaneca'tama rü nawü'igumareũ ta i ngema na tüna naãgüãũ
i ngema na tü'ũ nayauũ;

II – wü'iguãcüta ni'ĩ ngema na nhurechigü yaĩũ i ngema ngüẽẽ
rü puracü naca' i ngema iãne rü nhu'matchi naanewa maẽ'ũ;

III – ya de'etchiãũ na nhuãcü ya nuutchiãũ i ngema na nüna
naãgüãũ i ngema ngüẽẽ rü puracü;

IV – tauacütama inayairaãtchi i ngema na nhure naütanüũ i nge-
ma ngüẽẽrüũ;

V – aicumatama yangüẽãũ nanaütanüãũ i ngema naca' inaca'ũ;

VI – ngema guũraũũwa nenaũũ i ngema diẽru rü ta nüna ta-
cua'ãtchi na nhuremaã tayaücüũ naca'tama i ngema wü'itichigü
nawa i ngema rü ngema naca' i ngema name'güwa nenaũũ rü
ngema guanema nadaugüũ rü ta namaã nacua' i ngema na nhure
yaĩũ i marü ütanüũ;

VII – rü tama wü'itama i ãẽ'gacüme'ewa nangema na nüna na-
dauũ rü ta guũma i ngema nawe'egüũme'ewa nangemata namaã
wü'igu i ngema puracütanüũgü rü nhu'matchi ngema naütawa
tapuracüũ rü guũma i ngema marü tama puracüẽũ rü nhu'matchi
ngema nüna idaugüũ rü namaã icua'güũ.

Art. 195. Ngema nawa guane ya duũẽgüna nawa nadaugüũ rü gua-
netama ni'ĩ naütanüe nawa i gema guũma nhama mugüwa nü'ũ yauũãcü
nawa i ngema nawa anayaugüãũ i ngema diẽrugü i União rü Estadogü rü
Distrito Federal rü nhu'matchi Municípiogü nawa i ngema naütanügüũ:

I – ngema napuracüẽũ rü nawa napuracüũ i ngema namaã
wü'igu puracüẽũ nhama mugüwa nü'ũ yau'ũãcü rü nhaãcü ta
nanaü i ngema natchiga:

a) ngema nhure yaĩũ iyaume'tanü rü toamatchigü na nhure yaĩũ na nügümaã na wü'igüũ i ngema naütanügüũ wü'itchigü ya duũëgüãũ yiema i puracüee wootchi tama tü'ũ nagemagu nangema ta puracüũ;

b) ngeta nenaũũ rü ngeta yauũ;

c) ngema nawa ye'erawa urüe'na cunaüetüũ;

II – ngema puracütanüũgü rü nhu'matchi ngema toamatchigü i nawa nü'ũ nangüëëgüũ rü ta nanayaugü nangeta nenaũũ i ngema ngüëëgü nawa na nhure yaĩũ i ngema ya'umetanü rü tama namaã wü'igu i ngema na marü curü ngü'ũ i puracüwa i ngema naãgüũ i nacüma i Previdência Social;

III – natchiga i ngema nangeta nenaũũ rü ngeta nayaugüãũ;

IV – ngema nge'ma namugüũ i ngema nawa tü'ũ nangüëëgüũ i toamatchigü i natchianewa urüe'na ngema mugüwa nü'ũ yauũãcü nügümaã na wü'igu;

V– ngema nangeta nayaugüãũ i ngema namaã ta nangüëë naügüũ nawa i ngema mugü iyanguëëgüũ.

§ 1º Ngema ngüëgü i Estadogüwa ne'üũ rü Distrito Federalwa urüe'na Municipiogüwa naca' na nü'ũ nangüëũ i duũũgü rü ta nagu narü ñnüe i ngema na nhuãcü namaã nacza'güũ rü tautama Uniãomaã wü'igu nanaügü.

§ 2º Ngema nanangugüãũ i ngema nawa nü'ũ nangüëũ rü ta nügümaã nanaügü i ngema natucumügü i ngema memaã cua'güũ rü name'wa nangemagüũ rü duũëgü nadaugüũ rü nagu nadaunüãcü ta na ta'cü naüëũ rü ngeta nangugütaãũ nagu naãcüma i ngema mugüwa nü'ũ yauũ nanangugügüãũ na ngetatchigü ta namugüãũ i ngema diërugü.

§ 3º Ngema natucumü i nügü nutaqueëũ ngema nangetanügüũ nawa i ngema ngüëë rü nhama mugü nü'ũ iuũãcüta ni'ĩ tauacütama naca'

naca namaã i ngema Poder Publico rü tauacü tananayau i ngüëë urüe'na ngemaügü i ngema diëru urüe'na nanayaugüãü.

§ 4° Ngema mugü rü tananaü to nangeta nenaüü na ngemaãcü guñwama nanguñca' a nguëãcüma i ngema nhaã art. 154, I. wa nü'ü yauü.

§ 5° Tautama i ngüëë urüe'na ngema cuü ipoüü tanaü rü na ye'era, tama nüü na cua'güãcüta na ngetata itauü ya diëru naca' ngema ngüëë.

§ 6° Ngema na nü'ü curü ngüëü ngema nhaã artigowa nü'ü yautchaüü rü ta ninguutchi ngeguma ta nangupetügu i 90 naguü i nguneü nawena na marü naunagüthigaü i ngema mugüwa ngeguma naü-güãgu rü yaügatchigüãgu ngeguma tautama nhama nua ngemaürüü yaüü nawa i nhaã art. 150, III, "b".

§ 7° Rü nangetanü ni'ï na tanaã'ü i nge'maü naca' na nü'ü tarüngueëü i duü'ügü nawa i ngema tü'ü me'ü ü'ü ya duü'a'ta na tü'ü nangüëë'ü i ngema na nayau'aü i ngema nü'ü namuü i mugüwa ingema'ü.

§ 8° Yima naü'cü rü yima namücü rü yima toguearü naanegu toecü rü yayau'yecü i ngema nato'ü rü yima ngema naane i ianearü yawa ngemaü iütanücü rü yima tchoniecü i nacüma i nü'ü nacua'üãcüta ma rü i ngema nawa ngemagüüthigü i na'ma'gü rü natégü i naügüü i norü puracügü na nagu yaü na meã namaã inacua'ü i ngemaügü i natanüügüãü rü natauma i puracütanü'ü i ngemaetchaü rü nanaãgü tá na duü'ëü nangüëë'ü nawa i ngema nanaãã'ü i wü'i i ngema na nhure tá naguü iütanüü natchiga na nhuregu iyanguutchiü i ngema ngemaügü i naca' itae'ü rü namaã itae'ü rü tá nanaü i mugü i tümaca' i i'ü naca' i ngema meü'gü i ngema íngemaü i mugüarüwa.

§ 9° Ngema iãgüü na duü'ëü rüngüëëüca' i marü iutchigaü i inciso rü caput i nhaã artiguarüwa rü nü'ü nangema tá nayatomaraü'ãtchiü nawa i ngema nhure naguü tá iütanü'ü nagagu i ngema ü na meã namaã icua'ü i ngemaü rü aürima namaã nangemaü ngema duü'ëgüarü puracü rü ngema nge'maügü i ngema inaü'üarü urüe'na nü'ü nangemaü i ngema ta'cü íngemagüü nawa i ngema natchica i puracü nawa naãgüü rü ngemaãcü ta porã inaã'ü naca' i ngema iã'ü

rü yatorañ'wa nenaññãcü nanangugüü i naca'rica ya "b" rü "c"arü tumañ i inciso Iarü i caputarü.

§ 10. I mù rü tá nü'ñ nauneta na aicuma yi'ñ i ngema ngugügü i nawa nü'ñ icua'ñ na yiema diëru i ngema we'gu ü'ñwa i wü'itama i ma'ñarüwa tü'ñ namuñ rü ügü i duñ'ã'taarü ngüecëruñ iñ'ñ i Uniã-arü naca' i ngema Estadogü rü i Distrito Federal rü i municipiogü rü Estadogü naca' i Municipogü rü nü'ñ nadawenüñ i na nawa nange-mañ i ngema nawa nü'ñ narüngüecë'ñ i diërugü.

§ 11. Rü natchu'gü ni'ñgü i na yeeratchigü i nguneñ naütanüñ i ngetanü rü i ngema natanüarü yauyetchigü nagu iunetañ na 60 ya tawemacüarü yeera yi'ñ rü ngema mügü i ngüecëruñãcü rü ngema nao'ñ rü ngema naoecë'ñ i ngema iütanüñ iãgüñ naca' i duñ'ñgü i ngema natchiga iyadé'añ i tumañ i "a"wa i inciso Iarü rü i inciso II i caputarü.

§ 12. I mù rü tá nü'ñ nauneta na aicuma yi'ñ i natchicagü i meã namaã icua'ñ i ngemañgü iü'ñarü naca' i ngemagü iãgüñ iütanüñ i nawa i ngema inciso I rü b rü IV i caputarüãcü rü tá tautama nügüetüwa nimu.

§ 14. Yiema nawa ngemaë na tügüna tadau i diëruwa i ngema nagu iññ i mugü i guñ'wama i ngema tüna naã'ñ i meñgü i diëruwaarü rü na namaã inacua'ñ i ngema iã'ñ rü na nawüiguñ ni'ñ urüe'na norü yeera yi'ñ i ngema iã'ñ na noremaecü ya tawemacüwa na naca' inaca'ñ i ngema norü natücumüwa rü ínawe'guñ i ngema natümügü i inaãgüñarü.

§ 15. I ngema iã'ñ i marü iutchigañ i inciso Vwa i caputarü rü nü'ñ natautcha tá nanangemañ i norü ngema nhure naguñ tá iütanüñ i meãma íngemañ i ngema mù i nagu iñ'ñwa.

§ 16. Ína'üñ naca' i ngema iã'ñ i marü iutchigañ i inciso Vwa i caputarü i marü we'guãcü iü'ñ i artículo 156–A rü §1º rü I dhe'mata VI rü VIII rü X dhe'mata XIIIwa rü § 3º rü §5º rü II dhe'mata VI rü IX rü §§6º dhe'mata 11 rü 13gu.

§ 17. Ngema iãgüũ i marü iutchigaũ i inciso Vwa i caputarü rü tautama nawa nangema tá i ngema no'rütama ngugü i nawa nenaũ'ũ rü ba'i i ngema iütanü'ũarü i marü iutchigaũ i artigo 153 rü VIII rü 156–A rü 195 rü I rü “b” rü IV rü i ngema iãũa naca' i ngema meã iü'ũ i na wüiwa tangemagüũ ya dua'ãta i ngema nagu íyadé'aũ i ngema artigo 239.

§ 18. Ngema mù rü inanaũ tá i nagu nanguũ nanataegueẽũ i ngema iãũ i marü iutchigaũ i inciso Vwa i caputarü tũmaca' düũ'ẽ ya nawa ngemaẽ i ngema porá i tũmaca' iĩ'ũ rü ngegumarüũ tá nawa nange-
ma ya tũmaca' yaĩ'ẽ rü yiema yaua'tügüe naca' na íyai'raãtchiũ i ngema na tama nawüiguũ i ngema iyau'ũ.

§ 19. Rü ngema nanataegueẽũtchiga i nagu íyadea i § 18 rü tautama niugü ni'ĩ i ngema na nhure üpetüũwa inayau'ũ na naütanüũ i união-
arü naca' nayanguũ i marü ime'ũ i artigugü 100wa rü § 15 rü 166 rü §§ 9° rü 12 rü 17 rü 198 rü § 2°.

SEÇÃO II

MA'ŪARŪ

Art. 196. Ngema ma'ũ rü mù i guaneca' i i'ũ ni'ĩ rü nanawa'e na yangueãũ i Estado rü aicuma we'gu naũãũ nawa i ngema na meã düũ'ũgũmaã nacua'ũ ya aẽ'gacü tũmaca' ya düũ'ã'tagü rü nangemaũ i nge-
maũgü itaũgüũ i nü'ũ nangemaũ na íyai'raãtchiũ na aũ'cũmaũwa tangemaũ i nawa i da'we rü togü i tü'ũ tchieeẽũ rü nawa tiücuũ guũma i ngemaũgü rü nawüigumareũ nawa i ngema ügü rü nayeerawa naũtchigüũ i puracügü rü ínapoũ'ũ rü na wena naca' yataeguũ i ngema meũ'gü.

Art. 197. Rü ngema taũtchiũ i meũ i guãca' iĩ'ũ rü ngema ma'ũarü puracügü ni'ĩgü rü ngema porá i guãca' iĩ'ũwa ni'ĩ nangemaũ na we'gu naũãũ i ngema múgü íngemaũ na ngemanhaãcü meã mugüãcü yi'ũ rü nüna nadau'ũ rü meã namaã nacua'ũ rü nanawa'e ni'ĩ naũãũ i ngema norü ü nota'cũma nümatama urüe'na to i natücumü i norü tamaẽ'püwa ngemaũ'ũ namuũ nanaũãũca' rü ngegumarüũ ya yiema düũ'ẽ ya mugüwa ngemaẽ ta

tanaũ'ũ urüe'na i ngema puracü ü'ũ i nü'ũ naãpaneũ i na naca' yiĩ'ũ i mugü na nümatama naüa'ũ i ngema puracü.

Art. 198. Ngema ügü rü ngema puracügü i ma'ũarü i guãca' iĩ'ũ rü nawa nangema i wü'i na nügüwa nadatchigüũ i wü'i natchicawatchigü rü nge'mata ngema rütamaẽ'üwa nada rü nanaũ i wü'i i wü'itama i meã ü'ũ rü meã nanuũ i nhaãgü mugü i nagu iũũãcü:

I – nayau'ũ i ngema ngaũwa rü wü'icanatama nawaama naũ'ũ i wü'itchigü i natchica i aẽ'gacü namaã icua'ũ;

II – meã yagueẽũ na meã namaã icua'ũ i naca'türü i ngema puracügü na nüna idau'ũ rü tama natchieẽ'ũ i ngema tüna dau'gũĩarü puracügüu;

III – nawa nangemagüũ i ngema duũ'ũgütücümü i wüigu i norü ngemaũgü.

§ 1º Ngema wü'itama i meã ü'ũ i ma'ũarü rü diëru tü'ũ nayau tá ni'i na meã nangemaũ'ca' i ngema artigo 195wa nangemaũãcü namaã i ngema ngemaũgü na inangugüũ na nhure yiĩ'ũ i ngema meã ü'ũ i duũ'ẽũ ipo'ũũ ngeguma aücümaũwa tangemaguarü i Uniaoarü rü Estadoguarü rü Distrito Federalgüarü rü Municipiogüarü rü naẽ-tüwa i to i nawa nenaũ'ũgü.

§ 2º Ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü inanaügü tá i wü'iepü'cuna ya wü'itchigü ya tauncüwa i ngema ügü rü puracügü i guãca iĩ'ũ i ma'ũarü i ngema naũ'ũ i diëru i irüi'ramae'ũ i ngema nangugügüũwa na nhure nawa ngematchigüũwa neũ'ũ i natchiga:

I – nawa íngupetüũ i Uniãoarü rü ngema diëru i we'gu iũ'ũ i aícuma ngemaũ i nawa íngemaũ nanaũ'ãũ i ngema diërutchiga rü tautama nü'ũ narüi'ramaẽ i 15% (quinze por cento);

II – nawa íngupetüũ i Estadoguarü rü Distrito Federalarü rü ngema ngemaũgü idegüũ nawa i ngema iütanüũ i ngema nagu yau'ũ i nge-

ma artigugü 155 rü 156–A rü ngema ngemaügüarü i artigugü 157 rü 159 meë'güü rü I rü “a” rü II rü iyai'raätchiü i ngema yauyetchigü ya yima nawa ngematchinewa ya municipiogüwa muü;

III – nawa íngupetüü i Municipiogüwa rü Distrito Federalarü rü ngema ngemaü idegüü nawa i ngema iütanüü i ngema nagu yau'ü i ngema artigugü 156 rü 156–A rü ngema ngemaügüarü i artigugü 158 rü 159 meë'güü rü I rü “b” rü § 3°.

§ 3° Mugü i ngueëruü rü tá wena nangugü ni'ï i 5 (wü'ime'pü) ya taunecüwaüra rü nanaü tá:

I – ngema yauyegü íngugüü inameë'ü i ngema incisogü II rü III i § 2°arü;

II – ngemagü nagu nanguü i diërugüarü yauyetchigü i Uniãoarü i ma'üwa ngemaü i Estadogüca' í'ü rü Distrito Federalca' rü Municipiogüca' rü Estadogü naca' ya yima norü Municipiogü ya nawa ngemagünetchigü rü na yeerawa naü'ü na íyai'raätchiü i ngema na tama i wüiguü i wü'itichigü i natchicawatchigü;

III – ngema mugü i nuna iadu'üarü rü nü'ü iü'ütchiga rü namaã icua'ü na nhure nagu'ü i ma'üarüwa i natchicagü i aë'gacü ya guüetüwa ngemacü namaã icua'üwa (federal) rü estadual rü distrital rü municipalwagü.

§ 4° Yima namaã icua'gücü i natchicawatchigü i ngema wü'itama i meã ü'ü i ma'üarü rü ta nanayau i ma'üarü daruügu ya duü'ata ya wüigu naüguëarü rü dauruü i inapoü'ü naca' i da'wegü nawa naya-deetchiaü i ngema rümemaegüü i guãca' í'ü rü ngema woetama inagemaüäcü rü ngema norü na inaãü i gu'tchatümüü'ü rü ngema norütama inanawae'ü i norü na ínagemaüca'.

§ 5° Mugü i Federal rü tá nanaü naëtügu i ngema i mugü i nagu nayaüü i wu' i i natücumü i ngema nü'ü cua'güüarü natanü i guü i natchiüane i tagucüã'wa rü ngema mugügü naca' i natücumü i meã nuü na natautchaüca' nayamuü i ngema nü'ü cua'güü rü mugü na meã yaü'ü i puracü

i duũ'ü i ma'üarü daruü ya wüiwa ngemagüearü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i da'wegü rü nawa ínangema i ngema União rü ngema íngemaü i mugüwa rü naüaü na tü'ü nangüecü rü yangüecüü i diëruwa naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal rü naca' ya Municipiogü naca' nayangüecü i ngema puracütanü i nagu yadé'aü.

§ 6° Naëtüwa i ngema nagu nanguü i marü iutchigaü i § 1° i art. 41arüwa rü § 4° i art. 169 i Mugü i Guñetüwa ngemaüwa (Constituição Federal) rü ngema puracütanü'ü inaü'ü i puracü i duũ'ü i ma'üarü daruü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i da'wegüarüarü'ü rü tá nü'ü natautcha na nayarütäu'ü i ngema puracü i nawa nange-maü ngeguma tama yangüecü'gu i ngema naca' ínaca'üarü i naca'ta-ma i'ü i marü mugüwa ngemaü naca' i norü puracü.

§ 7° Ngema norü natanü i duũ'ü i ma'üarü daruü ya wüiwa ngema-güearü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i da'wegüarü rü Uniãoowa nawa ngema na namaã inacua'ü rü Estadogü rü Distrito Federal rü Municipiogü namaã inacua'gü naüaü rü naëtüwa i nagagu i togü rü ngema tautcha i meü rü túna porá ä'ü rü ngüecü rü tü'ü naütanüaü i puracü i paätchi i'ü rü wena naütanüaü na ngemanhaäcü namecäü i puracü ngema nü'ü cua'güüarü.

§ 8° Ngema diëru i naca' nanaütanüü i norü natanü i duũ'ü i ma'üarü daruü ya wüiwa ngemagüearü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i da'wegü rü tá nango'gü na nhure yi'ü i guñima i diëruarü ngügüpane i Uniãoarüwa namaã i ngema inaã'ü i norütama rü woetama naca'tama iüütchiü.

§ 9° Ngema norü nanatanü i duũ'ügü i ma'üarü daruü'gü ya wüi-wa ngemagüearü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i da'wegü rü tautama ni'í narüi'ramaë'ü i 2 natanügü rüi'ramaëgüüarü rü União ni'í i tü'ü üpetüecü'ü naca' ya Municipiogü rü naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal.

§ 10. Ngema duũ'ügü i ma'üarü daruü ya wüiwa ngemagüearü rü dauruü i inapoũ'ü naca' i dawegü nü'ü nangema tá ta i nagagu na ngema puracü inaü'ü rü aü'cümaüwa ínangemaü rü tá nangema

i yau'atütchiga i naca'tama iĩ'ũ woe rü ingicüũ namaã i norü natanü rü ta yeera nanaütanüũ nagagu na aũ'cümaũwa ingemaũ nawa i wü'i puracü.

§ 11. Ngema ngemaũgü i diêrugu i União üpetüec'ũ naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federalgü rü naca' i Municipiogü naca' na naütanüãũ i norü natanü urüe'na ngeürüũũmare i to i nü'ũ tautchaũ i ngema duũ'ũ i ma'ũarü daruũ ya wüiwa ngema-güearü rü ngema dauruũ i inapoũ'ũ naca' i da'wegüarü rü tautama ni'ĩ yaücutchiũ i ngema ngugüwa na inaücueẽüca' i ngema nanagu'eẽüarü tümaã ya puracütanüẽ.

§ 12. Mugü i Federal rü tá nanaü i norü natanügü i ngema nü'ũ cua'güũ i natchiũanegüwa naca' i da'weearü dauruũ rü nü'ũ cua'cü na inacarüwa da'weena nadau'ũ rü ngüecüruũ i da'weena dau'ũ rü i'raacüruũ rü tá duũ'ũgü i mugümaã cua'güũ i guãca' iĩ'ũ i mugü rü mugü i norüca'tama iĩ'ũgü nüna tá nadawenügü.

§ 13. Ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Ngema Municipiogü rü ngemata norü gu'gu i puracü i diêrutchigaarü i mugü nagu iutchigaũwa i natchiga namecũ i § 12 i nhaã artigoarü rü tá nagu nanamecê na nhuacü naãtanüũ i ngema puracü i namaã icua'ũ urüe'na ngema natücumü i meã nuũ na nautautchaũca' nayamuũ i ngema nü'ũ cua'güũ rü ngeguma nangemagu rü ngemanhaãcü nayau'ũ i ngema natanü i i'ũũ naca' i wü'itichigü i natücumü i nü'ũ cua'güũ.

§ 14. Uniãowa nangema rü ngema mugüwa inangemaũãcü rü inaãũ i ngüecê i diêruarü ngüecüruũ naca' i Estadogü rü naca' Distrito Federal rü naca' ya Municipiogü rü ngema íngemagüũ i ngüecê iãgüũ nhu'ma nhama tchi ngema inaãgüũ na puracüwa tü'ũ yaütchigagüũ rü tü'ũ meã nayau'ũ rüe'na rüi'ramaçü i 60percentowa ya norü ida'wegüe nawa i ngema wü'itama i meã ü'ũ i ma'ũarü rü na yanguũca' i ngema natanü rüi'ramaçü i nü'ũ cua'güũarü i natchiga namecũ i § 12 i nhaã artigoarü.

§ 15. Ngema ngemaũgü i ngüecüruũ i federalgü i ütanüruũgüca' iĩ'ũ i diêru i ngüecüruũ na tü'ũ nangüecũ naca' i Estadogü rü naca' i

Distrito Federal rü naca' ya Municipiogü rü nü'ũ i ngema íngemagüũ i ngüecê iãgüũ nhuma nhama tchi ngema inaãgüũ na puracüwa tü'ũ yaütchigagüũ rü tü'ũ meã nayau'ũ rüe'na rüi'ramaeũ i 60porcentowa ya norü idawegüe nawa i ngema wü'ítama i meã ü'ũ i ma'ũarü rü na yangüüca' i ngema natanü rü i'ramaeũ i nü'ũ cua'güũarü i natchiga namecũ i § 12 i nhaã artigoarü rü tá nango'ũ rü meãma nange-maũ i ngema nangugüũ na nhure yi'ũwa i guũma i Uniãoarüwa rü namaã i ngema norütama inaã'ũ rü ngema naca'tama woe iüütchiũ.

Art. 199. Ngema ngüecê naca' i ma'ũ rü natautcha ni'ĩ naca' i ngema nüĩcatama iĩ'ũ na naügüaũ na nüna nadau'ũ.

§ 1º Ngema namaã icua'güũ i tama gueca' iĩ'ũ natautcha tá na nawa nangemagüũ i ngema na yanguecêãcüma i ngema wü'ítama i meã ü'ũ i ma'ũarü rü nhaã mugüãcüma rü nawa i ngema na tü'ũ yaütchicaũ i puracüwa i mugü i guãca' iĩ'ũwa urüe'na ngema nawa ngemagüũ inaügüũ na tü'ũ yaücutchiũ i puracüwa rü nangemaũ na nü'ũ naunetaũ i ngema íngemagüũ i tü'ũ rüngüecê'ũ rü ngema tama yeera yaugüũ.

§ 2º Rü natchu'u ni'ĩ na nawa tau'ũ ya diëru ya guãca' iĩ'güe naca' i ngüecëgü urüe'na ngema ngüecëruũ i diëru yau'ũ i aãgacüwa neü'ũ naca' i ngema namaã icua'güũ i tama gueca' iĩ'ũ na yeera nayaugüũ.

§ 3º Rü natchuu' ni'ĩ nawa nangemaũ na we'guãcüma urüe'na tama we'guãcü i ngema naü'ũ i puracü urüe'na ngema diëru i to i natchiũanecüã'wa neücü na nüna nadau'ũ i ma'ũ i nhaã natchiũanewa rü natautchaũ ngeguma marü mugüwa iutchigaũ yaĩgu.

§ 4º Ngema mugü rü tá we'gu nanaü naëtüwa i ngema na ínangemaũ rü ngema naca' íca'ũ inatautchaeũ i ngema nayaũgatchiũ i ngema namaã icua'ũ rü ngema natücumü ima'eũ rü ngema guũma i ngemaũgü i duũ'eũnewa ngemagüũ naca' na tomana naüe'ũ rü ngema na naca' nadau rü tüna idau'ũ na tarümeũ rü ngemanhaãcü nanutaque'eũ rü naü'ũ na to íyanguu'tchiũ rü nagü rü norü nawa nenaü'ũ na tomana naüecê'ũ rü ínatchu'u i guũma i ngemarüüũgü na naca' rü namaã itae'ũ.

Art. 200. Naca' i ngema wü'itama i meã ü'ü i ma'üarü namaã ina-
cua' rü naetiwa i ngema to inaã'güü i ngema íngemaüãcü i mugüwa:

I – namaã nacua'ü rü nüna nadau'ü i ngema na nhunhaãcü yaü'ü
rü ngemaügü i ügüü rü ngema woetama ngemaü i ma'üca' i nü'ü
meü iü'ü naca' i ma'ü rü nawa nangemaü i ngema iü'ü i ü'ügüarü
rü ngemaügü i namaã ta'cü iü'ü rü ngemaü iü'ü nawa i ngema
ngemaü i ma'ëü i da'we tama tüna nguüca' urüe'na nawa rü-
meüca' i da'wegü rü ngema ü'ü i nagüwa neu'ü rü togü i ngema
woetama ngemaü i ngemaügüarü üruügü;

II – nau'ü i ngema ügü na nüna idau'ü i ma'ü i guãca' iü'ü rü
ngu' na nhunhaãcü yanuü'tchiü na namaã icua'ü i da'wegü i
duü'ëtücumüwa nhu'ma nhaã puracütanüüarü ma'ügürüü;

III – meã nanuü na nü'ü tayangau'üca' i cua'gü ya duü'ëgü ya
ma'ütchigawa puracüe;

IV – nawa tangemaü i mugütücumüarü me'eë nanhunhaãcü
yaü'ü rü nawa tangemaü i ngema na tanaü'ü i ngema ügü na
nüna tadau'ü i ma'ü i no'rü ügüwa na tama naüãtchiü;

V – rü namemaë'eëü i ngema nawa íngemaüwa i ngema
nayaütchigüü i ngema cua' i naca' ingu'ü rü guüma i cua'gü i
ngewacaü'ü nanameëü i gutchagü;

V – rü namemaë'eëü i ngema nawa íngemaüwa i ngema nayaü-
tchigüü i ngema cua' i naca' ingu'ü rü guüma i cua'gü i ngewa-
caü'ü nanameëü i gutchagü rü nau'ü i ngewacaü'ü i ngemaügü;

VI – nüna idau'ü rü nü'ü iü'ü e'na aicuma yiü'ü i ngema onagü
rü nü'ü icua'ü na namaã icua'ü na nhure i ta'acü i megüü nü'ü
ngemaü nawa i ngema ngemaü iügüü nhu'ma ngema a'cuanerüü
rü dà'ágü i duü'ë ia'güüruü;

VII – nawa íngemaü na namaã icua'ü rü nüna idau'ü i no'rü ü
rü no'rü na tomana nau'ü rü namaã inguü'ü rü namaã íngemaü i

ngema woetama íngemagüü rü ngema ngemañgü iügüü i ngema
taãewa tü'ü yatorañ'eë rü natchieëë'ü i ma'ü rü ngema ngemañ-
gü inaü'ü na itchieaë'ü;

VIII – wüigu nau'ü i ngü'eë na nuna idau'ü i natchica erü nawa
ni'í nangemañ i ngema puracü.

SEÇÃO III

NÜNA DAU'Ü I MEGÜÜ RÜ MUGÜ TÛMACA' YA PURACÛTANÜË YA DUÜ'ËGÜ

Art. 201. Ngema nuna dau'ü i megüü rü mugü tûmaca' ya pu-
racütanüë ya duü'ëgü rü tá meã nanu nawa i ngema nagu iüü i mugü i
guñ'ma i ngema nuna dau'ü i megüü rü mugü tûmaca' ya puracütanüë ya
duü'ëgüariüãcü i nacüma i ngema natanü iãgüü rü tü'ü namuñ na nawa
tiwücutchiñ rü tanangugüü i ngema nawa nü'ü tacua'ü na nuna tadau'ü na
meã ínangemañ i ngema diëru rü nangugüü ngoi tama aücümañwa nange-
ma i ngema diëru rü tanayau'ü tá i mugüãcü rü a:

I – na tûna nadau'ü i ngeguma nangupetü'gu na taucürüwa ipu-
racüñ i paatchi nagagu i da'we rü ngeguma aücümañ tü'ü ngu-
petü'gu urüe'na tauacüma tapuracüwa tangemañ rü marü nangu-
petüüitchiñ ya tûmaarü tauncü;

II – tûna nadau'ü ya mamagü ngeguma ítaãcü'gu rü
tai'raa'cü'guwena rü tûmaca'türü ya yiema ítamatüwee;

III – nuna nadau'ü i puracütanüü i ngeguma ínangearü pura-
cüã'gu notürü naca' ínadau'gu;

IV – natanü i puracütanüüacügüca' rü ngüëë naca' i naãcügü ya
yima puracütanüü ya po'cucü ya inaãcü i diëru i ya i'raütama
yaucü i norü diëru;

V – tü'ü naütanüãñ ya yiema naütawa ngemagüë ya yima yu'cü

ya inaãcü i norü posentaruũ rü yatücü urüe'na ngee rü naca' i
nama' rü naté urüe'na namücü rü naũtawá ngemagüe rü nü'ũ
idawenü'ũ i marü ūmatü i § 2^owa.

§ 1° Rü natchu'u ni'ĩ nanayau'ũ i ngema naca' ínaca'ũgü urüe'na nge-
ma nawa nü'ũ icua'ũ iyatorau'ũ naca' na tanayau'ũ i diëru rü nameẽũ
nawa' i ngema mugü ingueëruũ rü ngema na natautchaũ nayautchigaũ
na nhure yi'ũ ya taunecü rü yima taunecü ya nagu inaãcü yatorau'gücü
i guũwama i ngema mugüarü naca' na nayau'ũ i tama puracüãcü iyaua-
tũ rü naca'tama ni'ĩ woe ínaca'ũ nü'ũ ya yima naã'cü i diëruca':

I – yiema nawae'e i ngüëë rü naũpatama nawa tangemagü i nge-
ma ngugü i biopsicossocial i ü'ũ nawa i ngema natücumü i muũ
i cua'ũ cua'güũ rü naguũraũ'ũ i cua'maã wüiwa puracüëũ;

II – no'rü puracügü i ngema ínaü'ũ ni'ĩgü na notacüma nan-
go'eãũ i ngema íngemaũ i inatchieëũ i ma'ũ rü natchicagü rü
ngema ímaëũ i tchiegüũ naca' i ma'ũ urüe'na wüiwa ngemagüũ
i ngema íngemagüũ rü natchu'u ni'ĩ wüigu meã tananuũ ngema
nü'ũ tacua'ũãcü urüe'na ngema túmaarü puracüwa.

§ 2° Bai wü'i i ngüëë i naũtchicüũ'ũ i ngema natanü i ngema iã'ũ
urüe'na ngema nayau'ũ i norü puracüwa ya yima inaã'cü i diëru
norü posentaruũ rü nü'ũ tá nangema i natanü i wü'itchigü ya
tawemacüwa rü ngema natanü rüi'ramaë'ũarü i'ramaë tá ni'ĩ.

§ 3° Guũma i ngema natanügü i ngema iãgüũarü rü nangugügü
naca' i ngema ngüëë iyau'ũarü ngugü rü we'guãcü ta ni'ĩ
yangewacaũtchigüũ i mugüãcü.

§ 4° Inawe'gu ni'ĩ i ngema na nawe'gueãũ i ngema ngüëë iyau'ũ na
nüna nadau'ũca' i guũguma i ngema natanü i aicuma i'ũ rü ngema
nawa nü'ũ icua'ũ na nü'ũ naunetaũ na aicuma yi'ũãcü i mugüwa.

§ 5° Natchu'u ni'ĩ i nawa iwücutchiũ i ngema regime geral de pre-
vidência socialwa rü nawa i ngema nacüma na nawa tiwücutchiũ
urüe'na tama ya yiema diëru iã'e rü yiema duũ'ë ya nawa ngemaë i

ngema norütama mugü i nagu iü'ü i ngema ngüeē iä'üarü i diëruwa.

§ 6° Ngema na yeera naütanüñ naca' i ämare i natanüarü i nü'ñ i tama puracüäcü yauatügüñ rü ngema nawa ngemagüñ na inaütanü-güñ rü nü'ñ nangema tá i ngema norü natanü i tawemacü ya dezembrowa nayau'ñäcü ya wü'itchigü ya taunecüarüwa.

§ 7° Nawe'gu ni'ï i ngema tama puracüäcü iyauatüñ i ngema nagu iüñ i mugü i guñ'wama i ngema wü'i i we'gu ü'ñ i ngüeē iä'ü i diëruwa ya puracütanüē ya duñ'ëgüarüwa i ngema ta'acü i mugü nü'ñ iuñäcü rü naga nañnü'ñ i nhaägü ñngemagüñäcü:

I – 65 ya taunecü tü'ñ ngemaē ngeguma tchi tayatügu rü 62 ya taunecü tü'ñ ngemaē ngeguma tchi tangu rü nangugüñ i ngema iä'üarü tēpu rü'ramaēñ;

II – 60 ya taunecü tü'ñ ngemaē ngeguma tchi tayatügu rü 55 ya taunecü tü'ñ ngemaē ngeguma tchi tangu rü ngema rü naca' ni'ï i puracütanüñgü i naanewa puracüēñ rü tūmaca' ya yiema te'ē naügüē i puracügü wüigu tūmatanüñgümaä i tama tü'ñ nangemañ i natanüäcü rü nawa i ngema rü niücu ya yima toecü rü wocaaarü yaeeruñ rü yima uruca' da'ucü rü yima tchoniēcü nacümaäcütama.

§ 8° Ngema naca' inacañ ya norü mu ya taunecü i nü'ñ iyau'ñ i inciso I i §7°arü rü tá inayai'raatchi i 5 ya taunecüwa naca' ya ngueëruñ ya aicuma nawa ngemacü i tēpu i nawa nangemañ i ngema puracü na nauäñ i puracü na nangu'eētaēñ i buä'ta tūmaäēñ nawa tacua'üwa rü ngu'eē i norü ügüwa ngemañwa rü Ngu'eē i Ngañwa ngemañwa i marü mugü i ngueëruñwa ngemañ.

§ 9° Naca' na ítchaäcü iyau'arü diëruññ rü tá nawe'gu na ngema na yaugüñ i ngema iäñ'arü tēpumaä rü tá nañnagü natanüwa i nagu iüñ i mugü i guñ'wama i ngema wü'i i we'gu ü'ñ i ngüeē iä'ñ i diëruwa ya puracütanüē ya duñ'ëgüarü rü nagu iüñ i mugü i ngema wü'i i we'gu ü'ñ i ngüeē iä'ñ i diëruwa tūmaca'tama ya puracütanüē ya guäca' rü nhaä nügütanügü rü na we'guäcü naütanüññ i diëruwa

ngema nawa nü'ñ icua'ñäcü i marü iü'ñ i mugüwa.

§ 9°–A Ngema tēpu i puracü i nawa ingemañ i tchuraraarü i iü'ñ i puracügüwa i natchiga namečēñ i artigugü 42 rü 142 rü 143 rü ngema tēpu nagu inaã'ñ naca' i nagu iüñ i mugü i guñ'wama i ngema wü' i i we'gu ü'ñ i ngüēē iã'ñ i diēruwa ya puracütanüē ya duñ'ēgüarü urüē'na ngema nagu iüñ i mugü i ngema wü' i i we'gu ü'ñ i ngüēē iã'ñ i diēruwa tümaca'tama ya puracütanüē ya guāca' rü nü'ñ tá nangema nayaugüñ nanaünagüñ i tēpu namaã i naca' na ngema tchurarawa nangemañ urüē'na tama urüē'na na ítcha'ñcü diēru iyau'ñ rü we'guācü rü nawüiguācü nanaütanüñ i diēruwa rü tá nanawa'e naütanüñ nawa i ngema iücuñ i diēru iägüñwa i nagu yau'ñ i tchurragü rü norü iücuñ i diēru iã'ñ nawa i toomatchigü i mugügu i nagu iü'ñgüñ.

§ 10. Mugü i ngüēcruñ rü nü'ñ natautcha tá na nü'ñ naunetañ na aicuma yi'ñ na nüna nadau'ñ i ngema ngüēē i tama we'gu ü'ñ rü nawa niücu i ngema na aü'cümañ tü'ñ ngupetüñ i puracüwa rü tá meã tü'ñ nayau'ñ ngegumatama nawa i ngema nagu iüñ i mugü i guñ'wama i ngema wü' i i we'gu ü'ñ i ngüēē iã'ñ i diēruwa ya puracütanüē ya duñ'ēgüarü rü nawa i ngema norümata ingemañ i puracüwa.

§ 11. Ngema guñguma nayau'ñ ya yima puracütanücü i ngēñrüñäcümare rü nawa niücutchi tá ni'ñ i natanü naca' nanangugüñ na nhure yi'ñ i ngema tá iã'ñ i ngema ngüēē iã'ñ i diēruwa rü íngupetügu i ngemañ i ngema ngüēē iyau'ñwa rü nawa i ngemagü rü ngema mugüäcüwa.

§ 12. Mugü rü tá nanaü i we'gu ü'ñ naca'türü ngema güēē iã'ñ i diēruwa rü namaã i ngema nhure naguñ tá iütanüñ nawa i ngema tü'ñ muñ na diēru iã'ñ i yatorañtchigüñ na meã nayau'añca' yima puracütanücü ya i'rañ yaucü rü nawa tangema ta ya yiema tü'ñ yangaue na nawa tangemañ i tauñma i muñ i mugü rü yimagü tü'ñ natauema i tümäärütama itayau'ñ i ngema meãma woetama nawa tangemae i ípatawa iñ'ñ i puracü i tümapataarütawa rü yiema nañtawa ngemae i tümatanüñgü i i'rañ yau'güñ.

§ 13. I ítchañ rü ngüēē iyau'ñ na inaã'ñ tümaca' ya yiema inaã'ē i

diêru INSSca' i natchiga nameê'ũ i § 12 rü nü'ũ tá nangema i natanü i wü' i i natanü rüi'ramae'ũ.

§ 14. Rü natchuu ni'ĩ naü'ũ na ngéma naũmareũ nayaugüũ i tẽpu i ngema iã'ũarü naca' na naãũ'ca' i ngüecê i we'gu ü'ũ i nüna dau'ũ i ngüecêgüwa rü nayaugüũ i tẽpu rü i ngema iã'ũ.

§ 15. Mugü i ngueêruũ inanaü tá i tchu'ruũgü rü mugügu na nü'ũ nangemaũgü naca' i nameũ rüe'na tama nayamuũ i ngüecê i we'gu ü'ũ i nüna dau'ũ i ngüecêgüarü.

§ 16. Ngema puracütanüũgü i wüigu naü'güũ i ngemaũgü i guãca' i'ũarü rü ngema puracü ügüũ guãca'arü rü duũ'ũgütücumü i guũrüacü meã namaã icua'ũarü rü ngema norü rütamaê'ũ i namaã icua'ũ na puracü naü'ũarü rü tá nanayaugü ni'ĩ i ngüecê tü'ũ namuũãcü rü nü'ũ nacua'ãcü nayangueãũ i ngema iã'ũarü tẽpu irüi'ramae'ũ rü na naca' na nü'ũ yangau'ũ i norü mu ya taunecü i irütamae'cü i ngema natchiga nameê'ũ i inciso II i § 1°arü i artigo 40arü rü ngema inaü'ũãcü i mugüwa.

Art. 202. Ngema na ngüecê iyau'ũ nawa i ngema puracü ü'ũ tama guãca' i'ũ i nacüma i ngueêruũãcü rü meã nanuãcü i nümatama namaã inacua'ũ e nawa íngemaũ i nagu iũũ i mugü i guũ'wama i ngema wü' i i we'gu ü'ũ i ngüecê iã'ũ i diêruwa ya puracütanüê ya duũ'ẽgüarü rü tá tanayau'ũ rüe'na tama rü ngema constituiçãowa marü íngemaũãcü i íwe'guũ i ngüecê i marü naca' ítatae'ũ rü meêũ i mugü i ngueêruũwa.

§ 1° Ngema mugü i ngueêruũ i natchiga nameêũ i nhaã artigo rü aicumaũtchima ta nanaã tũmaca' ya yiema nawa ngemagüe i ngema we'gu ü'ũ i ngüecêgü i ngema íngemagüũ i ngüecê iyau'ũ nawa i ngema puracü ü'ũ tama guãca' i'ũarü rü meãma nawa tiücuũ i norü utchiga i íngemaũ na nhunhaãcü namaã inacua'ũ i ngema tũmaarü we'gu ü'ũgüũ nagu iũũ i ma'ũtchiga.

§ 2° Ngema iã'güũ i gema puracü iã'ũarü rü ngema ngüecêgü rü ngema nawa íngemaũ na tü'ũ yaũtchicaũ i puracüwa i marü iutchigaũ i mugütücumü i nagu iũ'ũwa rü mugü inameêgüũ rü ngema

we'gu ü'ũ i ngüecëgü i ngema íngemagüũ i ngüecë iyau'ũ nawa i nge-
ma puracü ü'ũ i tama guãca' i'ũarü rü tama wüiwa nanangemagü i
ngema puracü inaã'ũ ya yiema nawa ngemagüearü rü nhuma nha-
ma ínaüütchiũ i ngema ngüecë iyau'ũ i marü inaãũrüü rü tama nawa
nanangemaecë i ngema yiema nawa ngemagüearü natanü rü ngema
ínangemaũãcü i mugüwa.

§ 3º Natchuu ni'ĩ i ngema União rü Estadogü rü Distrito Federal rü
Municipiogü na diëru tü'ũ inaũ'ũ nagu i ngema íngemagüũ i ngüecë
iã'ũ nawa i ngema puracü ü'ũ i tama guãca' i'ũarü rü norü ngema
aë'gacü namaã icua'ũ naca' i norü duũ'ũgü rü ngema íngemagüũ i
tama yeera yau'ũ rü ngema puracü ü'ũ i guãca' rü duũ'ũgütücumü i
guũrüacü meã namaã icua'ũ i diëru rü togü íngemagüũ i aë'gacüwa
ngemagüũ rü namemaecü i nacüma i tü'ũ nangüecüüwa rü i ngema
nawa íngemaũ rü bai i nagu nanguũ i norü inaãũ i memareũ rü na
tautcha tá na yeera yi'ũ inaãũ ya yima inaã'cü i diëru posenta arü'.

§ 4º Mugü i ngueëruü rü nanaü tá na nawa nangemagüũ i nügütanüwa
i União rü Estadogü rü Distrito Federal urüe'na Municipiogü rü
yaücutchiũ i norü na aë'gacü namaã icua'ũ naca' i norü duũ'ũgü rü
ngema íngemagüũ rü ngema duũ'ũgütücumü i guũrüacü meã namaã
icua'ũ i diëru rü ngema puracü ügüũ i we'guãcüma namaã cua'ũ
urüe'na tama we'guãcüma rü yoni ta i ngema meã ü'ũ i ngüecëarü
ngüecëruügü i nüna dau'ũgü rü ngema íngemaũ i ngüecëruü i ngema
wü'i i we'gu ü'ũ i ngüecë i ngueëruü iã'ũ i diëruwaarü.

§ 5º Ngema mugü i ngueëruü i natchiga namecü i § 4º rü nanaü
tá i ngema nawa ngemaũ rü ngema nau'güũ i puracü norüca'tama
rü ngema inaã'ũ inaãũgü urüe'na ngema nü'ũ tautchaũ nanaã'ũ
i ngema puracügü i guãca' i'ũ rü ngeguma ngema we'gu ü'ũ i
ngüecëruügü íngemaũ i ngüecëruü i ngema wü'i i we'gu ü'ũ i ngüecë i
ngueëruü iã'ũ i diëruwaarü.

§ 6º Mugü i ngueëruü nanaü tá i ngema naca' ínaca'ũ na nü'ũ
naunetaũca' i natanüũgü i namaã icua'güũ i ngema íngemagüũ i namaã
namecü i ngema ngüecë iyau'ũ i ngueëruü i ü'ũ nawa ngema ngüecëruügü
i natchiga namecü i § 4º rü nanaü tá na tama tanaütanüũ ya yiema nawa

ngemagüe i natücumü inamecëgüũ rü nawa ngemagüe na nü'ũ taunetaũ
i ngema tũmaarü ngutchaũgü rü wü'i i ngemaũ i nawa tügümaã aũrima
tide'agüũ yaĩ'ũ rü nawa tanamecëgüũ na nü'ũ taunetaũ yaĩ.

SEÇÃO IV

NGÜEË TŪMACA' YA DUŨ'ËGÜ YA NAWAEGÜE

Art. 203. Ngema Ngüeë tũmaca' ya duũ'ë ya nawaegüe rü tá tũna
nanaã ya te'é yanawae'e rü tama nawa tangemaãcü i ngema iã'ũ nawa nge-
ma meã ü'ũ i duũ'ëũ ípo'ũũ ngeguma aũcũmaũwa tangemagu rü nü'ũ nan-
gema na ta'cüca' nü'ũ tayangautchaũ'ũ i ngema:

I – ngema na nüna nadau'ũ i tatanüũ rü mamagü ya iããcüe rü
buãtagü rü nori inge'tüüũgü rü marü yaũtchigüũ;

II – rü ngüeë naca' i buũgü rü nori inge'tüüũgü i ínawaegüũ;

III – rü inaããũ na nawa natchocuũ i puracũtchica;

IV – rü nü'ũ tacua'ũ rü wena nü'ũ tacua' ya yiema duũ'ë ya
nawae'güe i ngüeë rü inaãũ na nawa tangemagüũ i ma'ũ na wüi-
wa tangemagüũ;

V – tü'ũ nangemaũ i ngema wü'i i natanü rüi'ramae'ũ i ngüeë i
yau'ũ ya wü'itchigü ya tawemacüwa ya yiema duũ'ë ya meët-
chie rü tũmaca' ya ya'guã ya aicuma tama tü'ũ nanguũë na tügü-
natama tadau'ũ urüe'na yiema tü'ũ nangemaë na tũmatanüũma-
re tü'ũ rüngüeëũ rü i ngema mugü iü'ũãcü;

VI – na íyai'raãtchiũ na aũcũmaũwa tangemagüũ nawa i tũma-
arü ngemaũgü ya duũ'ëgü ya tügütanüũ i nawa tangemagüũ na
tangearü ngemaũ'ãũ urüe'na aũrima tangearü ngemaũ'ãũ.

Art. 204. Ngema aë'gacügüarü ügü i na duũ'ëũ nangüeë'ũgüwa rü

naũgü tá ni'ĩ namaã i diëru ingugüũ na nhure iücuũ rü nhure igu'ũ i ngema meã ü'ũ i duũ'ëũ ipo'ũũ ngeguma aücümaũwa tangemaguarüwa i marü iutchigaũ i art. 195wa rü naëtüwa i ngema to i nawa nenaũ'ũ rü meã nanuũ namaã na nagu yauãũ i nhaã mugügü:

I – rü tomana nangeaũ i porá na namaã nacua'ũ rü nawa nangemaũ i ngema nanaüaũ rü namaã inacua'ũ i puracügü na nü'ũ yangau'ũ i guãã'ũ rü ngema guũma i mugü i federalarü tawa rü namaã icua'ũ rü inaüaũ i ngema nagu yau'ũ i meã nuũ i estadoarü tawa rü municipiowa rü nhama nhuma ngema íngemaũ i ngüecëruũ rü duũ'ëgüarü ngüecëruũarü;

II – ngema na nawa tangemagü ya duũ'ëtücumü nawa i ngema meã ü'ũ i tü'ũ iwe'ügü i ngema na nhunhaãcü naüũ na namaã inacua'ũ i natchiũane rü namaã inacua'ũ i ngema ügü i guũma i ngema aë'gacügü namaã icua'güũwa.

Wüitchimaũtama i wümatü. Rü naca'gü ni'ĩ i Estadogü rü Distrito Federal na nü'ũ naunetaũ rüe'na tama na nawa nangemaũ i ngema naügüũ i ngüecëruũ na nawa tangemaũ rü inaã'ũ i ngüecë i duũ'ëgüca' nge'mata 5 décimo por cento i norü diëruwa iücuũ i ngema iütanüũ íngemaũ rü natchuu ni'ĩ naü'ũ i nhaã diërumaã i nhaãarü ütanü:

I – nagu'eẽũ duũ'ëgügu rü ngema tü'ũ muũ iütanüũgu;

II – ngema ngetanüarü puracügü;

III – rü ngeürüümare i to inagueẽũ iüpetüũ i tama nawa ngemaũ we'guãcü i i tama nü'ũ iyanguũ i diëru i wipeewagu urüe'na ngema ügü i ngüecëgüarügu.

CAPÍTULO III

NGU' I TAĀEŨ NAWA ICUA' ŪARŪ RŪ NACŪMAARŪ RŪ NHAGŪTAEARŪ

SEÇÃO I

TAĀEŨ NAWA ICUA' ŪARŪ

Art. 205. I taãeũ nawa icua' ũ rü mugü i guaneca' iĩ'ũ rü nanawae na Estado nau'ũ rü nhu'matchi natücumü i nügütanũũgü nau'ũ rü tá yeerawa ũ'ũ ni'ĩ rü na taãeũ ni'ĩ namaã i duũ'ũtücümüarü ngüecë rü nagu dawenũũ i naca' na meã yanguũ na yeerawa taũtchigũũ ya duũ'ẽ rü tũgü tanameẽũ naca' i puracü i ianecüã'arü rü tũmaarü cua'gü naca' i puracü.

Art. 206. Ngema ngu'eẽ rü tá inaã i ngema nhaãgü mugüwa neũũmaã:

I – nawũiguũ i nawa ítangemaũ naca' na tiücuũ rü nguepatawa tangemaẽtchaũ;

II – rü tautchaãcü tanguũ rü tangu'eẽtae rü naca' tadau'ũ rü nü'ũ tiutchigaũ i inügü rü ngema nü'ũ tacua'ũ itaũ'ũ rü ngema cua';

III – naguũraũ i inügü rü ngema inügü i mugü i ngueẽẽtae-arü rü wũiwa íngemagũũ i ngema íngemagũũ i aẽ'gacüarü i guãca' iĩ'ũ rü ngema íngemagũũ i nüicatama i ngu'eẽ i tama aẽ'gacü nü'ũ rüngüecë'ũ;

IV – rü nangetanũũ i ngu'eẽtae i guãca' ya yima nguepatãügü ya aẽ'gacüarũũtchi iĩ'ũnewa;

V – rü nameẽũ i ngema nü'ũ cua'gũũ i cua'gü ya yima nguepata ya taãeũ nawa icua'ũnearü rü naporaẽũ i mugüãcü rü ngema nagu iũ'ũ nayainagũtchigũgũũ i ngema nü'ũ cua'gũũ i ngema ügü i tü'ũ ideetchiũwa i guãca i naca'tama woe iĩ'ũwa natchocuũ rü norü napanegũmaã rü naca' i ngema aẽ'gacüwa nadagũũ

i guãca iĩ'ũgüarüwa;

VI – rü ngu'eẽ i guãca iĩ'ũ rü ngemana guanema nawa ngema-güãcü yiĩ'ũ na namaã icua'ũ;

VII – rü nü'ũ ingiũ i ngema nagu yaũ'ũ i nacüma i we'guũ;

VIII – rü ngema natanü rüi'ramaẽũ i nü'ũ cua'güũarü i guũma i tagücüã'wa naca' i ngema nü'ũ cua'güũ i ngu' i taãẽũ nawa icua'ũ i guãca' ya nguẽpataarü rü ngema íngemagüũ i mugü i federalwa;

IX – mugü i taca'arüũ i ngiũ naca' i ngu' taãẽũ nawa icua'ũ rü naca' i ngema na ingüũ i guũguma i ngema nagu ima'ũũwa.

Namatüarü yaue i wü'itama. Ngema mugü nanaũ tá i nacümagü i ngema puracütanüũgügu i ngema nagu yaõ'ũ na nü'ũ nacua'güũ i ngema ngu' i taãẽũ nawa icua'ũ i nawa naügüũwa rü natchiga na nhugu yagu'ũ naca' i nanaũ'ũ urüe'na meã nawa yaücutchiãũ i ngema nagu iũ'ũ nayainagüchtigüũ i ngema nü'ũ cua'güũwa i Uniãoarü rü Estadogü rü Distrito Federal rü Municipiogüarü rü tawa.

Art. 207. Yima taũ i ngu'güpata rü nü'ũ natautcha na namaã inacua'ũ nü'ũ naunetaũ i ngema ta'cü i tü'ũ nangu'eẽũ rü na nhuacü naca' nadau'ũ i ngema cua'gü meã namaã inacua'ũ namaã inacua'ũ i diẽrugü rü ngema marü ngemagüũ i megüũ rü naga ta naĩnũ i ngema mugü i tama i yaueüarü natanüwa i ngema ngu'eẽtae rü naca' idau'ũ i natchiga rü ngema na yeerawa nadaũ i ngema cua'.

§ 1º Nu'ũ nauneta tá ni'ĩ ya yima taũ i ngu'güpata na nayau'ãũ i nguẽruũgü rü nü'ũ cua'güũ rü ngema i to i natchiũanewa nei'ũ i ngema mugücümaãcü.

§ 2º Ngema ta'cü iümatüũ i nhaã artigowa rü ínanaũ naca' ya yima iüğüne ya naca' dau'üne i cua'gü rü guũma i cua'gü nayamuũca'.

Art. 208. Rü Estado ni'ĩ nawae nau'ãũ namaã i ngema ngu' i taãẽũ

nawa icua'ũ rü tá aicuma tá naüãũ rü nü'ũ yangiũ i nawa i nhaãgü:

I – ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i nawa nenaũ'ũ rü na nawae nanaüãũ rü ngetanüãcü i 4 ngemata 17 ya taunecügu rü ta nü'ũ yangi'ũ na naãã'ũ ngetanüãcü naca' i guũma i ngema tama nü'ũ nangemagüũ na nagu natchocuũ ga guma norü taunecüwatama;

II – rü yaüeããũ na nawa tatchocuũ ya guanema ngetanüãcü i ngema ngu' i ngaũguũ;

III – meã nayau'ũ ngu' i taãeũ nawa icua'ãcü i naca' iĩ'ũ türü i ngema imeçtchiũ nawatürü i ngeũrüümare i ngu' i guãca' iĩ'ũ;

IV – ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i buãtaarü ya õ'tchanagüarü ngu' rü ngu' i naũpa i norü ügü ya yiema buegü ya nge'mata wü'ime'pü(5) ya taunecü;

V – nawa iücuũ i ngu' i yeerawa ngemaũ rü naca' idau'ũ i ngu'arü rü artearü ü ngemana meã nü'ũ tacua'ũãcü ya wü'ietchigü:

VI – inaããũ i ngu'eẽ i memareũ i tchütacü tümaca' ya yiema ngunecü tauacü ngu'e rü rü meã ínameũ i ngema nawa tangemaũ i yiema íngu'e;

VII – nüna idau'ũ i nguetanüũ i guũma i nagu nangemaũ i nge-
ma i taãeũ nawa icua'ũ nawa neũ'ũ nawa i ngema ngueçruũ
iaũ'tchiũ i ngemaũgü i ngu'eçtaeruũ i nguepatãuarü rü ngema
nawa tomana iũ'ũ rü onagü rü ngüeẽ naca' i ma'ũ.

§ 1º Nawa iücuũ naca' i ngema ngu'eẽ i naca' tü'ũ namüũ rü ngetanüũ rü mugü i guãca' iĩ'ũ ni'ĩ rü ngema tanawaeũãcü.

§ 2º Ngema na tama inaã'ũ i ngu'eẽ i naca' tü'ũ i nawa i ngema porá i guaca' iĩ'ũ (Poder Público) rü urüe'na ngema nanaããũ i tama we'guũ rü aẽ'gacü i namaã icua'güũ namaã inacua'gü.

§ 3º Rü ngema Porá i Guãca' namaã inacua' na nawücuaũ rü

yaugüãũ i ngema nguetanüũ i ngu' i norü ügüwa ngemagüũ rü nüna nau'ũ rü nüna nadau'ũ wü'igu i papagü urüe'na namaã icua'güũmaã na nawa ínangugüãü'ũ ya nguapatãü.

Art. 209. Ngema ngu'eẽ rü natautcha ni'ĩ naügüãẽ i ngema nüĩcata-
ma iĩ'ũwa rü nüna nadau'ũ na nawa ínangemaũ i nhaãgü:

I – yangueãũ i guũma i mugü i taãẽ nawa icua'ũ i nhaã nat-
chiũane i tagucüã'arü;

II – rü ngema Porá i guãca' i'ũ porá nüna naã'ũ rü nangu-
güãũ i nacüma.

Art. 210. Rü tá niücutchigü ni'ĩ i natchigagü rüi'ramaeũ naca'
i ngema ngu' i nawa naügüũ rü nü'ũ yangi'ãcüma i ngema cua' i nawa
nenaũ'ũ i guãca' iĩ'ũ rü nüna idau'ũ i ngema nacümagü i megüũ rü ngema
artewa ngemagüũ i guũ natchi'cagü rü nhaã natchiũanecüã i tagucüã'wa.

§ 1º Rü ngema ngu'eẽ na nhuãcü i ð'tchiga rü na iwücutchiũ urüe'na
tama rü nau'ũ tá i ngoragü i megüũ i nagu i ngu'ũ ya nguapatã ya
guãca' iĩ'ũnegüarü i ngu' i nawa naügüũarü.

§ 2º Ngema ngu'eẽ i nawa nenaũ'ũ i nagu iũ'ũ rü tá inaã i
Portuguesgügawa rü nü'ũ yangi'ãcü i natücumü i maiyugü i wüiwa
ngemagüũ na nü'ũ nangemaũca' ta i ngema norü naga i nüira nü'ũ
nacuaũ rü nü'ũ nangemaũ i norütama i nagu yaũ'ũ i ngu'eẽ.

Art. 211. Ngema União rü ngema Estadogü rü Distrito Federal rü
ngema Municipiogü rü meã tá nananu i mugüwa na wüigu nauãũ i norü
ngu'eẽ na we'gu nauãũ.

§ 1º Ngema União rü tá meã nánaü ngema we'gu ü'ũ i federalarü
ngu'eẽ rü ngema natchicagüarü rü tá diëru nüna naã ya yima
nguepatagü ya guãca' iĩ'ũne ya federalgü iĩ'güne rü nanaü tá
i ngemaũgü i ngu' i taãẽ nawa icua'üruũ rü ngema puracü na
íyai'raãtchiũ tama wüiguũ rü yangueãũ i ngema tauũ na ngema-
nhaãcü guaneaũ nangemaũca' na nawüigumareũ i ngema tautcha i

ngu'güwa rü nangemaũca' i ngema nacüma i meẽraũ i ngu'eẽ nawa i ngema nü'ũ cua'ũarü ngüeẽ rü ngema diẽru iãũarü naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal rü naca' ya Municipiogü.

§ 2º Yima Municipiogü rü nüiratürüma wipe'ewa nangemagü nanaügüãũ i ngu'eẽ i norü ügüwa ngemaũ rü nawa i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i buãtaarü.

§ 3º Ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü nüiratürüma wipeewa nangemagü nanaügüãũ i ngu'eẽ i norü ügüwa ngemaũ rü ngema ngaũwa ngemaũ.

§ 4º Nawa na meã nanuũ i norü ngu'eẽ i we'gu ü'ũ rü ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü rü nanawe'atchigüeẽ tá i wüigu naügüãcü rü nawe'gueẽãcü na guane nawa iücuũ rü ngemagüũ rü ngemaũ i nacüma i meũ rü guanema wüiguũ nawa i ngema ngu'eẽ i tüũ muũ.

§ 5º Ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i nawa nenaũ i guãca' iũ'ũ rü nüna tá nadau nüiratürüma ngema ngu'eẽ i meũ i nagu iũ'ũ.

§ 6º Ngema União rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü nanaügü tá i ngema ügü i íyai'raãtchiũ i ngema tama wüiguũ nawa ya yima norügü ya nguepatagü.

§ 7º Ngema nagu iũ'ũ rüi'ramaeũ i nacüma i natchiga nameẽũ i ngema § 1º i nhaã artigoarü rü tá nagu nayaõ i ngema we'guũ i nawa nangemaũ i ngema inaãũ rü nü'ũ tá nangema i cua'ruũ ngema Custo Aluno Qualidade (CAQ) rü namaã nameẽũ i mugü i nagu iũ'ũ i wüigu nau'ũwa i ngema mugü i ngueẽruũwa ngemaũãcü rü ngema namatüarü yaue i wü'itamaãcü i art. 23 i nhaã Constituiçãoarü.

Art. 212. Ngema União rü nanaũ tá rü tauncüwatchigü rü tagutama dezoitoarü i'ramaẽ ni'ĩ rü ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü rü 25% rüi'ramaẽwa i ngema nhure i diẽru iücuũ i ngema i ütanuũwa íyanguutchiũ rü yaücutchiũ i ngema tomana namuũwa neũ'ũ na nüna nadau'ũca' rü yeerawa nau'ũca' i

ngema ngu'eẽ.

§ 1° Ngema norü yauyetchigü i ngema degüũ i Uniãowa nemuũ naca' i Estadogü rü naca' i Distrito Federal rü naca' ya Municipiogü urüe'na Estadogüwa naca' ya yima Municipiogü ya nagu yauũnegü rü tama nagu nayaõ rü naca' nanangugüãũ i ngema iutchigaũ i nhaã artigowa rü ngema diëru iücuũ i namaã icua'ũarü i tonama muũ.

§ 2° Naca' nayanguũca' i marü ümatüũ i "caput"wa i nhaã artigoarü rü tá nagu tayaõ ni'ĩ i ngema ngu'eẽ i we'gu ü'ũ i federalarü rü estadualarü rü municipalarü rü ngema diërugü iü'ũgüũ i art. 213arücümaãcü.

§ 3° Ngema diëru i guãca' iĩ'ũarü nuõtchi rü nuna tá nadau i noritürüma naca' na meã namaã inacua'ũ i ngema na nanawa'eũ i ngu'eẽ i tü'ũ nanawae'ũ rü ngema nagu íyadé'aũ rü naganemaca' yĩ'ũ rü nü'ũ yangiũ i ngema we'guũ i nacüma rü ngema naya-guũraũ'ũ rü ngema íngemaũ i we'gu ü'ũ i ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i natchiũane i tagucüã'arü.

§ 4° Ngema we'gu nuũ i onaarü ngueëruũ rü ngema güeëruũ naca' i ma'ũ i marü iutchigaũ i art. 208wa rü VII rü tá naütanügü namaã i ngema diërugü i ngema duũ'ũgütücumü iãgüũwa neũũ rü to i diërugü i ngema meã ngugüũwa.

§ 5° Ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i nawa inaügüũ i guãca' iĩ'ũ tü tá nü'ũ nangema i to i yeeraũ i diëru iã'ũ nawa i ngema duũ'ütücumü iã'ũ i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü natanü i ngema degüũ nawa i ngema naũ'güũ i puracü ngema mugüãcü.

§ 6° Ngema diërugü i degüũ i ngema duũ'tücumü iã'ũ i estadualgü rü municipiogüwa ngemaũ i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü natanü rü tá ninuõtchigü ngema nguetanüũgü i wücuũarü mugu i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü ügü nawa i ngema namaã icua'ũ i ngu'eẽ i guãca' iĩ'ũ.

§ 7° Natchuu ni'ĩ nü'ũ idau'ũ i ngema diërugü i nagu yau'ũ i caput

rü §§5° rü 6° i nhaã artigowa naca' i ngema itchaüü i puracüwa rü ngüecë iyau'ü rü ngema diëru tayau'ü ya te'ë ya yutanüearü ütanüca.'

§ 8° Na nagu rüinüü nayaguü urüe'na naüitchicüüü i ngema iütanüü rü tá wena nü'ü niu na aicuma yí'ü i ngema norüngügü i nüna ü'ü i nagu yadé'ãü i caput i nhaã artigowa rü Inciso II i caput i art. 212–Aarü na ngemanhãcü nangemañca' i diëru i nawa na nüna nadau'ü rü naca' na yeerawa nau'ü i ngu'eë rü nhu'ma ngema diërugü i wü' i ngemañca' i'ë'rüü naca' na ngemaruütama woe itaüütchiü i ngema natchiga íyadé'ãü i ngema art. 212–A i nhaã Constituiçãoarü rü nawanüüguü nawa i ngema ínaü'güü i nüiratchigü naüügü.

§ 9° Ngema mugü nanaü tá naëtüwa i mugü i nüna dau'ü rü norü ngügürü rü norü na namaã inacua'ü i ngema nhure i natanügü i ngema ngu' i estadual rü distrital rü Municipalarü tawagü.

Art. 212–A. Ngema Estadogü rü ngema Distrito Federal rü ngema Municipiogü rü tá tü'ü nimu naca' ya túmaaru yaue ya diëru i ngema nagu íyau'ü i ngema caput i art. 212arü i nhaã Constituiçãoarü naca' na nüna dau'ü rü naca' na yeerawa nau'ü i ngu'eë i ngu' i taãeñ nawa icua'ü i nawa inaügüü rü natanü i nü'ütama i'ü'ü i norü nü'ü cua'güütchiü rü naga inü'ü ngema nhaãgü mugügü:

I – ngema yanuütchiü i diërugü rü ngema namaã icua'ü rü nügütanüwa ngema Distrito Federal rü ngema Estado rü norü Municipiogü rü ínanapoñ ni'í nawa ngema nanaü'ü i ngema wü'it-chigü i Estado rü Distrito Federalarü tawa rü naca'tama i'ü woe iüütchiü na nüna nadau'ürü rü na yeerawa nau'ü i ngema ngu' i taãeñ nawa icua'üarü ügü rü nüna porá íã'ü i ngema nü'ü cua'güü i ngu' itaãeñ nawa icua'üarü (fundeb) rü woetama namaã icua' nayaugüü;

II – ngema woetama nü'ü iüütchiü i inciso Iwa i caput nhaã artigoarü rü tá naügü i 20ëwa:

a) ngema Estadogüarüwa ü'ü i ngema iütanüü i natchiga nameëñ i ngema art. 156–A;

b) ngema Distrito Federalarüwa ü'ũ i ngema iütanüũ i natchiga namecũ i ngema art. 156–A rü nawa ngemaũ naca' na namaã inacua'ũ i ngema estadual nawa i ngema íngemaũ i art. 156–A rü § 2º;

c) i ngema diëruarü i nagu yau'ũ i ngema inciso I rü II rü III caput i art. 155arü rü ngema inciso II i caput i art. 157arü rü ngema inciso II rü III rü IV i caput i art. 158 rü ngema tũmaũgü i “a” rü “b” i inciso I rü ngema inciso II i caput i art. 159arü i nhaã Constituiçãoarü;

III – ngema diërugü i nagu yau'ũ i inciso IIwa i caput i nhaã artigoarü rü tá ninuõtchi i natanüwa i wü'itchigü i Estado rü norü Municipiogü ngema nguetanüũgüarü muãcü inaguũraũ'ũ i nagu yayauyetchigüũwa rü nacümagüwa i ngema ngu' i taãcü nawa icua'ũarü ügüwa i ngema ngueëruũ íngemaũãcü nguetanüũgü nawa wücuũ i ngema nagu yau'ũ i nguetchicawa i ngema norü tawa i nüitama íngemaũwa i ngema nau'ũãcü i §§ 2º rü 3ºwa i art. 211arü i nhaã Constituiçãoarü rü naga nainüũ'ãcü i ngema nangugüũ i nagu yau'ũ i tũmaũ i “a” i inciso Xarü i caput rü § 2ºwa i deste artigoarü;

IV – ngema União rü tá tü'ũ ningueë yiema diëru ya ngemaaruũ iĩ'ê ya yiema tũmagu yau'e i ngema inciso II i caput i nhaã artigoarü;

V – ngema gueëruũ i Uniãoarü rü tá namaã na wüigu i rüi'maeüwa i 23% i diëruarü guũwa i ngema nagu íyau'ũ i inciso II i caput i nhaã artigoarü rü inuõtchiũ i nhaã nacümaãcü:

a) rü gu'me'pü (10) i nüna ü'ũ nawa i wü'itchigü i Estado rü Distrito Federalarü tawa rü guũguma ngema wü'itchigü i nguetanüũe'pü i natanü ya wü'itchigü ya taunecüwa (VAAF) rü ngema íngemaũ i inciso IIIarüwa i caput i nhaã artigoarü rü tama nü'ũ yangau'ũ i ngema rüi'ramae'ũ i namecũ i guũwama i nhaã tagucüã' i natchiũanewa;

b) rüi'ramaeüwa rü 10,5 (dez inteiros e cinco décimo) i nü'ũ

naunetaũ i natanü nawa ngemaũ i wũ'itchigü i namaã icua'ũ i ngu'eẽ i guãca' iĩ'ũ i municipal rü estadual urüe'na distri-
tal rü guũguma ngema wũ'itchigü i nguëtanũie'pü i gu'ũwa
i natanü ya wũ'itchigü ya taunecü nagu (VAAT) rü ngema
nü'ũ naunetaũ i inciso VIwa i nhaã artigoarü caput rü tama
nü'ũ yangaugu i ngema rüi'ramaeũ i nü'ũ unetaũ na aicuma
yiĩ'ũ i guũma i natchiga i nhaã tagucüã'wa;

c) 2.5 (dois inteiros e cinco décimo) i nü'ũ naunetaũ i natanü
nawa ngemaũ i namaã icua'ũ i guãca' iĩ'ũ rü yangueẽ'ũ na
nü'ũ inangemaũ nanamemaẽẽ'ũ na namaã inacua'ũ i ngema
mugüwa marü nü'ũ yautchigaũ rü nü'ũ yangaugũ i ngema
na yeerawa nau'ũ nawa i ngema ta'acü inanawae'ũ i nagu
naunetaũ i aicuma iĩ'ũ rü nawa na meã namaã icua'ũ rü
narümemaẽũ i ngu'tchiga rü íyai'raatchiũ i ngema na tama
iwüiguũ rü nawa i ngema íngemaũ nawa i ngema we'gu ü'ũ i
guũma natchiũiane i tagucüã'arü i ngema ngu'eẽ i taãeũ nawa
icua'ũarü ügüarü ngu'güchigawa;

VI – ngema VAAT rü nangugü tá i mugüãcü i ngema nagu
yadé'ãũ i ngema inciso X i nhaã artigoarü caput i ngema diẽ-
ru íngemaũãcü i ngema nagu yau'ũ i ngema inciso II i nhaã
artigoarücaput rü naünagüũ i to i diẽru iücuũmaã rü ngema
imuũ naca' i ngu' i taãeũ nawa icua'ũca'wa ngemaũ rü nü'ũ
icua'ãcü i ngema íngemaũ i § 1ºwa rü nü'ũ icua'ũ i ngema na
nhure iwücuũ i nguëtanũũ i ngema íngemaũ i inciso IIIarüãcü
i nhaã artigo arü caput;

VII – ngema diẽrugü i natchiga nameẽ'ũ i incisogü II rü IV i nhaã
artigoarü caput rü tá inanaügü nawa i Estadogü rü Municipiogü
rü naca'tama woe i ngema nagu yau'ũwa i inangemaũ i norü
tawa i ngema naca'türü iĩ'ũ rü ngema inau'ũãcü i §§2º rü 3ºwa i
art. 211arü i nhaã Constituiçãarü;

VIII – ngema diẽru i nawa íngemaũ i meẽruũca' rü naca' na
yeerawa nau'ũ i ngu'eẽ i marü iü'ũ i art. 212wa i nhaã Consti-
tuiçãoarü rü nanangenagü tá i 30% nayangueẽãũ i Uniãoarü rü

nü'ü nacuaãcü na ta'cü yi'ü i nanawae'ü i nhaã inciso i ngema natanügü i marü iutchigaü i inciso Vwa i nhaã artigoarü caput;

IX – ngema marü ngemaü i art. 160arü caputwa i nhaã Constituicãoarü rü tü'ü inaü ya yiema diëru iutchigae i incisogü II rü IVwa i nhaã artigoarü caput rü ngema na tama yangueë'ü nawa i ngema aë'gacü rü nagu naücu tá na gutchinü naü'ü;

X – ngema mugü inanaü tá rü nanangugü ngema mu i tü'ü ingiü i marü iü'ü i inciso I rü II rü III rü IVwa i caputarü rü § 1^owa i art. 208arü rü ngema inawae'güü i nawa íngemaü i we'gu ü'ü i guü i natchiüane i tagucüãarü i ngu' i taãeü nawa icua'üarü rü ngema íngemaü i marü iutchigaü i art. 214wa i nhaã Constituicãoarü rü natchiga:

a) ngema meã nanuü i ngema diëru i nü'ü ya u'ü i inciso Iwa i nhaã artigoarü caput rü ngema nuütchitchiga i ngema norü diëru i ngema na nawa'leãcüma rü ngema nayatoraü-güü rü ngema na uãeãcü nangugüü na nhure yi'ü i natanü i nguetanüü ya wü'i tauncüwa na'tanüwa i ngema nagu nawa ínagupetügüü rü nacümagü rü ngema nagu yau'ü na nhuguãü yi'ü rü ngenerüne ya ngu'cëpata rü nü'ü icua'ü i ngema nagu yau'ü i woetama naca' yi'güü rü ngema ngemaügü iügüü inawaegüü naca' nanangemaü i meü i nacüma;

b) ngema nacüma nanangugüü i VAAF i ngupetüü i inciso IIIarü i nhaã artigoarü caput rü VAAT i nagu yadé'ãü i inciso VIwa i nhaã artigoarü caput;

c) ngema nacüma nanangugüü naca' nayanuütchiü i marü iutchigaü ya tümaü “c”wa i inciso Varü i nhaã artigoarü caput;

d) ngema na nangoü rü ngema na nü'ü iümücüü rü ngema na nüna idau'ü rü ngema na namaã nacua'ü meã naü'üãcü rü nüna nadau'ü i ngema írüdau'nüü rü ngema duü'ügütücümü írüdau'nüü naca' i ngema diëru iü'ü ngemaruütama i nagu íyau'üi inciso Iwa i nhaã artigoarü caput rü na nüna nadau'ü na naüã'ü

rü ngema nügümaãtama incua'ũ rü ngema na nũna nadau'ũ nanameũca' rü ngema nanaporacë'aũ i ngema ucu'ëruũ na íyaiüücüãũ rü namaã inacua'ũ i duũ'ügü rü nayau'aũ na wüiwa nangemagüũ nawa i ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü u'cu'ë;

e) ngema natchiga i nawa ngemaũ rü ngema nhuguacütchigü yĩ'ũ i ngugütchiga rü nũna ü'ũ ngema natücumü i namaã icua'güũ rü na nangupetüũca' na íyai'raãtchiũ i tama wüiguũ rü na namemaëũca' i ngema i nawae'ũ i ngu'güarü rü ngema na nü'ũ itanetaũ na meã namaã icua'ũ;

XI – na ngema nawüigueëũ rü tama ni'i i 70percentoarü i'ramaë yĩ'ũ nawa i ngema nü'ũ woetama iü'ütchiũ i nü'ũ yau'ũ i inciso Iwa i nhaã artigoarü caput rü ínaü'ütchiũ i ngema diëru i natchiga nameëũ i ngema ya tümaũ “c” i inciso Varü i nhaã artigoarü caput rü tá ngema nü'ũ cua'güütchiũ i ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü ügüarü ütanüruũ ni'i i guũguma ínangemaũ i puracü rü naga nainüãcü rü nawa i ngema nagu yau'ũ i naca' i diëru i marü iutchigaũ ya tümaũ “b” i inciso Varü i nhaã artigoarü caput rü ngema marü ngugüũ na nhure yĩũ i rüi'ramaëũ i 15% naca' na ngema meũgu tagu'üruũ ya diëru;

XII – mugü i nü'ütama iĩ'ũ nanaü tá naëtü i ngema natanü i nü'ũ cua'ũarü i guũ i nhaã natchiũanewa naca' i ngema nü'ũ cua'ũ i ngueëtaewa i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'arü ügü i guãca' iĩ'ũarü;

XIII – ngema na ngiũ i dau'ũ i diëru i ngigu yaucü i § 5º iart. 212arü i nhaã Constituiçãoarü naca' i ngema ngueëtchiga i Uniãoarü naca' i Fundeb rü i nü'ũ yau'ũ i inciso Vwa i nhaã artigoarü caput rü natchu'u ni'i;

XIV – puracü i 2025wa rü ngueëtchigaarü inameë'ũ i inciso V i caputarü rü ngi'mata 10% i natanü i wü'itichigü i nacümaarü i nagu yau'ũ i nhaã mugüwa rü natautcha tá ni'i Uniãowa nenaü'ũ naca' nanaügüũ na yeerawa naü'ũ nanaü'ũ i wücutchi i ngema tẽpu i nawa tangemaëtchaũwa i ngu' i taãeũ nawa i cua'ũarü ügüwa i guãca' iĩ'ũ rü nü'ũ nacua'ãcü i ngema ngugüruũ na mea nayau'ũ rü

narümemaeü i nacüma rü itai'raätchiü i ngema na tama nawüigüü rü namaä inangemaü na yadeetchiü i ngema ngugüü na nhure yi'ü nawa ü'ü ngema Fundebrüü rü tama inanaü rü naca' nayanguüruü i nhaä incisoarü rü ngema nawa nü'ü icua'ü inameë'ügü ya tümaügü "a" rü "b" rü "c" i inciso Varü i nhaä artigoarü;

XV – ngema 2026arü puracügu rü ngema rü'ramaëü i 4% i diëru i naca'tama iüütchiü i nagu yau'ü i inciso Iwa i nhaä artigoarü caput rü tá naca' nü'ü nayai'ëgü nawa i Estadogü rü nawa i Distrito Federal rü nawagü ya Municipiogü nanaü'ü i wücutchi i ngema tëpu i nawa tangemaëtchaüwa i ngu' i taäcëü nawa i cua'üarü ügüwa i guäca' i'ü rü ngema mugü i nagu iü'ü i nügümaä nameëä'üäcü i ngema União rü ngema toomagü i nawa ngemagüü i namaä inacua'güü rü nge'mata nü'ü yangau i ngema nanawae'ügü i ngema tëpu i nawa tangemaëtchaüwa i ngu' i taäcëü nawa i cua'üarü i marü ü'ü nawa i ngema we'gu ü'ü i guü i nhaä natchiüanewa i ngu' i taäcëü nawa i cua'üarü.

§ 1º Ngema ngugü i VAATarü i nagu yau'ü i inciso VIwa i nhaä artigoarü caput rü nanawae' ni'ï nü'ü ingugüü rü naëtüwa i ngema diëru i marü iutchigaü i inciso IIwa i nhaä artigoarü caput rü i'rarüwaüra i nhaägü tautchagü:

I – natanügü iyau'ü i Estadogüarü rü Distritoarü rü Municipiogüarü i ngema meëruüwa ngemaü naca' i na yeerewa naü'ü i ngu'eë i tama nawa ngemae ya diëru ya ngemaruütama i'ë ya tümagu iyau'e i inciso Iwa i nhaä artigoarü caput;

II – ngema estadualgüwa ngemagüü rü municipiogüwa i ngema idegüü i ngu' i taäcëü nawa icua'ütanü i nameë'ü i § 6º i art.212arü i nhaä Constituiçãoarü;

III – ngema ngueëtchiga i Uniãoarü i Estadogüca' imuü rü naca' i Distrito Federal rü Municipiogüca' i ngema ingemaü ya tümaü "a" wagü i inciso Varü i nhaä artigoarü caput.

§ 2º Naëtüwa i ngugüitchigagü i marü iutchigaü i tümaü "a"wa i inciso Xarü i nhaä artigoarü caput rü ngema mugü tá nü'ü unetaü

na aicuma yĩ'ũ i to iyangegumaraũ'ũ naca' na nhurewa nangemaũ i ngema ngemagüũ i ügüũ i ngema ingue'ũarü rü naca' i ngema cua'ruũgü inawe'ũ i tautchagü i ngema diẽruarü i nawa ngemaũ i ngema ngu' i taẽũ nawa icua'ũ rü ngema i ütãnuũwa idegüũarü porá i wü'itchigü i federadowa ngemaũ rü ngema na nhugu naüãũ.

§ 3º Rü nawa tá taũ i ngema ngu' i taẽũ nawa icua'ũ i buã'taarü ya 50% ya nuna üe ya diẽru i guũwama ya yiema tũmagu yau'e i tũmaũ "b" i inciso Varü i nhaã artigoarü caput rü ngema íngemaũ i mugüarüwa.

Art. 213. Ngema diẽrugü i guãca' i'ũ rü tá naca'gü ni'ĩ ya nguep-tagü ya guãca' i'güne rü íname ta na nawa naũ'ũ ya nguepatagü ya wüiwa ngemagüearü rü yima yaõgüũarü urüe'na ngueẽ iãũarü rü nü'ũ naunetane na aicuma yĩ'ũ i mugüwa rü i:

I – rü aicumaũtchima na tama na yeera nayau'ũ rü naüã'ũ ngema iyãũ'ütchiũ i diẽrugü i ngu' i taẽũ nawa icua'ũwa;

II – tü'ũ nangemacẽãũ na tũmaca' ta yĩ'ũ i ngema norü meũ ya yima naĩ ya nguepata ya wüiwa ngemagüearü rü ngema ngüecẽ iãũarü urüe'na ngema nü'ũ iu'ũ i ta'acüarü õtchigaarü rü urü naca' i porá i guãca' i ngeguma yagu'gu i norü puracügü.

§ 1º Ngema diẽrugü i natchiga namecẽũ i nhaã artigo rü na tautcha tá ni'ĩ i diẽru i ngu'arü ngüecẽruüwa naũ'ũ naca' i ngu'eẽ i nawa naũ-güũ rü ngema ngaũguũ i mugüãcü tũmaca' ya yiema nawee na tama yanguũ i diẽru rü ngeguma nataugu i natchica rü ngema ngu'gü i mugüãcü i'ũ i ngema namaã icua'ũ i guãca' i'ũ i ngema natchica ya yiema ngu'epata íngemaũwa rü ngema Porá i Guãca' i'ũwa nangema na nawae na diẽru nagu naũ'ũ naca'türüma na yawootchiũ i namaã icua'ũ i nawa ngemaũ i ngema natchicawa.

§ 2º Ngema puracügü i ngu'ca' idau'ũarü na yeerawa nadaũarü rü tü'ũ taãe'ũarü rü naũ'ũ na itaãeũ nawa i ingewacaũtchiguũ iügüũ nawa ya nguetchica i tagüũ rü yima namaã nawa tü'ũ ngu'eene i ngu' i taãeũ nawa icua'ũne i nü'ũ cua'güũtchiũ rü cua'güarü rü nü'ũ natautcha tá nayauã'ũ i ngüecẽ i diẽruwa i porá i guãca' i'ũarü.

Art. 214. Ngema mugü rü tá i'nanaũ i ngema we'gu ü'ũ i ngu' i taãeũ nawa icua'ũarü i nhaã natchiũiane i tagucüã'wa rü gu'me'pü (10) ya tauncü naguũ na ínangupetüũ naca' na namaã na meã nau'ũ i ngema meã we'guũ i nacüma i ngu' i taãeũ nawa icua'ũ i nhaã natchiũiane i tagucüã'arü i mugü i wüigu nau'ũwa rü nü'ũ naunetaũ na aicuma yi'ũ i mugü i nagu iũ'ũ rü ngema na naca' yi'ũ rü ngema ta'acü inawae'ũ rü ngema nagu iũ'ũ i norü ütchiga naca' na nangema' i ngema na nũna nadau'ũ rü yeerawa nau'ũ i ngu'eẽ inaguũraũ'ũ i nawa nangemaũwa rü ngema nagu nawa ínangupetüũ rü nacümagü nawa i ngema na ínangemaũ i ügü i porá i guãca'arü inaguũraũ'ũ i namaã icua'ũarü tawa nayangegüã'ũ:

I – notacüma naoeẽ nü'ũ tadamatüũ rü tama taugütaeũ rü tawüetagusũ;

II – rü guaneca' yaĩ'eẽ meã ya nguepata;

III – namemacẽ'ũ i nacüma ngema gu'eẽ;

IV – naca imeẽ i ngema puracü;

V – yeerawa nangeũ na aicuma duũ'ũ i i'ũ rü ngema cua'güãcũ rü ngema guũma icua'gü na yeerawa nau'ũ i nhaã natchiũanewa;

VI – ngema nanaũ'ũ na nü'ũ yangau'ũ i ngema inawa'eũ na ngiũ iũ'ũ i diẽru i guãca' i'cũ nawa i ngema ngu' i taãeũ nawa icua'ũ na namaãtchigü nawüiguũ i ngema guũma ngemaũ iüguũ i nhaã natchicawa.

SEÇÃO II

NACÜMAGÜ ARÜ

Art. 215. Tagucaã ya ãẽgacü rü tá nüũ na'nangemaẽ i guũma i guũma ítaũ i türü meũgü i cua'güruũ igüũ rü nhu'matchi nüũ nangema nanagu naücuũ i guũma i nawa'ne nauũ i guũma i tagucaã negüaarü cua'gü , rü nhumatchi nüũta narü ngüẽẽ i dieruwa rü nüũta namu nanaüguãũ i norü

nacümagutchigü i megüũ rü nhumatchita nüũ naya ngečē naã ya naütchi-güãũ i nacümagü i tagucaãgü.

§ 1° Rü tagucaa rü naane rü inanapoũta i duãtagüarü nacümagü i ngema tüũ ngemagüũ rü maiyugüarü rü tagucaãgü i wawegü arü rü toomatchigü i natucumügü i nawa ngemagüũ naã ya nguutchičãũ i tagucaãgucümagü i megüũ norü natchiãnewa ta ngēma.

§ 2° Rü mugü rüta nanaü i wuitchigü i nguneũ naca› nanaütchigüãũ ngema poraãcüma tatchigaũ nüũ i wuitchigü/i natucumügü tagucaarü naanewa ngemagüũ.

§ 3° Rü mugü rüta nanaü i wui napane naca› i natchigagü i cua›gucaritama i tagucaãrü naanewa rü tare tauncüca› i iũ rü naca› ya ũũca i cua›gu i tagucaãrü naãne nhu'matchi wüigu naügüãũ nač-tüwa i puracügü i ãč'gacügü i poramaã i cua'güũ na'ngemaãcü naya ngegüãũ i naca' i nhaã:

I – ínapoũãũ rü name na›nũna inaãũ i guũma i tagucaãrü cua›gü i ngemagüũ;

II – ínaügüãũ rü nüũ ya utchigagüũ rü nguũwama nüũ na'cua'čũ i ngema ngemaũgü nacümagüwa neũ;

III – rü nangučēãũ i duũ'ũgü naca'tama nanüũ nacza'čũca' meã-ma nanhuãctü namaã ínacza'čũ i cua'gü i norü toomatchigü nacümagü i norü tawa';

IV – rü guãma tüũ ngemaũ nawata ngu'u i ngema megüũ i cua'gü nüũ ngemaũ;

V – rü guũraũgüũ i cua'gü i natucumügüarü i natchiãneãcügüwa taguca'ãrü nhemagüũ nawenaã me nüũ ngemaũ.

Art. 216. Ngema güũma natanüwa ngemaũ naã taguca'arü megüũ naya ŷgüũ rü ngema ngemaũgü i nüũ i ngogüũ rü nhu''matchi tama ãũnegüũ ni'ŷgü, rüe'na wuitchigü naũnearü rüe'na duũũgüwa neũ rü nüũ i utchaũ

naã teenagu iũ i natanüwa ya guũraũ i natucumügü i ya ngúutchiẽũ i tagu-
tucumütchapa'a rü natanüwa i ngẽmagü rü:

I – norü nacümagü na nhuãcü i duũ'ũgü nügü ya ugüẽũ, nawa
ya norü conü, norü utüé, norü yüügü, norü caũgüũ norü petagü;

II – nacumagü na nhuãcü ínamaẽãũ rü inaügüãũ rü iyanhütchi-
güẽãũ rü norü iãnewa, norü powaewa, norü ũtaetchigüwa rü
norü ngemaũgü arü ũa'müwa;

III – rü norü ngewacaũgüũ i cua'gü na ngoẽçgüũwa, norü pura-
cügü i na'me'wa naügüũ rü norü cua'gü i natucumügü iüũgüwa;

IV – natchicagü, ngemaũgü, poperagü, ípatagü rü toomatchigü
natchicagü i nhẽta nawa ínapuracüẽũwa i norü cua'gü nagu ína-
maẽũ; ngema ni'ĩ ya ngútaqueepataũgü, ngútchicagü, nucümaũ-
güũ i ngemaũtchicagu, rü natchanagü, poperagütchitaũgü rü
meẽpataũgü i maiyugüarü;

V – natchicagü i nucümaũgüũ ya iãnegüwa ngemagüũ, natchi-
cagü i ügüũ , natchicagü i nucümaũgüũ , natchicagü nhẽta nat-
chitaũ i ngemagüũwa i natchina'ãgü , ngemaũgü i nucümaũgüũ
nawa muũ i cua'ruũ i i'güũ.

§ 1º Æẽ>gacü ya poraãcü i duũ'ũgüarü namaã ya iãneãcu rü nawainaã
nũna nadaugüũ rü ínapoũgüãũ i guũma ngema tagucaãrü cua'ruũgü i
ngẽmagüũ, nawata i ũmatügüũ i poperagü, nũnadaugüũ, rü ya ca'it-
chigüẽũ naca'tama wüi ngemaũ, rü nawa ítatchoũ inatchicagü ya
duã'tagü rü toomatchigü i nacümagü naügüũ namaã nanatchu'uca'
rü nangemaẽtchaũca' i norü ma'ũ.

§ 2º Nũnana>ü i nama i cua'cü ya iãne i mugü nüũ iuuãcü naã meã
namanaĩcua'ũ i norü napanegü rü tũnanaãũ ya ngeerüemare ya duẽ
ngeguma nüũ tacua'tchaũgu i natchiga i ngemaũgü i natchicawagü.

§ 3º Rü mugü tananaü naã ngemaũca> i dieru nacamã inaügüãũca>
i ngema cua'gü i megüũ i duũ'ũgüũ.

§ 4° Rũ tee natchiẽẽ i ngemaũgü i megüũ i iãnearü rü ta taũe'tüũ rü mugü naweãũcũ tatapocu.

§ 5° Rũ marütama ínapoũã i guũma i poperagü i nucumaũgüũ i wawegüarü rü natchicagü ngeta nucümacürawa nawata ngẽmagüũ.

§ 6° Rũ estaduaugüca> rü nhumatchi ya distritu federauca> rü naca tüũ ínaũütchi ya 0,5 norü guema ya dierutanüwa naca> i nayaütanüãũ i norü ngemaũgü naügütchaũ rü rüena petá, rüe'na toomatchigü nacümagü ínaporaẽãũ ínaügütchaũ rü yiema dieru i üütchie rü taucürüwata rü tatchu'u naã togumare taücuũ rüe'na itagumareũ i:

I – duũ'ũgü arü puracü arü ütanügü nhu'matchi ãẽ'gacü arü ngetanügügu;

II – rü puracügü i ngetanügüũ;

III – ngeũrümare rüe'na toomatchigü i ngetanü nawa tama ya dagüũ i ngema naca'tama i üütchie ya yiema dieru.

Art. 216–A. Rũ Sistema Nacional nhema Cultura arü nanaü i norü puracü nanaãmücüũ noturü wuitchigü nanaü nüicawa rü nhu'matchi nawa i ngemaãcü nayanguutchiẽẽ ãtucumuãcü nauãũ i puracü rü naetüwa wüigu napuracüẽũ nayanguutchiẽãũ i cua'gütchiga guãma ngemaũãcü i ngema-güetchaũãcü rü wüigu naãtareé i natchiãnegü i tagucüã'güarü natchiãne i estaduaugü namaã i natucumügü i tagucüã'gü , naguna ya iũca' i ñnü naã nanaweãtchiẽũca' i duũ'ũgüarü ma'ũ i ãtucumügüũ rü nhu'matchi nan-gẽmagüũca' nanaüãũ i norü we'guũ i cua'gü i maũca' i'güũ.

§ 1° Rũ Sistema Nacional Culturaarü rü nagunaca'ü nanaüãũ i guũ i taguarü naãneca' i cua'gü rü nhu'matchi nagu yaũü i nacüma, nawa ngemaũ i PNC rü nhu'matchi nagu ni'ĩ ngema i nhaãgü ñnü nawa ya dagü:

I – rü nanayau i guũraũ i cua'gü i duũ'ũgü ügüũ i norü natchiãnewa;

II – rü guãma ya duã'ta tüũ nangema nagu taücuũ i meũgü i

cua'gü i ngẽmagüũ;

III – nawei nangemaũ i dïeru namaã naügüãüca' i puracü, no'rü ngẽtchigagu i ngema cua'gü nhu'matchi ngemaũgü i megüũ i cua'güca';

IV – rü guũma i ãẽgacügütücümü nhu'matchi ngema nugügüũ-tama i puracüẽũ i natucümü rü wüigu namaã naẽtüwa i puracüẽũ ngema cua'gü;

V – rü guũma i ngẽma cua'gümaã puracüẽũ nawe'naã nugümaã ya deagüũ naca' i ngema nagütchaũ'ũ naetüwa i cua'gütchiga;

VI – wuitchigü natucümü cua'gümaã i cua'ẽũ naweinaã ya nguẽãũ i norü puracü tama nügü nangutchaãcü;

VII – rü taucürawa'ta nüĩca> napuracü i cua>güetiwa i wüi natucümü nawenaã toomatchigü i nacümana na puracüũ naetüwa i ngẽma cua'gü;

VIII – wuitchigü i natchiãne rüe'na municipiu rüe'na estadu-au nüũ nangẽma i norü porá nanaũãũ i norü puracü nagu daú i cua'tchiga;

IX – nawe'ina nangoü i guũma nagu daú i cua'tchiga nhu'matchi guũnama naãũ i natchiga i dïerugü;

X – duũ'ũgü rü naweinaã na ngẽmagüũ ngẽguma nagu na dau-gügu rü naügüã'gu i puracü nagu dau i cua'gütchiga nhu'matchita duũ'ũgü rü ta nünanadaugü na nhuãcüta ya'ũũ;

XI – rü ngema naetüwa puracüẽũ i cua'gütchiga rü namaã ína-cua'güũ i dïerugü rü ínaügüũ i puracü nawe'inaã wüigu marẽũ rü naĩpa rü nügümaã naweãtchigüẽãũ ngẽma naügüũwata;

XII – rü ãẽgacü ya taguanemaã i cua'cü nawe'inaã naünagütchigüũãũ ya tauncüwa i dïeru naca' i ngẽma cua'gümaã ínapuracüẽüca'.

§ 2º Nacüma na nhuãcü nanuũ i Sistema nacional i Cultura arü wüi-
tchigü arü natchiãnewa i taguca'arü:

I – ngema nacümagüma cua'güütucumü;

II – ngema nacümagüma cua'güü arü ucu'ëruütucumügü;

III – nhema nacümagümagüma cua'gü arü nguetaqueegüitchiga;

IV – natucumü i guũraũ ñnügü nawa ngemagüũ;

V – ngema nacümagüma puracüepane;

VI – nacüma nanhuãcüta i dierumaã cua'ëũ naca' i cua'gü arü
nguutchiçê;

VII – natucumü i cuaãtchigüëëruũ rü nadeũãgüũ nanheũrügü
taya ñgüũ i ngema cua'gü nagüũ;

VIII – rü naügüãũ i nguçêtaetchiga na ngemaãcü nangemaũca' i
duũ'ũgü nüũ cua'ëũ i guũraũ i cua'güãũ rü nhumatchi;

IX – rü natucumügü i toyetchigüũ i wüitchigü i cua'güca'.

§ 3º Mugü i guũma i tagucã'arü rüta nanaümatü naca' SNC, rü
nhuãcüta nügü ya ñacüëãũ rü namaãta i togü i nacümagü i tagü-
cã'arü naãnewa i ngemagüũ rüe'na na nhuãcü ñapuracüũ nügümaã
wüitchigü natucumü naca' i ãê'gacü ya taguca'a na nhuaãcü nama i
nacuaũ wüitchigü i ngemaũwa.

§ 4º Rü estadaugü rü Distrito Federau rü nhu'matchi Municipiugü
nügüta nameçêgü i norü mugüpanemaã nangemaãcü rü wüitchigü
nüũ nangemaũca' i norütama i mugü.

SEÇÃO III

NORÜ TAMAËPÜ I TOYE RÜ IÄWEGÜARÜ

Art. 217. RÜ äë'gacü ya tagucaã nawei naã na üãũ ya nguutchiica) i ï'äwe'egü i mugüã marü i ngëmagüũ i wüi natchicawatchigü rü nhu'matchi tama mugüãũ i ïänegüwa ngëmaũ rü wüietchigü tüũ nangëmaũ natanaüü türü memaã rü nüũ ta dawenüãcü i nacümagü i ngemaũ rü nhaãgü:

I – wüitichigü i natucümü i ï'ä'wegüarü rü nüũ nangema naã nügümatama nacia'güũ rü norü tama ya ïũ i mugü nagu ya üũ rü namaã ya ïãcüũ;

II – ya dïeru nawe'inaã nacaü'tchitama ta ngëma nawa ya nguëpa-taũgü ya buã'tagüarüwa nü'ũ ï'ä'wetchigüarü rü ngürüãtchita ngë-guma nangematchaũgu naca' ngëma marü yaëũca' i ï'ä'weëgüũ, nawa i cugütaegü, yangütaegü rü wegütaegü rü toomatchigü;

III – rü wüitichigü i nacümaawa i nawa ngema ï'ä'weegü nawe'inaã nangemaũ i no'rü tomaãtchi i nügüwa nanhuãcü nü-gümaã ínacia'ëũ nape'ewa i mugü;

IV – äë'gacü nawei naã ínapoũãũ rü naãũ i dïeru namaã naügüãũ i guũraũ i ïãweegü i marü i ngëmagüũca' rü nhu'matchi ngewacaũgüũca' rü ngema nucümaũgüũta i wüitichigü i natchicawa nagu itamaëũ itaguarü naãnawa.

§ 1º RÜ ngema norü mugü i wüitichigü i ï'ä'wee rü naũpa nawe'inaã wüi natucümü i ï'ä'wearü i poraũ me'ewa naüpetüũ yicamaetcha ngeguma tama nawe'atchigu i gutchaũ namaã üpetü'gu nügütanüwa ngegumacet'cha ta ni'ï name'wata üü i mugümaã i cua'ũ, mugüwa äpaneãcü.

§ 2º RÜ tare ya tawemücüwa nüũ nangëma i ngüneũgü i namaã i cua'güũ i ïãwetchigaarü naãna weãtchiëãũ i ngutchaũ i ngüpetü nawa ngëma ï'ä'we'e nangemaãcü nataueema ngutchamaã rü äũca nawa' ngema ï'ä'weegü, rü ngemarü naügu nagu naca' taü-cüũ i poperama.

§ 3º Æëgacü ya duũ'ũguarü nawe'inaã naporaëãũ i i'ã'we'egü nhamawü ma'ũ arü meeruãcü.

CAPÍTULO IV

CUA'GÜ, CUA'GÜTCHIGA NHU'MATCHI NGEWACAŪGÜŪINÜGÜ ARÜ

Art. 218. Æëgacü ya tagucaã nawe'inaã inaũãũ i ngewacaũgüũ i cua'gü rü naetüwa na puracüũ nanamuãũ no'rü nawa te'güũ i cua'gü naca'nadaugüũca' i ngewaca'ũgüũ i ñnügü rü na ngueëãũ i duũ'ũgü naca ngema cua'gü i ngewaca'ũgüũ rü ngo'güũ.

§ 1º Ngemanaã naca'nadaũ i cua'gü i ngewaca'ũgüũ rü Æëgacü rü ta wipe'ewa nanaüëë i taguca'arü natchiãnewa i ngëma cua'gü i duã'tagü arü meëruũ rü naya ütchigüũca' nagagu ngema cua'gu rü nangewaca'ütchigüũca' ngema inaügüũ.

§ 2º Rü ngema naã nacana daugüũ i ngewacaũ i cua'gü nawe'inaã nawe'atchiëãũ namaã i gutchaũgü i ngëmagüũ i taguca'arü naãnewa rü ngemaãcü ya üũca' rü naya metchigüũca' i nawa norü toetchiga rü nangemaãcü poraãcü i nawemugüũca' wüitchigü taguca'arü natchiãnegü.

§ 3º Rü Æëgacü nawe'inaã porá nüna naũ i duũ'ũgü nana nguëãũ naca' i ngema cua'gü , ngewacaũgüũ , rü ngema nawa na puracüëũ i natchicagü rü nangemaũ i norü ngueë naca' nawa cua'gü arü nguutchiëë rü ngemaãcü meüwa napuracüëũca' naetüwa ngema taüta ngo'güũ i cua'gü.

§ 4º Rü mugü rü ta nanamu rü nüũ narü ngüëë nhu'matchita nana-poraëë i ngëma natucumügü i tama Æëgacüwa ya dagüũ i no'rü puracüwa rü naca' i daugüũca' i ngewaca'ũgüũ i cua'gü naca' i taguarü naãne nameũca' , rü duũ'ũgüũ nangueëca' rü ngemaãcü nangemaũ marü meãma nüũ cua'güũ i duũ'ũgü rü na meãma nüũ nauitanügüãũ i no'rü puracütanü naca' nanüya ngigüca' meã norü puracü rü naetüwa ngema marü inayautanüũ i puracü rü nawei naã nangemaũ i to

norü ya'metanü nagagu naya yaũẽãũ taũma puracügü.

§ 5° Rũ Estadaugü rü nhu'matchi Distritu Federau rü tüũ inaũũtchita ya dferu na ngemaãcü tũmamaã na ügũãũca' rü naca' nadaugũca' i ngewaca'ũgũũ i cua'gü i megũũ nawatchigü norü natchiãne.

§ 6° Rũ tagucaã'a ya ãẽ'gacü rü naya nguẽũca' i nuã ūmatüũ i puracügü i nhaã mugüwa rü nawe'inaã nugũmata napuracũẽũ natchiãnegü rü nũgũmaã i ã'ẽ'gacüarü puracũtanũũgü nhu'matchi namaãta ngema nüicatama ipuracũẽũ rü guũwama ngeta ínangẽmagũũwa i ãẽ'gacü arü porá.

§ 7° Rũ ãẽ'gacü ya tagucaã'a rü nanaũta nhu'matchi nanaã i dferu namaã napuracũẽũca' toi natchianegüwa ngema natucumũgü i tagucaã'agüarü naca' i nguẽũ i cua'gü rü ngewaca'ũgũũ rü i baitchigüũgü i cua'gü rü nhaã mugüwa ngo'matüũ i puracügü.

Art. 219. Rũ ngẽma guũma i dferu i taetchiga i üẽgũũ rü natanügu naücu i tagucaãrũ ngemaũtanügu naücu rü ngemaca' ãẽ'gacü naẽtüwa napuracü na yeeraãcü ya üũca' i cua'gü, dferugü rü meegũũ i duã'tagü meẽũ nangemaãcü i tagucaã i naãne na poraũca' i norü cua'güwa rü mugüwa ūmatüãcü i taguanearüwa.

Wuitama i deatchimaũ. Rũ ãẽ'gacü ya tagucaã rü nanaũta naã duũ'ũgü na ngueẽũ nawa ngema ngewaca'ũgũũ i cua'gü nawa ya puracũtchicagü rü wũitchigü i natchicawa ngeta ãẽ'gacügüarü ya ïgũũwa natchica' nhu'matchita ngeta tama ãẽ'gacügüarü iyaïgũũwata i natchica', nhu'matchi nanaũta i ngewaicaũgũũ i natchicagü ngeta nawa ínagũãũrũrü i ngemaũgü i ngewacaũgũũ rü nugũmaã i nangauca' i cua'gü ngewaca' ngoetchigüũ.

Art. 219–A. Rũ Taguarü naãne rü Estadaugü, Distiritu Federau rü nhu'matchi Municipiugü rü nũgũmaã ta na wũigu nanaũgü i puracügü rü nanaetüwa na puracüeta wuigu rü nũgũmaãta i togü i natucumũgü tama ãẽ'gacüwa ya dagũũ nugũmata ni'ĩ ngaigü puracũtanũ'ũwa rü dferuwa rüe'na tama nangemaãcü ya üẽgũãũca' ngema cua'gü i ngewaca'ũtchigüũ nũgüca'gũtama rü mugüwa nü'ũ ya uuãcü.

Art. 219–B. Rũ Sistema Nacional de Ciências, Tecnologia e Inovação (SNCTI) nanaũta wũi nacũma nagu ínapuracũẽũ rũ nũgũta ni'ĩ nuũtchi naã nũgũwa ya nga'igũũ i natchiãnegũ namaã ngema ãẽ'gacũgũ-tcha'cũũ rũ tama ãẽ'gacũwa ya dagũũ i puracũtanũũ naca' na naũgũãũ rũ naya ũẽãũ i cua'gũ i gutchagũũ rũ ngewacaũgũũ.

§ 1º Rũ mugü i taguarü naãnewa ngẽmagũũ rũ tá nanaũpane mugũmaã i guũca' na nhuãcũta napuracũũ i Sistema Nacional de Ciências, Tecnologia Inovação.

§ 2º Rũ Estaduaugü rũ Distritu Federau rũ nhu'matchi municipiugü rũ nũgũtatama na ũpane i mugũãcũ rũ norü nacũmaãcũ i wũitichigü natchiãnetchigü.

CAPÍTULO V

OREGÜTCHIGA ARÜ MUGÜ

Art. 220. Rũ nango'ẽũ i ñnü rũ ínaũe rũ nüũ i uẽ rũ nhu'matchi rũ cua'ãtchiẽcgü rũ ngeũrüãcũ nacũmaacũ ínangoetchaũẽ rũ e'na inangemaũ i ñnü rüe'na eya ũga rũ taucũwata ngeũrũmare naya toyepce tũũ ya duẽcgü i türü ñnü, rũ norü taũ i mugüwa na ũmatü i norü poũũ.

§ 1º Na tauma i to i mugü naetũwata naya poyepceũ rüe''na na naturaẽẽũ i no'rũ guũwa ngema deagũmaã ngema natucumũgü rũ oregũmaã rũ tũũ nüũ cua'ẽũ i natchiga na ta'cũ íngupetũũ i natchi-negũwa rũ nhaã nuã ũmatũãcũ i artiguwa 5º, IV, V, X, XIII e XIV.

§ 2º Rũ aicumama natchu'u no'rũ guũma rüe'na ngeũrũwamare ínaũẽãũ tũũ i natchigagu daũ nawa i pulitica rũ ñnũgũtchiga rũ itaũgũũtchiga.

§ 3º Nũna naũ i mugü rũ tamaẽũ:

I – nanaũpaneãũ i ñ'ã'wetchigaarü nacũmagü rũ ngema duã'tagü arü taẽẽruũ, rũ nanaũ i mugũmaã i cua'gũũ naũãũ rũ tũũ nüũ na'cua'ẽũ i natchiga rũ ngueerũearü tauncẽũãẽca' ya ígũũ i

ngẽmagü, naca'ta i natchicagü rü ngeürüũ arü horagu naüpetüũ i ngema na'wegüũ rüe'na naname rü natama tũmaca'ya buãtagü;

II – rü nangemaẽãũ i mugü tũmaca'ya du'ãtagü na ngemaãcü tũgü ítapoũgũĩca natüewa ngẽguma gutchaũgü naüegu nawa ngema deatchicagü rüe'na tama megüũ napũgü iyautchigagügu rü ma'ũgüũ tchiẽẽũ rüe'na naãneũ rü namaã rü uwanü i mugü i artigu 221.

§ 4º Natchigagü rü ngema ya ngo'õtchiẽtchigüũ i TVwa rü radiuwa nüũ ya utchigagüũ ngema de'gü, rü porigü rüe'na tchurimaũgü nantü namaã ya üũgüũ rüe'na nawe'inaã na'ãpaneũ i mugüwa rü natchu'uũ naã nge'erü'emare ya duẽ naca'taẽ rü inciso II naũpawa ngemaũãcü rü nguũguma ngeguma iyautchigagu nawenaã ya ngootchü i nana aũcũmaũ ngema napü.

§ 5º Rü ngema deatchigamaã puracüẽũ rü taucüwata nüĩcatucumüwa nama ínacua'e nanüya utchigagüũ i ngemaũgü rüe'na wüiwatata nanaũ ngẽma norü üũtchiga i natchiga.

§ 6º Rü ngema namaã i puracüẽũ i natchigagü i üpetüũ i naãnearü tawa rüena dea'ãcü rüe'na amatüãcü rü tamaẽtcha aẽ'gacü arü mütatüũwa nangẽmagü.

Art. 221. Rü natchiga rü ta'cü tani'ĩ ngema i üpetüũ nawa ngema natchicagü i deagümaã i puracüẽũ rü natchanagü i ngo'ẽẽgüũ nawi naã nhaãguta i ñügu na ñü:

I – nawe'itana wipe'ewa naüẽãũ i nguetchiga rü cuaãtchiẽruũgü rü ngemaũgü i ügüũ na'weãũ , rü nacũmatchiga ya ugüũ rü cua'ãtchiẽruũ naüpetügüẽẽũta;

II – rü nameããũ i cua'gü i tagucã'arü rüe'na natchiãnetchigüarü rü naporaããũ i ngeürũmare i ñüca' iũ i cua'ãtchiẽrüũ;

III – rü wüitçigü i natchianeãcügu arü cua'gü nangoũ rü mugü ümatüãcü naüpetüũ nawa;

IV – rü nüũ nangetchaũãcũmaã naũpetüẽãũ i ngema nacümagü
ngema duũ'ũgüarü rüe'na wüi iraũ i nügütanüũarü nacüma.

Art. 222. Rü ngema norü yora i ŷgüũ yima deapataũgü rü ümatügüũ
i poperapataũ nawe'inaã tagucã'ũtchigü ya ŷgüũ rüe'nata ngema nügü ta-
gucã'ũ ícaitchiẽẽũ rü nawe'inaã marü gume'pü ya taunecü nawana ngemaũ
i taguarü naãne rüta nacagü ni'ĩ ngema marü ãpanegüũ i togü natchiãne-
cã'gü deapataũã'güũ i taguarü naãnewa notürü no'rü natchi'cagü nawana
puracüene rü taguarü naãnewa nangẽmagüũ.

§ 1° Rü no'rü ngeũrũmare nacümagüwa naca' ínapuracüẽũwa rü
nawe'inaã 70 por cento tani'ĩ tagucã'ane üü i norü porá ngema ta'cü
nameẽgügu rü nümagü ni'ĩ nama i'nacua'güũ i ngeũrũmare oregü
ínatchoũẽẽtchaũ na guãma nüũ cua'ẽũca' i guũ i naãnewa.

§ 2° Rü ya tootchigüãgü rü nawümatügüãũ rü tagucã'gü ni'ĩ name'wa
tanangẽma i ngeũrũmare i deagü naãgütchaũwa naca' i duũ'ũgü.

§ 3° Rü nawa' ngema na ya deagüũ i ngeũrũmare ngẽma yaũwa tüũ
ngügagüẽũ rü nawe'inaã ngẽma natucumügü inaũẽãũ ngẽma puracü
nhu'matchi nagu tanarü daunüũ i mugü i ümatüũ i norü artigu 221,
mugü i naca'tama ümatüũ rü ta nhu'matchi nünata natchica naãũ
nuna ngẽma tagucã'ũtchigü ŷgüũ nangemaãcü naügüãũ i no'rü nat-
chigagü i taguarü naãnetchiga.

§ 4° Rü mugü i naca' ricatama i iũ nanhuãcüta ya ücü natanügu
ngema togü arü natchiãnecaã ŷgüũ nawa puracüẽũ i deagütchiga rü
nhaã inciso 1° nüũ ya uuãcü.

§ 5° Rü ngẽguma ta'cü üpetü'gu no'rü aiẽpewa ngema natucumügü
i togü i natchiãnecaã'gü i deatchigamaã i cua'ẽũ nawe'inaã ã'ẽgacu-
tucumu i tagucã'rũmaã nüũ ya ugüẽũ i ngẽma ngüpetüũ natanügüwa
rü nhaã inciso § 1°wa ngemaũãcü.

Art. 223. Rü ãẽ'gacü ya tacüna nenaũũ naã nunaããũ rüe'na wenaãrũ
naütchicaãũ na wena napuracüẽũca' namaã i dearü puãtchiẽẽ rü ãgagüũ rü
natchanaãrũ woone rü nagu nadewenüãcü ngema nacüma i we'guũ nange-

maãcü rü nagaũma natucumügü ätchicaũca' nawa ngema poragü.

§ 1º Rũ äëgacügüaru mutani›ĩ nü›ũ cua›ũ nawe'na nünanaãũ nawa ngema nguneũ i artigu 64, § 2º e § 4º ümatüãcü rü naügü naya ugüãũ i nguneũ ngeguma namaã naücu'gu norü poperamaã i natanügu ngema äë'gacügü i mugümaã i cua'ëũ.

§ 2º Rũ ngema naã naãũ i na wenaãrü na puracüëũ rü nawe naã 2/5 i äëgacügü arü mu nayaugüãũ i norü votugümaã.

§ 3º Rũ nawenaricatama na äë'gacügü marü na yaugüãũ rü ngegumaricatama nüũ nangëma i porá nawenaãru napuracüëũ ngema dearü puãtchiëma puracüëũ rü no'rü nüira ngemaũ ümatuãcü.

§ 4º Rũ naya guũ rüe'na wenaãrü naãũ i naũpamare rü äë'gacü ya mugümaã cua'cüricatama ni'ĩ naüü i ngema nguëëtchiga.

§ 5º Rũ ngúneũgü naca› naãũ nanapuracüëũ nawa i ngema deagü arü puãtchiega i taguca'arü naãnewa rü gumepü' ya taunecü ni'ĩ naca' i radiügü rü naca' ya TVna rü gumepü' arü wüime'pü ya taunecü yaũũ.

Art. 224. Na ngemaãcü na poraaũca' nhaã mugü nuã ümatüũ rü natucumü i mugü ügüũ rüta nanaü i wui iraü i natucumü namai cua'ũ i norü nguëëruütá i naëga i CCS mugüwa ümatüãcü.

CAPÍTULO VI

NAËCUANE TCHIGACA

Art 225. Guãmarü naweenaã tüũ nangëma naëcuãne i guũma nüü nawa ngemaũ, guãma ya duã'tagü nawa ta'cü taüëũ nhu'matchi nawa nüũ nangemaũca' i ma'ũ i megüũ, ngemaca' nagunaca'ü ya äë'gacü ya poracü i duũ'ügüaru nhu'matchi guãma ya duãtagü wüigu nawenaã ítanapoũgüũ natchawa i nacümagü i tchieigü rü nünata daugüũ naca' nhu'maũgüũca' i duũ'ügü rü nhu'matchi duũ'ügüta ngema wipe'ewa neĩgüũca'.

§ 1° Naya nguutchiũca' ngema mugü naca' i ngẽmagü rü ãẽ'gacü ya poracü i duũ'ũgüarü naweinaã:

I – naügüãũ natama nüũ nadaugüũ i naĩnecü rü wenaãrü norirüütama ya ãẽẽgüãũ i nacümawa naĩneciãrü ma'ũ nhu'matchi cua'ãcü nüna-daugüũ i naẽũgü rü guũraũ i tchonigü arü dau rü nhu'matchi guũma i naãcuãnewa ngemagüũ ma'ũgü nüna meãnadaugüũ;

II – nangema'ẽãũ ya guũraũgüũ i ngemaũgü rü ' nangemaũ i nawanenaũ i natchumaãgü i ma'ũgüarü i taguca'ãrü naãnewa arü, rü nünadau ya guũma i ngẽma natucumügü i nawa puracüẽũ rü naca' inguẽũ i natchiga ngema ma'ũgü i naãneãcüwa ngemagüũ rü nhu'matchi ngema natucumü nüũ i dau'güũ i naãnewa ngẽmaũ i ma'ũãgüũ;

III – rü naügüãũ i guũma i natchicawagü i tagucaãrü naãnewa i natchicagü i wüiguũ rü nhu'matchi norü ta'cũtchigü nawa ngemaũ ngẽma naca' ínatch'uũ rü inapoũgüũ rü ngema naãnegü ngürüãtchi nüũ nadau'gügu nata'cü nawanaũẽũ rüẽ'na naõẽgügu naweenaã mugüwaira nenaũ rü natchu'u nangeũrüũmare nawa iũũ erü naguta nadau i nórü utü' ngema naca' nüma nadaugüũ;

IV – naweena nangema mugüwa nü'ũ yauũãcü ta ngeguma ta'cü ngema naügügu i ngema puracügü i ngema aũritama natchieũ i ngema nhaã nawa i ma'ẽũ rü naũpanegüãũ ngeta meãtama nü'ũ niugü na ta'cü ta ngupetüũ namaã i ngema nhaã nawa i ma'ẽũ rü ngemaãcü ta nü'ũ yaugüũ;

V – nawe'ena nameãtama naga naĩnueũ na nhuãcü tanayange-güãũ i ngema ta'cü inaügütchaũũrü nanhuãcü ta namaã na taegüũ rü nawa napuracüẽũ rü ta nüna nadaugüũ na nhuacü meã inangupetüũ namaã i ngema duũũgü rü nhu'matchi norü ma'ũ rü ngema nhaã nawa i ma'ẽũarü ta;

VI – rü naügüãũta i ngema guũma i ngu'güwa i natchiga na ta'cü ta ngupetüũ i guũwana rü nüna nadaugüũ i ngema nawa i ma'ẽũ;

VII – nũna nadaugũũ i guũma ngema naĩgũ rü nhu'matchi ngema naẽũgũ natchu'güãcũma nhama mugüwa nü'ũ yauũãcü i ngema nagu ngürüãtchi natchieẽũ i ngema norü na nhuãcü inayaeũ rü na ngemaãcü tama não'ũca' i ngema ngema ma'ẽũ não'ẽãũca' i ngema naẽũgũ i ngema ma'ẽũ;

VIII – nangemaẽũ i ngema nacũma na naca' i biocombustíveis rü nhu'matchi hidrogênio i iraũ inatchieẽũ nhama mugüarü nguẽcẽwa nü'ũ yauũrüũ nangemaãcü na meẽgüãũca' ngema na iramaẽũ i ngupetüũrüũ ngema natchinagü i nucümaũwa na yaugũũ i nawa i naĩũ na ngemaãcü ya toatchiraũũẽũca' ngema nhaã art. 195, I, “b”, IV e Vwa nü'ũ yauũãcü rü nhu'matchi art. 239 naca' na nhuacü na yaugüãũ i ngema natanü arts. 155, II, e 156–A.

§ 2º Ngema ngemaũgü i woetama ngemagũũ i ãtanügũũ yaugũũ rü nanawe'eta nawena nameẽãũ i ngema nawa i ma'ẽũ inatchieẽũ ngema mugü i natchiga i de'aũwa nüũ yauũãcü rü ngemãcü tayanguẽgüãũ.

§ 3º Ngema nacümagü i ngema puracügü i nhacãcü tchieãcü nü'ũ dauũ i ngema nhaã nawa i ma'ẽũ rü ngema woetama na tchieẽũ i ngeũrüũmare i duũũgü nawe'e nanaũtanügüãũ i ngema namaã cua'güũãũ rü me'ẽãũ ngema natchieẽũ nawa i nhaã naane.

§ 4º Ngema i Amazônica i tagucüã' rü ngema Naĩnecü i Atlântico rü ngema Ta'tüarü Tchera rü ngema Na'pũane i Mato Grossocüã' rü Na'tchipenüarü Naane rü ngemaũgü i megũũ tagucüã'arü ni'ĩgü rü nanaũ tá i norü i na nawa nayauũ'ũ i meũgü mugü nawaeũãcü rü nawa i ngema na íngemaũ i nü'ũ i ngui'ũ na nũna idau'ũ i natchica rü ngegumarüũ ngema nhure i namaã na íngemaũ i ngema nge'maũgü i meũgü i woetama ngemagũũ.

§ 5º Ngema naane i taucarü iĩ'ũ rü tama iãgũũ ni'ĩgü urüe'na ngema Estadogüwa yau'ũ rü nawa ngema ügü i tama wüiguũ rü nawaeũgũũ na nũna idau'ũ i naane i ngema íngemaũ'wa i naĩnecü rü ínama'ẽũwa i naẽũgü i ngema woetama ngemagũũ.

§ 6º Ngema Usinagü inaügũũ i reator nuclearmaã nawae'e na nü'ũ

nangemañ norü natchica i nü'ü unetañ na aicuma yi'ü i mugü i federalwa rü natauguma i ngema rü tautama name tá ni'ï yaücutchiñ.

§ 7º Naca' i ngema mugü i inciso VIIarü guwa i § 1º i nhaã artigoarü rü tama nagu nayaõ na natchieñ nanaü'ü i ngema iaẽ'wae i naẽñgümaã i'ü rü ngemanhaãcü ngema nacüma nawa ngo'üca' yi' rü ngema § 1º i art. 215ãcü i nhaã Constituição Federalarü rü taãewa nangemañ na nhama meñ i ngema woetama íngemañrüü i tama nü'ü ingögüñ i ngema nawa nangemañ i ngema tanatüwa neü'ü i meñ i tagucüã'cüma rü na nawae' ni'ï meã inaü'ü i mugü i naca'tama i'üwa i nü'ü ingi'ü na meã íngemañ i ngema naẽ'üñgü i nawa ngemagüñ.

CAPÍTULO VII

NÜGÜTANÜÜGÜ ARÜ, BUA'TAGÜ ARÜ, NGE'WACA NGE'TÜÜGÜÜ ARÜ, NGE'TÜÜGÜÜ ARÜ NHUMATCHI O'ITAGÜ ARÜ

Art. 226. Wüi ya ñpata namaã üü rü norü papa rü norü mamã rü na'ãcüñgü ni' rü ngemagü ni'ï natchiãne namaã tchiñ rü ngemaca' rü ãẽ'gacü me'ëwa nangema i norü poññ.

§ 1º Rü aicumama nügüarü ya ñgüñ ngëguma ya ngigügu rü naãpanegu no'rü ngitchiga nhu'matchi rü nangetanümare naã ya ngiñ.

§ 2º Rü õguarü ngutaque'epatañwa ya ngiñ rü cartoriu arü napanema tama nawüigu notürüwai yicama rü cartoriuwa naüpane rü mugüwa nüñ ya uuãcü.

§ 3º Rü ngëma nügüñta pegümare rü ãẽ'gacü ya tacuaärü nanayau marü nügüaruãcü na wüiwa nama'ëñ nüñ ya yatücü rü ngecü notürüwai yicamawa rü mugü rü nayanguutchiẽ i poperawa nügümaã ya ngïgüñ.

§ 4º Rü nametani na nü icu'ü nhema famíliatucumü nanamei na nheirüümare i papa rüe'na nhema natanüita na naüü.

§ 5° Rũ wui yatũ rũ ngecũ rũ wuitchigũwa nangema nanaũãũ i puracũ natchiũca'tama rũ nhu'matchi na wũigumare i mugũpe'ewa.

§ 6° Rũ ngema no'rũ ngitchiga rũ naya gu' ngeguma marũ nũgũn' ya ŷgatchitanũgu namaã i wũũ ta'pane.

§ 7° Rũ ngema naã ta aãcũũ ya wũũ ya marũ ãmãẽ rũ tũrũ ngutchaũ ni'ĩ naã ta nhũreacũũ rũ nagu nadawenũ i mugũ naã yiema duẽ'ẽgũ natũũ nangẽmaũ nanamai namẽã tacua'ũ i tũrũ ma'ũ rũ naetũwa rũ ãẽ'gacũna naũ naã ngũũpuẽãũ nanangũẽũca' i buũ'ũgũ na nge-maãcũ ya ngũuca' i norũ porã nũna ŷgũũ rũ tomaãcũ na'tchuu naã ãẽ'gacũ tũna nanatchuãũ nayamu rũe'na tama.

§ 8° Rũ ãẽ'gacũ rũta nanaũ nanũnadaũ i duũ'ũgũ i wũũitchigũ i ngema rũ rũtata naetũwa napuracũ nanataũũca' i ma'ẽta, ŷũtchiga, nga'gũ tumamaã ya ngeãtagũ.

Art. 227. Rũ papa rũ mama nanaũ rũ ta duũ'ũgũnanaũ rũ ãẽ'gacũna naũ na nũnadaũ i buũ'ũgũ rũ ngewaca' woremanaãgũũ rũ i wowogũũ rũ marũ nge'tũẽũma naã nũũ nangemaũca' naetũwa i toomatchigũ i puracũ rũ no'rũ ma'ũgũca' , rũ norũ meẽgũruũ, no'rũ ðnagũ no'rũ ngũetchiga no'rũ ĩ'ã'wetchiga rũ nawa napuracũẽũca' no'rũ cua'gũ i nacũmawatchigũ, rũ nũũ nangema i no'rũ meãẽ, rũ natanũũgũũtawa meã nama'ũũ i no'rũ ĩane-gũwa nangemaãcũ naetũwa nawa ĩnayautchigũãũ i guũraũ i nacũma tama megũũ rũ na tchu'u na tama ngema nũũ i cua'netagu, rũe'na nũũ o'o'gũũ, rũ nagu idaucũraũgũũ, rũ ya dai'gũũ rũ natchiãẽgũẽũ i aũcũmaũgũma.

§ 1° Rũ ãẽ'gacũ rũ tũna naca' nanaũ i wũũ puracũ nacaũtchima i ĩũ rũ no'rũ naũne arũ meẽruũca' naca' i buã'tagũ, nge'tũ'ũgũ rũ ngema-ca'rũta natchocu i tama ãẽ'gacũmaã ipuracũẽũ rũ naca' i wũũ ngẽmaũ i buũũgũ nhu'matchi ngema natucumũ rũ nagu tana ĩ nhaã ĩnũgũ:

I – rũ dũerugũ tatangema naca'aritama i butchiacũgũũ nangemaãcũ namaã napuracũẽũca' naetũewa no'rũ naũnearũ meẽgũtchiga;

II – rũ nũũta nangẽma i naca'ritama i ŷgũũ i puracũgũ nangemaã-cũ nũnadaũca' meãma ngema naũnewa ida'weũ, rũ naãẽwa, na

ngemaãcü naguta tchocuũ i puracü i ngemagüũ rü tũmatanüwata nangemagüũ ya ðũã'tagü i puracüee rü ngeta i natchicagüwa n-gemaũ i namaũ i bai'mareũ rü nangemaãcü ya nguũca' i guũraũ i o'o'tchiga tũmamaã ya ügüe.

§ 2° Rü mugü ta nanaü rü naã ngema ĩpatagü i ðũ'ũgü nawa muũ rü nüũ nangẽmaũ i norü üpetütchica rü natchicagüta i üütchiũ ngema gagüruũgüwa naca' i ngema i da'weũ i naũnegüwa.

§ 3° Rü tũmaca» ya yiema ida'wee i tũmaũnewa rüta nangẽma nacü-ma nagudaũ i nhaãcü ĩũ:

I – rü nawe naã gumepü' arü ägümücü y taunecü nüũ ngẽmaũ ya nge'tüücü rüe'na pacü nangemaãcü napuracüũca' wüi nge-maũwa rü mugü i artigu 7°, XXXIII wa ümatüãcü;

II – rü da'weetata nüũ nangẽmaũ i guũma norü meũũgü i pura-cügu nüna naãgüũ i äẽ'gacüügu;

III – rü nüũ nangẽmaũ na nangüãmaũ i wüi nge'tüücü rüe'na pacü ngẽguma marü ĩnapuracügu;

IV – rü nüũta nangẽmaũ i norü poũrüũ ngẽguma gutchaũ nangüpetüẽ'ẽgu rü ngema no'rü mugüwa ümatüãcü norü ütchitama rü naetüwa i deaacü;

V – rü ngẽguma ĩnapocugu i nge'tüũ rü pacü nawe'inaã pa-aürata naügüãũ i norü pocutchiga rü naügüãũ norü nacümaãcü i nge'tüügü arü mugü;

VI – rü mugü arü äẽ'gacügu nawe'inaã naetüwa napuracüũ naã yiema ngenatügüe rü i wogüe ya buã'tagü rü ngetü'ügücü rü ðũ'ũgüũ namuũ naã nügüũ rü nügüãcüũ tüũ nayaugüũ i mugü nawe'ãcü rü nape'ewa;

VII – rü äẽ'gacü nawei naã nauãũ i wüi puracü tũmaca' yie-ma buã'tagü rü nge'tüttagü ya marü aegüe rü yipegüe rü nawa i

da'wee ngema tchiẽũgü.

§ 4° Rũ mugü rüta poraãcü namaã tana tchiecũma ngẽma duũ i tüũ tchiẽũũ ya buã'tagü rü tũmagu i daucüraũgüũ rü tũmamaã tchiẽũ wagügüũ ya nge'tüũtagü rü pacügü.

§ 5° Rũ ngẽguma wüi bue tüũ nayaugu i togü i natchiãnewa neũũ rü ãẽ'gacü meẽwa ni'ĩ nangẽmaũ na nhuãcüta na ũãũ i tũmapane rü nhu'matata nũna ta ngu yiema naãcüe.

§ 6° Rũ ngema naãcugü i wüi duũ'ũ i ããcüũ rüe'na namawaũtchi eẽgü rüe'na ngetamare tüũ naũũẽ rüe'na nügüãcüũ tüũ ya ãẽ ya wii ya bue' rü guũma tüũ nangẽma nhama naãcũtchiãcü rü tama rü natchu'u rü natauma i o'o'tchiga nawa i ngema.

§ 7° Rũ ngema tüũ i poũũ i mugü i buã'taguarü rü nge'tüügüarü nawe naã naguta i dawenüũ i ngema artigu 204wa ũmatüũ.

§ 8° Rũ mugü rüta nanaü i:

I – rü wüi mugüpane naca'tama iũ i nge'tüügücü rü naã nhuãcüta ya üũ i no'rü porã;

II – rü ngema nagutaya üũ i napane i taguarü naãnewa i nge'tüügüarü rü gume'pü ya tauncü naguũca' ni'ĩ rü guũma i ãẽ'gacügütücumü rü naẽtũwata na puracũẽũ naya nguutchiũca' nawa ya ããnegütchigü.

Art. 228. Rũ mugüpe'ewa wüi nge'tü'ücü ya dezuitu arü wiweãma tauncüãcü rü taucürũwata napocu ngẽguma tchiẽũ naũ'gu erüü'cü nangẽma i no'rü mugü naca'tama i ngẽmaũ ngẽguma nangutchinü'gu.

Art. 229. Nanatügü ngema buũgü nawe'inaa nũna dau, rü nayaeãũ rü naee nüũ nacua'cü ngema naãcügü i buẽ rü ngema marü yapürügüũ nawe naa natüũ narü ngugüũ rü tũnaadaugüũ ngeguma marü tayaegügu, tüũ nata'ugu tũmarü ngemaũgü rüe'na ngeguma tida'wegügu.

Art. 230. Rũ tũmatanũgũ rũ natucumũgũ rũ ãẽ'gacũgũ me'ẽwa nangẽma natũnanadaugũũ ya yaguã'tagũ rũ tũũna ütchi'cagũũ nata ngemagũũta i ãnẽgüarũ ngemaũgüwa rũ ãnapoũgũãũ i tũmarũ meũgũ rũ tũmatchi'cagũ nagu tarũ tchoürũ rũ tũmarrũ ma'ũgũ arũ ngũẽẽ.

§ 1° Rũ ngẽma tũna daugũũ nawe'inaã tũmapatawa tatama tũmamaã naũgũãũ ngẽma meẽtchiga.

§ 2° Rũ ngẽma marũ 65 ya tauncü nüũ ngemagũũ rüe'na yeera rũ nüũ tanangetanũ naya üẽũ nagu itũũ i gagũũ i ãnẽgü ya tagünewa.

CAPÍTULO VIII

DUÛGÜARÛ/ MAIYUGÜARÛ

Art. 231. Rũ nü'ũ tanayaugü i ngema duũgũ / maiyugü nge-
ma na nhuãcũ inama'ẽũ rũ nhãcũ ngema nangemagũũ nawa i ngema
nacũmagü ngema nawa yade'agũũ i nagagü nagu yaõgũãũ rũ nagu ina-
maẽũ i ngema mugü i norügütama i ãgũũ ngema no'rũ naanẽgü i woetama
nawa' nama'ẽũ rũ nawa' nangemagũũ rũ ngema ãẽ'gacũ i (União) nü'ũ i
nawüẽũgũãũ rũ nüna idaugũũ rũ nü'ũ i cua'ẽũ na nü'ũ nangetchaũgũũ i
guũma i no'rũ ngemaũgũ i nü'ũ ngemagũũ.

§ 1° Ngema naane i woetama nawa' nama'ẽũ rũ norügütama iĩgũũ
i ngema duũgũ / maiyugü rũ woetatama nawa nangemagũũ rũ
taugütama nawa' i natchoũũ na ngemaãcũ naũgũãũca' i ngema
nüma nü'ũ nacua'gũũ inatogũũ rũ tauacütama nüna tanayau na
nüna nadaugũũ i ngema nawa nama'ẽũ i ngemagü i ngema ngema-
gũũ ngema nawa nügü yamuẽgũũ i nacũmagü nhama numa nü'ũ
nacua'gũũãcũ i nawa i ngema nacũmagü i nagu inama'ẽũ.

§ 2° Ngema naane i nawatama nangemagũũ i Duũgü/Maiyu-
gü naca'gütatama ni'ĩ rũ norügütama ni'ĩ na ngemaãcũ nawa
nayaugũãũca' i ngema nüma na nawe'egũũ namaã ye'erawa
nügü nagagũũ i ngema waiümüwa rũ natügüwa nataagüwa nge-
ma inangemagũũwa.

§ 3° Ngema nanüna nadaugüũ i ngema de'agü ngema norü meũgü i pora nawa i yauũ nawa i nguũ nanayauũ i ngema megüũ i nawa i ngema duũũgü/maiyugü rü tayanguutchi ngeguma Congresso Nacional nawe'eguricatatama nünacagüãcü i ngema norü yoraiũgüũ rü nü'ũ nangema namaã nacua'güũ rü nüna nadaugüũ nawa' i guũma ngeguma ta'cü nawa nayaugügu rü nhama nhaã mugüwa nü'ũ yauũãcüta ni'ĩ.

§ 4° Ngema nagu i yade'aũ i nhaã art. rü taucürüwama nü'ũ taüpetü rü tauacü tomaacü tayange tama ngema ümatüũãcü.

§ 5° Rü tauacüta tü'ũ nimugatchitanü ya yiema duũëgü ya ngemacaã' iĩgüe ya maiyugü i tüma arü naanewa ngeguma ta erü guãnema nacããcü yaĩgu i Congresso Nacional ega ta'cü i tchieũ ngema ngupetügu urüe'na dawegü i ngema tü'ũ ta tchieëgüũ ngeguma nanawe'egu i ngema duũ i mugümaã cua'güũme'ewa tanaüpetügurica tatama rü nhu'matchi taarü wena tü'ũ nawoeguẽ tûmatchica'gü ngeguma marü iyatchaãtchigu i ngema tü'ũ tchiëëũ.

§ 6° Tautama no'rü ta ni'ĩ ngeguma tautama mugüwa nü'ũ yauũãcüta yaĩgu na nayaugütaũãũ rü nügüũgütchaũ yaĩëãũ i ngema naane e ngema nhaã artiguwa nü'ũ yauũ nanayaugüãũ i ngema ai'rüũgü i ngema waimüwa ngemagüũ urüe'na natügüwa rü tatügüwa ngegmagüũ rü notürü ngeguma União arü ñnüwaãcü yaĩgu rü tautama nãõ'ë'ãgu rü tanawe'e na União nü'ũ naütanüũ ngeguma tautama mugügu yaũãcü yaĩgu urüe'na tautama meũgu nañnüãcü yaĩgu.

§ 7° Tautama naca' ni'ĩ i ngema naãne i marü norügütama iĩũ nhama nhaã art. 174, § 3° e § 4°.

Art. 232. Ngema duũũgü rü tooma i natucumügü i nügütanüwa inama'ëũwa rü nügü ta inapo'ũgü i ngema norü mugü nayanguutchiũca' rü Ministerio Publico nawe'e na nü'ũ narü nguëgüũ nawa i ngema norü mugüwa ümatüũãcü.

TÍTULO IX

NATÜCUMÜ I MUGÜ I TAGUANEÁRÜ I

GUÜGUMA IUU

Art. 233. (Rü naya guu norü pora)

Art. 234. Rü natchu'u ya ãẽũgacũũ rü ngeguma naũã'gu ya ngewacaũne ya natchiãne naã tüũ ayaũũ ya ãerugü nagü i duũ'ũgü arü puracütanügu ngema i puracüẽũ rüe'na ngema marü tama ipuracüẽũeu rüe'na namaã naütanũãũ i ngetanügu i puracügüarü rüe'na ngema tamatchire' no'rü i ãgüũgu i ngetanü.

Art. 235. Rü no'rü gumepü' ya taunecüwa nanaũãũ ya ngewaca'ũne ya natchiãne rü nhaãgüta i nacümagüta ínadawenũũ ya ãẽ'gacü:

I – rü mugüpataũwa rü dezesseteta tama ni'ĩ i norü mugüarü üruũgü ngemagüũ rü ngeguma no'rü duũ'ũgü rü seiscentu mil arü nhätüwaama nangemagu i no'rü muwa kü 24 tatama ni'ĩ ngẽguma wüi milhão i kinhentu ya ãgügu rüe'na yeera i norü duũ'ũgüwa;

II – rü wüi ya ãẽ'gacü rü gumepü'tatama ni'ĩ i norü tope'erũ i nacüwawa ngemagüũ nangemaãcü nanaĩ nacia'güũca' i wüi ya natchiãne;

III – rü ngema dierutchigamaã i cua'ẽũ rü tamaẽpü'tatama ni'ĩ norü naũnegü nü'ũ ngemaũ rü ngemagü rü ãẽ'gacü ya namaĩ cua'cü i natchiãne tani'ĩ nü'ũ unetagüũ rü marü nü'ũ ngemagüũ norü cua'gü nawa i ngema rü nhu'matchi tama e'egagüũ nawa i puracügü;

IV – rü ngema namai cua'güũ i mugü arü weatchiẽwa rü wüimepü' arü tare tani'ĩ norü naũnegü;

V – rü ngema no'rü nüĩragü i mugümaã i cua>gü rü ãẽ>gacü ya duũ>ügü yaugücü ta ni>ĩ nü>ũ unetagüũ rũ nhaã nacümaãcü:

a) rü ngema wüimepü 'i mugünatü rü ngema marü 35 ya taunecü nü>ũ ngẽmaũ rü ngema marü i'puracüũ ya ngewacaũnewa rüe'na nawanena ũüne ya yima natchiãneca'ta ni'ĩ;

b) rü ngema taregü mugünatügü rüe'na mugü arü poĩrũ rü marü nüũ cua'ü rüũ meãma mugütechiga rü nhu'matchi marü gumepü' ya taunecü marü naëtüwa ipuracüẽũ rü nagu iũũ ya tagucã'arü mugüpane;

VI – rü ngema wüimepü' i mugünatügü nugütanüwata nugü ni'ĩ deetchi rü nügürũügüwa i natchiãnewa i tagucã'arü wata nenaĩ;

VII – rü wüitechigü i mugüpataũwa rü tamaẽpüraũta ni'ĩ nawa ngẽmagüũ i mugüwa marü i te'güũ rü yimagü rü ãẽ'gacü tani'ĩ nüũ unetagüũ nawenaã ngeguma marü na ngupetütanüũgu nawa norü napananegüwa na marü nangucẽũ naca';

VIII – rü nhu'matata na ngema i norü mugü yima natchiãne rü ãẽ'gacü rü nüũta na'uneta ya wüi marü mugüwa tecü nangemaã-cü inapoũãũca' ngema duũ'ũgü i natchiãnewatchigü maẽũ notürü taütama mücü ya taunecüca' nawa nangẽma rü nguriãtchita e'na i'na müũtchimareta ngema natchicawa;

IX – rü ngema natchiãne i ngewaca i to'ũ rü yieama dïeru noritama natchianegu ücue rü ngema yiemama tatama ni'ĩ na ütänügüũ i puracütanüũgü nawa puracüẽũ yima natchiãne ya ngewaca'üne rü nhu'matchi nhaãcü ta ni'ĩ nangupetüũ i namaãgü:

a) rü ngeguma marü wüimepü' arü wüi i ngugu nanangemaũ ya ngewaca'üne ya natchiãne rü 20 por cento tatiĩ ya dïeru i puracütanüũ arü ütänürüũ rü naëtüwa ngema to'omatchi-güarü ütänüũ rü ãẽ'gacü ya tagucã'rü tanana'ütanü;

b) rü ngeguma marü wüimepü' arü tarewa nangugu ya tau-

necü nüũ ya natchiaãne rü yiema ðeru ya ãẽ'gacü ya tacüwa
neüẽ rü tatanaünagü rü 30 por centuwa nangu rü cü marü
wüime'pü arü tamaẽpü'wa nangugu ya taunecü nüũ rü 50
por centu tani'ĩ rü tüũ naünagüẽẽ ya ðeru i ütanüruũ;

X – rü nguñma ngema nuã natchiga ya deagüũ nüira mugüwa
nhu'matchi ngema puracügü i natchi'cagüca' i ãẽ'gacügüarü rü
yi'cama wüтчigüaru natchianeãrü mugüpanewa ta ni'ĩ naümatüũ;

XI – rü nguñma ngema ðeru arü aiya'ügü namata naütanüãũ i
puracutanü rü taucürüwata nüũ naüpetü i 50 por centu ngema
dierutanüwa i natchiãneca' igü.

Art. 236. Nguñma ngema namaã puracüẽũ i napanegü i mugüwa ya
dagüũ rü tautama ãẽ'gacü ni'ĩ i no'rü yora rü namaã ta i'cua'ẽũ rü notüru
wi natucümü i ãẽ'gacü ya naãnemaã i cua'cu rü namẽgu tananaü rü nüna
uutchiũ nangemaãcü napuracüẽũca' namaã i mugüpane ya nguñraũ.

§ 1º Rü mugü i tagucaãrü rüta nanaüpane nanhuãcü napuracüẽũ
naetüwa i ngema duũ'ügücümagü rüe'na maçtatchiga rü nguũ arü
napaneãrü yau rü toomatchigü arü ügü notürü mugünatügü meëwa
ni'ĩ nangema i norü puracüтчiga ngema carturiuwa puracüẽũ.

§ 2º Rü mugü i taguca'ã rü tananaüpane mugüãcü nanhuregutchigü
naãtanüũ i wüтчigü i napanë i cartoriuwa i mupaneãrü, naãnepane
rü ngemaũgüpane i ngemagüũ i duũ'ügüarü.

§ 3º Rü nawa naã cupuracüũ ngema natchica' i napaneãrü yau rü
nawe'inaã üewa taüpetuira rü meãma cuñnangema i curü ngu'pa-
ne rü taucürüwa'ta natanüũ ngema ni'ĩ mucutchi ngemaãcümare
norü yora yima cartoriu rü ngẽguma nataugu i duũ'ügü nawa pura-
cüũ rüena ya mugatchigu nawa rü taucürüwa'ta wuimepü' arü wui
tawemücü na'tau nawa puracüũ i duũ'ü yima carturiuwa.

Art. 237. Rü nüna ðãũ rü namaã i cua'ũ i guñma i napüarü taetчiga
i taguarü naãnearü i togü natchianemaã rü Ministériu da Fazenda ni'ĩ.

Art. 238. Rũ mugü i tagucaãrũ nanaũpaneta i taetchiga rũ wenaãrũ namaĩ taẽũtchiga i tchiũgü rũ naũgü i guũraũ i maquinagüärũ nhaãtchiãrũ rũ toomatchigü nawa neũ rũ nanaũpane i natanü i wüitichigü napü nawane üũ i ngema petróleu rũ mugü i tagucã'arüwa ümatuãcü.

Art. 239. Rũ guũma ya dieru ya nutaqueegüe rũ puracütanüärü ütãnürũ ti'ĩgü nawa ngema Programa de Integração Social ãgüũ rũ nhu'matchi nhaã mugüwa ngemagüeca' i nº 7, de 7 de setembro ya taunecü ya 1970 arüwa , nhu'matchi tũmaca'güta yiema puracütanüegü ya Programa de Formação do Patrimônio do Servidor Públicowa ngemagüe i nhaã mugüwa ümatuãcü i norü nº 8, de 3 de dezembro ya 1970 arüwa, rũ ngeguma mugüũ ya ca'itchigu ni'ĩ naütãnãũ tüũ ya puracütanüegü rũ tüũta namaã nanaütãnügüãũ ngeguma tangearüma puracüã'gu ya duẽẽgü y ngema dierugü rũ toomatchigü meũgü tũmaca' inãũtchiũ i mugü rũ türü norü ngu i yametanücata i wüi ya taunecüwa i türü puracütãnũ ngema nhaã § 3^{wa} ümatuãcü.

§ 1º Rũ yiema dierutaquee i nutaquee naca' i ngüẽẽgü i ãẽgacügüärü natanüwa rũ 28 por centu tani'ĩ ya Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico Social wata üẽ nangemaãcü nhaã dierupataũ tũmamaã na puracüũca' rũ ya uẽãũca' i puracügü ta taguarü natchiãnewa rüe'na tũna tũna ãũ nangemaãcü tũmama tá napuracüẽũca' notürüwai norü dierüärü taegutanü rũ nawe'e naã tama nhatüwama ta ngẽmaũ i nori'ĩ i tũmatanüwa.

§ 2º Rũ dierugü marü ngemagümare nawa i Programa Integração Social rũ Programa de Formação do Patrimônio do Servidor Público mugüwa ümatuãcü ta ni'ĩ tüũ tayaugüũ rüe'na marü ta yagu rüena tida'wegu nagu i puracü notürü na'tchu'u rũ taucürüwata tüũ tayau nucümarüũ naca' ngeguma tingigu rũ marü tama türü contagü i türü-tchimaguta nangu i dieru erü marü na'tchu'u.

§ 3º Rũ yima puracütãnücü i Programa de Integração Socialwa rũ Programa de Formação do Patrimônio do Servidor Públicowa ngemacü i norü dieru rũ rüe'na tare salãriu iyauẽ ya gucü ya yawemücüwa rũ wüitichigü ya taunecügu arü gu'wa nangugu rũ nanayauta i wüi 1 (um) abono i norü yametanü etüwa. Rũ ngema norü dieru rüta ni'ĩ ünãgüchigü nawa i norü ngügürüũ i Índice Nacional de Preços ao Consumidor

rü nhu'matchi Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. Rü nhaãgü i natucumügü tani'ĩ naügüũ guũguma rü nawa na'ügü ya taunecü rü 2025 rü nagu itapuracücü rü nhu'mata naĩ ya taunecüwa nangu ya 2026 nanangugüãũ i no'rü dĕieru arü ünagüitchiga.

§ 3°-A Rü natayauca i tümarü dĕieru ya marü i puracüe ya duẽ rü nhaã mugü nüũ i uuãcü norü inciso § 3^owa ümatüũ rü naã wüi tawemücüarü rü puracütanü arü daũnawaãma nangemaũ rü (wui arü ngaũ) 1,5 tata ni'ĩ i tümarü ya 'umetanüwa.

§ 4° Rü ngeta ngẽma norü yora tüũ ínamuũwa ya muẽma puracütanüẽ rü togüegüũ arü natumucugü tũmatchicawaarü rü ngemacat'a taũguta nanaütanü i puracutanü nape'ewa i mugü marü üüãcü tananaütanü.

§ 5° Rü yiema naca'tama nainseri nutaqueegüe ya dĕieru i norü inciso § 1^owa wümatüãcü degüe rüta guumatama tüũ nidaucagü rü tüũ tana ngotchigagüẽ rü nhu'matchi deputadugü tanüwa ngupetü ngema nhaa inciso § 1° do art. 166 ümatüũãcü.

Art. 240. Rü ngema artigu 195wa ümatüũ i mugü rü na ngematama rü ngema nguẽcgü tũmaca ya puracütanüẽ rü yiema puracütanüẽgü rü nawa ngẽmagüe ngẽma natucumügü i puracüca' tüũ i nguẽcgüũ ya ngeerũmare ya duã'tagü i ngemagüe nawa ya datanüẽ i sindicatu i puracütucumüarü.

Art. 241. Rü tagucaãrü natchiãnegü, rü Distritu Federau rü nhu'matchi iãnegü nangemata i mugü ãmatüũ nawa wũigu naũgüãũ i puracügü i duã'tagüca' ĩgüũ nangemaãcü tauãcüma narü nguũca' puracügü ínaüẽũ nawa ya wüitchigü ya iãnegü i guũma i taguanewa ngẽmanewagü.

Art. 242. Rü ngema no'rü ügü i mugü i artigu 206 ngemaũ rü tamae'tcha nagu nadaugü ya yima ãẽ'gacüũ ügüne ya nguetchicagü naũpa naya nguutchi nhaã mugü rü tamaecü tautürü namaĩ nacua'ütchi no'rü guũwama yima nguẽpataũ rüena nanaütanü no'rü puracütanüũgü.

§ 1° Rü nguetchiga na naca'tata nguũ i natchiga i tagucaãgüarü natchigagü i nucümaũgüũ nawe'ĩnaã naca'tata nguẽũ ya duã'tagüitchiga i guũraũgü i duũ'ũgücümagü , natucumügü marü nucümaũcat-

chiũ i ĩgũũ, rü wa'wegütucumutchiga rü nhure ngẽma ya nguutchiẽũ
i i tagucaã tucumũ.

§ 2º Rũ nguepataũ ya Pedro II rü ããne ya Rio de Janeiru arü tatüwa
ngemane rü natucumüwatatama nangema naã Federau ya ãũ.

Art. 243. Rũ ngema naãnegü i ããnegüwa ngemagũũ rüena yaũrawa-
gü rüe'na ngeürümare natchiãnewa i tagucaãgüarü rü ngeguma namaã narü
ĩgu i cocainatchitaũ rüe'na toomatchigü i nanetü tchu'gũũ rüe'na natchi-
cagüwa ngeta i ngetanüãcü duã'tagü nawa tüũ ínapuracüẽũwa i norü yo-
ragü rü ãẽ'gacü namaĩ i cua'cü i mugü rü ínanapuũta nũna i norü yoragü
rü natautama nüũ naütanüãũ ngema norü naãne gutchaũ nawa naügũũ rü
yi'cama rü ngemaãcüta duũ'ũgũũ tanaya nu' rüe'na ãẽ'gacü muũnema ya
ĩpatagü natchiwa ínanaũũ rü baita gutchaũ i mugü nape'ewa ngemaũ rü
ngema artigu 5ºwa ümatüãcü inanguutchita.

Wüitchimaũ tama. Rũ guũma rüena ngeũgürümare ta>tanüũ nüũ
ngemaũ rü drogagü ta>nuüwa ne>ũũ rüe'na duẽẽgüarü puracügü i
ngetanüãcü taügüũ i ngemaũgü rü ãẽ'gacü tananapocue rü yi'cama
rü namatana taegü guũma rü yiema ðferu ngemane tüũ nayaugüe rü
togü ngemagũũgu tataücu rü mugüwa ümatüãcü;

Art. 244. Rũ mugüwata naümatü natchiga ya ĩgürüta ya duã'tagü nawa
ngemagüne rü gagüruũwa tüũ nangemaũ i tũmatchica ya yiemagü tama megüe
i tũmaũnewa rü mugüwa ümatüãcü i norü artgu i 227, § 2ºwa ngemaũãcü.

Art. 245. Rũ mugü rü tüũta nangẽma i nguẽẽ ya yiema duã'tagü ya tüũ
ya manatügüe rü ngema tchiẽũ üü tũmagümaã rüta nanaütanü i pucumaã.

Art. 246. Rũ nhaã mugü rü nanatchu'uta na ãẽ'gacü naẽtüwa na'üãũ
i to i mugu i ngewacaũ i wüi ngẽmaũca' rü nhaã mugü i 1º de janeirugu ya
1995gu naügüũwa.

Art. 247. Rũ mugü nanauegu nawa i inciso III no'rü § 1º i no'rü art.
41wa nhu'matchi i no'rü § 7ºwa norü art. 169wa naã yima i puracütanücü
i ã'ẽgacügüarü rü nüũ ya yauãtchiũ i no'rü puracü rü ngürüãtchi nawa' ína-
ta'ütchigu rü ngutchinü taũ ínaügurica> nawa ngema puracü rü nawe'i naã

ãpaneũ i norü ngutchinũ nanhuãcü nangupetũũ.

Wũtchimaũ tama. Rũ ngeguma ngurũãtchi tama marũ naãgu i norü puracüwa ya wui ya duũ rũ ngemaca› ínataũtchita rũ ngẽmarũ nawe naã ãmatũũ i natchiga naĩnaũũ i no' rũ puracüwa rũ naẽtüwa ya puracücü nü'ũ nangẽmaũ i no' rũ guũma poũũ.

Art. 248. Rũ guũma i ya' metanũ i ngeũrũmare ya duẽãũ rũ ngema namaã icua'ũ ya duã'tagü ya yapurügu nawa yautanüguũ wootchire' naã ãẽ'gacü ya tagucã'ã ínautanũũ i duã'tagüũ nawa i ya' megüe rũ nawe' i naã ngema ðieru arũ yau naucuaũ i nata' nũwa nangemaãcü naguãma wũigumare rũ ngema mugü i artigu 39wa, rũ XI ũmatuãcü.

Art. 249. Rũ mugü nanamu naã wũitchigü i ãẽ'gacütucumügu rũ ãẽ'gacü ya ta'cü , rũ ãẽgacügü ya Estuduaugũmaã cua'gücü rũ Distrituwa ngemacü rũ Munipiuwagü naügũãũ i no' rũ dieruarũ nutaquee naca' ngema wipe'ewa ngemaũta nananguẽãũ i puracügüwa rũ ngemarũ norü ngetanü arũ ũtanũruũ rũ taguma nata'uuca i ðierugü nüũ ngema wuitchigü i natchiãnegü naetüwa ngema ãẽ'gacü ya Tacü arũ ngüẽẽ rũ yiema dierugü rũ nümagütata ni› tũmamaã ínacuaẽũ rũ mugü nüũ iuuãcü yiema ðierugũmaã i ngẽmagüe.

Art. 250. Rũ nac'atürü nhaã mugü na'tagutama tatauuca' ya dierutaquee nawa i INSS naã ngemaãcü tũmamaã naütanũãũca' nüũ ngema marũ rũ ngüẽũ rũ naãcügüũ ngema marũ yuenatügüũ rũ ngema nutaqueewa rũ natchocu i poracüẽgü arũ ũtanü rũ duũ'ũgü arũ ngemaũgütanügu rũ naẽtüwa ngema mugü rũ nacatama i ngemaũ rũ naã nhuãcüta tũmamaã nacua'güũ ya dieruta rũ teeta tũmamaã i cua'ũ rũ nhuãcüta ãta ngemaũ ya dieru.

MUGŪCŪMA I NGEMAŪ I PORAŪ RŪ I ŪPETŪŪTA

(...)

Art. 67. Rū āēgacū já tagucâ'ārū rū wūime'pū arū taunecūwata rū nananguēē nāĩ ínawüeguāũ i nguũma i maiyuḡiarū naāne rū ngema wūēgu naügũũ nhaā muḡūpane i taguaneāru marū porá nayaugu.

(...)

NORÜ 169 I NGUTAQUEEWA I NGUUTCHIÛ I
MUGÜ I PURACÜTANÜÛGÜ I GUÛMA I
NAANEWA NGEMAGÜÛ ARÜ

TIKUNAGAWA

CONVENÇÃO 169
DA ORGANIZAÇÃO INTERNACIONAL DO TRABALHO

TRADUZIDA PARA O TIKUNA

OIT ARÜ NGUTAQUE'E I NATCHIANEGÜMA'Á NAÜ'Ū I NORÜ Nº 169 NACA' I MAIYUGÜ NHU'MATCHI NATUCUMÜGÜ

Rü nhema ngutaque'e naca' nhema i guũma i natchianegü arü puracü,

Genebrawa' na nangupetüee i nhema nama cua'güü i ucu'eruũ i wüitchigü natchiüanegü arü puracüma cua'gü rü nhe'ma na nhemagü i nhaã ngunei i 7gu ya tawemücü ya junhogu ya taunecü ya 1989gu nhema no'rü septuagésima sexta i natchigawa;

Na ngugüü i nhema mugü i guũ natchiüaneca'iiü i nhema ngutaque'ewa' nüü ya ugü'ü rü nhu'matchi'nhema nawa' nü ya ugügü'ü i maiyu'gütucumüchiga i 1957;

Nüna ta cua'ätchie i mugü marü ueguũ iguũ i duũũgüarü ma'ũca' i iũgüũ rü marü nügümaã nawã'tagüũ i natchianegü na nü'ũ nangemaũ i no'rü pora inaca' i no'rü onagü rü nacümagü rü cua'gü rü nhu'matchi nügümaã nawa na wã'tagüaũta rü guũama ya duã'tagü tü'ũ nangemaũ i torü poũruũ i ngetaacünamare rü toomatchigü i mugü tü'ũ i po'ũ natchawa na tü'ũ naoo'tchigüũ ya yiema tama namaã wü'igue i ngema rü mumaeũ i naane arü tawa;

Nü'ũ tacua'gü nangema duã'tagüarü pora i mugüwa ngemaũ rü ya metchigüũ rü yima taunecü ya 1957gu ügüũ rü naya tomarauitchigü tümaetüwa i gutchaũgü ya guama ya maiyutagü rü natucumügü i guũ i naane arü tawa rü ngemaca' tü'ũ naucü' na nhaã ngewaca' i mugü i guãca'ma i iũgüũ nayaugüaũca' na ngemaacü ya nguũca' i nucümaũgüũ i nacüma i mugüwa ngemaũ;

Rü nü'ũ tanayaugü i norü anegügü i ngema na nawe'egüũ i duũũgü i maiyugü rü na nayaugüaũ i ngema pora nangemaãcü namaã i nacua'güũ i norütama i natchiane rü norü ma'ũgü rü nügümaãtama iyaũëgüãũ i norü taewagü rü nangemagüëãũ rü naporagüëãũ i nawa nügü nawe'güũ i norütama i nacümagü rü norü nagagü i nawa ya de'agüũ rü norü ðgü rü ngeta ina ma'ëgüũwa rüe'na natchianewagü rüe'na ina ngemaũgüũwa i ngema maiyutagü;

Nü'ü tacua'gü i guüma i natchianewagü rü ngema duüüügü i maiyutagü rü poraãcüma tama aicüma meã nayaugüãü i nüna ügüü i megüü i guaca'tchire rü tama namaã nawü'igu i togü i duüüügü i ngema naanewatama wü'iwa namaã namaã rü ngema norü mugü rü nacümagü rü norü megüü i poragü rü toomatchigü nacümwagü poraãcüma nagu nidaucüraüügü rü ngemaca' rü ni'ï turatchigü i norü natucumüarü ma'ü i ngema maiyugü;

Nüna ta cua'atchigü rü nü'icawa i ngema duü'ügü i maiyugü rü'na natucumügü ya guüragüü icua'güwa rü nanhuãcü na naane na idaugüüwa rü guüewa rü cua'atchiwa rü marü poraãcüma namaã nangüëtaegü i naane arü mewa i guüma i natchiãnegüca';

Rü ngema guüma i mugü wipe'ewaama ngemagüü rü wü'igu ni'ï naügüãü i guü i natchianegüca' i nhaã mugü rü ngemagü ni'ï i natchianetucumü i naca' i puracüëü i toetchiga rü onatchiga rü nhu'matchi natchianetucumü i naca' i oegaëgüü i ngu'tchiga rü cua'gütchiga rü ma'üügütchiga rü nhu'matchi me'ëtchigawa puracüëütucumü rü nhu'matchi maiyugütchigaca' i guüma i natchianegü i americaarü naanewa ngemaüügü rü wü'itichigü nanaü ngema cua'maã naetüwa nanaügü i mugü na ngemaãcü naporaüca' i nhaã mugü tûmaca' ya maiyutagü wü'itichigü rü nhu'matchi guüma i natchianewagü;

Nawena na marü yade'agüü natchigagü i nhaã mugü rü ngeguma rü nanaügü i wenaarü nanawe'atchigüëë i tûmaca' marü ngemaü i natchipe'e i mugü naca' i duüüügü i norü yoragüütchi nhu'matchi natucumügü i iragüü ya 1957gu ya taunecügu marü ügüü i mugü n.º 107 rü ngema norü ägümücü i tchootchi i ngema mugüwa naca' nhaã ngutaque'e rü nhu'matchi;

Nawena na marü nawe'atchigüëãü i ngema inü nawe'etchi nangema wü' i we'atchi ngeta guüma natchiane i ngemagüwa na ngemaãcü wenaarü natchiga ya de'agüüca' i popera i natchiga i de'ãü duüüügü i maiyugü iügüü rü natucumügü ngema marü ümatüü ya 1957gu rü ngemaca' nanayaugü i nhaã ngutaque'e naca' i'ü i norü 27 acu rü nanaüegagü i nhaãcü ngutaque'e natchiga i duüüügü i maiyugü rü natumugüarü ya taunecü ya 1989gu;

NORÜ WÜ'ITCHIPANE – NÜGÜ I GUËCA'MA IIÜ

NAĀCU'Ë I 1°

1. Nhaã mugü i wü'iwa nügümaã name'ëgüũ rü naca' ni'ĩ:

a) naca' i duũũgü i ãtucumugüũ i ngeta i natchiane marü nügümaãtama inacua'güũ rü norü ma'ũgü rü nacümagü nü'ũ iya tomaãtchiũ nü'ũ ngema ngemata ma'ëũ i duũũgü rü nü'ũ ngemagüũ i mugü marü ümatüũ i guũca'mawa rüe'na ngaũ-gumare i norü mugüwa i ngemaũ naca' i norü nacümagü rü nucümaũgüũ ipo'ũũ rüe'na naca'ricatama naümatügüũ i ngema megüũ;

b) duũũgü i maiyugü i ngema natchianewa marü nügümaãtama cua'güũwa ma'ëũ rü aicümmama maiyugü iĩgüũ rü nataagü ngema nüira nawa ma'ëũ i naane rü ngeguma nawa nangugü i tomagü rü naũpatama naügüãgu ya yaunegu rü ngematama ma'ëũ rüe'na marü natanüwatama nama'ë i tomagü notürü nge-ma rü tama tüna nanayau na maiyutiũ erü nagu itama'ũ i tumaarü nacümagü i tümaütchiarütama iĩgüũ rüe'na marüta tama nangemaũtchi i guũma i tümacüma notürü maiyugütama tiĩgüũ.

2. Rü tügümaã tacua'ũ rü tügü tiügüũwa ni'ĩ na maiyugü rü nge-mata ni'ĩ nayaugüũ i ãë'gacügü na wü'i natucumü tiĩgüũ rü nge-magüca' ta ni'ĩ i nhaã mugü naügüãũ.

3. Rü nhaã duũütucumü nhaũ ide'a nua nhaã mugüwa ematüũ i ngutaque'ewa rü taucürüwata tomarauãcü nü'ũ tacua'gü erü naaücüma naca' i ngemaũ i marü toi mugüwa rü natucumü yauũ nü'ũ niutchaũ na nügümaricatama marü nacua'güũ nhaũtchiga ni'ĩ notürü nhaãwa i mugüwa rü tootchiacü ta arü nü'ũ tacua'gü.

NAÁCU'Ë I 2°

1. Rü aë'gacügü nawenaa nayaugüaü rü naüaüta rü ye'erawa nangeãü namaã i duñügü ngema nawegüü wü'i puracü naügüü rü meã wügüü i ümatüüwa namaã i toomatchigü i aë'gacügütucumü nangemaãcü inapoñgüãüca' i maiyugüarü poragü i marü ümatüü na ngemaãcü ya nguutchiica' norü megüü i guñwama nuna ügüü i mugü i ümatüüwa.

2. Ngema puracügü inaügüü nawe'e namugügu yaüü:

a) rü aë'gacügü i natchianema'ã cua'güü nawe'e na maiyugü na tanaãgüãü i guñma i megüü i mugüwa ümatüü i natchianegüarü nangemaãcü na wü'igumareñ nawa ma'ügü ime'ëë;

b) nawe'ü na naetüwa napuracüeñ nangemaãcü ya nguutchiica' aicumawa i mugü rü diëru naü nanaüaüca' i ngut-chiga rü ügütaetchiga puracügütchiga rü cua'gütchigaca' rü taucürüwa'ta rü aë'gacügü rü naetüwa nagagü i maiyugüarü nacümawagü i nagu inama'ëü;

c) rü aë'gacügü nawe'e na rü nü'ü na narü ngüëëgüü ta'acü ina naweüwa i maiyugü na ngemaãcü wü'i ya guëëãü i nge-arü ngemañãgü i maiyugü nawa' nagagu i norima natanüwa ngugüü tchu'eñ rü toomatchigü natucumügütanüwa i natchianearü tawa ma'ëñ numa na nawe'eãcü rü taucürüwata togümare i duñügü i tama nama'ã wü'igu i ngema.

NAÁCU'Ë I 3°

1. Rü maiyugü arü duñügü rü natucumügü nawe'ena me'ãmata ta nü'ü nangemagüü i guñma i mugü i nguü i duñügüca' i guñma i naanearü tawa nagu inama'ëñ nü'ü na ngemaüta rü tautama ya toyepe'egüü rü baita ta'acü i gutchaügü nape'ewa na ngemagüëñ baita nü'ü inaüütchigüü nawa ngema mugü nü'ü i po'ügüü. Rü mugü i nhaã ngutaque'ewa i nguutchiü rü

naca' ta ni'ĩgü baita nawa tü'ũ inaüütchiũ ya yatüe rü ngee natanüwa ngema maiyugü.

2. Rü natautama ya wü'i ãẽ'gacü i natchianema i cua'cu na tü'ũ naãũnegü rü namuũẽũ ya maiyugü naca' ngema tü'ũ ngemaũ i mugüwa rü ye'eraãcü naetüwa i ngema mugü i nhaã nua nawa ngemagüũ i poperawa.

NAÁCU'É I 4°

1. Rü ãẽ'gacü i natchianema i cua'gü rü nawe'ena naüãũ i mugü naca'ricatama i ĩgüũ i maiyugü na ngemaãcü namaã mugü inapoũgüũca' i norü duũũgü norü ngemaũgü rü norü me'ũgü rü norü nacümagü rü norü naane nawa namaẽũ ngema duũũgü i maiyugü i ĩgüũ.

2. Rü ngema mugü naügüũ i tümaetüwa ya maiyutagü rü taucürüwata norü ngutchaũãcümare i ãẽ'gacügü notürü maiyuta-güarü ngutchaũ yanguẽũ rü naümatüũ nawa i ngema mugü.

3. Rü taucürüwata narü ta'u i tümaarü pora ya maiyutagü i mugü marü nucüma ngemagüũwa nagagu i nhaã ngewacaũũ i mugü rüe'na naca'tatama tü'ũ nanaügütchaũ i nhaã ngewacaũũ i mugü tümaca'ricatama ümatüũ.

NAÁCU'É I 5°

Na yaücutchiũ i mugü nhaã ta'ũ i ngutaque'earü:

a) rü nawe'na nü'ũ nacua'eũ rü inapoũgüãũ i megüũ i nacümagü rü duũarü nacümagü i nagu inama'ẽũ rü nacümagü nagu yaõgüãũ rü norü üünetchigagü i guũma i ngema duũũgü nua cua'ũegagüũ rü nhu'matchi nawe'na nü'ũ nacua'eũ aicumaãcümaütchima i norü ngutchaũgü ngema ãẽ'gacügü rü ngema natucumüarü rüe'na wü'itchigü i maiyugüarü;

b) rü nawe'ena i ãẽ'gacügü i natchianemaã i cua'güũ nü'ũ nangetchaũgüũ i gu'ñma norü nacümagü i megüũ rü norü nhuãcü nügümaã nacua'eũ i norü ianewatchigüwa ngema maiyugü;

c) rü ãẽ'gacügü i natchianemaã cua'güũ nawe'e na naügüãũ i mugü wü'igu i maiyugümaã natchiga i ngewacaũgüũ i gutchagüarü irãatchirüũ i üpetüũ i ianewagü nangemaãcü naetüwa na puracüẽca' i ngewacaũgüũ i ma'ütchiga rü puracütchiga i nügütanüwa.

NAÁCU'Ë I 6°

1. Rü nanaügüãũca' i mugü i ngutaque'ewa naügüũ rü ãẽ'gacügü i natchianewa ngemagüũ nawe'e na naügüãũ:

a) rü na maiyugüna nacagü'ũ rü naügüãũ i ngemaũ nacümaãcü i naca'tama ina üütchigüũ rüe'na wü'i norü ãẽ'gacüna i norü natucumümaã icua'ũ rü ngeguma wü'itchigü i mugü naetüwa naügütchaũgu i naca'tama iõtchigüũ rüe'na nhuãcü yaiïca' i natchiane rüe'na ngema ta'acü arü tchieũ rüe'na me'ũ i puracü natanüwa naügütchaũgu i ãẽ'gacügü i natchianemaã i cua'eũ;

b) rü nüna nacagüũ i ngema duũñgü inawe'egüũ rü tauemaã nü'ũ tchiaãẽãcü namaã rüe'na iaẽãcü rü norü ngutchaũãcü ngema duũñgü rü nawü'igumareũ i norü inüwa na nagemagüũ wü'iwa namaã i ngema ãẽ'gacügü nü'ũ i ugütchaũũ namaã i ngema maiyugü;

c) rü ãẽ'gacügü nawe'ena nü'ũ narü ngüẽũ nawa norü megüñma rüe'na norü puracütanümaã i cua' nü'ũ ngemagüũ rüe'na diërumaã i maiyugüarü natucumü i ãpaneũ na ngemaãcü nügümaãtama nacua'eũca' i norü ianewa.

2. Rü ngema nüna naca'ũ i maiyugü wü'i ngemaũca' rü nua ümatüãcü nhaã mugüwa nawena me'ũ inümaã ni'ĩ naü'ũ rü baita nhu'ẽãcü rüe'na marü memareãcü i poperawa rü maiyugü

gücümaãcü i ngemaũãcü na ngemaãcü wü'íwa nangeetchiũca' i inüwa rü ngemaãcü wü'igu nü'ũ yanguũca' ngema inüwa ngemaũ wü'iguũ naca' ngema nanawe'güũ i mugüwa nagu yadeaũ.

NAÁCU'É I 7°

1. Duũũgü nü'ũ ngutchaũũ nawe'ena nü'ũ namgemaũ norü pora na ta'acü yaĩũ ngema nanawe'ũ norü ngutchaũ na nhuacü nügü ya gagütchaũũ i norü ianegüwa rü no'rü ma'ũwa norü waimüwa na nhuacü namaã nacua'eũ rü nümagütama natope'eãũ i norü taetchiga rü norü natucumütchiga norü nacümatchiga ngema duũũgü rü nawe'e na ngemata na ngemagüũ na nhuacüta yaĩũ i ngema puracü rü nayaugüarü i diêrugü rü norü natanügü ngema wü'igu ãẽ'gacümaã i natchianemaã cua'gü naügüũ rü norü tawa rüe'na norü natchianewarica rü ngürüãtchi naguta aũrima nadau i norü ma'ũgü i norü natchiga ngema puracü üegüũ norü natucumüca'.

2. Rü nawe'ena aicumamata name'ẽãũ i norü ma'ũgü rü norü puracügü rü norü naüne arü me'ëgü rü norü nguetchigagü rü aicumama wipe'ewa nauũ i ãẽ'gacüarü oe'gaẽwa rü aicumaütchita nayaügüãũ ngema ngueëgü i ãẽ'gacü nüna uutchigüũ rüe'na natanü ngema naca' norü naanewa napuracüeũ rü naca'ütchita yaĩgüũ ngema norü natchianewagü rü ngemaãcü name'ëtchigüũ rü ni'ĩ ngema puracü nawa ügüãũ i maiyugü.

3. Rü ãẽ'gacügü i natchianemaã cua'gü rü ngema ta'acü naütchaũgüũ i maiyugütchianewa nawe'ena naca'irü nangüẽũ meama norü me rü norü gutcha ngema puracü natchicawa naügütchaũgü. Rü rüe'na tautama nü'ũ natchiẽãa i norü ma'ũgü rü norü õgü rü norü naanegü rü no'rü nacümagü rü no'rü nainecügü ngeta inaügütchaũũwa i puracü i ãẽ'gacügüwa ne'ũũ wootchi name rüe'na tama ngema norü aicüma i ngu'wa inayautchigüũ rü ngemaetüwa ta ni'ĩ naügüãũ rüe'na tama ngema puracü rü ngema tama ngemaãcü naüguãgü rü namaãta na gutchinügu i mugü naca' i ümatüũ i maiyugü i natchianewa ngemagüũ.

4. Rũ ãẽ'gacü i natchianemaã cua'cü nawe'ena wü'iguta nü-gümaã napuracüẽ i maiyugü nangemaãcü wü'igu inapo'ũgüãũ-ca' rü nünaa nadaugüũca' i norü natchiane rü norü nainecüarü ta i ngeta inama'ẽũwa.

NAÁCU'É I 8°

1. Rũ naya ücuũca' rü naümatügüã'gu i mugü natchianearü naca' i duuũũgü i maiyugü nawe'ena nayangegüãũta i norü nacüma-güãcü i maiyugü rü norü nügümatama marü nagu inama'ẽũãcü inaügüãũ i norü ma'ũgütchiga i tama ümatüũwa ngemagüũ rü nanhuacü nügümaã nacua'ẽũ i norü natchienegüwa rü ngemaã-cüta ni'ĩ naca' nawümatügüãũ i norü mugü i natchianearü tawa.

2. Rũ ngema duũũgü i maiyugü nawe'e na nü'ũ nangemaũ i pora nama'ẽãũ i nacümagü i norü natchianecümagü notürü wai tau-tama namaã na gutchinü i mugü rü tama'ẽũ i guũ i duũũgüarü ma'ũca' iũũ i baita ngema mugü i guũ natchianewa duã'taarü ma'ũ ipo'ũũ i marü guũwama nü'ũ nacua'ẽũ nanangema. Rũ ngürüãtchi nangupetügu i ngutchaũũtchiũ naetüwa ngema nacümagü i maiyugü nawe'ena nangemaũ i norü we'ãtchiẽũ nagu nadawenüacü i mugü rü tama'ẽũ nü'ũ i maiyucümagü i ngutchaũgüũ rü ma'ũ tchieẽũ i natanüwa.

3. Rũ nhaã mugü i norü wü'i deatchimaũwa ngemaũ i norü lwa rü nhu'matchi norü tarchimaũwa ngemaũ i 2 wa ümatügü i nhaã natchipe'egagu i mugü rü taucürüwata naya toyepe'e i wü'i maiyu arü duũũ rü guũma i mugü i guãca' iũũ ngema natchiane naca'ta ni'ĩ rü ngematama ni'ĩ ta i norü ngüẽẽ nauaũ mugüwa ümatüũ.

NAÁCU'É I 9°

1. Rũ na ya we'gueẽtchigüũ i mugüema i maiyugüarü nacümagü nanhuacü tü'ũ napocüũ ya gutchinüe i natanügüwa rü nhu'matchi natchianewa marü ngemaũ rü namaã ta i mugü

guũma duã'taca' arü ma'ũca' naũmatügüũ i natchianearü
tawa nawe'e na guũma i ãẽ'gacügü rü duũũgü ya nguẽẽãũ
nawa ngema pocutchiga.

2. Rü ãẽ'gacügü i mugü arü ngüçrumaã cua'güũ rü nawe'e na
nü'ũ nacua'güũ rü nayaugüãũ rü ngeguma marü nacümaawaãcü
name'ẽãgu i gutchaũ nügütanüwa naũgüũ rü ngürüãtchi maeta-
tchiga rü ngĩta'atchiga rü toomagü i gutchaũgü i nügücümaãcü
name'ẽgüũ i norü ianegüwa.

NAÃCU'Ë I 10

1. Rü ngeguma wü'i maiyu napogugu i tomagüarü mugücümaã-
cü rü ngema ãẽ'gacü i mugumaã cua'ũ rü taucürüwata nü'ũ narü
ngüma i ngema maiyugücüma na nhuacüta napo'cuãũ ngema
duũũ. Rü taucürüwata na nawü'iguẽmare norü pocutchigüwa.

2. Rü ãẽ'gacü i mugümaã i cua'ũ nawe'ena ya tomaatchiraũũ i norü
pocu rü taucürüwata nanapocu i nagu wü'i i ucapü' rü wã'taũ.

NAÃCU'Ë I 11

Rü mugü rü nanatchu'u na ngeũrũũmare i puracü rü ãtanü rüe'na ngetanüũ
nawa poraãcü nü'ũ nü'ũ iueũ i maiyugü tauetcha ngema marü mugüwa ūmatüũ
nanaũãũ tama norü ngutchaũãcü nhama tchurarawa muãcü naũ'ürüũ.

NAÃCU'Ë I 12

Rü maiyugü i duũũgü nawe'ena nü'ũ nangemaũ norü poũruũ i mugüwa
ũmatüũ rü norü we'ãtchiçruũ nawa norü ãpaneũ i poperawa i natucumü nat-
chawa ngema norü mugügu i daucüraũgü. Nawa i ngema nawe'e ina meãma
nü'ũ nacua'ũ na ta'acütchiga yaũũ i ngema rü nü'ũ nangemaũ i norü nagawa
namaã nü'ũ iu'ũ i natchiga ngema mugütchiga naetüwa i ngemaũ rüe'na too-
matchigü nacüma i megüũ nameã inangu'utchiũca' i norü po'ũtchiga.

NORÜ TARETCHIPANÜ – WA'IMÜTCHIGA

NAÁCU'Ë I 13

1. RÜ naya nguutchiñca' nhaã mugü i ngutaque'ewa naügüñ rü ãë'gacügü i natchianemaã i cua'egücü nawe'e na aicümama me nuna naãü na nhuãcü na ngema maiyugü nü'ü nadaugüñ i norü inüwa ngema wa'imü rü norü naanearü ücuanegü i u'ü rü nhua-cu nü'ü nadaugüñ ngema norü wa'imü nawa nama'ëñ rü tama togü i duñügü i tama maiyugü i ïgüñmaã na wü'iguñ norü inüwa naca' i norü wa'imü nawa nama'ëñ.

2. RÜ ngeguma i wa'imü nhañgu i de'agüñ rü ngema artigu 15 rü 16 natchigagu ide'agu ngema nü'ü niutchañ wü'i natchiga i tauma rü guñma i norü ta arü naane nawa namaëñ i maiyu'gü rü no'rü ngemañ nawa ügüñ tomarañü i nacümaãcütchigü.

NAÁCU'Ë I 14

1. RÜ ãë'gacügü i natchianemaã cua'güñ nawe'ena maiyugüñ nü'ü yaugüãñ na norü yañü i norü naane rü nuna naãü i nucümacürüwa nawa nama'ëñ. RÜ naetüwa i ngema naaene-gü wootchire' tama nagu naätchigüñ ngo'üwa notürü nagu na fene'gü rü nawa ta'acü norü ma'ügürüñ nawa naya yaugüñ. RÜ naca' ta ngema duñügü rü ianeütchimareñ rü tagu-ma meã atchigüñ rü ngema rü üanegütchigumare i nü'icarañ i natchicagü.

2. RÜ ãë'gacügü nawe'ena nayaugüãñ i wü'i mugü naca'tama nagu iuñ i norü naanetchiga ngema nucümacürüwa nagu naät-chiñgüñ rü nangemaãcü nü'ü na ngemañca' i ruñ ya nguñca' i mugüwa na norü nayañü i naane ngema nawa nama'üñ.

3. RÜ ãë'gacü nawe'ena nañiañ wü'i nacüma i we'guñ i mugü-tañüwa ngemañcücü i no'rü natchiane arü tawa na nhuacüta nawe'ät-

chiẽãũ i gutchaũgü i no'rü naane nü'ũ ngemagüũ rü nhuãcũta nü'ũ
ina wü'iguũ nüũ ngema duũũgü i maiyutagü i nawe'egüũ.

NAÁCU'Ë I 15

1. Rü ngema miyugüarü naane rü nü'ũ nangema i norü tchu'u
rü napo'ũruũã' rü aicümaũtchita nüna nanadaugü. Rü ngema
no'rü po'ũruũ'ũ rü nagu nadau nangema duũũgü i no'rü naanewa
ngemagüũ rü ta nü'ũ nadaugüũ i no'rü ngemaũgü rü namaã ina-
cua'güũ na nhuacü iyaüeguãũ rü namaã na nguũgüũ i ngema
wa'imüwa ngemagüũ i nua naüegaũ.

2. Rü ngeguma nüna naugu i ngema ngemaũgü i maiyugüarü
naanewa ngemagüũ i megüũ i ta'cügu ta i nawa iüũ rü nhu'ma-
tchi ãẽ'gacügü ya ta'acüarü naanewa na ngemagüũta rü yima
ãẽ'gacũta nawe'e na mugü naca' ü'ũ rü maiyugüna naca'ũ rüe'na
name rüe'na nü'ũ natchiee naũpa na ngema ãẽ'gacügü nü'ũ nawa
nü'ũ napuracüẽ rüe'na nade'agü i ngema wa'imüwa ngemagüũ
i mineriugü. Rü ngema maiyugü nü'ũ ngutchaũgüũ na naetüwa
napuracüẽ i no'rü wa'imü nawe'ena nayaugüãũta i nü'ũ naügüũ
i diẽru i natanü ngema nawa napuracüẽ wü'igu i togümaã rü nge-
guma ta'cü arü tchieũ nawa üpetügu i namaã i maiyugü nawe'e na
nayautanügüãũ rü na wü'igumareũ norü ütãnüwa naca' ngeguma
ta'cü arü gutchaũ nawa üpetügu i puracu.

NAÁCU'Ë I 16

1. Rü nhaã mugü naca' i uutchiũwa ngemaũwa rü wi-
pe'ewaama i nua i ngemaũwa i ümatüũ rü ngema duũũgü i
nawe'egüũ na nawa napuracüẽ i norü naane rü taucürüwata
rü nimugatchitanü nawa ngema norü naane marü nucüma-
cürüwa nawa nangemagüũ.

2. Rü ngeguma nangupetüũtchigü na tacüca' nangupetüũ i
wü'i i maiyutucumü i naya mugatchitanüũ rü ngema no'rü

wenaarü naätchi'igüü nagu i tomare i natchica naweñ na no'rü ngutchañmaã yañü rü nü'ü nacua'güñ na tacüca' ya ñgüñ ya mugatchitanüñ. Rü ngeguma tama ngemaãcü yañgü ngema no'rü mugatchitanü numa nawe'iacü yañü rü ãë'gacü ya naenemaã cua'cü naümatüã'gurica tama i mugüwa natchiga i norü mugatchitanü tana nangupetüñ rüe'na duññgüna nacagü naca' i ngema umñmareñ i natchianewa naca' naya igatchitanüñ ngema natchicawa rü naetüwa nawe'ena nangemañ i no'rü napü'eru natanüwa ngema ãë'gacügü ngeta inawe'ätchigëñwa i ngema mugatchitchiga.

3. Rü guñguma ngeguma nanguñpu'agu rü ngema duññgü i igatchitanüñ i natchicawa rü nüñ nangema ipora nawoeguñ nucümañ i natchicaca' rü ngeguma marü ya gu'gu i natchica ni'i ya mugatchitanüñ nori ngema natchicawa.

4. Rü ngeguma norü woegu tama nanguñpuagu rü tama ngeguma wü'igu nawe'ätchiëgüãcü na ngupetü'gu rüe'na nata'uguma i we'ätchieruñ i taigurigu nañgüñ natchiga nanhuacü tañguñ i nacüma i nawena i ngema naane nüna nañgüñ naca' i wü'i ngemañ i norü mugü i ematüñwa rü ngema rü naümatüñ i ngema waimü nü'ü nangemañ namaã naücuñ i ngemañgü nori rüñtama yañü nucüma nüna ya mugatchitanüñ tama yañü rü ngema tauguma i ngema nawa namaãta nama'ëñ i naane nawe'ena nayautanügüãñ i diëruwa rüe'na ngemañgümaã naätanüñ rü ngema rü namaã ma'ëñca' ni'i meã rü norüñtchirüñ ingema me'ñgü.

5. Nawe'ena meãñtchimata tü'ü naütanüãñ ya yiema duã'tagü ya tüñ ya mugatchitanü rü tü'ü tomare i natchicagu tü'ü naütchi'cagüe naca' i ngeñrüñmare gutchañ tñmamaã ngupeñtügüe rüe'na ta'cügu tñrü tañe'gu nagagu natüñ ya mugatchitanüñ ya maiyutagü.

NAÁCU'Ë I 17

1. Na nawe'guũãcü i ngema duũ'ũgü i naca' íyaĩũgü'ũ na nawa naüeũca' i ngema wüitchigü nanawa'e na meama nü'ũ i cua'ũ.

2. Duũ'ũgü i naca' yaĩũ nanawa'e na guũguma nüna ica'ũ na nü'ũ i cua'ãücü na nüna i ca'ũ i naane na ngemaãcü nawa naüeẽũ i no'rü mugüwa i to i natchi'cawa urüe'na ianewa.

3. Nawae' na naca i dauũ i nacüma na ínapo'ũũ na tomare i duũ'ũgü i tama ngema natücumüwa ngemaũ na nüchama nayauãũca' i ngema nacümagü i na tama nü'ũ ta cua'ũ i mugüwa ümatü'ũ, tûmagü ya yiema natücumü na tama tûna nayauaũca' i tûma arü naane i tûmaarü iĩũ.

NAÁCU'Ë I 18

Mugü i naca' ta iĩũ nanawae' naügüa'ũ naca' i ngema iücümareũ ngema tama ínaca'ãcü tûna ya yiema duũ'ëgü tûmaca' íyaĩë rü aë'gacügü nawae'ũ i naca' na daugüũ na ínapo'ũãũca' i ngema tchieũ ya ngegumaraũũ.

NAÁCU'Ë I 19

Ngema naanegüma'ã puracüũ i natchiaanegüwa tûna naãũũ ya duũ'ëgü ya tûmaca' íyaĩ'ë i wüi'guũ nhama togürüũtama nawa i ngema nacümagü:

a) tûna naãũ i to i naane ya yiema duũ'ëgü ngeguma tûma arü naane tama tûna naãgu namea i ta ma'ëũ rü meá i tayaeũ rü ngema tûgü nangema timueũca' nawa i ngema natchica i nawa tü'ũ namugüũ;

b) tûna naãũũi nanhuacü ye'erawa tûgü tagagüũ nange-maãcü na tapuracüeũ nawa í ngema tûma arü naane e tûmagü arü tama iü.

NATCHIPE'E ARÜ TAMAE'PÜ NA PURACÜCA' TÛNA CUCA'Û NAWA TANGEMAÛCA' I ATANÜ'Û

NAÁCU'Ë I 20

1. Aẽ'gacügü nayaugüã, i guĩma i mugü natchianegü rü wü'igu naca' ya yiema duũ'ẽgü ya tũmaca' íyaĩẽ. Nacũmagü na nge-maãcũ tũna naãũca' meaãcũ ya puracũtanũẽ yiema duũ'ẽgü ngema natũcumüwa ngemagüe' ngema tapuracũũca' na puracũ tũna naã'ũ, ngeguma tama aicũma tũna nadau'gu i ngema mugü i guĩma puracũtanũ'ũ arüwa.

2. Rü ã'ẽgacügü rü nayau'güãũ i nacũma na tũna nadauũca' na ngemaãcũ tama tũna tchieegaũca' yiema puracũtanũẽ ya ngema natũcumü tũmaca' íyaĩ'ẽ rü togü i puracũtanũũ, nawa i ngema nua nü'ũ yau'ũ:

a) ngema puracũ i ãtanũ'ũwa na tiũcuũ, rüe'na ngema puracũ i naca' tangu'ũwa na ngemaãcũ nawa yeerawa tiũtchigũũ', puracũ i nawa tangemaũ;

b) ngema natanũ rü tũmaarũ puracũ taũ'ũgu ta ni'ĩ yaũ'ũ;

c) rü tũna nadau'ũ na tü'ũ nangüẽẽ'ũca' nawa i tumaarũ me (ma'ũ) rü nhuãcũ ítamaũũ rü tü'ũ ipo'ũ'ũ na tama ngema ti-da'weũca' guĩma i ngüẽ'ẽgü nawa i tü'ũ nangüẽ'ẽũ ye'eraã-cũ i nawa i tũmaarũ puracũ, rü na tü'ũ naũpataũ;

d) naãũ i pora na ãtucumuũwa tiũcu'ũ rü tama tũna yanuũãũ na nawa tangemaũ i ngeũrũũ i natũcumü i we'guũ rüe'na tauũegaũ namaã i puracũ tũna ã'ũ rü natũcumü i puracũtanũ'ũgũmaã i cua'ũ.

3. Ngema nacũmagü i yauũ tũna naãũ i ngema tũmaarũ meca' ricatama':

a) yiema puracütanü'ũ nawa ügüe yiema tümaca' íyaĩẽ, ya duũ'ẽgü. Nhu'matchi puracütanü'ũ i paãtchimare wü' i puracü üe, rüe'na to i natchicawa neũẽ, rüe'na yiema nanewa puracüe, rüe'na to i puracü i yaue. Rü yiema puracütanüũ ya puracü yaue paãtchicamare, na tü'ũ na ngemaũca' i túma arü porawa i ngema mugü, tü'ũ nangemaũ i wü'itchigü puracü nhama guũma i puracü ta nü'ũ ngema na nawü'iguũ, rü meama tü'ũ nü'ũ nacua'ẽũ i túma arü pora rü mugü na nhuãcü naca'cu dauũ;

b) rü Puracütanüũ i ngema duũ'ũgü, tama name na puracü i norü me'ca aũcúmaũwa (ma'ũ) napuracüũ. Tauacüma puracü i dawe nawa nüna üeũwa na puracü rü tama ya daweð'ũ;

c) puracütanü'ũ i ngema duũ'ũgü, tama name nangupetü'ütchĩ i norü puracü rüe'na tama nagu cunapocüũ rü tautama no'rü ngetanüca' ngema napuracüũ;

d) puracütanü'ũ i ngema duũ'ũgü, nü'ũ nange'maũ i wü'iguũ i puracügü naca' i ngeũ rü yatü'ũ rü nü'ũ nangemaũ i namaã i cua'ũ nawa nhuguacü tü'ũ yaũ'ãẽũ tchieeũca'.

4. Namaã i cua'güũ nanawa'e na nüna naã'ũ nawa i nanaü'ũ i puracügü i naãtanüũ ngema ngeta ínangemaũwa i ngema puracütanü'ũ i ngema duũ'ũ'ũ i naca' íyaĩũ, guũma i nhaã mugü i ã'ẽgacügü arüwa ngemaũ.

NGEMAÜGÜ ARÜ ÜGÜTCHIGA I IANEARÜ NAPECÜMAWA

NAÁCU'Ë I 21

Rü Ngema natanü'ũgü i natücümügü i duũ'ũgü aicumama naca' íyaĩũ nanawa'e i natchi'ca nanangueũ naca' i cua'gü i wü'igumareũ rü tümacata ya toguegü ya duũ'ẽgü.

NAÁCU'Ë I 22

1. Rũ ngema nacümagü nagu na'ĩ'ũ ta nanawae na guãmata nawa ngemagü'ũ yiema natücumü tüma arü memaã nawaegüe nanawa tangemagü'ũ i ngu'gü i guĩraũũ i cua'gü mea nawa nü'ũ cucua'ũ na guĩma mea ũũca'.

2. Rũ ngeguma ngema ũmatügü'ũ i ngema'ũ tümatanüwa ya duũ'ëgü tama tü'ũ namegu rü tama namaã tataãegu ya duũ'ëgü arü inümaã na wü'igugu, rü ngema aẽ'gacügü rü tü'ũ nanatautchaẽẽ, nanawa tangemagü'ũ yiema natücumügü, na na'ca' ta ngue'ũ i ngema to' i ngugü ngema tüma tanawaegü'ũ.

3. Rũ ngema aẽ'gacü ügüũ i nguetchiga i maiyugüca' nawe'ena nagu tanadauũ i guĩma ngema ũmatü'ũ i meã megü'ũ i ngu'gü nanawa'e na tümacümagüãcü ya ũ'ũ, yiema natücumügü nawaegüe. Ngeũrüũmare i ngu'gü nanawa'e naya ngu'ũ ngema natücumügü i nawaegü'ũ arü ngüẽmaã, rü nanawae naca' ya daugü'ũ rü naca' inacagü'ũ na nhuãcü ta nangupetü'ũ ngema ũmatügüũ. Gu'ũgutama tanayau yiema natücumügü na meã namaã ta cuagü'ũ na ngemaãcü meã inanguũtchiũca' nhema ũmatügü'ũ i puracü, na ngemaãcü nügümaã we'wa nangegüãũca'.

NAÁCU'Ë I 23

1. Rũ aẽ'gacü nawe'ena me nünanaãũ i ngema maiyutagüarü puracügü i ianewagü inaüẽũ norü nhuacu nanatogüũ rü nhuacü nanabuetagüũ rü na nhuacü nanafenegüũ rüe'na powaegüũ rü nawücagüũ rü ngemaũgü nayaugüũ i nainecüwa. Rũ ngema rü ianewa wü'igu nawa napuracüẽũ rü aẽ'gacügü nawenaa naetüwa poraãcü nü'ũ nawa narü nguegüũ ngema maiyugü rü ngemaãcü ye'eraãcü naporaãũca' i nacümagüma nagu inama'ẽũ i wü'itichigü i natücumügü.

2. Rũ ngeguma maiyugü naca' inacagügu i norü ngueẽrüũ i nü'ũ ca'ũ na nhuacü nauãũ i ngema puracü rü aẽ'gacü ya natchianearü

nawe'ena nü'ũ nangaũgaũ ngema norü cagü rü norü ngutchaũgü
i ngema maiyugü. Rü ngemaãcü na poraũca' i norü ma'ũgü rü
yauũca' meãma ngema nagu inama'egüũ i norü naanetchigüwa.

NORÜ WÜ'IME'PÜ TCHIPANE – NORÜ NGIRUŪ I NATUCUMÜGÜ RÜ NHU'MATCHI MA'ŪARÜ

NAĀCU'Ē I 24

Rü ngema norü nge'etchiga i poragüwa i maiyugü nawena meãtchigü
natanüwa nangugüũ ngema i nawe'egüũ na nanguetchaũũ rü nayaume'tanü-
güũ rü taucürüwata nü'ũ nao'güũ ngeguma naca' nadaugügu i norü yau-
me'tanü ngeguma marü na yaegu i maiyutagü.

NAĀCU'Ē I 25

1. Rü ãẽ'gacü ya natchianemaã cua'cü nawe'ena maiyugüme'e
nauaũ i nhuacü ta nügünatama nadaugüũ nawa norü me'etchiga
rü nü'ũ nangemaẽãũ na nügümaãtama nacula'güũ rü nügü na na-
daugüũ i norü nañewa rü norü naãẽgüwa.

2. Rü ngema puracü naca' i nañearü me'etchiga nawe'ena me-
ama na nü'ũ rü norü ügü wü'itchigü ianegüwa nangemaũ ngema
me'ẽgüũrüũ . rü ngema puracü nagu nadau i ma'ũgü nawe'ena
meãtama na nü'ũ na nhuacüta naügüãũ rü wü'igu namaã na-
cua'eũ namaãgüta ngema maiyugü rü ngema rü yaücu i natchiga
na ta'cügu inama'ẽũ i ngemaũgüwa norü naanetchiga rü norü
nacümagüitchiga rü norü natucumügüitchiga na nhuacü inaügüãũ
rü ngema no'rü nacüma na nhuacu naügüãũ nügüna nadaugüũ
nacümaãcü rü nhuacü nügü naü'ũgüũ namaã i norü ü'ũgü i nu-
cümacürüwa nagu inama'ẽũ i maiyutagü.

3. Rü ngema natucümü nüna daugüũ i ma'ũgü nawe'ena wi-
pe'ewa nauẽãũ i nanangüẽãũ i duũũgü i ngemata nüna daugüũ i
wü'itchigü ianewa i da'wegü rü naügüta na tümamaã nü'ũ yau'ũ

natchiga na nhuacü tügüna tadauũ natchigawa i nawegu rü
etüwa rü namaã taãmücüũ i nawa tiũũ i toomatchigü naetüwata
puracüẽũ i da'wetchiga i natchianegüwa.

4. Rü ngema dauruũgü i dawe'arü nawe'naa nügümaã naãmü-
cügüũ i toomatchigü i natucumümaã i natchianewa marü nge-
magüũ ngemagü ni'ĩ i ngüẽtaegüruũ rü ta'emaã cua'güũ rü
nacümatchiga i po'ũgüũmaã naãmücüũ ngema natchiane marü
ngemagüũ na inapuracüẽũ naetüwa i me'ũgü.

WÜIMEPÜ ARÜ WÜITCHIPANE – NGUËTCHIGA NHUMATCHI NHUACÜ NÜGÜMAÃ YA DEAGÜÜ

NAÁCU'Ë I 26

Ngema ngugüru'ũ nanawa'egü ta nü'ũ yayauãtchi'ũ na tü'ũ nü'ũ yan-
gi'ĩ'ca' naca' i ngema natücumügü i nawa'egü'ũ na nü'ũ nangema'ũ na-
nayaugüã'ũca' i wü'i cua' gu'üwa ngema'ũ i nhama natchi'ĩ'anewa nge-
magü'ũmaã tawü'igu'ũca'.

NAÁCU'Ë I 27

1. Rü Ngema puracügü rü ngema cua'gü ngema duũ'ũgü i
nawa'egü'ũca'tama iĩ'ũ rü name ni'ĩ mea naügi'ãũ rü yangicu-
güã'ũ wü'igu na ngemaãcü na yaugüã'ũca' ngema nanawa'egü'ũ
i megü'ũ rü natchigagu yau'ũ, i cua'gü, nacümagü i nü'ũ nge-
magü'ũ ngema duũ'ũgü, na ngemaãcü nawegüã'ũ ngema nü'ũ
ngema'ũ i me'ũgü.

2. Rü ngema aẽ'gacü aicümama naca' dau'ũ rü nanaã' na tü'ũ
nguecẽ'ũ yiema duũ'ẽgü ngema ngemagüẽ i nawa'egüẽ nanawa'e
na nawa tangemagü'ũ rü yangicugüã'ũ ngema puracü cua'güca' i
ngemaũ namaã ngema dawenü na towa yangutchigü'ũ, yaũtchi-
gü'ũ, mea cua'ãcü tanãã'ũ, ngema tü'ũ ngu'ũũãcü.

3. Notürü ngema aë'gacügü rü nü'ü nicua'ätchigü ngema natü-cumügü arü mugü na nhemaäcü naüguä'ücü i norütama i mugü rü cua'gü, na nhemaäcü nü'ü nacua'gü'ü ta i aë'gacügü arü mugü na mea namaã nü'ü yaugü'üca'. I nhema aë'gacügü arü diërugü rü name ni'i mea na'ägüä'ü rü na'ügüäü ngema mugü.

NAÁCU'É I 28

1. Rü ngeguma marü namegu, yiema bu'ätagü i natücumüwa ngegumäie nanawa'e na tümagagüwatama taugütaegü'ü rü tawüetagü'ü erü tümagagü'ütchitama ni'i. Ngeguma tama yanguutchigu nhema mugü rü ngema aë'gacügü aicumama nawa'egü'ü rü ínacagü ta nüna ngema natücumügü ta aicumama marü yangueëgüä'ü ngema nagu ínarüinüë'ü i mugü.

2. Notürü ngema nagu í'ü ta nanawa'egü na aicumama yangu-gü'ü, namaã ngema natücumügü na ngemaäcü nü'ü nangemaü na nagagüwatama ta yadeagü'ü mea rüe'na natchianegügamaã ta tana wü'igu'ü.

3. Ngema nagu naí'ü ta nanawa'e nü'ü yayauätchigü'ü na nüna nadaugü'ü rü yaüëëä'ü na aicumama nawa tide'agü'ü i tümagü yiema maiyugü i nawa'egüe.

NAÁCU'É I 29

Rü ngema ngu' i guüraü'ü i cua'güca' tü'ü nangueë'ü i natücumü i nawa'egü'ü arü buügu na aicumama nawa tangemagü'üca' rü mea tawü'igu'ü yima ñane nawa tamaëne ngema natchiüñane nawa tangemagüene nanawa'e na nü'ü nangemaü i wü'i nawa'etchaü'ü na túna naäü i cua'gü ya yiema natücumügü.

NAÁCU'É I 30

1. Ngema aë'gacügü nanawa'e nanayau'äü i wegu'ü i nacüma-

gü i tũmacũmagü iĩ'ũ ya natũcumũgü nawa'egüe na ngemaãcü nü'ũ tacuae'ũ ngema tũma arũ pora rü mugü, ngema í'tapura-cü'ũwa tũma arũ ni'ĩ, rü maru'ũ itayuuwa, rü cua'gü ítayuuwa rü ma'ũ arũ meru'ũwa, rü puracü i megü'ũwa i ngema nhaã mü-güwa ngemagü'ũ rü ínangutaque'güũwa.

2. Rũ ngeguma tchi nanawa'egu i ngema nanaũũ rü nayanguutchi ta, ngeguma na wũ'matũgu rü idearuũgüwa i tũmagagüwa yie-ma natũcumũgü.

NAÁCU'Ë I 31

Nacũmagü i naaẽ'ũ cua'ũ nanawa'e tchi ni'ĩ nayau'aũ ngema güũ i natũ-cumũgü i nũma ngemagüũ, naca'türü ngema namaã puracüẽũ i nũna ngai-camagüũ tũmaca' ya duũ'ũe ya nawa'egüe na nü'ũ tayangaugüũ na nao'ũ i inü i tchie'ũ tũmamaã yiema duũ'ẽgü. Rũ ngemaca' nanawa'e nangemaũ i norü poperawa rü ngemaũgü i ngu'eẽruũwa nawe'aũ na nawü'iguũ, i nü'ũ iutchigaũ i nacũma i natũcũmu i nhema duũ'ũgü.

WŪIMEPŪ'ARŪ TARE – NŪNA I NGAICAMAŪ RŪ NŪGŪ RŪNGUEË'Ū NAMAĀ I TO I NATCHIANE

NAÁCU'Ë I 32

Rü aẽ'gacügü rü namaã ta nacua'gü i nacũma i meũ güũma i natchia-ane i ngemaãcü nü'ũ na tautchaũca' nũgũma'ã na puracüẽũca' i nge-ma duũ'ũgü i maiyugü, puracügü i diẽrumaã, natũcumũgu, nacũmagü, naãegü rü natchica.

NATCHIPE'E WŪ'IMEPŪ ARŪ TAMAEPŪ NAMA'Ā I CUA'Ū

NAÁCU'Ë I 33

1. Rũ aẽ'gacü tagüũ i namaã nacua' i ngema nü'ũ yau'ũ i nguta-que'egüwa na aicuma nü'ũ na ngemaũca' i natücumügü rüe'na to i nacümaãcü namaã na cua'güũ i nhema mea we'gu nu'ũ i maiyugüca' i aicuma nawegu'ũca'.

2. Rũ ngema nhaã mea we'gu nu'ũ rü nagu natchocugü ta:

a) rü püracügü i we'gu ü'ũ, rü namaã icua'güũ, nameẽ'ũ rü nü'ũ idau'ũ rüe'na nawe'guũ, ngüeẽwa i duũ'ügü i nawa'egüũ i nhaã nacüma i nuã nü'ũ yau'ũ nhaã we'wa ínangegüã'ũwa;

b) rü ngema mugü rü nawa'e na aicüma tümamaã napuracüe'ũ rü nüna nadaugüũ tümaca' ya duũ'ëgü ya aicuma nawa'egüe.

NATCHIPEE WÜIMEPÜ ARÜ ÁGÜMÜCÜ – MUGÜ NAMÁ I CUA'Û I GUÛMA

NAÁCU'Ë I 34

Wü'itçigü natchiane rü nü'ũ nayangau i nacümagü i yau'ũ nayangueẽ'ũca' i ngema mügü. Rũ nanawa'e na yatorau'ẽẽ ngema wü'itçigü i natchiũa-necümagü ya ü'ũ i mugü.

NAÁCU'Ë I 35

Rü nhaã mugü nanaü'ũ rü tama nanatchieẽ i togü i mugü i tüma arü me ya yiema duũ'ëgü ya nawa'egüe nawa tü'ũ mu'ũ, ngemaũgü i megüũ i mugü i'ũ i guũ i natchiũane arü, mugü i nügümaã nameẽgüũ rü nacümagü.

NATCHIPE'E ARÜ TAREMEPÜ MUGÜ ARÜ GU'GÜ

NAĀCU'Ē I 36

Rü nhaa ngutaquee i mugüca' mugü rü wenaarü nü'ũ nadaugü na nameãũca' i natchiga i maiyugü rü natücumügü i 1957 arü.

NAĀCU'Ē I 37

Rü aicüma we'guũ, nanawa'e na Yiretú ya guũ arü i Wüataetchi'ca arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) mã nü'ũ yau'ũ nayawücutchiãũca'.

NAĀCU'Ē I 38

1. Ngema ngewacaũ'ũ i mugü'wa ngemagüũ nawa nayadá ngema natücumü i OIT arü rü nü'ũ nangemaũ aicüma we'guũ nayawü'cutchiãũ wü'igu namaã ya Yiretu ya guũ arü.
2. Rü ngemaca' ngema nhaã i mugü rü ni'ücuta i no'rü pora na'wena ya tacutuwa arü tare ya tawemacü na nawena i ngu-neũgü, namaã ngema tare i naünegü i aicüma we'guũ arü nayawücutchiãũca' namaã ya Yiretu ya guũ arü.
3. Rü nawe'ena i nhaã mugü ni'ücu ta na naporãũ i nhaã mugü naca' i ngeũrüümare i natücumü tacutuwa arü tare ya tawemacüguwena nayawü'cutchiũ na aicüma nawe'guũ i mugü.

NAĀCU'Ē I 39

1. Rü wü'i i duũ'ũ i natücumüwa' ngemaũ i aicüma we'guũ ta ínanauãũ i ngema nüũ yau'ũ i nhaã mugü na'wena ya gume'pü ya taunecü ya ugügu i no'rü nüiraũ'ũ nayäcüũ i no'rü pora nawa i wü'i i ugütchiga naca' i ngema namaã ya yima Yiretú

ya guü arü i Wü'etaetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) nayawü'cutchiãüca' tauwama name i ua'ü na'wena ya wü'i ya tauncü i nguneü i no'rü wücutchitchigawa.

2. Rü wü'itchigü i duü'ü i natücumüwa ngemaü i aicüma we'guü i nhaã mugüwa na ínauaüãü rü yangugu ya wü'i ya tauncüwena nayaguü i nhaã nüiraü'tchimaüwa nü'ü yau'ü na nangemaü ya gumezü ya tauncüwa rü tauwama name na ínaua'üãü i ngema mugü, rü nanawa'e na nangugüãü i ngewacaü'ü i nguneügü ya gumezü ya tauncü naguü, nawena i ngema rü name ni'í ínaua-ü'ãü nhaã mugü rü wü'itchigü i nguneü i gumezü ya tauncü naguüwa nangurica i natchiga i nhaã artchigu.

NAÄCU'Ë I 40

1. Rü ngema namaã i cua'ü ya guü arü i wüe'taetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT), rü namaã ta nü'ü niu ngema guüma natücumüwa ngemaügüümaã nanawe'atchieãüca' i ngema aicüma we'guü rü uaü'gü.

2. Rü ngema ni'ü nüü nüna cuaëü ngema namücügü nanawae'na nüü nüna cua'ëëü ya äëgacü ya namaã cua'cü i ngema ngewacaüü i mugü na ngemaäcü güü natucumüwa nana ngeetchii'ca' rü marü nügü i'na meëëgüüca' naca' i ngema mugü arü äütchi.

NAÄCU'Ë I 41

Rü ngema namaã cua'ü i guü arü i wüe'taetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) rü wü'etaeruü ya guü arü ya Nações Unidas arü maã nü'ü niu ta nayawücutchiaüca' i ngema natchiga i artchigu 102 i Carta das Nações Unidas arü i aicumma we'guü rü uaü'gü i nawa wümatü'ü ngema artchigugü i daunawa ngemagüüwa i nhaã mugüwa'.

NAÁCU'Ë I 42

Guĩgutama nangemaũ ngeguma nanawa'egu nanangugüũ, ngema namaã i cua'güũ i puracügu i Wüataetchi'ca i Organização Internacional do Trabalho, nanawa'e ta yawe'güãũ i ngutaque'ewa i guũ wü'i i ümatüũ, natchiga na nhuãcü nügümaã nameeãũ nhu'matchi meatama nü'ũ nacua'ũ, ta'cütchiga ni'ĩ ya utchaũũ ngema ngutaque'ewa i guaãũma meũ.

NAÁCU'Ë I 43

1. Ngegumatchi ngutaque'ewa wü'i i ngewacaũũ nacümagü nayau'gügu rü nangupetü wo'tchi ngewaca'ũ i nacümagü naũ'gu i tama namaã wüiguũ:

a) wü'i i naũne i aicüma we'guũ i ngewacaũ i mugü rü nü'ũ nada'ugu rü nü'ũ ta nangema i ngematama i mugü i na naüãũ paama ngema üũãcü i artchigu i 39 i daunawa, rü ngewaca'ũũ i mugü nü'ũ dau'ũ rü nangema nayaücuũ i porawa;

b) rü ngema nguneũ i nagu yaücuũ na naporaũ i ngewaca'ũ i mugü rü ta ínayatchaãtchi ngema ngemaũ i mugü na na'wae'nü'ũ i aicüma we'guũ ngema nawa ngemaũ i natanü'ũgüca'.

2. Nhaã mugü rü nayadaeçamata nayanguũ i ngeürüüãcümare i nacümagü rü namatüwa i nhu'ma ngemaũ, naca' i ngema nawa ngemaũ aicüma we'guũ, notürü nü'ũ natauma i aicumaũ nawa i mugü i nü'ũ nadaugü.

NAÁCU'Ë I 44

Rü namatügu i ingleswa rü Francesewa, i nhaã mugü maãtama na wü'igu na ngemaãcü guãma nü'ũ cuaüca' na aicuma yi'ũ.

MEËGÜ I MUGÜ NÜ'Ū UNETA I NANAÜ'Ū I OIT ARÜ TŪMATCHIGA' YA MAIYUGÜ RÜ NATÜCUMÜGÜ

Ngutaque'e i guũ i Organização Internacional do Trabalho,

Rü nanayau i mugü natchiga i maiyugü rü natücumügü e 1989 arü,

Rü nanawe'gueẽ na namemaeẽ'ũ i tūmacūma ya yiema duũ'ẽgü nawa i omü arü ügatchi yeguma nori' nayaugüãgucürüwa i mugü i natchiga i nhu-re i pegütanü'ũ i maiyugü rü natücumügü (n° 107), i 1957wa,

Rü nanayaugü na naügüa'ũ i ngemaũgü na nawa yanguutchiüca' i duũ'ũgü i maiyugü rü natücumügü i guũraũ'ũ i natchi'ca i nhama i nanewa ngemagüũ naca' i natücumügü i numacüa', rü nü'ũ tiu'ũtchigüũ i tūmacümagü rü natücumücumagü,

I'nadagüẽtchigüaũ naca' na aicumama we'guũ i ngutchaũ na nanguẽ'ũ i no'rü ü rü norü memaẽtchigü i mugü wena nü'ũ dau'ũ arü:

Puracü i ü'ũ natchicawa i natchiũanegüwa

1. Inaca' nüna i natchiũane i nawa ngemagüũ na ngemaãcü nü'ũ nacuaũca' i tau i ngueẽ'ũ i paama iü'ũ i nguũpuaũ i aicumaaũ nawa ngema mugü marü nü'ũ ya daugüũ yangueẽgüũ i mugü marü i memare'ũ i ngutaque'ewa na ngeetchigüũ i nacüma rü rümemaẽe'gaũ i paama.

2. Inaca' nüna i aẽ'gacü wü'i nacümaãcü na nhuãcü nü'ũ nangüẽũ, namaã i natücumügü rü nhu'matchi to i natücumügü i duũ'gü i nawa'egüũ i natchiãnegüwa.

3. Inaca ya aẽ'gacügü nüna i ngema tü'ũ iücutchiũ i puracüwa rü puracüe'ũ na namaã ya de'aũ i natücumü i puracüẽ nanamaã ya de'aũ i natücumü ngemagü tūmaca iyaã nanhuacü natchiga i wü' i nacüma na ü'ü rü nguũpuaũ rü nhu'matchi tūna naãũ rü yaücutchiãũ i mugüwa nüũ yauũ na ngemaãcü i maiyugü rü natücumü nangemaãcü na nü'ũ tiu'ũ i tūma arü dawanüwa i ngema ta'cü i mügüwa nü'ũ yau'ũ.

4. Rū ínaca' nūna ya a'ēgacü i natücumügü i ngema tü'ü iücutchiñ i puracüwa rū puracütanüñgüna na ngemaãcü naügüãñca i we'gu ü'ü i cua'gü arü puracü i natücumüñ íwe'guñ i duñ'ügü i nawa'egüñ arümaã na ngemaãcü ngema mugüñ nacua'güñca i guñ i natchi'cawa rū natchiãnewa rū yaücutchiãñ we'gu ü'ü i nawa ngemagüñ, düca' i nhaã cua'ätchirüñ:

a) rū ngemañgüwa i natchiga i namatügü nü'ü iu'ü rū ngema nü'ü yangautchañ'ü i mugü arü;

b) nu'ü i cua'ü i ngema mugü i tüna naã'ü i wü'iguñ nayan-gügüñca' rū naü'ñca' i mugü i ngutaque'ewa;

c) wü'i i ngutaque'e ü'üwa rū naügü i wü'i tañ i cua' ga mugü ga na nayaugüã'ñca' ga yema marü meñ ga na nhu-nhaãcü i naügüã'ñ ga nacümagü ga marü i memareñ.

Puracü i ü'ü i wüi natchiane arü tawa

5. Naca' ínaca' i ngema natücumü i nügü nutaque'ē'ñ i nguta-que'ewa natchiga ya de'agü'ñca' i to i ngüēē ngema nūma na nawa'eñcücü i ngema diērugü marü i memareñ naca' i puracügü nagu i u'ü i nü'ü yangaugütchañ'ü i ngutaque'ewa rū nü'ü nangemañ i pora rū i naca' íca'ñ natücumüna i to inatchiãnewa puracüēñna na nangemañca' i pora, i OIT nanatautchañca' i namañ i cua'ñ i ngema poragü.

To i puracü i ü'ü i OIT arü

6. I'naca' i ngema ucu'ēmañ cua'gü'ñ nūna inatchiãñemañ cua'gü'ñna nūma nanawa'cüãcü naca' i ngema diērugü i marü i memareñ nayau'gü'ñ i ngema ngugügu'ñ na ügüãñ i tañ i dieru naca' i ngema i ngaicañ:

a) na üãñ rüe'na yangueã'ñ i ngutaque'ewa, rū nangugüãñ rüe'na aicüma marü namañ napuracüēñ;

b) ã'ẽgacü nawa narü ngüẽ'ẽũ ngema puracügü i ngugügu'ũ
i taguma i gu'ũ guũguma ngema ngutaque'ewa i maiyugü;

c) marü i memareũ i de'agü naca' i ngema i nawa'eũ
i ngutaque'ewa i OITgü arüwa norü poraca' rü norü
cua'güca' i nügütanüwa;

d) nanaporaẽ'ẽ i de'agü nügümaã i ã'ẽgacügü rü natücumü-
gü i puracüẽ nũ'ũ yangau'ũca i ngutaque'ewa ngemagü'ũ i
ngema duũ'ũgü i nawa'egü'ũãcümaã;

e) mugü nü'ũ i u'ũ i nai'cutüwa arü ãgümücü (19) i OITarü,
wü'i i ngugüguũ i guũma i ngema natücumü na nü'ũ yadau-
gü'ũ rü yanguẽ'ẽũ i mugü;

f) nau'ũ, nangu'ũ rü nhu'matchi nü'ũ i utchiga'ũ i norü mu,
rü no'rü me, ngugüũ rü nhu'ma i ngemaũ natchiga a ñane i
ngema duũ'ũgü nawa'egüũ;

g) ya nguẽtchigü'ũ i puracügü, rü projeto nü'ũ rü nguẽ'ẽ'ũ
ngema duũ'ũgü nawa'egü'ũ, ngema natchiga na ngema
tingearü puracüãũ. Nhaã puracügü rü nangema rü natchocẽãũ
i nhaã tape'ewa neuũ'ũ' i puracügü, rü aicümaũtchima
napuracüũca', tü'ũ nacai'ũcẽũ, natanü'ũca' i to'rü ngemaũ-
gü (napa, pacara rü toomatchigü) rü nhu'matchi yatügüarü
puracü i a'ẽgacügüarü rü cua'gü i nagu meũgü'ũ. Nhaã
we'gu ü'ũ i puracügü nawa'e na aicüma na paama naãtanü'ũ
i mugümaã i ngema ngemagüũ i nawa neũ'ũ i muõtchiũma i
nacüwawá i puracügü rü toomatchigü.

Mugü i nawe'atchiẽ'ẽũ nayau'ũ i 26 ya tawemücü ga Juniogu 1989 i ngu-
taque'e i natchĩãne i puracüarü, rü norü 76ª ngutaque'ewa.

NORÜ İNÜ NA NHUACÜ YA ŨËÛ I DUÛ'ËGÜARÜ MAÛ
NO'RÜGÜ I NGEMA NATÜCUMÜGÜ I WÜIWA PURACÜËÛ

TIKUNAGAWA

OBJETIVOS DE DESENVOLVIMENTO SUSTENTÁVEL
DA ORGANIZAÇÃO DAS NAÇÕES UNIDAS

TRADUZIDOS PARA O TIKUNA

NORÜ ÑNÜ NA NHUACÜ YA ÜËÜ I DUU'EGÜARÜ MAÜ(ODS)

3 MEÄRÜMAÜÄÜ
RÜ MEÜWA TA
NGEMAÜ

4 MEÜ I NGUEÉ I
YAUÜ

1 YA GUËÜ I
NGEARÜ
DIERÜÄ

2 YA GUËÜ I
TAIYA

7 ÖMÜ I
GUANEÄUMA I
MEÜWA YAUÜ

8 PURACÜ I MEÜ
RÜNAÜNAGÜËËÜ
I DIERU

5 RÜ GUANEMA
I WÜIGÜÜ

6 DE'A MËTCHIUÜ
RÜ GUTCHIREGÜ
ARÜ YA'U

11 TANE RÜ TÄNEGÜ
IRAGÜÜ I MEÜWA
NA NGEMAGÜÜ

12 RÜ NGEMA I
NGÜÜ RÜ I ÜÜ
RÜ MEÄ NAMÄ
I CUA'Ü

9 PURACÜTCHICA I
ÄÜÜ I WIPE'EWA
ÜTCHIGÜÜ RÜ
MEÜWA NGEMAÜ

10 IYA I'PRAÄTCHIUÜ
NA TAMAI
WÜIGÜÜ

15 MAÜ I
WA'IMÜANEWA

16 GUÜ MEMARE
NGÜEGÜ RÜ
NATÜCUMÜGÜ
PORAGÜÜ

13 NACA' I NADAÜÜ I
NACÜMAGÜ
NANAÖÜ I NAANE
ARÜ NATANE

14 DE'AWA
NGEMAÜ I MAÜ

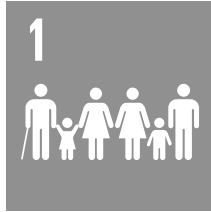
15 MAÜ I
WA'IMÜANEWA

16 GUÜ MEMARE
NGÜEGÜ RÜ
NATÜCUMÜGÜ
PORAGÜÜ

17 NGÜËEGÜ
NACA' I NGEMA
NA NAWAEGÜÜ

18 GUANEMA I WÜIGÜÜ
WOTCHI CÜ WAÜ RÜ
MAÏYUQUÜ RÜ
NGEMA NATCHICA
NAWA I CÜ ÜÜ.

NGEMA INAWAE'Ū NA NÜ'Ū YANGAU'Ū NA YEERAWA NAŪ'Ū NA NAMAÃ INGUŪ'Ū (ODS)

Ngema inawae'ũ na nü'ũ yangau'ũ 1

Namaã Yagu'eẽũ i ngema ngearü diẽruã' nawa i guũma i nacümagü rü guũma i natchi'cawagü

1.1 Ngi'mata 2030 rü notacüma naoe'ũ i nanata'ũ i ngearü diẽruã' i guũma i duũ'ũgüwa rü guũ i naãnewa rü nhamaũcüũ nanangugüũ rü US\$ 1,90arü i'ramaẽ'ũmaã tama'ẽ ya duũ'ũẽgü i wü'itchigü i nguneũgu.

1.2 Ngi'mata 2030 rü guũma i yatüũgü rü ngeũgü rü buũgü rü nga'ũtü-cumüura tchi iyai'raãtchiũ i guũma ya nhure ya taunecü tü'ũ ngemaẽgü rü ngearü diẽruã'wa ma'eẽ i guũma i norütawa rü ngema aicuma we'guã-cümaã i natchiũanegüwa.

1.3 Nanaã nanaũ'ãũ rü i guũma i tagucüã' i naanewa rü ngema ügü na nü'ũ yanagu'ũca' i ngema inawae'ũ rü nacüma i we'gu ü'ũ i naca'tama woe i'ũ na ínapoũ'ũca' i duũ'ũgü rü guũmaca' rü yaücutchiaũ nanagugüũ i naane rü ngi'mata 2030gu nü'ũ yangau'ũ na nüna idau'ũ i guũwama i ngema ngearü diẽruã'güũ rü ngema aũ'cümaũwa ngemagüũ.

1.4 Ngi'mata 2030gu rü ai'cuma nawe'gueẽũ i guũma ngema yatüũgü rü ngeũgü rü norüca'tama i ngema ngearü diẽruã'güũ rü aũ'cümaũwa ngemagüũ rü nü'ũ nagema i ngema mugü i taca' i'ũ nanawüigumareũ nawa i

diērugü nhuma na nawa tangemagüü ngema puracü i nawa tamaü'üruü rü tümaaru i'ü rü namaã itacua'ü i ngema naane rü togü nacümagü i tümaaru i'ü rü ngema tümanatüwa neü'ü i meügü rü ngema meügü i woetama nge-
magüü rü guüma i cua'gü i ngewacaü'güü tügüa'ü tayai'eēü rü puracügü i diērutchigagü rü yaücutchiü i i'raütama i diērugü.

1.5 Ngi'mata 2030gu rü nau'ü na nawa nagmaü rü wena nameē'ü i ngema ngearu diēruä'güü rü yiemagü nawa ngemagüe na aü'cümaü'wa tangema-
güü rü íyai'raätchiü ngema äü'cümaüwa tangemaü rü äü'cümaüwa i nhaã äü'riitchima ngupetüü i natchiga íyau'ü i ngema naemaane rü togü i namaã ibai'ätchiü rü aü'cümaü i tchie'ü i diērugüwa rü duü'ügütücumüwa rü natchi'cawagü.

1.a Ai'cuma nawe'gueēü i wü'i na nau'güü i nü'ü icua'ü i ngema diērugü rü na wü'i naguü'raü'üwa nenaü'ü rü ngegumarüü ta i nawa nanaporaeē'ü na yigü rüngüee'ü naca' na yeerawa nau'ü rü naca' na naaã'ü i ngema inawae'ü rü naüpatchigütama na ngema nhaäcü i ngema natchiüane i yeerawa iü'tchigüü rü norüwamata i ngema natchiüane i inacarüwa iü'tchigüü na naügüää i ngema we'gu ü'ü iäütchiü rü mugütücumügü na ta'cü nau'ü na yaguüca' namaã i ngema ngearu diēruä' i guüwama i norü tawa.

1.b Nau'ü i nawa nü'ü icua'ü i ai'cuma nangemaü i nguü i naane i tagücüäwa rü natchicagüwatchigü rü nümaügütchigü i to i natchiüanewa rü namaã i nawa inaügüü i nagu iü'ü na yeerawa nau'ü i ngema ngüee i ä'ü i ngearu diēruä'güüaru rü meãma nüna i ngema naguüraü'ü rü naca' na nü'ü rüngüee'üca' na yeerawa nanguü paatchigü nawa i ngema ügü na notacüma não'ü i ngema ngearu diēruä'.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 2

Yagu'ü i ngema taiya rü nü'ü yanga'u i ngema na meã guñguma nange-
mañ i ona rü meñ i ona naca' i ma'ü rü yeerawa nañ'ü i toetchiga i namañ
inguñ'ü i tawemü

2.1 Ngi'mata 2030gu rü yagu'ü i ngema taiya rü aicuma nawe'guñ na nawa
tangemañ ya guãma ya duñ'ëgü rü norüwama ya yiema ngearü diëruã'güe
rü duñ'ügü i añ'cümañwa ngemagüe rü ta ngemagüñ ya buegü rü ngema
meã guñguma nangemañ i ona rü ona i meñ naca' i ma'ü rü meã yangüñ i
guñ i taunecüwa.

2.2 Ngi'mata 2030gu rü yagu'eñü namaã i guñma i nacümagü na tama
nangemañ i ona rü yaücutchiañ na nü'ü yangau'ü rü ngi'mata 2025gu rü
ngema nagu iunetañ na nü'ü yangau'ü i nügümaã marü nameëgüñ i nümañ
i natchiñanecüã' natchiga na tama we'guãcü iyañ rü añ'riitchima naañ'cü-
mañ na tangücutchiñ ya buã'tagü ya wü'ime'pü ya taunecüarü nhatümac
tü'ü ngemagüe rü nayau'ü i ngema tanawae'güñ nge'tü'ücügüarü onagüwa
rü ngeegü ya ãmatüwegüe rü maiacügüe rü duñ'ã'tagü ya yagüe.

2.3 Ngi'mata 2030gu rü taree'pücüna yamueë'ü i onagü i toewa iyau'ü rü
ngema natanü inayau'ü i ngema i'ragüñ i iyamueë'ü i onagü rü tümaarüwa-
ma ya nge'atagü rü duñ'ügü maiyugü rü naanewa puracüe natanüñgümaã
rü ovelhaarü dauruñ'gü rü tchoniecügü rü ngegumarüñ ta i ngema na nawa
tangemañ na tüna nadau'ü rü nawüiguñ i naanewa rü togü i ngemañgü i
megüñ i mueëñ rü ngema ngemañgü i namaã yamueëñ rü cua' rü diërumaã
i puracüñ rü taetchicagü rü ngema natautchaë'ü na nagüwa nangemaë'ü añ
i natanü rü ngema puracü i tama naanewa iñ'ü.

2.4 Ngi'mata 2030gu rü aicuma nanawe'gueẽ'ũ i ngema nacüma i we'gu ü'ũ i namaã inguũ'ũ nayamueẽ'ũ i onagü rü nanaũ'ũ na nau'aũ i toegü i nawa ingemaũ rü nü'ũ rüyeeraũ i gutchagü rü naünagüũ i ngema nayamueẽ'ũ rü ngema imueẽ'ũ i nü'ũ rüngüee'ũ na namaã nanguũ'ũ i ngema ma'ẽũgütücumü rü ngema naparacẽ'ũ i ngema cua' na nawa ingemaũ nayaugatchigüũ i naemaanegü rü ngema nawa nangemaũ i ngu' naemaanetchiga rü tẽpugüchiga i aũ'rima tchieũ rü éguane rü baigüane rü togü i tchieũgü i aũ'cümaũ rü narümetchigüũ meãma we'gutchigüãcü ngema naanecüma rü nha'tütecüma.

2.5 Ngi'mata 2020gu rü namaã inguũ'ũ ngema nawa nenaĩ'ũ inaguũraũ'ũ i natchiregü rü naĩgü itoũgü rü naẽ'ũgü i yaeẽ'ũ rü namaã iãũnaũ rü ngema nagu yau'ũ i yangegumaraũ'güũ naĩnecüã' rü ngegumarüũ ta nawa i ngema nananutaque'eũ i nanetütchiregü rü naĩgü i toũgü inaguũraũgüũ rü meã namaã icua'ũ i guũma i tagucü'ã i naanewa rü natchicawatchigü rü nümaũ i to i natchiũanecüã'wa rü aicuma we'gu nau'ũ ngema na nawa nangemaũ rü ngema namaã icua'güũ meã rü tama natchieũ ngema megüũ i ingemagüũ i ngemaũgü i nawa nenaũ'ũ rü cua'gü i nucümacürüwa ngemaũ i marü nawa ingemaũ rü ngema nhu'ma marü nameẽgürüũ i nümaũgü i natchianecü'ãgüwa.

2.a Naünagüũ i ngema na yeera nayau'ũ i diẽru rü ngegumarüũ ta na yeeraãcü naporau nawa na wüigu nau'ũ i nümaũ i natchiũanewa nawa na nangemaũgü i megüũ nanaũũca' i ngemaũ i naanewatchigü rü naca' idau'ũ i ngu' rü yeerawa nada'ũ i naanegüwa i puracügü rü yeerawa nau'ũ i guũma i cua' rü ngema nagu nanutaqueẽ'ũ i ngema nai'gü nawa neũ'ũ rü naẽũgü rü naca' nanaünagüũca' i norü ta i ngema imueẽ'ũ i naanewa i natchiũane i yeerawa iũ'tchigüũwa rü norüwama i ngema natchiũanegü i inacarüwa iũ'ũ.

2.b Nawe'atchieẽũ rü nauãpa ínameẽũ ngema mugü i naca' i taetchiga rü yatorau'ũ i taetchicagü i toetchigagü i guũ i naanewa rü yaücutchiãũ ngema nanaoeẽ'ũ wüigutchigü i guũma i nacümagü i ngema ngüeeãgü nawa na ngema tomana namuũ rü guũma ngema mugü na tomana namuũ namaã na nü'ũ iyangau'ũ iyangegumaraũ'ütama i ngema ínangemaũãcü i ngema Rodada de Desenvolvimento de Doha.

2.c Nayau'ũ i mugü naca' na aicuma nawe'guũ na íyai'ãcüũ i puracüchicagü i nüguãũ yayi'eẽũ i ngema nawa nenaũ'ũ i onagü rü norü i

nawa nenaü'ü rü natau'tchae'ü ngema nawa ingemañ i tautcha naca' na natchiga iu'ü i puracütchicaarü rü ngemaruü ta i natchiga na namaã inguü'ü i onagü rü na ngema nhaäcü nü'ü nangüecüca' nanaücuñ ngema na aü'rima tama meã inatchaü'ü i natanü i ngema onagü.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 3

Aicuma nawe'güe'ü i wü'i i ma'ü i meñ i ma'ü nü'ü ngemañ rü yeerawa nan-geañ na meñwa tangemañca' ya guanema rü guñwama i taunecüwa ngemaë

3.1 Ngi'mata 2030gu rü íyai'raätchiñ i norü mu i mamagü i yueñ i guñ i naanewa naca' 70arü i'ramaë i yu i nawa 100.000 ma'äcü i'ragüñ.

3.2 Ngi'mata 2030gu rü namaã yagu'eë'ü i ngema yu i nañpa yigüna idau'ü i ngewaca i'ragüñarü rü buñgü wü'ime'pü ya taunecüarü i'ramaë nü'ü nge-magüñ rü namaã i guñma i natchiñanecüä'gü i nawae'ü na nü'ü yangau'ü na íyai'raätchiñ na nawa tangemagüñ i yu ya ngewaca' i'ragüe naca' tchina i 12üra i nawa i 1.000 ya maäcü i'ragüe rü ngema nawa tangemagüñ i yu ya bu'atagü ya 5 ya taunecüarü i'ramaë tü'ü ngemagüe naca' tchina i 25üra i nawa i 1.000 ya maäcü i'ragüe.

3.3 Ngi'mata 2030 rü namaã yagu'eë'ü i ngema da'wegü i paatama ngo'ü i AIDS rü tuberculose rü malária rü da'wegü i nañaneñ rü wairaaneñarü i tama nüna idau'ü rü porá iü'ü na tama nangemañca' ngema hepatitis rü da'wegü i tüna üe'ü de'áwa rü togü i da'wegü i tüna ü'eñgü.

3.4 Ngi'mata 2030gu rü íyai'raätchiñ i wü'i tamaë'pütücumü ngema yu i tautatama meã itinguutchiñwa na meã tamañ'ü nawa i da'wegü na tama

tũna naũeũ rü íme'ũ naca' na tama tũna nangu'ũ rü yigũna idau'ũ rü yee-
rawa nangeũ i ngema ma'ũ i meũ i taãewa i'ũ rü ngema na meã–ingemaũ.

3.5 Rü naporaeẽ'ũ i ngema na íme'ũ naca' na tama tũna nangu'ũ rü nge-
ma na yigũna idau'ũ nawa' na tchiri' nũna nadau'ũ i ngemaũgü i ü'ũwa
megüũ rü yaũcutchiũ i ngema na tchiri namaã icua'ũ i drogagü i tü'ũ ya
toðeãraũ'eẽũ rü nangemaẽ'ũ i na tü'ũ natchieẽ'ũ ya álcool.

3.6 Ngi'mata 2020gu rü íyai'raãtchiũ nga'ũgu i ngema yu rü ngema nayapieũ
i guũ i naanewa nagagu na ngürümare tchieũ ngupetüũ i namağüwa.

3.7 Ngi'mata 2030gu rü aicama nawe'guũ i ngema nawa na ingemaũ i
guũ i naanewa nawa ngema puracügü na nügümaã inapeğüũarü ma'ũ rü
wena yamueã'ũ rü yaũcutchiaũ i we'gu ü'ũ i natanüũgüwa rü natchiga i
nü'ũ iu'ũ rü ngu' i taãeũ nawa icua'ũ rü ngema nhu'ma na nügüwa nange-
maeã'ũ i ma'ũ na we'na yamueã'ũ i ngema nagu iü'ũwa rü ngema we'gu
ü'ũ iãũtchiũgü i natchiũane i tagucüã'wa.

3.8 Nü'ũ yanagau'ũ na guũ i naanewa nũna nadau'ũ i ma'ũ rü yaũcutchiaũ
na inapoũã'ũ i na aũ'cũmaũwa ingemaũ i diãruwa rü ngema nawa' inge-
maũ i ma'ũarü puracücüma i aũ'rima me'ũ rü nawa' ingemaũ i ü'ũũgü rü
ü'ũmaã ipaigüũ naũpa i da'wegü me'õtchiũ i weguũ rü meã íyangutchiũ rü
meũ i nacüma rü natanügü i guanearü diãrugu me'ũ.

3.9 Ngi'mata 2030gu rü íyai'raãtchiũ nangemaãcüũtchima i no'rü mu i
yu rü da'wegü nawa i ngema ügüũ i quimicogü i aũ'cũmaũgü rü naaũ'ãt-
chieẽ'ũ rü natchieẽ'ũ ya buanecü rü nhatüanearü de'á.

3.a Rü naporaeẽ'ũ ngema nanaũã'ũ i Convenção–Quadro naca' i ngema
Controle i Tabaco arü i guũma i natchiũanewa rü ngema nanawa'eũãcü.

3.b Rü nü'ũ nangüeẽ'ũ i ngu' i naca' idau'ũ rü ngema na yeerawa naũ'ca' i
na ü'ũmaã ipaigüũ naũpa i da'wegü rü ü'ũgü naca' i da'wegü i tũna ü'eũ
rü tama tũna ü'eũ i nü'ũ naũ'ũ nanatchieẽ'ũ i naca'türü ngema natchiũane-
gü i yeerawa i ü'tchigüũwa rü inaaã'ũ na nawa ingemaũ ngema ü'ũũgü rü
na ü'ũmaã ipai'ũ naũpa i da'wegü i natanü aũ'rima me'ũ na meã diãrugu
nameũ rü ngema ngo'eõtchiga i Dohaarüãcü i nü'ũ iu'ũ i na nü'ũ nangemaũ i

mugü i naca' iĩ'ũ ngema natchiũanegü i yeerawa iũ'tchigügüũ i nawa ngema-güũ aicumaũtchima ngema mugü i nügümaã nameẽ'güũ i TRIPSarü i natchi-ga na nayau'ãũ urüe'na yatorañ'eãũ naca' na nüna nadau'ũ i ma'ũ i guãca' iĩ'ũ rü norüwama rü inaaã'ũ na nawa' ingemaũ ngema ü'ũũgü i guaneca' iĩ'ũ.

3.c Rü naünagüũ nangemaãcüõtchima ngema diẽru iã'ũ i ma'ũarü rü ngema na nügü nangemagüũ i ma'ũarü daruũgü rü yeerawa naũ'ũ rü tü'ũ nü'ũ nacua'eẽ'ũ rü nüna idau'ũ i duũ'ũ i ma'ũarü daruũ'gü i ngema natchiũane i yeerawa' iũtchigüũwa ngemaũ rü naca'türü i ngema natchiũane i inacarüwa yeerawa u'ũwa rü i'raũ i Estadogü i nüicatama iĩ'güũ i yeerawa iũ'tchigüũwa.

3.d Naporaẽ'ũ i ngema na nü'ũ nacua'ũ i guũma ngema natchiũanegü rü no'rüwama i ngema natchiũanegü i yeerawa iũ'tchigüũwa ngemaũ rü naca' na paatama nü'ũ iu'ũ rü íyai'raãtchiũ i aũ'cümaũwa ingemaũ rü namaã inacua'ũ i aũ'cümaũgü i nhaã naane i tagucüã'wa rü guũ i naanewa i ngema naca' ngema ma'ũ.

Ngema inawae'ũ na nü'ũ yanga'u'ũ 4

Aicumaũtchi nawe'gu'eẽ'ũ i ngema ngu' i taãẽũ nawa icua'ũ i ücutchiũ rü meũ i nacüma rü yeerawa naũ'eẽũ i tautchagü na naca' i ngu'ũ i ngemaũ-gü i naca' i ngema nagu ima'ũũwa

4.1 Ngi'mata 2030 rü aicumaũtchi nawe'gueẽ'ũ na guanema ya paegü rü nge'tüücgü nü'ũ yagu'ũ i norü ngu' i nüĩraũ'ũ rü norü tare tautchaãcü rü nawüiguacü rü me'ũ i nacüma i nagu iũ'ũãcü rü yangeũ i ngema na yeera dau'naguũ i naca' inguũgu íyanguutchiũ rü me'ũgu íyanguutchiũ.

4.2 Ngi'mata 2030gu rü aicumaütchi nawe'gueë'ü na guanema ya paegü rü nge'tüüügü nü'ü nü'ü nangemagüü na nawa nangemagüü i wü'i na yeerawa naü'ü i ngema nacüma i me'ü i nagu iü'ü i nüira i norü buwa rü nüna idau'ü rü ngu' i taäeü nawa icua'üwa nangemaü naüpa i norü ügü i nüiraü'ü i ngu' rü na ngemanhaäcü nümagü rü nawa nangemagüü na ínamegüü naca' i ngu'eë i nüiraü'ü.

4.3 Ngi'mata 2030gu rü aicumaütchi nawe'gueë'ü i ngema na iwüigumareüwa ingemaü naca' i guüma i yatüügü rü ngeüü nawa i ngu' i taäeü nawa icua'ü na cua'äcü naü'ü i ngemaügü rü nü'ü cua'ütchiü rü guüarü daunawa ngema i me'ü i nacüma i nagu iü'ümaã rü natanü i diëругu meü rü yaücutchiü i ngu'gü i tagüü.

4.4 Ngi'mata 2030gu rü naünagüü nangemaäcüütchima ngema norü mu i nge'tüüügü rü yagüü na nü'ü nangemaü i cua' i yeeragu daunagüü rü ngegumarüü ta i ngema cua' i na nü'ü nacua'ü rü ngema na nü'ü nacua'ütchiü naca' i puracü íãtanü'ü rü puracü i meã ü'ü rü naü'ü i norütama i ngemaügü i taetchiga.

4.5 Ngi'mata 2030gu rü naoë'ü i ngema na tama iwüiguü i nacümwawa na iyatüü rü ingeü nawa i ngema ngu' i taäeü nawa icua'ü rü aicumaütchima nawe'gueë'ü ngema na iwüiguü na nawa ingemaü i guüma i nawa nangemaü i ngema ngu' i taäeü nawa icua'ü rü tü'ü nü'ü cua'eëü i nü'ü cua'ütchiüwa naca' i ngema yeeraäcü aü'cümaüwa ngemagüü rü tüücutchiü ya yiema duü'üegü ya iü'üe rü duü'üügü i maiyugü rü ngema buüügü i nawa ngemagüü i aü'cümaügü.

4.6 Ngi'mata 2030gu rü aicumaütchi nawe'gueë'äü i guüma i nge'tüüügü rü pa'ügü rü wü'i i ínangemaüäcü na nawa nangemaü i yapegü rü yatüügü rü nge'ügü rü wüatae'ü rü ugütae'ü íyacua'güü rü nü'ü nangemaü na nü'ü yangaugüü i cua' i nawa naügüü i matematicaarü.

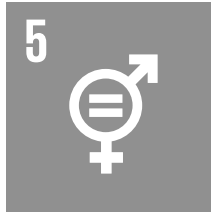
4.7 Ngi'mata 2030gu rü aicumaütchi nawe'gueë'ü i ngema nguëtanüügü na nü'ü yangau'güü i cua'gü rü nü'ü nacua'güü na ta'acü naü'ügüü i ngema inawa'eü naca' na naüa'ü na yeerawa naü'ü na namaã ingüü'ü i ngemaügü rü ngegumarüü ta natanüwa i togü rü nawa i ngu' i taäeü nawa icua'ü naca' na yeerawa naü'ü na namaã ingüü'ü rü nacüma i ma'ü na namaã ingüü'ü

rü mugü i taca' iĩ'ũ i duũ'ũgüarü rü na iwüigumareũ na iyatüũ rü ingeũ rü natautchaecũ na yeerawa naũ'ũ i wü'i nacüma i ngümüũ rü tana i nugü rü daitchigagü rü guũ i naanewa i ianecüã'cüma rü naporacẽ'ũ inaguũraũ'ũ i nacümagü rü inaã'ũ i nacüma na yeerawa naũ'ũ na namaã inguũ'ũ.

4.a Rü naũ'ũ rü namemaẽ'eẽũ nananucuũ i ngu' i taãeũ nawa icua'ũtchicagü i naca'tama woe i buũgü rü meã namaã icua'ũ naca' i ngema imeẽtchiũ rü naca' na nayatüũ rü nangeũ rü naaã'ũ i ngu'tchicagü i we'guũ rü tama nawa nangemaũ i nu rü dai rü naca'tama woe iüũtchiũ rü nguaneca' meã íyanguutchiũ.

4.b Ngi'mata 2020gu rü nangemaãcüũtchima nü'ũ natanetaũ i guũ i nanewa ngema norü mu i ngu'arü ngüecẽ naca' i natchiũane i yeerawa iũtchigüũwa ingemaũ rü norüwama i ngema natchiũane inacarüwa yeerawa iũtchigüũ rü ngema i'ragüũ i Estadogü i nüicatama iĩ'güũ i yeerawa ü'ũwa ngemaũ rü natchiũane i africacüã'gü rü naca' i ngu'eẽ guũetüwa ngemaũ rü yaücutchiũ i ngema we'gu ü'ũ iãũtchiũ na tü'ũ nü'ũ nacua'eẽũ na nü'ũ icua'tchiũca' rü guũma i cua'gü i ngo'eẽtchiga rü nü'ũ iutchigaũ rü cua'gü na naũ'ũ i ngemaũgü rü cua'gü nameũ iüũarü rü we'gu ü'ũ i cua'güarü i natchiũane i yeerawa iũtchigüũwa rü togü i natchiũanegü i yeerawa iũtchigüũwa ingemaũ.

4.c Ngi'mata 2030gu rü nangemaãcüũtchima naünagüũ ngema norü mu i ngueẽruũgü i nü'ũ cua'güũ rü ngeguruũ ta nawa i ngema na nügü nangüecẽ'ũ i nümaũ i natchiũane i ngema na tü'ũ nü'ũ nacua'eẽ'ũ ya ngueẽruũgü rü natchiũane i yeerawa iũtchigüũwa rü naca'türü i ngema natchiũane inacarüwa yeerawa iũtchigüũ rü ngema i'ragüũ i Estadogü i nüicatama iĩ'güũ i yeerawa ü'ũwa ngemagüũ.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 5

Nü'ü yangau'ü i ngema na iwüiguü na iyatüü rü ingeü rü porá tüna iä'ü ya guanema ya ngeegü rü paegü

5.1 Rü yagu'eë'ü namaä i guüma ngema nacüma i tama tawüiguü i guane-
ma ya ngeegümaä rüuwanüü rü paegümaä i guüwama.

5.2 Naoeë'ü i guüma ngema nacümagü i tchieü i guanema ya ngeegümaä
rüuwanüü rü paegümaä i guü i naanegü i guäpe'ena rü norüwama rü yaücu-
tchiü i ngema namaä i tae'ü rü naca' itae'ü i tama me'ü rü na nagu idau'ma-
reü na ngeemaä ipeü rü yatoraü'ügü.

5.3 Naoeë'ü i guüma ngema ügü i aü'cümagüü rü ngema nhama paatama
iämaürüü rü tama tanawae'äcü rü buegüarü rü natchieeë'ü i ngeä'taarü nge.

5.4 Rü meäma nü'ü icua'ü rü nüna naä'ü i norü me i ngema puracü i tüna
dau'üarü rü ïpatawa puracüüarü i tama ätanüü rü nawa na íngemaü i
puracügü i guäca' i'ü rü ngema ngemaügü i megüü nanaüüca' rü mugütü-
cumü i inapoü'ü i duü'ügütücumü rü ngema nhu'ma na inaä'ü na yanüü-
tchiü na namaä icua'ü i ïpatawa i tatanüügürüü rü tatanüügüarü rü ngema
nawa íngemaüäcü i wü'i i natchiüanewa.

5.5 Aicuma nawe'gueë'ü ngema na meä yangüü na nawa tangemaü i guü-
guma ya ngeegü rü ngema iwüigumareü na tü'ü i ngema tautchagü naca'
i namaä icua'eü i guüwamaarü üwa na nayau'ü i ngema imeë'ü i mugütü-
cumüarü ma'üwa rü diëruwa rü guäma nawa ngemagüüwa.

5.6 Aicuma nawe'gueë'ü ngema nawa íngemaü i guü i naanewa ngema ma'ü

i ngeemaã ipeguarü rü yamuü rü ngema na nangemaü i mugü i taca' iŷayamuü rü nhuma ngema inameçgüü nügümaãrüü rü naãcü i namaã i ngema Programa de Ação da Conferência Internacional natchiga População e Desenvolvimento i namaã ngema Plataforma de Ação i Pequimarü rü ngema popera i imatüü i cua' nawa ngemaü nü'ü yangau'ü i norü ngutaque'e i nagu wena nü'ü nadau'ü.

5.a Nau'ü nanangewacaü'eçü naca' na ngeegüna naã'ü i mugü i taca' iŷü na iwüiguü nawa i ngemaügü i megüü i diêrurü rü ngema nawa tangemaü i n-
anerüü rü namaã itacua'ü i natchiga i naane rü togomagü i nacümagü i tümaarü iŷ'güü rü diêruarü puracügü rü ngema tümanatüwa tayau'ü rü ngema ngemaügü i megüü i woetama ngemaü rü ngema mugüãcümaã i natchiüane i tagücüã'.

5.b Rü naünagüü na namaã i ngemaü i guŷma i cua' i nawa nenaü'ü rü norüwama i ngema cua'gü i ngo'eçtchiga rü nü'ü iutchigaü rü naca' na yeerawa nangeü na ngeegüü iporaegüç'ü.

5.c Nayau'ü rü nagu iü'ü rü naporacë'ü i mugütücumü i aicumagüütchi rü mugü iü'güü naca' na natautchaü na yeerawa nau'ü na iwüiguü iyatügu rü ingegu rü naporacë'ütchiga i guŷma i ngeçügü rü paügu i guŷwama ngema inangemagüüwa.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 6

Aicuma nawe'gueç'ü ngema na ínamemareü rü namaã icua'ü na namaã ingu'üü i dē'á rü nüna idau'ü na tama nau'ätchiüca' tûmaca' ya guanema

6.1 Ngi'mata 2030gu rü nü'ü yangau'ü na nawa ingemaü i guü i naanewa rü nanawüiguü i dē'á i metchiü'ü rü tama au'cümaü tûmaca' ya guãma.

6.2 Ngi'mata 2030 rü nü'ũ yangau'ũ ngema na nawa ingemaũ i na nuna idau'ũ i de'á rü ngema meũ i woetama nü'ũ iĩ'ũ rü wüiguũ guaneca' rü namaã yagu'eẽ'ũ na yeacü iwoegütchigümareũ rü naca'türü iuã'eũ i ngema ngeegü rü paegü nawae'güũ rü yiemagü nawa ngemagüe i aũ'cümaũ.

6.3 Ngi'mata 2030gu namemaẽ'eẽũ i dẽ'á rü íyai'raãtchiũ i ngema aũã'tchiane rü naoeẽ'ũ i ngema íta'güũ i aũã'tchiũ rü íyai'raãtchieẽ'ũ i ngema yange'ũ i ngemaũgü i quimicogü rü ngemaũgü i ta'acü namaã iũ'ũ aũcüma'ũ rü íyai'raãtchiũ i nga'ũ i guũma i dẽ'áwa itaũ i tama meeẽ'ũ rü ínaünagüũ nangemaãcüütchi na toũ yai'itchieẽ'ũ rü wenatama tü'ũ nange-maũ we'guãcü i guũ i naanewa.

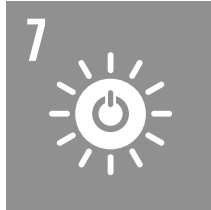
6.4 Ngi'mata 2030gu rü naünagüũ nangemaãcüütchima ngema na porá iũ'ũ na guũgu namaeũ na nangemaũca' i dẽ'á i guũ i puracütchicawa rü aicuma nawe'guũ na namaã inguũ'ũãcü nayau'ũ rü ngema nanaũãcü de'a i maicuratchiũmaã naca' na nü'ũ rüyeeraũ na tama yatau'ũca' i de'á rü íyai'raãtchiũ nangemaãcüütchima i no'rü mu i duũ'ũgü i iogüãeũ namaã nayatau'ũ i de'á.

6.5 Ngi'mata 2030gu rü nau'ũ na namaã wüigu icua'ũ i ngema nge-maũgü i megüũ i dẽ'ágü i guũwama ngema inangemaũ rü ngegumarüũ ta na nügü narüngüẽ'ũwa i ngema natchiũane iücügüũwa rü ngema nügümaã nameẽ'ũãcü.

6.6 Ngi'mata 2020gu rü ínapoũ'ũ rü wena norirüũ yai'eẽũ ngema ma'ũgü nawa ingematchigüũ i dẽ'ámaã rü yaücutchiũ ya na'pügü rü nai'necügü rü naane i wai'ũ rü tatügü rü ngema dẽ'á nawa ngemaũ i nhatütatüũwa rü nataagü.

6.a Ngi'mata 2030gu rü nü'ũ itanetaũ ngema na nügü nangüẽ'eũ i nümaũ i natchiũanecüã rü nü'ũ nangüẽ'eũ na nü'ũ nacua'ũca' i ngema natchiũanegü i yeerawa ítchigüũ i ügüwa rü ngema we'gu ü'ũ iãũtchiũ i nagu yau'ũ i ngema de'awa rü ngema ínameũwa i ma'ũ rü yaücutchiaũ nananutaque'eũ i dẽ'á rü ngema na ínayieẽ'ũ ya yucüra na nametchüũca' i dẽ'á rü porá iũ'ũ na guũgu nameũ na tü'ũ nangemaũ i dẽ'a rü ngema nuna idau'ũ i ngema íta'güũ i ü'ũ i ngema industriawa neũ'ũ rü ngema na toũ nau'ũ rü ngema guũma i cua'gü na wena tü'ũ nangemaũ.

6.b Nü'ü rüngüeë'ü rü naporaeë'ü na nawa nangemaüca duü'ütücumügü i wüiwa ngemagüü i natchicawatchigü rü naca' na narümemaë'ü i ngema na namaä icua'ü i de'á rü ínameüwa i ma'ü rü natchica.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 7

Aicumama nawe'gueë'ü na nawa ingemaü i nagu yaö'ü rü namaä ingüü i ngemaücüü rü meä guanearü diêrugu nameü i natanü i ngema energia

7.1 Ngi'mata 2030gu rü aicumama nawe'gueë'ü na nawa ingemaü i guüma i ngemaügü i guü i naanewa rü nagu yaö'ü rü nhamaücüü rü meä guanearü diêrugu namegüü i natanügü i ngema energia.

7.2 Ngi'mata 2030gu rü naünagüü nangemaücüüchima i ngema na nawa ingemaü i energiagü i taguma igu'ü nawa na meä nanuü i energia i guü i naanewa.

7.3 Ngi'mata 2030gu rü tareë'pücüna naünagüü i norü mu na nameü guü-guma i guü i naanewa ngema energia.

7.a Ngi'mata 2030gu rü naporaeë'ü ngema na nügü nangüeë'güü i nümaü i natchiüane naca' na natautchaüca' na nawa ingemaü i ngu' i naca' idau'ü rü guüma i cua' i energia i tama aüätchiüarü rü yaücutchiü i energia i taguma yaguü rü energia i taguma tchie'ü rü guüma i cua'gü i ngema inaügüü i wotama ngemaüarü i yeerawama nguü rü yeeraäcü tama aüätchiü rü inaä'ü na yeera diêru tü'ü iyauüca' nawa i ngema megüü i energiagarü rü nawa i ngema guüma i cua'gü i energiagarü i tama aüätchiü.

7.b Ngi'mata 2030gu rü nü'ü itanetaü ngema meügü rü nange'wacaü'eëü ngema guüma i cua'gü naca'nanaü'ca' i energiaarü puracügü i nhu'ma ngemagüü rü namaã meã inguü'ü nawa i guüma i natchiüanegü i yeerawa iütchigüüwa ingemagüü rü no'rüwama i ngema natchiüanegü i inacarüwa yeerawa ü'güü rü ngema í'ragüü i Estadogü i nüicatama ngemagüü i yeerawa iü'tchigüüwa ingemaü rü ngema natchiüane i yeerawa iü'tchigüüwa ingemaü i tama deatchipenüwa ngemaü rü ngema no'rü nagu yauü i we'gu ü'ü iäü'tchiüäcü i na nü'ü rüngüeë'ü.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 8

Natautchaëäü i ngema na naünagütchigüü i diëru i namaã ínguü'ü rü yaücutchiü rü namaã inguü'ü rü guanema nawa ngemagü i ngema puracü iätanüü rü yamuü rü puracü i meã ü'ü tûmaca' ya guanema

8.1 Nüna idau'ü ngema na naünagüü i diëru i wü'ietchigüarü i ngema ínangemaüäcü i natchiüane i tagucüä'wa rü i norüwama rü nangemaü i wü' i naünagüü wü'itichigü ya tauncüwa e'na tchi'rarüwa i 7% produto interno bruto [PIB] nawa i natchiüanecüä'gü i inacarüwa yeerawa ü'ü.

8.2 Nü'ü yangau'ü na yeeraäcü yeerawa nangemaü na yamueë'ü i diërugü nawa i nayaguüraü'ü rü nangewaü'eëü i cua'gü rü ngema ingewacaü'tchigüü rü ngegumarüü ta nawa i ngema wü'i i nagu idawenü'ü i puracütchicagüwa i tatanü'ü i wüiwa ngemagüü rü puracütchicagü i aicumama ingemaü i puracüarü üwa.

8.3 Natautchaëë'ü na yeerawa naü'ü i mugütücumü i we'gu iü'ü naca' na yeerawa naü'ü i ngema nü'ü rüngüeë'ü i ügü iyamueë'güü rü ngema nanaü'ü i we'guü i puracü iätanüü rü ngemaügü i taetchiga rü ínaügüü i ü'gü

rü ingewacaü'tchigüü rü tü'ü itaãeë'ü i tümaarü ügüwa i diëruarüwa rü ngema nayamutchigüü i i'raü rü ngaüügüü i ngema nau'güü i me'ü rü puracü rü ngegumarüü ta na nawa ingemaü i diëruarü puracügü.

8.4 Namaeë'ü meätchigüma rü ngi'mata 2030 rü ngema na porá iüü na guügu nameü i diërugü i guü i naanewa i ngema nanagu'eë'üwa rü naya-mueë'üwa rü naca' i'ü na tama nawa ingemaü i ngema na naünagüü i diëru i inataueü'ü i natchicaarü me'ü rü ngema Plano Decenal de Programaäcü natchiga i Produção rü Consumo Sustentáveis namaã i ngema natchiüane-gü i yeerawa u'ü rü nayaua'ü na namaã inacua'ü.

8.5 Ngi'mata 2030gu nü'ü yangau'ü na guanema nawa ngemagü i ngema puracü iãtanüü rü yamuü rü puracü i meã ü'ü tümaca' ya guanema ya nge-egü rü yatüügü rü ngegumarüü ta i nge'tüüügü rü paügu rü ngema duü'ügü imeë'tchigüü rü nawüiguü i natanü naca' i puracü i wüigutanüü.

8.6 Ngi'mata 2020gu rü íyai'raätchiü nangemaäcüü'tchima i norü mu i nge'tüüügü i ngearü puracü i ätanüüãü rü ngearü ngu' i taãeü nawa icua'üãü urüe'na ngearü cua'ãü.

8.7 Rü paatama nü'ü nayau'ätchiü nanameë'ü i gu'tchagü rü meã íyan-guutchiü naca' nanaoeë'ü i ngema puracü i äurima tü'ü muü rü namaã yangu'eë'ü i ngetanüäcü ipuracüüü i nhamaücüü rü ngema tama nameü duü'ëmaã itae'ü rü aicumaütchi nawegueë'ü nanatchu'uü rü naoeë'ü nacü-ma i yeeraäcü tchieü na buëü ipuracüëë'ü rü ngegumarü ta nanangemagüü wüiwa rü na íngemaü na tchurara ti'üü ya buã'ta rü ngi'mata 2025gu namaã yagu'eë'ü i bu'ataarü puracü i guüma i nacümagüwa.

8.8 Rü ínapoü'ü ngema mugü i naca' i'ü i puracügü rü natautchaëë'ü na yeerawa nau'ü ngema puracü'tchica i aicuma me'ü rü ínapoü'ü naca' i guüma i puracütanüügü rü yaücutchiü i puracütanüügü i to'namana nei'ü rü tümaarüwama ya nge'ata ya tomana nei'ë rü ngema duü'ügü i tchi'ri ätanüü i puracüwa ngemagüü.

8.9 Ngi'mata 2030gu rü nau'ü rü inaü'ü i ügü i nagu iü'ü naca' na natau-tchaü na yeerawa nau'ü ngema nanaüaneü i meã nayau'ü i natchicaane na namaã nanguü'ü i ngemaüügü rü ngema yamueë'ü i puracü i ätanüü rü

natautchaec'ũ na yeerawa naũ'ũ i nacüma rü ngema ngemaũgü i megüũ
ngema natchi'cagüwa.

8.10 Naporacẽ'ũ na nü'ũ nangemaũ i diẽru i ngema dierumaã i cua'güũ i
natchiũane i tagucüã'gü naca' na nü'ũ nataãecẽũ na naünagüũ na nawa inge-
maũ i ngema puracü i bãcuwa inaã'ũ rü tama aũ'cümaũ rü gu'anema nawa
ngemagüũ i diẽrutchiga.

8.a Naünagüũ i ngema ngüecẽ Iniciativa de Ajuda i Comercioarü [Aid
for Trade] naca' i ngema natchiũanegü i yeerawa ü'ũwa íngemaũ rü
norüwamaütchi i ngema natchiũanegü i inacarüwa yeerawa ü'ũ rü nge-
gumarüũ ta nawa i Quadro Integrado Reforçado naca' ngema Assis-
tência Técnica Relacionado namaã ngema Comércio naca' ngema nat-
chiũanegü i inacarüwa yeerawa ü'güũ.

8.b Ngí'mata 2020gu rü yeerawa naũ'eẽũ rü nagu naũ'ũ nanaũ'ũ i wü' i
nagu iũ'ũ nayanguĩca' i guũ i naanewa naca' i puracü i átanüũ i nge'tüüũ-
güarü rü nanaũ'ũ ngema Pacto Mundial naca' i ngema Emprego da Organi-
zação Internacional do Trabalho [OIT].

Ngema inawae'ũ na nü'ũ yangau'ũ 9

Naũ'ũ i ngemaũgü i megüũ nanaũĩca' i nawa ingemaũ na wena na-
meç'güũ i ngemaũgü i gu'tchagüwa rü natautchaec'ũ na yeerawa naũ'ũ
i ngema ngemaũgüarü ügü i guaneũ iĩ'ũ rü namaã inguũ'ũ rü yeerawa
naũ'ũ ngema ingewacaũ'tchigüũ

9.1 Yeerawa naũ'ũ i ngemaũgü i megüũ nanaũĩca' aicumama me'ũ rü nagu

yaõ'ü rü namaã inguü'ü i'ü'ü rü wena namec'ü i ngemaügü i gu'tchawa rü yaücutchiü ngemaügü i megüü nanaüüca' i natchiwatichigü rü to i natchiüa-nearü naanewa rü naca' nü'ü narü ngüec'üca' ngema na yeerawa naü'ü i diëru rü ngema meã itangemaü ya duü'ë rü nagu nadawenüü na nawa ingemaü na iwüiguü rü natanü rü guanearü diërugü me'ü.

9.2 Rü Natautchaec'ü na yeerawa naü'ü i ngema ngemaügüarü ügü i guaneü i'ü'ü rü namaã inguü'ü rü ngi'mata 2030gu rü naünagüü aicuma nü'ü icua'äcüütchi na nawa nangemaü i ngema ngemaüarü ügü i puracütchicawa i puracü i ätanü'üarü rü nawa i PIB rü ngema natchiüane i tagucüä' ingemaüäcü rü taree'pücüna naünagüü na nawa nangemaü i natchiüanegü i inacariwa yeerawa ü'güü.

9.3 Naünagüü ngema na nawa nangemaü i ngema i'ragüü i ngemaü ügüü rü togü i inaügüü rü norüwama i natchiüanegü i yeerawa ü'üwa ingemaü rü nawa i diëruarü puracü rü yaücutchiaü na diëru inaüü i natanü i meã nagu me'üäcü rü ngena nagu nawa nangemagüügu i norü natanü rü ngema puracütchicagü.

9.4 Ngi'mata 2030gu rü nangewacaü'eëü ngema ngemaügü i megüü nanaüüca' rü nangewacaü'eëü ngema naügüü i ngemaü naca' namaã inguü'üäcü yanguutchiüca' rü porá iü'ü guügu nanaünagü na namaã ingemaü i diërugü rü taü i ngema nangewacaü'eë'ü i ngemaügü i ta'acü namaã iü'ü rü ngema nagu inaü'ü i ngema ngemaügü ügüü i tama naaü'ätchiü rü nawe'guäcü nawa i ngema natchica rü namaã i guüma i natchiüanecüägü inangemaü i ngema norü cua'gü nagu iu'üäcü.

9.5 Naporacë'ü ngema cua' i naca' idau'ü rü naünagüü i norü aü i guüma i cua'gü i puracütchica i ngemaügü ügüüarü i guüma i natchiüanewa rü norüwama i ngema natchiüane yeerewa iütchigüüwa ngemaü rü ngugumarü ta rü ngi'mata 2030gu rü naca' itaäcü i ngema ingewacaü'tchigüü rü inaünagüü nangemaäcüütchima ngema norü mu i puracütanüügü i naca' daugügüü rü yeerawa naü'ü nawa i muüma i duü'ügü rü ngema gu'eëü i guanearü rü ngema norümaricaarü i naca' nadau'üwa rü yeerawa ü'üwa.

9.a Natautchaec'ü ngema na yeerawa naü'ü ngemaügü i megüü nanaüüca' i namaã inguü'ü rü nawa ingemaü rü wena namec'ü gu'tchagüwa neü'ü

i natchiūanegū i yeerawa iū'tchigūūwa ingemaū rū nawa i taū i ngūēē i diēruwa rū guūma i cua'gūwa rū ngema nū'ū cua'ū nanaūaū naca' i natchiūane i africanugū rū natchiūane i inacarūwa yeerawa iū'tchigūū i tama natchipenūwa ngemagūū rū i'ragūū i Estadogū i nūicatama ngemaū i yeerawa ū'ūwa ingemaū.

9.b Rū nū'ū rūngūēē'ū na yeerawa naū'ū i guūma i cua'gū rū ngema cua' i naca' idau'ū rū ngema ingewacaū'tchigūū i norū naanewagū i ngema natchiūanegū i yeerawa iū'tchigūū rū rū ngegumarūū ta nawe'gūēē'ū i natchica i mugūtūcumū inatautchaēē'ū naca'rū nūgūtanūwa i toomagū i ngemaūgū rū naguūraū'ū i ngema ngemaū fūgūū rū ngema wūiwa nangemagūū i natanū i napūgū i norū ūgū i muūma rū i natanū i we'gūū guūne ya taepataū i guū i naanewa.

9.c Rū naūnagūū aicumaūtchima nū'ū icuaācū i ngema na nawa ingemaū i guūma i cua'gū i ngo'eētchiga rū nū'ū iutchigaū rū nūgū nawa nangemaēē'ū na naūica' na nawa ingemaū i gūū i naanewa rū ngema internettanūgū i meā diēruge meū i ngema natchiūanegū i inacarūwa yeerawa ū'ūwa.

Ngema inawae'ū na nū'ū yangau'ū 10

Íyai'raātchiū na tama iwūguū i natchiūanegūarū ngaūwa rū nūgūtanūwa

10.1 Ngi'mata 2030gu nū'ū yangautchigūū rū namaā nanguū'ū ngema nayaū'tchigūcū'aū i ngema iyau'ū i 40% i duū'ūgū ipegūūarū i yeeraācū nge-arū diēruā'gūū rū wū'i i natanū i aū'ūarū nga'ū i nhaā naane i tagucūā'wa.

10.2 Ngi'mata 2030gu rū naporaeē'ū rū natautchaēē'ū na yeerawa naū'ū na tū'ū

iücutchiũ ya duũã'ta rü diërugü rü guanema nawa tangemagüũ i mugütücumü i aë'gacügü ü'ũ rü tama na nhure tauncü tü'ũ ngemaũca' rü tama na tange'ũ rü tayatüũ rü tama na tameë'tchiũ rü tama na ta'acüarü duũ'ũ ti'ũ rü tama ngema na wüiwa netaũ'ũ rü tama na ngema ngeta natai'ũ rü tama na ngema ta'acüaũ tayaõ'ũ rü tama na ngema e'na tangemaũãũ urüena tama ngema toomatchigü.

10.3 Rü aicuma nawe'gueë'ũ ngema na iwüiguũ i tautchagüwa rü íyai'raãtchiũ ngema na tama iwüiguũ i ngema nü'ũ iyangau'üwa rü nge-gumarüũ ta nawa na naõeë'ũ i mugü rü mugütücumü i aë'gacü nagu iü'ũ rü norü ügü i toraũãcü tü'ũ dawenüũ rü natautchaëë'ũ na yeerawa nau'ũ i mugü rü mugügütücumügü rü ügü i nü'ũ i'ũ i nhaã natchiga.

10.4 Nayau'ũ rü nagu iü'ũ i mugütücumü rü naca'türü i'ũ i ngema nüna fau'ũ rü puracütanügü rü inapoũ'ũ i duũ'ũgütücumü rü nü'ũ yangau'ũ meãtchigü i wü'i i taũ na iwüiguũ.

10.5 Namamaeë'ũ ngema mugü rü ngema na iyaũmücütchigüũ ya taepataũ'gü rü yima diërumaã icua'güne i guũ i naanewa rü naporaeë'ũ ngema nanaũ'ũ i ngema mugü i nagu idé'ãũ.

10.6 Aicuma nawe'gueë'ũ i wü'i i tü'ũ iweũ rü naga i yeeraãcü poraũ i natchiũanegü i yeerawa iütchigüũarü nawa nanau'aũ na nü'ũ naunetaũ i ngema diërumaã icua'güũwa rü ngema diërumaã icua'ũ i nümaũ i natchiũanegü i guũ i naanewa rü nayamuũ i namaã icua'güũ na yeeraãcü meã iyangau'tchiũ rü nagu yaõ'ũ rü namaã meã icua'ũ rü meãma nü'ũ icua'ũ nanawe'guũ.

10.7 Natautchaëë'ũ ngema na tomana iü'ũ rü ngema na nü'ũ icua'ũ na tomana we'guãcü iü'ũ rü aicumaãcü rü meã nü'ũ icua'ãcü rü namaã icua'ãcü i duũ'ũgü rü ngegumarüũ ta nawa nanaũ'ũ i mugütücumü na tomana iü'ũ we'gu üã'cü rü meũ nü'ũ iyangau'ũãcü.

10.a Rü nanaũ'ũ ngema mugü na nayau'aũ naca'ngematürü na iwüiguũ-ca' rü yatorã'cëũ naca' i natchiũanegü i yeerawa iütchigüũwa ingemaũ rü norüwama i ngema natchiũanegü i inaca'rüwa yeerawa ü'ũ rü namaã i ngema marü nameëũgüãcü i OMCariwa.

10.b Naporacë'ñ ngema ngüecë i ac'gacüarü naca' na yeerawa naü'ñ i ngema nayañã'cüñ i diërugü rü yaücutchiñ na nawa yeera nayau'ñ i we'gumareñ i düetüwa neu'ñ naca' i ngema Estadogü i ngema aü'rima ñanawae'ñwa rü norüwama i ngema natchiñanegü i inaca'rüwa yeerawa ü'ñ rü natchiñanegü i africacüã'gü rü ngema Estadogü i nüicatama iñ'güñ i yeerawa ü'ñwa ingemañ rü natchiñanegü i yeerawa ü'ñwa ingemañ i tama natchipenüwa ngemañ rü ngema norü we'gu üñ'acü rü norü we'gu ü'ñ iñtchigüacü i naanewa.

10.c Ngi'mata 2030gu rü ñyai'rañtchiñ nawa i inacarüwa i 3 natanü na tomana tü'ñ imuñ ya diëru ya tomana neñ'earü rü naoec'ñ ngema natanü i 5ëarü yeera na ngeta na ngetá netañ'ñ ya diëru.

Ngema inawae'ñ na nü'ñ yangau'ñ 11

Yanguutchiñ ya iane na guane meñ tü'ñ ngemañ rü meñwa ñtangemagüñ ya duñ'ëgü rü tama aü'cümañwa rü nawa ingemañ rü wena namec'ñ i gu'tchagüwa rü namañ inguñ'güñ i ngemañgü

11.1 Ngi'mata 2030gu rü aicama nawe'güec'ñ ngema nawa ingemañ i guñma i pegüthica i tama aü'cümañwa ngemañ rü meñ nagu me'ñ rü meñ diërugü meñ rü me'ñwa ingemañ i puracügüwa rü meñgüwa nangeñ i nge-ma tama nü'ñ nangemañ i me'ñgü.

11.2 Ngi'mata 2030gu rü nangemaec'ñ na nawa ingemañ ngema we'gu ü'ñ i tomana tü'ñ gañ i tama aü'cümagüñ rü guanema nawa ngemagüñ rü nüna idau'ñ rü ngema natanü rü guaneca' iñ'ñ rü inametchigüec'ññ i dauruñgü i namagüwa nawa na naünagüñ i tomana tü'ñ gañ i guaneca'

iŷü rü naca'türü iuaë'ü naca' ngema duŷ'ëgü ya aŷ'cümaüwa ingemagüe
nawae'ü rü ngeegü rü buegü rü duŷ'ëgü ya imeëtchie rü yapetagü.

11.3 Ngi'mata 2030gu rü naünagüü i ngema me'ügü nawa ngemagüü i tü'ü
iücutchiü rü namaã inguü'ü rü ngema cua'gü naca' na meã we'gu nanuü
rü namaã icua'ü na me'üwa tangemagüü ya duŷ'ã'ta na nawa ngemagüe
rü wüiwa tangemagüü rü namaã ítanguü'güü rü guŷima i natchiüanegüwa.

11.4 Naporaë'ü i ngema ngemaügü i me'güü naca' na inapoü'ü rü nüna idau'ü
ngema me'ügü i nacümagü rü ngema woetama ngemaü i nhaã naanewa.

11.5 Ngi'mata 2030gu íyai'raätchiü aicumaüchima i norü mu i yu rü
ngema norü mu ya duŷ'ë ya tü'ü yaŷgüe i ngema tchieü i aŷ'cümaü
rü nangemaãcüüchima íyai'raätchiü i ngema na nayarütau'ü i diëru-
gü wegumareäcü nagagu i ngema tchieü nawa i ngema produto interno
bruto global rü yaücutchiü ngema tchieü i aŷ'cümaü i nagu yau'ü i dë'á
rü nagu idawenuü na tü'ü ipoü'ü ya yiema ngearü diëruäë rü yiema
duŷ'ëgü i aŷ'cümaüwa ingemagüe.

11.6 Ngi'mata 2030gu íyai'raätchiü i ngema íngupetüü nagagu i ngemaügü
i natchicawa i tama we'guü i wü'itchigü ya duŷ'ëwa i ianegüwa rü ngegu-
marüü ta naca' meãma iü'äëü i ngema nacüma ya yima buanecü rü namaã
icua'ü i ngema ta'güü i natchiregü i municipiogüwa rü toomagü.

11.7 Ngi'mata 2030gu rü nangemaëë'ü na nawa ingemaü i guü i naanewa
ngema natchica i guãca' iŷ'ü i tama aŷ'cümaü rü guaneã iŷ'ü guane nawa
ngemagüü rü yau'ügü rü norüwama naca' ngema ngeügü rü buügü rü duŷ'ë
ya yaeegü rü duŷ'ëgü ya imeëtchie.

11.a Nü'ü rüngüëë'ü ngema nawa na nangemaü i diërugü rü duŷ'ütücumü
rü natchigagü i we'guü natanü i naane i ianewa rü ngema natchica i ngetá
i natau'üwa i ngema me'ügü i ñanewa rü ñanearü düetüwa rü naporaëë'ü
ngema na nameëë'ü i we'gu ü'ü i natchiüane i tagucüã'wa rü natchi'cagü i
yeerawa iü'tchigüüwa.

11.b Ngi'mata 2020gu rü naünagüü nangemaãcüüchima norü mu ya ñane-
gü rü natchica i wü'itchigü ya duŷ'ë nawa ngemaü i nagu taüpataü itayau'ü

rü inaü'ü i mugütücumü i aë'gacü nagu iü'ü rü we'gu ü'ü i wüiwa ngemaü naca' na iücutchiü rü porá iü'ü na guügu name'ü i ngemaügü rü nange-
maü i ügü na íyai'raätchiü i aü'cümaügü rü nagu tanamee'ü i ngema na
yaügatchiemaü rü ngema na nawa ingemaü rü wena namee'ü i gu'tchagü
nawa ngema ta'ü i tchieü i ngupetüü rü yeerawa naü'eë rü naü'ü ngema
we'gu ü'ü rü ngema Marco de Sendaiäcü naca' ngema na íyai'raätchiü na
íaü'cümaüguü naca' i ngema ta'ü i tchieü i ngupetü 2015–2030 Redução
do Risco de Desastres rü ngema na namaã nacua'ü i ngemaügü rü ügü rü
nagu nadawenü'ü i guüma i natchiga na íyai'raätchiüca' i aü'cümaü i ta'ü i
tchieü ngupetüü i guüma i nawa inangemaüwa.

11.c Rü nü'ü rüngüeë'ü i ngema natchiüanegü i inacarüwa yeerawa ü'ü
ngegumarüü ta nawa i ngüeë i cua' rü diëru rü na naüüca' na namaã nan-
guü'ü rü nawa nangema na wena namee'ü i gu'tchagüwa rü namaã inange-
magüü i ngema ngemaügü i ngema natchicaarü.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 12.

Rü aicuma nawe'gueë'ü ngema nacüma i me'ü nayamueë'ü rü ngema
nanagu'eë'ü namaã inguüäcü

12.1 Rü naü'ü i we'gu ü'ü ngema Plano Decenal de Programa i natchiga
i Produção e Consumo Sustentáveis namaã i guüma i natchiüanegü na
nü'ü ya yau'ätchiü i ngema mugü rü ngema natchiüanegü i marü yee-
rawa ngemaü rü nayau'ã na namaã inacua'ü rü nü'ü nangema na nagu
yaoö'ü na yeerawa naü'ü rü ngema natchiüanegü i yeerawa iü'tchi-
güüarü cua'gü rü ngemaügü i megüü.

12.2 Nhu' matata 2030gu rü nü'ü yangau'ü na namaã icua'ü i ngema namaã ingüü'ü rü tama nagu idau'ü i ngemaügü i me'güü i woetama ngemaŷ notürü nau'ü i meügü.

12.3 Nhu' matata 2030gu rü ngaügu íyai'raätchiü i ngema aiyauümareü i onagü i wü'ietchigüarü i guü i naanewa rü ngema namaã ínatae'üwa rü yiema naca' tae'ewa rü íyai'raätchiü na naai'yaügüü i onagü ngema noricürüwa ínayau'üwa rü namaã ínanguügüüwa ngi'mata namaã ínataeüwa nangu rü guüguma nangemaŷ i ngema ítanawae'üwa rü yaücutchiü na narütae'ü i norü búgüwena.

12.4 Nhu' matata 2020gu rü nü'ü yangau'ü na namaã meã icua'ü i natchica i meü i ngema ngemaügü quimicogüarü rü guüma i ngema íta'güü i natchire rü guü i ngema guüguma nagu nangemaŷ i no'rü ma'ü i nhaägü.

12.5 Nhu' matata 2030gu iyairaätchiü ngema tama me'ü rü meã nüna na daugüü rü nhu'matchi meã nama na cua'güü rü na iyairaätchiü i we'tama nama naca' taegüü.

12.6 Nü'ü nauëgüää rü nauügüää i ngema nama i cua'guü empresagü ya tagüne rü nüü na yauüätchiü rüta yauüca' i ngema i meguü rü na puracü tüü na ngemaüca.

12.7 Nauügüää i ngema tae'gü i meü i tama naane tchieü, nagu narü daunüäcü i ngema aícumaütchi i wüi natchiane nawaeü.

12.8 Nhu' matata 2030gu rü naägüää ya guüemaca'i guüma i natchicawa na tuü na ngemaŷ i inü i megüü na ngemaäcüta yeerawa ta nguguü i meã nhema ta ngemagüü.

12.a Naye'raëgüää na nügümaã napuracüeü nawa na poraëü i ngema norü cua' i na ngemaücü nüü na meü rü ngematama na yaugüü i norü ngemaügü.

12.b Naye'raëgüää na nügümaã napuracüeü nawa na ngemaäcü meã nüna na daugüü rü meã nama na cua'güü rü nhematama na ngemaüca i puracügü nawa i ngema na ügüü i ngema natchicawatama.

12.c Rũ na iračẽũ i ngema aẽgacũgũ arũ ngũčẽ nawa i ngema combus-
tíveis fósseisgũ, erũ ngemagagu niĩ na tama meã namaã na cuagũũ i
naũũgũ, na ngemaãcũ tama nana itanũčẽgũũtchiũca' i nge'ta namaã ina
taegũũwa, notürũ nanawa'e niĩ na nagu naũũ i ngema i ngupetũũ i wũi
natchianewa, rüta namẽ nanaũgũũ we'gu nũgũ nanuãcũ nawa i ngema
nũna daugũũ i ngema natanũtchiga rũ nhu'matchi ngema aẽgacũ arũ
ngũčẽ i tama meũ, erũ ngemagagu niĩ yeeraãcũ tchieũgũ na ngupetũũ
i naĩnecũgũwa, notürũ nanawae nagu narũ daunũũ i wũitichigũ i na-
tchianewa mačẽgũ naũpa nana õčẽgũũ i ngema naũgũ i tama megũũ i
naaneãũ, na tama tiðõčẽgũũca' ya dučẽgũ.

Ngema inawae'ũ na nũ'ũ yangau'ũ 13

Naca' i nadaũũ paama i nacũmagũ nanaočũ i nhaã naane arũ naĩane rũ
nhu'matchi ngema nagaguta ngupetũũ i tchiegũũ

13.1 Ye'era naporãũ, naca' i ngema naĩaneũgũ na ngemaãcũ nũũ na
cua'gũũca' na nhuacũ nũgũ inamečẽgũũ naca'i ngema tchieũgũ i guũ i na-
anewa ngupetũũ.

13.2 Wũiwa na puracũgũčũ i políticagũ naca' na nhuãcũ namaã na cua'gũũ
i ngema ngupetũgũũ i nagagu i naĩaneũgũ rũ nhu'matchi nhuagũ nũgũ ina
mečẽũ i wũi naane.

13.3 Namečũ i ngugũ, rũ wũitichigũ ya dučẽgũ rũ nhu'matchi ngema taagũũ
i natũcumũgũerugũ na uũca' na naca' na daugũũ i nacũmagũ na tama paaũ-
tchitama ni ũtchigũũ i ngema naĩaneũ i nhaã i naane nawa mačũ arũ.

13.a Naporaẽũ i ngema marü namaã inapuracüẽũ i ngema natchianegü rü naüie'tüũ i ngema marü i ngemaũ ngema nügümaã wü'iwa nagu naĩnẽẽũ i ngema natchianegü natchiga i ngema na marü tama nucümarüũ yaĩũ i ngema nhaã naane i nawa i ma'ẽũ nawa i Convenção Quadro das Nações Unidas s Mudança i arü Climatchiga [UNFCCC] na nhuacü ta nawa nangu-güũ i ngema nawe'egüũ rü nagu naĩnũẽũ rü na ngemacü ta ngema natchiane i ngewaca' nawa ngugütchaũũũ nangüẽũca' namaã i ngüẽẽ i USÊ 100 bilhões naguũ i diëru wü'itichigü i natchianegü i wü'i i taunecügutchigü rü na ngemaãcü iyairaãtchigüẽãũ rü nango'ëgüãũ na nhuacü ta namaã napuracüẽũ namaã Fundo Verde i Climatchigaca' nü'ũ ta cua'eãcü na nhuacü nawa' diëru tayaugüũ i paatama.

13.b Naũũ na nacümagüca' nadauũ na nhuacü ta tü'ũ nanguẽũ nameãta nagu taĩũ natchiga i ngema nayatoamatchigüraũũ i ngema nhaã naane i nawa i ma'ẽũ rü meã namaã nacua'güũ naca'gü i ngema natchianegü i tautama cua'wa ngugüũ aicüma rü tümaca'gü ta aicumaütchi ni'ĩ ya yiema ngeã'tagü rü nge'tüütägü-paãtagü ya ianegü ya ngema wogümarecca' ni'ĩ.

(i) Nüna cua'ũta na Convenção Quadro i Nações Unidas arü i Mudança i Climatchiga [UNFCCC] ngutaque'e i ãẽ'gacü i natchianegü i nügümaã puracüẽũwa na paama y angüũca' ngema nhama naanewa i ngupetüũ i ya toamaraũtchigüũ.

Ngema inawae'ũ na nü'ũ yangau'ũ 14

Ngema quinguëtchaũũ 14. Nüna meã cudauũ rü ngema cunayauũ i natü i tagüũ rü tatü i tagüũwa i ngemaũgü i ngema maẽũ nawa i ngema i de'a nüna cudauãcü na ye'erawa cugü cugaũ namaã

14.1 Nhu'ma tata 2025gu rü nüna idauũ rü iyairaãtchiũ aũritama i ngema ngema na naãũtchiẽũ i ngema de'agü iyaguũraũũ rü ngema nawa nenaũũ i puracügü i dautchitawa ügüũ rü ngema de'agüwa tatama neũũ i ngema na ãũãtchiẽũ i ngema nawa i ngüãtanücüũ.

14.2 Nhu'ma tata 2020gu rü nüna nadaugüũ rü namaã nacua'güũ nü'ũ nacua'güãcü nanawa me'ũ nayaugüũ rü nüna nadaugüũ i guũma i ngemaũgü i ma'ẽũ i de'agüwa rü nawa i ngema tatü i taũgüpetchinüwa na ngemaãcü tama natchieãũca' rü ngegumarüũta nawa i na tama nagu aũritama natchieũ i ngema norü ye'erawa ngemaũ rü ngemaãcü na nügütatama name'ẽũca' rü nange-maãcü nangemaãcü nangemaũca' na ngema tatü i taũ rü name'ũ iyadaũca'.

14.3 Naiyairaãtchiũ rü nügü inapo'ũũca' i ngema nügü nanadauũ i ngema tatü i tagüũ namaã i ngema naca' ingueũ na nüna nadaugüũ nawa i guũma i ngemaũgü.

14.4 Nhu'ma tata 2020gu rü nawa nangemaetchaũ guũgutama na degüãũ rü yagu'ẽãũ i ngema na tama nü'ũ nacua'güãcü inayauãũ i ngema tcho'ni-gü i tama nü'ũ naãpaneũ rü nhu'matchi ngema yagu'ẽũ rü nüna nadaugüũ ngema namaã naca' inangueũãcümaã nawena arü nagu name'ũca' i ngema nayamuũ i ngema tchonigü pa'atatama rü nawenata arü yamuũ meã nüna nadaugüãcümaã na meãma inayaeũ nhama norigurüũtama.

14.5 Nhu'ma tata 2020gu rü nuna na daugüũ rüe'na ya 10 i nama i cua'guũ i costeiragü rü marinhagü i muguwa' nuũna uũãcü i wü'itücümu namaã i nhema i mugü nhu'matchi i nhema nama cua'güũ rü nhema na ngemaũ.

14.6 Nhu'ma tata 2020gu a nuũ ngema i numaũgü wü'i nguẽcë naca' i nhe-ma tchoniẽ rü nüũ na tama na ngupetüũca' ta na tama nagu yadaugüũca' rü na tama na oẽũca' i nguẽcë.

14.7 Nhu'ma tata 2030gu rü nawe'e naünagügüãũ i ngema ngüẽcëgü i naca' i diẽruwa naca' i ngema iragüũ i natchianegü i duũũgü i ngema nawa i nge-magüũ i ngema natchica i ngeta i ngema i ngema tchonigü na ngemaãcü nüna nadaugüũ rü namaã nacua'güũ i ngema woetama ngema ngemaũgü nawa i de'agü rü natügü nawa nameã namaã nacua'güũ i tchonie rü ngeta nüna meã i nadaugüũwa i naca' i ngema na nawe'güãũca'.

14.a Ye'erata naca' nanguẽ rü naca' nadaugũũ i cua'gũ na ye'erawa nangegüãũ na nü'ũ nacua'gütchaũũ rü ngema nangegüãũ i ngema na nhuãcũta nüna nadaugũũ i ngema de'agü nü'ũ nangemaãcü i ngema nanhuacü namaã nacua'gũũ i ngema ãẽ'gacügü i natchianegüarü na ngemaãcü name'ẽgüãũca' i no'rü me i ngema no'rü ma'ũ i tatügü i taũgüarü na ngemaãcü ye'erawa nangegüãũ i ngema natchianegü i ngema nawa ngemagüũ rü nhu'matchi ngema natchianegü i tautama ye'erawa ngugüũ nawa i cua'gũ.

14.b Nüna naãgüãũ i ngema norü ma'ruũ nawa puracüẽ i ngema ngemaũgü i nawa i ngema de'agü rü ngeta namaã inata'egüũwa.

14.c Nüna naãgüãũ na nüna nadaugüãcũmaã rü namaã meã nacua'ãcũmaã i ngema ngemaũgü i tatü i taũwa ngemagüũ nawa i ngema mugü i guũma i natchianeca' iĩgüũ nhama ngema nawa nüna nü'ũ nacua'ãtchieẽgüũ i UNCLOS [Convenção das Nações Unidas sobre o Direito do Mar] na nüna naãgüãũ nanhuacü naũgüãũ mugü nü'ũ iu'ũãcü nhama nawümatüũãcü i ngema norü de'a ye'erawa nangeetchiũãcü i 158 i ngema nhaũ "Futuro Que Queremos".

Ngema inawae'ũ na nü'ũ yangau'ũ 15

Nüna i dauũ rü wena taarü rü nauũ i ngema na nhuacü nüna idauũ meã namaã i cua'ãcü i ngema i ngema guũma i ngema i ngemagüũ i wa'imüanewa rü nüna idauũ meã namaã icua'ãcü i nainecügü rü nãõ'ẽũ ngema ngeta tama iname'ũwa aicuma i ngema waimüane rü iyatchaãtchiẽũ rü wena nü'ũ idauũ

15.1 Nhu'mata ta 2020gu na nüna idauẽ rü meã namaã inacua'güũ rü wena taarü meã namaã nacua'ãcü i ngema guũma i ngemaũgü i nhaũ wa-

imüanewa ngemagüũ rü nhu'matchi ngema de'a i maicuraũ rü nüna meã i ngema puracügü nawa iguũma i ngema namaã nagu naĩnũcũ i ngema rü yanguëgüãũ i ngema guũma i natchiane namaã nagu rü ãnũcũ.

15.2 Nhu'ma tata 2020gu naügüãgüãũ na naye'eragüëãũ na namaã nacua'güũ meã namaã nacua'güãcü i guũraũũma i nainecügü rü iyatchaãtchiëgüãũ i na nato'güãũ rü wena arü nameëgüãũ i ngema nainecü i marü tama meũ na ye'eraëgüãũ na wenaarü natogüãũ i nhaã naane arü tawa.

15.3 Nhu'ma tata 2030gu naoëgüãũ i ngema na tama meã nüna nadaugüũ i ngema waimügü i marü tama meũ rü ngemagü ngeta marü tama inameũwa rü iyapagüaneũwa iyaba'ãaneũwa rü inapo'ũũ na nü'ũ ya nga'uca' i ngema me'ũ i ngema ngeta marü inatchieũwa i ngema waimüane.

15.4 Nhu'ma tata 2030gu nüna i dauũ i ngema guũma i nawa ngema i ngeta inama'pü'aneũwa rü nhu'matchi ngema guũraũũ i ngema nawa ma'ëũ na ngemaãcü name'ũca' rü nü'ũ rü ngüëũca' rü ngema ni'ĩ naye'erawa nangeũ i nüna cudauũ rü namaã cucua'ũ.

15.5 Paa'ma na ugüũca' rütata na we'aũ na iraãtchiũca' rü na tama na gu'ëũca rü inatchaãtchiũca' na tama na guũca' i ngema naãnewa maëũ nhu'mata i 2020gu rü nünadaugüũ i ngema rü taue'tchaũ i ngema e maëũ.

15.6 Na wüi'güũ i ngema iraũgü na yaugüũ i nawanena üũ na ugüũca' na meã nawa ngemaũca' i meã nama cua'ũ i iraũgü.

15.7 Paa'ma na ügüũ na gu'ëũca' ngema tama ãpaneũ rü nhumatchi i tchie'ũ i üũ nama i nainetügü rüta i naëĩgü rü nüna daugüũ rü nuũ na yauãtchiũ ngema tama i megüũ i woe'tama marü nawa i ngemagüũ.

15.8 Nhu'ma tata 2020gu naye'eragüëãũ i nacümagü na tama na ngupe-tüũca' na tama na yeerawa na datchigüũca' na tama nügü na tchieëũca' na tama ngema na tchocuũca' nagu i ngema nawa na maëũ i dautchitawa rüta dea'wa rü nüna dauũ i ngemaca'tama i ãũ.

15.9 Nhu'ma tata 2020gu ngema natucümüwa'tama ngemaũ i nawae'na nawa nangemaũ i nhu'matchi ngema nge'ta i'na ngupetüũwa'na nge-

maäcü na iraätchiüca nawa i ngema na tauuma tuü na ngemaüca' ngema tüü nawa' ta ngemaü.

15.a Nawae' na üaü rü yee'rawa na daëüca' nawa i ngema i guŷima i ta'cü i guŷima i nawa i ngema ngemaügü na ngeta na yangüüta i nhema dierugü.

15.b Nawae' nama na cua'ü i dieru rü yee'rawa na daëüca' nawa i ngema i guŷima na nhemaücü na nüü na ngüëüca' na nhuäcü meã na nüna na dau-güüca' nüna na ägüüca' na nhuäcu nama na puracügüüca' nhema natchiãne-gü ngewaca yee'rawa nagagütchigüü ngema na ngüëguüca' na nhuäcü ta nüna na dauguü na wena tana toguüca'.

15.c Na poräëü i nguëë i naane arü tawa na ngemaäcü na guüca' i feneë i tama i mugü nawae'üäcü i tama äpaneü nawa i ngema i ngema i naëïgü i tchu'güü na ngemaäcü nüna na dauguüca na muüca i ngema i nawa i ngema natucümgü ngema maëü na ngemaäcü nüna dauguü na nhuäcütani nawa na maëü rüta ina tchaätchiëü i ngema na nagu na tchie'ëü.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 16

Ngema nawa nangütchaü i 16 naüaü i natucümü i meã i ma'ëü rü nügü-tanüwa ngemaü na ngemaäcü ye'erawa nügü nagagüüca' rü nügü nan-güëgüüca' nü'ü nangemaü na nügü inapo'ügüü i guŷiwama rü naügüäü i ngema namaã cua'güü na nügütanü natchocuü i guŷiwama

16.1 Iyairaätchigüäü aüritama i guüraüü i tchieügü rü na ngema nayayue-tanüü nawa i guŷima i natchicagü.

16.2 Yagu'ẽũ i guũraũma i tchieũgü rü tũmagu yadaucũraũgũũũ rü tama meã tũmamaã nacua'gũũ ya buã'tagü.

16.3 Naügüãũ i nacũma i Estado i Direito arü i guũma i natchianearü tawa rü nhu'matchi guũma i natchianegüwa rü nangemaãcü na ngemaãcü nangemaũca' i ngema mugüwa na tü'ũ inapo'ũũ.

16.4 Nhu'ma tata 2030gu aũritama iyairaãtchigüãũ i ngema ngüẽẽgü i diẽruwa rü nhu'matchi rü nanegü i tama ãpaneũ rü naporaẽũ nanata'eguẽũ i ngema diẽru irü taueũ rü gema naca' nangiẽũ rü não'ẽũ i guũraũũ i natucumügü i nügü nutaque'ẽũ i tchieũ ügũũ.

16.5 Iyairaãtchigüẽãũ i ngema tama me'ũ rü tchieũ i nacũmagü rü nhu'matchi ngema na cugũme'ewa tü'ũ cungemaẽũ nawa i ngema guũraũũ ngemaũgü.

16.6 Ye'era ya ta'ẽtchigüũ i ngema natchica i nawa napuracüẽũ na meã yaũũca' rü meã namaã nacua'gũũ rü nango'ẽgüãũ nawa i ngema guũma.

16.7 Naãgüãũ nangemaãcü meã wü'iwa nügũmaã napuracüẽũca' aicumaũtchima nawa i ngema guũma i nũna idaugüũ.

16.8 Nü'ũ na tanetagüũ rü naporaẽgüãũ ngema na natchianegü i ngewaca ye'erawa nügü i gagüetanüũ nawa i ngema nhama i naanemaã nanacua'gũũ.

16.9 Nhu'ma tata 2030gu guanetama tü'ũ nangemaũ i ngema nawa nü'ũ nacua'gũũ na te'e tiẽgüũ rü tü'ũ yaũpanegüũ ya yiema ngearü bupaneãẽ.

16.10 Nangemaããũ na nangemaũ i ngema ngüẽẽ i guaneca'wa tatchocuũ rü nü'ũ yaugüũ rü tũna nadaugüũ i ngema meã ngema tama'eũ nagu tiũãcũmã i ngema natchianegüarü mugü rü nhu'matchi ngema nügũmaã nagu ya de'agüũ i natchianegü.

16.a Na poraẽãũ i ngema namaã puracüẽũ i natchianegüwatchigü rü nawa i ngema na nügũmaã napuracüẽũ rü nawa ta i ngema natchianegüarü mu nanhuacü nügü nangüẽẽgüũ nawa i ngema guũma na ye'erawa nügü nagagüũ rü nawata i ngema natchianegü i ngewaca ye'erawa nügü gagüũ rü nügü na nawa nadaugüũ rü nãoẽgüãũ i ngema tchiegüũ rü

ngema nügü ütucumüü i ngema tchieügu rü inüëü.

16.b Naügüãü rü nü'ü yangüëgüãü i ngema i naügüü i ngema tama natchie-
ëãü ngemaãcü naügüãüca' i ngema nüna nadaugüãcü nawa napuracüëü.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 17

Naporaëü i ngema nagu nañnüëü rü wena taarü naca' nadaugüü i ngema
wü'igu namañ napuracüëü i nhaã naanearü tawa na ngemaãcü ye'erawa
nangegüãüca' na nüna nadaugüãcü nawa napuracüëü

17.1 Naporaëü rü naca' i dauü i ngema ngüëëgü ngematama ngemagüü
rü ngemata ngüëëgü i toama i natchianegüarü naca' i ngema natchiane-
gü i ngewaca' ye'erawa nügü gagüetanüü nangemaãcü naporaëãü i na-
tchiane rü naca' nadauñta na nhuacü ngeta na yauãü i ngema ngüëërü
toama i ngemañgütchigü.

17.2 Ngema natchianegü nawe'ena aicümatama naca' nadaugüü rü yangüë-
güãü i ngema na nü'ü nangüëëgüü na ye'erawa nangegüãü i ngema [AOD]
rü nüna naãgüãü rüe'na nü'ü nangüëëgüü namañ i 0,7% i ngema nayau-
güü ngema natchianewa [RNB] nawa i AOD naca' i ngema natchianegü i
ye'erawa nügü gagütchaüü rü nünaãgüü i AOD rü ta nawe'e na nüna pora
naãgüü nü'ü nadauãcü nayanguëü i ngema nawa nangugütchaüü i 0,20%
i ngema na yangüü nawa i ngema natchianeü i gemañ nawa i AOD naca' i
ngema natchianegü tama aicuma nawa ngugüü nanaporaëü.

17.3 Naca' nadaugüü i ngema ngüëëgü i diëru naca' i ngema natchianegü
nawa i muñma i ngemañgü.

17.4 Nü'ũ nangüêëgüũ i ngema natchianegü i ngewaca' ye'erawa i ngugüetanüũ na nawa ngugüũca' na nügümaã nacua'güũ namaã i ngema ngetanü i tautama pa'a naütanügüũ nawa i ngema namaã cua'güũ i ngema nangüêë naãgüũ rü meã nagu naĩnüeũ i ngema ngetanü na nhuacüta naütanügüãũ rü nawa i ngema nagu naĩnüũ rü ngeguma nagu naĩnüegu i ngema ngetanü i natchiane i ngearü ngemaũãgüũ rü iyairaatchigüãũ i ngema norü ngetanü.

17.5 Nayaugüãũ i naca' nadaugüũ i nacümagü nangemaãcü naãgüũca' na nhuacüta nüna naãgüãũ i ngema natchiane i ngewaca ye'erawa i itchigüũ.

Ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ

17.6 Name'ëgüãũ na nhuacü naca' nadaugüũ na nhuacü nügümaã napuracüeũ Norte–Sul, Sul–Sul ngema nügüna ngaicamagüũ rü toamatchigü i natchianegüarü naca' nadaugüũ i ngu'gü ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ ngewacüũgüũ i nacümagü rü nügü nangüêëgüũ nawa i ngema cua'gü i ngema wü'igu nagu naĩnüeũ rü nügümaã meã napuracüeũ namaã i guũwama i ngema Nações Unidas rü nawa i ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ i nhaã naanewa.

17.7 Naãgüãũ na ye'erawa rü nügüna naãgüãũ rü nü'ũ yaugüũ i ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ ngemaũgüarü meruũ naca' i ngema natchianegü i ye'erawa iütanüũ na me'ëgüãũ i ngema marü namaã nügügu yade'agüũ na ngemaãcü nameũca' i guũma.

17.8 Wenaarü naügüãũ meãma i ngema na wü'igu na nuãũ ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ nü'ũ nanguêëũ namaã i ngema cua'gü i ngewacüũgüũ naca' i ngema natchianegü i i'rarüwa ngewaca ye'erawa nügü gagüũ nhu'mata ta 2017gu rü naporaëgüãũ i ngu'gü i naca' dauũ nanhuacü name'êãũ rü nügü nanguêëũ nawa i ngema na nügümaã nü'ũ yaugüũ rü nügü nü'ũ nacua'ëgüũ.

Wena meã naca' nangu'ũ

17.9 Ye'era naporaëãũ ngema ngüêë i toamatchigü i natchianegüarü na name'ëgüãũca' rü nügü nangüëgüũca' rü wena meã naca' nanguêë na ngemaãcü nü'ũ nangüëgüũca' i ngema nagu naĩnüeũ na ngemaãcü ye'erawa

nügü nagagüũ meã nüna nadaugüãcũma nügümaã wü'igu napuracüẽca' i ngema Norte–Sul, Sul–Sul rü nhu'matchi ngema norü gupe'ewa ma'ẽũ.

Namaã cutaeũ rü naca' cutaeũ

17.10 Nauãũ nacũma i mu'ũwatama ngemagüũ i namaã cutaeũ rü naca' cutaeũ i guũma i naanewa nagu yaũãcü i ngema nacũmagü i ngo'ũguũ tautama wü'itatama i natucumüca' iĩũ rü wü'iguũ i guũma i ngema namaã cua'güũ i Organização Mundial do Comércio nawa ta nanhuacü naca' nadaugüũ na nügümaã napuracüẽ nawa i ngema Agenda de Desenvolvimento de Doha.

17.11 Nü'ũ taãñritama na tanetagüũ na ngema na tomatchigü i natchianewa namugüãũ i ngema i ngema natchianegü i ngewaca' nügü ye'erawa i gagüctanüũ nangemaãcü nü'ũ na tanetagüũca' i ngema na nügümaã aicuma napuajracüẽ naca' i ngemanatchianegü i tautama ye'erawa ngugüũ na ngemaãcü guũma i naanewa nanguũca' nhu'matata nagu i 2020.

17.12 Yanguẽgüãũta rü meã naügüãũ na tama nagutchaẽgüãũ na namaã tata'egüũ na naütanügüãũ rü tautama pa'a yaĩũ naca' i ngema natchianegü i tautama ye'erawa ngugüũ nhama OMC nawe'ẽũãcü naãgüãũ i ngema nacũmagü nawa i ngema nagu yaũũruũ ngema natchiane i tautama ye'erawa nimugüũ rü taaicuma ta nango'ẽgüãũ na tautchaẽgüãũ na ngemaãcü namaã na taegüũ i ngema tümaarü iĩgüũ.

Cagü i ngema nagu naĩũta

Nango'ẽgüãũ i ngema namaã napuracüẽ i ngema ngeta namaã inacua'güũwa

17.13 Na ye'eraẽgüãũ na ngema nangemaũ i ngema ã'ũma i ngema namaã cua'güũ i ngemaũ rü wü'iguta nügümaã napuracüẽcũ na nügügü i ngema namaã nameã napuracüẽ.

17.14 Nayeeraẽgüãũ na nügümaã napuracüẽ nawa i ngema na nüna nadaugüũ na nhuacü meã namaã nacua'güũ.

17.15 Nügümaã meã nacua'güũ nawa i ngema na namaã meã napuracüẽũ i wü'itichigü i natchianegü na ngemaãcü não'ẽãũ i ngema natangearü ai'rũũã'ũtchiũ rü ye'erawa tügü tagagüũ meã namaã tacua'güãcü.

Nügümücügü i guũwama

17.16 Naporaẽgüãũ na nügümaã napuracüẽũ i nhama i naanearü tawa meã nũna nadaugüãcümaã rü nawa i ngema muũma i ngema namaã nacua'güũ rü nügü nü'ũ yaugüũ i ngema nü'ũ nacua'güũ i ngema naca' nanguẽũ rü na ngeta tanayaugüãũ i ngema nayanguutchiũca' i ngema nagu naĩnueũ meã namaã nacua'güãcü guũma i natchianewa nawatürü i ngema natchianegü i ngewaca ye'erawa i ãũtanüũ.

17.17 Nü'ũ naũẽgüãũ rü naũgüãũ na wü'igu na puracüẽũ namaã i ãẽ'gaüarü rü nhu'matchi tama ãẽ'gacüarü rü namaã i ngema duũũgü i ngema ma'ẽũ nawa i ngema marü nü'ũ nacua'güũ i ngema nacümagü i nagu naĩũ nawa i ngemangemaũgü.

Ngema nawa nü'ũ nacua'güũ na nhuãcüta namaã nacua'güũ i ngema ngüẽẽ

17.18 Nhu'ma tata 2020gu ye'eraãcü nügü nangüẽẽgüũ na nügü nanguẽẽũ naca' i ngema natchianegü i ngewaca ye'erawa i ãũtanüũ rü nhu'matchi ngema iragüũ i natchianegü i ngema capaũgüwa ngemagüũ i natchianegü i ye'erawa nügü gagütaũũ na ngemaãcü nü'ũ nangemaũca' i ngema na aicumama inamegüũ rü nagu yaõgüãũ rü tama ngeta nawogümareũ nawa i ngema na tama nü'ũ nangemaũ nangeta diẽru tü'ũ na yaugüũ i ngema na te'etichigü tiĩgüũ rü tayanhuraũũ rü taacü tucümü tiĩũ te'e tiĩũ ngeta netaũũ rü ta ütane ngeta ta ngemaũ rü toamatchigü i nacümagü i ngema natchianewa ngemagüũ.

17.19 Nhu'ma tata 2030gu rü aicumatama tanayaugüũ i ngema naca' iĩũ na ye'erawa tügü tagagüũ rü tügü tigagüũ meã namaã tacua'güãcü i ngema nawa itangemagüũ rü nanawa itapuracüẽũ i ngema natchianewa i [PIB] rü naca' tadaugüũ naye'erawa tügü tagagüũ nawa i ngema natchiane i ngewaca' ye'erawa iũtchigüũ.

Ngema inawae'ü na nü'ü yangau'ü 18

Guanema i wüiguü wotchi cu waü rü maïyuguï rü ngema natchica
nawa i cu üü

Ya guëü ngema na natucumügü i maïyugü i ïgüe rü nhumatchi yiema wa'güe na tchi'ri tüü na cagüü rü tümamaã na tchiecümagüü naca i ngema tümamatüünemare urüena ngeta ita üüca'mare, rü nhumatchi muëpücüna rü ngema nangupetü tümamaã ya diema duüëgü i ngearü dierüa'güe rü natchica i tama meüwa neë rü naëtü ngeegü i wamatüünegüe.

Rü ngema ODS 18 rü Taguarü naane Brasil rü nanayau rü nagu niü na ngemaäcü nanatautchaëüca' na guanema ya duüëgü ta wüigugüü, rü nawa naã nayaguëü na tchi'ri duüëü i caü rü tama tümamaã i mëcümaü rü nhumatchi ya guëü ngema na natucumügü i maïyugü i ïgüe rü nhumatchi yiema wa'güe na tchi'ri tüü na cagüü. Rü 2023gu rü dü'etüwa nanangegü, rü norü ïnü rü iyai'raätchiü i ngema na tama i wüiguü i torü poragüwa rü marü nucümacürüwa i ngupetüü, rü ngemaäcü guanema tüü na ngemaü i poragü, nawa ngema tanawaeü rü tüü tauü rü nhumatchi nanaporaëgüü rü nüü na ngetchaügüü i wüitichigü i natücumügücüma, rü ngemaäcü natanetaëgüüca' i ngema Agenda 2030. Rü ODS 18 rü nawa inangemata nanaüü, rü nawa ina puracüe i Comissão Nacional i Norü ïnü na Nhuacü ya Üëü i duëgüarü maü ügüü (CNODS) nawa i ngema Camara Temática – Rü ODS 18 rü namaã na cua' i Ministério da Igualdade Racial, Ministério dos Povos Indígenas, Secretária-geral da Presidência da República, representantes governamentais rü nhumatchi Sociedade Civil.

DE'AGÜ RÜ NGEMA NÜŨ YA UTCHAŨŨPANE
RÜ NGÜËËRUŨ I TARE I CONÜWA

PORTUGUÊS – TIKUNA

GLOSSÁRIO DE APOIO BILÍNGUE

PORTUGUÊS-TIKUNA

A

Abranger – Incluir ou envolver algo.

Tradução: Nawa ngemaũ urüena nũna yapaũ.

Ab–rogar – Revogar completamente uma lei.

Tradução: Wüi i mugü arü pora rü oẽẽũ.

Absoluto – Total e sem limitações.

Tradução: Ngearütchaãtchiãũ.

Ação Direta de Inconstitucionalidade (ADI) – Ação que serve para dizer se uma lei está contra a Constituição.

Tradução: Wüi mugü nũũ i uũ rüe'na na we'gu ni ãũ i wüi i mugü.

Ação Popular – Qualquer cidadão pode entrar com essa ação para cancelar algo que prejudique o governo ou o meio ambiente.

Tradução: Wüi i mũ nũũ iuũ na guanema tũũ nangema i na naca' ta dauũ i tũma arü poragü.

Acarretar – Causar uma consequência.

Tradução: Nanagu Tchieũ ngupetũũ.

Acesso – Possibilidade de entrar ou utilizar algo.

Tradução: Nagu iücuũ urüena nũũ i dauũ.

Acusar – Atribuir a alguém a responsabilidade por um fato.

Tradução: Rü wüieũ Iuaũ'ũ.

Adaptar – Ajustar algo a uma nova situação.

Tradução: Nawa nameẽũ.

Admitir – Aceitar, reconhecer ou permitir algo.

Tradução: Nayau'ũ urüena naüpetũũ.

Água potável – Água segura para beber.

Tradução: De'a mẽũ i a'ewa.

Alvará – Documento da Justiça que autoriza algo, como soltar uma pessoa presa.

Tradução: Wüi mugü i namaã cua'ũ pootchitchiga, nhumatchi caa i duẽgũ-ca'ĩũ.

Âmbito nacional – Tudo aquilo que abrange todo o país.

Tradução: Natchiũanearü tawa.

Amicus curiae – Pessoa ou grupo que entra num processo só para ajudar com informações, sem ser parte dele.

Tradução: Wüi i natucumü urü e'na wüi duũũ nüũ rü nhüẽũ nawa i natchigagü i ngema ngupetüũ.

Anistia – Perdão oficial para certas pessoas que cometeram crimes, geralmente políticos.

Tradução: Nüũ ngetchauũ i wüi duũũ urü e'na wüi ãegacü tchieũ na ügu.

Aposentadoria – Direito de deixar de trabalhar, com recebimento de benefício, conforme a lei.

Tradução: Itchaũũ i puracüwa rü ngüẽẽ iyau'ũ mugü nüũ i uũãcü.

Arrazoado – Texto com os motivos e explicações de um pedido ou decisão.

Tradução: Wüi i wümatü nüũ i uũ na nhunhaacü ta itapo'ũũ urüe'na tacü-ca'tata po'cuũ.

B

Biodiversidade – Variedade de seres vivos no planeta.

Tradução: Guũma i tacü ngema maũãgüũ nhaã naanewa ngemagüũ.

C

Caput – Primeira frase de um artigo de lei.

Tradução: Norü ügü i wümatü i mugü arü.

Cautelar – Decisão rápida e temporária para evitar que algo piore até o julgamento final.

Tradução: Nüũ i uũ na ngeguma wüi duũũ tchieũ na ügu na paatama na we'ãtchiẽãũ na tama ya nhaũca' urüe'na niã tomaraũẽẽũ i norü dea.

Cláusula pétrea – Parte da Constituição que não pode ser mudada nem por votação.

Tradução: Mugü i tauacü tatama i tomaraũẽẽũ rü tauacü rüoũ.

Coisa julgada – Quando uma decisão da Justiça não pode mais ser modificada.

Tradução: Ngeguma marü narü weãtchigu wüi i mũ tauacütatama niya tomaraũ.

Competência – Quem tem o poder legal de julgar ou decidir alguma coisa.

Tradução: Nüũ ngemaũ cua' na nhuãcü ta nanaweãtchiẽẽũ i gutchinü-gü iduẽẽgüarü.

Comutação de pena – Trocar uma pena por outra mais leve.

Tradução: Nuũ i uũ na nhure taunecü urüe'na i na iraatchiẽũ i tũma arü po'cu.

Concessão – Quando o governo autoriza uma empresa a prestar um serviço público (como ônibus ou luz).

Tradução: Ngeguma wüi aẽgacü nana ãgu e porá na wüi natucumü namaã na puracüũca'duẽẽgüca'iũ.

Congresso nacional – Órgão do Poder Legislativo responsável por criar, discutir e aprovar as leis do país.

Tradução: Namaã cua'ũ nagü narü ãnũẽũ rü nanaügüũ i mugügü i ta-guarü naanewa.

Constituição – A lei maior, que está acima de todas as leis.

Tradução: Mugü i guüma i mugüetüma ngemaü.

Constituinte – Pessoa ou grupo que faz uma Constituição.

Tradução: Wüi i natucümü i namaã cua'güü na ya nguutchiü i mugü i guü i mugüetiwa ngemaü.

Convenção – Norma internacional que os países podem adotar como lei.

Tradução: Mugü i guüma i natchianecüa'güarü, rü wüitichigü natchianewa meü na namaã na puracüeü.

Custos legis – Quem atua no processo para garantir que a lei seja respeitada (geralmente o Ministério Público).

Tradução: Nawa ngemaü na aicuma ya nguüca' i mugü, duëgüca' i üü.

D

Decoro parlamentar – Comportamento respeitoso e adequado que se espera de um político.

Tradução: Nacüma i meü i nguëëü i wüi i ãegacüwa.

Deferir – Aceitar um pedido feito à Justiça.

Tradução: Na yuaü i wüi i ca i justiça arü.

Desapropriação – Quando o governo toma um bem privado por necessidade pública, pagando indenização.

Tradução: Ngeguma ãegacü nana yaugu wüi i ngemaü wüie ya duëë arü nagagu tacü ngema na ügütaü.

Desenvolvimento sustentável – Crescimento que não prejudica as futuras gerações.

Tradução: Ya ueü i duëgüarü maü notürü tama tchieü i üüacü na ngemaacü meã tamaëüca' ya wipeewaneïë.

Desídia – Falta de cuidado ou preguiça no trabalho, principalmente no serviço público.

Tradução: Tama meã namaã cua'ũ urüe'na omareũ i norü puracüwa nge-
ma serviço públicowa ngemagüũ.

Dignidade – Valor e respeito que toda pessoa merece.

Tradução: Guanema tüũ na ngemaũ i ngetchaũ rü tataãũ.

Dignidade da pessoa humana – Princípio que diz que todas as pessoas devem ser tratadas com respeito e valor.

Tradução: Mugü nüũ i uũ na guanema ya duĩẽgü na tüna ngemaũ i tüma arü pora rü na ta ngetchaugüũ.

Direito adquirido – Direito que alguém já tem e não pode ser tirado, mesmo se a lei mudar.

Tradução: Pora i marü i ngemaũ rü tauacü tatama i toraũ wotchi ya toma-
raũgu i mugü.

Direitos trabalhistas – Garantias legais que protegem o trabalhador.

Tradução: Mugü i nüũ i ngĩũ i poragü i puracütanüũgüarü.

Direitos – Garantias básicas para viver com justiça.

Tradução: Poragü i guane duẽca'ĩũ ngemaãcü tüũ na ngemaũ i maũ i meũ.

Discriminação – Tratamento injusto baseado em diferenças (raça, gênero etc).

Tradução: Tama meã wüee duẽũ i caũ i tümamatüüneca'mare urüena ta tomaraũũca'mare.

Doutrina – Explicações e ideias de quem estuda e escreve sobre leis e o Direito.

Tradução: Meã nüũ i uũ i guĩma i mugüpanewa rü ūmatüũ.

E

Educação de qualidade – Ensino acessível e eficiente para todos.

Tradução: Meũ i nguẽ i yauũ rü guaneca' i ãũ.

Eficácia plena – Quando uma regra da Constituição já pode ser aplicada, sem precisar de outra lei.

Tradução: Mu i mugü i guũma i mugüetiwa ngemaũarü tama togü mu arü poraca'waũ yangüica'.

Emenda constitucional – Mudança feita no texto da Constituição.

Tradução: Mugü i tomarauẽẽũ, i mugü paneewa.

Ementa – Resumo do conteúdo de uma lei ou decisão.

Tradução: Ina iraãtchiẽẽũ i ümatü i mugüarü.

Energia limpa – Energia que não polui o meio ambiente.

Tradução: Ōmü arü naĩẽẽruũ i tama naane tieẽũ.

Equidade – Justiça considerando as diferenças entre as pessoas.

Tradução: Guanema tana yauũ i nguẽẽ i ngema tüũ tauũepü'.

Erradicação da pobreza – Acabar com a pobreza.

Tradução: Namaã Yagu'eẽũ i ngema ngearü diẽeruã'.

Evolução – Mudança gradual ao longo do tempo.

Tradução: Yeerawa yaũtchigüũ.

Exceção de incompetência – Pedido para tirar o caso das mãos de um juiz que não pode julgá-lo.

Tradução: Cagü nanayauũca' i wü i juiz nawa i po'cutchiga erü nüũ na tauma i ngema cua'.

Excludente de ilicitude – Quando a pessoa faz algo que seria crime, mas tem justificativa, como se defender de uma agressão.

Tradução: Ngeguma wüie ya duũẽ tchieũ ta ügu notürü nüũ ti ugu na tana
üũ na tügu itapo'ũuca'mare.

F

Fiscalização – Controle para garantir que as leis trabalhistas sejam cumpridas.

Tradução: Mugü i nüũ i ngiũ i na aucumaütchi ya nguẽgüũ i mugü i pura-
cütanüũgüarü.

Fome zero – Garantir alimentação suficiente para todos.

Tradução: Ya gu'eẽũ i taiyatchiga, na ngemaẽũ i õna i guaneaũ.

Foro privilegiado – Direito de certas autoridades (como deputados e ministros) de serem julgadas por tribunais mais altos.

Tradução: Pora i numaũ i ãegacügüca' iĩũ na tama ngeĩrũũ i Juiz na gulgaũca'.

Função típica/atípica – O que é ou não é a atividade principal de um dos três poderes (Executivo, Legislativo, Judiciário).

Tradução: Tama nhaã tamaẽpü i poragü arü puracü i iũ (Executivo, Legis-
lativo, Judiciário).

H

Habeas corpus – Ação que serve para proteger alguém contra prisão ilegal.

Tradução: mugü na tama wüie duẽ ta po'cuũca' i notücaũ mare.

Habeas data – Ação usada para ver ou corrigir dados pessoais guardados por órgãos públicos ou empresas.

Tradução: Mugü nawa meũ nana we'atchiêêũ i documentogü i dueegüarü
orgão públicoarü rü nhumatchi empresagü.

I

Igualdade – Tratamento justo para todos, sem discriminação.

Tradução: Rü guama ya duëü meã i yauü, tama tchiri tüü i caü i tùmama-tüüneca'mare.

Igualdade de gênero – Direitos iguais entre homens e mulheres.

Tradução: Rü ngecü rü yatü nüü na ngemaü i poracü i wüiguü.

Imprescritível – Que nunca perde a validade, mesmo com o tempo (ex: crime de racismo).

Tradução: Mugü nüü i uü na tagutatama rü oü wotchi muüma taunecü üpetügu, wüi i cua'ätchiruü ngeguma wüie duecü tchiri cu cagu, i tūma-matüüneca'mare.

Imunidade parlamentar – Proteção que os políticos têm para não serem processados por suas opiniões no trabalho.

Tradução: Políticogüü i po'üü naca i norü deagü rü norü ñnügü na tama na po'cueüca' norü puracügüwa.

Inafiançável – Quando a pessoa não pode pagar fiança para responder ao processo em liberdade.

Tradução: Nüü i uü na tauäcüta tanaütanü na itapootchiü nheguma tchie-ütchiü ta ügu.

Inclusão social – Participação de todos na sociedade.

Tradução: Guanema tüü na ngemaü tūmatchica i duügütanüwa.

Indulto – Perdão da pena concedido pelo Presidente da República.

Tradução: Ngeguma Presidente da República nüna ngetchaügu i duë arü gu'tchinü.

Inexigibilidade – Quando não se pode exigir certo comportamento de alguém numa situação.

Tradução: Ngeguma tauacü i mugü naca'inacagu wüi nacüma urüena wüi uneta.

Injunção (mandado de) – Ação usada quando falta uma lei para garantir um direito previsto na Constituição.

Tradução: Wüi mu naca'üü, ngeguma na taugu i mugü rü ümatüü i mugü paneewa naïningüüca' i ngema pora.

J

Jurisdição – O poder que juízes e tribunais têm para resolver conflitos.

Tradução: Wüi i pora i juizgü rü tribunais nüü ngemaü nana we'âtchie-eüca' ngeguma tare i natucumügü urü e'na tare i duüügü tama meâ nugüma ya ïgügu.

Jurisprudência – Conjunto de decisões anteriores dos tribunais sobre um mesmo tema.

Tradução: Nheguma tribunaisgüwá nangugu i natüga i marü nawá na tchopetügüü, rü ta ngemaücütatama nia ngegü.

Justiça – Aplicação das leis de forma correta e igual.

Tradução: Mugümaã i cua'ü, na ngemaücü meâ naya nguëögüüca'.

L

Laicidade – O Estado brasileiro não tem religião oficial e respeita todas igualmente.

Tradução: Tagucüa' i Naane rü nüü na tauma i norü religião rü ngemaca' niü nüü na ngetchaüü i guüma i religiãogü i Brasilwa ngemagüü.

Lei – Regra oficial criada pelo Estado para manter a ordem e a justiça na sociedade.

Tradução: Mugü i Estado üü na guüma na we'guüca' rü na remaüca' i po'üruü i duüë'gütanüwa.

Liberdade – Poder agir sem opressão.

Tradução: Tama cu po'cuü, rü tauetama cuü fa'üü.

Liminar – Decisão provisória tomada no início de um processo, geralmente em situações urgentes.

Tradução: Wüi mugü nanaweätchiëü i natchiga ngeguma paaruü niï-gu i natchiga.

M

Mandado de segurança – Ação para proteger um direito claro que está sendo desrespeitado por uma autoridade.

Tradução: Pora duegüü i poüü, ngeguma wüi agacü tama nia nguëëgu i mugüwá rü ümatüü.

Medida provisória – Regra temporária feita pelo presidente em casos urgentes, com força de lei.

Tradução: Wüi natucumü nüü i po'üü i duüë'güü rü nhumatchi namaã cua'ü na aicuma ya nguü i mugügü.

Meio ambiente – Conjunto da natureza (ar, água, solo, seres vivos).

Tradução: Nañecü arü taa, rü guüma nawa ngemaü.

Ministério Público – Instituição que defende a sociedade e fiscaliza o cumprimento das leis.

Tradução: Wüi natucumü nüü i po'üü i duuügü rü nhumatchi daütaeü na aicuma ni nguü i mugü.

Mudanças climáticas – Alterações no clima que podem ser causadas por ações humanas.

Tradução: Ya aunetatchigüü i nañane nagagu i duugü.

N

Norma constitucional – Regra que está dentro da Constituição.

Tradução: Wüi mu i mügü i guñma i mugüetiwa ngemañwa rü ümatüü.

Norma programática – Regra que mostra objetivos a serem alcançados com políticas públicas.

Tradução: Mugü nüü weñ na tacüüta narü ngaugüü i wipe'ewaama namañ i políticas públicascü.

O

Ordem jurídica – Conjunto de leis e regras de um país.

Tradução: Mugügütucumü i wüi natchianearü.

Ordem pública – Situação de paz, segurança e organização que o governo deve garantir.

Tradução: Na tautama tüü ngupetüü rü na ita poñañ rü wüiwa ta ngema-güü, ngema taniñ i ãegacü ya ngueñü.

P

Paz – Ausência de conflitos e violência.

Tradução: Guñma memareñ, tauñ i nutchiga.

Persecução penal – Etapas da investigação e do processo criminal.

Tradução: Norü yauyetchigü i nawe ãñ i processo criminalwa.

Preceito fundamental – Ideias e princípios mais importantes da Constituição.

Tradução: İnügü rü nhumatchi norü natchumaägü rü memaëgüü i mugü i guüma i mugüetüwa ngemaü.

Princípio da legalidade – Ninguém é obrigado a fazer ou deixar de fazer algo que não esteja previsto em lei.

Tradução: Tauctama tanaü urüena tama tanaü i ngema tama mugüwa rü ümatüü.

Princípio da proporcionalidade – O governo deve usar meios justos e equilibrados ao aplicar leis.

Tradução: Rü äegacü rüta nana weätchiëë nana wüigumareüca i ngema mugü i po'cutchiga.

Princípio da reserva legal – Certos assuntos só podem ser tratados por meio de lei feita pelo Legislativo.

Tradução: Nümaü i natchigagü rü legislativoricatama niñ na üü.

Promulgação – Ato de publicar oficialmente uma lei ou emenda para que ela passe a valer.

Tradução: Nüü i üü na ina ngeetchiü i wüi mugü.

Q

Quórum – Número mínimo de pessoas necessárias para uma votação ou decisão ser válida.

Tradução: Duügüarü mü nawaeü nana we'ätchieëgüüca'i wotatchiga.

R

Ratificação – Confirmação oficial de algo, como um acordo ou decisão.

Tradução: Nüü i üü na marü narü we'ätchiü i wüi ngemaü.

Recurso especial – Pedido para que o STJ análise uma decisão que desrespeita uma lei federal.

Tradução: Wüi caa na STJ meã nuũ na dauĩca' i wüi marü rü we'atchiũ notürü tama i mugünawaẽĩãcü i ũũ.

Recurso extraordinário – Pedido para que o STF revise uma decisão que desrespeita a Constituição.

Tradução: Wüi caa na STF meã nüũ na dauĩca' i wüi mugü marü rü we'atchiũ notürü tama i mugü i guĩma i mugüetiwa ngemaũãcü i ũũ.

Rede de ensino – Conjunto de escolas organizadas para oferecer educação.

Tradução: Ngeupataũgü i nawa nüũ i cua'ũ i ngu'güchiga rü taãẽũ nawa i cua'ũ.

Redução das desigualdades – Diminuir diferenças sociais e econômicas.

Tradução: Na i'raẽẽ i ngema tama wüiguũ i nawa i dieru nhumatchi ngema nawa tamaũũ.

Repercussão geral – Quando uma decisão da Justiça pode afetar muitas outras parecidas.

Tradução: Ngeguma wüi mugü justiçaarü togüamatchigü i mugüũ inamaã wüiguũũ na daugu.

República Federativa do Brasil –

Tradução: Tagucüa' i Naane.

Requisição – Ordem do governo para usar algo ou exigir um serviço, de forma legal.

Tradução: Wüi mugü i governo arü namaã na puracüũ urüe'na na 'ca' ina caũ i wüi ngemaũ i mugü nüũ i uũãcü.

Revogação – Cancelar uma lei ou parte dela.

Tradução: Wüi mugü rü ðẽũ urüe'na wüi tchipe'etama.

S

Salário justo – Remuneração adequada pelo trabalho realizado.

Tradução: Puracüwa i yauũ i dieru i we'guũ.

Sanção presidencial – Aprovação de uma lei pelo presidente.

Tradução: Ngeguma presidente wüi mugü düetüwa na ngegu.

Saneamento – Serviços de esgoto e higiene adequados.

Tradução: Na meũ i puracü i naca' i ngema gu'tchire nhumatchi naca' i de'a i e'eũ.

Segredo de justiça – Quando o processo é fechado ao público, para proteger os envolvidos.

Tradução: Ngeguma wüi processo narü wa'tagu na tüũ i na po'üca' yiema togueüama tchigü ya nawa ngemagüe.

Segurança alimentar – Acesso contínuo a alimentos de qualidade.

Tradução: Guũguma i meũ i õna i ngoũ.

Sigilo fiscal/bancário – Proteção sobre informações de dinheiro e contas bancárias.

Tradução: Nüũ i poũ i guũma i natchiga i diëru rü nhumatchi dieru pataũ.

Soberania – Poder do país de decidir sobre seus assuntos, sem interferência de fora.

Tradução: Pora i wüi natchianearü tauetatama naetüwa ta üpetü.

Subsidiariedade – O governo só deve intervir quando outros meios não conseguem resolver.

Tradução: Rü ãëgacü rü ta nawa niücü ngeguma tauacü na we'atchieëgu i gutchaũgü.

Supremacia constitucional – Rü Mugü i Guũma i mugüetüwa ngemaũ rü narü taamaẽ tagucüa' i naanewa.

Tradução: Rü Mugü i Guũma i mugüetüwa ngemaũ rü narü taamaẽ tagucüa' i naanewa.

Supremo Tribunal Federal (STF) – Órgão que protege e interpreta a Constituição.

Tradução: Pora i nũna dauũ rü namaã puracüũ i mugü i guũma i mugüetüwa ngemaũ.

Sustentabilidade – Uso equilibrado dos recursos naturais.

Tradução: Meã namaã i cua'ũ i ngemaũgü i woetama ngemagüũ i waĩmüwa.

T

Trabalho – Atividade para produzir ou obter renda.

Tradução: Puracü i üũ na tüũ na ngemaũca' i ngemaũgü.

Trabalho forçado – Trabalho imposto sem liberdade, contra a vontade da pessoa.

Tradução: Puracü i cu üũ i tama cu nawaeacü rü tama cuũ i ngeũ.

Trabalho infantil – Trabalho realizado por crianças.

Tradução: Puracü i wüee buemare üũ.

Trânsito em julgado – Quando uma decisão da Justiça não pode mais ser mudada.

Tradução: Ngeguma wüi mugü marü narü we'âtchigu, rü tauacütatama niya tomaraũ.

Tutela jurisdicional – Proteção dada pela Justiça quando alguém tem seu direito violado.

Tradução: Po'ũ i justiça tüna ãũ ngeguma tama niã nguêêgügu i mugü i wüie ya duẽãũ.

Tutela provisória – Proteção temporária dada pela Justiça antes da decisão final.

Tradução: Po'ü i paätiruü i ñü i justiça äü naüpa i narü we'ätchiü.

U

Ultratividade da lei – Quando uma lei antiga continua valendo para fatos do passado, mesmo depois de ser cancelada.

Tradução: Ngeguma wüi mûgü marürüooü wena arü düetüwá na ngegu.

Usucapião – Quando uma pessoa vira dona de um imóvel depois de morar ou cuidar dele por muitos anos, sem ser incomodada.

Tradução: Ngeguma wüie ya duê nawa ta maügu i muüma i taunecü ya îpata tama norü yora tiîacü rü na mê na naca' i ta caü na tümaega wá na ngeü.

V

Vacatio legis – Tempo entre a publicação de uma lei e o dia em que ela começa a valer.

Tradução: Nguneü na nagu nüü ni utchigagüü na dueëgü nüü ta cua'güüca'i wüi mugü i ngewacüü, rü nhumatchi nguneü ta aicumaü-tchi ina ngeetchiü.

Valor – Importância ou significado atribuído a algo.

Tradução: Ngema meü rü poraü.

Vantagem – Benefício ou condição favorável.

Tradução: Meü urüena cuwa rü meäëü.

Veto presidencial – Quando o presidente decide não aprovar uma lei que o Congresso criou.

Tradução: Ngeguma presidente nia to'yepeegu rü tamanana üpetü êêgu i wüi mû i congresso üü.

Vigência – Período em que a norma está válida e em funcionamento.

Tradução: Porawa nangemaü wüi mugü rü namaã ina puracügüü.

Vigorar – Válido e em funcionamento.

Tradução: Üpetüü rü i puracüü.

Virtude – Qualidade moral positiva.

Tradução: Meü iüü.

Votar – Escolher por meio do voto.

Tradução: Nagu iunetaü urüena naca' idau'ü.

RECONHECIMENTO AOS INDÍGENAS QUE PARTICIPARAM DAS TRADUÇÕES

Ademir Garcia: indígena do povo Kaingang. Graduando em Direito pela Universidade Federal do Rio Grande do Sul (UFRGS). Pesquisador do Instituto de Direito Global (IDGlobal), atuando no Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD). Participa da tradução de documentos jurídicos, como a Constituição Federal de 1988, a Convenção nº 169 da OIT e os Objetivos de Desenvolvimento Sustentável (ODS). Foi professor da língua Kaingang e atua como tradutor da língua.

Atos Fermin Vasques: indígena do povo Tikuna. Professor efetivo. Graduado em Antropologia pela Universidade Federal do Amazonas (UFAM), em Pedagogia Intercultural pela Universidade do Estado do Amazonas (UEA) e em Teologia pelo CFTBN. Possui pós-graduações nas áreas de Educação, Saúde e Saberes Tradicionais pela UEA. Atua como gestor escolar indígena, com forte compromisso com a educação diferenciada e a valorização dos saberes tradicionais. É liderança ativa no movimento indígena do Alto Solimões, integrando a CGTT, onde contribui na defesa dos direitos dos povos indígenas e no fortalecimento das comunidades. Em 2025 e 2026, atuou como tradutor da Constituição Federal de 1988, contribuindo para a acessibilidade do texto constitucional às comunidades indígenas.

Bernabé Bitencourt Serra: indígena do povo Tikuna. Mestre em Linguística e Línguas Indígenas pelo Museu Nacional/UFRJ. Graduado em Pedagogia Intercultural Indígena pela Universidade do Estado do Amazonas (UEA). Atualmente é professor da Escola Municipal Indígena Santos Dumont, na Comunidade Indígena Tikuna Bom Intento I, no município de Benjamin Constant (AM).

Celestial Kri da Silva: indígena do povo Kaingang. Professor de História e Geografia na EIEB Sã Ty Kó, Aldeia Kondá. Graduado em Ciências Sociais pela Universidade Comunitária de Chapecó (Unochapecó) e pós-graduado pela mesma instituição.

Elizabeni Barbosa: indígena do povo Kaiowá. Tradutora e professora da Aldeia Laranjeira Nhanderu. Graduada em Matemática pela Licenciatura

ra Intercultural Indígena da Universidade Federal da Grande Dourados (UFGD/FAIND). Trabalha com séries iniciais e ensino médio.

Geniana Barbosa Almeida Pedro: indígena do povo Kaiowá. Graduada na área de Ciências da Natureza pela Universidade Federal da Grande Dourados (UFGD) e no curso Ara Vera Normal Médio Intercultural Indígena, na área de Linguagem. Contou com o auxílio de Adelina Pedro de Almeida na tradução em Kaiowá.

Jeronimo Franco da Silva: indígena do povo Kaiowá. Liderança da Aldeia Amambai Tekoha Pandui, Mato Grosso do Sul.

Jhelice Franco da Silva: indígena do povo Kaiowá. Graduanda em Direito pela Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul (UEMS), unidade de Naviraí. Pesquisadora do Instituto de Direito Global (IDGlobal), integrando o Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD). Participa da tradução de documentos jurídicos, como a Constituição Federal de 1988, a Convenção nº 169 da OIT e os Objetivos de Desenvolvimento Sustentável (ODS). Desenvolve estudos voltados aos direitos indígenas e às questões socioambientais, integrando grupo de pesquisa sobre conflitos socioambientais e a Rede de Apoio e Incentivo Socioambiental (RAIS).

Joemar Kovenh Garcia: indígena do povo Kaingang. Residente na Terra Indígena Nonoai (RS). Graduado em Licenciatura Intercultural Indígena pela Universidade Federal de Santa Catarina (UFSC). Atua como educador, tradutor e agente cultural, com experiência na revisão e correção de traduções para a língua Kaingang, incluindo textos jurídicos. Desenvolve atividades ligadas à valorização dos saberes tradicionais, sendo liderança espiritual (kujã) e participante de iniciativas culturais, produções audiovisuais e projetos de fortalecimento linguístico e comunitário.

Jucemari Minká da Silva Corrêa: indígena do povo Kaingang. Graduada em Licenciatura Plena em Pedagogia pelo Centro Universitário IDEAU – Unidade Getúlio Vargas (RS). Especialista em Educação Interdisciplinar pela mesma instituição e mestranda em Educação em Políticas e Gestão de Processos Educacionais pela Universidade Federal do Rio Grande do Sul (UFRGS).

Kesia Mütê: indígena do povo Kaingang. Professora. Graduada em Ciências da Natureza pela Universidade Federal da Fronteira Sul (UFFS) – Campus Erechim (RS) e mestranda em Educação pela Universidade Federal da Fronteira Sul (UFFS) – Campus Chapecó (RS).

Kunha Yvoty (Lúcia Assis Morais): indígena do povo Kaiowá. Rezadora, Nhande Sy conhecedora dos saberes tradicionais do povo Kaiowá, artesã e parteira tradicional da Aldeia Amambai Tekoha Pandui, Mato Grosso do Sul.

Leonel Kãka Caetano Chaves: indígena do povo Kaingang. Professor. Graduado em Administração em Processos Gerenciais pela Faculdade Educacional da Lapa (FAEL). Especialista em Gestão Hospitalar pela mesma instituição e especialista em Gestão Escolar, Orientação e Supervisão pela Uniasselvi.

Líleia Pedro de Almeida: indígena do povo Kaiowá. Liderança e mulher ativista do movimento indígena do Mato Grosso do Sul. Graduada em Ciências Humanas e mestranda em Antropologia pela Universidade Federal da Grande Dourados (UFGD).

Maycon Flores do Nascimento: indígena do povo Tikuna. Graduando em Direito pela Universidade Federal do Oeste do Pará (UFOPA). Pesquisador do Instituto de Direito Global (IDGlobal) e integrante do Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD). Participa da tradução de documentos jurídicos, como a Constituição Federal de 1988, a Convenção nº 169 da OIT e os Objetivos de Desenvolvimento Sustentável (ODS). Possui interesse em direitos indígenas, línguas indígenas e fortalecimento dos povos originários, com ênfase na valorização dos saberes tradicionais.

Mendison Chota Agostinho: indígena do povo Tikuna. Professor da Comunidade Indígena Bom Caminho. Coordenador do ciclo de formação de educação indígena (CEFORPE) e coordenador da Câmara Municipal de Educação Indígena (CME). Licenciado em Língua Portuguesa, Língua Tikuna e Espanhol. Pós-graduado em Língua Portuguesa e Literatura Brasileira pela Universidade do Estado do Amazonas (UEA). Mestre em Linguística e Línguas Indígenas pela Universidade Federal do Rio de Janeiro (UFRJ).

Osius Guedes Alberto: indígena do povo Tikuna. Pesquisador. Mestre em Linguística pela Universidade Estadual de Campinas (UNICAMP) e doutorando em Linguística pela Universidade Federal do Rio de Janeiro (UFRJ). Desenvolve pesquisas voltadas ao estudo da língua Tikuna, especialmente em interface com o português, com foco em fonologia, morfologia e alternância de códigos (code-switching).

Renata Castelão: indígena do povo Guarani-Kaiowá. Graduada em Licenciatura Intercultural Indígena pela Universidade Federal da Grande Dourados (UFGD) e possui experiência em Linguística.

Samuel Chamorro: indígena do povo Kaiowá. Graduado em Letras (Português/Literatura e Espanhol) pela Universidade Estadual de Mato Grosso do Sul (UEMS), em Dourados (MS), em 2014. Atua na educação desde 2012, tendo lecionado Artes e Patrimônio Cultural, Língua Espanhola, Línguas Indígenas (Kaiowá e Guarani) e Língua Portuguesa em escolas indígenas de Dourados e Amambai (MS). Possui forte dedicação ao estudo das línguas Kaiowá e Guarani. Atualmente exerce função administrativa terceirizada na Coordenação Regional da FUNAI em Dourados.

Sival Cadete: indígena do povo Kaingang. Graduado em Pedagogia pelo Centro Universitário da Grande Dourados (UNIGRAN) e em Licenciatura Plena em História pelo Centro Universitário Cidade Verde. Atualmente exerce a função de professor da Língua Kaingang e Valores Kaingang na Escola Estadual de Ensino Médio Cacique Sy Gre, na Aldeia Pinhalzinho, no município de Planalto (RS).

Teodorino Manduca Carvalho-Decüracü: indígena do povo Tikuna. Professor. Membro da Organização Geral dos Professores Ticunas Bilíngues e participante do movimento indígena do Alto Solimões. Graduado em Letras pela Universidade do Estado do Amazonas (UEA) e concludente do curso de Mestrado em Linguística e Línguas Indígenas pelo Museu Nacional da Universidade Federal do Rio de Janeiro (UFRJ).

Valdelice Veron: indígena do povo Guarani-Kaiowá. Mestre em Desenvolvimento Sustentável pela Universidade de Brasília (UnB) e doutoranda em Antropologia. Liderança reconhecida nacional e internacionalmente

pela atuação em defesa dos direitos territoriais, ambientais e culturais dos povos indígenas.

Vanessa Ferreira Gamarra: indígena do povo Kaiowá. Atua na área de Assistência Social indígena, com experiência no Centro de Referência de Assistência Social (CRAS). Acadêmica da Universidade Federal da Grande Dourados (UFGD), onde cursa Licenciatura em Educação do Campo, com habilitação em Ciências Humanas. Participa ativamente do movimento indígena Guarani–Kaiowá (Aty Guasu) e integra a Associação Ixiru Ete, contribuindo para o fortalecimento cultural, a organização comunitária e a defesa dos direitos dos povos indígenas.

Voninho Benites Pedro: indígena do povo Guarani–Kaiowá. Liderança indígena de Mato Grosso do Sul, vinculada ao movimento de professores Guarani–Kaiowá e à articulação política da Aty Guasu.

PARCEIROS:
IDGLOBAL
Instituto de Direito Global

MINISTÉRIO DOS
POVOS INDÍGENAS

MINISTÉRIO DA
JUSTIÇA E
SEGURANÇA PÚBLICA

APOIO:
MAKIRA-E'TA
REDE DE MULHERES INDÍGENAS DO ESTADO DO AMAPÁ